

გიორგი არსოზვილი

გივი მიქანაძე

მორის ზალიკაშვილი

პროგნოზის სამართალი

გიორგი არსოშვილი გივი მიქანაძე შორის შალიაშვილი

პროგნოზის სამართალი

თბილისი
2015

სახელმძღვანელო მომზადდა და გამოიცა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის “სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის მხარდაჭერა საქართველოში” და დიდი ბრიტანეთის მთავრობის საერთაშორისო განვითარების დეპარტამენტის (DFID) მხარდაჭერით. სახელმძღვანელოზე პასუხისმგებელი არიან სახელმძღვანელოს ავტორები და მისი შინაარსი არ გამოხატავს ევროკავშირისა და DFID-ის ოფიციალურ პოზიციას.

**ავტორები: გიორგი არსოშვილი
გივი მიქანაძე
მორის შალიკაშვილი**

რედაქტორი: ნინო ჯაპახიშვილი

ტექ. რედაქტორი: ირაკლი სვანიძე

აკრძალულია სახელმძღვანელოს სრულად ან ნაწილობრივ გადაბეჭდვა, გამრავლება ანდა გავრცელება კომერციული მიზნით ავტორებთან შეთანხმების გარეშე

თბილისი 2015

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	7
კარი I. შესავალი	11
1. პატიმრობის მაჩვენებელი: გაზომვა და ინტერპრეტაცია	11
2. პატიმრობა და დანაშაული	13
3. პატიმრობა და გვიანი თანამედროვეობა	16
4. ევროპული კონტექსტი: ცვლილებები პატიმრობის მაჩვენებლებში	18
5. პატიმრობა 21-ე საუკუნეში	24
6. დანაშაულის შემცირების თავსატეხი	25
7. სისხლის სამართლის პოლიტიკა საქართველოში	27
თავი 1. ზოგადი მიმოხილვა	32
1.1. პრობაციის სამართლის ადგილი მეცნიერებაში და ურთიერთობა სხვა დარგებთან	32
1.2. პრობაციის ინსტიტუტის შექმნის ისტორიული მიმოხილვა	36
1.3. პრობაციის სამსახურის ცნება, საქმიანობის პრინციპები და მიზნები	39
1.3.1. პრობაციის სამსახურის საქმიანობის პრინციპები ...	40
1.3.2. პრობაციის სამსახურის საქმიანობის მიზნები	47
1.4. კვლევითი საქმიანობა პრობაციის სამსახურის ფუნქციონირებაში	54
1.4.1. კრიმინოლოგიური კვლევის მნიშვნელობა	54
1.4.2. სასჯელის აღსრულების კვლევა საქართველოში ...	56
კარი II. საქართველოს პრობაციის სისტემა	57
თავი 2. პრობაციის სისტემა	57
2.1. პრობაციის მსოფლიო სისტემები	57

2.2. პრობაციის სამართლის სამართლებრივი საფუძვლები ...	58
2.3. პრობაციის სამსახურის სტრუქტურა	62
2.4. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პერსონალი	76
თავი 3. პრობაციის სისტემის ბენეფიციარები	91
3.1. მსჯავრდებულთა სტატისტიკა	91
3.2. მსჯავრდებულთა უფლებები და მოვალეობები	95
3.3. არასრულწლოვანი პირობით მსჯავრდებულები	105
3.4. წამალ და ალკოჰოლდამოკიდებული მსჯავრდებულები	123
თავი 4. არასაკატიმრო სასჯელებისა და განრიდების აღსრულება	131
4.1. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა	134
4.2. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა	140
4.3. თავისუფლების შეზღუდვა	142
4.3.1. თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა უფლებები და მოვალეობები	144
4.3.2. თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა ურთიერთობა გარესამყაროსთან	148
4.3.3. თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა დისციპლინური პასუხისმგებლობა	150
4.3.4. თავისუფლების შეზღუდვის შეცვლა თავისუფლების აღკვეთად	151
4.3.5. თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების მნიშვნელობა	152
4.4. შინაპაკტიმრობა/ელექტრონული მონიტორინგი	153
4.4.1. ელექტრონული მონიტორინგის ტექნიკური მახასიათებლები	154

4.4.2. ელექტრონული მონიტორინგის საკანონმდებლო რეგულირება	160
4.4.3. ელექტრონულ მონიტორინგთან დაკავშირებული კვლევების შედეგები	164
4.4.4. ელექტრონული მონიტორინგის ეფექტურობა	165
4.4.5. ელექტრონული მონიტორინგის კონსტიტუციურ- სამართლებრივი ასპექტები	166
4.5. განრიდება	169
4.5.1. სრულწლოვანთა განრიდება	170
4.5.2. არასრულწლოვანთა განრიდება	172
თავი 5. საპრობაციო სამართლებრივი აქტების აღსრულება	175
5.1. პირობითი მსჯავრი	175
5.2. სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემა	190
5.3. სასჯელის მოხდის გადავადება	226
თავი 6. რისკების შეფასება და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა	237
6.1. რისკების შეფასების კრიტერიუმები და მეთოდოლოგია	239
6.2. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვა	246
თავი 7. თანამშრომლობა სხვა უწყებებთან და ორგანიზაციებთან	252
7.1. ევროპის პრობაციის კონფედერაცია (CEP)	252
7.2. თანამშრომლობა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტთან	262
7.3. თანამშრომლობა სახელმწიფოს სხვა უწყებებთან	268
7.4. თანამშრომლობა სხვა არასახელმწიფო უწყებებთან	275

კარი III. პრობაციის სამსახური საერთაშორისო კონტექსტში	285
თავი 8. პრობაციის სამსახურის მარეგულირებელი საერთაშორისო სტანდარტები	285
8.1. არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები („ტოკიოს წესები“)	285
8.2. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპული წესების შესახებ	294
8.3. პრობაციის აღსრულებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო დოკუმენტების მიმოხილვა	311
თავი 9. პრობაციის სისტემა ევროპის ქვეყნებში	326
9.1. ავსტრია	326
9.2. ესტონეთი	330
9.3. რუმინეთი	334
9.4. უნგრეთი	338
9.5. ჩეხეთის რესპუბლიკა	342
9.6. პოლონეთი	345
9.7. ჰოლანდია	350
დანართი 1. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec (2010)1 წვერი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ	355
დანართი 2. კომენტარი ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციაზე წვერ ქვეყნებს CM/Rec (2010) ევროპის პრობაციის წესების შესახებ	385

წინასიტყვაობა

ციხის საერთაშორისო რეფორმა (PRI) ხელს უწყობს პატიმრობის ალტერნატივების პოპულარიზაციას, რომლებიც ემსახურება სამართალდამრღვევთა რეაბილიტაციას და დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ალბათობის შემცირებას. PRI ადვოკატირებას უწევს პატიმრობის ჭარბი გამოყენების შემცირებას და ეხმარება მთავრობებს განავითარონ ალტერნატიული სანქციები და ღონისძიებები და პრობაციის სამსახურები მათ აღსასრულებლად.

ევროკავშირის მიერ დაფინანსებულ პროექტთან „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის მხარდაჭერა საქართველოში“, რომელსაც ახორციელებს ავსტრიული კომპანია „Hulla & Co. Human Dynamics KG“, წამოწყებული ეს ერთობლივი ინიციატივა წარმატებით დასრულდა და ფართო აუდიტორიას ვთავაზობთ პრობაციის სამართლის სახელმძღვანელოს, მათ შორის სტუდენტებს, პოლიტიკის განსაზღვრაზე პასუხისმგებელ პირებსა და პრაქტიკოსებს.

ეს სახელმძღვანელო გარკვეულწილად პრობაციის როგორც დარგის აკადემიურ დონეზე სწავლების, ისე პრაქტიკის შემდგომი განვითარების, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში მისი მზარდი როლისა და საქართველოში პრობაციის სამსახურის პროგრესისა და გაზრდილი შესაძლებლობების აღიარებაა.

სახელმძღვანელოში მარტივად არის აღწერილი პრობაციის სამართლის ადგილი და ურთიერთმიმართება სამართლის სხვა დარგებთან; განმარტებულია სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პოლიტიკის ზეგავლენა დანაშაულის მაჩვენებელზე, ასევე პატიმრობისა და ალტერნატივების გამოყენების ურთიერთმიმართება, სამართალდამრღვევთა რაოდენობა და შედეგები განმეორებითი დანაშაულისა და რეაბილიტაციის კუთხით; მიმოხილულია ქართული პრობაციის სამსახურის განვითარება, მისი ფუნქციები, სტრუქტურა და მომსახურე პერსონალი; მოცემულია სტატისტიკა და სხვა მონაცემები; ქართული პრაქტიკა განხილულია საერთაშორისო სტანდარტებისა და საუკეთესო გამოცდილების მაგალითების ჭრილში; მოიცავს თავებს პრობაციის სამსახურის ძირითადი ფუნქციების დეტალური აღწერით: პირობითი მსჯავრი, სასჯელის გადავადება, პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლება,

ელექტრონული მონიტორინგი და ა.შ. ამ თავებში აღწერილია პრობაციონერთა სხვადასხვა ჯგუფებთან, მათ შორის არასრულწლოვნებთან და სხვადასხვა ტიპის პრობლემების მქონე პირებთან მუშაობის სპეციფიკა; ასევე პრობაციის სააგენტოს სხვა ძირითადი ამოცანები, მათ შორის რისკისა და საჭიროების შეფასება, ზედამხედველობა, მხარდაჭერა და რეაბილიტაცია.

სახელმძღვანელოს გამოყენება შესაძლებელია როგორც აკადემიურ, ისე პრაქტიკულ გარემოში და ის სასარგებლო მეგზურია პრობაციასთან და ალტერნატიულ სანქციებთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხებისა და თემების შესწავლისას.

მსურს მადლობა გადავუხადო ევროკავშირის დაფინანსებული პროექტის „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის ხელშეწყობა საქართველოში“ წარმომადგენლებს ბატონ რანდელ ბაროუსს ამ სახელმძღვანელოს მომზადებისას ექსპერტული მხარდაჭერისთვის და ლალი ჩხეტიას სახელმძღვანელოს ავტორებთან თანამშრომლობით მისი შემადგენელი ნაწილების თავმოყრისა და ერთიან გამოცემად მომზადებისთვის. რა თქმა უნდა განსაკუთრებული მადლობა სახელმძღვანელოს ქართველ ავტორებს, ბატონ გიორგი არსოშვილს, ბატონ გივი მიქანაძესა და ბატონ მორის შალიკაშვილს.

ამ სახელმძღვანელოს მომზადება და გამოცემა შესაძლებელი გახდა გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის საერთაშორისო განვითარების დეპარტამენტის (DFID) და ევროკავშირის დაფინანსებული ზემოთ მითითებული პროექტის მხარდაჭერით. ჩვენ მადლობას ვუხდით ორივე დონორს ამ თანადგომისთვის.

იმედი გვაქვს ეს სახელმძღვანელო სასარგებლო იქნება სამართლის სტუდენტებისა და სხვა დაინტერესებული მკითხველისთვის და წვლილს შეიტანს ევროპული სტანდარტების, პრობაციის საუკეთესო მაგალითებისა და საქართველოში პრობაციის სფეროში მიმდინარე განვითარების პოპულარიზაციასა და მათზე ცოდნის განმტკიცებაში. ვიმედოვნებთ, ის ასევე ხელს შეუწყობს ალტერნატიული სანქციების უპირატესობის გაცნობიერებას.

*ცირა ჭანტურია
რეგიონული დირექტორი
ციხის საერთაშორისო რეფორმის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული
ოფისი*

Preface and acknowledgements

Penal Reform International (PRI) promotes alternatives to imprisonment which support the rehabilitation of offenders and reduce the likelihood of re-offending. We advocate for the reduction in the unnecessary use of prison and assist governments to develop alternative sanctions and measures and probation services to effectively enforce them.

This joint initiative with the EU funded Project “Support to the Reform of the Criminal Justice System in Georgia”, implemented by Hulla & Co. Human Dynamics KG, has come to a fruition and we are able to offer a Probation Law Manual in Georgian to a wide audience, including students, policy-makers, and practitioners.

In a way it is a reflection of the acknowledgment of the need to further develop the discipline of the academic study of probation as well as practice, understanding of its growing role in criminal justice system, and developments and increased capacity of the probation service in Georgia.

The manual provides easily accessible information on the place and interrelation of the probation law with other disciplines; explains the impact of criminal justice policies on criminality and the use of imprisonment vs. alternatives, numbers of offenders and outcomes in terms of re-offending and rehabilitation; overviews development of Georgian probation service, its functions, structure and staffing; provides statistics and figures; outlines Georgian practice vis-à-vis international standards and good practice examples; contains chapters with key considerations on the delivery of functions of probation service: conditional sentence, suspended sentence, parole, e-monitoring, etc. provides insight into particularities of work with different groups of probationers, including juveniles, those with addiction problems, etc. and different core tasks including risk/needs assessment, supervision, support and rehabilitation.

The Manual can be used in both academic as well as practical contexts, and will serve as a useful guide to explore a variety of issues and themes pertinent to the probation and alternative sanctions.

I would like to express my gratitude to the representatives of the EU funded project Support to the Reform of the Criminal Justice System in Georgia, Mr. Randel Barrows for providing his valuable expert

support to the development of this manual and to Ms. Lali Chkhetia for reviewing and compiling the publication. And many thanks to Georgian authors of the manual Mr. Giorgi Arsoshvili, Mr. Givi Mikanadze and Mr. Moris Shalikashvili.

The preparation and printing of this manual has been possible with the support from the UK Government's Department for International Development (DFID) and above mentioned EU funded project. We express our thanks to both donors for their generous support.

It is our hope that the manual will be of wide use by students of law and other interested readers and will serve to raise awareness and knowledge on European standards, good practice examples and developments in the field of probation in Georgia. It should also encourage appreciation of advantages presented by alternative sanctions.

Tsira Chanturia
Regional Director
PRI South Caucasus Regional Office

კარი I

შესავალი: სისხლის სამართლის პოლიტიკა და დანაშაულის მიმოხილვა უცხოეთსა და საქართველოში

ციხეები აშშ-ში და შემდეგ - ევროპასა და მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში მართლმსაჯულების სისტემაში დანაშაულზე რეაგირების საკვანძო, ხშირ შემთხვევაში კი ცენტრალური ელემენტებია. (Tuck 1988) პატიმრობის მაჩვენებელი განსხვავებულია სხვადასხვა დროს სხვადასხვა იურისდიქციას შორის და თავად ერთი იურისდიქციის ფარგლებშიც. გონივრული იქნება ვარაუდი, რომ ეს განსხვავებები, პირველ ყოვლისა, ასახავს კონკრეტულ სოციუმში ან კონკრეტულ დროს დანაშაულის მაჩვენებლის განსხვავებას. თუმცა ამ ორ ასპექტს შორის ურთიერთმიმართება მარტივი არ არის.

1. პატიმრობის მაჩვენებელი: გაზომვა და ინტერპრეტაცია

პატიმრობის მაჩვენებლის შედარებისას მნიშვნელოვანია დავრწმუნდეთ, რომ ერთგვაროვან მაჩვენებლებს ვადარებთ: არსებული მონაცემები შესაძლოა უთითებდეს შესახლების რაოდენობას, ან პატიმართა საშუალო რაოდენობას და მოიცავდეს წინასწარ პატიმრობას, ან მხოლოდ მსჯავრდებულთა რაოდენობას. ასევე, შესაძლოა, რომ მონაცემები არასრულწლოვნებზე არ იყოს ასახული და პატიმართა რაოდენობა დადგინდეს მსჯავრდების მომენტისთვის, ან გასაჩივრების ვადის ამოწურვის მომენტიდან. მონაცემები შეიძლება ასახავდეს სახელმწიფო ან ეროვნულ ციხეებს და გამორიცხავდეს ადგილობრივ ციხეებს. თუკი მონაცემების შედარება ხდება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, საზომ პარამეტრებში რამე ცვლილების გათვალისწინება აუცილებელია.

საყოველთაოდ მიღებულია პატიმრობის მაჩვენებლის დათვლა შემდეგი საზომით: პატიმართა დღიური საშუალო რაოდენობა 100 000 მოსახლეზე.

ველმსლი 1999 წლიდან რეგულარულად აქვეყნებს პატიმრობის მაჩვენებლებს 180 ქვეყანაში (Walmsley 2013). უკანასკნელ გამოცემაში ასახულია განსხვავებული მონაცემი, დაწყებული 30-დან (ინდოეთში) 716-ზე მეტით (აშშ) დასრულებული. რუსეთის

ფედერაციის მაჩვენებელია 475, ხოლო ევროპის საშუალო მაჩვენებელი - 98.

საზომებთან დაკავშირებით ზემოთ აღნიშნული სირთულეების გათვალისწინებით არსებობს მოსაზრება, რომ იურისდიქციებს შორის შედარებები ნაკლებად ინფორმაციულია, ვიდრე პერიოდული შედარებები ერთი და იმავე იურისდიქციის ფარგლებში (Young 1986). კრისტი (Christie 2000) და სხვები ამტკიცებენ, რომ შედარებითი მაჩვენებლები სასარგებლოა იურისდიქციებს შორის სისხლის სამართლის პოლიტიკის ფართო შეფასებისას. თუმცა, ასევე, საჭიროა მონაცემთა დამატებითი განმარტება.

გარკვეული დროის მანძილზე პატიმართა რაოდენობაში განსხვავება შესაძლოა გამოწვეული იყოს პატიმრობის ხანგრძლივობით, შესახლებების მაჩვენებლის გაზრდის ან თავისუფლების აღკვეთის სასჯელად გამოყენების გარეშე. მაგალითად, ინგლისსა და უელსში 1938-დან 1968 წლამდე პერიოდში პატიმრობის მაჩვენებელი 360%-ით გაიზარდა შესახლების სტაბილური მაჩვენებლის პირობებში (Young 1986). ზრდასრულად იყო განპირობებული სასჯელის ხანგრძლივობით. და, მართლაც, პატიმრობის დაბალი მაჩვენებლის მქონე ქვეყნებში, როგორცაა ნიდერლანდები, გერმანია და სკანდინავიის ქვეყნები (Downes 1988, Graham 1990), ზოგადად, მცირე ხანგრძლივობის სასჯელებია, თუმცა შესახლების მაჩვენებელი არ არის უფრო დაბალი.

ნებისმიერ იურისდიქციაში პატიმრობის კონკრეტული მაჩვენებლის მნიშვნელოვნების გააზრება სისხლის სამართლის პოლიტიკისთვის უნდა განვიხილოთ, ზოგადად, სასჯელის შეფარდების ფილოსოფიაში პატიმრობის მაჩვენებლის როლის ღრმა ცოდნით. სასჯელის მისჯის მიდგომა არის უტილიტარული და რეაბილიტაციური, თუ ეფუძნება მხოლოდ დასჯასა და სამაგიეროს მიზლვას? ის, რასაც კრისტი აღწერს როგორც პატიმრობის „ტკივილს“ (Christie 2000), მნიშვნელოვან ზეგავლენას განიცდის რეჟიმის ხასიათიდან გამომდინარე. მაშინ, როცა ეს მონაცემები არ არის მარტივად მოპოვებადი ყველა იურისდიქციაში, არსებობს სხვა მარტივი ინდიკატორები რეჟიმის ტიპის განსასაზღვრად. მაგალითად, პერსონალის რაოდენობა

პატიმრების რაოდენობასთან მიმართებით (Pease 1994) - რა ტიპის სწავლებას გადიან ისინი? რამდენად კარგად აშუქებს მედია სასჯელადსრულების დაწესებულებებს? როგორია სუიციდის/ სუიციდის მცდელობის მაჩვენებელი? კიდევ ერთი საინტერესო ინდიკატორი პატიმრობის პირობებთან და პატიმართა გამოცდილების შესახებ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის (CPT) ანგარიშებია. საქართველოს შესახებ უახლესი ანგარიში 2012 წლის ნოემბერში გამოქვეყნდა¹.

პატიმრობის მაჩვენებლის მკვეთრი ზრდა თავისთავად ართულებს რეაბილიტაციაზე აგებული რეჟიმის მართვას. მზარდი ხარჯები და იმ პირთა რაოდენობის ზრდა, ვისაც განსაკუთრებული ყურადღება და მართვა სჭირდება, განაპირობებს რეჟიმის დაცვის სტანდარტის მინიმიზებას. პატიმართა რაოდენობის შემცირებამ, რასაც ადგილი ჰქონდა საქართველოში 2013 წლიდან ამნისტიისა და პრეზიდენტის მიერ შეწყალების შედეგად, შესაძლოა შეამსუბუქოს გადატვირთულობა, მაგრამ ავტომატურად არ შეამსუბუქებს პატიმრობის „ტკივილს“ ან რეჟიმში არსებული ბალანსის შედეგს დასჯას, კონტროლსა და რეაბილიტაციას შორის.

2. პატიმრობა და დანაშაული

პოლიტიკის განმსაზღვრელები „მკაცრ“ სისხლის სამართლის პოლიტიკას ასაბუთებენ როგორც პასუხს დანაშაულის პრობლემებზე, მაგრამ რეალურად რას მიგვანიშნებს დანაშაულის მაჩვენებელი? ისევე როგორც პატიმრობის მაჩვენებლის შემთხვევაში, აქაც გაზომვის პრობლემა იკვეთება.

ოფიციალური „დანაშაულის მაჩვენებლები“ (როგორც წესი, ემყარება პოლიციის სტატისტიკას გაცხადებული დანაშაულის შესახებ) საჭიროებს ყურადღებით შესწავლას, თუკი უნდა მოხდეს მათი შედარება გარკვეული პერიოდისთვის იურისდიქციებს შორის ან იურისდიქციის შიგნით. აღნიშნულ სტატისტიკურ მონაცემებზე ზეგავლენა აქვს მთელ რიგ საკვანძო ფაქტორებს:

- სხვადასხვა სისხლისსამართლებრივი კოდის მინიჭება;

¹ <http://www.cpt.coe.int/documents/geo/2013-18-inf-eng.pdf>

- დაზარალებულთა მიერ დანაშაულის გაცხადების სხვადასხვა მაჩვენებელი;
- პოლიციის ანგარიშგების პრაქტიკა;
- სახელმწიფო ბრალდების პოლიტიკა და შედეგები.

ინგლისისა და უელსის დანაშაულის კვლევა² (წარსულში ბრიტანეთის დანაშაულის კვლევა) 1982 წლიდან აქვეყნებდა წლიურ და ექვსი თვის მონაცემებს ადამიანთა დანაშაულის გამოცდილების კვლევაზე დაყრდნობით. ის ხაზს უსვამს განსხვავებას აღნუსხულ დანაშაულსა და დანაშაულის რეალურ გამოცდილებას შორის. რა თქმა უნდა, ესეც არ არის კრიტიკას მოკლებული - მაგალითად, ვერ ასახავს განმეორებით ვიქტიმიზაციას, მათ შორის ოჯახურ ძალადობას, მაგრამ მიჩნეულია როგორც რეალური დანაშაულებრივი ტენდენციების ყველაზე სასარგებლო ინდიკატორი. (მსგავსი მონაცემები აშშ-ს შესახებ შეგიძლიათ იხილოთ დანაშაულის ვიქტიმიზაციის ეროვნულ კვლევაში (National Crime Victimization Survey)).

ინგლისისა და უელსის დანაშაულის კვლევა (2013) უთითებს, რომ ჩადენილი დანაშაულების 49%-ზე მეტი აისახება პოლიციის მიერ რეგისტრირებული დანაშაულის მონაცემებში. ზოგიერთი დანაშაული, უბრალოდ, არ რეგისტრირდება, ზოგი ოფიციალურად არ არის რეგისტრირებული. როგორი მდგომარეობა შეიძლება იყოს საქართველოში? პოლიციაში გაცხადების მაჩვენებელი ისეთივეა, როგორც გაერთიანებულ სამეფოში?

2010, 2011 და 2012 წლებში საქართველოში ჩატარდა ვიქტიმიზაციის სოციოლოგიური კვლევა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ინიციატივითა და ევროკავშირის ფინანსური დახმარებით. კვლევის ჩატარების დროს მოსახლეობის გამოკითხვისას გამოყენებული იყო მრავალსაფეხურიანი რეპრეზენტატული შერჩევა, რომელმაც მოიცვა მთელი საქართველო, გარდა ოკუპირებული ტერიტორიებისა. გამოკითხული იყო 16 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა პირისპირი ინტერვიუების მეთოდით. სულ გამოკითხა 3000 რესპონდენტი. თბილისში

² <http://www.crimesurvey.co.uk/>

შეირჩა 1000 რესპონდენტი, რათა შესაძლებელი ყოფილიყო თბილისის მონაცემების შედარება ევროპული და სხვა ქვეყნების დედაქალაქების მონაცემებთან. მონაცემების ანალიზის დროს მოხდა მათი შეწონვა, რათა არ დარღვეულიყო რესპონდენტთა პროპორციული განაწილება ქვეყნისა და დემოგრაფიული პარამეტრების მიხედვით.

გამოკითხვაში მონაწილეობდა 100-მდე ინტერვიუერი და 10 სუპერვაიზორი. რესპონდენტებს ეკითხებოდნენ, გამხდარან თუ არა ისინი ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში და 2009 წელს ჩამოთვლილი 202 დანაშაულის მხვერპლი. ეს დანაშაულებია: პირუტყვის ქურდობა, ავტომობილიდან ნაწილების ან ნივთების ქურდობა, მოტოციკლის ქურდობა, ქურდობა ბინაში შეღწევით, სადგომში ან საცავში შეღწევით ქურდობა, ავტომობილის ვანდალიზმი, უძრავი ან სხვა ქონების ვანდალიზმი, ველოსიპედის ქურდობა, ქურდობის მცდელობა ბინაში შეღწევით, ავტომობილის ქურდობა, სადგომში ან საცავში შეღწევით ქურდობის მცდელობა, გამოძალვა/შანტაჟი, მომხმარებლის მოტყუება, სხვა პირადი ქონების ქურდობა, ძარცვა/ყაჩაღობა, თავდასხმა/ ძალადობა, მექრთამეობა, ძალადობის (ძალადობით) მუქარა, პირადი საბანკო ანგარიშის ბოროტად გამოყენება სხვის მიერ, სქესობრივი დანაშაული, პირადი ინფორმაციის გამოყენება ნებართვის გარეშე. გამოკითხვის შედეგად ვიქტიმიზაცია ცალკეული დანაშაულებების მიხედვით აღწერილია მეშვიდე გრაფიკულ გამოსახულებაში.

2010 წლის მონაცემების მიხედვით, გამოკითხულ პირთა 29,7% ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში ერთხელ მაინც გამხდარა ჩამოთვლილი დანაშაულის მსხვერპლი. სამწუხაროა, რომ დანაშაულთა კატეგორიებში შეტანილი არ არის ისეთი სახის დანაშაული, როგორც არის მობილური ტელეფონების ქურდობა, რაც შსს 2008 და 2009 წლის სტატისტიკური მონაცემებით პირუტყვის ქურდობაზე თითქმის 2-ჯერ უფრო გავრცელებულ დანაშაულს წარმოადგენდა (შსს მონაცემებით 2008 და 2009 წელს მოხდა პირუტყვის ქურდობის 961 ფაქტი, ხოლო მობილური ტელეფონების ქურდობის, ძარცვის და ყაჩაღობის 1629 ფაქტი). გარდა ამისა, როგორც აღინიშნა გამოკითხულთა 33%-ს, ანუ 1000 რესპონდენტს შეადგენდა ქ.თბილისის მოსახლეობა. შესაბამისად, ისინი არ შეიძლება პირუტყვის ქურდობის

მსხვერპლნი გამხდარიყვნენ. გამოკითხვის შედეგად ირკვევა, რომ ყოველი მე-10 გამოკითხული, როგორც მომხმარებელი, გამხდარა დანაშაულის (თაღლითობის) მსხვერპლი. ეს მაჩვენებელი მეტად შემამფოთებელი და დამაფიქრებელია. ზოგადად შეინიშნება, რომ გამოკითხულთა დიდი უმრავლესობა ქონებრივი დანაშაულის მსხვერპლი გამხდარა. აღნიშნული ქვეყნის მძიმე ეკონომიკური პირობებით შეიძლება აიხსნას და შეესაბამება შსს მიერ რეგისტრირებულ დანაშაულთა სტატისტიკას.

დაზარალებულთა მიერ გაცხადებულ, ან პოლიციის მიერ რეგისტრირებული დანაშაულის მაჩვენებელსა და პატიმრობის მაჩვენებელს შორის კავშირი არ არის სწორხაზოვანი. უდავოა, რომ პატიმრობას აქვს დროებითი გაუვნებელყოფის ეფექტი ადამიანებზე, რომლებიც სხვა შემთხვევაში შესაძლოა განმეორებითი დანაშაულის ჩამდენები იყვნენ, მაგრამ მკვლევართა უმრავლესობა დანაშაულის მაჩვენებელსა და პატიმრობის მაჩვენებელს შორის სუსტ მიზეზშედეგობრივ კავშირზე უთითებს (Rutherford 1986, Lappi-Seppälä 2008). უფრო მეტიც, ნებისმიერი მკაცრი სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკა, როგორც წესი, მოზღვავებულ დანაშაულზე ან კონკრეტული სახის დანაშაულებზე დაგვიანებულია: იმპლემენტაცია იწყება მას შემდეგ, რაც დანაშაულის მაჩვენებელი ეკონომიკურ ან დემოგრაფიულ გარემოებათა გამო იწყებს შემცირებას (Mauer 1999).

3. პატიმრობა და გვიანი თანამედროვეობა

გვიანი თანამედროვეობის პერიოდი (1975-2000 წლები) აღინიშნა დასავლური ქვეყნების უმრავლესობაში პატიმრობის მაჩვენებლის ზრდით, თუმცა ზრდის მაჩვენებლები მეტად არაერთგვაროვანია (Walmsley 2001). ყველაზე მაღალი ზრდა აშშ-ში დაფიქსირდა: 500% 1972 წლიდან 1997 წლამდე პერიოდში (Mauer 1999). მკვლევართა უმრავლესობა ამ უპრეცედენტო ზრდის მიზეზად სისხლის სამართლის პოლიტიკის არჩევანს ასახელებს. როგორც პოლიტიკის ამ მიმართულების განმაპირობებელი, მოხდა შემდეგი ფაქტორების იდენტიფიცირება: არჩევითი მართლმსაჯულების სისტემაში კანონისა და საზოგადოებრივი წესრიგის პოლიტიკური მნიშვნელოვნება; სიღარიბესთან, საკუთრების ჩამორთმევასთან

და დანაშაულთან ბრძოლის კეთილდღეობის ღონისძიებებში ნდობის დაკარგვა და მათი ჩანაცვლება დანაშაულის კონტროლის ღონისძიებებით; უფრო ხანგრძლივი პატიმრობის დანიშვნის ტენდენცია, ასევე, ვადამდე გათავისუფლების შეზღუდვა; პრევენციული დაკავებების ზრდა, მაგ. „სამი ჩავარდნა და გავარდნები“; ნარკოტიკულ საშუალებებთან ომის შედეგი; შეწყალებისა და პრობაციის პირობების დარღვევისთვის ადმინისტრაციული პატიმრობის ზრდა, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის გაუმჯობესებული ეფექტიანობა სამართალდამრღვეთა დაკავებისას, მსჯავრდებისას და დასჯა/რეაბილიტაციისას; ახალგაზრდა აფრო-ამერიკელი მამაკაცების პატიმრობის მაღალი მაჩვენებელი და ციხის ინდუსტრიის ეკონომიკური ეფექტი, რამაც ზოგიერთ პერიფერიულ რეგიონებში მნიშვნელოვანი ეკონომიკური განვითარება და დასაქმების შესაძლებლობები განაპირობა. პატიმრობის მაჩვენებლის განსაკუთრებული ზრდა 1972 წელს დაიწყო და 2000 წლისთვის პატიმართა რაოდენობა აშშ-ში 2 მილიონს აჭარბებდა, რაც, თავის მხრივ, არის 700 პატიმარი 100 000 მოსახლეზე.

საქართველოში საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 2006 წელს (და მომდევნო წლებში) 2005 წელთან შედარებით ორჯერ გაიზარდა მსჯავრდებულთა სტატისტიკური მონაცემები. შესაბამისად გაიზარდა როგორც თავისუფლების აღკვეთის, ასევე პირობითი მსჯავრის გამოყენების მაჩვენებელი. სისხლის სამართლის კოდექსით დამკვიდრებულმა სასჯელის შეკრებითობის პრინციპმა გამოიწვია მაღალი ზომის თავისუფლების აღკვეთის ხშირი გამოყენება, რის გამოც კატასტროფულად გაზარდა პატიმრებისა და პრობაციონერების რიცხვი. 2012 წლის დასაწყისში საქართველოს ციხეებში სასჯელს იხდიდა დაახლოებით 25 000 მსჯავრდებული და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში აღრიცხვაზე იყო დაახლოებით 40 000 პირი, რაც 100 000 სულ მოსახლეზე 600-მდე მსჯავრდებულს ნიშნავდა.

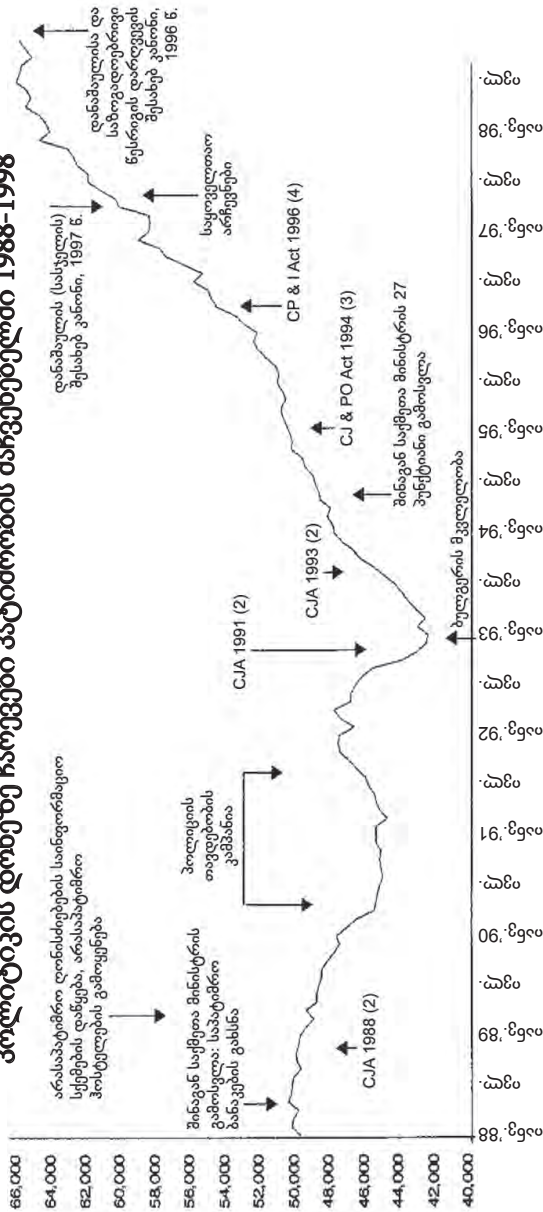
2012-2013 წლის ამნისტიისა და შეწყალების ტალღამ 14 ათასი მსჯავრდებული გაათავისუფლა. დღეის მდგომარეობით საქართველოში 10 000 პატიმარია.

4. ევროპული კონტექსტი: ცვლილებები პატიმრობის მაჩვენებლებში

სასურველია, მიმოვიხილოთ აშშ-ს გამოცდილება, რადგანაც განხილულ ფაქტორთაგან უმრავლესი სხვა ევროპულ ქვეყნებში პატიმრობის ზრდასთან მიზეზობრივ კავშირში მყოფი ფაქტორებია, განსაკუთრებით, ინგლისისთვის და უელსისთვის. თუმცა არსებობს განსხვავებებიც: ერთ-ერთი ასეთია მასშტაბი. ამ პერიოდში შეერთებულ შტატებში პატიმრობის მაჩვენებლის წლიური ზრდა უხეში გაანგარიშებით უტოლდებოდა ინგლისსა და უელსში პატიმრების სრულ რაოდენობას. ინგლის/უელსში პატიმრობის მაჩვენებლისა და პატიმრობის ხანგრძლივობის მკვეთრი ზრდა 1993 წლიდან ბევრად გვიან დაიწყო, ვიდრე აშშ-ში. 2001 წლისთვის ის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი გახდა დასავლეთ ევროპაში - 139 პატიმარი 100 000 მოსახლეზე და ზრდა მომდევნო წლებშიც განაგრძო. პირველი ცხრილი ამის ილუსტრაციაა (წყარო: პატიმრობის სტატისტიკა, 1999 წელი, შინაგან საქმეთა სამინისტრო):

დიაგრამა #1

პოლიტიკის დონეზე ჩარევები პატრობის მაჩვენებელში 1988-1998

1. სეზონური აქტივობები
2. CJA=სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების შესახებ კანონი
3. CJ & PO Act = სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების და საზოგადოებრივი წესრიგის შესახებ კანონი
4. CP & I Act = სისხლის სამართლის პროცესის და გამოძიების შესახებ კანონი

განმსაზღვრელი მოვლენები ასახულია დიაგრამაზე. პატიმრობის ხანგრძლივობის ზრდა დაუკავშირეს პოლიტიკის განმსაზღვრელების „დანაწევრების“ პოლიტიკას. ეს მიდგომა სამართალდამრღვევებს ორ ჯგუფად ყოფს. პირველი ჯგუფის მართვა შესაძლებელია მთელი რიგი არასაპატიმრო სასჯელებით ან უკიდურეს შემთხვევაში მოკლევადიანი საპატიმრო სასჯელებით. მათ ახასიათებთ დეზისტანსი ასაკის მომატებასთან ერთად. ეს პროცესი შესაძლებელია განმტკიცდეს შესაბამისი არასაპატიმრო ღონისძიებებით. მეორე ჯგუფს განეკუთვნებიან მტკიცე, განმეორებითი დანაშაულების ჩამდენი და/ან საშიში სამართალდამრღვევები და საზოგადოება საჭიროებს მათგან დაცვას ხანგრძლივი პატიმრობით, რასაც მოსდევს პირობით ვადამდე გათავისუფლება და ლიცენზირება³ საპატიმრო დაწესებულებაში დაუყოვნებელი დაბრუნების შესაძლებლობით.

მართალია, სასჯელის შეფარდების პრაქტიკა და ტენდენცია ზუსტად არ შეესაბამება ამ ტყუპი მიდევნების მოდელს, მაგრამ არსებობს მტკიცებულება, რომ გაერთიანებული სამეფოს პატიმართა მონაცემები შეიცვალა ამ მოდელის მიხედვით. მორგანმა (2002 წელს) გამოავლინა სასჯელთა ხანგრძლივობის ზრდა: საპატიმრო სასჯელების 21% 18 თვეს ან მეტს შეადგენდა. მსჯავრდებულ პატიმართა ნახევარზე მეტს შეფარდებული ჰქონდა პატიმრობა ოთხი წლით ან ოთხ წელზე მეტი ვადით - 2003 წლისთვის 7000 პატიმარზე მეტი იხდიდა სასჯელს უვადო პატიმრობის სახით ან ვადიანი თავისუფლების აღკვეთას ათი წლის ან მეტი ვადით.

არსებობდა გარკვეული ხარისხის პოლიტიკური კონსენსუსის მტკიცებულება დანაშაულის რეალურ და აშკარა პრობლემასთან პატიმრობის გამოყენებით გამკლავების შესახებ. პოლიტიკური სპექტრის ორივე მხრიდან რიტორიკა მოიცავდა „დანაშაულთან სიმკაცრის“ განცხადებებს და ახალ კანონმდებლობას. როგორც დიაგრამაზე ჩანს, განსაკუთრებული ზრდა დაფიქსირდა 1993 წლიდან 1998 წლამდე. თუმცა ეს მოიცავდა მოკლევადიანი პატიმრობისთვის შესახლებების მნიშვნელოვან ზრდას, რასაც ხშირ შემთხვევაში იყენებენ დაბალი ინსტანციის სასამართლოები

³ ლიცენზირებაში იგულისხმება ვალდებულებათა ერთობლიობა, რომელთა დაცვაც თავისუფლებაზე დარჩენის პირობაა.

(მაგისტრთა სასამართლოები), რომელთა უფლებამოსილებაც შეზღუდულია ექვს თვემდე ვადით თავისუფლების აღკვეთის შეფარდებით (პატიმრობის სტატისტიკა, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, 1998 წელი). ეს ტენდენცია ნიშნავდა, რომ სამართალდამრღვევებს, რომელთაც არ ახასიათებდათ განმეორებითი დანაშაულები და არც საშიშები იყვნენ, მეტი ალბათობით შეეფარდებოდათ თავისუფლების აღკვეთა.

პირველ დიაგრამაზე მოცემული ციფრები მიუთითებს ათი წლის განმავლობაში თანმიმდევრულ ზრდაზე. 1993 წლამდე პერიოდში მაჩვენებელი იკლებდა. ეს კლების ერთადერთი პერიოდი იყო მე-20 საუკუნეში. გამონაკლისი იყო ორი მსოფლიო ომის ეფექტის პერიოდები, როდესაც გამოიკვეთა კლების მდგრადი მაჩვენებელი (ციხის სტატისტიკა, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, 1999 წელი). გამოიკვეთა სამუშაო ადგილზე დემოგრაფიული ტენდენციები და მთელი რიგი ინიციატივები, კერძოდ: ბეილის აქტი, რასაც მნიშვნელოვანი ზეგავლენა ჰქონდა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პატიმრების რაოდენობაზე. ძირითადი ზეგავლენის მომხდენი კი იყო პოლიტიკური/პოლიტიკის დონეზე ინიციატივა, რომლითაც მიღებულ იქნა „სამართლიანი მიზღვის“ სასჯელის მისჯის ჩარჩო.

„სამართლიანი მიზღვის“ მიდგომა დაეფუძნა კონცეფციას - „არაფერი მუშაობს“ (Martinson 1984), შემდგომ გაძლიერდა მზარდი ციხის პოპულაციის ხარჯების ზრდასთან დაკავშირებული შფოთვით და აისახა კანონმდებლობაში (სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების კანონი, 1991 წლის). ეს კანონი სიხარულით მიიღეს პროპორციულობის თეორიის მიმდევრებმა, განსაკუთრებით ვონ ჰირსტმა (Von Hirsch 1993), მაგრამ მალე გახდა არაპოპულარული სასამართლოებს შორის, განსაკუთრებით წინა ნასამართლობასთან მიმართებით, რის იგნორირებასაც მოითხოვდა სასამართლოებისგან 1991 წლის კანონი.

1991 წლის კანონი გაბატონებული დანაწევრების ეთოსის წინააღმდეგ მიდიოდა: წინა ნასამართლობები საუკეთესო ინდიკატორი იყო იმისა, უნდა მომხდარიყო თუ არა განმტკიცებული თუ განმეორებითი დანაშაულებრივი ქცევის გათვალისწინება. არ არის საკვირველი, რომ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების შესახებ 1993 წლის კანონმა აღადგინა

წინა ნასამართლობის გათვალისწინების უფლებამოსილება და მოსთხოვა სასამართლოებს სასჯელის შეფარდებისას პირობითი გათავისუფლების პერიოდში დანაშაულის ჩადენა დამამძიმებელ გარემოებად მიეჩნია. 1993 წელს მოხდა 2 წლის ჯემი ბულგერის მკვლელობა, რომელიც სკოლის ორმა მოსწავლემ ჩაიდინა და ამან მორალური პანიკა გამოიწვია. ეს წყალგამყოფი იყო ციხის პოპულაციისთვის, რაც იმ დროისთვის ბოლო ხუთი წლის მანძილზე ყველაზე დაბალი იყო. ამის შემდეგ პატიმართა რაოდენობა მკვეთრად გაიზარდა და ათი წლის განმავლობაში თითქმის გაორმაგდა. იგივე ტენდენციები ფიქსირდება სხვა ევროპულ ქვეყნებში, თუმცა ნაკლებ დრამატული შედეგებით საერთო მაჩვენებლებზე. გამონაკლისი იყო ფინეთი, სადაც სრულიად საპირისპირო დაფიქსირდა - ციხეების რაოდენობა განახევრდა.

1976 წელს ფინეთში პატიმრობის მაჩვენებელი იყო 118 პატიმარი 100 000 მოსახლეზე. 1992 წელს მაჩვენებელი 70-მდე შემცირდა (Tornudd 1993), ხოლო 1997 წლისთვის - 55-ს შეადგენდა (Walmsley 2001). 2013 წლისთვის მაჩვენებელი 58 იყო, ყველაზე დაბალი ევროპაში, ისლანდიის გამოკლებით (Walmsley 2013). ფინეთში დანაშაულის მაჩვენებელი ევროპულ საშუალო მაჩვენებელზე დაბლა რჩებოდა 1990-იან წლებში (Aromaa 2000) და, მიუხედავად იმისა, რომ 21-ე საუკუნეში ის გაიზარდა, ეს არ გამოხატავდა მთავრობის პოლიტიკას ან სასამართლო პრაქტიკას საპატიმრო სასჯელის გამოყენებასთან დაკავშირებით. როგორც ლაპი-სეპალამ აღწერა (Lappi-Seppälä 2008):

„მონაცემები კიდევ ერთხელ ადასტურებს ზოგად კრიმინოლოგიურ დასკვნას, რომ დანაშაულის მაჩვენებელი იმატებს და ეცემა კანონმდებლობის შესაბამისად და საკუთარი დინამიკის მიხედვით და სასჯელის შეფარდების პოლიტიკა, თავის მხრივ, ვითარდება და იცვლება საკუთარი დინამიკის მიხედვით; ეს ორი სისტემა ერთმანეთისგან საკმაოდ დამოუკიდებელია.“

გვ.14

ტორნუდმა აღწერა სპეციალური ტექნიკური ღონისძიებები, რომლებიც პატიმრობის შემცირების პერიოდში გაატარეს. ისინი მოიცავდა: პრევენციული დაკავების გაუქმებას საკუთრების წინააღმდეგ დანაშაულის ჩამდენთა მიმართ (ძალადობრივ

დანაშაულთა ჩამდენთა მიმართ გამოყენების საპირისპიროდ); პირობითი (გადავადებული) სასჯელების გამოყენების გაფართოებას; წინასწარი პატიმრობის ვადის ასახვას სასჯელის ვადაში; საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შემოღებას მხოლოდ (და, ფაქტობრივად, წარმატებით) პირდაპირი პატიმრობის ალტერნატივად; მოკლევადიან სასჯელებს რეციდივისტებისთვის; უვადო პატიმრობის წილის შემცირებას; პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისთვის მოსახდელი ვადის შემცირებას და ვადამდე გათავისუფლების პირობების დარღვევისას, ასევე, მოსახდელი ვადის შემცირებას, თუკი პირს ახალი დანაშაული არ ჩაუდენია.

მართალია, ტორნუდმა აღიარა, რომ ამ ტენდენციას დემოგრაფიული ტენდენციები ამყარებდა, მაგრამ ღონისძიებათა ეს პაკეტი 20 წლის განმავლობაში თანმიმდევრულად გატარდა და ფინეთში პატიმართა რაოდენობა ეფექტიანად 50%-ით შეამცირა. მას შემდეგ ეს მონაცემი უცვლელია.

ამ მნიშვნელოვანი ცვლილებების განმარტებისას ტორნუდი აღწერს კრიტიკული ფაქტორების კომბინაციას. ფინეთს მეზობელ სკანდინავიურ ქვეყნებთან შედარებით პატიმრობის მაღალი მაჩვენებელი ჰქონდა, მაგრამ ამ ქვეყნებთან მზარდ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ იდენტიფიცირებას ახდენდა (შესაბამისად, პატიმრობის მაჩვენებლების შედარებითი გამოქვეყნების სარგებლიანობა ყველა შეზღუდვებითა და კვალიფიკაციით დემონსტრირებულია ფინეთის გამოცდილებაში).

ფინელი კრიმინოლოგები იზიარებდნენ, რომ პატიმრობის მაჩვენებლები მეტად მაღალი იყო. დანაშაულის მაჩვენებლებთან შედარებით და ამ მონაცემების შესახებ მათ პოლიტიკოსებისა და პოლიტიკის განმსაზღვრელების ინფორმირება მოახდინეს. გააზრებული დეკარცერიზაციის პოლიტიკის ირგვლივ პოლიტიკური და პოლიტიკის განსაზღვრის ალიანსი ჩამოყალიბდა და რამდენიმე საკვანძო ფიგურამ წინ წარმართა ეს პოლიტიკა. დანაშაული არ იყო მნიშვნელოვანი საარჩევნო თემა, არც პოლიტიკოსები და არც სასამართლო არ განიცდიდნენ მედიის მხრიდან კრიტიკას დანაშაულთან მიმართებით „მსუბუქი მიდგომისთვის“.

„ფინეთში გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენდა საჯარო მოსამსახურეთა, მართლმსაჯულებისა და სასჯელაღსრულების მენეჯმენტის მზაობა, მიდგომების დონეზე ყველა შესაძლო საშუალება გამოეყენებინათ პატიმართა რაოდენობის შესამცირებლად“ (Tornudd 1993 გვ.12).

5. პატიმრობა 21-ე საუკუნეში

როგორც ჩვენთვის ხელმისაწვდომი მტკიცებულებებიდან ჩანს, პატიმართა რაოდენობა, მართალია, ნაწილობრივ დანაშაულის მაჩვენებლით არის განპირობებული, მაგრამ არსებითად პოლიტიკის დონეზე „არჩევანის“ საკითხია. 2000 წლიდან პოლიტიკის დონეზე და კანონმდებლობით ინგლისსა და უელსში პატიმრობის მაჩვენებლის ზრდა გრძელდებოდა (ციხის სტატისტიკა, იუსტიციის სამინისტრო, 2000-2013 წლები). კანონმდებლობა ასახავდა „საზოგადოების დაცვისა“ და „დაზარალებულთა“ დღის წესრიგს, მაგალითად, უვადო პატიმრობის ავტომატური მოქმედებით მძიმე განმეორებითი დანაშაულის შემთხვევაში და მინიმუმ სამწლიანი თავისუფლების აღკვეთით მარცვის მესამე შემთხვევისთვის. ეს ნაწილობრივ ასახავს განსვლას მიდგომებისგან „არაფერი მუშაობს“ და „სამართლიანი გადაწყვეტები“, იდეოლოგიისკენ „რა მუშაობს“: რეაბილიტაციური სასჯელის შეფარდების რეცეპტი, რაც არა მხოლოდ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის პროპორციულია, არამედ ნაწილობრივ ეფუძნება კიდევ წარმატებული რეაბილიტაციის პერსპექტივას (Halliday Report 2001). ამან შესაძლოა მიგვიყვანოს საპატიმრო სასჯელამდე, თუკი არ არსებობს საზოგადოებრივი სანქცია, რომელიც შეამცირებს დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ალბათობას.

პატიმრობის მაჩვენებელზე ზეგავლენა აქვს, ასევე, უფრო ფართო სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებს. თანასწორუფლებიანობის ხარისხი საკვანძო საზომია პატიმართა რაოდენობისთვის: რაც უფრო მაღალია სხვაობა შემოსავალსა და სიმდიდრეში, მით უფრო მაღალი იქნება სასჯელები. ეს განსაკუთრებით დამახასიათებელია აშშ-სა და ინგლის/უელსისთვის და, შესაძლოა, ზეგავლენა ჰქონდეს საქართველოზეც და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებზეც.

მართლაც, თუ თანასწორუფლებიანობის კორელაცია სწორია, მრავალ ქვეყანაში მიმდინარე სოციალური და ეკონომიკური განვითარებები არ მიუთითებს, რომ პატიმრობა ნაკლებად პოპულარული გახდება უახლოეს თუ შუალედურ პერიოდში. ამის საპირისპიროდ, ფინეთს პატიმრობის შედარებით დაბალი მაჩვენებლის მქონე სკანდინავიის სხვა ქვეყნებთან ერთად უფრო თანასწორუფლებიანი საზოგადოება აქვს.

საქართველოში 2012 წლის ბოლოს გამოცხადებული და 2013 წელს აღსრულებული ზოგადი ამნისტიის შედეგად პატიმართა რაოდენობა განახევრდა. ამნისტიის დანაშაულის მაჩვენებელზე ზეგავლენის შესახებ ზოგადი საუბრებია, მაგრამ არ არსებობს რამე მყარი მტკიცებულება. არ იკვეთება, რომ გათავისუფლებულებმა უმაღლეს დანაშაულებრივ საქმიანობას მიჰყვეს ხელი, მაგრამ პატიმართა რაოდენობა კვლავ მატულობს. ქვეყანაში არსებულმა პოლიტიკურმა მდგომარეობამ პოლიტიკური დისკურსი უფრო რთული გახადა, მაგრამ სისხლის სამართლის კოდექსში დაგეგმილი ცვლილებები და რეაბილიტაციურ მიდგომებზე დაფუძნებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის მხარდაჭერა უთითებს, რომ პატიმრობის მაჩვენებელი შესაძლოა მკვეთრად არ გაიზარდოს. როგორც სხვა ქვეყნების მაგალითზე ვნახეთ, ამას ნაკლები კავშირი აქვს დანაშაულის მაჩვენებელთან და უფრო სისხლის სამართლის პოლიტიკის არჩევანია. კრიმინოლოგიური დასავლური ქვეყნებისგან განსხვავებით, საქართველოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაზე საზოგადოებრივი კონტროლი ნაკლებად არის, მაგრამ შესაძლოა გაძლიერდეს, რადგანაც მეტი მონაცემების შეგროვება და შესწავლა ხდება და საჭირო იქნება რეაბილიტაციური მიდგომის წარმატების მტკიცებულება.

6. დანაშაულის შემცირების თავსატეხი

უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში (2005-2014 წლები) უმრავლეს დასავლურ საზოგადოებაში დანაშაულის მაჩვენებლის მნიშვნელოვანი და მდგრადი შემცირება ფიქსირდება. მაგალითად, ინგლისისა და უელსის დანაშაულის უახლესი კვლევის (2013 წელი) მონაცემები უთითებს დანაშაულის ყველაზე დაბალ მაჩვენებელზე მას შემდეგ, რაც მონაცემების შეგროვება დაიწყო -

1981 წლიდან. ამას კრიმინოლოგები არ წინასწარმეტყველებდნენ, რადგანაც ამ პერიოდისთვის საპირისპირო შედეგების მოლოდინი არსებობდა. საბანკო კრიზისი - 2007 წლიდან დაწყებული ვარდნა მზარდი უმუშევრობით, დანაშაულის ზრდის, განსაკუთრებით კი ეკონომიკური დანაშაულის მაპროვოცირებელი უნდა გამხდარიყო. უკანასკნელი 50 წლის მანძილზე მრავალმა კვლევამ დაადასტურა, რომ ყოველთვის არსებობდა პოზიტიური კორელაცია უმუშევრობასა და დანაშაულის მაჩვენებელს შორის. რატომ დადგა საპირისპირო შედეგი? უფრო მეტი ადამიანი იყო უმუშევარი და საშუალო ხელფასზე მომუშავე, თუმცა დანაშაულის მაჩვენებელი იკლებდა.

ამ ფენომენთან დაკავშირებით რამდენიმე თეორია განვითარდა. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ დანაშაულის 40 წლიანი ტალღის დასასრული, როგორც (წინააღმდეგობრივად) შემოგვთავაზეს, შესაძლოა, ნაწილობრივ უკავშირდებოდეს 1950-იან წლებში ავტომობილის საწვავში ტყვიის (ნეუროტოქსინის) დამატებას (Gesch 2007) და სამომხმარებლო საქონლის ფასების შემცირებას ჩინეთის ეკონომიკური ბუმის შედეგად, რამაც განაპირობა მოპარული საქონლის „ქუჩის“ ფასის მკვეთრი შემცირება (დანაშაული არ არის იმდენად მომგებიანი) (Rosenfeld and Messner 2013). გარკვეული კავშირია „სამიზნის გართულებასთან“ და ამას აშკარად ჰქონდა ზეგავლენა ავტომობილების ქურდობასა და მობილური ტელეფონების ქურდობაზე. მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში ავტომობილის ქურდობა 2004 წელს 620 000-დან 2014 წლისთვის 5000-მდე შემცირდა. ამ პერიოდში მრავალ მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას ჰქონდა ადგილი ავტომობილის უსაფრთხოების მიმართულებით (Hough 2013): მაგალითად, დაფიქსირდა ძალადობრივი დანაშაულის მნიშვნელოვანი შემცირება. შერმანმა (Sherman 2013) ეს დაუკავშირა დასავლური საზოგადოების დემოგრაფიას (დაბერება), მოხუცებულთა დამამშვიდებელ ზეგავლენას ახალგაზრდებზე, მომსახურების სექტორის ზრდასა და საწარმოო სექტორის შედარებით შემცირებას, რაც ახალგაზრდა მამაკაცებს „მაჩოებად“ (Hough 2013) ნაკლებად აქცევს. ასევე, მცირდება ნარკოტიკული საშუალებებისა და ალკოჰოლის მოხმარება ერთეულზე, მათ შორის, ახალგაზრდებში.

შემცირების ერთ-ერთი შედეგია ის, რომ დანაშაულის დასასჯელის

შესახებ დებატი, რაც სამოცდაათიანი წლების შუა რიცხვებიდან მეოცე საუკუნის ბოლომდე და მერეც ყველა მიმდინარეობის პოლიტიკოსებისთვის მთავარი თემა იყო, ამჟამად დამცხრალია. ამ პერიოდში, როგორც ვნახეთ, დებატს საპირისპირო შედეგები ჰქონდა ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა: ფინეთი, გაერთიანებული სამეფო და, განსაკუთრებით, აშშ. გაუმჯობესება დაფიქსირდა პოლიტიკის განსაზღვრასა და სარეაბილიტაციო მომსახურებაში, რასაც ზეგავლენა ჰქონდა განმეორებითი დანაშაულის მაჩვენებელზე. მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება დაფიქსირდა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ორგანოების კომუნიკაციისა და უფრო ეფექტიანი თანამშრომლობის მიმართულებით. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ამჟამინდელი „დანაშაულის თავსატეხი“ იშვიათად ხდება სისხლის სამართლის პოლიტიკის ჭრილში დისკუსიის საგანი. მართალია, კვლავ არიან პოლიტიკოსები, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ პატიმრობის მნიშვნელოვანი მახასიათებლებია: დანაშაულებრივი ქცევის „უნარის ჩამორთმევა“ და „გამიჯვნა“, მაგრამ მათი ხმა ამჟამად ნაკლებად ისმის. საზოგადოდ მიღებულია, რომ ფართო სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებს უფრო მეტი ზეგავლენა აქვს დანაშაულზე, ვიდრე სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემას.

7. სისხლის სამართლის პოლიტიკა საქართველოში

2006 წლის 14 თებერვლის ყოველწლიური შემაჯამებელი საანგარიშო საპარლამენტო მოხსენებისას საქართველოს იმდროინდელმა პრეზიდენტმა გამოაცხადა, რომ დაიწყებდნენ კრიმინალის მიმართ ნულოვანი ტოლერანტობის პოლიტიკას, რომელიც უნდა განხორციელებულიყო „ყველა ციხეში“ პრინციპით, რაც გულისხმობდა, რომ ნებისმიერი სახის დანაშაულს სახელმწიფოს მხრიდან უნდა მოჰყოლოდა მყისიერი და მკაცრი რეაქცია. ნულოვანი ტოლერანტობის მიზანი იყო არ დარჩენილიყო არც ერთი დანაშაული, თუნდაც წვრილმანი, რეაგირების გარეშე და ამ გზით მინიმუმამდე ყოფილიყო დაყვანილი ქვეყანაში დანაშაულის დონე.

ნულოვანი ტოლერანტობის კრიმინალური პოლიტიკის დროს საკმაოდ დიდი იყო მსჯავრდებულთა რაოდენობა.

პრობაციონერობა გახდა ნორმალური მოვლენა. არ დარჩა პირი, რომელსაც არ ჰყავდა პრობაციონერი ოჯახის წევრი, ნათესავი თუ მეგობარი. პრობაციონერები ფორმალურად ფიქსირდებოდნენ პრობაციის ბიუროში და თითქმის არ არსებობდა სარეაბილიტაციო პროგრამები. ერთ პრობაციის ოფიცერს უწევდა საშუალოდ 500 პრობაციონერთან „მუშაობა“. არასაკმარისი კონტროლის, უმუშევრობის, უპერსპექტივობის, სტიგმატიზაციის, არარსებული სახელმწიფო სარეაბილიტაციო პროგრამებისა და გრძელვადიანი გამოსაცდელი ვადის გამო პრობაციონერები კვლავ ჩადიოდნენ დანაშაულს, რაც მათ მდგომარეობას ძალიან ართულებდა. გრძელვადიან გამოსაცდელ ვადას ემატებოდა ჩადენილი ნაკლებად მძიმე დანაშაულის სანქცია და პრობაციონერ მსჯავრდებულს 8-10 წლით უწევდა უკვე თავისუფლების აღკვეთის მოხდა.

პირველ რიგში, საინტერესოა, როგორია სასჯელების გამოყენების სტატისტიკური მონაცემები. მოცემული კვლევის ფარგლებში სასჯელების გამოყენების თაობაზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოდან გამოთხოვილ იქნა სტატისტიკური მონაცემები.⁴

სასჯელის სახეები	თავისუფლების აღკვეთა	პირობითი მსჯავრი	სულ მსჯავრდებული
2006 წელი	7 930 46,9%	7 002 41,4%	16 911
2007 წელი	9 788 46,2%	9 585 45,3%	21 170
2008 წელი	8 846 42,5%	10 601 51%	20 804
2009 წელი	8 384 45,7%	8 599 46,9%	18 354
2010 წელი	9 135 45,8%	9 484 47,6%	19 940
2011 წელი	7 454 41,1%	9 498 52,3%	18 153
2012 წელი	4 406 40,3%	5 305 48,6%	10 922

⁴ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკური მონაცემები: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2014-weli-wigni-1-kari-sisxli.pdf> [16.05.2015]

2013 წელი	4 264 28,1%	8 639 57%	15 166
2014 წელი	5 949 35,5%	7 581 45,2%	16 776

სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს თუ როგორი სისხლის სამართლის პოლიტიკა ხორციელდებოდა ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში.

2012 წლამდე ალტერნატიული სასჯელების (საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომისა და ჯარიმის) გამოყენების მაჩვენებელი ერთად აღებული არ აღემატებოდა მთლიანი სასჯელის ათ პროცენტსაც კი, რაც მეტად სამწუხაროა და ნულოვანი ტოლერანტობის ერთ-ერთ შედეგად უნდა იქნეს მიჩნეული.

2012 წლიდან საგრძნობლად იმატა ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების მაჩვენებელმა, რაც უდავოდ მისასალმებელი ფაქტია და მიუთითებს ლიბერალური კრიმინალური პოლიტიკის განხორციელების დაწყებაზე. სწორედ თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატიული ინსტიტუტების აღსრულების შესაძლებლობას წარმოადგენს პრობაცია.

საქართველოში დასავლეთ ევროპულ ქვეყნებთან შედარებით მაინც საგრძნობლად მაღალია თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების მაჩვენებელი. მაგ. გერმანიაში ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის შეფარდების პროცენტული მაჩვენებელი ყოველწლიურად დაახლოებით 17–22% ფარგლებში მერყეობს,⁵ როცა საქართველოში 35-40%-ია.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ გარკვეულ პერიოდში პატიმრობის მაჩვენებლის რეგისტრირებული ცვლილებები შედარებებისთვის საჭიროებს საზომების სრულ გააზრებას. მონაცემთა ინტერპრეტაცია ხდება სახელმწიფო პოლიტიკისა და სასჯელის შეფარდების ფილოსოფიის, რეჟიმისა და რესურსების ცოდნით. პატიმრობის მაჩვენებლებსა და გაცხადებული და რეგისტრირებული დანაშაულის მაჩვენებლებს შორის ურთიერთმიმართების განმარტება, ასევე, სიფრთხილეს საჭიროებს, მაგრამ მიზეზშედეგობრივი კავშირის მტკიცებულება ნაწილობრივია.

⁵ Kunz, K-L., Kriminologie. 4. Auflage. Wien 2004. S. 264.

ფრანგმა სოციოლოგმა ემილ დურკემმა პირველმა განაცხადა, რომ არ არსებობდა საზოგადოება დანაშაულის გარეშე და, რომ დანაშაული ნებისმიერი საზოგადოებისათვის იყო დამახასიათებელი. დანაშაულს, როგორც მეტად კომპლექსურ მოვლენას უნდა შესწავლა, ანალიზი და ისეთი ღონისძიებების გატარება, რომ დანაშაულმა არ გამოიწვიოს სახელმწიფო, სოციალური და საზოგადოებრივი ურთიერთობების ხელის შეშლა.

გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან კრიმინოლოგიური კვლევების გამოყენებითა და ანალიზით ნათელი ხდება, რომ დანაშაულის შემცირების/აღმოფხვრის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობად თავისუფლების აღკვეთის, ციხის ალტერნატიული ინსტიტუტებისა და სანქციების გამოყენება წარმოადგენს. სადავო არ არის ის ფაქტი, რომ გრძელვადიან თავისუფლების აღკვეთას მსჯავრდებულის მდგომარეობის (ოჯახური, ეკონომიკური, ფსიქოლოგიური, სოციალური) გაუარესება მოჰყვება. კერძოდ, პროფესიული უნარ-ჩვევების დაკარგვა, ოჯახის დანგრევა, სტრესი, მომავლისადმი შიში, ნაციხრად სტიგმატიზირება და ა.შ.

მე-20 საუკუნის ბოლოს პატიმრობის მაჩვენებლის მკვეთრი ზრდა აშშ-ში და შედარებით მცირე მასშტაბით ინგლისსა და უელსში მეტწილად უკავშირდება პოლიტიკის დონეზე პასუხს, ასევე, არჩევნის, კანონმდებლობისა და საზოგადოებრივი წესრიგის პოლიტიკებსა და ნაკლებად - დანაშაულის მაჩვენებლის ზრდას, მაგრამ რადიკალურად განსხვავებული შედეგებით. პატიმრობის მაჩვენებლის შემცირებით ხასიათდება ფინეთი, სადაც პოლიტიკის დონეზე გაკეთდა გააზრებული და მდგრადი არჩევანი მხარდაჭერისა და ფართო კონსენსუსის შესახებ. ნებისმიერ იურისდიქციაში დეკარცერაციის წარმატებული სტრატეგია მოითხოვს მდგრად პოლიტიკურ შემართებას, რაც, თავის მხრივ, ფრთხილ დაგეგმვასა და აღსრულებას საჭიროებს, განსაკუთრებით მედიასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სტრატეგიასთან მიმართებით. ასევე, შესაძლოა, რომ საჭირო იყოს ხელსაყრელი სოციალურ-ეკონომიკური კონტექსტი. მაშინაც კი, როდესაც დანაშაულის რეალური მაჩვენებელი იკლებს, როგორც ეს ამჟამად ხდება ბევრ ქვეყანაში, მძიმე დანაშაულით გამოწვეული დანაშაულის შიშმა და მორალურმა პანიკამ შესაძლოა ზეგავლენა

მოახდინოს კანონმდებლებსა და მოსამართლეებზე პატიმრობის მეტად გამოყენების მიმართულებით.

ქართულ კონტექსტში პატიმრობის მაჩვენებლის შემდგომი შემცირება (ამჟამად არსებული ზრდის შენელება) საჭიროებს მდგრად პოლიტიკურ ნებასა და კრიმინოლოგიურ კვლევებს. შეიძლება საჭირო გახდეს მეტი დებატი და გამჭვირვალობა იმის შესახებ, თუ რა არის სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის საერთო მიზანი და ამ დებატის გასამყარებლად დანაშაულის მაჩვენებლებისა და სასჯელის ზეგავლენის შესახებ მტკიცებულების სისტემური შეგროვება.

თავი 1 - ზოგადი მიმოხილვა

1.1. პრობაციის სამართლის ადგილი მეცნიერებაში და ურთიერთობა სხვა დარგებთან

კლასიკური გაგებით სამართალი იყოფა ორ სფეროდ: საჯარო და კერძო სამართალი. კერძო სამართლისაგან განსხვავებით, რომელიც მხარეთა თანასწორობასა და ნებაყოფლობითობაზეა დაფუძნებული და აღიარებს პირადი ავტონომიის პრინციპს, საჯარო სამართალი მოქმედებს ლეგალურობისა და კანონით შებოჭვის პრინციპით. საჯარო სამართლებრივ ურთიერთობებში უფლებები და მოვალეობები განისაზღვრება დადგენილი კანონით,⁶ ვინაიდან ურთიერთობის ერთ მხარეს სახელმწიფო წარმოადგენს. თუმცა თანამედროვე სამართალში სისხლის სამართალი თავისი მნიშვნელობის გამო ცალკე გამოიყოფა, რის შედეგადაც სამართლის დაყოფა ხდება სამი მიმართულებით: კერძო სამართალი, საჯარო სამართალი და სისხლის სამართალი.⁷

სასჯელი, სასჯელის ცნება, მიზნები და თეორიები სისხლის სამართლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტიტუტად ითვლება და სისხლის სამართლის საუნივერსიტეტო სწავლებაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია.

პრობაციის სამართალი, როგორც სასჯელადსრულებითი სამართალი სასჯელის აღსრულებას ემსახურება და არეგულირებს. ორივე მათგანი არის განსაკუთრებული ადმინისტრაციული სამართალი.⁸ ადმინისტრაციული სამართლის განსაკუთრებული ნაწილი აერთიანებს მმართველობითი საქმიანობის ცალკეულ სფეროებს,⁹ მაგალითად, საამშენებლო სამართალი, საპოლიციო სამართალი, საგადასახადო სამართალი, სოციალური სამართალი, საბაჟო სამართალი, ეკოლოგიური სამართალი, სასჯელადსრულებითი სამართალი, პრობაციის სამართალი და ა.შ.

⁶ გ. ხუბუა, სამართლის თეორია. თბილისი 2004. გვ. 208.

⁷ მ. ტურავა, დანაშაულის მოძღვრება. თბილისი 2011. გვ. 12.

⁸ Kommentar zum Sreafvollzugsgesetz. 3. Auflage. Darmstat 1990. S. 1.

⁹ გ. ხუბუა/ლ. თორთლაძე (რედ.), განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი. თბილისი 2012. გვ. 28.

შეიძლება ითქვას, რომ როგორც სასჯელაღსრულებითი სამართალი, პრობაციის სამართალიც წარმოადგენს ადმინისტრაციული სამართლის (საჯარო სამართლის) ერთ-ერთ დარგს; არის საჯარო მმართველობის სპეციალური სამართალი, რომელიც აერთიანებს სამართლის იმ ნორმებს, რომლებიც აწესრიგებს პრობაციის სისტემაში შემავალი მმართველობის ორგანოების (პრობაციის ბიურო, თავისუფლების შეზღუდვა) ორგანიზაციული მოწყობის საკითხებს, მათ მიერ მმართველობის ფუნქციების განხორციელებასა და ადმინისტრაციულ წარმოებას.

პრობაციის სამართლის კვლევის ასპექტი მიმართულია იმ სამართლის ნორმებზე, რომლებიც არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას ადმინისტრაციის საქმიანობას აწესრიგებს. ასეთ დროს „გადაამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს იმ ნორმატიული საფუძვლის ანალიზს, რომელიც ადმინისტრაციის კანონიერ მოქმედებებს განაპირობებს“.¹⁰

პენიტენციურ სამართალს, როგორც ადმინისტრაციული სამართლის ერთ-ერთ განსაკუთრებულ ნაწილს, მჭიდრო ურთიერთობა აქვს ნორმატიული და არანორმატიული სამართლის და სხვა დარგის მეცნიერებებთან. კერძოდ, სისხლის სამართალთან, კრიმინოლოგიასთან, სოციოლოგიასთან და ფსიქოლოგიასთან.

ა) კრიმინოლოგია

”Criminology” ლათინური სიტყვაა, რომელიც სიტყვა ”Crime”-დან არის წარმოშობილი და ნიშნავს მოძღვრებას დანაშაულზე. კრიმინოლოგია არის მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის დანაშაულის გამომწვევ მიზეზებს, დამნაშავისა და მსხვერპლის პიროვნებას (ვიქტიმოლოგია) და დანაშაულის კონტროლსა და პრევენციას. კრიმინოლოგიის შესწავლის საგანს, ასევე, წარმოადგენს სასჯელის აღსრულება, სარეაბილიტაციო ღონისძიებები და მისი შედეგები მსჯავრდებულზე (პოენოლოგია),¹¹ სასჯელის მოხდის პირობების ზეგავლენა

¹⁰ ლ. იზორია, თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია. თბილისი 2009. გვ. 17.

¹¹ G. Kaiser. Kriminologie. Ein Lehrbuch. 3. Auflage. Heidelberg 1996. S. 242.

მსჯავრდებულის რესოციალიზაციაზე და ა.შ. სწორედ ამიტომ არის საინტერესო პენიტენციური სისტემისთვის კრიმინოლოგია და მისი კვლევის შედეგები.

ბ) სისხლის სამართალი

სისხლის სამართალი არის საჯარო სამართლის ნაწილი, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფოს იარაღს საზოგადოებრივი წესრიგის დასამყარებლად გამოიყენოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მკაცრი ზომები. სისხლის სამართალი, თავის მხრივ, იყოფა მატერიალურ და (ფორმალურ) პროცესუალურ სისხლის სამართლად. სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლებს, განსაზღვრავს თუ რომელი სახის ქმედება არის დანაშაული და, ასევე, განსაზღვრავს შესაბამის სასჯელს ან სხვა სახის ღონისძიებებს.¹² სისხლის სამართალი იცავს საზოგადოებრივ მართლწესრიგს დანაშაულისაგან და ამით უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას დანაშაულისაგან.¹³

სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სასჯელი სამართლებრივ სახელმწიფოში გამოიყენება მხოლოდ დანაშაულისათვის და მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში, თუ სხვა ღონისძიებები (სოციალური ან ადმინისტრაციული) ვეღარ უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას.¹⁴

პრობაციის სამსახურის მეშვეობით ხდება არასაკაპიტმო სასჯელების აღსრულება. შესაბამისად, სისხლის სამართალს და პრობაციას მჭიდრო ურთიერთობა აქვს როგორც პრაქტიკულ-სამართლებრივი, ასევე მეცნიერული თვალსაზრისით.

¹² მ. ტურავა. დანაშაულის მოძღვრება. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. თბილისი 2011. გვ. 14.

¹³ ო. გამყრელიძე. საქართველოს სისხლის სამართლის განმარტება. თბილისი 2008. გვ. 49.

¹⁴ ქ. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი. დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები. სისხლის სამართალი ზოგადი ნაწილი. თბილისი 2011. გვ. 11.

გ) სოციოლოგია

სოციოლოგია არის მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის საზოგადოებას და საზოგადოებრივ მოვლენებს. იგი სიტყვასიტყვით ნიშნავს მეცნიერებას საზოგადოების შესახებ.¹⁵ სოციოლოგია შეისწავლის საზოგადოების ან მისი ცალკეული ნაწილების სტრუქტურის, ფუნქციონირებისა და განვითარების პირობებს. კრიმინალსოციოლოგია (დანაშაულის სოციოლოგია) არის სოციოლოგიის ნაწილი, რომელიც დანაშაულს, როგორც საზოგადოების თანაცხოვრების მასობრივ გამოვლინებას ისე აფასებს და ცდილობს დანაშაულის საზოგადოებრივი მიზეზები შეისწავლოს.¹⁶ დანაშაულის სოციოლოგია ორიენტირებულია საზოგადოებრივ მოვლენებზე და მის მნიშვნელობას ხედავს არა ერთი კონკრეტული დანაშაულის ახსნაში, არამედ დანაშაულის თეორიის ჩამოყალიბებაში.¹⁷

დანაშაულის სოციოლოგია მეტად დიდი მნიშვნელობის მატარებელია დამნაშავეს პიროვნების შესწავლის დროს. პრობაციის ოფიცრის ან სოციალური მუშაკის განათლების ერთ-ერთ აუცილებელ საგანს სწორედ დანაშაულის სოციოლოგია წარმოადგენს. თუ არ იქნა შესწავლილი საზოგადოება და მისი ღირებულებები, ცალკეული კრიმინალურ სუბკულტურული ჯგუფები, შეუძლებელი გახდება დანაშაულის მიმართ პრევენციული ღონისძიებების გატარება.

დანაშაული წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივ ცნებას. სოციოლოგიურად ანტისოციალურ ქცევას ჰქვია დევიაცია. დანაშაული დევიაციის ერთ-ერთი ფორმაა.¹⁸

გ) ფსიქოლოგია

ფსიქოლოგია არის მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ადამიანის გონებრივ და სულიერ ფუნქციონირებას. კრიმინალური

¹⁵ ე. კოდუა. სოციოლოგია. I ნაკვეთი. თბილისი 1998. გვ. 4.

¹⁶ Schwind, H-D., Kriminologie. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 18. Auflage. Heidelberg u.a. 2008. S. 8.

¹⁷ ე. კოდუა. სოციოლოგია. II ნაკვეთი. თბილისი 1998. გვ. 218.

¹⁸ იგივე, 226.

ფსიქოლოგია არის ფსიქოლოგიის მეცნიერების ნაწილი, რომელიც შეისწავლის დამნაშავეის სულიერ (ფსიქიკურ) მდგომარეობას, მის პიროვნებას და ჩადენილ დანაშაულთან მის ფსიქიკურ დამოკიდებულებას.¹⁹

მართლმსაჯულებისა და ფსიქოლოგიის ურთიერთთანამშრომლობა შესაძლებელია სამ კონკრეტულ ასპექტში გამოიხატოს.²⁰

- სისხლის სამართლის პოლიტიკის შემუშავების დროს კონკრეტული დანაშაულის ანალიზისა და დასკვნების საფუძველზე;
- სისხლის სამართლის პროცესში კონკრეტული ბრალდებულის/მსჯავრდებულის ფსიქოლოგიური დასკვნის მომზადებით;
- სასჯელადსრულების/პრობაციის დაწესებულებაში მსჯავრდებულის პიროვნების კვლევა და/ან (ამ კვლევის საფუძველზე) სარეაბილიტაციო ღონისძიებების განხორციელება.

1.2. პრობაციის ინსტიტუტის შექმნის ისტორიული მიმოხილვა

პრობაციის ინსტიტუტს საუკუნენახევრიანი ისტორია აქვს. სავარაუდოდ, იგი პირველად „შეიქმნა“ ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1841 წელს.²¹ კერძოდ, ჯონ ავგუსტუსმა, როგორც პირველმა პრობაციის ოფიცერმა, მოსამართლისგან მიიღო თანხმობა ეზრუნა დამნაშავეზე, რომელიც ლოთი იყო. მისი გამოსწორების შემთხვევაში იგი განაჩენს აღარ გამოიტანდა. პრობაციის ინსტიტუტი აშშ-ში პირველად 1878 წელს დაფიქსირდა მასაჩუსეტისის შტატში.²²

¹⁹ R. Egg, Kriminalpsychologie: Entwicklund, Problembereiche, Perspektiven. In: Psychologische Rundschau. 1993. S. 162.

²⁰ G. Kaiser. Kriminologie. Ein Lehrbuch. 3. Auflage. Heidelberg 1996. S. 120.

²¹ ი. ხერხელიძე, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი). მ. ლეკვიშვილი - 85. საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 174.

²² იქვე.

გერმანიაში მე-18 საუკუნის ბოლოს შესაძლებელი იყო თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან ვადაზე ადრე გამოსვლა და პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ სასჯელის მოხდის გაგრძელება.²³

ევროპის ქვეყნებში პირველად 1907 წელს ინგლისში მოხდა დამნაშავეთა პრობაციის კანონის მიღება.²⁴

გერმანიაში პირველად 1923 წელს კანონმდებლობით შესაძლებელი გახდა არასრულწლოვნისთვის თავისუფლების აღკვეთის შეცვლა მომხდარიყო პირობითი მსჯავრით, ხოლო 1951 წელს ქ.ბონში შეიქმნა პრობაციონერთა დახმარების საზოგადოება.²⁵

საქართველოს პრობაციის სამსახურის შექმნის მოკლე ისტორია

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ევროპის ერთიან სისხლისსამართლებრივ კანონმდებლობასთან ინტეგრირების შედეგად, არაპატიმარი მსჯავრდებულების და პირობით მსჯავრდებულების მიმართ კონტროლისა და ზედამხედველობის განხორციელება 2001 წლიდან შინაგან საქმეთა სამინისტროს კომპეტენციიდან იუსტიციის სამინისტროს კომპეტენციაში გადავიდა.

პრობაციის სამსახურის შექმნამდე იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში მის ფუნქციებს ახორციელებდა სააღსრულებო სამსახური, რომელიც მსჯავრდებულთა საქმეების აღსრულებისას ხელმძღვანელობდა „პრობაციის სამსახურის ფუნქციების განხორციელებისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის

²³ H.-J. Kerner (Hrsg.) Straffälligenhilfe in Geschichte und Gegenwart : Beiträge und Dokumente zur Entwicklung von Gerichtshilfe, Strafaussetzung, Bewährungshilfe, Strafvollzug und Straftentlassenhilfe aus Anlaß des 40. Jahrestages praktischer Bewährungshilfe in der Bundesrepublik Deutschland. Bonn 1990. S. 66.

²⁴ ი. ხერხეულიძე, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი). მ. ლეკვიშვილი - 85. საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 174.

²⁵ H.-J. Kerner (Hrsg.) Straffälligenhilfe in Geschichte und Gegenwart : Beiträge und Dokumente zur Entwicklung von Gerichtshilfe, Strafaussetzung, Bewährungshilfe, Strafvollzug und Straftentlassenhilfe aus Anlaß des 40. Jahrestages praktischer Bewährungshilfe in der Bundesrepublik Deutschland. Bonn 1990. S. 66.

მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების და სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ სასამართლო აქტების აღსრულების დროებითი წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2000 წლის 24 მაისის №80 ბრძანებით. აღნიშნული ბრძანებით განისაზღვრებოდა პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ სასამართლოს განაჩენის, განჩინებისა და დადგენილების (შემდგომში “სასამართლო აქტი”) აღსრულების დროებითი წესი.

2003 წლის 7 მაისს ძალაში შევიდა „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომლის მიხედვით იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შეიქმნა არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტი და იუსტიციის სამინისტროს ტერიტორიული ორგანოები - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროები, რომლებიც უშუალოდ აღასრულებდნენ მათ კომპეტენციაში შემავალ სამართლებრივ აქტებს და აკონტროლებდნენ არაპატიმარ და პირობით მსჯავრდებულთა მიერ კანონმდებლობით დაკისრებული მოვალეობების განხორციელებას.

სამსახურის მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა მსჯავრდებულის რესოციალიზაციისათვის ხელის შეწყობა, მისთვის დახმარების გაწევა და განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილება.

2007 წლის 17 ივლისიდან ძალაში შევიდა „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს ახალი კანონი, რომლის საფუძველზეც არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის ნაცვლად ჩამოყალიბდა იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური. აღნიშნული კანონის თანახმად, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროები უშუალოდ პრობაციის ეროვნული სამსახურის ტერიტორიულ ორგანოებად გარდაიქმნა.

2009 წლის 4 თებერვლიდან არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური იუსტიციის

სამინისტროს დაქვემდებარებიდან გადავიდა ახლადშექმნილი სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში, როგორც სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება, თუმცა 2010 წლის პირველი იანვრიდან პრობაციის ეროვნულ სამსახურს სტატუსი შეეცვალა. ლიკვიდირებულ იქნა საქვეუწყებო დაწესებულება - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური და სანაცვლოდ შეიქმნა საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო, რომლის საქმიანობა ემყარება კანონიერების, პიროვნების პატივისა და ღირსების დაცვის, ჰუმანიზმის, საჯაროობის, სააგენტოს სისტემის ერთიანობისა და მისი ცენტრალიზებული მართვის პრინციპებს.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უმთავრეს მიზანს კანონით განსაზღვრული სამართლებრივი აქტების აღსრულება, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვა, მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია (მისი საზოგადოებაში ინტეგრაცია) და რეაბილიტაცია (მსჯავრდებულის გამოსწორება და საზოგადოებაში ჯანსაღ წევრად დაბრუნება) წარმოადგენს.

1.3. პრობაციის სამსახურის ცნება, საქმიანობის პრინციპები და მიზნები

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად, პრობაციის ეროვნული სააგენტო არის საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. იგი უზრუნველყოფს არასაპატიმრო სასჯელთა სახის, პრობაციის სახის სამართლებრივი აქტებისა და განრიდების სუბიექტის მიერ ნაკისრი საზოგადოებისათვის სასარგებლო უსასყიდლო სამუშაოს აღსრულებას პრობაციის ბიუროებისა და თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებების მეშვეობით და მისი უფლებამოსილება განისაზღვრება დებულებით, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრი.

1.3.1. პრობაციის სამსახურის საქმიანობის პრინციპები

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის თანახმად, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საქმიანობა ემყარება **კანონიერების, პიროვნების პატივისა და ღირსების დაცვის, ჰუმანიზმის, საჯაროობის, სააგენტოს სისტემის ერთიანობისა და მისი ცენტრალიზებული მართვის პრინციპებს**. მოკლედ განვიხილოთ თითოეული პრინციპი პრობაციის სამსახურის საქმიანობის კუთხით.

კანონიერების პრინციპი (ან კანონიერება) გულისხმობს კანონებისა და სამართლებრივი აქტების ზუსტად და განუხრელად დაცვას და შესრულებას ყველა სახელმწიფო ორგანოს, თანამდებობისა თუ ცალკეული პირების მიერ.²⁶ კანონიერება არის დემოკრატიისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი აუცილებელი და ძირითადი ელემენტი.²⁷ კანონიერების პრინციპი საჯარო სამართლის უმთავრესი ასპექტია. კანონიერების პრინციპს საჯარო სამართალში დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან იგი არეგულირებს მოქალაქესა და სახელმწიფო ორგანოს შორის იერარქიულ ურთიერთობას და მოქალაქე განსაკუთრებულად უნდა იყოს დაცული.²⁸

სისხლის სამართალში კანონიერების პრინციპი გულისხმობს ორი მნიშვნელოვანი დებულების შესრულებას: არ არსებობს დანაშაული სასჯელის გარეშე (nullum crimen sine lege) და არ არსებობს სასჯელი კანონის გარეშე (nulla poena sine lege).²⁹

კანონიერების პრინციპის დაცვის აუცილებლობა უფრო მწვავედ დგას სასჯელის აღსრულების ორგანოების შემთხვევაში, ვინაიდან ამ უწყებებში მოქალაქეები (მათ შორის, თავისუფლებადკვეთილი და თავისუფლებაზეზღუდული მსჯავრდებულები) თითქმის 24 საათიანი ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებიან და სახელმწიფო

²⁶ პ. ცნობილაძე (რედ.), კონსტიტუციური (სახელმწიფო) სამართალი. ცნობარი. თბილისი 1998. გვ. 58.

²⁷ იქვე.

²⁸ გ. ხუბუა, სამართლის თეორია. თბილისი 2004. გვ. 208.

²⁹ ირ. დვალაძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. თბილისი 2013. გვ. 71.

ორგანოების მხრიდან მათი უფლებების, პატივისა და ღირსების შელახვის უფრო დიდი ალბათობა არსებობს.

პიროვნების პატივისა და ღირსების დაცვის პრინციპი გულისხმობს საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული უფლების დაცვას - ადამიანის პატივი და ღირსება ხელშეუვალია.

ადამიანის ღირსების საყოველთაოდ აღიარებული განსაზღვრება არ არსებობს.³⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის #2/2/389 გადაწყვეტილებაში ხაზგასმით აღინიშნა ადამიანის პატივისა და ღირსების მნიშვნელობის შესახებ. კერძოდ, „კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ამ ნორმის შესაბამისად, მთავარი ღირებულება არის ადამიანი, როგორც თვითმყოფადი, თავისუფალი და სხვა ადამიანების თანასწორი სუბიექტი. ადამიანის ღირსების დაცვა არის ის, რაც უპირობოდ ეკუთვნის ყველა ადამიანს სახელმწიფოსაგან. ღირსებაში იგულისხმება სოციალური მოთხოვნა სახელმწიფოს მხრიდან ადამიანის რესპექტირებაზე. ღირსება ადამიანს აქვს იქიდან გამომდინარე, რომ ის ადამიანია და ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არ აქვს საზოგადოების შეხედულებას მასზე, ან მის სუბიექტურ თვითშეფასებას. ადამიანის ღირსების პატივისცემა გულისხმობს ყოველი ადამიანის პიროვნულ აღიარებას, რომლის ჩამორთმევა და შეზღუდვა დაუშვებელია. სახელმწიფოსათვის ადამიანი არის უმთავრესი მიზანი, პატივისცემის ობიექტი, მთავარი ფასეულობა და არა მიზნის მიღწევის საშუალება და ექსპლუატაციის ობიექტი. ღირსება, ასევე, არ შეიძლება იქნეს განხილული, როგორც მხოლოდ ერთ-ერთი სუბიექტური კონსტიტუციური უფლების ობიექტი. ღირსება არის ის უფლება და, ამავე დროს, ის ფუნდამენტური კონსტიტუციური პრინციპი, რომელსაც ეყრდნობა და უკავშირდება ძირითადი უფლებები. პირის სამართლებრივი სტატუსის საფუძველში დევს ღირსების იდეა, ხოლო სამართლებრივი დაცვის პრინციპის, როგორც პიროვნების სოციალურ-სამართლებრივი დაცვის საშუალების საფუძველი არის პიროვნების ღირსების უზრუნველყოფის პრინციპი.

³⁰ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 108. (ე. გოგირიძე. მუხლი 17).

ღირსების ხელყოფა, ფაქტობრივად, ყოველთვის უკავშირდება სხვა ძირითადი უფლების ან უფლებების დარღვევას.”

ადამიანის ღირსების ხელშეუვალობა მოიცავს აბსოლუტურად ყველა ადამიანს³¹ განურჩევლად სქესის, ასაკის, წარმოშობის, ქონებრივი თუ სხვა სტატუსის მიუხედავად³² და აბსოლუტური ხასიათის უფლებაა.³³ იგი გულისხმობს, რომ აკრძალულია ადამიანის წამება, არაჰუმანური, სასტიკი ან ღირსების დამამცირებელი მოპყრობა და დასჯის გამოყენება.

ადამიანის ღირსების ცნება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სისხლის სამართალში, სადაც ეს ძირითადი უფლება ადგენს სახელმწიფო საქმიანობის საზღვრებს და ბოჭავს მას.³⁴ სასჯელი უნდა იყოს სამართლიანი, უნდა შეესაბამებოდეს დამნაშავეს ბრალეულობის ხარისხსა და ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს. დანაშაულის ჩამდენი პირი არ უნდა იქცეს დანაშაულთან ბრძოლის შიშველ ობიექტად. სასჯელის აღსრულების დროს შენარჩუნებულ უნდა იყოს ადამიანის არსებობისათვის აუცილებელი ინდივიდუალური და სოციალური პირობები, რაც ხელს შეუწყობს არა მათ გაბოროტებას, არამედ მათ რესოციალიზაციას.³⁵

ჰუმანიზმის პრინციპი, „ჰუმანიზმი“ ნიშნავს ადამიანის სიყვარულს, მისი პიროვნებისადმი პატივისცემას, მისივე ინტერესების, უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა-გათვალისწინებას“,³⁶ კაცთმოყვარეობას.³⁷

³¹ კ. კუბლაშვილი. ძირითადი უფლებები. თბილისი 2014. გვ. 86.

³² საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 109. (ე. გოცირიძე. მუხლი 17).

³³ იგივე. გვ. 113.

³⁴ კ. კუბლაშვილი. ძირითადი უფლებები. თბილისი 2014. გვ. 88.

³⁵ კ. კუბლაშვილი. ძირითადი უფლებები. თბილისი 2014. გვ. 88; საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 111. (ე. გოცირიძე. მუხლი 17).

³⁶ გ. ნაჭყეია/ი. დვალიძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი: სახელმძღვანელო. თბილისი 2007. გვ. 33.

³⁷ არნ. ჩიქობავა (მთ. რედ.), ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი 1986. გვ. 591.

ჰუმანიზმის გამოვლინებად უნდა ჩაითვალოს გასული საუკუნის ბოლოს საქართველოში სიკვდილის გაუქმების საკითხი. 1997 წლის 11 ნოემბერს მიღებულ იქნა საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ინიცირებული კანონი „სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიების – სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ“. იმ არგუმენტებს შორის, რომლებსაც ემყარებოდა საქართველოს პარლამენტი სიკვდილით დასჯის გააუქმების შესახებ კანონის მიღებისას, ორი არგუმენტი გამომდინარეობდა სწორედ ჰუმანიზმის პრინციპიდან.³⁸

იმის მიუხედავად, რომ ადამიანმა დანაშაული ჩაიდინა, სახელმწიფო მას უნდა მოეპყრას ჰუმანურად, ანუ კაცთმოყვარედ, ადამიანურად. ჰუმანიზმის პრინციპის ხელყოფის ყველაზე მძიმე გამოვლინებად სასჯელის აღსრულების სფეროში შეიძლება პატიმრის მიმართ წამების, სასტიკი და არაადამიანური მოპყრობის განხორციელება ჩაითვალოს.³⁹ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტის მე-10 მუხლის თანახმად, ყველა თავისუფლებაზეზღუდულ პირს უფლება აქვს ჰუმანურად მოექცნენ და პატივი სცენ მის თანდაყოლილ პიროვნულ ღირსებას.

დემოკრატიულობის/საჯაროობის პრინციპი მოიცავს ყველა იმ ნორმას, რომელიც არეგულირებს სახელმწიფო სტრუქტურებში ხალხის წარმომადგენელთა პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობას.⁴⁰ სამოქალაქო ასოციაციები დემოკრატიული მმართველობის ეფექტურობასა და სიმყარეს უწყობს ხელს.⁴¹ ასეთი ჩართულობა კი, თავის მხრივ, ხელს უწყობს სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობისადმი (მათ შორის, სასჯელის აღსრულებითი სისტემისადმი) ნდობის ჩამოყალიბებასა და დამკვიდრებას.⁴²

საჯაროობის პრინციპი მიეკუთვნება სამართლებრივი

³⁸ ჯ. ხეცურიანი, ძიებანი ქართულ სამართალმცოდნეობაში. თბილისი 2011. გვ. 126.

³⁹ შეად. გ. ნაჭყებია/ი. დვალიძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი: სახელმძღვანელო. თბილისი 2007. გვ 37.

⁴⁰ ლ. იზორია, თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია. თბილისი 2009. გვ. 169.

⁴¹ რ. დ. პატნემი, როგორ ვამუშაოთ დემოკრატია. თბილისი 2005. გვ. 109.

⁴² იქვე.

სახელმწიფოს პრინციპის ფუძემდებლურ ინსტიტუციას⁴³ და განიმარტება როგორც დემოკრატიული ლეგიტიმაციის საშუალება.⁴⁴ საჯაროობის პრინციპი უზრუნველყოფს ხალხის ინფორმირებულობას. საჯაროობის პრინციპი მიზნად ისახავს სასამართლო ხელისუფლების კონტროლს და ცალკეული ინდივიდის დაცვას თვითნებობისგან, სასამართლოსადმი ნდობის შექმნის გზით.⁴⁵

დემოკრატიულობის პრინციპი შესაძლებელია განხილულ იქნეს ფართო და ვიწრო გაგებით. ფართო გაგებით იგი გულისხმობს სასჯელის აღსრულებითი პოლიტიკის შემუშავებაში ხალხის, სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობას არჩევნების გზით, ხოლო ვიწრო გაგებით გულისხმობს სამოქალაქო სექტორის მონაწილეობას სისტემის მართვაში.⁴⁶

დღეის მდგომარეობით დემოკრატიულობის პრინციპი ხორციელდება ფართო და ვიწრო გაგებით, ანუ საქართველოს მოქალაქეები არჩევნებში მონაწილეობით ხელს უწყობენ კრიმინალური პოლიტიკის (მათ შორის, სასჯელის აღსრულებითი მიდგომების) განსაზღვრას.

რაც შეეხება სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობის აუცილებლობას, ეს საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია. „წევრი სახელმწიფოებისადმი საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1992 წლის 19 ოქტომბრის რეკომენდაციის (#92) 16 მიხედვით, სანქციებისა და ღონისძიებების იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელი ორგანოების მუშაობას თან უნდა ახლდეს საზოგადოებაში არსებული ყველა შესაფერისი რესურსის გამოყენება. მაქსიმალურად უნდა იქნეს გამოყენებული საზოგადოების წარმომადგენელი ორგანიზაციებისა და ინდივიდუალური პირების მონაწილეობა.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საქმიანობის დემოკრატიის

⁴³ Chr. von Coelln, Zur Medienöffentlichkeit der Dritten Gewalt, 2005, S. 1.

⁴⁴ A. Tschentscher, Demokratische Legitimation der dritten Gewalt, 2006, S. 227.

⁴⁵ Chr. von Coelln, Zur Medienöffentlichkeit der Dritten Gewalt, 2005, S. 1.

⁴⁶ შეად.: ლ. იზორია, თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია. თბილისი 2009. გვ. 167.

პრინციპის გამოვლინებად შეიძლება, ასევე, ჩათვალოს მსჯავრდებულისათვის პირობითი მსჯავრის გაუქმება და ნასამართლობის მოხსნის მუდმივმოქმედ კომისიაში არასამთავრობო ორგანიზაციების ერთი წარმომადგენლის მონაწილეობა („არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 21¹ მუხლი).

საჯაროობის პრინციპი პრობაციის სისტემის საქმიანობის შემთხვევაში გულისხმობს პირის (მსჯავრდებულის) იდენტიფიკაციის გამოძიებაზე ფორმით საზოგადოების ინფორმირებულობას პრობაციის საქმიანობის შესახებ. ისეთ შემთხვევაში, როდესაც საჯარო ინტერესი მაღალია, შესაძლებელია პროპორციულობის ტესტის გამოყენებით მოხდეს პირის იდენტიფიცირება. მაგ. საზოგადოებისათვის საშიში მსჯავრდებული გაიქცა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებიდან და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მიზნით აუცილებელია მის შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობა.

სააგენტოს სისტემის ერთიანობისა და მისი ცენტრალიზებული მართვის პრინციპი გულისხმობს ისეთი მართვის ფორმას, რომელიც საზოგადოებაში სააგენტოს წარმოაჩენს როგორც ერთიან ცენტრალიზებულ ორგანოს.

„საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 დეკემბრის №903 ბრძანებაში მოცემულია ის მართვის ორგანოები, პრინციპები და მიდგომები, რომლითაც პრობაციის სააგენტო ხელმძღვანელობს თავის საქმიანობაში.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომელი ვალდებულია პატივი სცეს ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს და დაიცვას კანონის წინაშე თანასწორობა, განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა,

პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა და სხვა ნიშნისა.

კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპი მომდინარეობს საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლიდან. აღნიშნული მუხლის თანახმად, „ყველა ადამიანი თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა“.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო კანონის წინაშე თანასწორობას ფუნდამენტურ კონსტიტუციურ პრინციპად მიიჩნევს, რომლის „მიზანია, არ დაუშვას არსებითად თანასწორის უთანასწოროდ მოპყრობა ან პირიქით“.⁴⁷

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპი 2010 წლის 27 დეკემბრის #1/1493 და 2011 წლის 18 მარტის #2/1/473 გადაწყვეტილებაში შემდეგნაირად განმარტა: „მე-14 მუხლის არსის გაგებისთვის პრინციპული მნიშვნელობა აქვს კანონის წინაშე თანასწორობის განსხვავებას გათანაბრებისაგან. ამ პრინციპის ფარგლებში სახელმწიფოს ძირითადი მიზანი და ფუნქცია ადამიანების სრული გათანაბრება ვერ იქნება, რადგან ეს თავად თანასწორობის იდეასთან, უფლების არსთან მოვიდოდა წინააღმდეგობაში. თანასწორობის იდეა ემსახურება შესაძლებლობების თანასწორობის უზრუნველყოფას, ანუ ამა თუ იმ სფეროში ადამიანების თვითრეალიზაციისათვის ერთნაირი შესაძლებლობების გარანტირებას“. „კანონის წინაშე თანასწორობის უფლებისაგან მომდინარეობს მხოლოდ ისეთი საკანონმდებლო სივრცის შექმნა, რომელიც ყოველი კონკრეტული ურთიერთობისათვის არსებითად თანასწორთ შეუქმნის თანასწორ შესაძლებლობებს, ხოლო უთანასწორობებს პირიქით“.

კანონის წინაშე თანასწორობის უფლება მსჯავრდებულებთან

⁴⁷ იხ.: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 მარტის #2/1/473 გადაწყვეტილება.

მიმართებაში შემდეგნაირად უნდა იქნეს განხილული. მოცემული პრინციპი მსჯავრდებულების სხვა არამსჯავრდებულებთან გათანაბრებას კი არ ითხოვს, არამედ მათთვის ღირსების დაცვას. ამავე დროს, აუცილებელია მსჯავრდებულთა ჯგუფის, როგორც „მნიშვნელოვნად თანასწორის“⁴⁸ მიმართ ერთნაირი მიდგომებისა და საკანონმდებლო ნორმების გამოყენება. „თანასწორობის პრინციპის დარღვევა ხდება იმ შემთხვევაში, როცა სახელმწიფო კანონის ნორმის ადრესატთა ერთ ჯგუფს ადრესატთა მეორე ჯგუფთან შედარებით განსხვავებულად მოეპყრობა იმის მიუხედავად, რომ ჯგუფებს შორის არ არსებობს ისეთი მასშტაბის განსხვავება, რომლითაც შეიძლება გამართლებულ იქნეს უთანასწორო მოპყრობა“.⁴⁹

საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლი არ არის ამოწურვადი. ეს მუხლი „იცავს ადამიანებს ნებისმიერი საფუძვლით დისკრიმინაციისაგან“.⁵⁰

1.3.2. პრობაციის სამსახურის საქმიანობის მიზნები

„არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მიხედვით, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიზნებია: ამ კანონით განსაზღვრული სამართლებრივი აქტების აღსრულება, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვა, მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია (მისი საზოგადოებაში ინტეგრაცია) და რეაბილიტაცია (მსჯავრდებულის გამოსწორება და საზოგადოებაში ჯანსაღ წევრად დაბრუნება). პრობაციის ეროვნული სააგენტო თავის მიზნებს ახორციელებს მსჯავრდებულის რისკისა და საჭიროების შეფასების საფუძველზე, სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური დაგეგმვით, მსჯავრდებულის აუცილებელი ზედამხედველობითა და კონტროლით, მისი რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციისათვის ხელის შეწყობითა და დახმარებით.

⁴⁸ კ. კუბლაშვილი, ძირითადი უფლებები. თბილისი 2014. გვ. 323.

⁴⁹ იგივე, გვ. 325.

⁵⁰ თ. ტულუში/გ. ბურჯანაძე/გ. მშენიერაძე/გ. გოცირიძე/ვ. მენაბდე, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა. თბილისი 2013. გვ. 36.

ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება არის სისხლის სამართლის კოდექსის 39-ე მუხლით გათვალისწინებული სასჯელის სამი მიზნიდან ერთ-ერთი, რაც მიუთითებს სასჯელისა და სასჯელის აღსრულების მჭიდრო კავშირზე.

„ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების სფეროში სასჯელის მუქარის ეფექტურობის განმაპირობებელი ერთ-ერთი წინაპირობა, პასუხისმგებლობის გარდაუვალობაა“.⁵¹ სასჯელის გამოყენება როგორც დანაშაულის ჩამდენ, ასევე პოტენციურ დამნაშავეზეც ახდენს ზეგავლენას, აღარ ჩაიდინოს დანაშაული.

ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება სასჯელის გამოყენების პირდაპირი გაგებით შეიძლება იყოს მოკლევადიანი და გრძელვადიანი.⁵² მოკლევადიანი პერსპექტივით ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება შესაძლებელია მიღწეულ იქნეს დამნაშავე პირის საზოგადოებისაგან იზოლირებით - მისთვის თავისუფლების აღკვეთის მისჯით. გრძელვადიანი პერსპექტივით ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც კანონმდებლის სურვილი ციხის გარეთ და შიგნით მსჯავრდებულის მიმართ გატარდეს ისეთი სარეაბილიტაციო ღონისძიებები, განხორციელდეს პროგრამები, რაც მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას, ანუ მასში „საზოგადოების, სხვა ადამიანების, ზნეობრივი ნორმებისა და ადამიანთა თანაცხოვრების დამკვიდრებელი წესებისადმი პატივისცემისა და პასუხისმგებლობის გრძნობის ჩამოყალიბებას“ შეუწყობს ხელს (საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“, მუხლი 116).

საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვა პრობაციის საქმიანობის ერთ-ერთი მეტად მნიშვნელოვანი მიზანია. ამერიკელმა ფსიქოლოგმა აბრაჰამ მასლოუმ ჩამოაყალიბა მოთხოვნილებათა ხუთი ძირითადი სფერო:⁵³ 1) ფიზიოლოგიური (ჭამა, ძილი); 2)

⁵¹ ირ. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. თბილისი 2013. გვ. 29.

⁵² შეად.: მ. შალიკაშვილი/გ. მიქანაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კრიმინოლოგიური, სისხლისსამართლებრივი პენიტენციური და საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძვლები. თბილისი 2011. გვ. 68, 69.

⁵³ გ. ლაცაბიძე, განვითარების თეორიები. მეორე გამოცემა. თბილისი 2010.

უსაფრთხოებისა და დაცულობის (სტაბილურობა, წესრიგი); 3) მიკუთვნებისა და სიყვარულის (ოჯახი, მეგობრები); 4) საკუთარი თავის პატივისცემის (საკუთარი თავის პატივისცემა/აღიარება); 5) თვითრეალიზაციის (საკუთარი შესაძლებლობების მაქსიმალური განვითარება). როგორც ვხედავთ, აბრაჰამ მასლოუმის აზრით, ადამიანისათვის უსაფრთხოებისა და დაცულობის მოთხოვნილება ბიოლოგიური მოთხოვნილებების შემდეგ უპირველესია. უსაფრთხოებისა და დაცულობის მოთხოვნილება გულისხმობს სტაბილურობასა და წესრიგს.

საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვა შესაძლებელია გაგებულ იქნეს ფართო და ვიწრო გაგებით. ვიწრო გაგებით იგი გულისხმობს პრობაციის სისტემის პერსონალისა და სხვა მსჯავრდებულების დაცვას, ხოლო ფართო გაგებით - ზოგადად, საზოგადოების დაცვას.

მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია და რეაბილიტაცია აუცილებელია საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვისათვის. თუ არ მოხდება მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია და რეაბილიტაცია, იგი კვლავ ჩაიდენს დანაშაულს.

„ამერიკულ ლიტერატურაში მსჯავრდებულის ციხის პირობებში რესოციალიზაციის პროცესი დესოციალიზაციით იწყება.⁵⁴ ერვინ გოფმანის თანახმად,⁵⁵ ციხე არის ტოტალური ინსტიტუცია,⁵⁶ სადაც მსჯავრდებულის რესოციალიზაციის პროცესი იწყება მისი დესოციალიზაციით. დესოციალიზაციის პროცესის დროს მსჯავრდებულები კარგავს იმ ძველ, საზოგადოებისათვის მიუღებელ, ფასეულობებსა და ღირებულებებს, რომელმაც მის მიერ დანაშაულის ჩადენა გამოიწვია.⁵⁷ დესოციალიზაციის

გვ. 86; მ. ხასია, პენიტენციურ სისტემაში დასაქმებულ სოციალურ მუშაკთა სახელმძღვანელო. თბილისი 2008. გვ. 157.

⁵⁴ მ. შალიკაშვილი, ძალადობის კრიმინოლოგია. თბილისი 2012. გვ. 135.

⁵⁵ E. Goffman, Asyl. Über die soziale Situation psychiatrischer Patienten und anderer Insassen. Frankfurt am Main 1972. S. 17.

⁵⁶ ციხის გარდა ტოტალური ინსტიტუციად მოიაზრება ფსიქიატრიული საავადმყოფო, უდემდამო ბავშვთა სახლი, საჯარისო ნაწილი. ქ. კალჭანი/დ. ლაითის. კულერი, სოციოლოგია (თავები 5-13). თბილისი 2007. გვ. 50; მ. ბალიაშვილი, სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები. თბილისი 2010. გვ. 44.

⁵⁷ მ. ბალიაშვილი, სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები. თბილისი 2010. გვ. 44.

პროცესის შემადგენელ ნაწილად მოიაზრება: საკუთარი ტანისამოსის ჩამორთმევა და მსჯავრდებულის უნიფორმის გადაცემა; თავის გაპარსვა წარსულის დავიწყების მიზნით. პიროვნულობის დაკარგვა გამოიხატება ჯგუფთან ერთად ბანაობაში, ჭამასა და ძილში, მიმართვაში არა სახელებითა და გვარებით, არამედ ნომრებით.⁵⁸ დესოციალიზაციის პროცესი ანადგურებს მსჯავრდებულის საკუთარი „მე“-ს (Self-ის) გრძნობას და უნერგავს ზემდგომისადმი მორჩილებას. „ტოტალური ინსტიტუტები ხელს უწყობენ [მსჯავრდებულის] ფსიქოლოგიურ რეგრესს: ისინი ნერგავენ ბავშვობისდროინდელ დაუცველობის შეგრძნებას და დამოკიდებულებას“.⁵⁹ ციხის პირობებში უკვე დესოციალიზირებული მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას ახორციელებს ციხის ადმინისტრაცია.⁶⁰

კრიმინოლოგიისა და სისხლის სამართლის ლიტერატურაში რესოციალიზაციასთან დაკავშირებული მრავალი ცნება არსებობს. გთავაზობთ რამდენიმე მათგანს:⁶¹

- რესოციალიზაცია არის მსჯავრდებულის სოციალურ ცხოვრებაში დაბრუნება ან დაბრუნება ადამიანთა გაერთიანებაში;
- რესოციალიზაცია არის სოციალიზაციის პროცესის ნაწილი, რა დროსაც წინსართი „რე“ არის იმის გამომხატველი, რომ სოციალიზაციის პროცესის ნაწილი განხორციელდა საზოგადოებისაგან განცალკევებით (ციხეში), რის გამოც მისი (ამ ადამიანის) საზოგადოებაში ხელმეორედ (განახლებულად) დაბრუნება აუცილებელია;
- რესოციალიზაცია არის სწავლის პროცესი, რომლის დროსაც მსჯავრდებული სწავლობს დანაშაულის გარეშე ცხოვრებას, ქცევას;

⁵⁸ ქ. კალჰუნი/დ. ლაითი/ს. კელერი, სოციოლოგია (თავები 5-13). თბილისი 2007. გვ. 50; მ. ბალიაშვილი, სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები. თბილისი 2010. გვ. 44.

⁵⁹ ქ. კალჰუნი/დ. ლაითი/ს. კელერი, სოციოლოგია (თავები 5-13). თბილისი 2007. გვ. 50.

⁶⁰ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, მ. ხასია, სასჯელაღსრულების სამართალი. თბილისი 2014. გვ. 132.

⁶¹ H. Cornel/G. Kavamura-Reindl/B. Maelicke/B.R. Sonnen (Hrsg.), Resozialisierung. 3. Auflage. Baden-Baden 2009. S. 29, 30.

- რესოციალიზაცია არის თავისუფლებადკვეთილი პირებისათვის სოციალიზაციის სპეციალური ფორმა, რომლის მიზანია სამართლებრივი თვითშეგნების ჩამოყალიბება, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ნორმებისადმი პატივისცემა;
- რესოციალიზაცია არის ინდივიდისა და საზოგადოების ურთიერთობა - საზოგადოებაში ხელახალი ინტეგრაციის პროცესი. ინტეგრაციის პროცესის დროს მნიშვნელოვანია თავიდან იქნეს აცილებული მსჯავრდებულის ეტიკეტირება და განტევების ვაცად ქცევა;⁶²
- რესოციალიზაცია, როგორც სოციალური სახელმწიფოს პრინციპით მოცული მსჯავრდებულის უფლება, არის სახელმწიფოს კრიმინალური პოლიტიკის იარაღი დაიცვას საზოგადოებრივი წესრიგი.⁶³

იმისათვის, რომ მოხდეს მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია, აუცილებელია:⁶⁴

- მსჯავრდებულის კონსულტაცია, მისთვის რჩევის მიცემა პირადი პრობლემების მოგვარების, საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელის შეწყობი თუ ხელის შემშლელი პირობების შესახებ (ხელის შეწყობი პირობების გაძლიერება, ხელის შემშლელი პირობების აღმოფხვრა);
- მსჯავრდებულის მოტივაცია გააუმჯობესოს საკუთარი ცხოვრების მდგომარეობა (მსჯავრდებულმა უნდა გამოიყენოს სახელმწიფოსაგან ან სამოქალაქო სექტორისაგან მისთვის შეთავაზებული საზოგადოებაში ინტეგრაციის ნებისმიერი შანსი);
- მატერიალური დახმარების გაწევა. აქ იგულისხმება პირველადი მოხმარების საჭირო საგნებიდან დაწყებული (ყოფილი) მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფით დამთავრებული;

⁶² ეტიკეტირების და განტევების ვაცის თეორია იხ.: მ. შალიკაშვილი, კრიმინოლოგია. მეორე გამოცემა. თბილისი 2011. გვ. 38, 47.

⁶³ G. Kaiser/H.-J. Kerner/H. Schöch, Strafvollzug. Ein Lehrbuch. Heidelberg 1982. S. 24.

⁶⁴ H. Cornel/G. Kavamura-Reindl/B. Maelicke/B.R. Sonnen (Hrsg.), Resozialisierung. 3. Auflage. Baden-Baden 2009. S. 50; G. Kaiser/H.-J. Kerner/H. Schöch, Strafvollzug. Ein Lehrbuch. Heidelberg 1982. S. 396.

- პროფესიულ ან ზოგადსაგანმანათლებლო სწავლებაში მსჯავრდებულის ხელის შეწყობა;
- კრიზისული სიტუაციების მართვის სწავლა, ან თანხლება;
- სოციალური კონტაქტების აღდგენაში ან ახალი კონტაქტების დამყარებაში დახმარება;
- საკუთარი საქციელისადმი მსჯავრდებულის მიერ პასუხისმგებლობის აღებაში⁶⁵ დახმარება (მისი გამხნელება; მოწოდება, რომ ეს კონკრეტული ქმედება კარგი, საზოგადოებისათვის მისაღები საქციელია);
- საზოგადოებაში საინფორმაციო-საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება ყოფილი პატიმრებისა თუ მსჯავრდებულების მიმართ ტოლერანტული განწყობის დასამკვიდრებლად; იმის გაცნობიერება, რომ ყოფილი პატიმრისა თუ მსჯავრდებულის საზოგადოებაში რეინტეგრაციამ შესაძლებელია მათ მიერ განმეორებითი დანაშაული გამოიწვიოს და ისევ საზოგადოება დააზარალოს.

მსჯავრდებულის რეაბილიტაციის ცნება გულისხმობს შეზღუდული შესაძლებლობების ან პირობების მქონე ადამიანის (მსჯავრდებულების) საზოგადოებაში ინტეგრაციას.⁶⁶ ამიტომ რეაბილიტაციისა და რესოციალიზაციის ცნებები მეტად ახლოს დგას ერთმანეთთან. ამ ორი ცნების განსხვავება არის მათი მიზანი. რეაბილიტაცია გულისხმობს კონკრეტული პროგრამის მეშვეობით კონკრეტული შედეგის მიღწევას (ნარკოტიკული ნივთიერების მიღებაზე უარის თქმა, პროფესიული რეაბილიტაცია),⁶⁷ როცა რესოციალიზაცია უფრო ზოგადი შეიძლება იყოს (საზოგადოებაში ხელახალი ინტეგრაცია).

სასჯელის ინდივიდუალიზაცია არის სისხლის სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპი, რომლის არსიც

⁶⁵ მსჯავრდებულის მიერ საკუთარი დანაშაულებრივი საქციელისათვის პასუხისმგებლობის აღება უფრო ადვილია, თუ დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის განხორციელდება მედიაცია.

⁶⁶ H. Cornel/G. Kavamura-Reindl/B. Maelicke/B.R. Sonnen (Hrsg.), Resozialisierung. 3. Auflage. Baden-Baden 2009. S. 46.

⁶⁷ G. Kaiser/H.-J. Kerner/H. Schöch, Strafvollzug. Ein Lehrbuch. Heidelberg 1982. S. 450.

სასჯელის მიზნებიდან გამომდინარეობს⁶⁸ და გულისხმობს, რომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა იყოს ინდივიდუალური და ადამიანმა პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ საკუთარი ქმედებისათვის.⁶⁹

უფრო კონკრეტულად სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპი გულისხმობს სასჯელის შეფარდების დროს სასამართლოს მიერ ყველა იმ გარემოების გათვალისწინებას, რომელიც ამ კონკრეტულ შემთხვევას და დანაშაულის ჩამდენ პიროვნებას ახასიათებს, იქნება ეს დანაშაულის ჩადენისას გამოვლენილი მართლსაწინააღმდეგო ნება, შემამსუბუქებელი თუ დამამძიმებელი გარემოებები და ა.შ.⁷⁰

„სასჯელის ინდივიდუალიზაცია გამსჭვალულია პედაგოგიური სულისკვეთებით. როგორც აღზრდის პრობლემა სწორად ვერ გადაწყდება პედაგოგიური შაბლონით, აღსაზრდელთა ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინების გარეშე, ისე პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციის პრინციპი პრაქტიკულად ვერ განხორციელდება ბრალეულთა პიროვნული თავისებურებების გათვალისწინების გარეშე. მით უმეტეს, რომ სასჯელის მიზანი არის არა მარტო სამართლიანობის აღდგენა, არამედ მსჯავრდებულში პოზიტიური პასუხისმგებლობის აღდგენაც, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა მიმართ – პოზიტიური პასუხისმგებლობის გაღვივებაც. დანაშაულის ჩამდენი პირის პიროვნება მის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე არ დაიყვანება. ამიტომ სასამართლო ვალდებულია, ღრმად შეისწავლოს ბრალეულის პიროვნება, მისი წარსული ცხოვრება, პირადი და ეკონომიკური პირობები; მისი მისწრაფება ანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.“⁷¹

სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპის გამოყენება სასჯელის აღსრულების პროცესში გაგებულ უნდა იქნეს შემდეგნაირად:

⁶⁸ გ. ნაჭყებია/ი. დვალიძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი: სახელმძღვანელო. თბილისი 2007. გვ. 31.

⁶⁹ მ. ტურავა, დანაშაულის მოძღვრება. თბილისი 2011. გვ. 619.

⁷⁰ გ. ნაჭყებია/ი. დვალიძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი: სახელმძღვანელო. თბილისი 2007. გვ. 30.

⁷¹ იქვე.

- სასჯელის მოხდის პერიოდში მსჯავრდებულის მიერ ნორმების ან კანონის დარღვევის შემთხვევაში დისციპლინური სახდელის გამოყენება მოხდეს ინდივიდუალურად და გათვალისწინებულ იქნეს მსჯავრდებულის პიროვნული მახასიათებლები;
- სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპში შეიძლება, ასევე, ვიგულისხმოთ სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური მიდგომა, ანუ სასჯელის მოხდის პერიოდში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მსჯავრდებულის პიროვნების შესახებ ყველა ის გარემოება და თვისება, რამაც შეიძლება ხელი შეუწყოს მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას.

1.4. კვლევითი საქმიანობა პრობაციის სამსახურის ფუნქციონირებაში

1.4.1. კრიმინოლოგიური კვლევის მნიშვნელობა

სასჯელის აღსრულების სისტემაში ემპირიული კვლევის ჩატარება შესაძლებელია განხორციელდეს მრავალი მიმართულებით, მათ შორის: 1) კრიმინოლოგიური. 2) სანქციის აღსრულების კუთხით, ანუ პენოლოგიური მნიშვნელობით. კრიმინოლოგიური კვლევა ხორციელდება სოციოლოგიური კვლევის მეთოდების გამოყენებით. სოციოლოგიურ სამეცნიერო კვლევის განხორციელებისას დიურკემი იყენებდა შვიდ „სანიმუშო“ ნაბიჯს: პრობლემის განსაზღვრა, ლიტერატურის მიმოხილვა, ჰიპოთეზის ჩამოყალიბება, კვლევის გეგმის შერჩევა, მონაცემთა შეგროვება, მონაცემთა გაანალიზება და დასკვნების გაკეთება.⁷²

სამეცნიერო კვლევა ორი ნიშნით უნდა იქნეს შეფასებული: დასაბუთებულობა და სანდოობა. დასაბუთებულობა არის მაჩვენებელი, რომლითაც გამოკვლევა საზღვრავს იმას, რისი განსაზღვრის მცდელობაც არსებობს, ხოლო სანდოობა არის მაჩვენებელი, რომლითაც გამოკვლევა ღებულობს იგივე შედეგებს, როდესაც იმეორებს პირველად ან სხვა მეცნიერების

⁷² ქ. კალჭუნი/დ. ლათი/ს. კელერი, სოციოლოგია (თავები 2,3,4). თბილისი 2007. გვ. 7.

გამოკვლევებს.⁷³

კრიმინოლოგია, როგორც ადამიანის გამოცდილების სისტემურ ერთიანობაზე დამყარებული მეცნიერება, შეიძლება სამ მნიშვნელოვან ცნებაში გამოიხატოს: დამნაშავე, დანაშაული და დანაშაულის კონტროლი.⁷⁴ სასჯელალსრულებითი დაწესებულების როლი დამნაშავის პიროვნების კვლევაში მეტად საყურადღებოა. ციხე, როგორც დამნაშავის ცხოვრებაში ერთგვარი გამოცდილების ეტაპი, ძალზე დიდ გავლენას ახდენს ადამიანის პიროვნებაზე. შესაბამისად, დამნაშავის პიროვნების კვლევისათვის სწორედაც რომ აუცილებელია ციხის ცხოვრების ამ ეტაპის გაანალიზება. მნიშვნელოვანია კვლევა იმ საკითხზე, თუ თავისუფლების აღკვეთის რა ვადაა საჭირო, რომ მსჯავრდებულმა დაკარგოს სოციალური ურთიერთობების სრულყოფილად განხორციელების უნარი.⁷⁵

დანაშაულის კონტროლის კუთხით აუცილებელია, ასევე, კრიმინალური სუბკულტურის კვლევა. ხშირად ციხის სუბკულტურა მოქმედებს ციხის გარეთაც. სუბკულტურის ავტორიტეტული კრიმინალური წევრები როგორც ციხეში, ასევე ციხის გარეთ ქმნიან კრიმინალურ ჯგუფებს. ეს ჯგუფები ერთმანეთთან კოოპერირებენ და ერთ საერთო მიზანს ემსახურებიან. ასეთი ჯგუფების ციხის გარეთ ან ციხის შიგნით განცალკევებით შესწავლა არ არის შედეგის მომტანი. აუცილებელია ჯგუფის კომპლექსური შესწავლა, რაც წარმოდგენილია კრიმინოლოგიური კვლევის გარეშე.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონს 2013 წლის დეკემბერში დაემატა ⁷² მუხლი, რომელშიც პრობაციის ისტორიაში პირველად დაფიქსირდა პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში ისეთი კრიმინოლოგიური კვლევების განხორციელების ხელის შეწყობის შესახებ, რომელთა მიზანია მსჯავრდებულთა რესოციალიზაციის, დანაშაულის თავიდან აცილებისა და სარეაბილიტაციო პროგრამების მეცნიერული შესწავლა.

⁷³ იგივე, გვ. 22.

⁷⁴ მ. შალიკაშვილი, კრიმინოლოგია. მეორე გამოცემა. თბილისი 2011. გვ. 3; G. Kaiser/H.-J. Kerner/H. Schöch, Strafvollzug. Ein Lehrbuch. Heidelberg 1982. S. 27.

⁷⁵ G. Kaiser/H.-J. Kerner/H. Schöch, Strafvollzug. Ein Lehrbuch. Heidelberg 1982. S. 27.

„წვერი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2010 წლის 20 იანვრის რეკომენდაციის CM/Rec (2010) თანახმად, ხელისუფლებამ უნდა მოიძიოს საჭირო რესურსები პრობაციის პოლიტიკის მეცნიერული ანალიზისა და კვლევების ჩასატარებლად.

არასაპატიმრო ღონისძიებათა გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესების („ტოკიოს წესების“) მე-20 პუნქტის მიხედვით, რეგულარულად უნდა ჩატარდეს კვლევები [სასჯელის აღსრულებით პროცესში] არსებული პრობლემების გამოსავლენად.

1.4.2. სასჯელის აღსრულების კვლევა საქართველოში

2012 წლის სექტემბრის თვეში საინიციატივო ჯგუფმა (მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, ზ. ხასია) ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველო“-სგან მიიღო სამეცნიერო-კვლევითი გრანტი 16-თვიანი პროექტის - „სასჯელის აღსრულების კვლევა საქართველოში“ - განსახორციელებლად. პროექტის მიზანი იყო ორი კვლევის ჩატარება: ალტერნატიული სასჯელების გამოყენებაზე და პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემაზე.

საინიციატივო ჯგუფის წევრების მიერ მოხდა კვლევის მეთოდოლოგიის ჩამოყალიბება და კვლევის ჩასატარებელი გამოკითხვის ანკეტების მომზადება სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფისათვის (ადგილობრივი საბჭოს წევრები, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ოფიცრები, პრობაციონერები, მოქალაქეები, რომელთაც არ ჰქონიათ შეხება მსჯავრდებულებთან, მოქალაქეები, რომელთა ოჯახის წევრი ან ახლო ნათესავი მსჯავრდებული იყო, ადვოკატები, პროკურორები, მოსამართლეები).

ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების კვლევისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის კვლევა პარალელურად ჩატარდა საქართველოს 5 ქალაქში (თბილისი, რუსთავი, ქუთაისი, ზუგდიდი, ბათუმი) 22 წინასწარ შერჩეული სტუდენტის მიერ.

მოხდა კვლევის შედეგების პრეზენტაცია. ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების კვლევის პრობლემატიკა სამეცნიერო სტატიის სახით დაიბეჭდა პროფესორ-ემერიტუსის მზია ლეკვეიშვილის 85 წლის იუბილესადმი მიძღვნილ სტატიათა კრებულში 2014 წელს. სტატიის ავტორი მორის შალიკაშვილი.

კარი II - საქართველოს პრობაციის სისტემა

თავი 2 - პრობაციის სისტემა

2.1. პრობაციის მსოფლიო სისტემები

პრობაცია თავისი წარმოშობით ანგლო-ამერიკული ინსტიტუტია. იგი თავს იჩენს მე-13 საუკუნეში. მისი მიზანია მსჯავრის შეცვლა მოსამართლესა და მსჯავრდებულს შორის შეთანხმებით. განასხვავებენ ანგლო-ამერიკულ პრობაციის სისტემას და ფრანკო-ბელგიურ პირობით სასჯელებს.⁷⁶

ინგლისური და ჩრდილო-ამერიკული პრობაციის სისტემა საკმაოდ დაიხვეწა 20 საუკუნეში. ინსტიტუტის პრინციპია: „სისხლის სამართლის წესით დევნილი პირი თავისუფალი რჩება, მის მიმართ არ იქნება გამოტანილი განაჩენი, მაგრამ ექვემდებარება სპეციალური ფუნქციონერის (პრობაციის ოფიცერის) მეთვალყურეობას.“⁷⁷

ანგლო-ამერიკული პრობაციის სისტემის დროს მოსამართლეს არ გამოაქვს განაჩენი. იგი კმაყოფილდება ბრალდებულის მიერ ბრალის აღიარებით და მითითების მოვალეობის დაკისრებით, რომელთა შესრულებით ბრალდებულის მიმართ აღარ იქნება გამოტანილი განაჩენი.⁷⁸ პრობაცია მოიცავს განაჩენის გამოტანის გადავადებასაც.⁷⁹

ინგლისში ვალდებულებების ჩამონათვალი დიდია. გარდა ამ ჩამონათვალისა, მოსამართლეს შეუძლია პრობაციონერს დაუმატოს ვალდებულება.

კანადაში სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს შვიდ

⁷⁶ ი. ხერხეულიძე, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი). მ. ლეკვიშვილი - 85. საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 173.

⁷⁷ ქ. პრადელი, შედარებითი სისხლის სამართალი. თბილისი 1999. გვ. 432.

⁷⁸ ი. ხერხეულიძე, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი). მ. ლეკვიშვილი - 85. საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 175.

⁷⁹ ქ. პრადელი, შედარებითი სისხლის სამართალი. თბილისი 1999. გვ. 432.

ვალდებულებას, კერძოდ: პრობაციის მეთვალყურე პირთან გამოცხადება და მისი ზედამხედველობის ქვეშ ყოფნა; მეუღლის ან ნებისმიერი სხვა პირის დახმარება; ალკოჰოლის გამოყენებისაგან თავის შეკავება; იარაღის ფლობის ან ტარებისაგან თავის შეკავება; დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზარალის ანაზღაურება; სასამართლოს განკარგულებაში ყოფნა; რეალური ძალისხმევა სამუშაო ადგილის მოსამძებნად ან შესაწარმუნებლად.⁸⁰

აშშ-ში მდგომარეობა იცვლება შტატების მიხედვით. ზოგიერთი შტატის კანონს აქვს პირობების ჩამონათვალი, სხვებში მოსამართლე თავისუფალია ამ თვალსაზრისით, ზოგან კი მოსამართლე საქმეს გადასცემს პრობაციის კომიტეტებს.

ფრანკო-ბელგიური პირობითი სასჯელი განსხვავებულია ანგლო-ამერიკული პრობაციის სისტემისაგან. თუ პრობაცია გადაავადებს სასჯელის გამოტანას, პირობითი სასჯელი გადაავადებს სასჯელის აღსრულებას. ფრანკო-ბელგიური პირობითი სასჯელის გამოყენების პრინციპი მარტივია: სასამართლოს ბრალდებულის ბრალის აღიარების შემდეგ შეუძლია გამოიტანოს თავისუფლების აღკვეთა, იმავდროულად კი, მიუთითოს მისი აღსრულების გადავადება. გამოსაცდელი ვადა არის მაქსიმუმ ხუთი წელი. ამ პერიოდში არ ხდება მეთვალყურეობის ან ზედამხედველობის დაწესება. თუ ამ დროის განმავლობაში პირი არ ჩაიდენს დანაშაულს, განაჩენი აღარ აღსრულდება და პირი აღარ ჩაითვლება გასამართლებულად.⁸¹

2.2. პრობაციის სამართლის სამართლებრივი საფუძვლები

„ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, საქართველოს საკანონმდებლო აქტების, საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმების, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებისა და შეთანხმების მიმართ მოქმედებს შემდეგი იერარქია: ა) საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს კონსტიტუციური კანონი; ბ) საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება; გ) საქართველოს საერთაშორისო

⁸⁰ ქ. პრადელი, შედარებითი სისხლის სამართალი. თბილისი 1999. გვ. 432.

⁸¹ იგივე, გვ. 433.

ხელშეკრულება და შეთანხმება; დ) საქართველოს ორგანული კანონი; ე) საქართველოს კანონი, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი, საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი.

ამავე კანონის მე-13 მუხლის მიხედვით, საქართველოს მინისტრის ბრძანება შეიძლება გამოიცეს მხოლოდ საქართველოს საკანონმდებლო აქტით, საქართველოს პრეზიდენტის ნორმატიული აქტითა და საქართველოს მთავრობის დადგენილებით განსაზღვრულ შემთხვევებსა და ფარგლებში. საქართველოს მინისტრის ბრძანებაში მითითებული უნდა იყოს, რომელი ნორმატიული აქტის საფუძველზე და რომლის შესასრულებლად გამოიცა იგი. საქართველოს სამინისტროს სტრუქტურულ ერთეულებსა და მისი სისტემის სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულებებს, ასევე, საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს არა აქვთ ნორმატიული აქტის გამოცემის უფლება, გარდა კანონით გათვალისწინებული გამონაკლისებისა.

პრობაციის სამართლის სამართლებრივი საფუძველია: საქართველოს კონსტიტუცია; საქართველოს კანონი „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“; სისხლის სამართლის კოდექსი, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი; პატიმრობის კოდექსი; არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულება; პრობაციის ბიუროს ტიპიური დებულება; პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პირობითი მსჯავრის გაუქმების საკითხთა განმხილველი მუდმივმოქმედი კომისიის დებულება, შინაგანაწესი; საჯარო ინფორმაციის ელექტრონული ფორმით მოთხოვნისა და პროაქტიულად გამოქვეყნების შესახებ; საჯარო სამსახურის შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული კონკურსის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ; სამინისტროს სისტემაში კონკურსისა და ატესტაციის ჩატარების წესის დამტკიცების თაობაზე; მსჯავრდებულის რისკების შეფასებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პრინციპების, წესისა და ფორმის დამტკიცების შესახებ; არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პრინციპების, წესისა და ფორმების დამტკიცების შესახებ; მსჯავრდებულთან ვიდეოპაემნით სარგებლობის წესის დამტკიცების თაობაზე; განრიდების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და

საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომამისჯილისათვის კვების ხარჯების დანიშვნის წესისა და პირობების განსაზღვრის თაობაზე; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომამისჯილის სათანადო სახის დაზღვევით უზრუნველყოფის წესისა და პირობების დადგენის თაობაზე და სხვა ნორმატიული აქტები.⁸²

საქართველოს კონსტიტუცია არის ქვეყნის ძირითადი კანონი, რომელიც მიღებულია 1995 წელს. საქართველოს კონსტიტუციამ მთავარ ღირებულებად აღიარა ადამიანი, მისი ღირსება და თავისუფლება.⁸³

კონსტიტუციაში უშუალო ჩანაწერი პრობაციის შესახებ თუმცა არ გვხვდება, მაგრამ პრობაციის სამსახური არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი და მასზე ვრცელდება ყველა ის ვალდებულება, რაც შეიძლება სახელმწიფო სტრუქტურას თავისი საქმიანობის განხორციელების დროს გააჩნდეს. თავის მხრივ, კონსტიტუცია იცავს პრობაციონერს, როგორც მსჯავრდებულს და კონსტიტუციის მეორე თავში გათვალისწინებული უფლებებით იცავს სახელმწიფო უკანონო ჩარევისაგან.

ძირითადი უფლებების არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ა)ის ინდივიდის კონსტიტუციურად უზრუნველყოფილი უფლებებია; ბ)უშუალოდ მოქმედი სამართალია; გ)წინასახელმწიფოებრივი უფლებებია, რომელთა შეზღუდვა სახელმწიფო ხელისუფლებას ამ შეზღუდვის გამართლებას ავალდებულებს; დ)სახელმწიფო ხელისუფლების წინააღმდეგ, და არა კერძო პირის წინააღმდეგ, მიმართული უფლებებია.⁸⁴

პრობაციის სამსახურის სამართლებრივი რეგულირება ხდება 2007 წლის 19 ივნისის საქართველოს კანონით „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ და

⁸² პრობაციის სფეროში მოქმედი ნორმატიული აქტები იხ.: <http://www.probation.gov.ge> (10.06.2015)

⁸³ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 10. (ლ. იზორია. მუხლი 7).

⁸⁴ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 13. (ლ. იზორია. მუხლი 7).

კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით. კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებიდან მნიშვნელოვანია: საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 დეკემბრის ბრძანება №903 „საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“; საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 26 აპრილის ბრძანება №74 „პრობაციის ბიუროს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“; საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 7 აპრილის ბრძანება №56 „მსჯავრდებულის რისკების შეფასებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პრინციპების, წესისა და ფორმის დამტკიცების შესახებ“; საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 5 აპრილის ბრძანება №55 „მსჯავრდებულთან ვიდეოკამერით სარგებლობის წესის დამტკიცების თაობაზე“ და სხვა.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი შედგება 47 მუხლისგან და არეგულირებს საქართველოში არასაპატიმრო სასჯელებისა და პრობაციის საქმიანობის უმნიშვნელოვანეს საკითხებს. კეროდ, კანონის გამოყენების სფერო (მუხლი 1.); არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახურის სტრუქტურა და პრობაციის ბიუროები (მუხლები 3-5); პრობაციის ეროვნული სამსახურის საქმიანობის ძირითადი პრინციპები და მიზნები (მუხლები 6-7); პრობაციის ეროვნული სამსახურის თანამშრომელთა სამართლებრივი სტატუსი, სოციალური და სამართლებრივი გარანტიები (მუხლები 8-9); მსჯავრდებულთა უფლება- მოვალეობები (მუხლები 10-11); პირობით მსჯავრდებულისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის მიმართ პრობაციის ბიუროში გამოცხადების დადგენილი რეჟიმის დარღვევისათვის მათი დაჯარიმების წესი (მუხლები 12-15); სამართლებრივი აქტის აღსრულების წესი (16-24); სასჯელის

სახით თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის აღსრულება (მუხლები 25-27); სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულება (მუხლები 29-33) და სხვა.

არასაპატიმრო სასჯელთა შესახებ გარდა შიდასამართლებრივი რეგულირებისა, საინტერესოა საერთაშორისო აქტები. ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს შემდეგი სამართლებრივი დოკუმენტები: არასაპატიმრო ღონისძიებათა გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები („ტოკიოს წესები“), მიღებული გენერალური ასამბლეის 1990 წლის 14 დეკემბრის #45/110 რეზოლუციით; ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec (2010) 1 წვერი სახელმწიფოებისადმი ევრო საბჭოს პრობაციის წესების შესახებ, მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 2010 წლის 20 იანვარს მინისტრთა მოადგილეების 1075-ე შეხვედრაზე და სხვა.

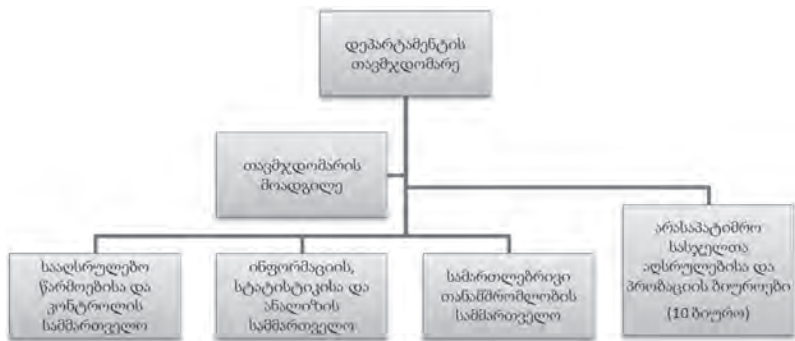
2.3. პრობაციის სამსახურის სტრუქტურა

პრობაციის სამსახურის შექმნამდე მის ფუნქციებს ახორციელებდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სააღსრულებო სამსახური. „პრობაციის სამსახურის ფუნქციების განხორციელებისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების და სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ სასამართლო აქტების აღსრულების დროებითი წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2000 წლის 24 მაისის №80 ბრძანებით განისაზღვრა პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ სასამართლოს განაჩენის, განჩინებისა და დადგენილების (შემდგომში „სასამართლო აქტი“) აღსრულების დროებითი წესი. 2003 წლიდან კი ჩამოყალიბდა არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტი, რომელიც წარმოადგენდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სტრუქტურულ ქვედანაყოფს და შეიქმნა „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე და მის შესაბამისად.

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის ძირითად ამოცანებს წარმოადგენდა:

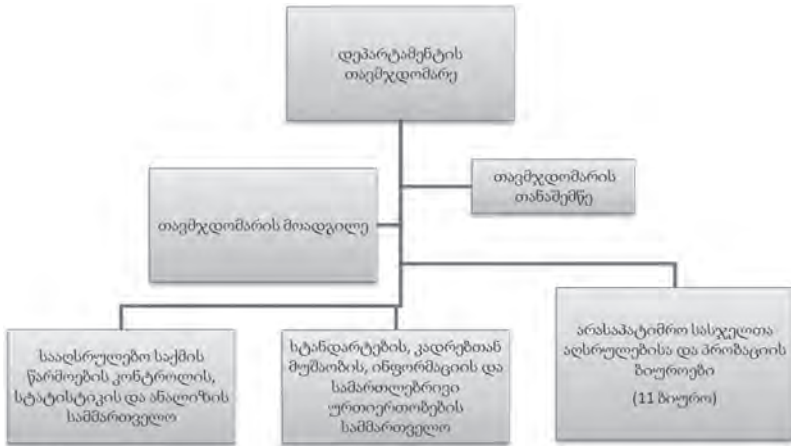
- ა) არასაპატიმრო სასჯელების აღსრულებისა და პრობაციის ორგანიზება და უზრუნველყოფა;
- ბ) არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროების კოორდინაცია და „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული სამართლებრივი აქტების აღსრულების უზრუნველყოფა.

2003 წელს არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის სტრუქტურა გამოიყურებოდა შემდეგნაირად:

„საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2004 წლის 28 ივლისის №909 ბრძანებით დამტკიცდა არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის დებულება, რომლის საფუძველზეც პრობაციის დეპარტამენტში სტრუქტურული ცვლილებები განხორციელდა. კერძოდ: სამი სამმართველო ნაცვლად დეპარტამენტში ჩამოყალიბდა ორი სამმართველო, დაემატა დეპარტამენტის თავმჯდომარის თანაშემწის შტატი. ასევე, „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ტერიტორიული ორგანოების – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2003

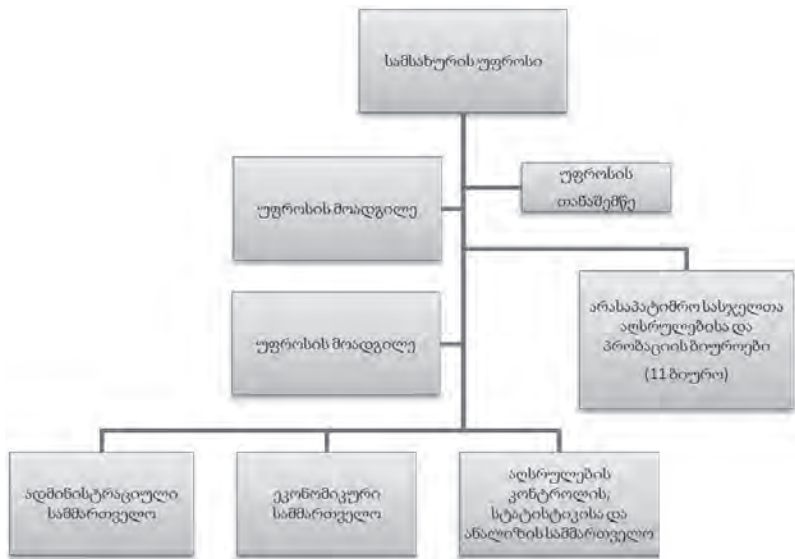
წლის 25 ივლისის №765 ბრძანებაში საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2004 წლის 21 სექტემბრის №1154 ბრძანებით განხორციელებული ცვლილების შედეგად საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ტერიტორიულ ორგანოებს - პრობაციის ბიუროებს დაემატა აჭარის პრობაციის ბიურო და სტრუქტურა ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად:

2007წლის 17 ივლისიდან ძალაში შევიდა „არასაპატიმროსასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს ახალი კანონი, რომლის საფუძველზეც არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტის ნაცვლად ჩამოყალიბდა იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური. „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახურის დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2007 წლის 13 ივლისის №206 ბრძანების საფუძველზე დამტკიცდა არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახურის დებულება, რომლის თანახმად, პრობაციის ეროვნულ სამსახურს ხელმძღვანელობდა სამსახურის უფროსი, პრობაციის ეროვნული სამსახურის უფროსს ჰყავდა თანამშემწე და ერთი მოადგილე. პრობაციის ეროვნული სამსახურის სტრუქტურა შედგებოდა

3 სტრუქტურული ერთეულის - სამმართველოებისა და 11 ტერიტორიული ორგანოს - პრობაციის ბიუროებისაგან.

დებულებაში განხორციელებული ცვლილების შედეგად, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2008 წლის 31 მარტის №88 ბრძანების საფუძველზე პრობაციის ეროვნულ სამსახურს დაემატა სამსახურის უფროსის მოადგილის მეორე სამტატო ერთეული და სტრუქტურა ჩამოყალიბდა შემდეგი სახით:

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონში განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, 2009 წლის 4 თებერვლიდან არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებიდან გადავიდა ახლადშექმნილი სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში. გარდა ამისა, გაიზარდა პრობაციის ეროვნული სამსახურის სამტატო რიცხოვნობა, რომელიც განისაზღვრა 140 სამტატო ერთეულით.

2009 წლის აპრილიდან დებულებაში განხორციელებული ცვლილების შედეგად, საქართველოს სასჯელაღსრულების,

პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 16 აპრილის №148 ბრძანების საფუძველზე, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სამსახურს დაემატა სამსახურის უფროსის მოადგილის კიდევ ერთი საშტატო ერთეული და საბოლოო ჯამში სამსახურის უფროსს 3 მოადგილე განესაზღვრა.

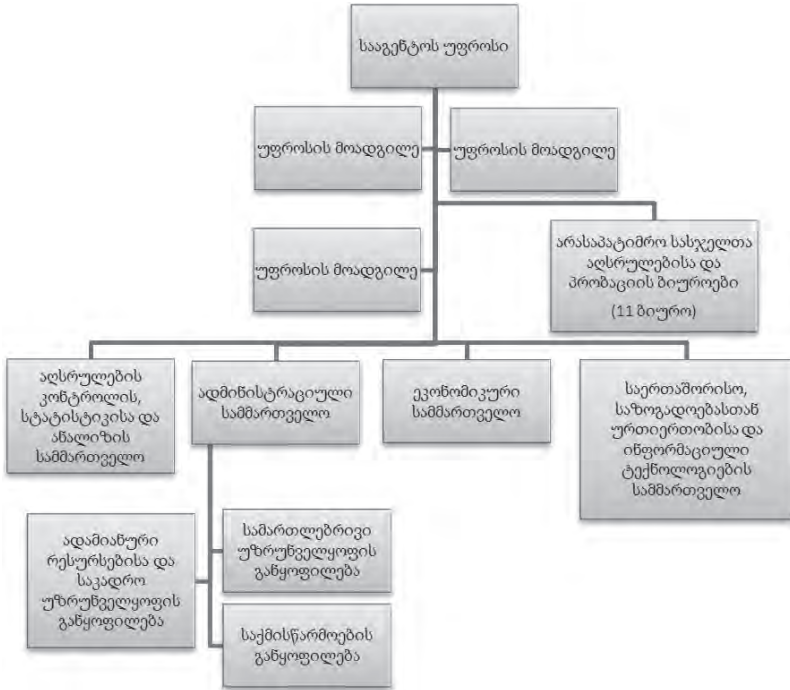
სამსახურის საქმიანობის სწრაფი განვითარებიდან გამომდინარე, დღის წესრიგში დადგა ახალი სამმართველოს შექმნის საჭიროება, რომელიც სამსახურის საზოგადოებასთან ურთიერთობებსა და ინფორმაციულ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებულ საკითხებს მოაწესრიგებდა. აღნიშნულთან დაკავშირებით, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 30 ივლისის №411 ბრძანების საფუძველზე პრობაციის ეროვნულ სამსახურს დაემატა კიდევ ერთი სტრუქტურული ერთეული - საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამმართველო. აღნიშნული ცვლილების გარდა, ასევე, გაუქმდა სამსახურის უფროსის თანაშემწის საშტატო ერთეული. სამსახურის სტრუქტურა ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად:

„არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონში განხორციელებული ცვლილებების საფუძველზე, 2010 წლის პირველი იანვრიდან ლიკვიდირებულ იქნა საქვეუწყებო დაწესებულება - არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სამსახური, რომლის სანაცვლოდ შეიქმნა საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო. აღნიშნული ცვლილების შედეგად სააგენტოს სტრუქტურა უცვლელი დარჩა, თუმცა საშტატო რიცხოვნობა გაიზარდა და 175 საშტატო ერთეული შეადგინა.

„საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 დეკემბრის №903 ბრძანებაში ცვლილებებისა და დამატების შეტანის შესახებ“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 4 იანვრის №4 ბრძანებით, საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამმართველოს საქმიანობის სფერო გაფართოვდა და მის უფლებამოსილებას სააგენტოს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობების მოწესრიგებაც დაემატა. ასევე, სააგენტოს ადმინისტრაციული სამმართველოს შიგნით ჩამოყალიბდა 3 განყოფილება:

- სამართლებრივი უზრუნველყოფის;
- საქმისწარმოების;
- ადამიანური რესურსებისა და საკადრო უზრუნველყოფის.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ადმინისტრაციულ სამმართველოში ჩამოყალიბდა 3 განყოფილება, თუმცა მოგვიანებით „საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 დეკემბრის №903 ბრძანებაში ცვლილების შეტანის შესახებ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 4 ოქტომბრის №173 ბრძანებით ადმინისტრაციული სამმართველოს განყოფილებები გაუქმდა.

პრობაციის ბიუროებში აღსასრულებელ საქმეთა სიმრავლის გამო, 2012 წლიდან პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საშტატო რიცხოვნობა კვლავ გაიზარდა და გახდა 225 საშტატო ერთეული.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიზნის - მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის კომპონენტის პრიორიტეტულობიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად აუცილებელი გახდა სააგენტოს სისტემაში სარეაბილიტაციო პროგრამების განმახორციელებელი სტრუქტურული ერთეულის ჩამოყალიბება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, „საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 დეკემბრის №903 ბრძანებაში ცვლილების შეტანის შესახებ, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2013 წლის 30 დეკემბრის №370 ბრძანებით, 2014 წლის პირველი იანვრიდან არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს დაემატა სტრუქტურული ერთეული - სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველო, 49 საშტატო ერთეულით.

განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად, პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში შეიქმნა სრულიად ახალი ტერიტორიული ერთეული - სრულწლოვან მსჯავრდებულთა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება (50 საშტატო ერთეულით), რომლის საქმიანობაც დარეგულირდა „თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2013 წლის 30 დეკემბრის #373 ბრძანებით.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს არსებული სტრუქტურა

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს, რომელიც არის საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, ხელმძღვანელობს სააგენტოს უფროსი. „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის საფუძველზე მას თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრი.

„საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის #903 ბრძანების მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრულია სააგენტოს უფროსის კომპეტენცია.

აღსანიშნავია, რომ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის და სააგენტოს თანამშრომლების შრომითი ურთიერთობები რეგულირდება „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტის საფუძველზე სააგენტოს უფროსის მოადგილეს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს სააგენტოს უფროსი მინისტრთან შეთანხმებით. სააგენტოს უფროსს ჰყავს 3 მოადგილე, რომელთა შორის უფლებამოსილებას ანაწილებს სააგენტოს უფროსი.

„საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა

და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის #903 ბრძანების მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით განსაზღვრულია სააგენტოს უფროსის მოადგილის კომპეტენცია.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის არყოფნის ან მის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში მის მოვალეობებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის დავალებით ასრულებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის ერთ - ერთი მოადგილე.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურა განსაზღვრულია „საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის #903 ბრძანების IV თავში.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურა შედგება სტრუქტურული ერთეულებისა და ტერიტორიული ორგანოებისგან – პრობაციის ბიუროებისა და თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებისაგან, რომელთა მეშვეობით სააგენტო უზრუნველყოფს თავისი უფლებამოსილების განხორციელებას.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურული ერთეულებია:

- ა) ადმინისტრაციული სამმართველო;
- ბ) ეკონომიკური სამმართველო;
- გ) აღსრულების კონტროლის, სტატისტიკისა და ანალიზის სამმართველო;
- დ) საერთაშორისო, საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამმართველო;
- ე) სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველო.⁸⁵

⁸⁵ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/88348>

სტრუქტურული ერთეულების ფუნქციები დეტალურად არის გაწერილი „საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის #903 ბრძანებით.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურულ ერთეულებს ხელმძღვანელობს უფროსი, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სამმართველოს უფროსი ხელმძღვანელობს და წარმართავს სამმართველოს საქმიანობას, ანაწილებს მოვალეობებს სამმართველოს მოსამსახურეებს შორის, აძლევს მათ დავალებებსა და მითითებებს, ახორციელებს კონტროლს სამმართველოს მოსამსახურეების მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებაზე, ხელს აწერს და ვიზას ადებს სამმართველოში მომზადებულ დოკუმენტებს, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსს წარუდგენს ანგარიშს სამმართველოს საქმიანობის შესახებ, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში ასრულებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსისა და კურატორი მოადგილის სხვა დავალებებს.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურული ერთეულები, როგორც წესი, დაკომპლექტებულია მრჩეველებითა და უფროსი სპეციალისტებით, ეკონომიკურ სამმართველოში გვხვდება, ასევე, ბუღალტრის საშტატო ერთეული, ხოლო სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოში გვხვდება სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების საშტატო ერთეულები.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანოებია:

1. თბილისის პრობაციის ბიურო;
2. იმერეთის პრობაციის ბიურო;

3. ქვემო ქართლის პრობაციის ბიურო;
4. შიდა ქართლის პრობაციის ბიურო;
5. კახეთის პრობაციის ბიურო;
6. გურიის პრობაციის ბიურო;
7. სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის პრობაციის ბიურო;
8. მცხეთა - მთიანეთის პრობაციის ბიურო;
9. სამცხე - ჯავახეთის პრობაციის ბიურო;
10. რაჭა - ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის პრობაციის ბიურო;
11. აჭარის პრობაციის ბიურო;
12. თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ერთეულების – პრობაციის ბიუროებთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 26 აპრილის №74 ბრძანებით „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანოს – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“.

პრობაციის ბიუროს მიზანია „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული აქტების აღსრულება, საქართველოს პატიმრობის კოდექსის 17¹ მუხლით გათვალისწინებული ვიდეოკამერის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ორგანიზება და კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა ფუნქციების განხორციელება.

პრობაციის ბიურო უფლებამოსილია:

- ა) თავის სამოქმედო ტერიტორიაზე ორგანიზაცია გაუკეთოს სამართლებრივი აქტების აღსრულებას;

- ბ) აწარმოოს სააღსრულებო წარმოებათა აღრიცხვა, სტატისტიკა და ანალიზი;
- გ) განახორციელოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა საქმიანობა.⁸⁶

პრობაციის ბიუროს ხელმძღვანელობს უფროსი, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

ზემოაღნიშნული პრობაციის ბიუროებიდან მხოლოდ თბილისის პრობაციის ბიუროს აქვს განსაზღვრული ბიუროს უფროსის მოადგილეების 2 საშტატო ერთეული, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

ბიუროს უფროსის არყოფნის შემთხვევაში, ბიუროს უფროსი თავის უფლებამოსილებას დროებით ანიჭებს ერთ-ერთ პრობაციის ოფიცერს, ხოლო თბილისის პრობაციის ბიუროში პრობაციის ბიუროს უფროსის მოვალეობას ასრულებს ბიუროს უფროსის მოადგილე.

ტერიტორიულ ერთეულებში სამართლებრივი აქტების უშუალო აღსრულებას ახორციელებენ პრობაციის ოფიცრები, რომლებსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

პრობაციის ბიუროში, როგორც წესი, გამოიყოფა არანაკლებ ერთი პრობაციის ოფიცერი, რომელიც მუშაობს არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან და, ასევე, გამოიყოფა ერთი პრობაციის ოფიცერი, რომელიც კოორდინაციას უწევს სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის შესახებ სამართლებრივი აქტების აღსრულებას.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის ბრძანებით შესაძლებელია ბიუროში შეიქმნას პრობაციის ოფიცერთა სპეციალიზებული ჯგუფები, რაც დღეისათვის მხოლოდ თბილისის პრობაციის ბიუროში გვხვდება.

⁸⁶ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1311210>

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სპეციფიკური ტერიტორიული ერთეულის – სრულწლოვან მსჯავრდებულთა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებასთან დაკავშირებული ნორმები გაწერილია საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2013 წლის 30 დეკემბრის №373 ბრძანებით „თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“.⁸⁷

დაწესებულების მიზანია სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის – თავისუფლების შეზღუდვის აღსრულება, მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია და რეაბილიტაცია და კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა ფუნქციების განხორციელება.

დაწესებულებას ხელმძღვანელობს უფროსი, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

დაწესებულების უფროსს ჰყავს ორი მოადგილე, რომლებსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი. დაწესებულების უფროსის არყოფნის შემთხვევაში დაწესებულების უფროსის მოვალეობას, დაწესებულების უფროსის გადაწყვეტილების შესაბამისად, ასრულებს ერთ - ერთი მოადგილე.

დაწესებულებაში ფუნქციონირებს 4 სამსახური, კერძოდ: უსაფრთხოების, ლოჯისტიკის, სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო პროგრამებისა და აღსრულების სამსახურები, რომლებსაც ხელმძღვანელობს სამსახურის უფროსი, ხოლო, თავის მხრივ, დაწესებულების უფროსის ბრძანების საფუძველზე, სამსახურებს კურირებენ დაწესებულების უფროსის მოადგილეები.

⁸⁷ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2164020>

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურის გრაფიკული გამოსახულება⁸⁸

2.4 პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პერსონალი

სსიპ - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საშტატო განრიგსა და ხარჯთაღრიცხვას ამტკიცებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრთან შეთანხმებით.⁸⁹ მართალია, კანონი არ აკონკრეტებს შეთანხმების ფორმას, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველი წლის დასაწყისში საშტატო განრიგის წერილობითი შეთანხმება ხდება მინისტრთან. 2015 წლის 15 აპრილის მდგომარეობით პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საშტატო განრიგით გათვალისწინებულია 324 საშტატო ერთეული.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომლის სამართლებრივი სტატუსი, მისი სოციალური და სამართლებრივი დაცვის გარანტიები გაწერილია „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 თავში.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომელი არის საჯარო მოსამსახურე, რომელიც სამსახურებრივ უფლებამოსილებათა განხორციელებისას ხელისუფლების წარმომდგენელია და

⁸⁸ <http://www.probatation.gov.ge/geo/main/index/10>

⁸⁹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

მისი კანონიერი მოთხოვნების შესრულება სავალდებულოა. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომლის კანონიერი მოთხოვნის შეუსრულებლობა გამოიწვევს პასუხისმგებლობას კანონით დადგენილი წესით.⁹⁰

„საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს შინაგანაწესის დამტკიცების თაობაზე“ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის 2014 წლის 29 აგვისტოს #1100 ბრძანების მე-8 მუხლის საფუძველზე, მოსამსახურე მოვალეა:

- ა) პირნათლად შეასრულოს დაკისრებული თანამდებობრივი მოვალეობანი;
- ბ) სპეციალური მითითების გარეშე დაიცვას ის სამართლებრივი აქტები, რომლებიც მის სამსახურებრივ საქმიანობას უკავშირდება;
- გ) შეასრულოს ხელმძღვანელის ბრძანება და მითითება, რომლებიც გამოცემულია კანონმდებლობით დაგენილი უფლებამოსილების ფარგლებში;
- დ) დაიცვას შრომის დისციპლინა, რაციონალურად გამოიყენოს სამუშაო დრო, არ დაუშვას ისეთი ქმედება, რომელიც აფერხებს არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მუშაობას და ლახავს საჯარო სამსახურის ავტორიტეტს;
- ე) გაუფრთხილდეს სახელმწიფო საკუთრებას, დაიცვას მატერიალურ ფასეულობათა მოვლა-პატრონობის დადგენილი წესი;
- ვ) დაიცვას სამსახურებრივი ქცევის ნორმები და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს შინაგანაწესი;
- ზ) წესრიგში ჰქონდეს სამუშაო ადგილი, დაიცვას სისუფთავე პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში და მის ტერიტორიაზე;
- თ) 24 საათიან რეჟიმში ჩართული იქონიოს მისთვის გადაცემული

⁹⁰ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

სააგენტოს სახელზე რიცხული კორპორაციული ტელეფონის ნომერი⁹¹.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის საფუძველზე პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომელზე ვრცელდება საქართველოს კანონი „საჯარო სამსახურის შესახებ“, თუ სხვა რამ არ არის დადგენილი ზემოაღნიშნული კანონით.

სსიპ - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში საჯარო თანამდებობათა რანგირება განსაზღვრულია „საჯარო სამსახურის თანამდებობათა რეესტრის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 29 სექტემბრის #576 დადგენილებით. აღნიშნული დადგენილების შესაბამისად, პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში მოქმედი სამტატო განრიგის გათვალისწინებით საჯარო თანამდებობები განსაზღვრულია შემდეგნაირად:

- მთავარი საჯარო თანამდებობა უკავია 4 პირს - სააგენტოს უფროსსა და მის 3 მოადგილეს;
- წამყვან საჯარო თანამდებობას იკავებს 5 მოსამსახურე – სააგენტოს სტრუქტურული ერთეულების - სამმართველოს უფროსები;
- უფროსი საჯარო თანამდებობა დაკავებული აქვს 16 მოსამსახურეს – ბიუროს უფროსები - 11; თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების უფროსი - 1; პრობაციის ბიუროს უფროსის მოადგილე - 2; თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების უფროსის მოადგილეები - 2;
- უმცროს საჯარო თანამდებობაზე დასაქმებულია 300 მოსამსახურე – თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების სამსახურის უფროსები - 4; მრჩეველები - 11; ბუღალტერი - 1; პრობაციის ოფიცრები - 172; თავისუფლების შეზღუდვის ოფიცერი - 32; სოციალური მუშაკები - 33; ფსიქოლოგები - 11; უფროსი სპეციალისტები - 16; სპეციალისტები - 17; არქივარიუსი - 1.

⁹¹ <http://www.probaton.gov.ge/admin/editor/uploads/files/shina2014.PDF>

2015 წლის 15 აპრილის მდგომარეობით, სააგენტოს 324 საშტატო ერთეულიდან ვაკანტურია მხოლოდ 5 თანამდებობა, შესაბამისად, სისტემაში სულ დასაქმებულია 319 საშტატო თანამშრომელი და, ასევე, 50 შტატგარეშე მოსამსახურე (საქართველოს მთავრობის დადგენილების საფუძველზე).

აღსანიშნავია სააგენტოში დასაქმებულთა შორის გენდერულ ჭრილში ბალანსის დაცულობა. სტატისტიკური მონაცემებით სისტემაში სულ დასაქმებულია 176 მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი და 198 მამრობითი სქესის წარმომადგენელი, აქედან ხელმძღვანელ პოზიციებზე დასაქმებულია 1 ქალი და 27 მამაკაცი.

ასაკობრივ ჭრილში სააგენტოში დასაქმებულთა საშუალო ასაკი 35 წელია, ყველაზე ხანდაზმული თანამშრომელი 64 წლისაა, ხოლო ყველაზე ახალგაზრდა –22 წლის.

ამჟამად სააგენტოში დასაქმებულია შესაბამისი განათლების, გამოცდილებისა და კვალიფიკაციის მქონე პირები, რომელთაც საჯარო მოხელის ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად, „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 29–ე მუხლის საფუძველზე გავლილი აქვთ შესაბამისი საჯარო კონკურსი. იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული საჯარო სამსახურში შეუსაბამო კადრების დასაქმება, ამავე კანონის მე–17 მუხლით დადგენილია იმ პირთა წრე, რომელიც არ მიიღება საჯარო სამსახურში.

კონკურსი

„საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად კონკურსის ჩატარების პროცედურები, ზოგადი პირობები, კონკურსის ეტაპები, საკონკურსო საატესტაციო კომისიების შექმნისა და საქმიანობის წესი განსაზღვრულია საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 18 ივნისის #412 დადგენილების საფუძველზე.

კონკურსს საჯარო მოხელის ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად სააგენტო აცხადებს საჯარო სამსახურის

ბიუროს მიერ ადმინისტრირებული ვებ-გვერდის www.hr.gov.ge საშუალებით. შეტყობინება კონკურსის შესახებ ქვეყნდება, აგრეთვე, დაწესებულების ვებ-გვერდზე www.probatation.gov.ge.

პრობაციის სისტემაში ტარდება 2 ეტაპიანი კონკურსი:

- პირველი ეტაპი - საბუთების გადარჩევა შესაბამისი კვალიფიკაციის მიხედვით;
- მეორე ეტაპი გასაუბრება შესაბამისი თემატიკის მიხედვით.

კონკურსი, ისევე როგორც ატესტაცია, ტარდება ობიექტურობის, გამჭვირვალობის, არადისკრიმინაციულობის, საჯაროობის, კოლეგიურობისა და კორექტულობის პრინციპების გათვალისწინებით.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში კონკურსის ჩატარების წესი განსაზღვრულია „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს სისტემაში კონკურსისა და ატესტაციის ჩატარების წესის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2013 წლის 23 იანვრის #13 ბრძანებით, რომელიც შემუშავებულია „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის, „საჯარო თანამდებობათა დასაკავებელი კონკურსის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 2009 წლის 5 თებერვლის #46 ბრძანებულების, „საჯარო მოხელეთა ატესტაციის წესის დამტკიცების წესის შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 2009 წლის 5 თებერვლის #47 ბრძანებულებისა და საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 61-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად.

კონკურსი მიზნად ისახავს კადრების შერჩევას, როგორც ვაკანტური თანამდებობის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2013 წლის 4 ივლისის #167, 2014 წლის 21 მარტის #28 და 2014 წლის 31 იანვარი #13 ბრძანებებით, ასევე, მოხელის პროფესიული ჩვევების, კვალიფიკაციის, შესაძლებლობებისა და პიროვნული თვისებების მიხედვით.

კონკურსისა და ატესტაციის ჩატარების უზრუნველყოფის მიზნით სააგენტოში შექმნილია სსიპ - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საკონკურსო საატესტაციო კომისია, რომლის ფუნქციასაც წარმოადგენს პირის პროფესიული ცოდნის, უნარ-ჩვევების, კვალიფიკაციისა და პირადი შესაძლებლობების შეფასების პროცედურის წარმართვა და თანამდებობაზე დანიშვნის უფლების მქონე პირისათვის კონკურსანტის, ატესტაციას დაქვემდებარებული მოხელის შეფასების თაობაზე დასკვნის წარდგენა.

აღნიშნული კომისიის შემადგენლობაში შედიან კომისიის თავმჯდომარე, რომელსაც დაწესებულების ხელმძღვანელის წარდგინებით ნიშნავს საჯარო სამსახურის ბიუროს უფროსი, ასევე, თავმჯდომარის მოადგილე და წევრები, რომელთა შემადგენლობასა და რაოდენობას განსაზღვრავს კომისიის თავმჯდომარე. თავმჯდომარის არყოფნის შემთხვევაში მის უფლებამოსილებებს ასრულებს თავმჯდომარის მოადგილე.

კომისიის საქმიანობის გამჭვირვალობის მიზნით, კომისიის შემადგენლობაში მონაწილეობენ მოხელეთა პროფესიული კავშირების წევრები, დამოუკიდებელი სპეციალისტები (პირები, რომლებიც სამსახურებრივად არ არიან დაკავშირებულნი შესაბამის დაწესებულებასთან) და, ასევე, შესაძლებელია მონაწილეობდნენ ადამიანური რესურსების მართვისათვის პასუხისმგებელი პირები⁹².

ამ ეტაპზე კომისიაში შედიან სტრუქტურული ქვედანაყოფის წარმომადგენლები, სამინისტროს წარმომადგენელი და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის წარმომადგენელი.

კომისიის თითოეულ წევრს აქვს ერთი ხმის უფლება. კომისიის სხდომა უფლებამოსილია, თუ მას ესწრება კომისიის წევრთა ნახევარზე მეტი. კომისიის გადაწყვეტილება მიიღება ღია კენჭისყრის შედეგად, დამსწრე კომისიის წევრთა ხმათა უმრავლესობით. ხმების თანაბრად გაყოფის შემთხვევაში გადაამწყვეტია კომისიის სხდომის თავმჯდომარის ხმა. კომისიის სხდომა ფორმდება ოქმით, რომელსაც ხელს აწერენ კომისიის

⁹² <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2376108>

სხდომის თავმჯდომარე და დამსწრე წევრები. კომისიის წევრს უფლება აქვს ოქმს დაურთოს თავისი განსხვავებული აზრი, რის შესახებაც ოქმში აღინიშნება.

კონკურსანტს, რომელიც არ ეთანხმება საკონკურსო-საატესტაციო კომისიის გადაწყვეტილებას ან აღმოაჩენს საპროცედურო დარღვევას, პრეტენზიების განხილვის მიზნით და განსაზღვრული ვადების დაცვით, შეუძლია მიმართოს სააგენტოს ხელმძღვანელის ბრძანებით შექმნილ საპრეტენზიო კომისიას ან სასამართლოს⁹³.

კონკურსის წესით შერჩეული კანდიდატი შესაძლოა თანამდებობაზე დაინიშნოს გამოსაცდელი ვადით, არაუმეტეს 3 თვისა.

სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის ბრძანებებით სააგენტოს სამტატო განრიგით გათვალისწინებული ყველა პოზიციისთვის დადგენილია საკვალიფიკაციო მოთხოვნები და, იმავდროულად, სააგენტოს მიერ შემუშავებულია სამუშაო აღწერილობები, სადაც გარდაკვალიფიკაციებისა, განსაზღვრულია საქმიანობის სფერო, მოვალეობები, აუცილებელი და სასურველი უნარ-ჩვევები.

პრობაციის სისტემის სხვადასხვა თანამდებობებისათვის საკვალიფიკაციო მოთხოვნები დამტკიცებულია სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის შემდეგი ბრძანებებით:

- საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2014 წლის 31 იანვრის ბრძანება №13 - „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს ვაკანტური თანამდებობების დასაკავებლად კანდიდატებისათვის დამატებითი საკვალიფიკაციო მოთხოვნებისა და საკონკურსო თემატიკის დამტკიცების თაობაზე“;
- სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2014 წლის 21 მარტის ბრძანება 328 - „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და

⁹³ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2376108?geo=on>

პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანო - თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ვაკანტური თანამდებობების დასაკავებლად კანდიდატებისათვის დამატებითი საკვალიფიკაციო მოთხოვნებისა და საკონკურსო თემატიკის დამტკიცების თაობაზე“;

- სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2013 წლის 4 ივლისის ბრძანება №167 - „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ადმინისტრაციული სამმართველოს, ეკონომიკური სამმართველოს, აღსრულების კონტროლის, სტატისტიკისა და ანალიზის სამმართველოს, საერთაშორისო, საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამმართველოს, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროების ვაკანტური თანამდებობების დასაკავებლად კანდიდატებისთვის დამატებითი საკვალიფიკაციო მოთხოვნებისა და საკონკურსო თემატიკის დამტკიცების თაობაზე“.

საშტატო ერთეულების გადანაწილება პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურულ და ტერიტორიულ ერთეულებს შორის:

1. **ადმინისტრაციული სამმართველო** შედგება 8 საშტატო ერთეულისაგან:
 - 1-სამმართველოს უფროსი;
 - 3 - მრჩეველი;
 - 3 - უფროსი სპეციალისტი;
 - 1-არქივარიუსი.
2. **ეკონომიკური სამმართველო** შედგება 7 საშტატო ერთეულისაგან:

- 1- სამმართველოს უფროსი;
 - 1- მრჩეველი;
 - 4 - უფროსი სპეციალისტი;
 - 1- ბუღალტერი.
- 3. საერთაშორისო, საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამმართველო** შედგება 6 სამტატო ერთეულისაგან:
- 1- სამმართველოს უფროსი;
 - 2- მრჩეველი;
 - 3- უფროსი სპეციალისტი.
- 4. აღსრულების კონტროლის, სტატისტიკისა და ანალიზის სამმართველო** შედგება 8 სამტატო ერთეულისაგან:
- 1- სამმართველოს უფროსი;
 - 3 - მრჩეველი;
 - 4 - უფროსი სპეციალისტი.
- 5. სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველო** შედგება 49 სამტატო ერთეულისაგან:
- 1- სამმართველოს უფროსი;
 - 2 - მრჩეველი;
 - 2 - უფროსი სპეციალისტი;
 - 11 - ფსიქოლოგი;
 - 33 - სოციალური მუშაკი.
- 6. სრულწლოვან მსჯავრდებულთა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება** შედგება 49 სამტატო ერთეულისაგან:
- 1 – დაწესებულების უფროსი;
 - 2 – უფროსის მოადგილე;
 - 3 – სამსახურის უფროსი;
 - 32 ოფიცერი (მათ შორის, 2 ფსიქოლოგი);
 - 10 – სპეციალისტი.
- 7. პრობაციის ბიუროები** - 11 პრობაციის ბიურო:
- 11 - ბიუროს უფროსი;

- 1- თბილისის ბიუროს უფროსის მოადგილე;
- 172 - პრობაციის ოფიცერი;
- 9 - სპეციალისტი.

წარმოდგენილი ინფორმაცია ცხადყოფს, რომ სისტემის საშტატო რიცხოვნობის 50%-ზე მეტს პრობაციის ოფიცერები შეადგენენ. პრობაციის ოფიცერი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე, რომელიც ფლობს სახელმწიფო ენას და აქვს უმაღლესი განათლება⁹⁴.

„საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანოს – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 26 აპრილის №74 ბრძანების მე-6 მუხლში დეტალურად არის გაწერილი პრობაციის ოფიცერის ფუნქციები.

პრობაციის ოფიცერი:

- აკონტროლებს სასამართლოს მიერ მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალეობების შესრულებას;
- აკონტროლებს მსჯავრდებულის ყოფაქცევას და დახმარებას უწევს მას;
- მსჯავრდებულთან ატარებს აღმზრდელობითი ხასიათის ღონისძიებებს;
- შეძლებისდაგვარად ეხმარება მსჯავრდებულს შრომით მოწყობაში;
- ახორციელებს სხვა ღონისძიებებს, რომლებიც ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას, რისთვისაც, საჭიროების შემთხვევაში, ამყარებს საქმიან ურთიერთობებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან, სხვა სახელმწიფო და არასახელმწიფო ორგანოებთან;

⁹⁴ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

- ვ) შესაბამისი სამართლებრივი აქტის აღსრულებას ახორციელებს დადგენილი წესით, მსჯავრდებულის რისკების შეფასებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის მიხედვით;
- ზ) მსჯავრდებულის მიერ კანონით დადგენილი რეჟიმის მოთხოვნების შესრულების, აგრეთვე, მის შესახებ სხვა ინფორმაციის რეგისტრაციას ახორციელებს დადგენილი წესით, სპეციალური ელექტრონული პროგრამის მეშვეობით;
- თ) კანონით დადგენილ შემთხვევებში და დადგენილი პერიოდულობით იბარებს მსჯავრდებულს აღრიცხვისათვის;
- ი) ჩამოართმევს მსჯავრდებულს ახსნა-განმარტებას;
- კ) საჭიროების შემთხვევაში მსჯავრდებულის ყოფაქცევის შესახებ ინფორმაციას იღებს მისი ნათესავებისაგან, ნაცნობებისაგან, სამუშაო ადგილიდან და სასწავლო დაწესებულებიდან;
- ლ) საჭიროების შემთხვევაში გამოითხოვს მსჯავრდებულის შესახებ შესაბამის სახელმწიფო და სამკურნალო დაწესებულებებში არსებულ ინფორმაციას;
- მ) მსჯავრდებულის მიერ კანონით დადგენილი რეჟიმის დარღვევის შემთხვევაში, ადგენს ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმს, რომელიც, იმავდროულად, არის საჯარიმო ქვეთარი;
- ნ) კანონით განსაზღვრული პირობების არსებობისას, შესაბამისი შუამდგომლობით მიმართავს პრობაციის ბიუროს უფროსს;
- ო) სააღსრულებო მოქმედების განხორციელებისას ადგენს შესაბამის ოქმს;
- პ) წარმოებაში არსებულ სააღსრულებო საქმეებთან დაკავშირებით პერიოდულად აწვდის შესაბამის სტატისტიკურ მონაცემებს პრობაციის ბიუროს უფროსს.⁹⁵

პრობაციის ოფიცერთა კვალიფიკაციის დონის ამაღლების მიზნით, პრობაციის ოფიცერი სპეციალურ სასწავლო კურსს გადის სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრში, რომელიც საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის

⁹⁵ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1311210>

სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირია და რომლის დასრულების შემდეგაც ის შესაბამის გამოცდას აბარებს.⁹⁶

სსიპ – სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრში დანერგილი სასწავლო პროგრამებიდან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შემდეგი სასწავლო პროგრამები:

- პრობაციის თანამშრომელთა საბაზისო სასწავლო პროგრამა – 9 სასწავლო დღე;
- თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების თანამშრომელთა სასწავლო პროგრამა – 11 სასწავლო დღე;

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს სოციალურ მუშაკთა და ფსიქოლოგთა საბაზისო სასწავლო პროგრამა – 7 სასწავლო დღე.⁹⁷

ყველა ზემოაღნიშნული სასწავლო პროგრამის ფარგლებში, ტრენინგის მონაწილეები გადიან როგორც თეორიულ, ასევე პრაქტიკულ მომზადებას. პროგრამა, შესაბამისად, ითვალისწინებს პრეტესტებს, შუალედურ გამოცდებსა და საბოლოო გამოცდას.

სახელმწიფო სპეციალური წოდებები

სააგენტოს საშტატო განრიგით გათვალისწინებულ თანამშრომლებს ენიჭებათ სახელმწიფო სპეციალური წოდებები, რომლის მინიჭების წესი განსაზღვრულია „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს სისტემის მოსამსახურეთათვის სახელმწიფო სპეციალური წოდებების მინიჭების წესის დამტკიცების თაობაზე“ სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2009 წლის 29 ივნისის #272 ბრძანებით. სახელმწიფო სპეციალური წოდება სააგენტოს თანამშრომელს ენიჭება დანიშვნის დღიდან და დადგენილი წესის მიხედვით, პერიოდულად ხდება წოდებების მომატება.

ზემოაღნიშნული ნორმატიული აქტით სხვადასხვა წოდებრივი ზღვარია განსაზღვრული ყოველი პოზიციისთვის, კერძოდ:

⁹⁶ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

⁹⁷ http://pptc.ge/?action=page&p_id=58&lang=geo

სააგენტოს ცენტრალური აპარატისთვის:

1. სააგენტოს უფროსი - იუსტიციის პოლკოვნიკი;
2. სააგენტოს უფროსის მოადგილე - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
3. სამმართველოს უფროსი - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
4. მრჩეველი - იუსტიციის მაიორი;
5. ბუღალტერი - იუსტიციის კაპიტანი;
6. უფროსი სპეციალისტი - იუსტიციის კაპიტანი;
7. სოციალური მუშაკი - იუსტიციის კაპიტანი;
8. ფსიქოლოგი - იუსტიციის კაპიტანი;
9. არქივარიუსი - იუსტიციის უფროსი ლეიტენანტი.

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ბიუროებისათვის:

1. ბიუროს უფროსი - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
2. ბიუროს უფროსის მოადგილე - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
3. ბიუროს ოფიცერი - იუსტიციის მაიორი;
4. სპეციალისტი - იუსტიციის უფროსი ლეიტენანტი.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების თანამშრომელთათვის:

1. დაწესებულების უფროსი - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
2. დაწესებულების უფროსის მოადგილე - იუსტიციის ვიცე-პოლკოვნიკი;
3. სამსახურის უფროსი - იუსტიციის მაიორი;
4. თავისუფლების შეზღუდვის ოფიცერი - იუსტიციის მაიორი;
5. სპეციალისტი - იუსტიციის უფროსი ლეიტენანტი;
6. საქმისწარმოების სპეციალისტი - იუსტიციის უფროსი ლეიტენანტი.⁹⁸

⁹⁸ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/84562>

უმცროსი და საშუალო სპეციალური წოდებების მინიჭება ხდება სააგენტოს უფროსის მიერ, უფროს სპეციალურ წოდებებს კი ანიჭებს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრი სააგენტოს უფროსის წარდგინების საფუძველზე⁹⁹.

სისტემის პერსონალის წახალისება და პასუხისმგებლობა

პრობაციის სისტემის მოსამსახურეებზე სამსახურებრივ მოვალეობათა სანიმუშო შესრულებისათვის, ხანგრძლივი და კეთილსინდისიერი სამსახურისათვის, განსაკუთრებული სირთულის ან მნიშვნელობის დავალების შესრულებისათვის, ვრცელდება „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 74-ე მუხლით გათვალისწინებული წახალისების ფორმები, კერძოდ:

- ა) მადლობის გამოცხადება;
- ბ) ერთჯერადი ფულადი ჯილდო;
- გ) ფასიანი საჩუქრით დაჯილდოება;
- დ) თანამდებობრივი სარგოს თანრიგის ამაღლება.

სააგენტოს უფროსის წარდგინებით, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის მიერ, შესაძლებელია, ასევე, წახალისების მიზნით სამინისტროს „მედლით“, „მედალიონითა“ და „სამკერდე ნიშნით“ თანამშრომლის დაჯილდოება¹⁰⁰.

„საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 79-ე მუხლის საფუძველზე განსაზღვრულია შესაძლო დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომები სისტემის მოხელეთა მიმართ. თანამშრომლის მიმართ დისციპლინური გადაცდომისათვის შესაბამისი დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომის გამოყენების უფლებამოსილება გააჩნია იმ თანამდებობის პირს ან დაწესებულებას, რომელსაც აქვს ამ მოხელის თანამდებობაზე დანიშვნის უფლება. საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულია დისციპლინური პასუხისმგებლობის შემდეგი ზომები:

⁹⁹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/84562>

¹⁰⁰ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1340697>

- შენიშვნა;
- გაფრთხილება;
- არაუმეტეს ათი სამუშაო დღის ხელფასის დაკავება;
- სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისაგან ჩამოშორება ხელფასის გაცემის შეჩერებით – არაუმეტეს ათი სამუშაო დღისა;
- უფრო დაბალი თანრიგის თანამდებობრივ სარგოზე გადაყვანა – არაუმეტეს ერთი წლისა;
- სამსახურიდან გათავისუფლება „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე.

გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ერთი დისციპლინური გადაცდომისათვის შეიძლება გამოყენებულ იქნეს დისციპლინური პასუხისმგებლობის მხოლოდ ერთი ზომა.¹⁰¹

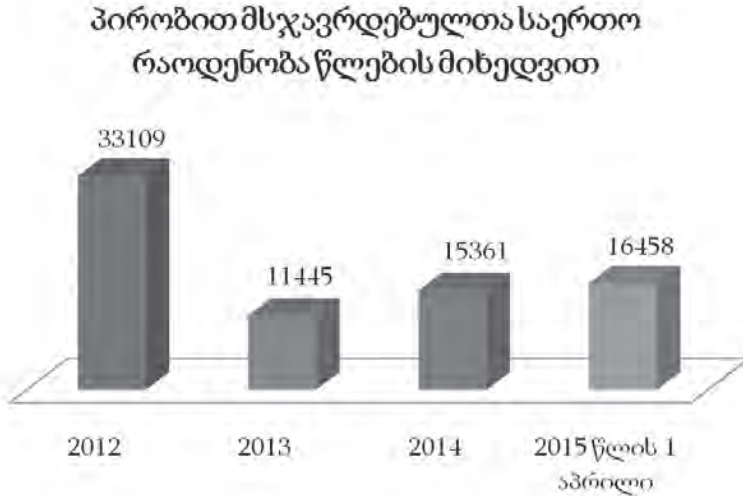
პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომლებზე „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის საფუძველზე, სოციალური და სამართლებრივი დაცვის გარანტიების მხრივ, ვრცელდება „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული ნორმები.

¹⁰¹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28312>

თავი 3. პრობაციის სისტემის ბენეფიციარები

3.1. მსჯავრდებულთა სტატისტიკა

ცხრილი #1. პირობით მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობა წლების მიხედვით

წარმოდგენილი სტატისტიკა ცხადყოფს, რომ ბოლო წლების განმავლობაში პირობით მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობა ყველაზე მაღალ ნიშნულს 2012 წელს აღწევდა, ხოლო 2013 წელს სახეზეა მკვეთრი კლება, რაც საქართველოს პარლამენტის მიერ 2012 წლის ბოლოს მიღებული „ამინისტრის შესახებ“ საქართველოს კანონის პირდაპირი ეფექტია.

2014 და 2015 წლებში შეინიშნება პირობით მსჯავრდებულთა გეგმაზომიერი მატების ტენდენცია, რაც სისხლის სამართლის პოლიტიკის ლიბერალიზაციით არის განპირობებული.

2015 წლის სტატისტიკასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 16 458 პირობით მსჯავრდებულთაგან, რომლებიც რეგისტრირებულნი არიან პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მონაცემთა ბაზაში, 13 183 პირი მოქმედი პირობით მსჯავრდებულია, ხოლო 3 275 პირს დანიშნული აქვს თავისუფლების აღკვეთის შემდგომი საპრობაციო ვადა.

ცხრილი #2. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

პირობით მსჯავრდებულთა რაოდენობა	13183
თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა	45
საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნა	142
გამასწორებელი სამუშაო	0
პირობითი მსჯავრი	12724
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული	263
სასჯელის მოხდის გადავადება	9

ცხრილი #3. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა ბიუროების მიხედვით, 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

№	რ ე ბ ი ო ნ ე ბ ი	
1	თბილისი	5838
2	შიდა ქართლი	687
3	მცხეთა-მთიანეთი	288
4	ქვემო ქართლი	1122
5	კახეთი	839
6	სამცხე-ჯავახეთი	356
7	იმერეთი	1234
8	გურია	330
9	სამეგრელო-ზემო სვანეთი	1307
10	რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	53
11	აჭარა	1129
სულ ქვეყნის მასშტაბით		13183

ზემოაღნიშნული სტატისტიკა ცხადყოფს, რომ ქვეყნის მასშტაბით პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ერთეულებიდან მოქმედ პირობით მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობიდან ყველაზე დიდი ნაწილი – 44 % (5 838) აღრიცხვაზე დგას თბილისის პრობაციის ბიუროში, ხოლო საერთო რაოდენობის მხოლოდ 0.4 % (53) აღრიცხვაზე დგას რაჭა–ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის პრობაციის ბიუროში.

ცხრილი #4. პრობაციის ოფიცერთა დატვირთვა სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითზე

ქვეყანა	საქმეთა რაოდენობა ერთ ოფიცერზე
ბულგარეთი ¹⁰²	40 საქმე
დანია ¹⁰³	29 საქმე
ესტონეთი ¹⁰⁴	46 საქმე
ლიტვა ¹⁰⁵	39 საქმე
ფინეთი ¹⁰⁶	18 საქმე
უნგრეთი ¹⁰⁷	96 საქმე
გერმანია ¹⁰⁸	70-დან 100 საქმემდე
საქართველო	77

¹⁰² http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Bulgaria.pdf

¹⁰³ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Denmark.pdf

¹⁰⁴ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Estonia.pdf

¹⁰⁵ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Lithuania.pdf

¹⁰⁶ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Finland.pdf

¹⁰⁷ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Hungary.pdf

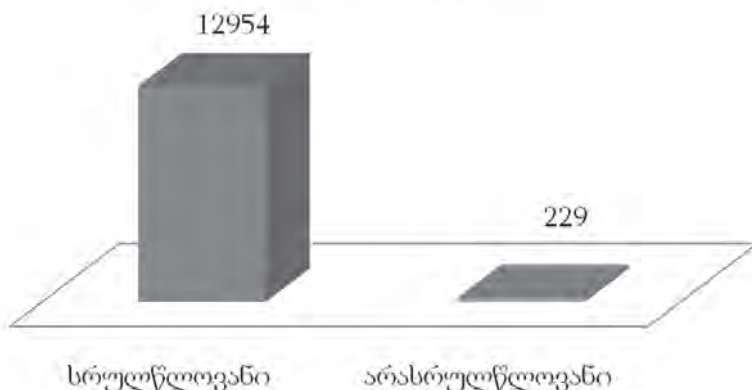
¹⁰⁸ http://www.cep-probation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Germany.pdf

ცხრილი #5. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა სქესის მიხედვით, 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

პირობით მსჯავრდებულთა სქესი	რაოდენობა
მამრობითი	12438
მდედრობითი	745

ცხრილი #6. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა ასაკის მიხედვით, 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

პირობით მსჯავრდებულთა რაოდენობა ასაკის მიხედვით

ცხრილი #7. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით, 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

დანაშაულის კატეგორია	13183
ნაკლებად მძიმე	6068
მძიმე	4088
განსაკუთრებით მძიმე	3027

ცხრილი #8. პირობით მსჯავრდებულთა მოქმედი საქმეების რაოდენობა დანაშაულის სახეობების მიხედვით, 2015 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით

დანაშაულის სახეობა	13183
ადამიანის წინააღმდეგ (სსკ 108-176)	1118
ეკონომიკური (სსკ 177-221)	4907
საზოგადოებრივი წესრიგის წინააღმდეგ (სსკ 222-286)	6272
ეკოლოგიური (სსკ 287-307)	131
სახელმწიფოს წინააღმდეგ (სსკ 308-363)	477
სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ (სსკ 364-381)	228
სამხედრო დანაშაული (სსკ 382-403)	50

3.2. მსჯავრდებულთა უფლებები და მოვალეობები

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის მე-6 პუნქტის საფუძველზე, პრობაციის ბიუროში მსჯავრდებულის პირველი ვიზიტისთანავე, პრობაციის ოფიცერი მსჯავრდებულს აცნობს მის უფლება-მოვალეობებს და მათი შეუსრულებლობის შესაძლო შედეგებს, რის შესახებაც ადგენს სათანადო ოქმს.

პირობით მსჯავრდებულთა და პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთა უფლება-მოვალეობები

განსაზღვრულია „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით, სადაც აღნიშნულ საკითხს დათმობილი აქვს მთლიანად III თავი.¹⁰⁹

საკანონმდებლო აქტში მსჯავრდებულთა საერთო უფლებების შესახებ ჩანაწერი ემყარება კანონის წინაშე საყოველთაო თანასწორობის პრინციპს, რომელიც საქართველოს კონსტიტუციიდან გამომდინარეობს. აღნიშნული მუხლის თანახმად, მსჯავრდებულებზე, მიუხედავად მათი რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა, თანაბრად ვრცელდება შემდეგი უფლებები:

- სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უფლება;
- პირადი უსაფრთხოებისა და ხელშეუხებლობის უფლება;
- პირადი ღირსების პატივისცემის უფლება;
- წამების, სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისაგან დაცულობის უფლება;
- ჯანმრთელობის დაცვის უფლება;
- სოციალური უზრუნველყოფის უფლება;
- პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება;
- რწმენის, აღმსარებლობის, აზრისა და სინდისის თავისუფლება;
- ყოველგვარი სახის დისკრიმინაციისაგან დაცვის უფლება;
- თვითგანვითარების უფლება;
- საჩივრით მიმართვის უფლება;
- დაცვის უფლება;
- სოციალური ადაპტაციის კურსებით სარგებლობის უფლება;
- უფლება, წერილობით მიიღოს განმარტება საკუთარი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ სახელმწიფო

¹⁰⁹ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 თავი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

ენაზე (თუ მსჯავრდებულმა არ იცის სახელმწიფო ენა, აღნიშნული ინფორმაცია მიეწოდება მშობლიურ ან მისთვის გასაგებ სხვა ენაზე). თუ მსჯავრდებულმა არ იცის წერა-კითხვა, მას უფლება-მოვალეობები განემარტება ზეპირად, მშობლიურ ან მისთვის გასაგებ სხვა ენაზე, თარჯიმნის მეშვეობით;

- საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა უფლებები.

ზემოთ ჩამოთვლილი ზოგადი უფლებების გარდა, სასჯელის აღსრულების პროცესში მსჯავრდებული სარგებლობს „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი და გამომდინარე უფლებებით.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი ადგენს პრობაციის ბიუროს უფლებამოსილი თანამშრომლის მიერ მსჯავრდებულის მიმართ შედგენილი ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ოქმის/გაფრთხილების გასაჩივრების შესაძლებლობას. კერძოდ, მსჯავრდებული უფლებამოსილია ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმის/გაფრთხილების შესახებ ოქმის გაცნობიდან 5 სამუშაო დღის ვადაში გაასაჩივროს იგი პრობაციის ბიუროს უფროსთან, რომელიც საკითხს განიხილავს და წყვეტს 15 სამუშაო დღის ვადაში.¹¹⁰ მსჯავრდებულს, ასევე, აქვს უფლება პრობაციის ოფიცერს წინმსწრებად წარუდგინოს იმ გარემოების დამადასტურებელი დოკუმენტი, რის გამოც მსჯავრდებული საპატიო პირობების გამო ვერ გამოცხადდება პრობაციის ბიუროში რეგისტრაციისათვის. ასეთ შემთხვევაში მსჯავრდებულის მიმართ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმი არ შედგება.

საქართველოს კანონმდებლობა მსჯავრდებულს ანიჭებს საზღვარგარეთ გამგზავრების უფლებას, თუმცა მისი რეალიზაციისათვის აუცილებელია პრობაციის ბიუროს უფროსის ნებართვა. აღნიშნული ნებართვის მოსაპოვებლად მსჯავრდებული უფლებამოსილია წერილობითი განცხადებით

¹¹⁰ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

მიმართოს პრობაციის ბიუროს უფროსს, რომელიც მისი საადრულეზო საქმის მასალებიდან გამომდინარე, იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებას და აცნობებს მსჯავრდებულს განცხადების მიღებიდან არაუგვიანეს 10 სამუშაო დღისა. კანონი ითვალისწინებს განცხადების განხილვის დაჩქარებულ წესსაც, რისთვისაც მსჯავრდებული უფლებამოსილია ისარგებლოს განცხადების განხილვის დაჩქარებული მომსახურებით 200 ლარის საფასურის გადახდის სანაცვლოდ. დაჩქარებული წესით განცხადება განიხილება 2 სამუშაო დღის ვადაში.¹¹¹

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საზღვარგარეთ გამგზავრების ნებართვის მოსაპოვებლად აუცილებელია მსჯავრდებულის წერილობითი განცხადება, თუმცა კანონი, ასევე, ითვალისწინებს მსჯავრდებულის საზღვარგარეთ ყოფნისას უკვე მიღებული ნებართვის ვადის გაგრძელების შესაძლებლობას. ამისათვის საჭიროა პრობაციის ბიუროში შესაბამისი მსჯავრდებულის პირადი ნომრისა და ნებართვის გაგრძელების დანიშნულების მითითებით, საფასურის გადახდის დამადასტურებელი ქვითრის წარდგენა.

ზემოაღნიშნული ნებართვის აღება არ ევალება მსჯავრდებულებს, ვისაც სასჯელის სახით შეფარდებული აქვს თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა და, ასევე, პირობით მსჯავრდებულ სამხედრო მოსამსახურეებს, რომელთა მიმართაც, სსკ-ის 66-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, კონტროლსა და დახმარებას ახორციელებს სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა.

„არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი განსაზღვრავს პრობაციის ბიუროში რეგისტრაციისათვის მსჯავრდებულთა შეღავათიან რეჟიმებს¹¹². მსჯავრდებულს, მისი ყოფაქცევიდან გამომდინარე, უფლება აქვს ისარგებლოს გამოცხადების შეღავათიანი რეჟიმებით, რისთვისაც აუცილებელია პრობაციის ბიუროს უფროსისადმი წერილობითი განცხადებით მიმართვა. არსებობს გამოცხადების შეღავათიანი

¹¹¹ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-14 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

¹¹² „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-14¹ მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

რეჟიმის 2 სახე:

- 2 კვირაში ერთხელ გამოცხადება, რომელიც უსასყიდლოა;
- თვეში ერთხელ გამოცხადება, რომლისთვისაც დადგენილია 400 ლარიანი საფასური.

გარდა აღნიშნული შეღავათიანი რეჟიმებისა, რომლებიც მსჯავრდებულის ყოფაქცევაზეა დამოკიდებული, არსებობს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა და ხანდაზმულ მსჯავრდებულთათვის დადგენილი გამოცხადების შეღავათიანი რეჟიმები¹¹³:

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი (პირი მყარი ფიზიკური, ფსიქიკური, ინტელექტუალური ან სენსორული დარღვევებით, რომელთა სხვადასხვა დაბრკოლებასთან ურთიერთქმედებამ შესაძლოა ხელი შეუშალოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ამ პირის სრულ და ეფექტიან მონაწილეობას სხვებთან თანაბარ პირობებში) ან ხანდაზმულობის ასაკს მიღწეული პირი (ქალი – 65 წლიდან, მამაკაცი – 70 წლიდან) – 3 თვეში ერთხელ გამოცხადება;
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე მსჯავრდებულს თუ დამოუკიდებლად გადაადგილება არ შეუძლია, პრობაციის ოფიცერი მსჯავრდებულზე ზედამხედველობას განახორციელებს მის საცხოვრებელ ადგილას არანაკლებ 3 თვეში ერთხელ გამოცხადებით.

კანონმდებლობით დადგენილი რეჟიმის შესრულებისას მსჯავრდებულს უფლება აქვს, ადგილსამყოფლის დროებით შეცვლისას მისთვის დადგენილი რეჟიმის შესაბამისად გამოცხადდეს და რეგისტრაცია გაიაროს პრობაციის ბიუროში მისი ფაქტობრივი ადგილსამყოფლის მიხედვით. ამისთვის საჭიროა პრობაციის ბიუროს უფროსისადმი წერილობითი განცხადებით მიმართვა, ფაქტობრივი ადგილსამყოფლისა და ვადის მითითებით. ნებართვა გაიცემა საფასურის გადახდის შემთხვევაში.¹¹⁴

¹¹³ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

¹¹⁴ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-14¹ მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

შესაძლებელია, პირობით მსჯავრდებულს, სასამართლოს განაჩენით განსაზღვრული გამოსაცდელი ვადის დასრულებამდე, გაუუქმდეს პირობითი მსჯავრი და მოეხსნას ნასამართლობა. მნიშვნელოვანია ყურადღება გამახვილდეს, რომ აღნიშნული უფლებით შესაძლებელია ისარგებლოს მხოლოდ პირობით მსჯავრდებულმა. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, პირობით მსჯავრდებულისათვის პირობითი მსჯავრის გაუქმება და ნასამართლობის მოხსნა შესაძლებელია გამოსაცდელი ვადის ნახევრის გასვლისა და მისი ყოფაქცევის გათვალისწინებით. აღნიშნულ საკითხს განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს პირობითი მსჯავრის გაუქმების საკითხთა განმხილველი მუდმივმოქმედი კომისია, რომლის გადაწყვეტილებაც მსჯავრდებულს შეუძლია სასამართლოში გაასაჩივროს ერთი თვის ვადაში. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ კომისიამ პირობითი მსჯავრის გაუქმების თაობაზე პრობაციის ბიუროს უფროსის შუამდგომლობა არ დააკმაყოფილა, ახალი შუამდგომლობის განხილვა დასაშვებია გადაწყვეტილების მიღებიდან 6 თვის გასვლის შემდეგ.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის III თავი შეეხება მსჯავრდებულთა ზოგადუფლებებსა დამოვალეობებს. შესაბამისად, მსჯავრდებული თავისი სამართლებრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე ვალდებულია, დაემორჩილოს სასჯელის მოხდის საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ წესებსა და პირობებს; შეასრულოს მისთვის დაკისრებული მოვალეობები და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პრობაციის ოფიცრისა და სხვა უფლებამოსილ თანამშრომელთა კანონიერი მოთხოვნები; არ დატოვოს საქართველოს ტერიტორია პრობაციის ბიუროს უფროსის ნებართვის გარეშე. მოვალეობების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, მსჯავრდებულის მიმართ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იძულების ღონისძიებები საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.¹¹⁵

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონიდან გამომდინარე მსჯავრდებული

¹¹⁵ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

ვალდებულია, აღსასრულებელი სამართლებრივი აქტის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს 15 დღისა, გამოცხადდეს ამ სამართლებრივ აქტში მითითებული პრობაციის ბიუროში სამართლებრივი აქტის აღსრულების დაწყების, აღსასრულებელ სამართლებრივ აქტთან მიმართებით თავის უფლება-მოვალეობათა გაცნობისა და პრობაციის ბიუროს მიერ მის მიმართ შესაბამისი კონტროლის განხორციელების მიზნით.¹¹⁶ თუ მსჯავრდებული აღნიშნულ ვადაში არ გამოცხადდება, პრობაციის ბიურო აფრთხილებს მას, ხოლო გაფრთხილებიდან არაუგვიანეს ერთი კვირისა იგი ვალდებულია გამოცხადდეს პრობაციის ბიუროში. გამოუცხადებლობა არის პრობაციის ბიუროს უფროსის მიერ სასამართლოსათვის შემდეგი სახის წარდგინებებით მიმართვის საფუძველი:

- პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და განაჩენით დანიშნული სასჯელის აღსრულების შესახებ;
- პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებისა და სასჯელის მოუხდელი ნაწილის აღსრულების შესახებ.

აღნიშნული სახის გაფრთხილება არ ვრცელდება იმ მსჯავრდებულზე, რომელსაც საქართველოს ტერიტორიაზე არ აქვს საცხოვრებელი ადგილი (ფაქტობრივი ან იურიდიული მისამართი). ასეთი მსჯავრდებული სამართლებრივი აქტის მიმღებმა (გამომცემმა) ორგანომ წინასწარ უნდა გააფრთხილოს კანონით განსაზღვრული ღონისძიებების განხორციელების თაობაზე შესაბამის პრობაციის ბიუროში გამოუცხადებლობის შემთხვევაში.

ისეთ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებული არ ცხოვრობს სასამართლოს მიერ მიღებულ სამართლებრივ აქტში მითითებულ მისამართზე ან ცხოვრობს ამ მისამართზე, მაგრამ თავს არიდებს პრობაციის ბიუროში გამოცხადებას, პრობაციის ბიუროს უფროსი სამართლებრივ აქტს აღნიშნული გარემოების დამადასტურებელ დოკუმენტთან ერთად მსჯავრდებულის ძებნის გამოსაცხადებლად უგზავნის აქტის მიმღებ სასამართლოს. მნიშვნელოვანია იმ ფაქტის გათვალისწინება, რომ

¹¹⁶ „არასაკტიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

მსჯავრდებულის ძებნის პროცესში საპრობაციო ვადის ათვლა ჩერდება.

როგორც არაერთხელ უკვე აღვნიშნეთ, მსჯავრდებული ვალდებულია დაემორჩილოს სასჯელის მოხდის საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ წესებსა და პირობებს და შეასრულოს მისთვის დაკისრებული მოვალეობები. კანონის თანახმად, პირობით მსჯავრდებულისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის მიმართ დადგენილი რეჟიმი მოიცავს პრობაციის ოფიცრის მიერ დადგენილ დროს და ადგილას კვირაში ერთხელ გამოცხადების ვალდებულებას.¹¹⁷ მისი რისკისა და საჭიროების შეფასების საფუძველზე, მსჯავრდებულს ეკისრება მინისტრის მიერ დადგენილ სავალდებულო სარეაბილიტაციო პროგრამებში მონაწილეობის ვალდებულება. ასევე, მსჯავრდებული პრობაციის ბიუროში უნდა გამოცხადდეს ფხიზელ მდგომარეობაში, დაემორჩილოს პრობაციის ოფიცრის კანონიერ მოთხოვნას და მოიქცეს კორექტულად.

მსჯავრდებულის მიერ კანონით დადგენილი რეჟიმის დარღვევა, კერძოდ, რეგისტრაციისათვის პრობაციის ბიუროში გამოუცხადებლობა, პრობაციის ბიუროში ალკოჰოლური სიმთვრალის მდგომარეობაში გამოცხადება, პრობაციის ოფიცრის კანონიერი მოთხოვნისადმი დაუმორჩილებლობა და არაკორექტული ქცევა გამოიწვევს მსჯავრდებულის დაჯარიმებას 100 ლარის ოდენობით. იგივე ქმედება ჩადენილი განმეორებით, პირველი დარღვევიდან 1 წლის განმავლობაში გამოიწვევს მის დაჯარიმებას 200 ლარის ოდენობით, ხოლო აღნიშნული ქმედების მესამედ და მეტჯერ ჩადენა ბოლო დარღვევიდან 1 წლის განმავლობაში გამოიწვევს დაჯარიმებას 300 ლარის ოდენობით. მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი რეჟიმის მესამედ და მეტჯერ დარღვევა, ასევე, შეიძლება გახდეს პრობაციის ბიუროს უფლებამოსილი პირის მიერ სასამართლოსთვის წარდგინებით მიმართვის საფუძველი. ჯარიმის გადახდის ვალდებულებასთან ერთად, მსჯავრდებულს შესაძლებელია შეეცვალოს და დაუმძიმდეს გამოცხადების რეჟიმი, ანუ გადავიდეს განსაკუთრებულ რეჟიმზე შემდეგი პერიოდულობით:

¹¹⁷ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

- არაუმეტეს 3 თვის განმავლობაში კვირაში არაუმეტეს სამჯერ გამოცხადების ვალდებულებით.

ჯარიმის ნაცვლად შეეფარდება გაფრთხილება არასრულწლოვან მსჯავრდებულსა და იმ მსჯავრდებულს, რომელიც რეგისტრირებულია სოციალურად დაუცველთა მონაცემთა ბაზაში და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მაჩვენებელი ნაკლებია საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილ ზღვრულ ქულაზე.

საქართველოს კანონმდებლობა განსაკუთრებით მკაცრ რეჟიმს უწესებს ნარკოტიკული დანაშაულისათვის პირობით მსჯავრდებულსა და პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ პირს. კერძოდ, პრობაციის ოფიცერი უფლებამოსილია პერიოდულად ან გონივრული ეჭვის არსებობის შემთხვევაში მოსთხოვოს ასეთ პირებს შესაბამისი ნარკოლოგიური შემოწმების 5 სამუშაო დღის განმავლობაში გავლა და სათანადო დასკვნის წარმოდგენა.¹¹⁸ თუ მსჯავრდებულს ნარკოლოგიური შემოწმების გავლის შედეგად დაუდგინდა ნარკოტიკული ნივთიერების მოხმარება, გარდა მსჯავრდებულის მიერ ამ ნივთიერების სამკურნალო მიზნით მოხმარებისა, პრობაციის ბიურო ვალდებულია ეს ფაქტი აცნობოს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს. მსჯავრდებულის მიერ აღნიშნული ვალდებულების შეუსრულებლობა ან მისთვის თავის არიდება გახდება პრობაციის ბიუროს უფროსის მიერ სასამართლოსათვის შემდეგი სახის წარდგინებებით მიმართვის საფუძველი:

- პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და განაჩენით დანიშნული სასჯელის აღსრულების შესახებ;
- პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებისა და სასჯელის მოუხდელი ნაწილის აღსრულების შესახებ;
- პირობით მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალეობის შეუსრულებლობის გამო გამოსაცდელი ვადის არაუმეტეს ერთი წლით გაგრძელების შესახებ.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, მსჯავრდებულის

¹¹⁸ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

მიერ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენა გამოიწვევს მისთვის გამოსაცდელი ვადის არაუმეტეს 1 წლით გაგრძელებას.

კანონი პირდაპირ უთითებს მსჯავრდებულის ვალდებულებას, პრობაციის ბიუროს უფროსის ნებართვის გარეშე არ დატოვოს საქართველოს ტერიტორია. აღნიშნული ნებართვის გარეშე საქართველოს საზღვრის გადაკვეთის ან გადაკვეთის მცდელობის შემთხვევაში საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს უფლებამოსილი თანამშრომელი ვალდებულია დააკავოს მსჯავრდებული და აცნობოს პრობაციის ბიუროს. პრობაციის ბიუროს უფლებამოსილი თანამშრომელი კი ადგენს ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმს, რომლის მიხედვითაც მსჯავრდებული ან დაჯარიმდება 500-დან 1000 ლარამდე ოდენობით, ან შეეფარდება ადმინისტრაციული პატიმრობა 15 დღემდე ვადით.¹¹⁹

მნიშვნელოვანია მსჯავრდებულისათვის დადგენილი ვალდებულებები საცხოვრებელი ადგილის შეცვლისას. კანონმდებლობის მოთხოვნიდან გამომდინარე გასათვალისწინებელია ორი სახის შემთხვევა:

პირველი - როდესაც მსჯავრდებულს სასამართლოს მიერ დაკისრებული აქვს ვალდებულება პრობაციის ბიუროს ნებართვის გარეშე საცხოვრებლის შეცვლის აკრძალვის თაობაზე;

მეორე - როდესაც მსჯავრდებულს ასეთი სახის აკრძალვა სასამართლოს მიერ არ აქვს დადგენილი.

პირველ შემთხვევაში, საცხოვრებელი ადგილის შესაცვლელად მსჯავრდებული ვალდებულია განცხადებით მიმართოს პრობაციის ბიუროს უფროსს და მიიღოს შესაბამისი ნებართვა. ასეთი ნებართვის გარეშე მსჯავრდებულს უფლება არ აქვს შეიცვალოს საცხოვრებელი ადგილი.

მეორე შემთხვევაში, მსჯავრდებული ვალდებულია 2 კვირით ადრე აცნობოს პრობაციის ბიუროს საცხოვრებელი ადგილის შეცვლის თაობაზე.

¹¹⁹ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის შეცვლის შემთხვევაში მისი სააღსრულებო საქმე გადაიგზავნება ახალი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით შესაბამის პრობაციის ბიუროში.

მსჯავრდებულის მიერ ზემოაღნიშნული ვალდებულების დარღვევა გამოიწვევს მსჯავრდებულის გადაყვანას გამოცხადების განსაკუთრებულ რეჟიმზე, რაც გულისხმობს არაუმეტეს 3 თვით არაუმეტეს კვირაში სამჯერ გამოცხადების ვალდებულებას პრობაციის ბიუროში რეგისტრაციისათვის.¹²⁰

ზემოაღნიშნული უფლება-მოვალეობების განხილვისას შეიძლება ითქვას, რომ კანონმდებლობაში სათანადო ბალანსია დაცული მსჯავრდებულის უფლებებსა და მოვალეობებს შორის, ვინაიდან, ერთი მხრივ, კეთილსინდისიერი ქცევის შემთხვევაში მსჯავრდებულმა შესაძლოა ისარგებლოს მთელი რიგი შეღავათებით და სრულად ვერც კი შეიგრძნოს სარეჟიმო პირობებით დადგენილი შეზღუდვები, ხოლო, მეორე მხრივ, კანონი მკაფიოდ განსაზღვრავს იმ ინტერვენციების ჩამონათვალს, რომელიც მოსდევს მოვალეობების შეუსრულებლობას და შესაძლოა დანიშნული სასჯელის აღსრულებამდეც კი მიდგეს საქმე.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევისა და თავისუფლების შეზღუდვის შემთხვევებში მსჯავრდებულთა უფლება-მოვალეობების სპეციფიკა განხილული იქნება მომდევნო თავებში.

3.3. არასრულწლოვანი პირობით მსჯავრდებულები

„არასრულწლოვანთა დანაშაული“ დიდი ხნის განმავლობაში კრიმინოგენული კვლევის **თავისებურებას** წარმოადგენდა.

სამართლის სისტემამ გამიჯნა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები სრულწლოვანი მსჯავრდებულებისგან, თუმცა ეს გამიჯვნა სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა დროს მოხდა.

¹²⁰ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-41 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენცია სახელმწიფოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-80 მუხლის შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას არასრულწლოვანად ითვლება ის, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი, მაგრამ არ შესრულებია თვრამეტი წელი¹²¹.

თანდათანობით ყველა ქვეყანა ცდილობდა ენახა კომპრომისი სადამსჯელო და სოციალური კეთილდღეობის სისტემებს შორის. ერთი მხრივ, დასჯა მოითხოვს იძულებით აღმკვეთ მიდგომებს სამართლიანობის აღსადგენად, მსჯავრდებულის მიერ განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილების მიზნის, სამართლიანი სასამართლოს და ჩადენილ დანაშაულთან სასჯელის პროპორციულობის პრინციპის მისაღწევად. მეორე მხრივ კი, არასრულწლოვანი არ არის მომწიფებული იმისთვის, რომ მან სრულად გაითავისოს ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე/ხასიათი/შედეგი, ის უფრო მეტად განათლების სუბიექტი უნდა იყოს, ვიდრე სისხლის სამართლის სოციალიზაციას (დასჯას) დაქვემდებარებული პირი, რამაც პირიქით შეიძლება გაზარდოს განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის ალბათობა.

საერთაშორისო პრაქტიკა

თითოეულმა ქვეყანამ არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მიმართებაში მიდგომები ჩამოაყალიბა და განავითარა საკუთარი ისტორიის, კულტურული თავისებურებებისა და ღირებულებების შესაბამისად.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მომუშავე პროფესიონალების უფლებამოსილება განსხვავდება შტატების მიხედვით¹²², თუმცა, როგორც წესი, ისინი უმაღლესი განათლების მქონე პირები არიან და ამ სფეროში 5-10 წლის გამოცდილება აქვთ. როგორც წესი, მათ არ აქვთ იარაღის ტარების უფლება. პრობაციის ოფიცრები არასრულწლოვან

¹²¹ 22/07/1999, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹²² <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/workhors.pdf>

მსჯავრდებულთა მიერ ვალდებულების შესრულების თაობაზე ინფორმაციას სასამართლოს აწვდიან. არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმეებზე მომუშავე პრობაციის ოფიცრები ახორციელებენ მსჯავრდებულისა და მისი სოციალური გარემოს შესწავლას და, როგორც წესი, თანამშრომლობენ გარე რესურსთან არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვის სარეაბილიტაციო პროგრამების მიწოდების თვალსაზრისით.

ევროპის ქვეყნების უმრავლესობა განსხვავებულად ადასრულებს არასრულწლოვანი პირობით მსჯავრდებულების საქმეებს¹²³. მათ აქვთ სპეციალიზირებული განყოფილებები (ირლანდია, იტალია) და ჰყავთ სპეციალურად გადამზადებული თანამშრომლები. ხშირ შემთხვევებში არასრულწლოვანთა ზედამხედველობის პერიოდში პრობაციის სისტემა თანამშრომლობს ბავშვთა დაცვის სააგენტოებთან (გერმანია, ბულგარეთი).

გერმანიაში მთავარ მიმართულებად არჩეულია არასრულწლოვნის არა დასჯა, არამედ კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების ინსტრუქტაჟი და მათი არასასურველი ქცევის შეცვლა, უმეტესად მათ ოჯახებთან მუშაობის გზით.

ინგლისში ე.წ. ზედამხედველობის შესახებ გადაწყვეტილებით არასრულწლოვნებს ენიშნებათ სოციალური მუშაკის ზედამხედველობა, მაგრამ ამასთან იგი ჩართულია ორგანიზებულ კონსტრუირებულ აქტივობებში. საზედამხედველოდ გადაცემის გადაწყვეტილება, ასევე, შეიცავს მსჯავრდებულის მიერ გარკვეული აქტივობებისგან და ადგილების მონახულებისგან თავის შეკავებას. მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია რისკისა და საჭიროებების შეფასების პროცესს.

რიგ ქვეყნებში, როგორცაა უნგრეთი (1908 წელს) და პოლონეთი (1919 წელს), პრობაციის მიდგომები პირველად არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მიმართებაში იყო გამოყენებული. პოლონეთში ეს აქტივობები გამოიხატება სასამართლოსთვის ინფორმაციის მოგროვებით, არასრულწლოვნებზე ზრუნვით გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში. პრობაციის სისტემის განვითარების ცალკეულ ეტაპზე ამ სამუშაოს ასრულებდნენ

¹²³ Anton M. van Kalmthout, Ioan Durnescu, 2008, European Probation Service Systems, A comparative overview

სასამართლოს მიერ დაქირავებული მოხელეები. უნგრეთში გარკვეულ დრომდე არასრულწლოვნებთან მიმართებაში პირობითი მსჯავრის აღსრულებას ახორციელებდნენ ბავშვთა ზრუნვის ორგანოები, თუმცა 2003 წლის პირველი ივლისიდან არასრულწლოვანთა და სრულწლოვანთა პრობაციის სისტემა გაერთიანდა პრობაციის ერთიან სამსახურად¹²⁴ (Unified Probation Service). მოუხედავად გაერთიანებისა, არასრულწლოვანთა საქმეების აღსრულება სრულწლოვნებისგან განცალკევებით ხდება და ოფისები ფუნქციონირებენ იუსტიციის, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების სამინისტროს მმართველობის ქვეშ.

იტალიაში სახელმწიფო დონეზე პრობაციის სისტემის ჩამოყალიბება არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მიმართებაში დამტკიცებულ იქნა 1934 წლის განკარგულებით.

პორტუგალიამ პრობაციის სისტემის სამთავრობო დონეზე დარეგულირება 1956 წელს მოახდინა, მალტამ - 1961 წელს, ბელგიამ - 1964 წელს, დანია - 1973 წელს, ხოლო ნორვეგიამ - 1980 წელს.

ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა, რომელმაც წარმოადგინა პრობაციის კონცეფცია, იყო ჩეხეთი. 1991 წელს მან დაიწყო ექსპერიმენტი „ალტერნატივები არასრულწლოვნების სასამართლოს გარეთ“ (out of court alternatives for juveniles). ჩეხეთსა და უნგრეთში პრობაციის სისტემა პასუხისმგებელია, ასევე, მედიაციასა და განრიდებაზე. ქვეყანაში პრობაციის სისტემა მუშაობს არა მხოლოდ პირობით მსჯავრდებულ პირებთან, არამედ პირობით გათავისუფლებულ მსჯავრდებულებთან (ავსტრია, ესტონეთი, ფინეთი, ლატვია, ლიტვა, მოლდოვეთი, ნიდერლანდები, დიდი ბრიტანეთი).

ავსტრიის პრობაციის სისტემა აქტიურად მუშაობს სხვადასხვა დონეზე დანაშაულის პრევენციის თვალსაზრისით. მუშაობის პროცესში ხდება ინფორმაციის მიწოდება სხვადასხვა დაწესებულებისათვის, სკოლებში მუშაობენ სოციალური მუშაკები არასრულწლოვნების მხარდასაჭერად, ფუნქციონირებს სადღეღამისო ონლაინ კონსულტირება.

¹²⁴ Institute for Penal Reform, 2006, Juvenile Justice in Eastern and South Eastern Europe

პრობაციის სისტემა საქართველოში

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მიმართ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი თავისებურებების გათვალისწინებით აღსრულებს არასაპატიმრო სასჯელთა და პრობაციის სახის სამართლებრივ აქტებს.¹²⁵

იმავდროულად, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სოციალური მუშაკები, რომელთაც მიღებული აქვთ უმაღლესი განათლება სოციალურ მეცნიერებებში ან სხვა მომიჯნავე სფეროში და გავლილი აქვთ გრძელვადიანი ტრენინგი, ჩართულნი არიან განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების შესრულების პროცესში¹²⁶, პროკურორის შესაბამისი მომართვის საფუძველზე.

სისპპრობაციისეროვნული სააგენტოს სისტემაში არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან სამუშაოდ გამოყოფილია სპეციალურად გადამზადებული 12 ოფიცერი, ასევე, 33 სოციალური მუშაკი და 11 ფსიქოლოგი. არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მომუშავე ოფიცრები გადამზადებულნი არიან შესაბამისი სპეციფიკით.

საქართველოს სსკ-ის 98-ე მუხლის საფუძველზე, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ან გამასწორებელი სამუშაოთი მსჯავრდებული არასრულწლოვანი სასამართლომ, ხოლო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებული არასრულწლოვანი – საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივმა საბჭომ შეიძლება პირობით ვადამდე გაათავისუფლოს სასჯელის მოხდისაგან, თუ მან ფაქტობრივად მოიხადა:

¹²⁵ 19/06/2007 წელი, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონი, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/>

¹²⁶ 29/02/2011 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის ბრძანება N29 განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1213916>

- ა) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის მოსახდელი სასჯელის ვადის არანაკლებ ერთი მესამედი;
- ბ) მძიმე დანაშაულისათვის მოსახდელი სასჯელის ვადის არანაკლებ ნახევარი;
- გ) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მოსახდელი სასჯელის ვადის არანაკლებ ორი მესამედი.

სპეციალიზირებული არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭო შედგება 5 წევრისაგან. მათგან ერთ წევრს, გარდა ზოგადი მოთხოვნებისა, დამატებით უნდა ჰქონდეს არასრულწლოვნებთან მუშაობის სათანადო გამოცდილება ან/და სპეციალური მომზადება პედაგოგიკასა და ფსიქოლოგიაში¹²⁷.

ბრძანების თანახმად, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმის ზეპირი განხილვისას სხდომაზე დამცველის/კანონიერი წარმომადგენლის მონაწილეობა სავალდებულოა. არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვა სავალდებულოა ყოველ 3 თვეში.

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭოს გადაწყვეტილებები აღსასრულებლად გადაეცემა სსიპ პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით განსხვავებულად არის დარეგულირებული, ასევე, არასრულწლოვანთა ნასამართლობის გაქარწყლებისა და სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლების საკითხი გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო, კერძოდ: სსსკ-ის 99-ე მუხლის საფუძველზე არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან ან სასჯელისაგან გათავისუფლებისას

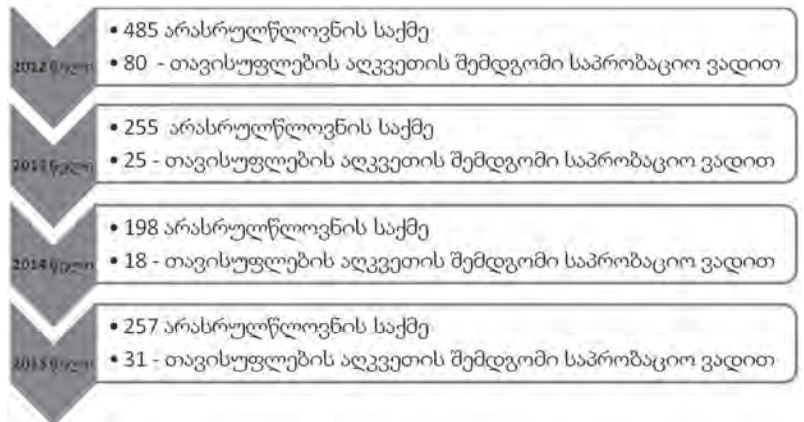
¹²⁷ 28/10/2010 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის N151 ბრძანება საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივი საბჭოების რაოდენობის, ტერიტორიული განსჯადობისა და ადგილობრივი საბჭოს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1069691>

სსსკ-ის 71-ე და 76-ე მუხლებით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადები ნახევრდება.

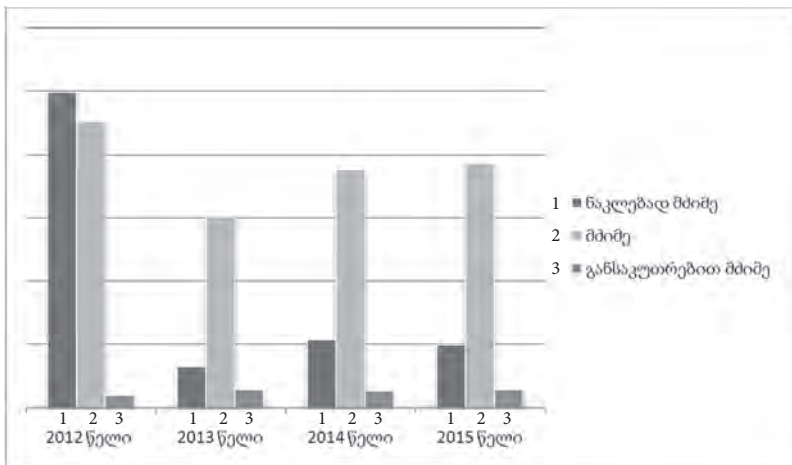
სსსკ-ის 100-ე მუხლის საფუძველზე იმას, ვინც დანაშაული თვრამეტ წლამდე ჩაიდინა, ნასამართლობა გაუქმდებოდა:

- ა) პირობით მსჯავრდებისას – გამოსაცდელი ვადის გასვლის შემდეგ;
- ბ) თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სასჯელით მსჯავრდებისას – სასჯელის მოხდიდან ექვსი თვის შემდეგ;
- გ) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებისას – სასჯელის მოხდიდან ერთი წლის შემდეგ;
- დ) მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებისას – სასჯელის მოხდიდან სამი წლის შემდეგ;
- ე) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებისას – სასჯელის მოხდიდან ხუთი წლის შემდეგ.

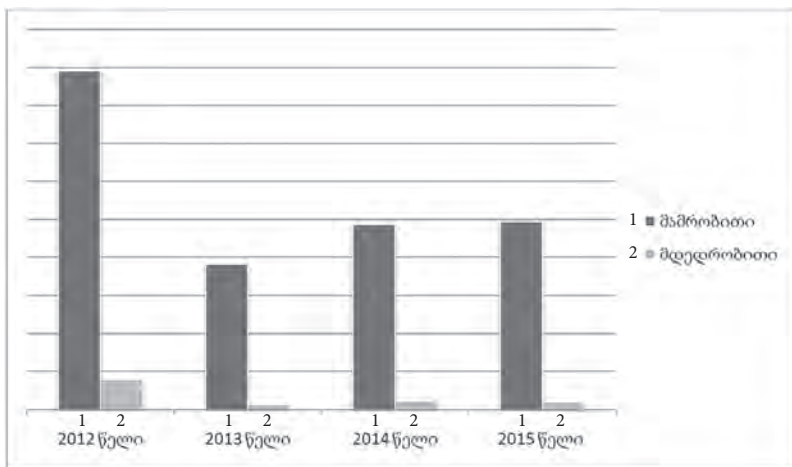
სისპობრობაციისეროვნული სააგენტოს ტერიტორიულ ორგანოებში - პრობაციის ბიუროებში საქართველოს მასშტაბით შემოსული აღსასრულებელი სამართლებრივი აქტების (არასრულწლოვანთა) სტატისტიკა 2012 – 2015 წლების მონაცემებით შემდეგია:

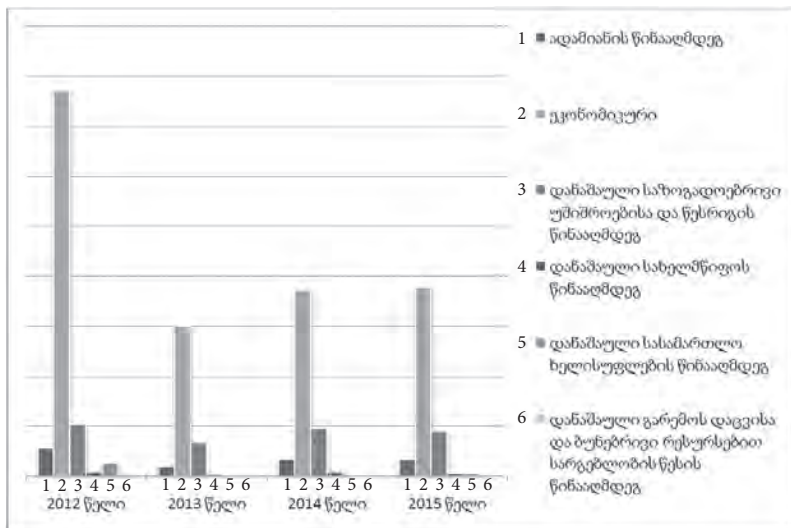
დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით:

სქესის მიხედვით:

დანაშაულის სახის მიხედვით

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები, როგორც წესი, პრობაციის ბიუროში აღრიცხვაზე დგებიან მათი კანონიერი წარმომადგენლის მონაწილეობით, რომელიც, ასევე, ჩართულია არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რისკისა და საჭიროების შეფასებისა და სასჯელის აღსრულების პროცესში.

1990 წლის 14 დეკემბრის გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპებში (რიადის წესები) არასრულწლოვანთა მიერ დანაშაულის ჩადენის პრევენციის შესახებ ხაზგასმით არის მითითებული მშობლების მნიშვნელოვანებაზე ბავშვების აღზრდის პროცესში, თუმცა ყურადღება მახვილდება სახელმწიფოს ვალდებულებაზეც, დაეხმაროს მშობლებს და აუცილებლობის შემთხვევაში სხვა მზრუნველ/მეურვე პირებს აღზრდის პროცესში¹²⁸. სასჯელის აღსრულების პროცესში არასრულწლოვნის მშობლის/კანონიერი წარმომადგენლის მონაწილეობა განპირობებულია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესით. მიუხედავად იმისა, რომ რიადის წესებს არ აქვს შესასრულებლად სავალდებულო

¹²⁸ 14 December 1990, United Nations General Assembly, A/RES/45/112, United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines), 68th plenary meeting.

ხასიათი, ისინი უმნიშვნელოვანეს წყაროდ რჩება სასჯელის აღსრულების პროცესის განვითარებისა და დახვეწის კუთხით.

პრობაციის სისტემაში სოციალური სამუშაო 2010 წლის აგვისტოდან დამკვიდრდა. UNICEF-ის დახმარებით შემუშავდა მსჯავრდებულთა ინდივიდუალური შეფასების სისტემა და არასრულწლოვანთა რისკისა და საჭიროების შეფასების ფორმა.

პირობითმსჯავრდებულდაპირობითვადამდეგათავისუფლებულ არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მუშაობის პროცესში პრობაციის ოფიცერთან ერთად ჩართულია სოციალური მუშაკი და ფსიქოლოგი. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის შეფასების პროცესი მოიცავს როგორც სოციალური მუშაკის/შესაბამისი პრობაციის ოფიცრის უშუალო ინტერვიუს არასრულწლოვან მსჯავრდებულთან, ასევე, ვიზიტს მსჯავრდებულის ოჯახში.

რისკისა და საჭიროების შეფასების პროცესში სოციალური მუშაკი, როგორც წესი, ერთვება არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის აღრიცხვაზე აყვანის დღიდან. სოციალური მუშაკი ახორციელებს სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენას პრობაციის ოფიცერთან და ფსიქოლოგთან ერთად. იმ პრობაციის ბიუროებში, სადაც არ არის სოციალური მუშაკი, შეფასებას ახორციელებს ოფიცერი, რომელიც გადამზადებულია შესაბამისი სტანდარტებისა და მოთხოვნების გათვალისწინებით¹²⁹.

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec (2010)1 წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს წესების¹³⁰ შესახებ 76-77-ე პუნქტების შესაბამისად, ინტერვენცია მიზნად უნდა ისახავდეს რეაბილიტაციასა და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას. პრობაციის ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა გამოიყენონ სხვადასხვა მეთოდი, რომლებიც დაფუძნებული იქნება მულტიდისციპლინურ მიდგომაზე. წევრი

¹²⁹ 18/01/2012 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის ბრძანება N9 არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების რისკისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პრინციპების, წესისა და ფორმების დამტკიცების შესახებ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1564264>

¹³⁰ 20 January 2010, The 1075th meeting of the Ministers' Deputies, Recommendation M/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the council of Europe Probation Rules.

სახელმწიფოებისადმი ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია¹³¹ CM/Rec (2008)11 სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისათვის და, ასევე, ევროსაბჭოს წესების მიხედვით: ნებისმიერი ქვეყნის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება უნდა იყენებდეს მულტიდისციპლინურ და უწყებათაშორის მიდგომებს სოციალური ინიციატივების ინტეგრაციის მიზნით, რათა მოხდეს არასრულწლოვნებთან მიმართებაში ერთიანი მიდგომების ჩამოყალიბება და მათი უწყვეტი დახმარება/მზრუნველობა. სსიპ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანოების მიერ არასრულწლოვნებთან მულტიდისციპლინური გუნდის მუშაობა მიზნად ისახავს არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რესოციალიზაციასა (საზოგადოებაში ინტეგრაციას) და მათ რეაბილიტაციას (გამოსწორება და საზოგადოებაში ჯანსაღ წევრად დაბრუნება), განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილებისა და საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვის მიზნით.

პრობაციის სისტემის განვითარების ეტაპზე განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილდა მსჯავრდებულთა მიერ საკუთარი თავისადმი და სხვისადმი ზიანის მიყენების რისკზე. განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკის განსაზღვრასთან ერთად, შეფასების დაწყების პირველ ეტაპზე ფასდება არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიერ ზიანის მიყენების რისკი და რისკის დონის განსაზღვრის მიხედვით მსჯავრდებულს ერთვება სავალდებულო ან ნებაყოფლობით სარეაბილიტაციო პროგრამაში.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15-ე მუხლის მეორე ნაწილის საფუძველზე არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები გათავისუფლებული არიან ამ ზემოაღნიშნული კანონის მე-14 მუხლითა და 14¹ მუხლის მე-8 პუნქტით დადგენილი საფასურის გადახდის ვალდებულებისაგან.

არასრულწლოვანს, აღნიშნული ნებართვების მიღების მიზნით, განცხადების შევსებისას ახლავს მშობელი ან კანონიერი

¹³¹ 5 November 2008, 1040th meeting of the Ministers' Deputies, Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures.

წარმომადგენელი. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის შემთხვევაში სასამართლო სასჯელის ვადას სრულწლოვანი მსჯავრდებულებისათვის დადგენილ ვადაზე ნაკლები დროით ნიშნავს. საქართველოს სსკ-ის 85-ე მუხლის შესაბამისად არასრულწლოვანსაზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ენიშნება 40-დან 320 საათამდე და იგი ამ სასჯელს მოიხდის სწავლისაგან და ძირითადი სამუშაოსაგან თავისუფალ დროს. თავისუფლების აღკვეთის საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით შეცვლის შემთხვევაში, ან თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც. ეს სასჯელი გულისხმობს ისეთი სამუშაოს შესრულებას, რომელიც ძალუმს არასრულწლოვანს. ამ სასჯელის ვადა თხუთმეტი წლამდე არასრულწლოვნისათვის არ უნდა აღემატებოდეს დღეში ოთხ საათს, ხოლო თხუთმეტიდან თვრამეტი წლამდე არასრულწლოვნისათვის – დღეში ექვს საათს.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახეს და ყოველდღიურ ხანგრძლივობას განსაზღვრავს პრობაციის ბიურო. შესაბამისად, არასრულწლოვან მსჯავრდებულს განესაზღვრება იმ ტიპის სამუშაო, რაც ძალუმს მას ასაკის, ფიზიკური და გონებრივი შესაძლებლობების გათვალისწინებით. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიერ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულების პროცესი დამატებით რეგულირდება საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 17 ივნისის N107 ბრძანებით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომამისჯილისათვის კვების ხარჯების დანიშვნის წესისა და პირობების განსაზღვრის თაობაზე¹³². ბრძანების მე-2 მუხლის შესაბამისად, თუკი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის განსაზღვრული საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ხანგრძლივობა აღემატება 14-დან 16 წლამდე არასრულწლოვნისათვის დღეში 3 საათს, ხოლო 16-

¹³² 17/06/2011 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის ბრძანება N107 საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომამისჯილისათვის კვების ხარჯების დანიშვნის წესისა და პირობების განსაზღვრის თაობაზე, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1379725>

დან 18 წლამდე არასრულწლოვნისათვის დღეში 5 საათს და დამსაქმებლის მხრიდან საკუთარი ხარჯით მსჯავრდებულის კვებით უზრუნველყოფა ვერ ხერხდება, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ ანაზღაურდება კვების ხარჯი სამუშაო დღის განმავლობაში ერთჯერადად 4 ლარის ოდენობით.

წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია¹³³ CM/Rec (2008)11 სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისათვის ევროპული წესები განსაზღვრავენ, რომ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულთან მიმართებაში სასჯელის დანიშვნა და მისი აღსრულება უნდა შეესაბამებოდეს სამართლებრივ ნორმებს და ეფუძნებოდეს სოციალური ინტეგრაციის, განათლებისა და განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილების პრინციპს.

განსხვავებულად არის რეგულირებული პირობით მსჯავრდებულის ან/და პირობით ვადამდე გათავისუფლებული არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიერ დადგენილი რეჟიმის დარღვევის საკითხი, კერძოდ: „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის შესაბამისად პირობით მსჯავრდებულების და პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირების მიერ დადგენილი რეჟიმის დარღვევისას არასრულწლოვანი პირი არ ჯარიმდება, მის მიმართ დგება გაფრთხილების ოქმი, რომელიც მსჯავრდებულს უშუალოდ გადაეცემა ან ფოსტით ეგზავნება (ფოსტით გაგზავნისას კეთდება სათანადო ჩანაწერი).

ვინაიდან არასრულწლოვანთა მიერ დანაშაულის ჩადენის პრევენცია სახელმწიფო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია და დანაშაულთან ბრძოლა საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას, საქართველოს პრეზიდენტის 2012 წლის 22 მარტის N235 ბრძანებულებით დამტკიცდა არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგია¹³⁴.

¹³³ 5 November 2008, Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 1040th meeting of the Ministers' Deputies,

¹³⁴ 22/03/2012, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება №235 არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1617344>

სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლი აკისრია სტრატეგიის მიხედვით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებაში და მისი მუშაობა მიმართულია არასრულწლოვნისათვის დანიშნული სასჯელის ინდივიდუალური გეგმის მიხედვით აღსრულებისკენ და სხვადასხვა სარეაბილიტაციო პროგრამის შემუშავებისკენ. ამ კუთხით მნიშვნელოვანი როლი აკისრია სსიპ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს, რომლის საქმიანობაში შედის არასრულწლოვან პირობით მსჯავრდებულთა სარეაბილიტაციო მომსახურების პროცედურის შემუშავება და მათი განხორციელების ხელშეწყობა.

მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ საქართველოს პარლამენტში ინიცირებულია არასრულწლოვანთა კოდექსი, რომელიც უახლოეს მომავალში იქნება მიღებული. ახალი კოდექსი ერთ საკანონმდებლო აქტში აერთიანებს არასრულწლოვანთა სისხლისა და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის, სისხლის სამართლის პროცესის, სასჯელაღსრულებისა და სხვა საკითხების მარეგულირებელ ნორმებს, რომლებიც არასრულწლოვნებს შეეხება და არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვის სრულიად ახალ სტანდარტებსა და მექანიზმებს აწესებს.

განრიდება/მედიაცია

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვისა და თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოების კუთხით საქართველოში ეტაპობრივად დაინერგა განრიდებისა და მედიაციის პროგრამა, როგორც არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების მექანიზმი.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 105-ე მუხლის საფუძველზე თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ პირმა ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული, და დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის მას არ შესრულებია 18წელი, პროკურორი უფლებამოსილია დასაბუთებული დადგენილებით

მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის არდაწყების, ან უკვე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ დევნის საჯარო ინტერესის არარსებობის გამო.

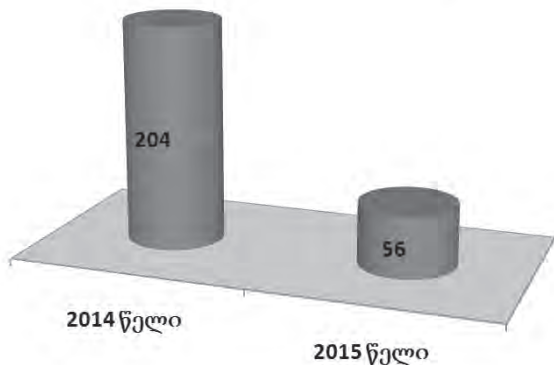
ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში პროკურორი უფლებამოსილია არასრულწლოვანთან გააფორმოს ხელშეკრულება განრიდების ან მედიაციის შესახებ, რომლის პირობები განისაზღვრება საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით. ამ ხელშეკრულების მოქმედების მაქსიმალური ვადა 1 წელია.

არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან განრიდების შესახებ შესაბამისი რაიონული პროკურორის გადაწყვეტილება პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიულ ორგანოს, პრობაციის ბიუროს ეცნობება წერილობით, რომლის შემდგომაც პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სოციალური მუშაკების მიერ ხდება არასრულწლოვნის ინდივიდუალური საჭიროებების, მისი უნარებისა და სოციალური გარემოს შესწავლა, რაც საფუძვლად უდევს განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების პირობების შემუშავებას. სოციალური მუშაკის საქმიანობა მიზნად ისახავს არასრულწლოვნის მიერ ხელშეკრულების პირობების შესრულების მონიტორინგს.

თუ არასრულწლოვანი არაჯეროვნად ასრულებს მასთან გაფორმებული განრიდების ან მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებით დაკისრებულ ვალდებულებას, პროკურორი უფლებამოსილია დასაბუთებული დადგენილებით გააუქმოს გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის არდაწყების ან უკვე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ და ახალი დასაბუთებული დადგენილებით დაიწყოს ან განაახლოს სისხლისსამართლებრივი დევნა.

არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა განრიდება/მედიაცია

■ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა განრიდება/მედიაცია

სოციალური მუშაკის საქმიანობის რეგულირება ხორციელდება საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 22 თებერვლის ბრძანებით №29 განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე¹³⁵, რომლითაც განსაზღვრულია შეფასების ვადები, ასევე, არასრულწლოვნის ბიოფსიქოსოციალური შეფასების, დასკვნისა და ხელშეკრულების სარეკომენდაციო პირობების ფორმა, ხელშეკრულების შესრულების ყოველთვიური ანგარიშის ფორმა და ხელშეკრულების შესრულების საბოლოო ანგარიშის ფორმა¹³⁶.

¹³⁵ 22/02/2011 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 22 თებერვლის ბრძანება №29 განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1213916>

¹³⁶ 20/11/2014 წელი, საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის ბრძანება №155 „განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის

არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები

✓ განათლება

ხშირ შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენა კავშირშია განათლების დაბალ დონესთან. აღრიცხვაზე მყოფი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები უმეტესად არასრული საშუალო განათლებით არიან, ბევრ მათგანს სკოლაში დაბალი მოსწრება ან მხოლოდ რამდენიმე კლასის განათლება აქვს.

არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ ევროპისა და აშშ-ში არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების განათლებასთან დაკავშირებით ბევრი პრობლემური საკითხია. არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის¹³⁷ სტრატეგიაში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული განათლების კომპონენტზე. უშუალოდ მსჯავრდებულთან მუშაობის პროცესში რისკისა და საჭიროების შეფასებების დროს და სასჯელის ინდივიდუალური გეგმის გაწერისას განათლებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ეთმობოდეს და ეს ასეცაა, ვინაიდან ის ერთ-ერთ კრიმინოგენულ საჭიროებას წარმოადგენს.

არასრულწლოვნისათვის მსჯავრის დადების შემთხვევაში სასწავლო დაწესებულებები და მოსწავლეთა მშობლები რიგ შემთხვევაში თავს არიდებენ „კრიმინალური გამოცდილების“ მქონე ბავშვებთან ურთიერთობას. პრობლემა საკმაოდ ფაქიზია და დამალული. სასწავლო დაწესებულებებში არ არის რაიმე განსაკუთრებული მიდგომა პრობლემური ქცევის მქონე ბავშვებთან მიმართებით, რამაც შესაძლოა დანაშაულის ჩადენის პროვოცირება გამოიწვიოს. ბევრი არასრულწლოვანი მსჯავრის დადების შემდეგ ინტენსიური ზედამხედველობის აღმოჩენის ნაცვლად ტოვებს სკოლის კედლებს და სამომავლოდ რჩება

შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე” საქართველოს სასჯელაღსრულების, პროზაგისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 22 თებერვლის №29 ბრძანებაში ცვლილების შეტანის შესახებ, საკანონმდებლო მაცნე, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1213916>

¹³⁷ 22/03/2012, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება №235 არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1617344>

როგორც უმაღლესი განათლების, ასევე, პროფესიული უნარების გარეშე, რაც სამომავლოდ ართულებს მათ თვითრეალიზაციას.

როგორც არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთა სტატისტიკამ აჩვენა, მათ მიერ ეკონომიკური დანაშაულის ჩადენის ფაქტი ყველაზე ხშირია. აღნიშნული განპირობებულია ოჯახის ეკონომიკური სიდუხჭირით, არასრული განათლებისა და პროფესიული უნარების არქონით. მსჯავრდადებული უმეტეს შემთხვევაში მიუღებელია დამსაქმებლისთვის. ე.წ. „კლიშე“ ხელს უშლის მათ დაკავდნენ საქმით. პროფესიული უნარების გაძლიერებით მსჯავრდებულს სამომავლოდ საშუალება ექნება შეავსოს თავისუფალი დრო, მოსწყდეს ქუჩას და სამეგობრო წრეს, რომელიც ჩართულია დანაშაულებრივ ქცევაში, დაეხმაროს ოჯახს.

✓ **პასუხისმგებლობის/მოტივაციის დაბალი დონე**

არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან მუშაობის პროცესში ერთ-ერთ პრობლემურ საკითხად რჩება მათი პასუხისმგებლობის დაბალი დონე და ხშირ შემთხვევაში მოტივაციის არქონა. მიუხედავად იმისა, რომ მოტივაცია არაკრიმინოგენულ საჭიროებებს მიეკუთვნება, ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია, რაზეც აუცილებლად უნდა იყოს გამახვილებული ყურადღება სასჯელის აღსრულების პროცესში.

✓ **სპორტული ღონისძიებების ნაკლებობა**

რეკრეაციულ აქტივობებში არასრულწლოვნების ჩართულობის ნაკლებობა დანაშაულის ჩადენის მაპროვოცირებელ ერთ-ერთ ფაქტორად¹³⁸ მოიაზრება. რისკისა და საჭიროებების შეფასებისა და სასჯელის ინდივიდუალური გეგმის გაწერის დროს მაქსიმალურად უნდა იყოს გათვალისწინებული ბავშვის ჩართულობა, მისი სურვილისა და ჯანმრთელობის მდგომარეობის გათვალისწინებით, სხვადასხვა სპორტულ აქტივობაში. მიუხედავად იმისა, რომ დღეის მდგომარეობით

¹³⁸ <http://www.nationaltasc.org/wp-content/uploads/2013/05/Assessment-of-Criminogenic-Risk-in-Correctional-Institutions-and-Community-Reentry.pdf>

პრობაციის ეროვნული სააგენტო თანამშრომლობს სპორტისა და ახალგაზრდობის სამინისტროსთან, არასრულწლოვანთა აქტიური ჩართულობა მაინც არ იკვეთება. სტატისტიკის მიხედვით, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების 90%-ს შეადგენენ მამრობითი სქესის მსჯავრდებულები, რომელთა ნაწილი აქტიურად იყო ჩაბმული სპორტულ ღონისძიებებში. მსჯავრის დადების შემდეგ და, ასევე, ოჯახის მძიმე სოციალური მდგომარეობის გამო, ბავშვები იძულებულნი გახდნენ განერიდონ აქტიურ სპორტულ ცხოვრებას. ეს კი, რიგ შემთხვევებში, დანაშაულის ჩადენის მაპროვოცირებელი ერთ-ერთი ფაქტორი ხდება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანთა შორის დანაშაულის პრევენციისა და განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილების მიზნით, საჭიროა სხვადასხვა სახელმწიფო ინსტიტუტის კოორდინირებული მუშაობა, რაც ხელს შეუწყობს არასრულწლოვანთა სათანადო ინფორმირებას, განათლების დონის ამაღლებასა და ცხოვრების ჯანსაღი წესის პროპაგანდას.

3.4. წამალ და ალკოჰოლდამოკიდებული მსჯავრდებულები

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიზანია შეამციროს ახალი დანაშაულის ჩადენის ალბათობა და ხელი შეუწყოს პირობით მსჯავრდებულთა საზოგადოებაში რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ბენეფიციართა დიდი უმრავლესობა ნივთიერებებზე დამოკიდებული პირები არიან და ხშირ შემთხვევაში მათ მიერ დანაშაულის ჩადენის გამომწვევი ფაქტორიც სწორედ აღნიშნული გარემოებაა. ამიტომ სტრატეგიული მნიშვნელობა ენიჭება სხვადასხვა ფსიქოაქტიურ ნივთიერებაზე დამოკიდებულების პრობლემის მქონე პირობით მსჯავრდებულებთან და მათი ოჯახის წევრებთან სარეაბილიტაციო მუშაობას.

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის“ შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 1¹ პუნქტი განსაზღვრავს სავალდებულო სარეაბილიტაციო კურსის გავლის ვალდებულებას პირობით მსჯავრდებულის მიერ. აღნიშნული

კურსების ჩამონათვალი საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2014 წლის 30 მაისის #954 ბრძანებითაა განსაზღვრული. ნარკოდამოკიდებულ პირთათვის სარეაბილიტაციო კურსში ჩართვის საჭიროება, ხანგრძლივობა და ინტენსივობა კი რისკებისა და საჭიროებების შეფასების შედეგად განისაზღვრება.

მიუხედავად იმისა, რომ ხსენებული ბრძანება ნარკოდამოკიდებულთა მიერ სარეაბილიტაციო მომსახურების მიღებას სავალდებულო კომპონენტად აცხადებს, არც 2013 წლის ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამების დამტკიცების შესახებ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის #279 დადგენილებაში და არც საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2014 წლის 3 ივნისის 01-41ნ ბრძანების მე-5 მუხლში, მკურნალობის პროგრამაში ნარკოდამოკიდებულ პაციენტთა ჩართვისათვის საფუძვლებისა და კრიტერიუმების ჩამონათვალში პირობით მსჯავრდებული პირი არ არის მოხსენიებული. პირობით მსჯავრდებულთა პრიორიტეტული წესით მომსახურება კი მათ მიერ დანაშაულის განმეორების ალბათობის შემცირების შანსს ზრდის.

ბოლო ორი წლის მონაცემებით, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე და 273-ე მუხლით გასამართლებულ პირობით მსჯავრდებულთაგან (981 პირი) განმეორებითი დანაშაული ნარკოტიკული ნივთიერების ზეგავლენის ქვეშ 837 მსჯავრდებულს აქვს ჩადენილი, აქედან 6 მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულია¹³⁹. თუმცა ნარკოტიკების მოხმარებასა და დანაშაულს შორის კავშირის დადგენას ართულებს ის ფაქტი, რომ ნარკოტიკის სახეობა დიდად განსაზღვრავს ინტოქსიკაციისა და მიჯაჭვულობის ფარმაკოლოგიურ ეფექტს, ქცევის პატერნს, ყიდვისა და გაყიდვის ეკონომიკას. ფაქტია, რომ ნარკოტიკულ ნივთიერებებთან მიმართებით სამართლებრივი იძულების ზომები ვერ უზრუნველყოფს დასახული მიზნების მიღწევას, რომელიც ასახულია ვენის დეკლარაციაშიც¹⁴⁰.

მიუხედავად ამ საკანონმდებლო ხარვეზებისა, პრობაციის

¹³⁹ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს 2015 წლის მონაცემები.

¹⁴⁰ ვენის დეკლარაცია მიიღებულია 2010 წ 22 ივლისს ავსტრიაში გამართულ შიდსის საერთაშორისო კონფერენციაზე.

ეროვნული სააგენტო ცდილობს კანონით დაკისრებული ვალდებულების აღსრულებას და პირობით მსჯავრდებულებს გარკვეულ მომსახურებებს აწვდის. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ყოველწლიური, სტრატეგიული განვითარების გეგმა სათანადოდ ითვალისწინებს ამ მიმართულების განვითარების შესაძლებლობების მოძიებასა და დანერგვას. ამ კუთხით სააგენტო განათლების, პრაქტიკისა და პოლიტიკის დონეებზე ერთდროულად აწარმოებს შემდგომი განვითარებისაკენ მიმართულ საქმიანობას.

საქართველო აღიარებს საერთაშორისო და ევროპულ სტანდარტებს ადამიანის უფლებების დაცვის შესახებ და სისხლის სამართლის სფეროში სარეაბილიტაციო მიდგომების დამკვიდრებასთან და გაძლიერებასთან დაკავშირებით. სააგენტოში განხორციელებული სარეაბილიტაციო საქმიანობა ეფუძნება მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ საერთაშორისო პრაქტიკას. ამავე დროს სარეაბილიტაციო მომსახურების მიწოდებისას სააგენტო ხელმძღვანელობს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში სარეაბილიტაციო მომსახურების მიწოდების სტანდარტით¹⁴¹, რომლის მიზანია:

- საჭიროებებზე მორგებული სარეაბილიტაციო პროგრამების განვითარება საუკეთესო ადგილობრივ და საერთაშორისო გამოცდილებაზე დაყრდნობით;
- სარეაბილიტაციო პროცესში ჩართული უწყებებისა და ორგანიზაციების ინსტიტუციური გაძლიერება, პერსონალის მომზადება და განვითარება მაღალხარისხიანი სარეაბილიტაციო მომსახურების მიწოდებისთვის;
- სარეაბილიტაციო პროცესში მონაწილე უწყებათა და ორგანიზაციათა კოორდინირებული მუშაობის უზრუნველყოფა, მედიასთან და საზოგადოებასთან კომუნიკაცია რეაბილიტაციის პროცესის მხარდასაჭერად.

¹⁴¹ სარეაბილიტაციო მომსახურების მიწოდების სტანდარტი შემუშავებულია 2014 წელს საქართველოს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს, დანაშაულის პრევენციის ცენტრისა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ინიციატივით, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის "სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის მხარდაჭერა საქართველოში" მხარდაჭერით.

საქართველო, როგორც გაეროსა და ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყანა, ისწრაფვის, სრულად გაითვალისწინოს ამ საერთაშორისო ორგანიზაციების წევრი ქვეყნების მიერ აღიარებული პრინციპები და რეკომენდაციები¹⁴² პატიმრობის აღსრულების, პრობაციის, ამ სფეროში დასაქმებული პერსონალის მომზადებისა და დაცვის შესახებ.

2014 წლის ზაფხულში პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსა და არასამთავრობო ორგანიზაცია ბემონს შორის შეთანხმების საფუძველზე დაიწყო ტრენინგების სერია, რომელიც მიზნად ისახავდა სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების გადამზადებას. სატრენინგო პროგრამა მოიცავდა ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულების შესახებ საბაზისო ინფორმაციას. სამმართველოს ყველა თანამშრომლის გადამზადების შემდეგ იმავე არასამთავრობო ორგანიზაციასთან ერთად დაიგეგმა ტრენერთა ტრენინგი, რომლისთვისაც შეირჩა უკვე გადამზადებული საუკეთესო კანდიდატები. ტრენერთა ტრენინგის გავლის შემდეგ ჯგუფის წევრებმა სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს ზედამხედველობის ქვეშ შეიმუშავეს მოდული, რომლის გამოყენებითაც რეგიონების მასშტაბით პრობაციის ოფიცრები გადამზადდება.

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2014 წლის 31 დეკემბრის #160 და #161 ბრძანების საფუძველზე, 2015 წლიდან სასჯელაღსრულებისა და თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებებში ინსტიტუციონალურ დონეზე ინერგება პროგრამა ატლანტისი, რომელიც დაფუძნებულია 12 ნაბიჯის ფილოსოფიაზე.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოში შეიქმნა, ასევე, რამდენიმე მოდული დამოკიდებულების მქონე პირობით მსჯავრდებულებთან

¹⁴² ციხის ევროპული წესები (2006), პრობაციის ევროპული წესები (2010) და ევროსაბჭოსა და გაეროს მიერ შემუშავებული სხვა სარეკომენდაციო დოკუმენტები ბავშვის უფლებათა კონვენცია (1989) გაეროს მინიმალური სტანდარტები თავისუფლებადკვეთილ არასრულწლოვანთა დასაცავად (1990); გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ (1985).

მუშაობისათვის; ადაპტირდა ცხოვრების ჯანსაღი წესის მოდული ზრდასრულებისათვის და დაემატა ადიქტოლოგიის მოდული.

პრაქტიკის დონეზე, სააგენტოს შიდასტრუქტურული საქმიანობა ითვალისწინებს ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულების მართვის მულტიდისციპლინარულ მოდელს. საქართველოს უმრავლესი რეგიონის მასშტაბით ცენტრალურ და პერიფერიულ ბიუროებში პრობაციის ოფიცრის, სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის საქმიანობა ამ მიმართულებით მოიცავს იმ ბიოფსიქოსოციალური უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილებასა და აღდგენას, რასაც იწვევს ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულება.

დამოკიდებულება ქრონიკული დაავადებაა. შესაბამისად, პრობით მსჯავრზე ხვდებიან დამოკიდებულების სხვადასხვა სტადიაზე მყოფი ინდივიდები. პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში ნივთიერებებზე დამოკიდებულება, როგორც პრიორიტეტული მიმართულება, განისაზღვრება უპირველეს სამუშაო საკითხად. რისკისა და საჭიროებების შეფასების ნაწილია ზიანის რისკისა და დანაშაულის განმეორების ალბათობის დადგენა, რის საფუძველზეც დგება ინდივიდუალური სარეაბილიტაციო გეგმა. რეაბილიტაციის პროცესი კი დამოკიდებულების სიმძიმის მიხედვით იგეგმება.

პრობაციონერებს, რომლებიც სასჯელს იხდიან ფსიქოაქტიური ნივთიერების მოხმარებისათვის, ხშირ შემთხვევაში აღენიშნებათ აბსტინენციის სინდრომი, რომელიც ვითარდება ორგანიზმისთვის ნარკოტიკული ან ალკოჰოლური ნივთიერებების მიწოდების შეწყვეტის შედეგად. მისთვის დამახასიათებელია გაღიზიანებადობა, აგრესია, უძილობა, ტკივილი მთელ სხეულში, გუნება-განწყობის დაქვეითება, ფსიქოპათიური რეაქციები, ჰალუცინაციები და ა.შ. აბსტინენციის სინდრომი სხვადასხვა ნივთიერების შემთხვევაში განსხვავებული სიმწვავეით ვლინდება. მძიმე შემთხვევებში ბენეფიციარებს უჭირთ ზემოაღნიშნულთან გამკლავება. აბსტინენციური სინდრომის მართვის ერთ-ერთი საშუალებაა ჩანაცვლებითი თერაპია. ამგვარი მომსახურების საჭიროების შემთხვევაში რთულდება პრობაციონერების ჩართვა ჩანაცვლებითი (მეთადონი, სუბოქსონი) თერაპიის პროგრამაში, ვინაიდან ჩანაცვლებითი პროგრამა ფინანსურად, ისევე როგორც გეოგრაფიულად, ყველასთვის ხელმისაწვდომი არ არის. ეს

კი ხშირად ნარკომომხმარებლებს ისევ კანონსაწინააღმდეგო ქმედებისკენ უბიძგებს.

პრობაციის ეროვნული სააგენტო აქტიურად თანამშრომლობს გარე ორგანიზაციებთან პირობით მსჯავრდებულთათვის შესაბამისი სარეაბილიტაციო მომსახურების მოწოდების უზრუნველყოფისათვის. 2014 წლის ივლისში გაფორმდა მემორანდუმი სააგენტოსა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრთან. შეთანხმების თანახმად, ცენტრში არსებული გლობალური ფონდის პროექტის ფარგლებში დაფინანსებული მეთადონის ჩანაცვლებითი პროგრამა უფასო მომსახურებას გაუწევს ჩანაცვლებითი თერაპიის საჭიროების მქონე პირობით მსჯავრდებულებს.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრს შორის არსებული შეთანხმება ფუნქციონირებს თბილისში, გორსა და ბათუმში. პროგრამაში მხოლოდ ოპიატების ჯგუფის მომხმარებლების ჩართვაა შესაძლებელი, არადა პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ბენეფიციართაგან მხოლოდ უმცირესობაა ამ ჯგუფის ნივთიერების მომხმარებელი. პირობით მსჯავრდებულთა კონტინგენტში სიხშირის მიხედვით მოხმარებული ნივთიერების კატეგორიები შემდეგნაირად ნაწილდება: 1.კანაბისის პრეპარატების მომხმარებლები; 2.ამფეტამინებისა და კოკაინის მომხმარებლები; 3.ალკოჰოლის მომხმარებლები; 4.ოპიუმის ჯგუფის (დეზომორფინის, ჰეროინის) მომხმარებლები. აშკარაა, რომ უმრავლესობა ისეთ ნარკოტიკულ საშუალებებს მოიხმარს, რომლებიც უფრო საზიანო და ხელშემშლელია ნორმალური ფუნქციონირებისათვის.

ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრი, ასევე, გთავაზობს ალკოჰოლური დეტოქსიკაციის პროცედურის უზრუნველყოფას პირობით მსჯავრდებულთათვის ალკოჰოლური დამოკიდებულების დელირიუმის სტადიაზე.

შეთანხმება განმტკიცდა სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსთან არსებულ ანტინარკოტიკულ ცენტრთან. ორგანიზაცია უზრუნველყოფს თბილისში სხვადასხვა ნივთიერებაზე დამოკიდებულ პირთა ფსიქოსარეაბილიტაციო მომსახურებას.

ასევე, თბილისში არასამთავრობო ორგანიზაცია – კამარა – დამოკიდებულების პრობლემის მქონე პირობითი მსჯავრდებულებისათვის გვთავაზობს ფსიქოსოციალურ რეაბილიტაციას.

გარე ორგანიზაციების მიერ მოწოდებული მომსახურებები რეგიონების მასშტაბით შედარებით მწირია. ერთეულ შემთხვევებში ხდება გადამისამართება სახელმწიფო კლინიკაში ნარკოლოგთან კონსულტაციაზე. ასევე, ფსიქოაქტიურ ნივთიერებებზე დამოკიდებულების პრობლემის მქონე პირებთან მუშაობის თვალსაზრისით, არასამთავრობო ორგანიზაცია თანადგომის მიერ მოწოდებულია მომსახურებები.

„მარიხუანას“ და სხვა ნაკლები ფიზიკური დამოკიდებულების სიმპტომების მქონე შემთხვევების დროს, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სპეციალისტები ერთვებიან საგანმანათლებლო მოდულებით. უფრო რთულ შემთხვევებში საგანმანათლებლო სემინარებს ემატება ფსიქოთერაპიული რეაბილიტაცია და ოჯახის წევრებთან მუშაობა.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში დამოკიდებულების მქონე ბენეფიციარებისთვის ეფექტიანი ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო მომსახურებების შეთავაზება ხდება, მაგრამ სათანადო, კომპლექსური, სამედიცინო კურსის გავლის გარეშე აღნიშნული აზრს კარგავს. სასურველია, ფსიქოაქტიურ ნივთიერებაზე დამოკიდებულ პირთა სამედიცინო და ფსიქოსოციალური მომსახურებების სიმბიოზის განვითარება, რათა პირობით მსჯავრდებულს გაეწიოს სათანადო დახმარება როგორც თერაპიული, ისე სოციალური კუთხით.

მნიშვნელოვანია, აღნიშნული პროგრამები იყოს მრავალფეროვანი, სოციალურ დასწავლაზე და კოგნიტურ ბიჰევიორალურ მიდგომებზე დაფუძნებული. აუცილებელია, აქცენტი გაკეთდეს ზიანის შემცირების სხვადასხვა მეთოდზე, მაგალითად, საინექციო ხელსაწყოების დარიგებასა თუ გაცვლით პროგრამებზე, ნებაყოფლობით ტესტირებასა და აივ/შიდსსა და ჰეპატიტების კონსულტირებაზე.

ნიშანდობლივია, რომ სამედიცინო ჩარევა, ფსიქოსოციალური რეაბილიტაცია და ზიანის შემცირებაზე მიმართული

ღონისძიებები ეფექტურ შედეგს იძლევა თუ ერთობლივად და კომპლექსურად მიეწოდება დამოკიდებულების მქონე ადამიანს. მაგრამ აუცილებელია პრევენციაზე მიმართული ღონისძიებებიც, რომლებიც პრობლემის თავიდან აცილებას გულისხმობს და მოიცავს ჯანსაღი ცხოვრების წესის, ცხოვრებისეული უნარ-ჩვევების განვითარების პროგრამებსა და ღონისძიებებს. ამ სახის სარეაბილიტაციო მომსახურების მიწოდება განსაკუთრებით აქტუალურია პირობით ვადამდე გათავისუფლებულთათვის.

სახელმწიფოს მიერ ნარკოდამოკიდებულების როგორც ინტერნალური, ასევე ექსტერნალური საფასურის შემცირების მიზნით, ბენეფიციარებისთვის შეთავაზებულ პროგრამებს აუცილებელია ახლდეს შედეგის შენარჩუნებისა და განმტკიცების კომპონენტი, რაც პერიოდულ, ზოგჯერ ინტენსიურ და მონიტორინგზე დაფუძნებულ მომსახურებებს გულისხმობს. კვლევები ცხადყოფს, რომ პოზიტიური შედეგის შენარჩუნებასა და განმტკიცებაზე მიმართული მუშაობა მნიშვნელოვანია, რადგანაც დამოკიდებულ პირებთან ჩატარებულ სამედიცინო და სარეაბილიტაციო პროგრამებს მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, თუკი ისინი დროში განგრძობადია.

თავი 4. არასაპატიმრო სასჯელებისა და განრიდების აღსრულება

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი იცნობს სასჯელის შემდეგ ალტერნატიულ სახეებს: ჯარიმა; თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა; გამასწორებელი სამუშაო; სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა; ქონების ჩამორთმევა.

სისხლის სამართალი სასჯელების მეშვეობით „იცავს საზოგადოებას, ადამიანს, მის უფლებებს დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან“.¹⁴³

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 42-ე მუხლის თანახმად, ჯარიმა არის ფულადი გადასახდელი, რომლის მინიმალური ოდენობა 2000 ლარს შეადგენს. თუ ამ კოდექსის განსაკუთრებული ნაწილის შესაბამისი მუხლის სანქცია სასჯელის სახით ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას სამ წლამდე ვადით, ჯარიმის მინიმალური ოდენობა არ უნდა იყოს 500 ლარზე ნაკლები. ჯარიმის ოდენობას სასამართლო ადგენს ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და მსჯავრდებულის მატერიალური მდგომარეობის გათვალისწინებით, რომელიც განისაზღვრება მისი ქონებით, შემოსავლით და სხვა გარემოებით.

სსკ 43-ე მუხლის მიხედვით, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ნიშნავს იმას, რომ მსჯავრდებულს ეკრძალება ეკავოს დანიშნითი თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში, ანდა ეწეოდეს პროფესიულ ან სხვაგვარ საქმიანობას.

სსკ 44-ე მუხლის თანახმად, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ნიშნავს მსჯავრდებულის უსასყიდლო შრომას, რომლის სახეს განსაზღვრავს პროზაციის ბიურო. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ინიშნება ორმოციდან რვაას საათამდე ვადით. თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც. ყოველდღიურად ასეთი შრომის ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს რვა საათს.

სსკ 45-ე მუხლის მიხედვით, გამასწორებელი სამუშაო ინიშნება

¹⁴³ გამყრელიძე, ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. თბილისი 2008. გვ. 49.

ერთი თვიდან ორ წლამდე ვადით და მოხდელი უნდა იქნეს მსჯავრდებულის სამუშაო ადგილზე.

სსკ 47-ე მუხლის თანახმად, თავისუფლების შეზღუდვა ნიშნავს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის თოთხმეტ წელს მიღწეული მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან იზოლაციის გარეშე მოთავსებას თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მასზე ზედამხედველობის განხორციელებით.

სსკ 52-ე მუხლის მიხედვით, ქონების ჩამორთმევა ნიშნავს დანაშაულის საგნის ან/და იარაღის, დანაშაულის ჩასადენად გამიზნული ნივთის ან/და დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების სახელმწიფოს სასარგებლოდ უსასყიდლოდ ჩამორთმევას.

სისხლის სამართლის კოდექსის 41-ე მუხლის მიხედვით, სასჯელები დაყოფილია ძირითად და დამატებით სასჯელად, კერძოდ: გამასწორებელი სამუშაო, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა, თავისუფლების შეზღუდვა.

ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა და უვადო თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ ძირითად სასჯელად. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა, ჯარიმა და თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა შეიძლება დაინიშნოს როგორც ძირითად, ისე დამატებით სასჯელად. ქონების ჩამორთმევა შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ დამატებით სასჯელად.

განსხვავება საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომასა და გამასწორებელ სამუშაოს შორის არის შემდეგი:

- გამასწორებელი სამუშაო სასჯელთა იერარქიაში უფრო მკაცრ სასჯელად ითვლება ვიდრე საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა;
- გამასწორებელი სამუშაო შეიძლება შეეფარდოს მხოლოდ ისეთი ბრალდებულს, რომელიც დასაქმებულია. მსჯავრდებული საკუთარ სამუშაოზე იხდის გამასწორებელ სამუშაოს, რაც გამოიხატება მისთვის ხელფასის გარკვეული ნაწილის დაქვითვაში, ხოლო საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის გამოყენება შესაძლებელია როგორც დასაქმებული, ასევე უმუშევარი მსჯავრდებულის მიმართ;

- სისხლის სამართლის კოდექსის 41-ე მუხლის თანახმად, გამასწორებელი სამუშაო შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ როგორც ძირითადი სასჯელი, როცა საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა გამოიყენება როგორც ძირითად, ასევე დამატებით სასჯელად;
- გამასწორებელი სამუშაო შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ყველა ბრალდებულის მიმართ, მაშინ როცა საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არ დაენიშნება პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდებს; ორსულ ქალს; ქალს, რომელსაც ჰყავს შვიდ წლამდე შვილი; საპენსიო ასაკის პირს და, აგრეთვე, გაწვეულ სამხედრო მოსამსახურეს.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით საკმაოდ მაღალია ბოლო წლებში ალტერნატიული სასჯელების (ძირითადად, დამატებითი სასჯელების სახით) გამოყენების მაჩვენებელი, კერძოდ:

სასჯელის სახეები		თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა	საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა	გამასწორებელი სამუშაო
2010 წელი	ძირითადი სასჯელი	26	17	0
	დამატებითი სასჯელი	1 081	164	0
2011 წელი	ძირითადი სასჯელი	46	27	1
	დამატებითი სასჯელი	1 744	152	0
2012 წელი	ძირითადი სასჯელი	61	32	1
	დამატებითი სასჯელი	1 705	40	0
2013 წელი	ძირითადი სასჯელი	36	68	0
	დამატებითი სასჯელი	1 142	192	0

2014 წელი	მირითადი სასჯელი	32	132	0
	დამატებითი სასჯელი	3 690	140	0

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მონაცემების თანახმად, ძალიან ხშირად ხდება ალტერნატიული სასჯელების გამოყენება დამატებითი სასჯელის სახით.

მისასაღმებელია ის ფაქტი, რომ ბოლო წლებში ქვეყანაში ამკარად შეიმჩნევა ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების მიდგომა, რაც, ვფიქრობთ, ასეც უნდა გაგრძელდეს, რადგან ალტერნატიული სანქციები ნაკლებ დანახარჯს მოითხოვენ და უფრო უზრუნველყოფენ მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას, ვიდრე თავისუფლების აღკვეთა.

4.1. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა

„წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2010 წლის 20 იანვრის რეკომენდაციის CM/Rec (2010) 47-ე პუნქტის თანახმად, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არის საზოგადოებრივი სასჯელის სახე ან ღონისძიება, რომელიც გულისხმობს პრობაციის ორგანოს მიერ საზოგადოებისთვის სასარგებლო უსასყიდლო შრომის აღსრულების ორგანიზებასა და მასზე ზედამხედველობას, სამართალდამრღვევის მიერ მიყენებული ზიანის რეალურ ან სიმბოლურ ანაზღაურებას. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომას არ უნდა ჰქონდეს დამამცირებელი (მასტიგმატიზირებელი) ხასიათი და პრობაციის ორგანო უნდა შეეცადოს ისეთი სამუშაოს მოძიებას, რომელიც ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულის უნარ-ჩვევების განვითარებას და მის სოციალურ ჩართულობას.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის რეგულაცია და აღსრულების ნორმები წარმოდგენილია სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე და 85-ე (არასრულწლოვნის მიერ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის მოხდა) და არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის 29-ე - 33-ე (მუხლი 29 - სასჯელის

სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულების წესი; მუხლი 30 - სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის მოხდის პირობები; მუხლი 31 - საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ვადის გამოთვლა; მუხლი 32 - დამსაქმებლის ადმინისტრაციის მოვალეობები, სადაც საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახით სასჯელს იხდის მსჯავრდებული; მუხლი 33 - საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახით მსჯავრდებული პირის პასუხისმგებლობა) მუხლებში.

სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე მუხლის მიხედვით, „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ნიშნავს მსჯავრდებულის უსასყიდლო შრომას, რომლის სახეს განსაზღვრავს პრობაციის ბიურო. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ინიშნება ორმოციდან რვაას საათამდე ვადით. ჯარიმის საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით შეცვლის შემთხვევაში, ან ამ კოდექსის 73-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, ანდა თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც. ყოველდღიურად ასეთი შრომის ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს რვა საათს“.

კოდექსის 44-ე მუხლის აღნიშნული ჩანაწერი - „თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც“ - აშკარად ეწინააღმდეგება კანონის განსაზღვრულობისა და სასამართლოს დამოუკიდებლობის კონსტიტუციურ პრინციპს. კანონის განსაზღვრულობის პრინციპი უზრუნველყოფს სამართლებრივ სტაბილურობას. „კანონმდებელი ვალდებულია, თვითონ მიიღოს პრინციპული გადაწყვეტილებები სავარაუდო სამართლებრივი შედეგების სახესა და მასშტაბთან დაკავშირებით და მოსამართლეს შეძლებისდაგვარად მკაფიოდ მიუთითოს ზღვარი, რომლის ფარგლებშიც იგი იმოქმედებს. ამასთან, მოთხოვნები კანონმდებლის მიმართ მით უფრო მკაცრია, რაც უფრო ინტენსიურია ჩარევა. რაც უფრო მძიმეა შესაფარდებელი სასჯელი, მით უფრო მეტად არის კანონმდებელი ვალდებული, მოსამართლეს მიაწოდოს დამატებითი ინსტრუქციები, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელი იქნება იმ სანქციების პროგნოზირება, რაც გათვალისწინებულია შესაბამისი ფაქტობრივი ელემენტების არსებობისას. მან, ასევე, შესაძლებელი

უნდა გახადოს მოქალაქისათვის მისთვის მოსალოდნელი სასჯელის განჭვრეტა.“¹⁴⁴

ზემოაღნიშნულის თანახმად, აუცილებელია კონკრეტულად გაიწეროს როგორც გირაოს შესაძლებელი ოდენობა, ასევე საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ვადა.

მხარეთა შორის საპროცესო შეთანხმების გაფორმების შემთხვევაში იცვლება სასჯელის ზომა. როგორც ცნობილია, საპროცესო შეთანხმება ფორმდება პროკურორსა და ბრალდებულს შორის, მოსამართლეს ფორმალურად უწევს მისი შემოწმება და დამტკიცება. საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად, „სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას ახორციელებს მხოლოდ სასამართლო“. ვინაიდან სასჯელის დანიშვნისა და მისი ზომის განსაზღვრის პრეროგატივა მხოლოდ მოსამართლეს ეკუთვნის, ზემოაღნიშნული მუხლის ეს ჩანაწერი აშკარად ზღუდავს მოსამართლის უფლებამოსილებას და მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელების დამოუკიდებლობაში აშკარა ჩარევად უნდა ჩაითვალოს.

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ კანონის 29-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის შესახებ (მათ შორის, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი წესით მხარეთა შორის საპროცესო შეთანხმების დადებისას) სასამართლო განაჩენის ასლის, ან საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივი საბჭოს გადაწყვეტილების ასლის აღსასრულებლად მიღების შემდეგ პრობაციის ბიურო განუსაზღვრავს მსჯავრდებულს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახესა და ყოველდღიურ ხანგრძლივობას“. ამავე მუხლის მეორე პუნქტის მიხედვით, პრობაციის ბიუროსა და დამსაქმებელს შორის იდება ხელშეკრულება, სადაც მითითებულია მსჯავრდებულის მიერ შესასრულებელი საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახე, ვადა, ყოველდღიური სამუშაოს ხანგრძლივობა და ა.შ.

¹⁴⁴ ი. შვაბე. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები. თბ. 2011. გვ. 374.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულებას აქვს რამდენიმე სამართლებრივ -კრიმინოლოგიური პრობლემა: პირველი არის შესასრულებელი სამუშაოს ხანგრძლივობა. კანონის მიხედვით, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ხანგრძლივობისმაქსიმუმიარისრვაასისაათი,ანუმსჯავრდებული, რომელიც იხდის 800 საათის ოდენობით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომას, ვალდებულია უსასყიდლოდ იმუშაოს 5 თვე.¹⁴⁵ მსჯარდებულისათვის არ შეიძლება ისეთი სასჯელის დაკისრება, რომელიც მისთვის იქნება შესასრულებლად რთული და გამოიწვევს მის მიერ შესასრულებელ სამუშაოზე უარის თქმას. „წვერი სახელმწიფოებისადმი საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1992 წლის 19 ოქტომბრის რეკომენდაციის (#92) 16 მიხედვით, სანქციებისა და ღონისძიებების აღსრულების ხასიათი, შინაარსი და მეთოდები არ უნდა შეურაცხყოფდეს სამართალდამრღვევისა და მისი ოჯახის წევრების ღირსებას და არ უნდა იწვევდეს მათ შეწუხებას. მსჯავრდებულისათვის 800 საათი უსასყიდლოდ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა აშკარად არის შემაწუხებელი და იმის დიდი რისკი არსებობს, რომ მსჯავრდებულმა ან უარი თქვას მის შესრულებაზე, ან გახმაურდეს მის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტი.

მეორე არის მსჯავრდებული პირების არასაკმარისი სამუშაო უნარ-ჩვევები. 2012-2014 წლებში ფონდ „ღია საზოგადოება - საქართველოს“ ფინანსური მხარდაჭერით საქართველოში ჩატარებულმა სასჯელის აღსრულების კვლევამ, რომლის დროსაც გამოიკითხნენ მოსამართლეები, პროკურორები, ადვოკატები, პრობაციის ოფიცრები, პრობაციონერები, მსჯავრდებულები, პირობით ვადამდე გათავისუფლების ადგილობრივი საბჭოს წევრები, აჩვენა, რომ მსჯავრდებული პირების მიერ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულება შეუძლებელი იყო მათ მიერ პროფესიული უნარ-

¹⁴⁵ სამტრედიის რაიონული სასამართლოს 2010 წლის 15 აპრილის განაჩენით გ.რ-ა, ცნობილ იქნა დამნაშავედ საქართველოს სსკ-ის 19,177-ე მუხლის პირველი ნაწილით და სასჯელად განესაზღვრა 3 წლით თავისუფლების აღკვეთა, რაც სსკ-ის 63-64-ე მუხლების საფუძველზე ჩაეთვალა პირობით, 4 წლის გამოსაცდელი ვადით. გ.რ-ას დამატებით სასჯელად დაენიშნა საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა – 800 საათის ოდენობით. იხ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2013 წლის 7 მარტის განჩინება #2კ-292-1-13.

ჩვევების არქონის გამო.¹⁴⁶

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულების ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემა არის რესურსების, კერძოდ **სამუშაო ადგილების ნაკლებობა, რაც ხელს უშლის მსჯავრდებულებისათვის სამუშაო ადგილების შეთავაზებას. ერთ-ერთი პრობაციის ოფიცრის თქმით, „საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა რომ მეწერება, ყოველთვის არის პრობლემა სად წავიყვანოთ ან უარი არ გვითხრან. მერე გვიწევს ხვეწნა, რომ ეს პრობლემა მოვაგვაროთ. კარგი იქნება, გარანტირებული ადგილები რომ არსებობდეს.“ აღნიშნულს ისიც ართულებს, რომ პრობაციონერები ნასამართლობის გამო ვერ პოულობენ სამუშაოს და კარგავენ საკუთარი თავის იმედს“.**¹⁴⁷

ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს, ასევე, მსჯავრდებული პირების ეტიკეტრება/სტიგმატიზირება, რაც ხელს უშლის მათ დასაქმებას.¹⁴⁸

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულების ერთ-ერთი პრობლემა მდგომარეობს შესასრულებელი სამუშაოს ხასიათში, მით უფრო თუ მსჯავრდებული არასრულწლოვანია.¹⁴⁹ არასრულწლოვანმა სასჯელის (მათ შორის, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის) აღსრულების პროცესში მაქსიმალურად უნდა გააცნობიეროს მისი დანაშაულებრივი ქმედების სოციალური არსი.¹⁵⁰ არასრულწლოვანისათვის ისეთი ხასიათის სამუშაოს დავალება, რომელიც სპეციალურ ცოდნასთან არის დაკავშირებული და რამაც შეიძლება მის ჯანმრთელობას და სიცოცხლეს საფრთხე შეუქმნას, აკრძალულია როგორც შიდა (არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის

¹⁴⁶ მ. შალიკაშვილი, ალტერნატიული სასჯელების კვლევა საქართველოში. მ. ლეკვიშვილი-85 საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 102.

¹⁴⁷ იგივე, გვ. 101.

¹⁴⁸ იქვე.

¹⁴⁹ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კრიმინოლოგიური, სისხლისსამართლებრივი, პენიტენციური და საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძვლები. თბილისი 2011. გვ. 77.

¹⁵⁰ ირ. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. თბილისი 2013. გვ. 217.

შესახებ კანონის 44⁶), ასევე საერთაშორისო კანონმდებლობით („წევრი სახელმწიფოებისადმი საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1992 წლის 19 ოქტომბრის რეკომენდაციის (#92) 16, წესი 68).

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ კანონის 33-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად კი, „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სახით მსჯავრდებულზე სამუშაოზე გამოუცხადებლობისას ვრცელდება ამ კანონის 12¹ მუხლის პირველი პუნქტით დადგენილი საპატიო პირობები“¹⁵¹. სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად კი, „თუ მსჯავრდებული უარს განაცხადებს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომაზე ან ჯიუტად თავს აარიდებს მას, ეს სასჯელი შეიცვლება ჯარიმით, თავისუფლების შეზღუდვით ან თავისუფლების აღკვეთით“.

¹⁵¹ არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ კანონის 12¹ მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, მსჯავრდებულის მიერ ამ კანონით დადგენილი რეჟიმის დარღვევა საპატიოდ შეიძლება ჩაითვალოს, თუ არსებობს ერთ-ერთი შემდეგი გარემოება: მსჯავრდებულის ჯანმრთელობის ისეთი მდგომარეობა, რომელიც შეუძლებელს ხდის დადგენილი რეჟიმის შესრულებას, რასაც ადასტურებს ექიმის მიერ გაცემული შესაბამისი ცნობა; მსჯავრდებულის ახლო ნათესავის (მშობელი, მშვილებელი, შვილი, შვილობილი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, მმა, მეუღლე (მათ შორის, განქორწინებული) ან მასთან მუდმივად მცხოვრები პირის გარდაცვალება; მსჯავრდებულის სამსახურებრივ ან პროფესიულ, ანდა სპორტულ, კულტურულ ან საგანმანათლებლო-სამეცნიერო საქმიანობასთან დაკავშირებული მივლინება, რასაც ადასტურებს შესაბამისი დოკუმენტი; მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი რეჟიმის დარღვევა მისგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, დაუძლეველი ძალის (ფორსმაჟორის) არსებობისას, კერძოდ, სტიქიური უბედურების, ავარიის, ხანძრის, მასობრივი არეულობის, სამხედრო მოქმედების, კარანტინის ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების შემთხვევაში, რასაც ადასტურებს შესაბამისი სახელმწიფო დაწესებულების მიერ გაცემული დოკუმენტი; მსჯავრდებულისათვის ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდება, აგრეთვე მსჯავრდებულის მონაწილეობა საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დადგენილ საპროცესო მოქმედებებში, ასევე, სამართალდამცავი ორგანოების „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებულ საქმიანობაში, რასაც ადასტურებს შესაბამისი დოკუმენტი; მსჯავრდებულის სამხედრო სარეზერვო სამსახურში ყოფნა, რაც დასტურდება შესაბამისი დოკუმენტით, რომელიც პრობაციის ბიუროს მსჯავრდებულის სამხედრო სარეზერვო სამსახურში გაწვევამდე წარედგინება.

სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არ დაენიშნება პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდებს; ორსულ ქალს; ქალს, რომელსაც ჰყავს შვიდ წლამდე შვილი; საპენსიო ასაკის პირს; აგრეთვე, გაწვეულ სამხედრო მოსამსახურეს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ფარგლებში პატიმრისათვის დაკისრებულ სამუშაოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში ექნება რესოციალიზაციის ეფექტი, თუ „შესრულებული სამუშაო სათანადოდ არის აღიარებული. აღიარება არ უნდა გამოიხატებოდეს აუცილებლად ფინანსურ მხარეში, იგი გულისხმობს პატიმრისათვის ხელმისაწვდომი და საგრძნობი სარგებლის სახით რეგულარული სამუშაოს პრიორიტეტების გაზიარებასა და ჩვენებას, რომელიც მან შესაძლოა, განახორციელოს მომავალში არადანაშაულებრივი, დამოუკიდებელი და პატიოსანი ცხოვრების პერიოდში. ამ დროს პატიმარი აღნიშნული ვალდებულებითა და შესაბამისი პროფესიული უნარ-ჩვევების განვითარებით იღებს დადებით პირად გამოცდილებას მუშაობასთან დაკავშირებით“.¹⁵²

4.2. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 43-ე მუხლის თანახმად, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ნიშნავს იმას, რომ მსჯავრდებულს

ეკრძალება ეკავოს დანიშნითი თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში, ანდა ეწეოდეს პროფესიულ ან სხვაგვარ საქმიანობას.

თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ძირითად სასჯელად ინიშნება ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით, ხოლო დამატებით სასჯელად - ექვსი თვიდან სამ წლამდე ვადით.

ძირითად სასჯელად საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ან გამასწორებელი სამუშაოს დანიშვნისას, აგრეთვე,

¹⁵² ი. შვაბე. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები. თბ. 2011. გვ. 216.

პირობითი მსჯავრის დროს დამატებით სასჯელად დანიშნული თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის ვადა გამოიანგარიშება სასამართლოს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან. ძირითად სასჯელად თავისუფლების შეზღუდვის ან თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნის დროს დამატებით სასჯელად დანიშნული თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის ვადა გამოიანგარიშება ძირითადი სასჯელის მოხდის მომენტიდან, ასევე, ვრცელდება ძირითადი სასჯელის მოხდის მთელ ვადაზე.

თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის აღსრულება ხდება არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის VI თავის შესაბამისად (მუხლი 25, 26, 27).

თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შესახებ სასამართლოს განაჩენისას ლიად სასრულებლად გადაეცემა პრობაციის ბიუროს მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილის მიხედვით. პრობაციის ოფიცერს მსჯავრდებული აჰყავს აღრიცხვაზე, განუმარტავს მას სასჯელის მოხდის წესებს და პირობებს, პერიოდულად აკონტროლებს მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალეობების შესრულებას.

თუ პრობაციის ოფიცერი დაადგენს, რომ მსჯავრდებულს დაკავებული აქვს ის თანამდებობა ან ეწევა ისეთ საქმიანობას, რომელიც აკრძალული აქვს განაჩენით, იგი დამსაქმებელ თანამდებობის პირს უგზავნის მოთხოვნას, გაათავისუფლოს მსჯავრდებული დაკავებული თანამდებობიდან ან აუკრძალოს მას განაჩენში მითითებული საქმიანობა.

თუ დამსაქმებელი თანამდებობის პირი პრობაციის ოფიცრის მოთხოვნის მიღებიდან 5 სამუშაო დღის განმავლობაში არ გაათავისუფლებს მსჯავრდებულს დაკავებული თანამდებობიდან ან არ შეუცვლის მას საქმიანობის სფეროს, შესაბამისი მასალები გადაეგზავნება პროკურატურის ორგანოს.

დამსაქმებლის ადმინისტრაცია, სადაც მსჯავრდებული მუშაობს თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის განაჩენით, ვალდებულია: განაჩენის ასლისა და პრობაციის ბიუროდან მსჯავრდებულის თანამდებობიდან გაათავისუფლების,

ან მისთვის საქმიანობის აკრძალვის შესახებ შეტყობინების მიღებიდან არაუგვიანეს 7 სამუშაო დღისა აცნობოს პრობაციის ბიუროს მიღებული ზომების თაობაზე; პრობაციის ბიუროს მოთხოვნისთანავე წარუდგინოს დოკუმენტები, რომლებიც დაკავშირებულია სასჯელის აღსრულებასთან; მსჯავრდებულთან შრომითი ხელშეკრულების შეცვლის ან შეწყვეტის თაობაზე 5 სამუშაო დღის ვადაში აცნობოს პრობაციის ბიუროს.

გარკვეული საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შესახებ განაჩენის მოთხოვნის შესრულება სავალდებულოა იმ ორგანოსთვის, რომელიც უფლებამოსილია გააუქმოს გადაწყვეტილება გარკვეული საქმიანობის უფლების მინიჭების თაობაზე.

4.3. თავისუფლების შეზღუდვა

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ამოქმედდა 2000 წლის პირველი ივნისიდან. კოდექსის 47-ე მუხლი ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების შეზღუდვის დანიშვნას. თუმცა 2014 წლამდე არ არსებობდა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება, რის გამოც შეუძლებელი იყო ამ სასჯელის პრაქტიკული გამოყენება.

2014 წლის 3 ივნისს გაიხსნა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება, რამაც შესაძლებელი გახადა თავისუფლების შეზღუდვის გამოყენება.

თავისუფლების შეზღუდვა შესაძლებელია ბრალდებულს შეეფარდოს სასამართლოს ან პირობით ვადამდე გათავისუფლების ადგილობრივი საბჭოს მიერ. კერძოდ, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე მუხლის თანახმად, თავისუფლების შეზღუდვა ნიშნავს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის თოთხმეტ წელს მიღწეული მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან იზოლაციის გარეშე მოთავსებას თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მასზე ზედამხედველობის განხორციელებით.

„საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივი საბჭოების რაოდენობის, ტერიტორიული განსჯადობისა და ადგილობრივი საბჭოს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს

სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 28 ოქტომბრის №151 ბრძანების თანახმად, პირობით ვადამდე გათავისუფლების ადგილობრივი საბჭო იღებს გადაწყვეტილებას მსჯავრდებულისათვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის თავისუფლების შეზღუდვით შეცვლის შესახებ მხოლოდ (საბჭოს მიერ) ზეპირი მოსმენით (მუხლი 6) და მსჯავრდებულის წერილობითი თანხმობის შემთხვევაში (მუხლი 17).

სასამართლოს მიერ თავისუფლების შეზღუდვა შეიძლება დაენიშნოს ნასამართლობის არმქონებრალდებულს ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით. თავისუფლების აღკვეთის, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ან გამასწორებელი სამუშაოს თავისუფლების შეზღუდვით შეცვლის შემთხვევაში იგი შეიძლება დაინიშნოს ერთ წელზე ნაკლები ვადით. თავისუფლების შეზღუდვა არ დაენიშნება პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდებს; ორსულ ქალს; ქალს, რომელსაც ჰყავს შვიდ წლამდე შვილი; საპენსიო ასაკის პირს; აგრეთვე, გაწვეულ სამხედრო მოსამსახურეს (სსკ 47-ე მუხლი).

2013 წლის 30 დეკემბერს საქართველოს სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის №373 ბრძანებით დამტკიცდა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულება.

მოცემული დებულების თანახმად, თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება წარმოადგენს საქართველოს სასჯელადსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს

მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პრობაციის ტერიტორიულ ორგანოს.

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის მეოთხე მუხლის მე-7 პუნქტის მიხედვით, თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების შინაგანაწესსა და სარეაბილიტაციო პროგრამებს ამტკიცებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების

მიხედვით, თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ამოცანებია: ა) თავისუფლების შეზღუდვის სახით დანიშნული/ შეცვლილი სასჯელის აღსრულების უზრუნველყოფა; ბ) სარეაბილიტაციო პროგრამებში მსჯავრდებულთა მონაწილეობის უზრუნველყოფა; გ) დაწესებულებაში მართლწესრიგისა და კანონიერების, მსჯავრდებულთა, პერსონალისა და დაწესებულების ტერიტორიაზე მყოფ სხვა პირთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; დ) მსჯავრდებულთა შრომითი დასაქმების ორგანიზება; ე) მსჯავრდებულთა ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფა.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება შესატყვისია გერმანული „ღია დაწესებულების“. „ღია დაწესებულება“ არის ისეთი დაწესებულება, სადაც უსაფრთხოების ღონისძიებები: მავთულხლართიანი ღობეები, გისოსებიანი ფანჯრები, საკნის მძიმე რკინის კარბები, შეიარაღებული დაცვა, შეზღუდულად ან საერთოდ არ გვხვდება.¹⁵³ „ღია დაწესებულების“ წესები და ნორმები შესაძლებელს უნდა ხდიდეს, რომ მსჯავრდებული კვლავ ნელ-ნელა შეეჩვიოს ციხის გარეთ არსებულ ცხოვრების პირობებს. ეს არის თავისუფლების აღკვეთისაგან გათავისუფლების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება, რომ მან ნახევრად თავისუფალ გარემოში ხელახლა ისწავლოს ადამიანებთან ურთიერთობის ის უნარ-ჩვევები, რაც სრული გათავისუფლების შემთხვევაში დასჭირდება.¹⁵⁴

4.3.1. თავისუფლებაზე შეზღუდულ მსჯავრდებულთა უფლებები და მოვალებები

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულება ადგენს თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის მოხდის პირობებსა და წესს.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულებით სრულწლოვან მსჯავრდებულთა დაწესებულებაში მისაღებ მსჯავრდებულთა ზღვრული ოდენობა შეადგენს 100 მსჯავრდებულს.

¹⁵³ K. Laubenthal, Strafvollzug. Sechste Auflage. Heidelberg 2011. S. 200.

¹⁵⁴ იქვე.

„დაკავებული ან დაპატიმრებული პირები ინარჩუნებენ ადამიანის ყველა უფლებას, გარდა იმ უფლებებისა, რომლებიც მათ დაკარგეს თავისუფლების აღკვეთის [შეზღუდვის] შედეგად“.¹⁵⁵

სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ საერთაშორისო პაქტის მეათე მუხლის თანახმად, „ყველა თავისუფლებაშეზღუდულ ადამიანს უნდა მოეპყრონ ჰუმანურად და ადამიანისთვის თანდაყოლილი ღირსების პატივისცემით“.

მსჯავრდებულის უფლებები შესაძლებელია შეიზღუდოს მხოლოდ იმ ზომით და იმ ფარგლებით, რაც აუცილებელია სასჯელის აღსრულებისათვის.¹⁵⁶ მსჯავრდებულს შესაძლებელია შეეზღუდოს თავისუფალი გადაადგილების უფლება, შეკრების თავისუფლება, ოჯახთან ურთიერთობა, საარჩევნო უფლება და ა.შ.¹⁵⁷

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მოთავსებულ მსჯავრდებულს უფლება აქვს: უზრუნველყოფილი იყოს საცხოვრებელი სადგომით, კვებით, პირადი ჰიგიენით, შრომით, შრომისა და პირადი უსაფრთხოებით; პირველადი სამედიცინო მომსახურებით; ხანმოკლე პაემნის უფლებით მშობელთან, მშვილბელთან, შვილთან, ნაშვილებთან, მეუღლესთან, დასთან, ძმასთან; დღის განრიგის შესაბამისად მონაწილეობა მიიღოს სპორტულ, კულტურულ, აღმზრდელობით და რელიგიურ ღონისძიებებში; მიიღოს ინფორმაცია პრესითა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით, ისარგებლოს მხატვრული და სხვა ლიტერატურით; გაასაჩივროს დაწესებულების თანამშრომლის კანონსაწინააღმდეგო ქმედება; დაწესებულების უფროსის ნებართვით, განსაკუთრებულ, პირად გარემოებებთან დაკავშირებით, დროებით დატოვოს დაწესებულება; ქცევის დადგენილი წესების დარღვევისგარეშე განკარგოს დღის განრიგით

¹⁵⁵ ე. კოილი, პენიტენციარული სისტემის მართვა ადამიანის უფლებათა პოზიციიდან. სახელმძღვანელო პენიტენციარული სისტემის თანამშრომლებისათვის. თბილისი 2007. გვ. 33.

¹⁵⁶ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, მ. ხასია, სასჯელაღსრულების სამართალი. თბილისი 2014. გვ. 132.

¹⁵⁷ ე. კოილი, პენიტენციარული სისტემის მართვა ადამიანის უფლებათა პოზიციიდან. სახელმძღვანელო პენიტენციარული სისტემის თანამშრომლებისათვის. თბილისი 2007. გვ. 34.

მისთვის გამოყოფილი თავისუფალი დრო; დაწესებულების თანამშრომელთა მხრიდან მოითხოვოს თავაზიანი მოპყრობა; მიიღოს ინფორმაცია თავისი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ; განახორციელოს რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება; მოსთხოვოს დაწესებულების ხელმძღვანელობას ზომების მიღება მისი პირადი უსაფრთხოების დასაცავად; იმუშაოს დაწესებულების ტერიტორიაზე დადგენილი წესითა და პირობებით, ასევე, დაწესებულების უფლებამოსილი პირის ნებართვით დაწესებულების ტერიტორიის გარეთაც; მოითხოვოს მისი პატივისა და ღირსების დაცვა; დაუბრკოლებლად შეხვდეს ადვოკატს.

მსჯავრდებულს შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი ხასიათის მოვალეობები დაეკისროს, რომელიც იქნება სამართლებრივ დოკუმენტში მკაფიოდ გაწერილი, არაორაზროვანი და მისთვის წინასწარ ცნობილი.¹⁵⁸

მსჯავრდებული, ამავე დროს, ვალდებულია დაიცვას კანონმდებლობით დადგენილი ნორმები, შეასრულოს მისთვის დაკისრებული ვალდებულებები; გაუფრთხილდეს და არ დააზიანოს დაწესებულების ან სხვა პირის ქონება; პატივისცემით მოეპყრას სხვა მსჯავრდებულებსა და დაწესებულების პერსონალს, შეასრულოს დაწესებულების თანამშრომელთა კანონიერი მოთხოვნები; დაიცვას პირადი ჰიგიენა, სუფთად და წესრიგში იქონიოს საცხოვრებელი და სხვა სადგომები, სამუშაო ადგილი, ტანსაცმელი, საწოლი, შეინახოს საკვები პროდუქტები და ინდივიდუალური მოხმარების საგნები ამისთვის გამოყოფილ ადგილებსა და სათავსოებში; შეასრულოს მისთვის განსაზღვრული სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური (პროგრესული) გეგმით გაწერილი აქტივობები; მონაწილეობა მიიღოს რეაბილიტაციის სამსახურის ოფიცრის მიერ შერჩეულ სარეაბილიტაციო პროგრამებში.

აკრძალულია მსჯავრდებულისათვის ისეთი მოვალეობების დაკისრება, რომელიც ლახავს მის პატივსა და ღირსებას.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური

¹⁵⁸ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, მ. ხასია, სასჯელაღსრულების სამართალი. თბილისი 2014. გვ. 290.

დებულებით მსჯავრდებულს ეკრძალება: უნებართვოდ დატოვოს დაწესებულების ტერიტორია; დაარღვიოს დაწესებულების დღის განრიგი; დაწესებულების უფლებამოსილი პირის ნებართვის გარეშე იმყოფებოდეს იმ სადგომში, სადაც იგი არ ცხოვრობს ან საწარმოო ობიექტზე, სადაც იგი არ მუშაობს; შეიძინოს, დაამზადოს, შეინახოს ან/და გამოიყენოს აკრძალული ნივთები; მოსწიოს თამბაქო ამისთვის გამოყოფილი ადგილების გარეთ; გაყიდოს ან სარგებლის მიღების მიზნით სხვაგვარად გაასხვისოს საკვები პროდუქტები, პირად სარგებლობაში ან საკუთრებაში არსებული საგნები, ნაკეთობები, სხვა ნივთები ან ნივთიერებები; საამისოდ გამოყოფილი ადგილის გარეთ ითამაშოს ბანქო და სხვა აზარტული თამაშები; დაწესებულების უფლებამოსილი პირის ნებართვის გარეშე იყოლოს ცხოველები და ფრინველები, მისდოს მებოსტნეობას, მოაშენოს დეკორატიული თევზები ან ოთახის მცენარეები; თვითნებურად მოაწყოს საწარმოო ან სხვა ობიექტებზე სხვადასხვა ნაგებობა, კარადა, სეიფი და სხვა; დაწესებულების უფლებამოსილი პირის ნებართვის გარეშე გამოიყენოს მოწყობილობები, ინსტრუმენტები, არასაწარმოო მიზნით გამოყენებადი მექანიზმები და მასალები; მოამზადოს და მიიღოს საკვები ამისთვის გაუთვალისწინებელ ადგილებში; უნებართვოდ ავიდეს შენობების, საამქროებისა და ნაგებობების სახურავებზე, ღობეებსა და ზღუდეებზე; დაწესებულების უფლებამოსილი პირის ნებართვის გარეშე დატოვოს სამუშაო ადგილი; სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენოს ან სხვაგვარად შელახოს დაწესებულების მოსამსახურის ან სხვა პირის ღირსება; ხელი შეუშალოს დაწესებულებაში არსებული დაცვის ან სხვა ტექნიკური საშუალებების მუშაობას; შექმნას კონფლიქტური სიტუაცია; დაწესებულების ადმინისტრაციის ნებართვის გარეშე დაამზადოს რაიმე სახის ელექტრო ან მექანიკური მოწყობილობა; იხმაუროს, რაც დაარღვევს წესრიგს და ხელს შეუშლის დაწესებულების ნორმალურ ფუნქციონირებას; მოახდინოს რაიმე სახის ზიანის მომტანი, უარყოფითი ზემოქმედება მსჯავრდებულზე ან სხვა პირზე; ჩაიდინოს სხვა ნებისმიერი ქმედება, რაც არღვევს კანონს, ამ დებულებას, დაწესებულების დღის განრიგს ან კანონმდებლობით დადგენილ სხვა ნორმებს.¹⁵⁹

¹⁵⁹ თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების დანართი #1 შეიცავს იმ ნივთების, ნაკეთობების, ნივთიერებების და დოკუმენტების

მსჯავრდებულის მოვალეობებს გააჩნია ორი ფუნქცია: მართლწესრიგის უზრუნველყოფის და პრევენციული. პირველის მიზანია თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, ხოლო პრევენციულის - მსჯავრდებულის გაფრთხილება, რათა მან არ ჩაიდინოს ისეთი საქციელი, რისთვისაც შეიძლება იგი დაისაჯოს.¹⁶⁰

4.3.2. თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა ურთიერთობა გარესამყაროსთან

გარესამყაროსთან ურთიერთობისათვის თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების თანახმად, მსჯავრდებულს უფლება აქვს: განახორციელოს სატელეფონო საუბარი საკუთარი ხარჯით დღეში არაუმეტეს 10 წუთისა (მუხლი 23); დაკისრებული მოვალეობების შესრულებისგან თავისუფალ დროს, თვეში ერთხელ, დაწესებულების უფროსთან წინასწარი შეთანხმებით, უფლება აქვს ისარგებლოს ხანმოკლე პაემნით მშობელთან, მშვილბელთან, შვილთან, ნაშვილებთან, მეუღლესთან, დასთან და ძმასთან (მუხლი 24); პრესის გაცნობისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებათა გამოყენება (მუხლი 25); საკუთარი ხარჯით შეუზღუდავი რაოდენობით გაგზავნოს და მიიღოს პირადი ხასიათის წერილები (მუხლი 26).

ხანმოკლე პაემნის უფლება მსჯავრდებულს აქვს მხოლოდ ოჯახის წევრებთან და არა სხვა პირებთან.

მსჯავრდებულის პაემანი არის საქართველოს კონსტიტუციის

ჩამონათვალს, რომელთა შენახვა და გამოყენება ეკრძალებათ მსჯავრდებულებს: სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებული საგნები, ნივთები და ნივთიერებები; ცეცხლსასროლი და ცივი იარაღის ყველა სახეობა; პირადი სატრანსპორტო საშუალებები; ფეთქებადი, მომწამლავი და ცეცხლსაშიში ნივთიერებები; ფული, ფასეული ნივთები, ფასიანი ქაღალდები; ოპტიკური ხელსაწყოები; საფუარი, შაქარი დაწესებულების უფლებამოსილი პირის კონტროლის გარეშე; ალკოჰოლური სასმელების ყველა სახეობა; გადასამრავლებელი აპარატები; ბასრი და მხვლეტავი საგნები; ნაჯახები, ჩაქუჩები და სხვა ინსტრუმენტები, გარდა შრომითი საქმიანობისა; ფოტოაპარატები, ფოტომასალები, ქიმიკატები, ვიდეოკამერები; მობილური ტელეფონები და პირადი კომპიუტერული ტექნიკა; ტოპოგრაფიული რუკები და კომპასები; დაუდგენელი ნიშნის სამხედრო და სხვა ფორმის ტანსაცმელი და ამ სახეობის ტანსაცმელს მიკუთვნებული ზედა სამოსი, ქუდეები და ფეხსაცმელი.

¹⁶⁰ R-P. Calliess/H. Müller-Dietz, Strafvollzugsgesetz-Kommentar. München 2000. S. 468.

16-ე (ყველას აქვს საკუთარი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება) და 36-ე (სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას) მუხლებით გარანტირებული უფლება.

მსჯავრდებულის პაემნის უფლება გულისხმობს ურთიერთობის შესაძლებლობას 1) ოჯახის წევრებთან და 2) სხვა პირებთან (ანუ არაოჯახის წევრები).¹⁶¹

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის განჩინებაში მსჯავრდებულის შეხვედრა ოჯახის წევრებთან კონსტიტუციის 36-ე მუხლის მეორე ნაწილის განხილვის სფეროს, ხოლო მსჯავრდებულის „სხვა პირებთან“ (არაოჯახის წევრებთან) შეხვედრა კონსტიტუციის მე-16 მუხლის სფეროს მიაკუთვნა.¹⁶²

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების 24-ე მუხლის თანახმად, მსჯავრდებულს უფლება აქვს ისარგებლოს ხანმოკლე პაემნით მხოლოდ მშობელთან, მშვილებელთან, შვილთან, ნაშვილებთან, მეუღლესთან, დასთან და ძმასთან.

პატიმრობის კოდექსის მე-17 მუხლის მეორე პუნქტის მიხედვით, მსჯავრდებულს დეპარტამენტის თავმჯდომარის თანხმობით შეიძლება მიეცეს იმ პირებთან ხანმოკლე პაემნის უფლება, რომლებიც არ არიან მისი ოჯახის წევრები და ახლო ნათესავები.

პატიმრობის კოდექსის მოცემული ჩანაწერით აშკარად უპირატეს მდგომარეობაშია ის მსჯავრდებული, რომელიც სასჯელს არ იხდის თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში, რაც, ვფიქრობთ, საკანონმდებლო ხარვეზია და უნდა გამოსწორდეს.

კონტაქტი გარესამყაროსთან (პაემნის უფლება) ითვლება მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის აუცილებელ წინაპირობად და იგი მაქსიმალურად უნდა იქნეს მსჯავრდებულის მიერ გამოყენებული. ოჯახის წევრებსა და მეგობრებს უნდა მიეცეთ საშუალება ციხეში მოინახულონ მსჯავრდებულები.¹⁶³

¹⁶¹ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, მ. ხასია, სასჯელადსრულების სამართალი. თბილისი 2014. გვ. 53.

¹⁶² იხ.: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის #1/2/458 განჩინება.

¹⁶³ ე. კოილი, პენიტენციური სისტემის მართვა ადამიანის უფლებათა პოზიცი-

4.3.3. თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა დისციპლინური პასუხისმგებლობა

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების 49-ე მუხლი განსაზღვრავს თავისუფლებაშეზღუდულ მსჯავრდებულთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის წესს, დისციპლინურ სახდელებს და და მათი გამოყენების წესს.

თუ თავისუფლებაშეზღუდულმა მსჯავრდებულმა არასაკაპტო მიზეზით დაარღვია თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულება და დაწესებულების დღის განრიგით დადგენილი წესი, მის მიმართ გამოყენებული იქნება დისციპლინური პასუხისმგებლობა, აგრეთვე, ისეთი ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენა, რისთვისაც სასამართლოს მიერ შეეფარდა ადმინისტრაციული სახდელი. დისციპლინურ სახდელს იყენებს დაწესებულების უფროსი. დისციპლინური გადაცდომისათვის მან მსჯავრდებულის მიმართ შეიძლება გამოიყენოს დისციპლინური პასუხისმგებლობის შემდეგი ზომები: გაფრთხილება; დაწესებულების ტერიტორიის დატოვების აკრძალვა არაუმეტეს 30 დღით; ინტერნეტითა და ტელევიზორით სარგებლობის უფლების ჩამორთმევა არაუმეტეს 10 დღით; ტელეფონით სარგებლობის უფლების ჩამორთმევა არაუმეტეს 10 დღით; ამანათის მიღების უფლების ჩამორთმევა არაუმეტეს 3 თვით; მორიგი კუთვნილი ხანმოკლე პაემნით სარგებლობის უფლების ჩამორთმევა.

ერთი დისციპლინური გადაცდომისათვის გამოყენებულ უნდა იქნეს დისციპლინური პასუხისმგებლობის მხოლოდ ერთი ზომა. თუ მსჯავრდებულს ერთი წლის ვადაში არ შეეფარდა ახალი დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომა, იგი ითვლება დისციპლინური პასუხისმგებლობის არმქონედ.

მსჯავრდებულისათვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრება ხორციელდება აღსრულების ოფიცრის შესაბამისი ოქმის საფუძველზე; დაწესებულების უფროსის გადაწყვეტილებით ოქმში აღნიშნული უნდა იყოს: მსჯავრდებულის პირადი მონაცემები; ოქმის შედგენის დრო და ადგილი; მსჯავრდებულის

იდან. სახელმძღვანელო პენიტენციარული სისტემის თანამშრომლებისათვის. თბილისი 2007. გვ. 105.

მიერ ჩადენილი დისციპლინური დარღვევის შინაარსი და საფუძველი; მსჯავრდებულის მიერ ჩადენილი დისციპლინური დარღვევის რიგითობა; ოქმის შემდგენის (აღსრულების ოფიცრის) რეკვიზიტები და ხელმოწერა.

ოქმის ერთი ასლი გასაცნობად გადაეცემა მსჯავრდებულს.

დისციპლინური დარღვევის შესახებ ოქმს განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს დაწესებულების უფროსი შედგენიდან 3 სამუშაო დღის ვადაში.

მსჯავრდებულს უფლება აქვს აღნიშნული გადაწყვეტილება გასაჩივრდეს სასამართლოში ადმინისტრაციული წესით.

4.3.4. თავისუფლების შეზღუდვის შეცვლა თავისუფლების აღკვეთად

სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით, თუ მსჯავრდებული ჯიუტად თავს აარიდებს თავისუფლების შეზღუდვას, ეს სასჯელი შეიცვლება თავისუფლების აღკვეთით – განაჩენით დანიშნული თავისუფლების შეზღუდვის ვადით. ამასთან, დრო, რომლის განმავლობაშიც მსჯავრდებული იხდიდა ამ სასჯელს, ჩაითვლება თავისუფლების აღკვეთის ვადაში, შემდეგი განგარიშებით: თავისუფლების შეზღუდვის ერთი დღე – თავისუფლების აღკვეთის ერთი დღე.

მსჯავრდებულისათვის თავისუფლების შეზღუდვის თავისუფლების აღკვეთით შეცვლის რამდენიმე პირობა არის მოცემული თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების 49-ე მუხლის მე-11 და მე-12 პუნქტებში. კერძოდ, თუ მსჯავრდებულს დაეკისრა დისციპლინური პასუხისმგებლობა სამჯერ ან მეტჯერ ან სახეზე გვაქვს მსჯავრდებულის მიერ საქართველოს ტერიტორიის დატოვება ან დატოვების მცდელობა, აგრეთვე დაწესებულების ტერიტორიის უნებართვოდ დატოვება ან გასვლის ნებართვით განსაზღვრული დაბრუნების დღეს არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობა მის მიმართ შეიძლება „არასაპატიო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 21-ე მუხლის მე-5 პუნქტით

გათვალისწინებული წესით დაწესებულების უფროსი მიმართავს სასამართლოს სასჯელის სახის შეცვლის თაობაზე.

სასამართლოში საქმის განხილვის პერიოდში, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი ვადის განმავლობაში, მსჯავრდებული იმყოფება დაწესებულებაში სხვა მსჯავრდებულებისაგან განცალკევებით, თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების დებულების მე-15-მე-17 და მე-19 მუხლებით დადგენილი პირობების შენარჩუნებით.

4.3.5. თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების მნიშვნელობა

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების არსი მდგომარეობს მსჯავრდებულის შესაძლებლობაში უფრო ხშირად ჰქონდეს კონტაქტი თავის ოჯახთან და შეეჩვიოს თავისუფლების ნორმალური ცხოვრების რიტმს. თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება არის ოქროს შუალედი თავისუფლების აღკვეთასა და არასაპატიმრო სასჯელებს შორის.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მსჯავრდებულს ეძლევა შანსი შაბათ-კვირას და უქმე დღეებში გავიდეს დაწესებულებიდან, გარდა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში მისვლის პირველი თვისა.

გარდა ამ დღეებისა მუშაობის ან სწავლის დროს მას, ასევე, აქვს უფლება დროებით დატოვოს თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება.

გარდა იმ შესაძლებლობისა, რომელსაც თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება სთავაზობს მსჯავრდებულს - ხშირი კონტაქტი შეინარჩუნოს ოჯახის წევრებთან, აღსანიშნავია თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების საგანმანათლებლო და სარეაბილიტაციო პროგრამები.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ტიპური დებულების 42-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, მსჯავრდებულის რისკის, საჭიროებებისა და შესაძლებლობების შეფასების საფუძველზე, აღსრულების ოფიცრის მიერ შედგენილი სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური (პროგრესული)

გეგმის მიხედვით, მსჯავრდებულს შესაბამის საგანმანათლებლო და სარეაბილიტაციო პროგრამებს შეურჩევს რეაბილიტაციის სამსახურის ოფიცერი აღსრულების სამსახურის ოფიცერთან ერთად.

თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება მსჯავრდებულს სთავაზობს შემდეგ საგანმანათლებლო და სარეაბილიტაციო პროგრამებს: დაწყებითი დონის განათლებისა და საშუალო დონის განათლების კურსს; კომპიუტერის შემსწავლელ კურსს; პროფესიული და სხვა აუცილებელი უნარ-ჩვევების შემსწავლელ კურსს; სახელმწიფო ენის შემსწავლელ კურსს; სამოქალაქო განათლების კურსს; დამოკიდებულებების მქონე პირთა და ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის, პიროვნების განვითარების ხელშეწყობის კურსს.

4.4. შინაპატიმრობა / ელექტრონული მონიტორინგი

ახალ ათასწლეულში საინფორმაციო ტექნოლოგიამ ჩვენს ცხოვრებაში ბევრი ასპექტი გარდაქმნა. ამ ფონზე ახალი კომპიუტერული და საკომუნიკაციო ტექნიკის სისხლის სამართლის სისტემაში თანდათან შემოსვლამ უზრუნველყო დაცვის, კონტროლისა და მონიტორინგის გაუმჯობესება. განსაკუთრებით სასჯელაღსრულების სისტემაში, თუმცა უმეტესწილად სანქციების აღსრულების პროცესში. ელექტრონული მონიტორინგის სხვადასხვა ფორმის გამოყენება სამართალდამცავ ორგანოებს დაეხმარა გაუმჯობესებინა ზედამხედველობა მსჯავრდებულებზე და ამგვარად შეეწყო ხელი საზოგადოებრივი სასჯელის ეფექტურობასა და სანდობას.

ელექტრონული მონიტორინგი აშშ-ს მოქნილმა სამართლის სისტემამ ადრეულ ეტაპზე აითვისა. ელექტრონული მონიტორინგი პირველად 1983 წელს გამოიყენეს,¹⁶⁴ როდესაც ჯეკ ლოვმა, ნიუ-მექსიკოს შტატის, ქალაქ ალბუკერკეს საქალაქო სასამართლოს მოსამართლემ კომპიუტერული ტექნოლოგიის

¹⁶⁴ ი. ხერხეულიძე, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი). მ. ლეკვიშვილი - 85. საიუბილეო სტატიათა კრებული. თბილისი 2014. გვ. 198.

დიღერი დაარწმუნა შეემუშავებინა სისტემა 5 მსჯავრდებულზე ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალებით. თავდაპირველად სისტემა მხოლოდ სახლში გამოიყენებოდა, ვინაიდან მას ფიქსირებული სატელეფონო ხაზები სჭირდებოდა. მოგვიანებით, 1990-იან წლებში მობილურმა მოწყობილობებმა და ინტერნეტ კავშირმა შესაძლებელი გახადა ზედამხედველობა განხორციელებულიყო არა მხოლოდ სახლში, არამედ ნებისმიერ ადგილას, სადაც მსჯავრდებული გადაადგილდებოდა.

როგორც ინფორმაციული ტექნოლოგიების სხვა სფეროები, ბოლო ათწლეული წინსვლით გამოირჩევა დიზაინის გაუმჯობესებისა და ფასების კლების თვალსაზრისით: დღესდღეისობით ხელმისაწვდომი მოწყობილობები დახვეწილი და უფრო მეტად ძლიერი და საიმედოა. ევროკავშირის სახელმწიფოების უმეტესობა დღეს სისხლის სამართლის სფეროში იყენებს ელექტრონული მონიტორინგის ერთ ან მეტ ფორმას. თუმცა ნებისმიერი სისტემის საიმედოობის მიზნით საჭიროა სრულყოფილი განხორციელების სტრატეგია: საჭიროა კანონების ამოქმედება; სისტემის ყველა ნაწილს უნდა ეცნობოს და დათანხმდნენ თანამშრომლობაზე; მოწყობილობის მოსარგებად, დამნაშავეთათვის ინსტრუქციების მისაცემად, შესაბამისობის დონეების მონიტორინგისთვის და დარღვევებზე სათანადო რეაგირებისთვის საჭიროა სანდო კოლექტივი; ამ სქემის შესახებ ზუსტად უნდა ეცნობოს მედიას და საზოგადოებას.

ძირითადად, ელექტრონული მონიტორინგი არის მონაცემთა ავტომატური დამუშავება, რომელიც დამნაშავეს ხდის „ტელეპრეზენტულს“. იგი შექმნილია იმისთვის, რომ **ადგილი, მოძრაობა და ქცევის ასპექტები** წყვეტილი ან უწყვეტი მონიტორინგის საფუძვლად აქციოს. ამჟამად გამოიყენება რიგი სხვადასხვა ტექნოლოგია.

4.4.1. ელექტრონული მონიტორინგის ტექნიკური მახასიათებლები

რადიოსიხშირით (რს) სიახლოვის მონიტორინგი არის სისტემა, რომელიც უმეტესად გამოიყენება როგორც შინაპატიმრობის ან კომენდანტის მონიტორინგის საშუალება. იგი უზრუნველყოფს

მუდმივ მონიტორინგს, განსხვავებით წყვეტილი მონიტორინგისა პოლიციის ან სხვა ძალოვანი სტრუქტურების სახლში ვიზიტის შემთხვევაში. პატარა რადიოსიხშირული გადამცემი მაგრდება ობიექტის კოჭზე (სამაგრი ან PID) [პროპორციული-განყოფილი-გამიჯვნის (PID) კონტროლერი]. იგი რეგულარულად გადასცემს კოდირებულ სიგნალს სახლში დამონტაჟებულ გადამცემს (HMU), ამოიცნობს გადამცემის მიერ გაშვებულ სიგნალს და პერიოდულად ცენტრალური მონიტორინგის სადგურს ატყობინებს ჩვეულებრივი სატელეფონო ხაზით (ფიქსირებული ხაზი ან მობილური). დამონტაჟება შესაძლებელია პროზაციის სააგენტოს ოფისში ან ნებისმიერ სხვა ადგილას, სადაც კოლექტივი 24 საათიან რეჟიმში მუშაობს. მოწყობილობა ჩვეულებრივ ფუნქციონირებს 12 თვე, ტექნიკური მომსახურების საჭიროების გარეშე. HMU-ს სჭირდება ელექტროენერგიის მიწოდება, თუმცა ბატარეის რეზერვი იძლევა დენის წყაროს.

რადიოსიხშირული მონიტორინგის მოწყობილობა სახლში:

სამაგრი ან PID

HMU

გასვლითი ჯგუფი ეწვევა შინაპატიმრობის ადგილს გადამცემის მოსარგებად და მიმღების დასაყენებლად. შემდეგ სისტემა კალიბრირდება ისე, რომ თუ პირი გადის კომენდანტის ლოკაციის საზღვრებს გარეთ, განგაშის სიგნალი ავტომატურად იგზავნება ცენტრალური მონიტორინგის სადგურში. შემდეგ მიიღება

შესაბამისი ზომები. განგაშის სიგნალი რეგისტრირდება თუ დამნაშავე რამე გზით ხელს უშლის მონიტორინგის სისტემას.

სხვადასხვა ევროპულ იურისდიქციაში რადიოსიხშირული სისტემები უფრო და უფრო ხშირად გამოიყენება შინაპატიმრობის მონიტორინგისთვის როგორც წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივა, როგორც საზოგადოებრივი სასჯელი ან ციხიდან ვადამდე გათავისუფლების საშუალება. ინგლისსა და უელსში კი, რომელთაც ევროპაში ყველაზე დიდი ელექტრონული მონიტორინგის სქემა აქვთ, გამოიყენება სამივე შემთხვევაში.

ეს სისტემა რადიოსიხშირულ სისტემასთან შედარებით უფრო ნაკლებად გამოიყენება, თუმცა იგი იძლევა ობიექტის ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ ადგილზე ელექტრონული მონიტორინგის ან თვალთვალის საშუალებას.¹ მისი გამოყენება შესაძლებელია გადაადგილების კონკრეტული აკრძალვების დროს. ზოგიერთ შემთხვევაში სისტემა გამოიყენება იმაში დასარწმუნებლად, რომ პირი არ შედის კონკრეტულ ტერიტორიაზე („აკრძალული ზონა“). ეს შეიძლება განხორციელდეს ყოველთვის ან კონკრეტულ პერიოდში. სხვა შემთხვევებში მიზანს შეიძლება წარმოადგენდეს იმაში დარწმუნება, რომ პირი არ ტოვებს კონკრეტულ ადგილს („სავალდებულო ზონა“).

ამ სისტემაში ოდნავ დიდი ელექტრონული მოწყობილობა მაგრდება დამნაშავის კოჭზე. იგი იღებს და გადასცემს სიგნალებს სატელიტებიდან გლობალური ადგილმდებარეობის განმსაზღვრელ სისტემას (GPS), რომელსაც აქვს მობილური ტელეფონის სიგნალების მხარდაჭერა. სამაჯურში არსებული პატარა კომპიუტერი ამგვარად ყოველთვის განსაზღვრავს მისი მატარებელი პირის ადგილმდებარეობას რამდენიმე მეტრის ფარგლებში. ეს ინფორმაცია საჭიროებისამებრ გადაეცემა მონიტორინგის სადგურს. თუ მოწყობილობის მატარებელი პირი უახლოვდება „აკრძალულ“ ზონას, მას ეგზავნება სიგნალი.

„მოთვალთვალე“ სამაგრი¹⁶⁵

ინფორმაციის ანალიზსა და პოტენციური დარღვევების შემოწმებას ბევრი დრო სჭირდება. ამის გამო პრობაციის სამსახურები ცდილობენ შეზღუდონ მათი ზედამხედველობის ქვეშ არსებული მაღალი რისკის დამნაშავეთა თვალთვალი. მაღალი რისკის დამნაშავეები უწყვეტ მონიტორინგს საჭიროებენ. თუ ისინი გადაადგილების შეზღუდვებს არღვევენ, განგაშის სიგნალი მაშინვე იგზავნება მონიტორინგის ცენტრში. მაშინ თანამშრომლები შესაბამის ზომებს იღებენ. თუ თვალთვალის სისტემები გამოიყენება უფრო დაბალი რისკის შემთხვევებში, ბორტკომპიუტერში შეგიძლიათ შეინახოთ გადაადგილების ინფორმაცია და ყოველი დღის ბოლოს გააგზავნოთ სრული ანგარიში მონიტორინგის ცენტრში. ამას ეწოდება „პასიური თვალთვალი“.

სათვალთვალო სისტემები ხშირად დაკავშირებულია სასამართლოს მიერ დადგენილ ტერიტორიებთან, რომლებიც ე.წ. აკრძალვის ზონებია და რომლებიც არ უნდა გადაკვეთოს პირმა. ამ სისტემებს გამოიყენებენ საფრანგეთსა და შეერთებული შტატების ზოგიერთ შტატში სექსუალური დამნაშავეების ადგილსამყოფელის უწყვეტი მონიტორინგისთვის. შეერთებული შტატების ნახევარზე მეტი ამჟამად იყენებს ელექტრონულ მონიტორინგს იმ პირების მიმართ, რომლებსაც ჩადენილი აქვთ სექსობრივი დანაშაული და ექვემდებარებიან ვადამდე პირობით გათავისუფლებას. ცხრა შტატში (კალიფორნია, ფლორიდა,

¹⁶⁵ სურათზე ნაჩვენებია „ერთიანი“ სამაგრი. ასევე, გამოიყენება ორიანი სისტემა, რომელსაც აქვს უფრო პატარა მონიტორინგის სამაჯური პეიჯერით - ქამარზე დასამაგრებელი მოწყობილობის მსგავსი.

მიჩიგანი, მისური, ოჰაიო, ოკლაჰომა და ვისკონსინი) მოქმედებს იურიდიული რეგულაცია, რომელიც ითვალისწინებს, რომ სექსუალური ხასიათის დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ განხორციელდება ელექტრონული მონიტორინგი მთელი ცხოვრების მანძილზე.

ოჯახში ძალადობის შემთხვევაში სისტემის გამოყენება შესაძლებელია მსხვერპლისგან კონკრეტულ მანძილზე მონიტორინგის განხორციელებისთვის. უფრო დაბალი რისკის შემცველ შემთხვევებში აკრძალული ტერიტორია შეიძლება იყოს ფეხბურთის მოედანი, ბარი ან კლუბი, სადაც დამნაშავემ წარსულში ჩაიდინა დანაშაული.

ბიომეტრიული ამოცნობის სისტემები უფრო და უფრო მეტად გამოიყენება სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის, სისხლის სამართლის სისტემებში. გამოიყენება როგორც თითის ანაბეჭდები, ასევე ხმის ამოცნობის სისტემები.

თითის ანაბეჭდების ამოცნობის ტექნოლოგია მარტივად ახდენს იმ პირის იდენტურობის შემოწმებას, რომელიც იმყოფება იმ ადგილას, სადაც დამონტაჟებულია ტექნიკა. საქართველოში ეს სისტემა გამოიყენება პრობაციის სააგენტოებში დამნაშავეთა ყოველდღიური რეგისტრაციის დასადგენად.

ხმის ამოცნობის სისტემები ჩვეულებრივ კავშირშია შეთანხმებულ ყოველკვირივად გადაადგილების განრიგთან, მაგალითად, საგანმანათლებლო ტრენინგზე დასწრება, სამუშაო ან რეაბილიტაციის კურსებზე ან საზოგადოებისთვის სასარგებლო სამუშაოს შესრულების ადგილას ყოფნა. ობიექტი ან რეკავს მონიტორინგის კომპიუტერზე შეთანხმებულ დროს ან ატარებს ხმოვანი სიგნალის მოწყობილობას, რომელიც გარკვეული ინტერვალებით გამოსცემს სიგნალს. სიგნალის მიღების კონკრეტულ პერიოდში დამნაშავემ უნდა დარეკოს ცენტრალურ კომპიუტერზე ახლომდებარე ფიქსირებული ტელეფონიდან. კომპიუტერს შეუძლია ამოიცნოს დამნაშავეს ვინაობა, რისთვისაც მას სთხოვს გაიმეოროს მოკლე ფრაზები ან რიცხვები. ამ ამოცნობის განხორციელებისას კომპიუტერი, ასევე, ამოწმებს ტელეფონის ადგილმდებარეობას. ეს ინფორმაცია შემდეგ მოწმდება წინასწარ შეთანხმებულ განრიგთან. თუ ხმა

ან ადგილმდებარეობა არასწორია, დარღვევა იწერება. მაშინ კოლექტივს ეცნობება გამოიძიონ სიტუაცია.

ამ სისტემებს, ასევე, შეუძლია დამნაშავეებისთვის შეზღუდონ შესაძლებლობები, დაარწმუნონ ან ზეწოლა მოახდინონ სუპერვაიზერებზე შეცვალონ მათი ადგილმდებარეობის ჩანაწერები, ან აიძულონ სხვები ჩაანაცვლონ ისინი ანგარიშის ან რეგისტრაციის ცენტრში.

დისტანციური მონიტორინგი (RAM) ალკოჰოლზე

ხელმისაწვდომია მოწყობილობების მთელი სპექტრი, რომელიც ამოწმებს ალკოჰოლის ან ნარკოტიკების ზემოქმედების ქვეშ ყოფნას.

სპეციალური კოჭის სამაჯური ავტომატურად თვლის ალკოჰოლის დონეს ადამიანის სისხლში კანზე შეხებით გაზომვის საშუალებით.

ალტერნატიული სისტემის დროს საჭიროა ადამიანმა ჩაბეროს გარკვეული დროით საზომ მოწყობილობაში, რომელიც მიმაგრებულია ზემოთ აღწერილ მიმღებ ხელსაწყოზე. მიმაგრებული მოწყობილობა მსგავსია იმ აპარატისა, რომელსაც იყენებს პოლიცია. ასეთ სისტემებს შეუძლიათ მიუთითონ სისხლში ალკოჰოლის დონეები 0.01%-დან და მათ ჩვენებას აღიარებს სასამართლო.

4.4.2. ელექტრონული მონიტორინგის საკანონმდებლო რეგულირება

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის პროექტი განსაზღვრავს არასრულწლოვანთა არასაპატიმრო სასჯელის ახალ ფორმას - შინაპატიმრობა. კოდექსის პროექტის 69-ე მუხლის მიხედვით, შინაპატიმრობა არის არასრულწლოვნისთვის მის საცხოვრებელ ადგილას ყოფნის ვალდებულების დაკისრება დღე-ღამის განსაზღვრულ პერიოდში.

შინაპატიმრობა ინიშნება როგორც ძირითად, ასევე დამატებით სასჯელად ექვსი თვიდან ერთ წლამდე ვადით. შინაპატიმრობა შეიძლება დაინიშნოს ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში. თანაც უნდა დაინიშნოს ისე, რომ მისმა აღსრულებამ ხელი არ შეუშალოს ანაზღაურებადი სამუშაოს შესრულებას ან სწავლის პროცესს. შინაპატიმრობის ზედამხედველობა, როგორც წესი, ხორციელდება ელექტრონულად.

ზემოთ აღნიშნული სასჯელის აღსრულება უზრუნველყოფილია პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ ელექტრონული მონიტორინგის მეშვეობით.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს შესაძლებლობას ელექტრონული მონიტორინგი გამოყენებულ იქნეს რამდენიმე სხვა გზით:

1. პრევენციული ზომების გარდა, რომლებსაც ითვალისწინებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 199-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, შესაძლებელი იქნება ელექტრონული მონიტორინგი გამოყენებულ იქნეს მოპასუხეზე პრევენციული ზომების მიზნების მიღწევის მიზნით.

2. თავისუფლების აღკვეთის დადგენის ტიპური დებულების 38-ე მუხლის მე-5 პუნქტის მიხედვით, მსჯავრდებულზე უწყვეტი მეთვალყურეობის უზრუნველყოფის მიზნით, იმ შემთხვევაში, თუ პატიმრობაში მყოფი პირი დროებით ტოვებს დაწესებულებას, შესაძლებელი იქნება მის მიმართ ელექტრონული მონიტორინგის საშუალებების გამოყენება დაწესებულების მხრიდან დაცვის საშუალებების უზრუნველყოფით და, ასევე, მსჯავრდებულზე ეფექტური მონიტორინგის განხორციელება.

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec(2014)4 წვერი ქვეყნების მიმართ ელექტრონული მონიტორინგის შესახებ, გამოცემული 2014 წლის 19 თებერვალს მოიცავს მითითებას იმის შესახებ თუ როდის უნდა გამოიყენონ ელექტრონული მონიტორინგი:

- სისხლის სამართლის საქმის წინასასამართლო ეტაპზე;
- როგორც პატიმრობის შეწყვეტის ან აღსრულების პირობა;
- როგორც სისხლის სამართლის სასჯელის აღსრულების ცალკე მდგომი საშუალება ან საზოგადოებრივი საშუალება;
- პრობაციის სხვა ჩარევებთან ერთად;
- როგორც პატიმრების ვადამდე გათავისუფლების ღონისძიება;
- ციხიდან პირობით გათავისუფლების ფარგლებში;
- როგორც ინტენსიური მითითების და ზედამხედველობის საშუალება გარკვეული ტიპის დამნაშავეებისთვის ციხიდან გათავისუფლების შემდეგ;
- როგორც მონიტორინგის საშუალება დამნაშავეების შიდა გადაადგილების დროს და/ან ღია საპატიმროების ტერიტორიაზე;
- როგორც განსაკუთრებული დანაშაულის მსხვერპლთა დაცვის საშუალება კონკრეტული ეჭვმიტანილებისგან ან დამნაშავეებისგან.

შინაპატიმრობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფუნქცია არის საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა. საქმეში *Ciancimino vs. Italy* აღნიშნულია: „პირთა მიმართ, რომლებიც ეჭვმიტანილები არიან მაფიის წევრობაში, საცხოვრებლად გაუსვლელობის ღონისძიება, პრინციპში, შესაძლებელია ჩაითვალოს აუცილებლად დემოკრატიულ საზოგადოებაში ზემოაღნიშნული მიზნების [საზოგადოებრივი წესრიგი და დანაშაულის პრევენცია] მიღწევისათვის“.¹⁶⁶

¹⁶⁶ ჯ. მკებრაიდი, ადამიანის უფლებები და სისხლის სამართლის პროცესი. თბილისი 2011. გვ. 77.

ზემოთ აღნიშნული რეკომენდაცია პირდაპირ მიუთითებს, რომ ელექტრონული მონიტორინგი, რომელიც გამოიყენება სისხლის სამართლის წარმოებაში, ეხმარება თავისუფლების აღკვეთის შემცირებას და, იმავდროულად, უზრუნველყოფს ეფექტურ მეთვალყურეობას ექვმიტანილებზე და დამნაშავეებზე საზოგადოებაში და ხელს უწყობს დანაშაულის განმეორებით ჩადენის პრევენციას. რეკომენდაცია კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ თავისუფლების აღკვეთა გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც უკიდურესი ზომა და, რომ ექვმიტანილთა უმეტესობა და დამნაშავეები შესაძლებელია ეფექტურად და ნაკლები ხარჯით ვაკონტროლოთ საზოგადოებაში.

„წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2010 წლის 20 იანვრის რეკომენდაციის CM/Rec (2010) 58-ე და 59-ე პუნქტის თანახმად, ელექტრონული მონიტორინგი გამოიყენება, როგორც პრობაციის ზედამხედველობის ღონისძიება და აუცილებელია, რომ შეთავსებულ იქნეს ისეთ საშუალებებთან, რომელთა მიზანია მსჯავრდებულის რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება. ტექნოლოგიური მეთვალყურეობის დონე არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, ვიდრე საჭიროა ცალკეულ, ინდივიდუალურ შემთხვევაში, ჩადენილი დანაშაულის სერიოზულობისა და საზოგადოების უსაფრთხოების მიმართ არსებული რისკების გათვალისწინებით.

დამნაშავეს ესმის, რომ იგი თვალთვალის ობიექტია, მისი გადაადგილება და ადგილსამყოფელი კონტროლდება და ყველაფერი ხელს უწყობს განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის პრევენციას - სწორედ ამაში გამოიხატება ელექტრონული მონიტორინგის სარეაბილიტაციო შედეგი. გარდა ამისა, ზემოთ აღნიშნული თვალთვალის ფორმა დადებითად ცვლის დამნაშავეს დამოკიდებულებას პრობაციის სააგენტოს თანამშრომლების მიმართ ნდობის წარმოშობის თვალსაზრისით და ხასიათდება დადებითი შედეგების ძალიან მაღალი მაჩვენებლით. ამასთანავე, იაფია და მოიცავს დამატებითი უსაფრთხოების გარანტიებს საზოგადოებისთვის, ხელს უწყობს არასასაპატიმრო სასჯელის ეფექტურ აღსრულებას, მსჯავრდებულთა ეფექტურ კონტროლსა და მონიტორინგს, ზოგავს საბიუჯეტო რესურსებს და განმეორებითი დანაშაულის პრევენციას უწყობს ხელს.

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება ელექტრონული მონიტორინგის გამოყენების წინაპირობებთან დაკავშირებით, კერძოდ:¹⁶⁷

- ელექტრონული მონიტორინგი გამოყენებულ უნდა იქნეს მოკლევადიანი სასჯელის სახით;
- ელექტრონული მონიტორინგი გამოყენებულ არ უნდა იქნეს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის დროს;
- მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნება ელექტრონული მონიტორინგი, არ უნდა იყოს ალკოჰოლზე ან ნარკოტიკზე დამოკიდებული;
- ელექტრონული მონიტორინგის პერიოდში მსჯავრდებულმა არ უნდა მიიღოს ალკოჰოლი ან ნარკოტიკი;
- მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნება ელექტრონული მონიტორინგი, მინიმუმ ნახევარი დღის განმავლობაში დასაქმებული უნდა იყოს (პროფესიული სკოლა, სამსახური);
- დამსაქმებელი ინფორმირებული უნდა იყოს ელექტრონული მონიტორინგის გამოყენების შესახებ;
- შინაპატიმრობის დროს სახლის სხვა მაცხოვრებლებიც თანახმანი უნდა იყვნენ, რომ მსჯავრდებულის მიმართ განხორციელდეს ელექტრონული მონიტორინგი, ვინაიდან სახლის სხვა მაცხოვრებლებისთვის ელექტრონული მონიტორინგის აღსრულებამ შესაძლებელია მინიმუმ მათი დისკომფორტი გამოიწვიოს;
- მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნება ელექტრონული მონიტორინგი, თანახმა უნდა იყოს, რომ მის მიმართ ასეთი სახის კონტროლი განხორციელდეს.

საქართველოში, როგორც სხვა იურისდიქციებში, დამნაშავემ შეიძლება დაფაროს თვალთვალის ყოველთვიური საფასური. რეკომენდაცია CM/Rec(2014)4 აღნიშნავს, რომ მსჯავრდებულის მიერ გადახდილი თანხა უნდა იყოს მისი ფინანსური მდგომარეობის პროპორციული და უნდა რეგულირდებოდეს კანონით. ამასთანავე, მსჯავრდებული ვალდებულია

¹⁶⁷ M. Lindenberg, Elektronisch uberwachte Hausarrest auch in Deutschland. BewHi 1/1999. S. 14.

აანაზღაუროს მის მიერ გამოწვეული ზიანი ან ზარალი. გარდა ამისა, ელექტრონული მონიტორინგის გამოყენება შეიძლება მხოლოდ პირის გადახდისუნარიანობის შემოწმების შემდეგ. ამ თვალსაზრისით ჩნდება კითხვა: არის თუ არა ელექტრონული მონიტორინგი დისკრიმინაციული (როდესაც გამოიყენება მხოლოდ მათ მიმართ, ვისაც შეუძლია საფასურის გადახდა). მიუხედავად იმისა, რომ გადახდისუნარო მსჯავრდებულმა შეიძლება ალტერნატიულად შეასრულოს საზოგადოებისთვის სასარგებლო სამუშაო, სასჯელის არჩევანი ნაწილობრივ განისაზღვრება საშუალებებით. დამნაშავეს ინდივიდუალური შეფასება და ელექტრონული მონიტორინგის მიზნის იდენტიფიკაცია ყველაზე დამაჯერებელი კრიტერიუმებია კონკრეტული პირის მიმართ ზომების გამოყენებისთვის.

4.4.3. ელექტრონულ მონიტორინგთან დაკავშირებული კვლევების შედეგები

ბონტამ, ვალანს-კაპრეტამ და რონიმ (2000) დაასკვნეს, რომ ელექტრონული მონიტორინგი CSMs-თან ერთად აუმჯობესებს რეაბილიტაციის პროგრამასთან შესაბამისობას. მათ, ასევე, დაასკვნეს, რომ ეს კომბინაცია ასოცირდებოდა მნიშვნელოვნად დაბალ რეციდივიზმთან „საშუალოდან მაღალი რისკის“ ჯგუფებში, თუმცა შედეგები არ გამოავლინა დაბალი რისკის დამნაშავეებში. მეიერმა (2005) დაასკვნა, რომ ელექტრონული მონიტორინგის შედეგები ზოგადად პოზიტიური იყო, თუმცა არასაკმარისად პოზიტიური იმისთვის, რომ გამართლდეს ინგლისსა და უელსში მისი გამოყენების მასშტაბი. პადგეტის კვლევამ (2006) აჩვენა, რომ ელექტრონულ მონიტორინგს შეუძლია, თუ აუცილებელია, კონსტრუქციული ელემენტი შემატოს დამნაშავეთა საზოგადოებაში თვალთვალის ფორმებს და ხელი შეუწყოს საპატიმრო სასჯელის შემცირების სისტემურ სანდოობას. ერთ-ერთმა ყველაზე კრიტიკულმა კვლევითმა გამოცემამ რენზემმა (2007) დაადგინა, რომ ელექტრონული მონიტორინგი გამოიყენება ადეკვატური ხედვის, დაგეგმვის, პროგრამის ინტეგრაციის, კოლექტივის ტრენინგისა და გარემოების კვლევის გარეშე. იგი შესაძლოა სხვა მეთოდებთან შედარებით სჯის უფრო ჰუმანურად და იაფად და არის ციხის

გადატვირთვისა და ციხის შენების თავიდან აცილების ელემენტი, მაგრამ მას გაუთვალისწინებელი შედეგებიც აქვს.

4.4.4. ელექტრონული მონიტორინგის ეფექტურობა

სისხლის სამართლის პრაქტიკოსების გამოცდილება და დასკვნები რადიოსიხშირული სისტემის გამოყენებაში სხვადასხვა იურისდიქციაში შეიძლება მოკლედ აღიწეროს, როგორც შესაბამისი დამნაშავეებისთვის შემდეგის უზრუნველყოფა: თავისუფლების სისტემატურ აღკვეთას აღსრულების სანდო მექანიზმით შედარებით დაბალ ფასად შეუძლია დამნაშავეთა სტაბილიზაცია ქაოსურ ცხოვრებაში და სარეაბილიტაციო ზომების უფრო წარმატებით გამოყენება.

სისხლის სამართლის ბევრის სისტემატებს გზებს საშუალოს იმდომის დამნაშავეთა ციხეში ჩასმის რაოდენობის შემცირებისთვის სასამართლომდე ან შემდგომ და ცდილობენ გაზარდონ პირობით ვადამდე გათავისუფლებული ან შეწყალებული პატიმრების რიცხვი. ევროპაში პატიმრის ციხეში ყოლა დაახლოებით ხუთჯერ ძვირია, ვიდრე მათი მეთვალყურეობა საზოგადოებაში. ელექტრონული მონიტორინგის სქემების ყოველდღიური საშუალო ხარჯი ტრადიციული მეთვალყურეობის ხარჯის - თუ გავითვალისწინებთ ყველა აუცილებელ თანამშრომელს - დაახლოებით 10-20 %-ია.

დამოუკიდებელი კვლევების თანახმად დადგინდა, რომ:

- ელექტრონულ მონიტორინგს (როგორც ციხეს) შეუძლია აღკვეთოს დანაშაული, როდესაც დამნაშავე ექვემდებარება მას, ელექტრონული მონიტორინგი არ გააუმჯობესებს დამნაშავეს უფრო გრძელვადიან ქცევას.
- ელექტრონული მონიტორინგი შეიძლება და უნდა გამოიყენებოდეს საზოგადოებრივი სასჯელის და პრობაციის დეფიციტის კონტროლის შემცირებაში. მან ხელი უნდა შეუწყოს CSMs-ს (კომუნიკაციების მხარდაჭერის მოდულებს), გააუმჯობესოს მათი სანდოობა სასამართლოებში და ამგვარად შეამციროს ციხის გამოყენება.

- ელექტრონული მონიტორინგი ეფექტურია როგორც წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივა (თუმცა, რატომღაც, არ არსებობს გაუსამართლებელი ან სასჯელმიუსჯელი ადამიანების რეაბილიტაციის ან დასჯის მანდატი).

4.4.5. ელექტრონული მონიტორინგის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ასპექტები

ელექტრონული მონიტორინგის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი პრობლემიდან უნდა აღინიშნოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლით გარანტირებული ორი საკითხი: პიროვნების განვითარების ხელის შეშლის (სტიგმატიზაციის) და ოჯახურ სფეროში ჩარევის საკითხი.¹⁶⁸

ელექტრონული მონიტორინგის პირობებში მსჯავრდებულს ხელზე ან ფეხზე უკეთია ელექტრონული მოწყობილობა, ეს კი იძლევა იმის საშუალებას (განსაკუთრებით ზაფხულის პერიოდში), რომ იგი იდენტიფიცირებულ იქნეს სხვა ადამიანების მიერ როგორც სამართალდამრღვევი, რაც, თავის მხრივ, ზრდის მისი სტიგმატიზაციის რისკს. მსჯავრდებულის სტიგმატიზაცია ზღუდავს მის კონსტიტუციის მე-16 მუხლით გარანტირებულ უფლებას პიროვნების განვითარების შესახებ.

თუ ერთმანეთს შევადარებთ მსჯავრდებულის მიერ საკუთარ სხეულზე ციხეში სასჯელის მოხდის ან კრიმინალური სუბკულტურის წევრობის დამადასტურებელ ტატუს გაკეთებას და ელექტრონულ მოწყობილობას, რომლებსაც მსჯავრდებულის სტიგმატიზაცია შეუძლია, პირველ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს მსჯავრდებულის საკუთარი ნება გაიკეთოს ტატუ, მეორე შემთხვევაში კი სახელმწიფოს მიერ ხდება მსჯავრდებულისათვის ისეთი ელექტრონული მოწყობილობის გაკეთება, რაც მის სტიგმატიზაციას გამოიწვევს.

კონსტიტუციის მე-16 მუხლით გარანტირებული პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება გულისხმობს ინფორმაციული თვითგამორკვევის უფლებასაც, რაც, თავის

¹⁶⁸ W. Schadler, R. Wulf, Thesen zur Erprobung der elektronischen Überwachung als Weisung und elektronischer Hausarrest. BewHi 1/1999. S. 8.

მხრივ, გულისხმობს „ინდივიდის უფლებას თავად გადაწყვიტოს, გახდეს თუ არა ცნობილი გარეშე პირთათვის მისი პერსონალური მონაცემები, **პირადი ცხოვრების შინაარსი და მისი დეტალები**. მაგალითად, მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ექიმის მიერ დასმული დიაგნოზი, გადატანილი ავადმყოფობა, მისი ფინანსური მდგომარეობა, წარსულში მომხდარი ესა თუ ის ფაქტი და სხვ.; ინფორმაციული თვითგამორკვევის უფლება იცავს ადამიანს სახელმწიფოს (ან საზოგადოების) მხრიდან ინფორმაციული კონტროლისაგან“.¹⁶⁹

სახელმწიფოს ყველა მოქმედებას, რომლითაც იზღუდება ადამიანის თავისუფლება, უნდა ჰქონდეს კონსტიტუციურ-სამართლებრივი საფუძველი.¹⁷⁰

ელექტრონული მოწყობილობის საშუალებით შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს მსჯავრდებულის „**პირადი ცხოვრების შინაარსისა და მისი დეტალების**“ ისეთი სახით ჩვენებას, რაც მის სტიგმატიზაციას გამოიწვევს. შესაბამისად, საჭირო უნდა იყოს მსჯავრდებულის წერილობითი თანხმობა ელექტრონული მოწყობილობის სხეულზე დამაგრების თაობაზე.

შინაპატიმრობის დროს ელექტრონული მონიტორინგის საშუალებით შესაძლებელია, ასევე, ხდებოდეს პირადი ცხოვრების უფლების, ე.წ. პრაივისის უფლებაში ჩარევა.

პრაივისის უფლება (right to Privacy) შედგება სამი კომპონენტი-საგან: 1. მარტო დარჩენის (ან სხვაგვარად – განმარტოებით ყოფნის) უფლება (the right to be let alone); 2. ადამიანის უფლება, იყოს მისი მხრიდან ნებადაურთველი საჯაროობისაგან თავისუფალი, განცალკევებული; 3. ადამიანის უფლება, იცხოვროს მის მხრიდან ნებადაურთველი საზოგადოებრივი ჩარევის გარეშე ისეთ საკითხებში, რომლებიც აუცილებლობით არ შეეხება საზოგადოებას.¹⁷¹

¹⁶⁹ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 93. (ე. გოცირიძე. მუხლი 16).

¹⁷⁰ კ. კულაშვილი. ძირითადი უფლებები. თბილისი 2014. გვ. 93.

¹⁷¹ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 96. (ე. გოცირიძე. მუხლი 16).

ელექტრონული მონიტორინგი შინაპატიმრობის დროს შესაძლებელია ოჯახის სხვა წევრებთან კონფლიქტის წარმოქმნის მიზეზი გახდეს, რადგან ელექტრონული მონიტორინგი მსჯავრდებულის ცხოვრების ადრეულ, ბუნებრივ სიტუაციას ცვლის და მისგან ახალი სოციალური კომპეტენციების აუცილებლობას მოითხოვს.¹⁷² მსჯავრდებულში ელექტრონული მონიტორინგი აღძრავს მეტი დისციპლინის, ორგანიზებულობისა და საკუთარი პასუხისმგებლობის გრძნობას.

სახელმწიფოს ჩარევა შეიძლება გამოიხატებოდეს არა მარტო ამ სფეროებში უხეში ჩარევით (მაგალითად, ოჯახური ან სხვა ურთიერთობებისათვის დაბრკოლებების შექმნით), არამედ თუნდაც ამ ურთიერთობების კონტროლითა და მათზე თვალყურის დევნებით.¹⁷³

შინაპატიმრობის დროს ელექტრონული მონიტორინგის საშუალების გამოყენება, რომელიც, თავის მხრივ, მსჯავრდებულის ოჯახის წევრებთან ურთიერთობის გარკვეულ კონტროლად (მაგ. მეუღლის მიერ მსჯავრდებულის მანქანით სამსახურში ტარება გამოიწვევს მეუღლის კონტროლსაც) შეიძლება იქნეს მიჩნეული, საჭიროა შემოწმდეს პროპორციულობის პრინციპის გამოყენებით, ანუ რამდენად ირღვევა ელექტრონული მონიტორინგის საშუალების გამოყენებით ოჯახის სხვა წევრების პირადი ცხოვრების უფლება.

ელექტრონული მონიტორინგი ოჯახის წევრებში იწვევს არასასიამოვნო გრძნობას, როდესაც ისინი სახლიდან გადიან და მსჯავრდებული სახლში რჩება.¹⁷⁴

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ შეუძლებელია ელექტრონულმა მონიტორინგმა შეაჩეროს ახალი დანაშაული. პრობაციისთვის განმეორებითი დანაშაულის რისკის შემცირება პირდაპირი მიზანია. ელექტრონული მონიტორინგი მხარს უნდა

¹⁷² M. Lindenberg, Elektronisch überwachte Hausarrest auch in Deutschland. BewHi 1/1999. S. 17.

¹⁷³ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი. მეორე თავი. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. თბილისი 2013. გვ. 96. (ე. გოცირიძე, მუხლი 16).

¹⁷⁴ E. Spaans, Elektronische Überwachung: das niederländische Experiment. BewHi 1/1999. S. 72.

უჭერდეს და არ უხვევდეს ამ მიზნისგან. ცუდად გამოყენებულ ელექტრონულ მონიტორინგს შეუძლია განმეორებითი დანაშაულის გამოწვევა. საპირისპიროდ კი კარგად გამოყენებულ ელექტრონულ მონიტორინგს შეუძლია ხელი შეუწყოს უფრო უსაფრთხო წინასწარ პატიმრობას, უფრო უსაფრთხო ვადამდელ პირობით გათავისუფლებას და საზოგადოებრივი სანქციები უფრო ეფექტური და სანდო გახადოს.

4.5. განრიდება

განრიდების არსი მდგომარეობს ფორმალური სახელმწიფო კონტროლისარაფორმალურკონტროლზე „გადამისამართებაში“.¹⁷⁵ არაფორმალური კონტროლის მექანიზმებისათვის განრიდებული პირის „გადამისამართება“ ხდება პროკურორისთვის მინიჭებული დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში.¹⁷⁶

„განრიდებისა და მედიაციის შესახებ პროკურორებისთვის სახელმძღვანელო მითითებებისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 12 ნოემბრის #216 ბრძანების თანახმად, განრიდება არის არასრულწლოვნის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების ფორმა, სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმი, რომელსაც იყენებს პროკურორი.

„დისკრეცია“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს თანამდებობის პირის ან სახელმწიფო ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებას საკუთარი შეხედულებისამებრ.¹⁷⁷

განრიდება არის აღდგენითი მართლმსაჯულების ნაწილი, „პროცესი, სადაც ყველა მხარე, რომელსაც კავშირი აქვს კონკრეტულ დანაშაულთან, იკრიბება, რათა კოლექტიურად გადაწყვიტონ

¹⁷⁵ K. Laubenthal, / H. Baier, Jugendstrafrecht. Heidelberg 2006. S. 20.

¹⁷⁶ მ. შალიკაშვილი, არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები. თბილისი 2013. გვ. 7.

¹⁷⁷ იგივე, გვ. 49.

დანაშაულის შედეგი და მისი გავლენა მომავალზე“.¹⁷⁸

„წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2010 წლის 20 იანვრის რეკომენდაციის CM/Rec (2010) მეორე დანართის თანახმად, აღდგენითი მართლმსაჯულება მოიცავს სხვადასხვა მიდგომას და პროგრამას, რომელიც ეფუძნება რამდენიმე ფუძემდებლურ ვარაუდს, რომ უკანონო ქმედებაზე რეაგირებამ უნდა აუნაზღაუროს დაზარალებულს ზიანი; სამართალდამრღვევმა უნდა გაიგოს, რომ მისი ქმედება არ არის მისაღები და მან პასუხისმგებლობა უნდა აიღოს საკუთარ ქმედებაზე; დაზარალებულს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა დააყენოს მისი მოთხოვნილებები და საზოგადოებამ საკუთარი წვლილი უნდა შეიტანოს აღდგენითი მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ განრიდების ორი სახის აღსრულებაზე ხდება კონტროლი: სრულწლოვანთა და არასრულწლოვანთა განრიდება.

4.5.1. სრულწლოვანთა განრიდება

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168¹-ე მუხლის მიხედვით, „პროკურორს შეუძლია არ დაიწყოს ან შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა პირის (განრიდების სუბიექტის) მიმართ ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე, თუ პირი (განრიდების სუბიექტი) შეასრულებს ქვემოთ ჩამოთვლილი პირობებიდან ერთს ან რამდენიმეს: ა) უკანონოდ მოპოვებული ქონების სახელმწიფოსთვის გადაცემა ან ამ ქონების ღირებულების ანაზღაურება; ბ) დანაშაულის იარაღის ან/და სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებული ობიექტის სახელმწიფოსთვის გადაცემა; გ) მისი ქმედების შედეგად მიყენებული ზიანის სრული ან ნაწილობრივი ანაზღაურება; დ) სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ ფულადი თანხის გადახდა, რომლის მინიმალური ოდენობაა 500 ლარი;

¹⁷⁸ ნ. გვენეტაძე/მ. კვაჭაძე/ე. წიკლაური-ლამიხი/მ. გაბუნია. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება: განრიდება და მედიაცია. თბილისი 2012. გვ. 145.

ე) საზოგადოებისათვის სასარგებლო უსასყიდლო სამუშაოს შესრულება 40 საათიდან 400 საათამდე; ვ)ოჯახური დანაშაულის შემთხვევაში - ძალადობრივი დამოკიდებულებისა და ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსის გავლა (ამოქმედდება 2015 წლის 1 სექტემბრიდან)“.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168¹-ე მუხლის მხოლოდ ე)ქვეპუნქტით გათვალისწინებული ღონისძიების აღსრულება ხდება პრობაციის ეროვნული სამსახურის მიერ. აღსრულება ხორციელდება არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის VIII¹ თავის შესაბამისად. აღნიშნული ნორმების მიხედვით, თუ განრიდების სუბიექტი იკისრებს საზოგადოებისათვის სასარგებლო უსასყიდლო სამუშაოს შესრულებას, როგორც განრიდების პირობას, პროკურორი პრობაციის ბიუროს უგზავნის ინფორმაციას ამ პირის მიერ ნაკისრი განრიდების პირობის შესახებ, რის შემდეგაც პრობაციის ბიურო განრიდების სუბიექტს განუსაზღვრავს სამუშაოს სახესა და ყოველდღიურ ხანგრძლივობას.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო უსასყიდლო სამუშაოს შესრულებაზე კონტროლს ახორციელებს პრობაციის ბიურო.

თუ განრიდების სუბიექტი დაკისრებულ საზოგადოებისათვის სასარგებლო უსასყიდლო სამუშაოს არ შეასრულებს, პროკურორს უფლება აქვს, დაიწყოს ან განაახლოს სისხლისსამართლებრივი დევნა(სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168¹-ე მუხლის მესამე პუნქტი).

განრიდების გამოყენება პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილებაა. პროკურორი ამ უფლებამოსილების განხორციელების დროს კონსულტაციას გადის დაზარალებულთან და ხელმძღვანელობს სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპებით, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის #181 ბრძანებით.

4.5.2. არასრულწლოვანთა განრიდება

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 105-ე მუხლის მეოთხე პუნქტის თანახმად, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ არასრულწლოვანმა ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული, პროკურორი უფლებამოსილია, დასაბუთებული დადგენილებით მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის არდაწყების ან უკვე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ დევნის საჯარო ინტერესის არარსებობის გამო.

ასეთ შემთხვევაში საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 12 ნოემბრის #216 ბრძანების თანახმად პროკურორი უფლებამოსილია, რომ არასრულწლოვანთან გააფორმოს სამოქალაქო ხელშეკრულება განრიდების ან განრიდებისა და მედიაციის შესახებ. განრიდებულ არასრულწლოვანთან ხელშეკრულება მაქსიმუმ ერთი წლით იდება. არასრულწლოვნის საჭიროებების, რისკების, უნარების, ჯანმრთელობის, ფსიქოლოგიური განვითარების, განათლებისა და სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინებით ხდება ხელშეკრულების ფარგლებში არასრულწლოვნისათვის ვალდებულებების დაკისრება, ქცევის შეზღუდვა, ჩართვა სხვადასხვა პროგრამაში, ზიანის ანაზღაურება და სხვა.

ხელშეკრულების პირობები და პირობების რაოდენობა ისე უნდა იქნეს შერჩეული, რომ არასრულწლოვნის პატივი და ღირსება არ შელახოს და მათ შესრულებაზე უარი არ ათქმევინოს განრიდებულ არასრულწლოვანს.¹⁷⁹

განრიდების ხელშეკრულების მხარეებად გვევლინებიან: არასრულწლოვანი, მისი კანონიერი წარმომადგენელი, პროკურორი და სოციალური მუშაკი.

თუ ხელშეკრულების მოქმედების განმავლობაში არასრულწლოვანი კეთილსინდისიერად ასრულებს მის პირობებს, ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ პროკურორი იღებს გადაწყვეტილებას სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების

¹⁷⁹ იხ.: მ. შალიკაშვილი, არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები. თბილისი 2013. გვ. 106-119.

შეწყვეტის შესახებ, ხოლო თუ ხელშეკრულების მოქმედებისას ადგილი აქვს არასრულწლოვნის მიერ ხელშეკრულების პირობების უხეშ დარღვევას, სოციალური მუშაკი ამის შესახებ აცნობებს პროკურორს. პროკურორი უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების ან განახლების შესახებ.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 12 ნოემბრის #216 ბრძანების თანახმად, არასრულწლოვანი შესაძლებელია ჩართულ იქნეს განრიდების ან/და მედიაციის პროგრამაში, თუ: ა) არასრულწლოვანმა პირველად ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე დანაშაული; ბ) არასრულწლოვანს მონაწილეობა არ მიუღია განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში; გ) არასრულწლოვანი აღიარებს დანაშაულს და მზად არის ბოდიში მოიხადოს დაზარალებულის წინაშე (ასეთის არსებობის შემთხვევაში); დ) არასრულწლოვანი (მისი ოჯახი) მზად არის აანაზღაუროს ზიანი, ან დაზარალებული უარს აცხადებს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე; ე) პროკურორის შინაგანი რწმენითა და არასრულწლოვნის ჭეშმარიტი ინტერესის გათვალისწინებით, არ არსებობს სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების, ან უკვე დაწყებული დევნის გაგრძელების საჯარო ინტერესი.

განრიდების პროცესში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სოციალური მუშაკი. სოციალური მუშაკის უფლება-მოვალეობები განსაზღვრულია „განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 22 თებერვლის 29-ე ბრძანებით. კერძოდ, სოციალური მუშაკი პროკურორის მომართვისა და საქმის მისთვის წარმოებაში გადაცემის შემდეგ 3 დღის ვადაში აწყობს არასრულწლოვანსა და მის მშობლებთან შეხვედრას, რათა განუმარტოს მათი სამომავლო თანამშრომლობის ეტაპები და მისი, როგორც სოციალური მუშაკის, როლი და მოვალეობები განრიდების სისტემაში; აკეთებს არასრულწლოვნის პირველად ბიოფსიქოსოციალურ შეფასებას; არასრულწლოვნის პირველადი ბიოფსიქოსოციალური შეფასების დასკვნას და არასრულწლოვანთან გასაფორმებელი ხელშეკრულების

სარეკომენდაციო პირობებს 5 დღის ვადაში აწვდის პროკურორს; პირველადი ბიოფსიქოსოციალური შეფასების ფარგლებში სოციალური მუშაკი არასრულწლოვნის საჭიროებების, რისკებისა და უნარების შესახებ, ასევე, არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის, ფსიქოლოგიური განვითარების, განათლებისა და სოციალური მდგომარეობის შესახებ მოკლე ინფორმაციას იღებს; არასრულწლოვნის სრული ბიოფსიქოსოციალური შეფასების შემუშავებას ახდენს; ახორციელებს განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგს, რა დროსაც იგი მინიმუმ თვეში ერთხელ ხვდება არასრულწლოვანს; სოციალური მუშაკი განრიდებული არასრულწლოვნის მიერ ხელშეკრულების პირობების დარღვევის შესახებ აცნობებს შესაბამის პრობაციის ბიუროს უფროსსა და პროკურორს.

თავი 5. საპრობაციო სამართლებრივი აქტების აღსრულება

5.1. პირობითი მსჯავრი

მსოფლიოს ქვეყნების საკანონმდებლო სივრცეში **პირობითი მსჯავრის** ცნება სხვადასხვა სახელწოდებით არის ცნობილი. ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კერძოდ ნიუ-იორკის შტატში გამოიყენება ტერმინი - **პრობაცია**¹⁸⁰, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში - **სასჯელის პირობით გადავადება**¹⁸¹, პოლონეთში - **განაჩენის აღსრულების პირობით შეჩერება**¹⁸².

პირობითი მსჯავრის სამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით მეცნიერებში განსხვავებული მოსაზრება არსებობს: მეცნიერთა ერთი ჯგუფი პირობით მსჯავრს განიხილავს როგორც სასჯელის განსაკუთრებულ სახეს; მეორე ჯგუფი მას სასჯელის აღსრულების გადავადებად მიიჩნევს; მესამე ჯგუფის აზრით - იგი აღმზრდელობითი ზემოქმედების საშუალებას წარმოადგენს, რომელიც მიმართულია მსჯავრდებულის გამოსასწორებლად; მეოთხე ჯგუფი - მას სისხლისსამართლებრივი ხასიათის სხვა ღონისძიებად განიხილავს; მეხუთე ჯგუფი კი - სასჯელის აღსრულების განსაკუთრებულ რეჟიმად მიიჩნევს, რომლის დროსაც განაჩენის აღსრულება არ ხდება.

საქართველოს კანონმდებლობაში პირობით მსჯავრთან დაკავშირებული პრინციპების დეფინიციას საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი არეგულირებს. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ სისხლის სამართლის კოდექსში სასჯელის სახეებისათვის განკუთვნილ თავში სასჯელის სახეებს შორის პირობით მსჯავრს ვერ ამოვიკითხავთ, ვინაიდან კოდექსში პირობით მსჯავრს მთლიანად დათმობილი აქვს კოდექსის ზოგადი ნაწილის მე-12 თავი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ზუსტად განვმარტოთ, რომ საქართველოს კანონმდებლობით

¹⁸⁰ ნიუ-იორკის შტატის სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ. 65.00 <http://ypdcrime.com/penal.law/article65.htm>

¹⁸¹ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის §56 <http://dejure.org/gesetze/StGB/56.html>

¹⁸² პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ. 66 http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4286/file/POLAND_CC_am2012_%20PL.pdf

პირობითი მსჯავრი ნამდვილად არ წარმოადგენს სასჯელის სახეს.

პირობითი მსჯავრი არის სისხლისსამართლებრივი ღონისძიება, რომელიც შეეფარდება იმ მსჯავრდებულს, რომლის გამოსწორებაც შესაძლებელია რეალური სასჯელის მოხდის გარეშე გამოსაცდელი ვადის დაწესებით და რომლის განმავლობაშიც მსჯავრდებულმა უნდა დაამტკიცოს თავის გამოსწორება. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად¹⁸³, პირობითი მსჯავრი შესაძლებელია დაინიშნოს შემდეგი საფუძვლებიდან ერთ-ერთის არსებობისას:

- დადებულია საპროცესო შეთანხმება;
- მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განზრახი ნაკლებად მძიმე ან გაუფრთხილებელი დანაშაული, იგი აღიარებს დანაშაულს ან/და თანამშრომლობს გამოძიებასთან და თუ მსჯავრდებული წარსულში ნასამართლევი არ ყოფილა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის;
- მსჯავრდებულს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თვრამეტი წელი და მან პირველად ჩაიდინა დანაშაული, თუ მას ჩადენილი არა აქვს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული.

სისხლის სამართლის კოდექსი ამომწურავად მიუთითებს იმ შემთხვევებზე, რა დროსაც დაუშვებელია სასჯელის პირობითად ჩათვლა¹⁸⁴, კერძოდ:

- თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაული;
- თუ მსჯავრდებული წარსულში ნასამართლევი იყო ორი ან მეტი განზრახი დანაშაულის ჩადენისათვის.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი აკრძალვები არ მოქმედებს საპროცესო შეთანხმების დადების შემთხვევაში და ასეთ დროს, მიუხედავად დადგენილი აკრძალვებისა, სასჯელის პირობითად ჩათლა დასაშვებია. სასჯელის პირობითად ჩათვლის

¹⁸³ საქართველოს სსკ 63-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁸⁴ საქართველოს სსკ 63-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება მხოლოდ სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება, რა დროსაც სასამართლო ადგენს გამოსაცდელ ვადას. გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში მსჯავრდებულმა არ უნდა ჩაიდინოს ახალი დანაშაული და უნდა შეასრულოს მისთვის დაკისრებული მოვალეობები¹⁸⁵.

გამოსაცდელი ვადის ხანგრძლივობა

მნიშვნელოვანია გამოსაცდელი ვადის ხანგრძლივობის მინიმალური და მაქსიმალური ვადები. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი განსხვავებულად არეგულირებს აღნიშნულ საკითხს დროის სხვადასხვა პერიოდში. 2010 წლის აპრილამდე ერთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის ან უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშვნისას გამოსაცდელი ვადა უნდა ყოფილიყო არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს სამი წლისა, ხოლო ხუთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას – არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს ექვსი წლისა. 2010 წლის აპრილიდან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილების თანახმად,¹⁸⁶ გამოსაცდელი ვადის ხანგრძლივობა შემდეგნაირად განისაზღვრა: „თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშვნისას გამოსაცდელი ვადა უნდა იყოს არანაკლებ ერთი წლისა და არაუმეტეს სამი წლისა, ხოლო თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას – პირობით მსჯავრზე ერთი წლით მეტი.“ განხორციელებულმა საკანონმდებლო ცვლილებამ გამოიწვია გამოსაცდელი ვადის შეუსაბამოდ ხანგრძლივი პერიოდით დანიშვნა, რაც, თავისთავად, წინააღმდეგობაში მოდიოდა პირობითი მსჯავრის მიზანთან და აშკარად არ შეესაბამებოდა ევროპულ სტანდარტებს. თეორიული თვალსაზრისით მსჯავრდებულისათვის დაწესებული გამოსაცდელი ვადა შესაძლებელია განსაზღვრულიყო 41 წლის ვადით (მაგ. 2012 წელს თბილისის პრობაციის ბიურომ წარმოებაში მიიღო ქალბატონ გ.თ.–ს მიმართ თბილისის საქალაქო სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი, რომლის საფუძველზეც

¹⁸⁵ საქართველოს სსკ 64-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁸⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში დამატებისა და ცვლილების შეტანის შესახებ საქართველოს კანონი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/91546>

მსჯავრდებულს სსკ-ის 180 მუხლის მეორე და მესამე ნაწილებით განსაზღვრული ჰქონდა საპრობაციო ვადა 21 წლისა და 6 თვის ვადით; 2014 წლის დასაწყისში თბილისის პრობაციის ბიურომ წარმოებაში მიიღო თბილისის საქალაქო სასამართლოს განაჩენი, რომლითაც მსჯავრდებულ ა.ი.-ს სსკ-ის 180 მუხლის მესამე ნაწილით თავისუფლების აღკვეთის შემდგომ საპრობაციო ვადად 31 წელი განუსაზღვრა).

გამოსაცდელი ვადის ასეთი ხანგრძლივობა განპირობებული იყო სასჯელის დანიშვნისას შეკრებითობის პრინციპის გამოყენებით, რაც დღეის მდგომარეობით სასჯელთა შთანთქმის პრინციპმა შეცვალა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, პრაქტიკამ ცხადყო არსებული საკანონმდებლო ნორმის შეცვლის აუცილებლობა, რის შედეგადაც ევროპული პრაქტიკის გათვალისწინებით, 2013 წლის ოქტომბერში საქართველოს პარლამენტმა მიიღო ახალი სისხლის სამართლის კანონი¹⁸⁷, რომლის თანახმადაც თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშვნისას გამოსაცდელი ვადა უნდა იყოს არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს სამი წლისა, თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას – არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს ექვსი წლისა, ხოლო დანაშაულთა ერთობლიობის ან განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა შეკრების შედეგად საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას – არანაკლებ ორი და არაუმეტეს ექვსი წლისა. როგორც ნორმის დეფინიცია გვიჩვენებს, დღეის მდგომარეობით გამოსაცდელი ვადის მინიმალურ ზღვარს შეადგენს 1 წელი, ხოლო მაქსიმალურ ზღვარს - 6 წელი.

სისხლის სამართლის კოდექსი სასამართლოს ანიჭებს უფლებამოსილებას, ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას განაჩენით დაადგინოს სასჯელის ნაწილის მოხდა შესაბამის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში, ხოლო დანარჩენი ნაწილის პირობით მსჯავრად ჩათვლა, თუ ბრალდებული (მსჯავრდებული) აღიარებს დანაშაულს (თუ პირს არ წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე), ასახელებს დანაშაულის ჩადენაში თანამონაწილეებს და თანამშრომლობს

¹⁸⁷ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში დამატებისა და ცვლილების შეტანის შესახებ საქართველოს კანონი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2044986>

გამოძიებასთან. საპროცესო შეთანხმების დადების გარდა, თუ ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, პირობით მსჯავრდად შეიძლება ჩაითვალოს დანიშნული სასჯელის ერთი მეოთხედი, მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ერთი მესამედი, ხოლო ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ნახევარი¹⁸⁸.

პირობით მსჯავრთან ერთად სასამართლოს შეუძლია მსჯავრდებულს განუსაზღვროს დამატებითი სახის სასჯელი, კერძოდ:

- ჯარიმა;
- თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა;
- საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა;
- ქონების ჩამორთმევა.

იმ შემთხვევაში, თუ პირობით მსჯავრთან ერთად დანიშნულია ზემოთ ჩამოთვლილი დამატებითი სახის სასჯელები, მათი აღსრულება იწყება პირობით მსჯავრთან ერთად განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან¹⁸⁹.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, პირობითი მსჯავრის დროს სასამართლოს სათანადო საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს განსაზღვრული მოვალეობის შესრულება¹⁹⁰, კერძოდ:

- პრობაციის ბიუროს ნებართვის გარეშე არ შეიცვალოს მუდმივი ბინადრობის ადგილი;
- არ დაამყაროს ურთიერთობა იმასთან, ვინც შეიძლება იგი ჩააბას ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში;
- არ მოინახულოს განსაზღვრული ადგილი;
- მატერიალურად დაეხმაროს ოჯახს;
- გაიაროს ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის, ტოქსიკომანიის ან ვენერიული სენის მკურნალობის კურსი;

¹⁸⁸ საქართველოს სსკ 50-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁸⁹ საქართველოს სსკ 43-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁹⁰ საქართველოს სსკ 65-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

- თუ მსჯავრდებული ოჯახური დანაშაულის ჩამდენი პირია – ძალადობრივი დამოკიდებულებისა და ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსი.

სასამართლოს შეუძლია ჩამოთვლილი მოვალეობების გარდა მსჯავრდებულს დააკისროს სხვა ისეთი მოვალეობაც, რომელიც ხელს შეუწყობს მის გამოსწორებასა და რესოციალიზაციას.

პირობითი მსჯავრის აღსრულება

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად¹⁹¹, გამოსაცდელი ვადის პერიოდში, პირობით მსჯავრდებულის ყოფაქცევაზე კონტროლსა და ზედამხედველობას ახორციელებს საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს სსიპ არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიული ორგანოები - პრობაციის ბიუროები, რომლებიც სასამართლოს მიერ გამოცემულ სამართლებრივ აქტს აღასრულებენ პირობით მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.¹⁹² საცხოვრებელ ადგილად განისაზღვრება პირობით მსჯავრდებულის მიერ მითითებული მისამართი (ფაქტობრივი ან იურიდიული). გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში პრობაციის ბიურო თვალყურს ადევნებს პირის მიერ მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას, ხოლო მისი შეუსრულებლობის შესახებ დაუყოვნებლად აცნობებს სამართლებრივი აქტის მიმღებ სასამართლოს.

როგორც აღვნიშნეთ, პირობითი მსჯავრის აღმასრულებელ ორგანოს პრობაციის ბიურო წარმოადგენს, თუმცა არსებობს ამ საერთო წესიდან გამონაკლისი. კოდექსით განსხვავებულად რეგულირდება ისეთი შემთხვევა, როდესაც პირობით მსჯავრდებული არის მოქმედი სამხედრო მოსამსახურე. ასეთ დროს პირობით მსჯავრდებულის ყოფაქცევაზე კონტროლსა და ზედამხედველობას შესაბამისი სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა ახორციელებს¹⁹³. ასეთ შემთხვევაში

¹⁹¹ საქართველოს სსკ 66-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁹² „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

¹⁹³ საქართველოს სსკ 66-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

სასამართლოს მიერ სამართლებრივი აქტი აღსასრულებლად ეგზავნება იმ სამხედრო ნაწილს, სადაც პირობით მსჯავრდებული მსახურობს. პრაქტიკაში არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც გამოსაცდელი ვადის დასრულებამდე პირობით მსჯავრდებული თავისუფლდება სამხედრო სამსახურიდან. ასეთ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია გარკვეულ იქნეს, თუ რომელი ორგანო განახორციელებს მსჯავრდებულის მიმართ კონტროლსა და ზედამხედველობას. გამომდინარე იქიდან, რომ სამხედრო სამსახურიდან გათავისუფლების შემთხვევაში, სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა ფიზიკურად მოკლებულია შესაძლებლობას მონიტორინგის თვალსაზრისით მსჯავრდებულის მიმართ რაიმე სახის ღონისძიება განახორციელოს და მსჯავრდებულის სამოქმედო ტერიტორია სამხედრო ნაწილის გამგებლობაში არსებულ ტერიტორიის ფარგლებს სცილდება, სავსებით ლოგიკურად პირობით მსჯავრდებულის მიმართ ზედამხედველობა პრობაციის ბიუროს კომპეტენციაში გადმოდის.

პირობით მსჯავრდებულის მიმართ კონტროლის ღონისძიებების განხორციელების გარდა, პრობაციის ბიუროს ეკისრება, ასევე, მსჯავრდებულის მიმართ დახმარების გაწევაც, რაც გულისხმობს მისთვის საზოგადოებაში ინტეგრაციასა და რესოციალიზაციაში ხელის შეწყობას. ასეთი ღონისძიება შეიძლება იყოს დასაქმებაში ხელის შეწყობა, სხვადასხვა სახის პროფესიულ და საგანმანათლებლო პროგრამაში ჩართვა და სხვა სარეაბილიტაციო ღონისძიებები.

ძალზე მნიშვნელოვანი და საინტერესოა საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით პირობითი მსჯავრისას დაკისრებული გამოსაცდელი ვადის პერიოდში პირობით მსჯავრდებულისათვის, მისი ყოფაქცევიდან გამომდინარე, პრობაციის ბიუროს მიერ განსახორციელებელი წამახალისებელი ღონისძიებებისა თუ სანქციების საკითხი. როგორც აღვნიშნეთ, გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში პრობაციის ბიურო პირობით მსჯავრდებულის ყოფაქცევის მიმართ ახორციელებს მუდმივ ზედამხედველობას, აკონტროლებს სასამართლოს მიერ დაკისრებული მოვალეობებისა და კანონმდებლობით დადგენილი რეჟიმის შესრულებას, რის საფუძველზეც უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება მსჯავრდებულის მიმართ დადებითი ან უარყოფითი სახის ღონისძიების გატარების შესახებ.

პირობითი მსჯავრის ვადაზე ადრე მოხსნა

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი უშვებს შესაძლებლობას, პირობით მსჯავრდებულს მისი ყოფაქცევიდან გამომდინარე გაუქმოს პირობითი მსჯავრი და, ამასთანავე, მოუხსნას ნასამართლობაც¹⁹⁴, რისთვისაც აწესებს შემდეგი სახის სავალდებულო მოთხოვნებს:

- გამოსაცდელი ვადის არანაკლებ ნახევრის გასვლა;
- ყოფაქცევა, რომელიც მსჯავრდებულის გამოსწორებას ამტკიცებს.

განვიხილოთ თუ რომელი ორგანოების კომპეტენციას განეკუთვნება მსჯავრდებულის მიერ ამ ორი სავალდებულო პირობის დაკმაყოფილების შემთხვევაში შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება და საჭირო პროცედურა.

2011 წლის ნოემბრამდემსჯავრდებულისათვის პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის უფლებამოსილება სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნებოდა. სამართლებრივი თვალსაზრისით, აღნიშნულ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილების სასამართლოსათვის მიკუთვნება ზუსტად შეესაბამებოდა საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილ მოთხოვნებს, კერძოდ „სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმება, შეცვლა ან შეჩერება შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს კანონით განსაზღვრული წესით“¹⁹⁵. თუმცა სასამართლოებში განსახილველ საქმეთა სიმრავლიდან და სასამართლოს გადატვირთულობიდან გამომდინარე, გადაწყვეტილების სწრაფი და ეფექტური მიღებისათვის საჭირო გახდა აღნიშნული უფლებამოსილების გადაბარება სასამართლოს კომპეტენციის ფარგლებიდან სხვა რომელიმე ორგანოსათვის. ამ მიზნით 2011 წლის ნოემბერში საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსსა და „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონში განხორციელდა ცვლილებები¹⁹⁶, რომლის თანახმადაც

¹⁹⁴ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁹⁵ საქართველოს კონსტიტუციის 84-ე მუხ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346>

¹⁹⁶ საქართველოს ზოგიერთ საკანონმდებლო აქტში ცვლილების შეტანის შესახებ საქართველოს კანონი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1515005>

პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის საკითხების განსახილველად და შესაბამისი გადაწყვეტილების მისაღებად საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს სსიპ არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში შეიქმნა პირობითი მსჯავრის გაუქმების საკითხთა განმხილველი მუდმივმოქმედი კომისია. მუდმივმოქმედი კომისიისადმი საზოგადოების ნდობის ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით, მისი შემადგენლობა დაკომპლექტებულია როგორც აღმასრულებელი ხელისუფლების, ისე სასამართლო ხელისუფლებისა და არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლებისაგან. კომისიის შემადგენლობას განსაზღვრავს „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი¹⁹⁷, რომლის თანახმად პირობითი მსჯავრის გაუქმების საკითხთა განმხილველი მუდმივმოქმედი კომისია შედგება 5 წევრისაგან, რომლის შემადგენლობაც შემდეგნაირად არის განსაზღვრული:

- საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ცენტრალური აპარატიდან - 1 წევრი;
- სსიპ - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოდან - 2 წევრი;
- საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოდან - 1 წევრი;
- არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან - 1 წევრი.

კომისიის შემადგენლობაში სამინისტროსა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს წარმომადგენლებს ნიშნავს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრი. ამ წევრთა უფლებამოსილების ვადა კანონმდებლობით განსაზღვრული არ არის, აქედან გამომდინარე კომისიის შემადგენლობაში სამინისტროსა და სააგენტოს წარმომადგენლების უფლებამოსილება ვადის გასვლის გამო არ შეიძლება შეწყდეს. რაც შეეხება კომისიის შემადგენლობაში საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარმომადგენელს, იგი ინიშნება უშუალოდ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივნის მიერ და ექვემდებარება როტაციის წესით ჩანაცვლებას ყოველი ერთი წლის შემდეგ.

¹⁹⁷ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 21¹ მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

განსხვავებულად რეგულირდება კომისიის შემადგენლობაში არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან წარმომადგენლის დანიშვნა. ნებისმიერ არასამთავრობო ორგანიზაციას, რომლის საქმიანობაც დაკავშირებულია ადამიანის უფლებათა დაცვასთან, უფლება აქვს სამინისტროს საკოორდინაციო საბჭოში შეიტანოს განაცხადი კომისიის წევრად დანიშვნასთან დაკავშირებით. წარმოდგენილი განაცხადებიდან საკოორდინაციო საბჭოს მიერ შეირჩევა ერთი კანდიდატურა, რომელიც დასამტკიცებლად წარედგინება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრს. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარმომადგენლის მსგავსად, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენელიც ექვემდებარება როტაციას ყოველი ერთი წლის შემდეგ.

პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის საკითხის განსახილველად მსჯავრდებული პირდაპირ განცხადებით პრობაციის ბიუროს გვერდის ავლით ვერ მიმართავს კომისიას. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის (67-ე მუხლის პირველი ნაწილის) თანახმად¹⁹⁸, მუდმივმოქმედი კომისია უფლებამოსილია განიხილოს პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის საკითხი მხოლოდ პრობაციის ბიუროს შუამდგომლობის საფუძველზე. მას შემდეგ, რაც პირობით მსჯავრდებული დააკმაყოფილებს იმ სავალდებულო პირობას, რაზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ, პრობაციის ბიურო მსჯავრდებულის საქმის შესწავლის შედეგად, მისი რისკების შეფასების საფუძველზე დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებას მუდმივმოქმედი კომისიისათვის ყოველი კონკრეტული მსჯავრდებულის მიმართ შუამდგომლობით მიმართვის თაობაზე. აღსანიშნავია, რომ ნარკოტიკული დანაშაულისათვის გასამართლებულ პირობით მსჯავრდებულებს, კერძოდ, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 273-ე და 260-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის მსჯავრდადებულებს¹⁹⁹, საქართველოს კანონმდებლობა დამატებით მოთხოვნას უყენებს: მუდმივმოქმედი კომისიისათვის შუამდგომლობით მიმართვისათვის ასეთმა მსჯავრდებულებმა უნდა წარადგინონ

¹⁹⁸ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

¹⁹⁹ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 21-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

ნარკოლოგიური შემოწმების შესახებ შესაბამისი დასკვნა. ამ სახის დოკუმენტის წარდგენა კომისიას საშუალებას აძლევს ზუსტად შეაფასოს ნარკოტიკული საშუალებების მომხმარებელ პირობით მსჯავრდებულთა გამოსწორების საკითხი და მიიღოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება.

პრობაციის ბიუროები შეზღუდულნი არ არიან კომისიისათვის შუამდგომლობით მიმართვის პერიოდულობის განსაზღვრაში, ვინაიდან მუდმივმოქმედი კომისია, როგორც წესი, იკრიბება თვეში ერთხელ, თუმცა ეს არ გამორიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ კომისია შეიკრიბოს მეტი ან ნაკლები სიხშირით. იმისათვის, რომ კომისიის წევრებს საშუალება მიეცეს პრობაციის ბიუროებიდან შემოსული შუამდგომლობების გასაცნობად, კომისიის დებულებით დადგენილია სპეციალური ვადა, კერძოდ: დანიშნულ სხდომაზე კომისია უფლებამოსილია განიხილოს პრობაციის ბიუროებიდან კომისიის სხდომამდე 2 სამუშაო დღით ადრე შემოსული შუამდგომლობები²⁰⁰.

პრობაციის ბიუროებიდან შემოსულ შუამდგომლობებს მუდმივმოქმედი კომისია განიხილავს სხდომაზე, რომელიც შეიძლება ჩატარდეს როგორც ზეპირი მოსმენით, ასევე ზეპირი მოსმენის გარეშეც. დღემდე კომისიის სხდომების უმრავლესობა სწორედ ზეპირი მოსმენის გარეშე იქნა ჩატარებული. სხდომაზე წარმოდგენილი შუამდგომლობების განხილვის შედეგად კომისია იღებს გადაწყვეტილებას მსჯავრდებულისათვის პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის შესახებ ან მსჯავრდებულისათვის პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნაზე უარის თქმის შესახებ. მიღებული გადაწყვეტილება მსჯავრდებულს ეგზავნება სხდომის ჩატარებიდან 14 სამუშაო დღის ვადაში, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში გადაწყვეტილების ჩაბარებიდან ერთი თვის ვადაში. იმ შემთხვევაში, თუ კომისიამ არ დააკმაყოფილა პრობაციის ბიუროს შუამდგომლობა პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნის შესახებ, ამავე საკითხზე შუამდგომლობის ხელახალი განხილვა დასაშვებია გადაწყვეტილების მიღებიდან 6 თვის გასვლის შემდეგ.

²⁰⁰ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2011 წლის 29 ნოემბრის #208 ბრძანების მე-8 მუხ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1517400>

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, მსჯავრდებულის მიმართ პირობითი მსჯავრის გაუქმებისა და ნასამართლობის მოხსნისათვის სავალდებულო პირობას გამოსაცდელი ვადის არანაკლებ ნახევრის გასვლა წარმოადგენს, თუმცა საქართველოს კანონმდებლობა ამ საერთო წესიდან გამონაკლისს ითვალისწინებს. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, პირობით მსჯავრდებულისათვის გამოსაცდელი ვადის გასვლამდე, პირობითი მსჯავრის გაუქმება და ნასამართლობის მოხსნა შესაძლებელია ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო²⁰¹. პირობით მსჯავრდებულის ჯანმრთელობის კრიტერიუმები განისაზღვრება საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის და საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ერთობლივი ბრძანებით.

გამოსაცდელი ვადის ნახევრის გასვლამდე პირობითი მსჯავრის გაუქმება და ნასამართლობის მოხსნა, ასევე, შესაძლებელია პრობაციის ბიუროს უფროსის შუამდგომლობის საფუძველზე, თუ პროკურორს მსჯავრდებულთან გაფორმებული აქვს სამოქალაქო შეთანხმება. ასეთ შემთხვევაშიც საკითხს განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს მუდმივმოქმედი კომისია. მნიშვნელოვანია, განვმარტოთ თვითონ სამოქალაქო შეთანხმების არსი. „პროკურორს შეუძლია, პირობით მსჯავრდებულის ყოფაქცევის გათვალისწინებით, მასთან გააფორმოს სამოქალაქო შეთანხმება, თუ მას აქვს სურვილი და შესაძლებლობა, გარკვეულ სფეროში საკუთარი ცოდნა და გამოცდილება სხვებს გაუზიაროს. სამოქალაქო შეთანხმებით განისაზღვრება პირობით მსჯავრდებულის მოვალეობები და დრო, რომლის განმავლობაშიც უნდა შესრულდეს აღნიშნული მოვალეობები და რომლის გასვლის შემდეგაც პირობით მსჯავრდებულს შეიძლება გაუუქმდეს პირობითი მსჯავრი და მოეხსნას ნასამართლობა.“²⁰². გამომდინარე იქიდან, რომ სამოქალაქო შეთანხმებით პირობით მსჯავრდებულის მიერ ნაკისრი მოვალეობების შესრულებაზე ზედამხედველობას სწორედ პრობაციის ბიურო ახორციელებს, შესაბამისად ის პერიოდულად წარუდგენს ინფორმაციას შეთანხმების პირობების შესრულებასთან დაკავშირებით

²⁰¹ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

²⁰² საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

პროკურორს და საბოლოო ჯამში პრობაციის ბიუროს უფროსია გადაწყვეტილების მიმღები კომისიისათვის შუამდგომლობით მიმართვის თაობაზე, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ დღემდე სამოქალაქო შეთანხმების არც ერთი შემთხვევა არ გვექონია.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი პირობით მსჯავრდებულისათვის დადგენილი გამოსაცდელი ვადის შემცირების შესაძლებლობასაც ითვალისწინებს²⁰³. გამოსაცდელი ვადის შემცირება დასაშვებია მსჯავრდებულის ყოფაქცევის გათვალისწინებით. ასეთ შემთხვევაში პრობაციის ბიუროს უფროსი უფლებამოსილია, წარდგინებით მიმართოს სასამართლოს მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით მსჯავრდებულისათვის გამოსაცდელი ვადის შემცირებასთან დაკავშირებით, რასაც სასამართლო განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს ერთი თვის ვადაში.

მსჯავრდებულის ყოფაქცევიდან გამომდინარე პრობაციის ბიუროს უფროსი, ასევე, უფლებამოსილია, რომ წარდგინებით მიმართოს სასამართლოს მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით მსჯავრდებულისათვის გამოსაცდელი ვადის ერთ წლამდე გაგრძელების თაობაზე. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში პრობაციის ბიუროს უფროსი ინდივიდუალურად განსაზღვრავს გამოსაცდელი ვადის გაგრძელების ხანგრძლივობას. სისხლის სამართლის კოდექსი აწესებს გამოსაცდელი ვადის გაგრძელების მხოლოდ მაქსიმალურ ზღვარს (არაუმეტეს ერთი წლით)²⁰⁴. ამ შემთხვევაშიც საქმის განხილვისას მოქმედებს ისეთივე წესი და პროცედურა, როგორც გამოსაცდელი ვადის შემცირებისას.

გამოსაცდელი ვადის გაგრძელების გარდა, მსჯავრდებულის მიმართ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს უფრო მკაცრი სახის სანქციაც. ისეთ შემთხვევაში, თუ პირობით მსჯავრდებულის გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში სისტემატურად არღვევს ან ჯიუტად არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს, იგულისხმება როგორც სასამართლოს მიერ დაკისრებული, ასევე „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული

²⁰³ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

²⁰⁴ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

ვალდებულებები, პრობაციის ბიურო წარდგინებით მიმართავს სასამართლოს, მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით პრობითი მსჯავრის გაუქმებისა და განაჩენით დანიშნული სასჯელის აღსრულების შესახებ.

განმეორებითი დანაშაული პრობითი მსჯავრის დროს

კანონმდებლობა პრობით მსჯავრდებულს თუმცა აკისრებს ვალდებულებას, გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში არ ჩაიდინოს ახალი დანაშაული, მაგრამ არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც გამოსაცდელ ვადაში პრობით მსჯავრდებული ჩადის ახალ დანაშაულს. ასეთ შემთხვევაში მსჯავრდებულის მიმართ საკითხი შეიძლება გადაწყდეს შემდეგნაირად: თუ მსჯავრდებულის მიერ ჩადენილი დანაშაული ჩადენილია გაუფრთხილებლობით, პრობითი მსჯავრის გაუქმების ან ძალაში დატოვების საკითხის გადაწყვეტა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლოს დისკრეციულ უფლებამოსილებას წარმოადგენს. დანაშაულის ხასიათისა და დამნაშავის პროვინებიდან გამომდინარე, სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით, სასამართლო უფლებამოსილია ან გააუქმოს პრობითი მსჯავრი და მსჯავრდებულს ახალი დანაშაულისთვის შეუფარდოს სასჯელი (რომელსაც, ასევე, დაემატება წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელი, რომელიც პრობით არ იქნა გამოყენებული და საბოლოოდ განუსაზღვროს თავისუფლების აღკვეთა შესაბამის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში), ან ძალაში დატოვოს პრობითი მსჯავრი, რომელსაც იხდის მსჯავრდებული და დაუმატოს ახალი დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელი, რომელსაც, ასევე, ჩაუთვლის პრობით. ისეთ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებულის მიერ ჩადენილი დანაშაული წარმოადგენს განზრახ დანაშაულს, სასამართლო აუქმებს პრობით მსჯავრს და მსჯავრდებულს განუსაზღვრავს თავისუფლების აღკვეთას; სასჯელის დანიშვნისას სასამართლო ბოლო განაჩენით დანიშნულ სასჯელს ნაწილობრივ ან მთლიანად მიუმატებს წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელის მოუხდელ ნაწილს, ან ბოლო განაჩენით დანიშნული სასჯელი შთანთქმავს წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელის მოუხდელ ნაწილს. ასეთი შემთხვევის დროს მსჯავრდებულთან შესაძლებელია დადებულ იქნეს საპროცესო შეთანხმება მხოლოდ მაშინ, თუ აღნიშნული

საკითხი შეთანხმებული იქნება უშუალოდ საქართველოს მთავარ პროკურორთან ან მის მოადგილესთან²⁰⁵.

ნასამართლობის გაქარწყლება

სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისად, მსჯავრდებული ნასამართლევად ითვლება გამამტყუნებელი განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან ნასამართლობის გაქარწყლების ან მოხსნის მომენტამდე²⁰⁶. მნიშვნელოვანია განვიხილოთ გამოსაცდელი ვადის დასრულების შემდგომ პიროვნების მიმართ ნასამართლობის გაქარწყლების საკითხი. საქართველოს კანონმდებლობით, პირობით მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაცდელი ვადის დასრულების შემდგომ ნასამართლობა ავტომატურად გაქარწყლდება. ისეთ შემთხვევაში, როდესაც მსჯავრდებულს დანიშნული აქვს თავისუფლების აღკვეთის შემდგომი საპრობაციო ვადა, ნასამართლობის გაქარწყლების ვადა აითვლება თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის მოხდის მომენტიდან და გაქარწყლდება ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისათვის – სასჯელის მოხდიდან სამი წლის შემდეგ, მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისათვის – სასჯელის მოხდიდან ექვსი წლის შემდეგ, ხოლო განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისათვის – სასჯელის მოხდიდან რვა წლის შემდეგ²⁰⁷.

გაქარწყლებული ან მოხსნილი ნასამართლობა კი მხედველობაში არ მიიღება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტისას.

²⁰⁵ საქართველოს სსკ 67-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

²⁰⁶ საქართველოს სსკ 79-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

²⁰⁷ საქართველოს სსკ 79-ე მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

5.2. სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემა

პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლება წარმოადგენს ყოველი თავისუფლებაადკვეთილი პირის უფლებას, რომლის არსებობის გარეშეც, ფაქტობრივად, შეუძლებელია პატიმართა რესოციალიზაციაზე საუბარი.

პირობით ვადამდე გათავისუფლების მიზანი უნდა იყოს მსჯავრდებულის დახმარება, რათა მან თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში გატარებული დროის შემდეგ შეძლოს საზოგადოებაში კანონმორჩილი ცხოვრება გათავისუფლების შემდგომი პირობების შექმნითა და ზედამხედველობით, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს მიზნის მიღწევას და წვლილი შეიტანოს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფასა და დანაშაულის შემცირებაში.²⁰⁸

ვადამდე გათავისუფლების მარეგულირებელი სამართალი და პოლიტიკა უმნიშვნელოვანესია თავისუფლების აღკვეთის დაკისრებისა და აღსრულებისათვის, რამეთუ ისინი ცხადყოფენ იმ რეალობას, რომლითაც დგინდება თუ რამდენად ხორციელდება კონსტიტუციური წყობილების ქვეყანაში დასაჯის ძალაუფლების შეზღუდვა უფრო ზოგადი პრინციპებით, რომლებიც სასჯელის მიზანს ემსახურება.²⁰⁹

თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების გადატვირთულობა, რაც დღესდღეობით ბევრ ქვეყანაში პრობლემას წარმოადგენს, აიძულებს ხელისუფლებას იმსჯელოს სასჯელის განსაზღვრის პოლიტიკაზე, რათა შეზღუდოს ან შეამციროს პატიმრობის მაჩვენებლები. ამგვარი ინიციატივები დაფუძნებულია „წინა კარის“ ან „უკანა კარის“ სტრატეგიაზე, რაც გულისხმობს მსჯავრდებულთა რაოდენობის შემცირებას გამოწვეულს ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების ზრდით („წინა კარის“ სტრატეგია) და, ასევე, პირობით ვადამდე გათავისუფლებულთა

²⁰⁸ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ, პრეამბულა

²⁰⁹ D. van Zyl Smit and Sonja Snacken, Principles of European Prison Law and Policy, Penology and Human Rights, Oxford University Press Inc., New York, 2011, p. 316

რაოდენობის გაზრდას („უკანა კარის” სტრატეგია).²¹⁰ 2006 წლიდან 2013 წლამდე საქართველოში „წინა კარის” სტრატეგია უფრო აქტიურად გამოიყენება, ვიდრე პირობით ვადამდე გათავისუფლება,²¹¹ თუმცა, აღნიშნული იმდენად არ იყო გამოხატული ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების ზრდით, რამდენადაც – პირობითი მსჯავრის შეფარდებით.

ევროპის საბჭო წარმოადგენს იმ საერთაშორისო ორგანიზაციას, რომლის საქმიანობის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების განტვირთვა და მსჯავრდებულთა რესოციალიზაციის ხელშეწყობა წარმოადგენს. აღნიშნული მიზნის მიღწევაში მნიშვნელოვანწილად აქცენტი კეთდება პირობით ვადამდე გათავისუფლების ეფექტური სისტემის ფუნქციონირებაზე წევრ სახელმწიფოებში. პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის სწორად წარმართვისა და ეფექტური სისტემების ჩამოყალიბების ხელშეწყობის მიზნით ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა სპეციალური რეკომენდაციაც მიიღო და რიგ სხვა რეკომენდაციებშიც განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა ამ საკითხზე.

ამ მხრივ აღსანიშნავია ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის (2003)²² რეკომენდაცია, რომლითაც განისაზღვრა როგორც პირობით ვადამდე გათავისუფლების სტატისტიკური აღრიცხვიანობის წარმოების აუცილებლობა, ასევე – გაფართოებულ კონტექსტში კვლევითი საქმიანობის წარმოება, რაც პირობით ვადამდე გათავისუფლების არსებული სისტემის შესაბამისობასა და მის შემდგომ განვითარებაზე მეტი ცოდნისა და ინფორმაციის მიღების საშუალებას ქმნის.

ევროპაში პირობით ვადამდე გათავისუფლების ორი

²¹⁰ F. Dunkel, Kommentierung §57 StGB, in U. Kindhauser, U. Neumann and H. Paeffgen (eds) *Nomos Kommentar zum Strafgesetzbuch. Vol. 1* (3rd edn.). Baden-Baden: Nomos Verlag 2010

²¹¹ ციხის საერთაშორისო რეფორმის სამხრეთ კავკასიის ოფისის მიერ 2012 წლის 9 თებერვალს მოწოდებული სტატისტიკის თანახმად, 2011 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით 24114 პატიმარი და მსჯავრდებული იყო განთავსებული საქართველოს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის დაქვემდებარებაში არსებულ დაწესებულებებში, ხოლო პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა 38681 მსჯავრდებული

ფუნდამენტურისახეარსებობს: დისკრეციული და სავალდებულო, ანუ ავტომატური გათავისუფლების სისტემა. ორივე ეს სისტემა აღიარებულია ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის (2003)22 რეკომენდაციით.

დისკრეციული გათავისუფლების სისტემა გულისხმობს პირობით ვადამდე გათავისუფლების მოპოვებისთვის მოსახდელის საჯელის მინიმალური ვადის განსაზღვრას კანონით.²¹² დისკრეციული გათავისუფლების სისტემა, რაც ეფუძნება ინდივიდუალურ შეფასებას, გამოიყენება ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა: ავსტრია, ხორვატია, ესტონეთი, უნგრეთი, პოლონეთი, რუსეთის ფედერაცია, სლოვენია, ესპანეთი და ჩეხეთის რესპუბლიკა.²¹³ საქართველოც, არსებული კანონმდებლობისა და პრაქტიკის თვალსაზრისით, სწორედ ევროპული ქვეყნების ამ ჯგუფს მიეკუთვნება.

სავალდებულო პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემთხვევაში უნდა მოხდეს სასჯელის იმ პერიოდის განსაზღვრა, რომელიც მსჯავრდებულმა გათავისუფლების უფლების მოსაპოვებლად უნდა მოიხადოს. სავალდებულო პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემაში მხოლოდ კანონით განსაზღვრული საგამონაკლისო შემთხვევები უნდა არსებობდეს გათავისუფლების გადასავადებლად. ამასთანავე, გათავისუფლების გადავადების შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს პირობით ვადამდე გათავისუფლების ახალი თარიღი. ინგლისმა, უელსმა, ფინეთმა, საბერძნეთმა, შვედეთმა და თურქეთმა პირობით ვადამდე გათავისუფლების სავალდებულო ფორმა დანერგეს პრაქტიკაში.²¹⁴

ევროპის საბჭო უპირობოდ ემხრობა პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის დანერგვას წევრ სახელმწიფოებში, რაც სისხლის სამართლის პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი უნდა იყოს. ამ მხრივ საყურადღებოა მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (99)22 ციხის გადატვირთულობისა და „ციხის

²¹² ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ, პუნქტი 16

²¹³ N. Padfield, D. van Zyl Smit and F. Dunkel, Release from Prison, European Policy and Practice, Willan Publishing, USA, 2010, pg. 420

²¹⁴ Ibid.

მოსახლეობის“ ზრდის თაობაზე, რომლის პრეამბულაც მიუთითებს, რომ პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების გადატვირთულობა და „ციხის მოსახლეობის“ ზრდა წარმოადგენს მნიშვნელოვან პრობლემას დაწესებულების ადმინისტრაციისა და სისხლის სამართლის სისტემისათვის როგორც ადამიანის უფლებების, ისე სასჯელაღსრულების ინსტიტუტების ეფექტური მართვის თვალსაზრისით. ამასთანავე, რეკომენდაცია მიუთითებს, რომ „თავისუფლების აღკვეთა უნდა განიხილებოდეს როგორც უკიდურეს შემთხვევაში გამოსაყენებელი სანქცია ან ზომა და, შესაბამისად, უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როცა დანაშაულის სიმძიმე სხვა სანქციებისა და ზომების გამოყენებას აშკარად არაადეკვატურად გამოაჩენს.“²¹⁵

რეკომენდაცია ხაზგასმით აყალიბებს მნიშვნელოვან პოსტულატს, რომლის თანახმად „ხელი უნდა შეეწყოს იმ ზომების განვითარებას, რომლებიც შეამცირებს არსებული სასჯელის მოხდის ვადებს და რომლის დროსაც უპირატესობა მიეცემა ინდივიდუალიზებულ ზომებს, როგორცაა პირობით ვადამდე გათავისუფლება, ვიდრე კოლექტიურ ზომებს ციხის გადატვირთულობის მართვისას (ამნისტია, კოლექტიური შეწყალება).“²¹⁶

ვადამდე გათავისუფლების სამართლებრივი მექანიზმები ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულია. მიუხედავად იმისა, რომ პირობით ვადამდე გათავისუფლების აქტიურად გამოყენებისადმი დამოკიდებულება დღითიდღე პოზიტივისკენ იცვლება, სახელმწიფოსმეთაურის უფლებამოსილება – შეიწყალოს მსჯავრდებულები – კვლავაც კონტინენტის ბევრ სახელმწიფოში რჩება მსჯავრდებულთა ვადამდე გათავისუფლების ყველაზე ეფექტურ საშუალებად. მასიური შეწყალების პროცესი კვლავაც რეალობას წარმოადგენს და განსაკუთრებით ხშირად გამოიყენება როგორც დიდი პოლიტიკური ცვლილებების პერიოდში (მაგალითად, როგორცაა ადგილი ჰქონდა კომუნისმის შემდგომ პერიოდში აღმოსავლეთ ევროპაში), ასევე - როგორც ჩვეულებრივი მექანიზმი მსჯავრდებულთათვის სასჯელის შესამსუბუქებლად

²¹⁵ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (99)22 ციხის გადატვირთულობისა და ციხის მოსახლეობის ზრდის თაობაზე, პუნქტი 1

²¹⁶ Ibid, პუნქტი 23

ან სულაც განსათავისუფლებლად (მაგალითად, საფრანგეთში).²¹⁷

ხსენებული ტენდენციის თვალსაზრისით საქართველოც არ წარმოადგენს გამონაკლისს. 2012 წლამდე საქართველოში ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთა წლიური სტატისტიკის მიხედვით მოწინავე პოზიცია პრეზიდენტის მიერ შეწყალებით გათავისუფლებულ მსჯავრდებულებს ეკავა, მხოლოდ შემდეგ მოდიოდა პირობით ვადამდე გათავისუფლებულთა რაოდენობა და ბოლო ადგილზე იყო ამნისტიით გათავისუფლებულთა რაოდენობა. მაგალითად, 2006-2011 წლებში შეწყალებით გათავისუფლდა 6303 მსჯავრდებული (მათ შორის, 5942 მამაკაცი, 282 ქალი და 79 არასრულწლოვანი), პირობით ვადამდე გათავისუფლდა 2896 მსჯავრდებული (მათ შორის, 2699 მამაკაცი, 166 ქალი და 31 არასრულწლოვანი), ხოლო 2007-2009 წლებში განხორციელებული ამნისტიით გათავისუფლდა 701 მსჯავრდებული (მათ შორის, 635 მამაკაცი, 60 ქალი და 6 არასრულწლოვანი).²¹⁸ განსხვავებული სურათი დაფიქსირდა 2012 წლის 1 იანვრიდან 2013 წლის 30 ივნისამდე პერიოდში (18 თვე). კერძოდ, პრეზიდენტის შეწყალებას დაექვემდებარა 652 მსჯავრდებული (მათ შორის, 617 მამაკაცი, 30 ქალი და 5 არასრულწლოვანი),²¹⁹ პირობით ვადამდე გათავისუფლდა 1852 მსჯავრდებული (მათ შორის, 1655 მამაკაცი, 177 ქალი და 20 არასრულწლოვანი) და ამნისტიის კანონი შეეხო 17706 მსჯავრდებულს (მათ შორის, 16818 მამაკაცს, 822 ქალს და 66 არასრულწლოვანს).²²⁰

რეკომენდაციაში (99)22 ასახული მიდგომა გამყარებულია მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციით (2003)22, რომელიც პირობით ვადამდე გათავისუფლებას აღიარებს განმეორებითი სამართალდარღვევის აცილებისა და პატიმრის საზოგადოებაში

²¹⁷ R. Levy, *Pardon and Amnesties as Policy Instruments in Contemporary France* (2007) 36, Crime and Justice, pp 551-590

²¹⁸ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს ოფიციალური წერილი #2249/01/01, 21.02.2012

²¹⁹ Response of the Georgian Government to the Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or punishment (CPT) on its visit to Georgia from 19 to 23 November 2012, CPT/Inf (2013) 19, Attachment No.9, at www.cpt.coe.int/documents/geo/2013-19-inf-eng.pdf

²²⁰ Ibid, Attachment no.7

ინტეგრაციის ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურ და კონსტრუქციულ საშუალებად.²²¹ რეკომენდაცია პირობით ვადამდე გათავისუფლებას განმარტავს, როგორც მსჯავრდებულის ვადამდე გათავისუფლებას შემდგომი ინდივიდუალური პირობებით. ამასთანავე, რეკომენდაცია არ ეხება ამნისტიასა და შეწყალების საკითხებს.²²²

პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის აღსრულებისა და მისი ეფექტურობის მიღწევის მარეგულირებელი სტანდარტები მოცემულია მინისტრთა საბჭოს კიდევ ერთ ფუძემდებლურ დოკუმენტში - რეკომენდაცია (2006)2 ევროპული ციხის წესების შესახებ. კერძოდ, თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში უნდა გატარდეს ზომები მსჯავრდებულთა თანდათანობით საზოგადოებაში დასაბრუნებლად, რაც მიღწეულ უნდა იქნეს გათავისუფლებისათვის მოსამზადებელი პროგრამების არსებობითა და ნაწილობრივ ან პირობით ვადამდე გათავისუფლებით.²²³

წამების პრევენციის ევროპულმა კომიტეტმა დიდი ხნის წინათ აღიარა, რომ პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების გადატვირთულობა პირდაპირ კავშირშია წამების და არაადამიანური, ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის, ან დასჯის გამოწვევასთან, რომლის პრევენციაც მის კომპეტენციას განეკუთვნება.²²⁴ ბოლო წლებში კომიტეტმა გააფართოვა თავისი ხედვა და განმარტა, რომ სახელმწიფოების მიერ ისეთი სისტემის დანერგვა, რომელიც ამცირებს თავისუფლებააღკვეთილ მსჯავრდებულთა რაოდენობას, წარმოადგენს ყველაზე ეფექტურ საშუალებას ცუდი მოპყრობის პრევენციის მიზნით.²²⁵ ერთ-ერთ გზას, რომელიც თავისუფლებააღკვეთილ მსჯავრდებულთა რიცხოვნებას აკონტროლებს, წარმოადგენს პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემა და ისიც კომიტეტის მიერ იქნა

²²¹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ, პრეამბულა

²²² Ibid, პუნქტი 1

²²³ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2006)2 ევროპული ციხის წესების შესახებ, წესი 107

²²⁴ CPT 7th General Report [CPT/Inf (97)10] ss. 12-15

²²⁵ CPT 11th General Report [CPT/Inf (2001)16] s. 28

მხარდაჭერილი; კომიტეტმა გამორჩეული განცხადება გააკეთა, რომლითაც წევრ ქვეყნებს მოუწოდა, რომ ყველა თავისუფლებაალკვეთილ მსჯავრდებულს, მათ შორის უვადო თავისუფლებაალკვეთილ პირებსაც, ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ და მონაწილეობდნენ პირობით ვადამდე გათავისუფლების მოსამზადებელ პროგრამებში და მათი პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხი უნდა დაექვემდებაროს განხილვას.²²⁶

რიგით საქმეში პირობით ვადამდე გათავისუფლება ჩვეულებრივ მოვლენას უნდა წარმოადგენდეს და მხოლოდ იმ შემთხვევებში არ უნდა ხდებოდეს მისი ვადამდე გათავისუფლება, როდესაც აშკარაა მსჯავრდებულთან დაკავშირებული ნეგატიური პროგნოზები. ამგვარ პრაქტიკას ვაწყდებით ბელგიაში, დანიაში და შვეიცარიაში. მაგალითისათვის, შვედეთში მსჯავრდებულის თავისუფლების აღკვეთისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება ხდება სასჯელის ვადის ორი მესამედის მოხდის შემდეგ, თუ არ არსებობს რიგი წინააღმდეგობრივი გარემოებებისა. 2007 წლის 1 იანვრიდან ერთ-ერთ ასეთ საფუძველს წარმოადგენს პირობითი სასჯელის დარღვევა, რასაც მისი გაუქმება მოჰყვება შედეგად.²²⁷

ფრანგული სისხლის სამართლის პროცედურები შეიცავს ზოგიერთ ყურადსაღებ ელემენტს. კერძოდ, იმის მაგიერ, რომ მსჯავრდებულმა წარადგინოს თავის რესოციალიზაციასთან დაკავშირებით მყარი მტკიცებულებები, მან უბრალოდ უნდა აჩვენოს, რომ იგი პოზიტივისკენ შეიცვალა. პირობით ვადამდე მსჯავრდებულის გათავისუფლება საფრანგეთში სასჯელის ვადის ნახევრის მოხდის შემდეგ, ხოლო რეციდივისტების შემთხვევაში - ორი მესამედის გასვლის შემდეგ არის შესაძლებელი. მსჯავრდებულს, რომელსაც ჰყავს ათ წლამდე მცირეწლოვანი შვილი და რომელიც მასთან იზრდებოდა მის თავისუფლების აღკვეთამდე, მისი პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისას აღნიშნულ გარემოებას არსებითი ყურადღება ექცევა, რაც განპირობებულია ოჯახური კავშირების გამყარების ხელშეწყობითა და თავისუფლების აღკვეთის უარყოფითი ასპექტების შემცირებით. ასეთი შემთხვევებისთვის პირობით

²²⁶ CPT Hungary Visit 2007 [CPT/Inf (2007)24] s. 33

²²⁷ N. Padfield, D. van Zyl Smit and F. Dunkel, Release from Prison, European Policy and Practice, Willan Publishing, USA, 2010, pg. 421

ვადამდე გათავისუფლებისთვის აღარ არსებობს მინიმალურად სავალდებულო ვადა და პირი შესაძლოა თავისუფლების აღკვეთიდან უმცირეს ვადაში გათავისუფლდეს. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი პრაქტიკა ძალზე იშვიათად გამოიყენება. პირობით ვადამდე გათავისუფლების მსგავსი, ოჯახურ ურთიერთობებზე ორიენტირებული რეგულაციები მოქმედებს იტალიაშიც.²²⁸

საქართველოს კანონმდებლობა სხვადასხვა სიმძიმის დანაშაულზე სასჯელის სათანადო მინიმალურ მოსახდელ ვადას აწესებს. კერძოდ, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში მსჯავრდებულს მოხდელი უნდა ჰქონდეს სასჯელის ნახევარი; მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში - სასჯელის ორი მესამედი; განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში - სასჯელის სამი მეოთხედი; აგრეთვე, მოხდელი უნდა ჰქონდეს სამი მეოთხედი სასჯელისა, რომელიც დანიშნული ჰქონდა წინათ პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ პირს, ხოლო პირობით ვადამდე გათავისუფლება გაუუქმდა პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულების ჯიუტად თავის არიდებისათვის, ან გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულისათვის, ან განზრახი დანაშაულის ჩადენისათვის.²²⁹

განსხვავებული მიდგომაა საქართველოს კანონმდებლობაში არასრულწლოვან თავისუფლება აღკვეთილ მსჯავრდებულებთან მიმართებით. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების საკითხი პირობით ვადამდე გათავისუფლებაზე განხილვას დაექვემდებარება შემდეგი თანაფარდობით: ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში მსჯავრდებულს მოხდელი უნდა ჰქონდეს სასჯელის ერთი მესამედი, მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში - სასჯელის ნახევარი, ხოლო განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში - სასჯელის ორი მესამედი.²³⁰

²²⁸ Ibid.

²²⁹ საქართველოს პატიმრობის კოდექსი, მუხლი 40.1, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 72.3

²³⁰ საქართველოს პატიმრობის კოდექსი, მუხლი 40.2, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 30 მაისის #97 ბრძანება პატიმრობის, თავისუფლების აღკვეთის, შერეული ტიპის ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა დაწესებულებების, ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო

ევროპის ქვეყნებში სხვადასხვა ორგანო იხილავს და იღებს გადაწყვეტილებას პირობით ვადამდე გათავისუფლებაზე. ყველგან არ არის გერმანიის მსგავსი სისტემა, სადაც დამოუკიდებელი სასამართლო იღებს ამგვარ გადაწყვეტილებას. მაგალითად, ბელგიაში თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ადმინისტრაციის კომპეტენციას განეკუთვნება პირობით ვადამდე გათავისუფლების გადაწყვეტილების მიღება ყველა იმ საქმეში, რომელშიც მსჯავრდებულს სამ წლამდე თავისუფლების აღკვეთა აქვს მისჯილი; ყველა სხვა შემთხვევაში გადაწყვეტილებას იღებს სასჯელის აღმასრულებელი სასამართლო, რომელიც სამი წევრისგან - მოსამართლისგან, სოციალური ინტეგრაციის ექსპერტისა და პენიტენციურ საკითხებში ექსპერტისგან შედგება. ევროპის კონტინენტზე წარმოდგენილია ქვეყნები,²³¹ სადაც რიგ შემთხვევებში გადაწყვეტილებას იღებს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ადმინისტრაცია, ხოლო რიგ შემთხვევებში - იუსტიციის სამინისტროს შესაბამისი სტრუქტურული ერთეული. ინგლისსა და უელსში ფუნქციონირებს პირობით ვადამდე გათავისუფლების საბჭო, რომელიც ბელგიის მსგავსად სხვადასხვა სფეროს წარმომადგენლებისგან შედგება. სხვა ქვეყნებში სპეციალიზირებული მოსამართლის შემოღებას ან ტრიბუნალის შექმნას დაუჭირეს მხარი (მაგალითად, ხორვატიაში, საფრანგეთში, გერმანიაში, უნგრეთში, იტალიაში, პოლონეთში, სლოვენიაში და ესპანეთში). ამგვარი კომპეტენციით პირველი ინსტანციის სასამართლოები მხოლოდ რამდენიმე ქვეყანაშია აღჭურვილი (ჩეხეთის რესპუბლიკა, ესტონეთი, საბერძნეთი და ლიტვა). ყველასგან გამორჩეულ სისტემას გვთავაზობს ჰოლანდია, სადაც გადაწყვეტილების მიღებაზე პასუხისმგებელია საზოგადოებრივი პროკურორი.²³²

საქართველომ ბოლო ათწლეულის განმავლობაში პირობით ვადამდე გათავისუფლების ოთხი სისტემა გამოსცადა. 2006 წლამდე მოქმედებდა სისტემა, რომლის მიხედვით თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების დირექტორი

დაწესებულებისა და ტუბერკულოზით დაავადებულ მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულების დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 101.1

²³¹ დანია, ფინეთი, შვედეთი, შვეიცარია

²³² N. Padfield, D. van Zyl Smit and F. Dunkel, Release from Prison, European Policy and Practice, Willan Publishing, USA, 2010, pg. 425

მსჯავრდებულის საქმეს ტერიტორიული სასამართლოს წინაშე წარადგენდა პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მისაღებად. 2006 წლიდან ეს ფუნქცია დაწესებულების დირექტორებს ჩამოერთვა და გადაეცა სასჯელალსრულების დეპარტამენტში შექმნილ კომისიას, რომელიც ერთგვარი „ფილტრის“ ფუნქციას ასრულებდა, განიხილავდა რა ყველა მსჯავრდებულის საქმეს, რომელმაც პირობით ვადამდე გათავისუფლებისათვის საჭირო მინიმალური სასჯელის ვადა მოიხადა და იღებდა გადაწყვეტილებას რომელი საქმე წარედგინა სასამართლოში საბოლოო განხილვისა და გადაწყვეტილების მისაღებად. ამ შემთხვევაშიც საბოლოო სიტყვა სასამართლოს რჩებოდა.

2009 წლის სექტემბერში პირობით ვადამდე გათავისუფლების ეს მოდელიც გაუქმდა და იგი ჩაანაცვლა საქართველოს სასჯელალსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მუდმივმოქმედმა კომისიამ. ამ შემთხვევაში საკითხის განხილვის კომპეტენციამ დეპარტამენტიდან სამინისტროს დონეზე გადაინაცვლა იმ განსხვავებით, რომ საკითხს განიხილავდა და საბოლოო გადაწყვეტილებას მიიღებდა მუდმივმოქმედი კომისია და არა – სასამართლო.

2010 წლის 1 ოქტომბრიდან ძალაში შევიდა საქართველოს პატიმრობის ახალი კოდექსი, რომელმაც რადიკალურად შეცვალა ქვეყანაში მოქმედი პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემა და, გარკვეულწილად, იგი ინგლისსა და შოტლანდიაში მოქმედი სისტემის იდენტურად ჩამოაყალიბა. კერძოდ, შეიქმნა ადგილობრივი საბჭოები,²³³ რომელთაც დაევალი

²³³ საქართველოს სასჯელალსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 28 ოქტომბრის #151 ბრძანებით განისაზღვრა აღმოსავლეთ საქართველოს ადგილობრივი საბჭო, დასავლეთ საქართველოს ადგილობრივი საბჭო და არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭო. სასჯელალსრულებისა და პრობაციის მინისტრის #93 ბრძანებით (28.05.2014) ჩამოყალიბდა 5 ადგილობრივი საბჭო: აღმოსავლეთ საქართველოს პირველი ადგილობრივი საბჭო, აღმოსავლეთ საქართველოს მეორე ადგილობრივი საბჭო, დასავლეთ საქართველოს ადგილობრივი საბჭო, არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭო და ქალ მსჯავრდებულთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭო, იხ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2357068>.

მსჯავრდებულთა საქმეების განხილვა და გადაწყვეტილების მიღება. აღნიშნული სისტემის შემოღებით სასამართლოს საბოლოოდ ჩამოერთვა პირობით ვადამდე გათავისუფლების საქმეებზე განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების კომპეტენცია. მართალია, მხარეს დარჩა უფლება ადმინისტრაციული წესით ერთჯერადად გაასაჩივროს ადგილობრივი საბჭოს გადაწყვეტილება სასამართლოში, მაგრამ იმ შემთხვევაშიც, თუ სასამართლო დაადგენს, რომ მიღებული გადაწყვეტილებისას არ იყო გათვალისწინებული ყველა გარემოება, რასაც შეეძლო არსებითი ზეგავლენა მოეხდინა საბოლოო ვერდიქტზე, იგი უფლებამოსილია, მხოლოდ ადგილობრივ საბჭოს დაუბრუნოს საქმე ხელახალი განხილვისა და გადაწყვეტილების მისაღებად.

ადგილობრივი საბჭოების ინსტიტუტის შემოღებით არ მომხდარა სამინისტროს მუდმივმოქმედი კომისიის გაუქმება. მართალია, კანონმდებლობამ არ განსაზღვრა მუდმივმოქმედი კომისიის მაკოორდინირებელი როლი ადგილობრივ საბჭოებთან მიმართებით, მაგრამ ადგილობრივ საბჭოებს დაუწესა სამ თვეში ერთხელ გაწეული საქმიანობის შესახებ მუდმივმოქმედი კომისიისათვის ანგარიშის წარდგენა და მათ საქმიანობაზე საერთო ზედამხედველობა. განსაკუთრებით საყურადღებოა მუდმივმოქმედი კომისიის ფუნქცია, განიხილოს იმ მსჯავრდებულთა საქმეები, რომლებსაც ადგილობრივი საბჭოების განხილვისას უარი ეთქვათ პირობით ვადამდე გათავისუფლებაზე და მიიღოს ადგილობრივი საბჭოებისგან განსხვავებული გადაწყვეტილება, რომელიც ზემდგომი იურიდიული ძალისაა და პირი დაუყოვნებლად გათავისუფლებას ექვემდებარება.²³⁴ 2011 წლის განმავლობაში სამინისტროს მუდმივმოქმედი კომისიის მიერ პირობით ვადამდე გათავისუფლდა 28 მსჯავრდებული (მათ შორის, 24 მამაკაცი, 3 ქალი და 1 არასრულწლოვანი), რომელთაც უარი ეთქვათ ადგილობრივი საბჭოების მიერ.²³⁵ მუდმივმოქმედი

²³⁴ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 27 დეკემბრის #185 ბრძანება მუდმივმოქმედი კომისიის დებულების დამტკიცების თაობაზე, მუხლი 4; საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 28 ოქტომბრის #151 ბრძანება ადგილობრივი საბჭოების რაოდენობის, ტერიტორიული განსჯადობისა და ადგილობრივი საბჭოს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 22.2

²³⁵ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების

კომისიის გაუქმება და პირობით ვადამდე გათავისუფლების ფუნქციის მხოლოდ ადგილობრივი საბჭოებისათვის ერთპიროვნულად დელეგირება შესაძლებელი გახდა 2015 წლის მაისში, საქართველოს პატიმრობის კოდექსში შეტანილი ცვლილებებისა და დამატებების საფუძველზე.²³⁶

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმ გარემოებას, გადაწყვეტილების მიმღები ორგანო ავტომატურად იხილავს პირობით ვადამდე გათავისუფლების საქმეებს და გამოაქვს გადაწყვეტილება, თუ ეს ხდება მაშინ, როდესაც მას მოუხმობენ აღნიშნული ფუნქციის განსახორციელებლად. იმ დროს, როდესაც გერმანიაში სასჯელის აღსრულებაზე პასუხისმგებელი საბჭო განსახილველად წარადგენს პატიმრის საკითხს, რომელსაც გასდის დადგენილი სასჯელის მოხდის ორი მესამედი, სხვა ქვეყნებში თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ადმინისტრაციასაც²³⁷ ან პროკურატურასაც²³⁸ უფლება აქვთ გააკეთონ სათანადო წარდგინებები.²³⁹

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)22 განსაზღვრავს შესაბამისი ხელისუფლების მიერ საჭირო პროცედურების დაწყებას იმისთვის, რათა ხელი შეუწყოს პირობით ვადამდე გათავისუფლების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებას, როგორც კი პატიმარი მოიხდის მინიმალურ პერიოდს.²⁴⁰ აღნიშნული სტანდარტი მიუთითებს ხელისუფლების წარმომადგენელთა ვალდებულებაზე განახორციელოს ყველა ის აქტივობა, რაც უზრუნველყოფს პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის სრულფასოვან განხილვას, დაწყებული საქმის შესაბამისი კომპეტენტური

საკითხთა სამინისტროს ოფიციალური წერილი #2249/01/01, 21.02.2012

²³⁶ საქართველოს კანონი საქართველოს პატიმრობის კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ (#3523-III, 01.05.2015), მუხლი 1, პუნქტი 27, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2835499#DOCUMENT:1>

²³⁷ ბულგარეთი, ხორვატია, დანია, საბერძნეთი, ისლანდია, ირლანდია, იტალია, ლატვია. პოლონეთი, სლოვაკეთი, ესპანეთი, თურქეთი

²³⁸ ბულგარეთი, ჩეხეთის რესპუბლიკა, საფრანგეთი, სლოვაკეთი, თურქეთი

²³⁹ H. Tubex and P.V. Tournier (2003) *Study of Conditional Release (Parole) in the Member States, Analysis of Replies to the General Questionnaire* (Council for Penological Co-operation, PC-CP (2000) 24 Rev 4 [restricted])

²⁴⁰ პუნქტი 17

ორგანოსათვის წარდგენიდან, დასრულებული დადებითი გადაწყვეტილების შეთხვევაში მსჯავრდებულის დაუყოვნებლად გათავისუფლებითა და შესაბამისი საზედამხებველო ორგანოსათვის მსჯავრდებულის საქმის გადაგზავნით. საქართველოში 2013 წლის 1 იანვრამდე მოქმედი კანონმდებლობა არ მოდიოდა შესაბამისობაში აღნიშნულ სტანდარტთან, რადგან ადგილობრივისაბჭოსწინაშეპირობითვადამდეგათავისუფლების თაობაზე საქმის განსახილველად წარდგენა, ძირითადად, თავად მსჯავრდებულის, მისი დამცველის/კანონიერი წარმომადგენლის ან ახლო ნათესავის ტვირთს წარმოადგენდა. საქართველოს პარლამენტის მიერ 2012 წლის ივნისში საქართველოს პატიმრობის კოდექსში შეტანილი ცვლილებების საფუძველზე, 2013 წლიდან ეს მანკიერი პრაქტიკა გაუქმდა და დაწესებულების ადმინისტრაციას დაევალა საქმის მომზადება და შესაბამისი ორგანოსათვის განსახილველად დროულად გადაგზავნა.²⁴¹ ცვლილებების გატარებამდე, აღნიშნული სამართლებრივი საფუძველი რიგ პრობლემებს წარმოშობდა, კერძოდ: შესაძლოა, მსჯავრდებულის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის მიერ არასწორად მომხდარიყო სასჯელის ვადის გამოთვლა და თუნდაც ერთი დღის ცდომილების შემთხვევაში, თუ დადგინდებოდა, რომ წარდგენილი შუამდგომლობა ვადაზე ადრე გაკეთდა, სრულწლოვანი მსჯავრდებულის შემთხვევაში გამოიწვევდა მისი საქმის განხილვის ექვსი თვით, ხოლო არასრულწლოვნის შემთხვევაში – 3 თვით გადადებას.

ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში ამგვარ წარდგინებებთან მიმართებაში მსჯავრდებულთა პროცედურული უფლებები თითქმის ერთნაირია. უმრავლეს ქვეყანაში მსჯავრდებულს უფლება აქვს იქნეს მოსმენილი და თითქმის ყველგან მას ეძლევა დადგენილ პროცედურებში მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა (განხილვაში ან ზეპირმოსმენაში). დოკუმენტებთან ხელმისაწვდომობის უფლება (ზოგიერთ შემთხვევაში არა პირდაპირ, არამედ ადვოკატის მეშვეობით) აღიარებულია კონტინენტის მრავალ ქვეყანაში, მაგრამ არა – ბულგარეთში, ხორვატიაში, კვიპროსში, ლიტვაში, ლატვიაში, მალტაში, პოლონეთში, პორტუგალიაში, სლოვაკეთსა და თურქეთში.

²⁴¹ საქართველოს პატიმრობის კოდექსი, მუხლი 42.1

მიუხედავად აღნიშნულისა, ყველა ქვეყანაში მსჯავრდებულს ეცნობება განხილვის შედეგები.²⁴² ამ მხრივ საქართველოც არ წარმოადგენს გამონაკლისს და უნდა ითქვას, რომ ახალი სისტემის დანერგვით შესაძლებელი გახდა მსჯავრდებულის ზეპირ მოსმენაზე მონაწილეობა. ამასთან, მსჯავრდებული უფლებამოსილია ზეპირ მოსმენაზე იყოლიოს დამცველი/კანონიერი წარმომადგენელი; აგრეთვე, მონაწილეობის მიღება შეუძლია იმ დაწესებულების წარმომადგენელსაც, რომელშიც მსჯავრდებული იხდის ან იხდის სასჯელს.²⁴³

პერიოდი, როდესაც ახალი განაცხადი არ შეიძლება იყოს წარდგენილი, განსაზღვრულია ევროპის ყველა ქვეყანაში, გამონაკლისს წარმოადგენს შვედეთი. ამგვარი პერიოდის მაქსიმუმია ერთი წელი, რაც დადგენილია ბელგიაში, პორტუგალიაში, რუმინეთში, შოტლანდიაში, სლოვაკეთსა და ჩეხეთის რესპუბლიკაში, მაშინ როდესაც ევროპის უმრავლეს ქვეყანაში ეს პერიოდი, როგორც წესი, ერთი, ორი, სამი ან ექვსი თვეა.²⁴⁴ საქართველოში პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის ხელახალი განხილვა შესაძლებელია ყოველ ექვს თვეში ერთხელ,²⁴⁵ გამონაკლისს წარმოადგენს არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმეები, რომელთა ხელახალი განხილვა სავალდებულოა ყოველ სამ თვეში ერთხელ.²⁴⁶

²⁴² N. Padfield, D. van Zyl Smit and F. Dunkel, Release from Prison, European Policy and Practice, Willan Publishing, USA, 2010, pg. 426

²⁴³ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 28 ოქტომბრის #151 ბრძანება ადგილობრივი საბჭოების რაოდენობის, ტერიტორიული განსჯადობისა და ადგილობრივი საბჭოს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 13.2

²⁴⁴ N. Padfield, D. van Zyl Smit and F. Dunkel, Release from Prison, European Policy and Practice, Willan Publishing, USA, 2010, pg. 426-427

²⁴⁵ გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მოსახდელი სასჯელის ვადა არ აღემატება ექვს თვეს ან/და თუ არსებობს რაიმე განსაკუთრებული გარემოება

²⁴⁶ საქართველოს პატიმრობის კოდექსი, მუხლი 42.6; საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 30 მაისის #97 ბრძანება პატიმრობის, თავისუფლების აღკვეთის, შერეული ტიპის ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა დაწესებულებების, ბრალდებულთა და მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულებისა და ტუბერკულოზით დაავადებულ მსჯავრდებულთა სამკურნალო დაწესებულების დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 101.2

უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ რიგ საქმეებში განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განმეორებითი განხილვის ვადებზე. აგრეთვე, მიუთითა, რომ, მაგალითად, საქმეში „ჰირსტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“²⁴⁷, იმის განსასაზღვრად, წარმოადგენდა თუ არა მსჯავრდებული კვლავაც საშიშროებას, უნდა განხილულიყო გონიერი ინტერვალებით და, რომ ორი წელი განხილვებს შორის ზედმეტად დიდი შუალედი იყო.²⁴⁸

პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის განხილვისას აქტუალურია საკითხი უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირებთან დაკავშირებით. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა თავისი რეკომენდაციით (2003)23, რომელიც ციხის ადმინისტრაციის მიერ სამუდამო და გრძელვადიანი პატიმრების მართვას ეხება, უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირთა პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით ხაზი გაუსვა ამ უფლების მინიჭების აუცილებლობას და რეფერირება მოახდინა (2003)22 რეკომენდაციაზე.²⁴⁹

უვადო თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლების გარეშე არ უნდა იქნეს გამოყენებული არცერთი კატეგორიის მსჯავრდებულთან მიმართებაში. ამგვარი უფლების არარსებობა შეესაბამება არა მარტო არაადამიანურ და ღირსების შემლახავ მოპყრობას, არამედ ხელს უშლის მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას. გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ უვადო თავისუფლების აღკვეთა პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლების გარეშე, ადამიანის ღირსების შემლახველია; მისივე განმარტებით, უვადო თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება ადამიანის ღირსების შესაბამისი იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იარსებებს გათავისუფლების

²⁴⁷ ჰირსტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Hirst v. United Kingdom*) 24 ივლისი 2001 წელი

²⁴⁸ D. van Zyl Smit and Sonja Snacken, *Principles of European Prison Law and Policy, Penology and Human Rights*, Oxford University Press Inc., New York, 2011, p. 332

²⁴⁹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)23 ციხის ადმინისტრაციის მიერ სამუდამო და გრძელვადიანი პატიმრების მართვის შესახებ, პუნქტი 34

კონკრეტული და შესაძლებელი მოლოდინი. ადამიანის ღირსება შელახულია, თუ მსჯავრდებული, მისი პირადი განვითარების მიუხედავად, როდისმე თავისუფლების დაბრუნების ყველანაირ იმედს დაკარგავს.²⁵⁰

უვადო თავისუფლებადკვეთილ პირთა მიერ სასჯელის მოხდის პერიოდი და პირობით ვადამდე გათავისუფლების პირობები სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულია. მაგალითად, გერმანიაში უვადო თავისუფლებადკვეთილ პირთა პირობით ვადამდე გათავისუფლება არ შეიძლება მანამ, სანამ ისინი არ მოიხდიან სულ მცირე თხუთმეტწლიან სასჯელს. ინგლისსა და უელსში მსგავსი მინიმალური ვადა თოთხმეტი წელიწადია.²⁵¹ საქართველოში უვადო თავისუფლებადკვეთილ პირთა პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვა შესაძლებელია მას შემდეგ, რაც ისინი თავისუფლების აღკვეთის 20 წელს მოიხდიან.²⁵²

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, თუ რამდენად ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლს პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლების არქონა. საქმეში „*ეინჰორნი საფრანგეთის წინააღმდეგ*“ სასამართლომ აღნიშნა, რომ ისეთი უვადო თავისუფლების აღკვეთის დაკისრებამ, რომელიც გამორიცხავს სხვა სახის სასჯელით შეცვლის შესაძლებლობას, შეიძლება წამოჭრას კონვენციის მე-3 მუხლით დაცული უფლების დარღვევის საკითხი.²⁵³

საქმეში „*კაფკარისი კვიპროსის წინააღმდეგ*“ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდი პალატის წინაშე დადგა უვადო თავისუფლების აღკვეთით კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის საკითხი, რადგან განმცხადებელს არ ჰქონდა გათავისუფლების შესაძლებლობა. თუმცა, სასამართლომ თავი აარიდა საკითხს, განაცხადა რა, რომ საქმის ზოგიერთი ფაქტის

²⁵⁰ გ. მიქანაძე, არასრულწლოვან, ქალ და უვადო თავისუფლებადკვეთილ პატიმრებთან მოპყრობის თავისებურებანი, თბილისი, 2008 წელი, გვ. 48-49

²⁵¹ Ibid, გვ. 44

²⁵² საქართველოს პატიმრობის კოდექსი, მუხლი 40.6, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 72.7

²⁵³ *ეინჰორნი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Einhorn v. France)*, 16 ოქტომბერი 2001 წელი, 27-ე პუნქტი

ვიწრო ინტერპრეტაციის გათვალისწინებით შეუძლებელი იყო იმის თქმა, რომ კაფკარის არ ჰქონდა გათავისუფლების შესაძლებლობა.²⁵⁴

კაფკარისის საქმეში რამოდენიმე აშკარა მინიშნებაა იმის თაობაზე, რომ თუ სამომავლოდ სასამართლოს წინაშე დადგება შეუმცირებადი უვადო თავისუფლების აღკვეთის საკითხი, იგი აღნიშნულს კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევად მიიჩნევს. მტკიცებულების ნიშნად შეიძლება მოვიშველიოთ სასამართლოს განცხადება, რომლის თანახმად „მე-3 მუხლის მიზნებისთვის საკმარისია ის გარემოება, რომ უვადო თავისუფლების აღკვეთა *de jure* და *de facto* შემცირებადია“.²⁵⁵ აღნიშნული პოზიცია კიდევ უფრო გამყარებულ იქნა მოსამართლე ბრატცას განსხვავებულ აზრში, როდესაც მან განაცხადა: „დადგა დრო, როდესაც სასამართლომ ღიად უნდა დაადასტუროს, რომ შეუმცირებადი უვადო თავისუფლების აღკვეთის მისჯა, თუნდაც სრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის, პრინციპში ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-3 მუხლს“.²⁵⁶

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის (2003)23 რეკომენდაცია უფრო შორს წავიდა, დაადგინა რა სტანდარტი, რომლის თანახმად თუ პირობით გათავისუფლების გაუქმების შემდეგ უვადო თავისუფლება აღკვეთილი პირი დაბრუნდება თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში, მის მიმართ ხელახლა უნდა განისაზღვროს პროგრამები მისი საზოგადოებაში ხელახალი დამკვიდრების მომზადების მიზნით.²⁵⁷ ამ კუთხით საყურადღებოა ევროპული სასამართლოს მოწინავე საქმე „სტაფორდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“.²⁵⁸ აღნიშნულ საქმეში განმცხადებელი, რომელიც დამნაშავედ იქნა ცნობილი მკვლელობაში, პირობით ვადამდე გათავისუფლდა უვადო

²⁵⁴ D. van Zyl Smit and Sonja Snacken, *Principles of European Prison Law and Policy, Penology and Human Rights*, Oxford University Press Inc., New York, 2011, p. 331

²⁵⁵ კაფკარისი კვიპროსის წინააღმდეგ (*Kafkaris v. Cyprus*), 12 თებერვალი 2008 წელი, 98-ე პუნქტი

²⁵⁶ *Ibid*, მოსამართლე ბრატცას განსხვავებული აზრი (შიდა პარაგრაფების გარეშე)

²⁵⁷ პუნქტი 35

²⁵⁸ *სტაფორდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Stafford v. United Kingdom)* 28 მაისი 2002 წელი

თავისუფლების აღკვეთისგან. საზოგადოებაში დაბრუნების შემდეგ მას არაძალადობრივი და წინა დანაშაულთან კავშირის არმქონე ახალი დანაშაულის ჩადენისათვის მისეაჯა თავისუფლების აღკვეთა. განსახილველი საკითხი ეხებოდა იმას, უნდა გაეგრძელებინა თუ არა მას თავისუფლების აღკვეთის სახით სასჯელის მოხდა მას შემდეგ, რაც მეორე დანაშაულის ჩადენისათვის განკუთვნილი ვადა ამოიწურებოდა იმ საფუძველით, რომ მან დაარღვია პირობით ვადამდე გათავისუფლებით ნაკისრი პირობა. სასამართლოს მიერ არსებითად იქნა მხარდაჭერილი პოზიცია, რომლის მიხედვითაც თაღლითობის, არაძალადობრივი დანაშაულის ჩადენა არ წარმოადგენს ჩადენილი მკვლელობისთვის თავისუფლების აღკვეთის სახით შემდგომი სასჯელის მოხდის საფუძველს.²⁵⁹

გათავალისწინებელია, რომ ბოლო წლებში მთავარი აქცენტი გადატანილია აღკვეთის ღონისძიებებისა და სასჯელის შეფარდების საკითხებზე და, ფაქტობრივად, ყურადღების მიღმა დარჩა პირობით ვადამდე გათავისუფლებულთა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში უკან შებრუნების საკითხი. დაუშვებელია უკან შებრუნების ტექნიკურად იზოლირება სასჯელის შეფარდების პოლიტიკისა და პრაქტიკისაგან, რამეთუ ვადამდე გათავისუფლების კონტექსტის სრულყოფილად აღქმა შეუძლებელია თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მსჯავრდებულის შებრუნების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და დადგენილი პირობების დარღვევის პრაქტიკის გათვალისწინების გარეშე.²⁶⁰

ეფექტიანი ვადაზე ადრე გათავისუფლებისთვის აუცილებელია ციხის ადმინისტრაციისა და იმ უწყების თანამშრომლობა, რომელიც პასუხისმგებელია ისეთი ღონისძიებების იმპლემენტაციაზე (როგორცაა, შინაპატიმრობა, საგანმანათლებლო ან სარეაბილიტაციო პროგრამები და ა.შ.), რომლებიც გათავისუფლების პირობებს წარმოადგენს. როგორც წესი, ეს უწყება

²⁵⁹ D. van Zyl Smit and Sonja Snacken, Principles of European Prison Law and Policy, Penology and Human Rights, Oxford University Press Inc., New York, 2011, p. 333

²⁶⁰ B. Weaver, C. Tata, M. Munro, M. Barry, The Failure of Recall to Prison: Early Release, Front-Door and Back-Door Sentencing and the Revolving Prison Door in Scotland, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 85-98, [www.ejprob.ro].

პრობაციის სამსახურია. თემში ზედამხედველობა, იქნება ეს სასამართლოს მიერ დანიშნული სანქცია თუ ღონისძიება, როგორცაა პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლება, უნდა პასუხობდეს საერთაშორისო სტანდარტებს.

გაეროსა და ევროპის საბჭოს ფარგლებში მიღებული დოკუმენტები განსაზღვრავს პრობაციის სისტემასა და პრობაციონერთა უფლებრივ მდგომარეობას. ამ მხრივ აღსანიშნავია ორი საბაზისო დოკუმენტი: „არასაპატიმრო ღონისძიებათა გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები“, ცნობილი „ტოკიოს წესების“ სახელწოდებით (რეზოლუცია N45/110, 14.12.1990) და „ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2010)1 წევრი სახელმწიფოებისადმი პრობაციის ევროპული წესების შესახებ“ (N1075, 20.01.2010). ერთი შეხედვით, თითქოს ხშირია საკითხების გადაფარვა ამ დოკუმენტებს შორის, მაგრამ მათი შინაარსის გაცნობა ცხადყოფს, რომ ისინი ავსებენ ერთმანეთს.

ორივე დოკუმენტი ადგენს იმ მინიმალურ სტანდარტებს, რომლებიც დაკავშირებულია პრობაციის სისტემას დაქვემდებარებული მსჯავრდებულის სასჯელის აღსრულებასთან, პრობაციის სამსახურის როლთან სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშების მომზადებასთან, დაზარალებულთან მუშაობასთან, მოხალისეთა ჩართულობასა და კვლევითი საქმიანობის წარმოების აუცილებლობასთან.

ცალკე ქვეთავები ეთმობა მსჯავრდებულისათვის დადგენილი პირობების დარღვევას. ამ მხრივ პრობაციის ევროპული წესები მოუწოდებს შესაბამის სამსახურებს, მსჯავრდებულთათვის განმარტებული იყოს, თუ რა მოეთხოვებათ მათ, როგორია პრობაციის პერსონალის ვალდებულება და პასუხისმგებლობა და როგორი იქნება პირობების შეუსრულებლობის შედეგები.²⁶¹ პირობების დადგენისა და ზედამხედველობის საჭიროების განსაზღვრისას გადაწყვეტილების მიმღებ თანამდებობის პირთათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ანგარიშები, მათ შორის, ზეპირი განცხადებები თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მომუშავე პერსონალისა, რომლებიც იცნობენ მსჯავრდებულსა

²⁶¹ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპულ წესებზე, 86-ე წესი.

და მათ მონაცემებს.²⁶² გადაწყვეტილების მიმღები თანამდებობის პირები უნდა დარწმუნდნენ, რომ მსჯავრდებულმა გაიგო მისთვის დადგენილი პირობები, ის დახმარება, რაც შეიძლება მას გაუწიონ, ასევე, კონტროლის მოთხოვნები და პირობების შეუსრულებლობის შესაძლო შედეგები.²⁶³

ევროპის საბჭო მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს, უზრუნველყონ პრობაციისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლების მოთხოვნათა შესრულება შეუსრულებლობისათვის შესაბამისი სანქციების დადგენით.²⁶⁴ „ტოკიოს წესები“ მიუთითებს, რომ პრობაციონერისათვის დადგენილი პირობების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს არასაპატიმრო ღონისძიებების შეცვლა ან გაუქმება.²⁶⁵ ამასთანავე, საკითხი იმის შესახებ, თუ რომელი სხვა ღონისძიებებით უნდა მოხდეს დადგენილი არასაპატიმრო ღონისძიებების შეცვლა, ან რას გამოიწვევს მათი გაუქმება, დაკონკრეტებული არ არის, რაც ყოველ კონკრეტულ სახელმწიფოს აძლევს არჩევანის საშუალებას, ეს საკითხი დაარეგულიროს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით.

პრობაციის ევროპულ წესებში ყურადღება გამახვილებულია პერსონალის ვალდებულებაზე მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი პირობების დარღვევისას. კერძოდ, როდესაც მსჯავრდებული არ ასრულებს დადგენილ პირობებს, პრობაციის პერსონალმა დაუყოვნებლად უნდა მოახდინოს აქტიური და სწრაფი რეაგირება, რომლის დროსაც აუცილებელია, მხედველობაში იქნეს მიღებული ყველა არსებული გარემოება, რაც თან ახლდა პირობების შეუსრულებლობას.²⁶⁶

დადგენილი პირობების მცირედ დარღვევებზე პრობაციის ორგანომ რეაგირება უნდა მოახდინოს რჩევითა და

²⁶² ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლებაზე, 25-ე წესი.

²⁶³ იქვე, 26-ე წესი.

²⁶⁴ ევროპის საბჭოს რეზოლუცია (70)1 პირობით მსჯავრდებულ ან პირობით გათავისუფლებულ პირთა ზედამხედველობისა და გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვის ღონისძიებების პრაქტიკული ორგანიზების შესახებ (26.01.1970), მე-6(ა) მუხლი.

²⁶⁵ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენებაზე გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, მე-14.1 წესი.

²⁶⁶ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპულ წესებზე, 87-ე წესი.

გაფრთხილებით. ნებისმიერი მნიშვნელოვანი დარღვევის შესახებ პრობაციის ორგანომ ანგარიში უნდა წარუდგინოს გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოს (როგორც წესი, სასამართლოს). ამ ორგანომ უნდა გადაწყვიტოს, შესაბამისი პასუხისმგებლობის სახე იქნება რჩევის მიცემა, გაფრთხილება, მკაცრი პირობების დადგენა თუ პირობით გათავისუფლების დროებით შეწყვეტა.²⁶⁷ მნიშვნელოვანია, საზოგადოებრივი სანქციის ან ღონისძიების გაუქმების საკითხის განხილვისას გათვალისწინებულ იქნეს, როგორ და რამდენად შეასრულა მსჯავრდებულმა მოცემული პირობა თუ ვალდებულება.²⁶⁸ გადაწყვეტილების მიღებაზე პასუხისმგებელი ორგანო გასცემს ბრძანებას საზოგადოებრივი სანქციისა თუ ღონისძიების შეცვლის, ნაწილობრივ ან მთლიანად გაუქმების შესახებ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც დეტალურად შეამოწმებენ აღსრულებაზე პასუხისმგებელი ორგანოს ანგარიშში ასახულ ფაქტებს.²⁶⁹

აღსანიშნავია, „ტოკიოს წესები“ ხაზგასმით მოუწოდებს სახელმწიფოებს, რომ პირობების დარღვევა არ უნდა გულისხმობდეს ავტომატურად მათი საპატიმრო ღონისძიებით ჩანაცვლებას.²⁷⁰ მსგავსი სულისკვეთება გატარებულია ევროპის საბჭოს რეკომენდაციაში (92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ: „არ არის აუცილებელი, რომ საზოგადოებრივი სანქციის ან ღონისძიების გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილება პატიმრობის ღონისძიების დაკისრების საფუძველი გახდეს“.²⁷¹ ამ სტანდარტს ამყარებს „ტოკიოს წესები“ (წესი 14.4.), რომლის თანახმად: „არასაპატიმრო ღონისძიებათა პირობების შეცვლის ან გაუქმების შემთხვევაში, კომპეტენტური ორგანო შეეცდება, მოძებნოს არასაპატიმრო ღონისძიების შესაფერისი ალტერნატიული

²⁶⁷ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლებაზე, 30-ე წესი.

²⁶⁸ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ, 85-ე წესი.

²⁶⁹ იქვე, 82-ე წესი.

²⁷⁰ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენებაზე გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, მე-14.3 წესი.

²⁷¹ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ, 86-ე წესი.

ლონისძიება. პატიმრობა გამოიყენება მხოლოდ სხვა შესაფერისი ალტერნატიული ღონისძიების არარსებობის შემთხვევაში“.

მნიშვნელოვანი გარანტიაა საზოგადოებრივი სანქციისა თუ ღონისძიების ნაწილობრივ ან მთლიანად გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებამდე ამ გადაწყვეტილების მიღებაზე პასუხისმგებელი ორგანოს მიერ მსჯავრდებულისათვის სათანადო დოკუმენტების გაცნობისა და პირობების ან დაკისრებული მოვალებების დარღვევაზე საკუთარი შენიშვნების წარდგენის შესაძლებლობა.²⁷²

გაეროს მიერ დადგენილი სტანდარტები განსაკუთრებით გამოყოფს მსჯავრდებულის მიერ არასაპატიმრო ღონისძიებების პირობათა შეცვლის ან გაუქმების შემთხვევაში, გადაწყვეტილების სასამართლოსა თუ სხვა კომპეტენტურ დამოუკიდებელ ორგანოში გასაჩივრების უფლებას.²⁷³ ეს დებულება კიდევ უფრო დაზუსტებულია პრობაციის ევროპულ წესებში, რომელთა თანახმად, ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს ნათლად განსაზღვრული, ხელმისაწვდომი და ეფექტიანი პროცედურების არსებობას პრობაციის პრაქტიკასთან დაკავშირებული საჩივრების გამოძიებისა და მათზე რეაგირებისათვის.²⁷⁴ ამასთანავე, ნებისმიერ შემთხვევაში, მომჩივანი სათანადოდ უნდა იყოს ინფორმირებული გამოძიების პროცესისა და შედეგების შესახებ.²⁷⁵

ესპანეთის კანონმდებლობა პირობით ვადამდე გათავისუფლების ორ სახეობას იცნობს: ღია რეჟიმს (რაც მოიცავს შინაპატიმრობას ელექტრონული მონიტორინგის ზედამხედველობით) და პირობით ვადამდე გათავისუფლებას. პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას მსჯავრდებულს სასჯელის ვადის ამოწურვამდე უწესდება ზედამხედველობა, რაც დაკავშირებულია გარკვეული წესების ან პირობების დადგენასთან, რომელთა შორის ყოველთვისაა ვალდებულება ხელახალი დანაშაულის

²⁷² იქვე, 83-ე წესი.

²⁷³ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენებაზე გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, 14.6-ე წესი.

²⁷⁴ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპულ წესებზე, 99-ე წესი.

²⁷⁵ იქვე, 101-ე წესი.

ჩაუდენლობის შესახებ.²⁷⁶

ესპანეთის კანონმდებლობა პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემდეგ ფორმებს იცნობს – საერთო, ნაადრევ, ჰუმანიტარული ხასიათისა და ტერორიზმის და ორგანიზებული დანაშაულის ჩადენაში მსჯავრდებულთა პირობით ვადამდე გათავისუფლებას:

- ა) საერთო ხასიათის პირობით ვადამდე გათავისუფლება შეიძლება გავრცელდეს მსჯავრდებულზე სასჯელის ვადის სამი მეოთხედის მოხდისას იმ შემთხვევაში, თუ იგი აკმაყოფილებს მესამე დონის კლასიფიკაციის (ღია რეჟიმი ან შინაპატიმრობა ელექტრონული მონიტორინგის ზედამხედველობით) მოთხოვნის მოთხოვნებს (კარგი ყოფაქცევა და დაბალი რისკის მაჩვენებელი), რაც ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებიდან გამომდინარე სამოქალაქო სამართლის ვალდებულებათა შესრულებას მოიაზრებს;²⁷⁷
- ბ) ნაადრევი ხასიათის პირობით ვადამდე გათავისუფლება იძლევა სასჯელის ვადის ორი მესამედის, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში, ნახევრის მოხდის შემდეგ მსჯავრდებულის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან გათავისუფლების შესაძლებლობას, თუ ეს უკანასკნელი სხვადასხვა პროგრამასა და საქმიანობაში ჩართულობის მოთხოვნებს აკმაყოფილებდა. ესპანეთის კანონმდებლობა არ შეიცავს სამართლებრივ კრიტერიუმებს (ამას არც სასამართლო პრაქტიკა ადგენს), რაც განასხვავებდა ერთმანეთისგან საერთო და ნაადრევი ხასიათის პირობით ვადამდე გათავისუფლების გამოყენებას;²⁷⁸
- გ) ჰუმანიტარული ხასიათის პირობით ვადამდე გათავისუფლება ეხება იმ მსჯავრდებულებს, რომელთაც 70 ან მეტი წლის ასაკი შეუსრულდათ ან რომლებიც განუკურნებელი სენით არიან დაავადებულნი. ასეთ შემთხვევაში კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს სასჯელის მოხდის მინიმალურ ვადას, რომლის მოხდის შემდეგ იქნება შესაძლებელი პირობით ვადამდე

²⁷⁶ J. Cid, B. Tebar, Revoking early conditional release measures in Spain, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

²⁷⁷ იქვე.

²⁷⁸ იქვე.

გათავისუფლება და, შესაბამისად, ნებისმიერ დროს შეიძლება იქნეს გამოყენებული;²⁷⁹

დ) ტერორიზმისა და ორგანიზებული დანაშაულის ჩადენაში მსჯავრდებულ პირთა პირობით ვადამდე გათავისუფლება ბევრად გართულებულ წესებს მოიცავს. ამ კატეგორიის მსჯავრდებულებმა სხვა მოთხოვნებთან ერთად უარი უნდა თქვან დანაშაულებრივ ქმედებებზე და ბოდიში მოიხადონ მსხვერპლის წინაშე. მათი პირობით ვადამდე გათავისუფლება შესაძლებელია მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სასჯელის სამ მეოთხედს მოიხდიან. პირობით ვადამდე გათავისუფლების სხვა ფორმები მათზე არ ვრცელდება.²⁸⁰

ესპანეთის 1996 წლის სასჯელაღსრულების კანონი ადგენს შემდეგი ტიპის რეჟიმებს: ღია რეჟიმი (პირველი დონე), საერთო რეჟიმი (მეორე დონე) და დახურული რეჟიმი (მესამე დონე).²⁸¹ პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმება, როგორც წესი, მეორე დონის რეჟიმში დაბრუნების ტოლფასია. გასათვალისწინებელია, რომ გარეთ გატარებული დრო პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებამდე სასჯელის მოხდის ვადაში ითვლება. ეს წესი არ ვრცელდება ტერორიზმის ჩადენაში მსჯავრდებულ პირზე.²⁸²

პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების საფუძველია განმეორებითი დანაშაულის ჩადენა და პირობით ვადამდე გათავისუფლების პირობების დარღვევა.²⁸³ სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლე უფლებამოსილია, მოითხოვოს ანგარიშები იმის დასადგენად, თუ რამდენად აკმაყოფილებს პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებული კრიტერიუმებს, განსაზღვრულს პირობით გათავისუფლების რეჟიმისათვის.²⁸⁴ ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს,

²⁷⁹ იქვე.

²⁸⁰ იქვე.

²⁸¹ M. Carmena Castrillo, *The Spanish Penitentiary System, Prison Policy and Prisoners' Rights*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008, [www.internationalpenalandpenitentiaryfoundation.org].

²⁸² J. Cid, B. Tebar, *Revoking early conditional release measures in Spain*, *European Journal of Probation*, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

²⁸³ Spanish Criminal Code, Article 93.1.

²⁸⁴ იქვე, Article 93.2.

რომ მოთხოვნილი სამართლებრივი კრიტერიუმების დაუკმაყოფილებლობა არის ტერორიზმის ჩადენაში მსჯავრდებულისათვის პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების საფუძველი. რაც შეეხება ჰუმანიტარული ხასიათის პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ პირს, მისი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში შებრუნება გამოჯანმრთელების შემთხვევაში შეიძლება მაშინ, თუ მის მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკი არსებობს.²⁸⁵

განმეორებითი დანაშაული ახალი დანაშაულის ჩადენას გულისხმობს, მაგრამ არა მსუბუქი დანაშაულისას.²⁸⁶ ესპანეთის სასამართლოპრაქტიკაგვიჩვენებს, რომახალიდანაშაულისანადრე ჩადენილის გამოვლენის შემთხვევაში, იგი მერყეობს პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებასა და გადავადებას შორის, რამეთუ პირობით ვადამდე გათავისუფლება შეუთავსებელია პატიმრობასთან. კანონმდებლობა არ იცნობს სამართლებრივ საფუძველს გადავადებასთან დაკავშირებით.²⁸⁷ მიუხედავად აღნიშნულისა, სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლეები ზოგიერთ შემთხვევაში იღებენ პირობით ვადამდე გათავისუფლების გადავადების გადაწყვეტილებას.²⁸⁸

ესპანეთის კანონმდებლობა განსაზღვრავს პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით დაკისრებული მოვალეობების ფართო ჩამონათვალს, კერძოდ ესენია: იარაღის შენახვა-ტარების ნებართვის, ავტომანქანის მართვის მოწმობისა და პროფესიული ხასიათის ლიცენზიის აკრძალვები; კონკრეტული ადგილების მონახულების ან მსხვერპლსა და მის ნათესავებთან კონტაქტის შეზღუდვა; პრობაციის ოფიცერთან დადგენილი გრაფიკის მიხედვით შეხვედრა; ტრენინგებში,

²⁸⁵ J. Cid, B. Tebar, Revoking early conditional release measures in Spain, *European Journal of Probation*, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

²⁸⁶ N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, *Release from Prison – European Policy and Practice*, Willan Publishing, 2010, pg. 373.

²⁸⁷ J. Cid, B. Tebar, Revoking early conditional release measures in Spain, *European Journal of Probation*, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

²⁸⁸ სასამართლო გადაწყვეტილებები: Audiencia Provincial Barcelona (seccion 9), Auto 24.07.2006, JUR 2007/12441; Audiencia Provincial Baleares (seccion 2ª), Auto 99/2005, 24.05, JUR 2005/14266; Audiencia Provincial Cantabria (seccion 1ª), Auto 99/2003, 08.10, JUR 2004/56196.

სასჯავლო ან სარეაბილიტაციო პროგრამებში მონაწილეობა; სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლის მიერ დადგენილი ნებისმიერი სხვა პირობა, შეთანხმებული პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთან.²⁸⁹ სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლე მკაცრად უდგება მსჯავრდებულის მიერ ნებისმიერი ხასიათის პირობის დარღვევას. მაგალითად, მოსამართლემ მიიღო პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების გადაწყვეტილება მსჯავრდებულის მიმართ, რომელიც არ გამოცხადდა ნარკოტიკული საშუალებების ტესტირებაზე, მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც სარეაბილიტაციო პროგრამის წარმომადგენლის ანგარიში მიუთითებდა, მსჯავრდებულის მიმართ გატარებული ინტერვენცია წარმატებული იყო.²⁹⁰

კანონმდებლობაში არ არის დადგენილი სამართლებრივი პროცედურა პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების შესახებ. როგორც წესი, პროცესი იწყება პრობაციის უწყების წარდგინებით, რაც მსჯავრდებულზე ზედამხედველი პრობაციის ოფიცრის ანგარიშს ეფუძნება (პირობების დარღვევის შემთხვევაში). წარდგინებაში ასახული უნდა იყოს გაუქმების მოთხოვნის საფუძველი და ყველა ის ინფორმაცია, რაც საქმესთან უშუალო კავშირშია.²⁹¹

სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლე იწყებს პირობით ვადამდე გათავისუფლების პროცედურას და, უპირველესად, მიმართავს პროკურორს საკუთარი პოზიციის დასაფიქსირებლად. კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს მოსამართლის ვალდებულებას, შეატყობინოს მსჯავრდებულს მისთვის პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების შესაძლებლობის თაობაზე, თუმცა მას აქვს დისკრეციული უფლება, საშუალება მისცეს მსჯავრდებულს, წარადგინოს გაუქმების საწინააღმდეგო არგუმენტები. მოსამართლის გადაწყვეტილება (გაუქმების, პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაგრძელების ან დადგენილი პირობების შეცვლის თაობაზე) უნდა ეცნობოს

²⁸⁹ Criminal Code of Spain, Article 90.2.

²⁹⁰ Audiencia Provincial Madrid (seccion 5ª), Auto 2940/2009, 30.08, JUR 2940/2009

²⁹¹ J. Cid, B. Tebar, Revoking Early Conditional Release Measures in Spain, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

მსჯავრდებულს. ამ უკანასკნელს მოეთხოვება, რომ ის საკუთარი ნებით დაბრუნდეს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში, ვიდრე შესაბამისი იძულებითი ღონისძიება იქნება გატარებული პოლიციის მიერ. მსჯავრდებულს უნდა ეცნობოს გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლების თაობაზე. პროკურორიც სარგებლობს სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლის ნებისმიერი გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლებით.²⁹²

მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის აღსრულებაზე ზედამხედველი მოსამართლის გადაწყვეტილების უზენაეს სასამართლოში გასაჩივრების შემთხვევაში, მას უფასო სამართლებრივი დახმარება გაეწევა, თუ არადამაკმაყოფილებელი მატერიალური მდგომარეობა აქვს. გასაჩივრების სტადიაზე ხდება საჩივრის ზეპირი მოსმენის გარეშე განხილვა და მხარეები (მსჯავრდებული და პროკურორი) საკუთარ პოზიციებს წერილობით წარადგენენ. შეიძლება ზეპირ მოსმენაზე შუამდგომლობა დადგეს სასამართლოს წინაშე, თუმცა საბოლოო გადაწყვეტილების დისკრეცია ამ უკანასკნელზე არის დამოკიდებული.²⁹³

ტაბულა №1. პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების სტატისტიკა ესპანეთში – 2006–2010 წწ.²⁹⁴

წელი	კატალონია			დანარჩენი ესპანეთი			ესპანეთი (სულ)		
	პირ. ვად. გათ.	გაუქმება	%	პირ. ვად. გათ.	გაუქმება	%	პირ. ვად. გათ.	გაუქმება	%
2006	574	16	2.8	5881	194	3.3	6455	210	3.3
2007	648	21	3.2	6344	243	3.8	6992	264	3.8
2008	590	25	4.2	6364	310	4.9	6954	335	4.8
2009	587	16	2.7	8115	250	3.1	8702	266	3.1

²⁹² იქვე.

²⁹³ იქვე.

²⁹⁴ იხ. [www.gencat.cat].

2010	731	37	5.1	9614	276	2.9	10345	313	3.0
2006-2010			3.6			3.6			3.6

წარმოდგენილი სტატისტიკა მიუთითებს პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების სიმცირეზე, რაც დიდწილად განპირობებულია სასამართლოს მხრიდან შესაბამისი გადაწყვეტილების უკიდურეს შემთხვევაში მიღების დადგენილი პრაქტიკით.²⁹⁵

2008 წელს პირობით ვადამდე გათავისუფლების მექანიზმი ხელახლა გაჩნდა ნიდერლანდის კანონმდებლობაში, რამაც ჩაანაცვლა ვადამდე გათავისუფლება.²⁹⁶ წინა რეგულაციებისაგან განსხვავებით, ვადამდე გათავისუფლება გარკვეული პირობების დადგენასთან იქნა კომბინირებული და მსჯავრდებულს ამ უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა მიეცა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში კარგი ყოფაქცევით გამოირჩეოდა.²⁹⁷ პროკურორის უფლებამოსილება პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით გაიზარდა, რაც გამოიხატა მის მიერ მსჯავრდებულისათვის სპეციალური პირობების განსაზღვრით (რაც პირობით ვადამდე გათავისუფლების თანმდევი უნდა იყოს) და მსჯავრდებულის ზედამხედველობის ორგანიზებითა და მართვით. თუ მსჯავრდებული არ ასრულებს დადგენილ პირობებს, პროკურორია ის თანამდებობის პირი, რომელიც სათანადო რეაგირებას ახდენს. რეაგირების ყველაზე მკაცრი ფორმაა პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმება და დარჩენილი სასჯელის მოხდა თავისუფლების აღკვეთაში.²⁹⁸

კანონმდებლობა მოსამართლეს ანიჭებს პირობით ვადამდე

²⁹⁵ J. Cid, B. Tebar, Revoking Early Conditional Release Measures in Spain, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

²⁹⁶ N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release from Prison – European Policy and Practice, Willan Publishing, 2010, 300.

²⁹⁷ I. Sagel-Grande, Dutch Conditional Release for Prisoners in a Nutshell, Report in the framework of the EU Project “BigJudges”, 2010.

²⁹⁸ Examples of national legislation and procedures with regard to conditional release and measures involving deprivation of liberty, European Committee on Crime Problems, Council of Europe, Strasbourg, 2013, 17, [www.coe.int].

გათავისუფლების გადავადების, თავის შეკავებისა თუ გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილებას, მიუხედავად იმისა, რომ იყო მოსაზრებები, პროკურორისათვის მიეცათ ეს უფლებამოსილება გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების უფლებით. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 და მე-6 მუხლებთან ახალი კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით, ნიდერლანდის მთავრობამ არჩია ისეთი მოდელი, რომელიც მოსამართლეს აძლევს გადაწყვეტილების გამოტანის უფლებას დადგენილი პირობების შეუსრულებლობასა თუ დარღვევასთან დაკავშირებულ საქმეებზე.²⁹⁹

ასეთი პირობების ორი სახეობა არსებობს: ზოგადი და სპეციალური პირობები. პირობით ვადამდე გათავისუფლებას ყოველთვის უკავშირდება ზოგადი პირობები, რომელთა თანახმად, სასჯელის ვადის ამოწურვამდე მსჯავრდებულმა არ უნდა ჩაიდინოს დანაშაულებრივი ქმედება.³⁰⁰ რაც შეეხება სპეციალურ პირობებს, ისინი მსჯავრდებულს მისი ქცევიდან გამომდინარე შეიძლება დაუწესდეს.³⁰¹ სპეციალური პირობები შეიძლება ეხებოდეს პრობაციონერის საზოგადოებაში დაბრუნების ღონისძიებებს, როგორებიცაა, მაგალითად, დამოკიდებულების მქონე პირთა რეაბილიტაცია ან ღონისძიებები ფსიქიკური ჯანმრთელობის გასაუმჯობესებლად. სპეციალური პირობები შეიძლება, აგრეთვე, იყოს მსჯავრდებულის ქცევისა და თავისუფალი გადაადგილების შეზღუდვა.³⁰²

პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას პროკურორი მიმართავს პრობაციის სამსახურს – ყოფილ პატიმართა ზრუნვასა და განთავსებაზე პასუხისმგებელ ერთ-ერთ ასოციაციას, რათა მან ზედამხედველობა გაუწიოს მსჯავრდებულს სასჯელის დარჩენილი ვადის ამოწურვამდე.³⁰³ აღსანიშნავია, რომ პროკურორი უფლებამოსილია, დაასრულოს პრობაციის

²⁹⁹ E. Julsing-Nijenhuis, Voorwaardelijke invrijheidstelling, Kluwer, 2009, 51.

³⁰⁰ Dutch Criminal Code, Article 15(a)(1).

³⁰¹ იქვე, Article 15(a)(2).

³⁰² იქვე, Article 15(a)(3).

³⁰³ I. Sagel-Grande, Dutch Conditional Release for Prisoners in a Nutshell, Report in the framework of the EU Project “BigJudges”, 2010.

სამსახურის ზედამხედველობა სასჯელის მოხდის ნებისმიერ ეტაპზე.³⁰⁴ პრობაციის სამსახურის მხრიდან მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი პირობების შეუსრულებლობის დაფიქსირებისთანავე ხდება პროკურორის ინფორმირება და მისთვის რჩევის მიცემა – რამდენად საჭიროა დარღვევის შედეგად დამატებითი პირობების დაწესება, პირობების შეცვლა ან გაუქმება, თუ უნდა მოხდეს საპრობაციო პერიოდის გაუქმება.³⁰⁵

ზოგადი პირობები მაშინაც ირღვევა, როდესაც მსჯავრდებული მსუბუქი ხასიათის დანაშაულს ჩაიდენს. ასეთ შემთხვევაში პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმება აუცილებელი არ არის.³⁰⁶ ჩადენილი ქმედების სიმძიმის გათვალისწინებით, შეიძლება დადგეს პირობით ვადამდე გათავისუფლების დასრულების, სპეციალურ პირობათა შეცვლის ან მცირედი დარღვევისას გაფრთხილების საკითხი.³⁰⁷

პროკურორის დარწმუნების შემთხვევაში სათანადო საფუძვლის არსებობისას, შეაჩეროს პირობით ვადამდე გათავისუფლება გარკვეული პერიოდით, ან საერთოდ გააუქმოს, იგი დაუყოვნებლად აგზავნის შესაბამისი მოთხოვნის შემცველ დასაბუთებულ წერილობით შუამდგომლობას სასამართლოში. შუამდგომლობას თან ერთვის ყველა ის დოკუმენტი, რომელიც საქმესთან უშუალო კავშირშია.³⁰⁸ სასამართლო განხილვამდე მსჯავრდებული თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში იმყოფება.³⁰⁹ პირობით ვადამდე გათავისუფლება შეიძლება შეჩერდეს გარკვეული პერიოდით, ან მას შემდეგ, რაც ის შეჩერებულ იქნა, გაუქმდეს.³¹⁰

სასამართლო საჯაროდ იხილავს და იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებას. მსჯავრდებულს შეიძლება სათანადო სამართლებრივი დახმარება გაეწიოს ადვოკატის უზრუნველყოფის

³⁰⁴ Implementation Order Conditional Release, 12.06.2008, Article 5.

³⁰⁵ იქვე, Article 8.

³⁰⁶ I. Sagel-Grande, Dutch Conditional Release for Prisoners in a Nutshell, Report in the framework of the EU Project “BigJudges”, 2010.

³⁰⁷ Dutch Criminal Code, Article 15(g).

³⁰⁸ იქვე, Article 15(e)(11).

³⁰⁹ იქვე, Article 15(e)(2).

³¹⁰ იქვე, Article 15(d)(7).

სახით. მსჯავრდებულის მოთხოვნის საფუძველზე, მოსამართლე უფლებამოსილია, ბრძანება გასცეს იურიდიული დახმარების სამსახურის მიერ ადვოკატის გამოყოფაზე.³¹¹ მსჯავრდებულსა და მის ადვოკატს უფლება ეძლევათ, გაეცნონ საქმესთან დაკავშირებულ მასალებს.³¹² მხარეებს შეუძლიათ მოწმეთა და ექსპერტთა მიწვევა პროცესზე.³¹³ სასამართლოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება ცხადდება საჯაროდ. სასამართლო უფლებამოსილია, თავის გადაწყვეტილებაში მსჯავრდებულთან მიმართებით რეკომენდაცია გაუწიოს კონკრეტული სპეციალური პირობების დადგენას.³¹⁴ გადაწყვეტილების გამოტანისთანავე პროკურორი ამის შესახებ დაუყოვნებლად წერილობით აცნობებს მსჯავრდებულს.³¹⁵ სასამართლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრება დაუშვებელია.³¹⁶

პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულზე ზედამხედველობას ახორციელებს საქართველოს სასჯელ-აღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მოქმედი სსიპ „პრობაციის ეროვნული სააგენტო“.³¹⁷ კანონით არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ განსაზღვრულია პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის მიერ დადგენილი რეჟიმის დარღვევასთან დაკავშირებული საკითხები. კერძოდ, დადგენილი რეჟიმი მოიცავს პრობაციის ოფიცრის მიერ განსაზღვრულ დროსა და ადგილას მსჯავრდებულის კვირაში ერთხელ გამოცხადების ვალდებულებას. ასევე, შეიძლება მოიცავდეს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა მოვალეობების შესრულებას.³¹⁸

თუ მსჯავრდებული პრობაციის ოფიცრის მიერ დადგენილ დროსა და ადგილას გამოცხადდება მთვრალ მდგომარეობაში,

³¹¹ *ოქვ.*, Article 15(e)(3).

³¹² Dutch Code of Criminal Procedure, Article 34.

³¹³ *ოქვ.*, Articles 260 and 263.

³¹⁴ Dutch Criminal Code, Article 15(f)(3).

³¹⁵ *ოქვ.*, Article 15(f)(4).

³¹⁶ *ოქვ.*, Article 15(f)(5).

³¹⁷ საქართველოს კანონი არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ (19.06.2007), მე-2(2(ა)) მუხლი.

³¹⁸ *ოქვ.*, მე-12(1) მუხლი.

არ ემორჩილება პრობაციის ოფიცერის კანონიერ მოთხოვნებს, არაკორექტულად იქცევა, პრობაციის ოფიცერი უფლებამოსილია, პრობაციის ბიუროს უფროსთან შეთანხმებით, მსჯავრდებულს დაუწესოს არაუმეტეს 3 თვის განმავლობაში კვირაში არაუმეტეს სამჯერ გამოცხადების ვალდებულება.³¹⁹

მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი რეჟიმის დარღვევის შემთხვევაში, პრობაციის ბიუროს უფლებამოსილი პირი ადგენს ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმს, რაც მსჯავრდებულს უშუალოდ გადაეცემა, ან ფოსტის მეშვეობით ეგზავნება.³²⁰ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმით განისაზღვრება ჯარიმა, რომელიც მსჯავრდებულმა ოქმის გაცნობიდან 30 დღის ვადაში უნდა გადაიხადოს.³²¹ ჯარიმის ოდენობა 100 ლარს შეადგენს,³²² განმეორებით ჩადენის შემთხვევაში, პირველი დარღვევიდან ერთი წლის განმავლობაში – 200 ლარს,³²³ ხოლო მესამედ და მეტჯერ დარღვევისას ბოლო დარღვევიდან ერთი წლის განმავლობაში – 300 ლარს.³²⁴ მსჯავრდებული უფლებამოსილია, ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმი გაასაჩივროს პრობაციის ბიუროს უფროსთან გაცნობიდან 5 დღის ვადაში, ხოლო ბიუროს უფროსი ვალდებულია, საკითხი განიხილოს და გადაწყვეტილება მიიღოს 15 სამუშაო დღის ვადაში.³²⁵ მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი რეჟიმის მესამედ და მეტჯერ დარღვევა შეიძლება გახდეს პრობაციის ბიუროს უფროსის მიერ სასამართლოსათვის წარდგინებით მიმართვის საფუძველი. ჯარიმის გადახდის ვალდებულებასთან ერთად ან დაკისრებული მოვალეობების შეუსრულებლობისათვის მსჯავრდებულს შესაძლებელია, შეეცვალოს და დაუმძიმდეს დადგენილი რეჟიმი.³²⁶ წარდგინება შეიტანება სასამართლოში მსჯავრდებულის საცხოვრებელი

³¹⁹ იქვე, მე-12(1³) მუხლი.

³²⁰ იქვე, მე-12(5) მუხლი.

³²¹ იქვე, მე-12(7) მუხლი.

³²² იქვე, მე-12(8) მუხლი.

³²³ იქვე, მე-12(8¹) მუხლი.

³²⁴ იქვე, მე-12(8²) მუხლი.

³²⁵ იქვე, მე-6 მუხლი.

³²⁶ იქვე, მე-12(9) მუხლი.

ადგილის მიხედვით.³²⁷ წარდგინების დაკმაყოფილების ან მის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ განჩინება სასამართლოს გამოაქვს წარდგინების შეტანიდან 1 თვის ვადაში.³²⁸

განსხვავებული მიდგომა მოქმედებს პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულ არასრულწლოვანსა და იმ პირთან მიმართებით, რომელიც რეგისტრირებულია სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში და რომლის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მაჩვენებელი საარსებო შემწეობის მისაღებად საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილ ზღვრულ ქულაზე ნაკლებია. დადგენილი რეჟიმის დარღვევის შემთხვევაში, ამ კატეგორიას მიკუთვნებულ პირებთან მიმართებით ჯარიმის ნაცვლად გამოიყენება გაფრთხილება.³²⁹

ინტერესს იწვევს, თუ რა ვალდებულება შეიძლება დაუწესდეს მსჯავრდებულს, პრობაციის ბიუროში გამოცხადების გარდა. ამ საკითხს პასუხობს კანონი, რომლის თანახმად, პრობაციის ოფიცერი უფლებამოსილია, მსჯავრდებულს რისკისა და საჭიროებების შეფასების საფუძველზე დააკისროს შესაბამისი სავალდებულო სარეაბილიტაციო კურსის გავლის ვალდებულება.³³⁰ დამატებით, პრობაციის ოფიცერი უფლებამოსილია, ნარკოტიკული დანაშაულისათვის მსჯავრდებულს, პერიოდულად ან გონივრული ეჭვის არსებობის შემთხვევაში, მოსთხოვოს შესაბამისი ნარკოლოგიური შემოწმების გავლა 5 სამუშაო დღის განმავლობაში და სათანადო დასკვნის წარდგენა. თუ მსჯავრდებულს ნარკოლოგიური შემოწმების გავლის შედეგად დაუდგინდა ნარკოტიკული ნივთიერების მოხმარება, გარდა მსჯავრდებულის მიერ ამ ნივთიერების სამკურნალო მიზნით მოხმარებისა, პრობაციის ბიურო ვალდებულია, ეს ფაქტი აცნობოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს.³³¹ მსჯავრდებულის მიერ ამ მოთხოვნების შესრულებისათვის განზრახ თავის არიდება არის პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებისა და სასჯელის მოუხდელი ნაწილის აღსრულების შესახებ სასამართლოსათვის

³²⁷ იქვე, 21-ე (2) მუხლი.

³²⁸ იქვე, 21-ე (3) მუხლი.

³²⁹ იქვე, მე-5¹, მე-8, მე-8¹ და მე-8² მუხლები.

³³⁰ იქვე, მე-12(1¹) მუხლი.

³³¹ იქვე, მე-12(1²) მუხლი.

მიმართვის საფუძველი.³³²

საქართველოს კანონმდებლობა, განსხვავებით ესპანეთისა და ნიდერლანდის კანონმდებლობებისაგან, არ ითვალისწინებს პროკურორის მონაწილეობას პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების პროცესში. ეს ტვირთი მთლიანად წარდგინების ავტორზეა (პრობაციის ბიუროს უფროსზე) მინდობილი. მსჯავრდებულს უფლება აქვს, ისარგებლოს დამცველის მომსახურებით. იურიდიული დახმარების სამსახური უფასოდ უზრუნველყოფს მსჯავრდებულს დამცველით, თუ ის სოციალურად დაუცველი ოჯახების ერთიან ბაზაშია რეგისტრირებული.³³³ მხარეებს უფლება აქვთ, მოსამართლის განჩინებასააპელაციო სასამართლოში ერთჯერადად გაასაჩივრონ. სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრებას არ ექვემდებარება.³³⁴

ბოლო წლების სტატისტიკა ადასტურებს, რომ საქართველოში პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმება და მსჯავრდებულის ციხეში შებრუნება ხშირად არ ხდება. არასრულწლოვნებთან მიმართებით ეს მექანიზმი 2012–2014 წლებში არ გამოყენებულა.

ტაბულა №2. სტატისტიკური მონაცემები პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების თაობაზე საქართველოში – 2012–2013 წწ.³³⁵

№		2012	2013	2014 წლის მაისის მდგომარეობით
1	სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულები	604	474	432

³³² იქვე, მე-12(1⁴ მუხლი) და 21-ე (1(ზ)) მუხლი.

³³³ საქართველოს კანონი იურიდიული დახმარების შესახებ (19.06.2007), მე-4 – მე-6 მუხლები.

³³⁴ საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი (23.07.1999), მე-6 და 34-ე(1¹) მუხლები.

³³⁵ სტატისტიკური მონაცემები მოწოდებულია სსიპ „პრობაციის ეროვნული სააგენტოს“ მიერ, წერილი №2-14-00283441 (18.06.2014).

2	პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმებისა და განაჩენით დანიშნული სასჯელის აღსრულება (რაოდენობრივი და პროცენტული მაჩვენებლები)	36 (6%)	37 (7.8%)	27 (6.3%)
2.1.	მათ შორის, მსჯავრდებული მამაკაცი	32	34	27
2.2.	მათ შორის, მსჯავრდებული ქალი	4	3	0

ევროპის ქვეყნების სამართლებრივი რეგულაციების მიმოხილვამ მთავარი საერთო პრობლემა გამოავლინა, რაც ესპანეთის, ნიდერლანდისა და საქართველოს პრაქტიკისთვის არის დამახასიათებელი – პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების შესახებ ზუსტად განსაზღვრული კრიტერიუმების არარსებობა. ფაქტია, რომ ამ საკითხზე საბოლოო პოზიციის ფორმირება მოსამართლის დისკრეციაა. დამატებით, ნიდერლანდის სისტემის ნაკლოვანი მხარეა სასამართლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრების შეუძლებლობა, ხოლო ესპანეთი მოსამართლის ნებართვის გარეშე არ აძლევს მსჯავრდებულს ზეპირ მოსმენაზე დასწრების შესაძლებლობას. მნიშვნელოვანი პრობლემაა საქართველოსა და ესპანეთში მოსამართლისათვის წინასასამართლო ანგარიშების მომზადება, რაც ხელს შეუწყობს სათანადო გადაწყვეტილებების გამოტანას, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც მოსამართლეს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ მოწოდებულ ანგარიშებთან დაკავშირებით ეჭვი უჩნდება.

მნიშვნელოვანია, რომ პირობით ვადამდე გათავისუფლებული ყველა მსჯავრდებული თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების დატოვების მომენტიდან სარგებლობდეს სათანადო მხარდაჭერით, რაც უზრუნველყოფს მათ ყოფაცქევასა და მიდგომებში განხორციელებული ცვლილებების მდგრადობას.³³⁶ ამ მხრივ მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან იმ პროგრამების უწყვეტობის უზრუნველყოფა, რომლებშიც მსჯავრდებული თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ყოფნისას იყო

³³⁶ B. Weaver, C. Tata, M. Munro, M. Barry, The Failure of Recall to Prison: Early Release, Front-Door and Back-Door Sentencing and the Revolving Prison Door in Scotland, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 85-98, [www.ejprob.ro].

ჩართული. პრობაციის სამსახურის მხრიდან პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის რისკებისა და ინდივიდუალური სასჯელის გეგმის განხორციელების პერიოდული შეფასება რესოციალიზაციის პროცესის უშუალო და ძირითადი კომპონენტია. სახელმწიფოს მხრიდან მსგავსი მხარდაჭერის უზრუნველყოფის გარეშე, პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთა მიერ დადგენილი პირობების დარღვევის ალბათობა მაღალი იქნება, რაც ავტომატურად გაზრდის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში შებრუნებულ მსჯავრდებულთა რიცხვს და უარყოფითად აისახება როგორც უშუალოდ მსჯავრდებულზე, ასევე ციხის გადატვირთულობის განმუხტვის პოლიტიკაზე.

კიდევ ერთი საყურადღებო საკითხი, რაც დამატებით კვლევასა და სიღრმისეულ შესწავლას საჭიროებს, არის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში შებრუნებული მსჯავრდებულის დემოტივაცია, თავიდან დაიწყოს „შეცვლის“ პროცესი. როგორც ესპანეთის რეალობა გვიჩვენებს, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში შებრუნებულ მსჯავრდებულთა უმრავლესობამ ვეღარ მოიპოვა პირობით ვადამდე ხელახლა გათავისუფლების შესაძლებლობა, მათ საერთო რეჟიმის დაწესებულებაში მოიხადეს სასჯელის დარჩენილი ნაწილი და საზოგადოებაში ყოველგვარი გარე ზედამხედველობის გარეშე დაბრუნდნენ. ეს შედეგი ნეგატიური ხასიათისაა, როგორც ჰუმანურობის თვალსაზრისით, ისე საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კუთხით.³³⁷

ვადამდე გათავისუფლების ინსტიტუტის საკანონმდებლო რეგულირება და ორგანიზაციული პასუხისმგებლობა სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაა, მაგრამ შესაბამისი ევროპული და საერთაშორისო სტანდარტი ადგენს ჩარჩოს, რომელიც განსაზღვრავს ეროვნულ კანონმდებლობას და პოლიტიკას მის სათანადო გამოყენებასთან დაკავშირებით. ეს, თავის მხრივ, გულისხმობს მიდგომას, რომელიც აბალანსებს სასჯელის მიზნებს - დასჯას, რესტიტუციას, ზოგად პრევენციასა და რეაბილიტაციას და, იმავდროულად, აღიარებს პატიმრობიდან ადრეული გათავისუფლების ეტაპზე კონტროლისა და მხარდაჭერის

³³⁷ J. Cid, B. Tebar, Revoking Early Conditional Release Measures in Spain, European Journal of Probation, Vol. 4, N1, 2012, 112-124, [www.ejprob.ro].

მნიშვნელობას განმეორებითი დანაშაულის ალბათობის შემცირებისათან მიმართებით.

5.3. სასჯელის მოხდის გადავადება

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა სხვადასხვა ვარიაციით დიდი ხანია იცნობს სასჯელის მოხდის გადავადების ინსტიტუტს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 75-ე მუხლი პირდაპირ ითვალისწინებს სასჯელის მოხდის გადავადებას ორსული ქალისთვის. ამავე მუხლის პირველივე ნაწილი აწესებს ზღვარს, რომლითაც ეს გადავადება ვრცელდება მხოლოდ მშობიარობის შემდეგ ერთ წლამდე ვადაზე (ადრე მოქმედი რედაქციით შვიდ წლამდე შვილის ყოლის შემთხვევაში შესაძლებელი იყო სასჯელის მოხდის გადავადება). ამავე მუხლის მეორე ნაწილით, სასამართლოს მიერ სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმება პირდაპირ უკავშირდება დედის მიერ შვილის (იგივე ერთ წლამდე) ჯეროვნად მოვლის ვალდებულებას. ამ ვალდებულების შეუსრულებლობა, თუკი ამას პრობაციის შესაბამისი ორგანო თავისი წარდგინებით დაადასტურებს და დაასაბუთებს, პირდაპირი საფუძველია სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმებისა და დანიშნული სასჯელის მოსახდელად მსჯავრდებულის გაგზავნისა.

ამავე მუხლის მე-3 ნაწილი ადგენს სასჯელის მოხდის გადავადების ვადის (მშობიარობიდან ერთი წელი) გასვლის შემდეგ მსჯავრდებულისათვის დამდგარ შესაძლო შედეგებს. კერძოდ, შესაძლებელია სასამართლოს მიერ სამი შემდეგი სახის გადაწყვეტილებიდან ერთ-ერთის მიღება:

- ა) სასჯელის მოუხდელი ნაწილისგან მსჯავრდებულის გათავისუფლება;
- ბ) დანიშნული სასჯელის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლა;
- გ) დანიშნული სასჯელის მოუხდელი ნაწილის მოსახდელად მსჯავრდებულის შესაბამის დაწესებულებაში გამწესება.

აღნიშნული მუხლის მე-4 ნაწილი კი საზღვრავს სასჯელის მოხდის გადავადების განმავლობაში ახალი დანაშაულის

ჩადენის შემთხვევაში სასჯელის დანიშვნის საფუძველებს - ამ შემთხვევაში მსჯავრდებულს ახალი დანაშაულისთვის სასჯელი დაეკისრება სისხლის სამართლის კოდექსის 61-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით, რაც გულისხმობს სასჯელთა შეჯამების პრინციპის გამოყენებას.

ზემოთ გადმოცემული მუხლის შინაარსიდან ცხადია, რომ:

სასჯელის მოხდის გადავადებას ჰყავს სპეციალური სუბიექტი - ორსული ქალი მსჯავრდებული;

ნორმის მოქმედება შეზღუდულია დროში - სასჯელის მოხდის გადავადება მოქმედებს მშობიარობიდან ერთი წლის განმავლობაში;

შესაძლებელია გადავადების გაუქმება ერთი წლის გასვლამდეც მსჯავრდებულისთვის უარყოფითი შედეგით - დანიშნული სასჯელის მოსახდელად გაგზავნა;

გადავადების ვადის გასვლის შემდეგ შესაძლებელია სასჯელისგან სრულად გათავისუფლება, უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლა ან დანიშნული სასჯელის მოსახდელად გაგზავნა.

ეს არის სისხლის სამართლის კოდექსით სასჯელის მოხდის გადავადების პირდაპირი რეგულაცია, მაგრამ ამის გარდა, რაც არ უნდა უცნაური იყოს, სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს ამ ან მსგავსი ვითარების (სასჯელის მოხდის გადავადების) არაპირდაპირ რეგულაციასაც.

სსკ 74-ე მუხლი, რომელიც აწესებს სასჯელის მოხდისაგან ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის გამო გათავისუფლებას, იმავდროულად, შეიცავს ნორმას, რომელიც სხვა არაფერია თუ არა სასჯელის მოხდის გადავადება ავადმყოფობის გამო. კერძოდ, ამ მუხლის მე-4 ნაწილის მოქმედი რედაქციით: „ამ მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნულ პირს გამოჯანმრთელების შემთხვევაში შეიძლება კვლავ დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და დაენიშნოს სასჯელი, თუ არ გასულა ამ კოდექსის 71-ე და 76-ე მუხლებით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადები.“

ცხადია, რომ გარდა ორსული ქალი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის მოხდის გადავადებისა, ამ ნორმით სხვა

მსჯავრდებულებისთვისაც შესაძლებელია ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო სასჯელის მოხდის გადავადება, გამოჯანმრთელების შემთხვევაში სასჯელის მოხდის განახლების, გაგრძელებისა თუ კვლავ დანიშვნის შესაძლებლობით, რასაც ამ მუხლით სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება ეწოდება.

ამ საკითხთან დაკავშირებით კიდევ უფრო საინტერესო და არაერთგვაროვანი ვითარებაა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში:

სსსკ 283-ე, 283¹ და 284-ე მუხლები არეგულირებენ განაჩენის აღსრულების გადავადების, ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის გამო სასჯელის მოუხდელი ნაწილისაგან გათავისუფლების, ასევე, საქართველოში ექსტრადირებას დაქვემდებარებული მსჯავრდებულის მიმართ განაჩენის აღსრულებასთან დაკავშირებით წამოჭრილ საკითხებს. სამივე ეს ვითარება ამა თუ იმ დოზით მოიცავს სასჯელის აღსრულების გადავადების საკითხს.

სსსკ 283-ე მუხლი პირდაპირ ეხება განაჩენის აღსრულების გადავადებას, მაგრამ სსკ-ისგან განსხვავებით არა მარტო ორსული მსჯავრდებულისათვის მშობიარობიდან ერთი წლის ვადით, არამედ ყველა იმ მსჯავრდებულისათვის, რომელსაც სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით, განაჩენის გამოტანის მომენტისთვის ჯანმრთელობის ისეთი მდგომარეობა უდასტურდება, რომელიც შეუძლებელს ხდის ან ხელს შეუშლის თავისუფლების აღკვეთის სახით შეფარდებული სასჯელის აღსრულებას. საყურადღებოა, რომ ამ შემთხვევაში განაჩენის აღსრულების გადავადების (რაც ამ შემთხვევაში მთლიანად მოიცავს სასჯელის მოხდის გადავადებას როგორც ტერმინოლოგიურად, ასევე შინაარსობრივად) ვადა განსაზღვრულია ვითარების შეცვლით, ანუ კონკრეტული საზღვრული ვადა ან დროითი ფარგლები არ არის მოცემული. განაჩენის აღსრულების გადავადება გრძელდება მსჯავრდებულის გამოჯანმრთელებამდე, ან მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის არსებითად გაუმჯობესებამდე.³³⁸ ამავე მუხლის ამავე ნაწილის შემდეგი „ბ“ პუნქტი უკვე ორსულ მსჯავრდებულებს ეხება და სსკ-ის ზემოთ განხილული რედაქციის შესატყვისია.

³³⁸ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>

განსაკუთრებით საინტერესოა ამ მუხლის მე-3 და მე-4 ნაწილები, რომლითაც სასამართლომ მსჯავრდებულის ჯანმრთელობის მძიმე მდგომარეობის (გამოყენებულია სიტყვათა წყობა „მძიმე ავადმყოფობა“) გამო განაჩენის აღსრულების გადავადების შესახებ გადაწყვეტილების (განაჩენი, განჩინება) გამოტანისას, იქვე უნდა განუსაზღვროს მსჯავრდებულს საკუთარი ხარჯით, წელიწადში მინიმუმ ერთხელ ჯანმრთელობის მდგომარეობის დადგენის მიზნით შესაბამისი ექსპერტიზის გავლის ვალდებულება და ამ ექსპერტიზის დასკვნის სასამართლოსთვის წარმოდგენის პერიოდულობა.

ასეთი დასკვნის დადგენილი პერიოდულობით წარმოუდგენლობა პირდაპირი საფუძველია განაჩენის აღსრულების გადავადების გაუქმებისა, ანუ განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევისა ან აღსრულების გაგრძელებისა. ამავე კონტექსტში უნდა აღინიშნოს ამ მუხლის მე-7, ბოლო ნაწილიც, რომლითაც განაჩენის აღსრულების გადავადებასთან, ანუ მის აღსრულებასთან დაკავშირებით, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულმა სააგენტომ უნდა იმოქმედოს „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად. ეს დათქმა სავსებით ბუნებრივი იქნებოდა, რომ არა მისი პრაქტიკული გამოხატულება სწორედ მითითებული კანონიდან გამომდინარე, რაზეც დაწვრილებით ქვემოთ შევჩერდებით.

სსკ-ის 284-ე მუხლი მთლიანად ეხება სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის გამო გათავისუფლების საკითხს. სსკ-ის მსგავსად სსსკ-ის ეს მუხლიც პირდაპირ განსაზღვრავს ორ გარემოებას - ავადმყოფობას (მძიმე ან უკუღრნებელი სენი) და ხანდაზმულობას (ქალისთვის - 65 წლიდან, მამაკაცისთვის-70 წლიდან), როგორც სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლების აუცილებელ, მაგრამ არასაკმარის პირობას. ეს განსაკუთრებით ეხება ხანდაზმულობის გამო სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლებას. ამ შემთხვევისათვის, უვადო თავისუფლებით აღკვეთისას, აუცილებელია სასჯელის ნახევრის მოხდა და გადაწყვეტილებას იღებს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს და შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს

ერთობლივი, მუდმივმოქმედი კომისია³³⁹.

ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლების შესახებ - არასაპატიმრო სასჯელების შემთხვევაში, გადაწყვეტილების მიმღებია სასამართლო, ხოლო საპატიმრო სასჯელის შემთხვევაში ზემოთ ხსენებული ერთობლივი მუდმივმოქმედი კომისია³⁴⁰.

სსკ-ისგან განსხვავებით, ეს მუხლი არ ითვალისწინებს სასჯელის მოხდის გაგრძელების თუ განახლების რაიმე შესაძლებლობას თუნდაც ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების შემთხვევაში, რაც პრინციპული სხვაობაა ამ ორ საკანონმდებლო აქტს შორის.

ამით ამოიწურება სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ საკანონმდებლო დონეზე არსებული რეგულაციები და ძირითადი დანაწესები. სხვა, მათ შორის რაიმე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი ამ საკითხის ან მისი აღსრულების დამატებით, სპეციალურ რეგულაციას არ ითვალისწინებს, თუ არ ჩავთვლით ზემოთ ნახსენები ერთობლივი მუდმივმოქმედი კომისიის დებულებას, რომელიც ძირითადად კომისიის საქმიანობასა და მის მიერ გადაწყვეტილების მიღების წესს, ასევე, მსჯავრდებულის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასების კრიტერიუმებს ეხება, რაც უმეტესწილად სამედიცინო სფეროს საკითხებს მოიცავს.

არსებული პრაქტიკა

მოსახდელი სასჯელის გადავადებასთან დაკავშირებით მიმოხილული საკანონმდებლო მოცემულობა გარკვეული თავისებურებებით რეალიზდება პრაქტიკაში. თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს საკანონმდებლო რეგულაციების სრულმასშტაბიანი განხორციელების პრობლემა. სსსკ-ს მიხედვით, სასჯელის გადავადების აღსრულება (კონტროლი), ერთი მხრივ, უნდა განხორციელდეს „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით, მეორე მხრივ, ჯანმრთელობის მდგომარეობის

³³⁹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>

³⁴⁰ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>

გამო სასჯელგადავადებულ პირს ეკისრება სასამართლოს მიერვე განსაზღვრული ვალდებულება - წარუდგინოს მას დადგენილი პერიოდულობით თავისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ განახლებული ინფორმაცია. პრაქტიკული მდგომარეობით, მსჯავრდებულის მიერ სასამართლოს წინაშე ამ ვალდებულების შესრულების მაკონტროლებელი ორგანო რეალურად არ არსებობს და, შესაბამისად, საჭიროების შემთხვევაში თავად სასამართლომ უნდა მიადევნოს თვალყური ამ პროცესს. ბუნებრივია, სასამართლოს შეუძლია და აქვს კიდეც ინტერესი მის მიერ გამოტანილი ნებისმიერი გადაწყვეტილების შესრულების მდგომარეობით დაინტერესდეს და მოითხოვოს ანგარიში, ან აიძულოს ადრესატი შეასრულოს თავისი გადაწყვეტილება, მაგრამ ისიც ცხადია, რომ სასამართლო ყოველდღიურ რეჟიმში ვერ დაკავდება ამ პროცესით.

ამასთან არსებობს პრაქტიკული დარეალური მექანიზმი სასჯელის გადავადების შესახებ გადაწყვეტილებების ერთი ნაწილის შედარებით უპრობლემოდ შესასრულებლად. ეს ეხება სასჯელის გადავადებას ორსული ქალისთვის მშობიარობიდან ერთი წლის განმავლობაში, რაც არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სისტემის იურისდიქციის აქტებში შედის; („არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქ/პ.), ანუ კონკრეტულად ამ შემთხვევაში არსებობს კონკრეტული აღმასრულებელი სახელმწიფო ორგანო პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სახით, რომელიც აღსრულებს ამ ტიპის სამართლებრივ აქტს და ამ ნაწილში მოქმედებს სწორედ სსსკ-ის 283-ე მუხლის მე-7 ნაწილით განსაზღვრული წესით.

პროცესი პრაქტიკულ ჭრილში შემდეგნაირად გამოიყურება:

სამართლებრივი აქტი (სასამართლო გადაწყვეტილება) ორსულისათვის - მშობიარობის შემდეგ ერთ წლამდე სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ. სუბიექტი ცხადია;

აღმასრულებელი ორგანო - პრობაციის ეროვნული სააგენტო შესაბამისი ტერიტორიული ორგანოს-პრობაციის ბიუროს სახით;

აღმასრულებელი პირი - პრობაციის შესაბამისი კვალიფიკაციის (სპეციალიზაციის) მქონე ოფიცერი.

აღსრულების პროცედურა განსაზღვრულია „არასაკაპიტმორო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის X თავით, კერძოდ, ამ საკითხს ეხება მხოლოდ ერთი, ორპუნქტიანი მუხლი - 42, რომელიც ამოიწურება პრობაციის ოფიცრის მიერ სასჯელგადავადებული პირისათვის გაფრთხილების მიცემით, თუ ეს პირი უარს აცხადებს შვილზე ან თავს არიდებს მის აღზრდას. გაფრთხილების არსი მდგომარეობს იმაში, რომ სასჯელგადავადებულმა პირმა – ანუ დედამ, რომელსაც ჰყავს ერთწლამდე შვილი, ეს ვითარება უნდა გამოასწოროს ერთი კვირის ვადაში, წინააღმდეგ შემთხვევაში პრობაციის ბიურო ვალდებულია მიმართოს სასამართლოს წარდგინებით სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმებისა და დანიშნული სასჯელის მოსახდელად მსჯავრდებულის გაგზავნის შესახებ. ერთი შეხედვით, ამ ფორმალური ასპექტით და ერთი ოქმის შედგენით ამოიწურება ამ სამართლებრივი აქტის აღსრულების მექანიზმი და აღმასრულებელი ორგანოს კომპეტენცია/ვალდებულება. თუმცა ამ პროცესის განუყოფელი შემადგენელი ნაწილია თავად შვილის მოვლისთვის თავის არიდების ან შვილზე უარის თქმის ფაქტის დადგენა, რაც მოითხოვს აღმასრულებელი ორგანოს წარმომადგენელთა მხრიდან შესაბამის ძალისხმევას, კვალიფიკაციასა და რესურსს. ისიც ცხადია, რომ სასამართლოს მხრიდან პრობაციის ბიუროს ზემოაღნიშნული წარდგინების განხილვისას, დედის ქცევა ექვემდებარება დეტალურად გარჩევას და მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღება გადაწყვეტილება სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმების ან ძალაში დატოვების შესახებ.

სასჯელის მოხდის გადავადების ვადის გასვლის შემდეგ პრობაციის ორგანო მიმართავს სასამართლოს და ატყობინებს ვადის გასვლის შესახებ, რის შემდეგაც სასამართლომ სსკ-ის მიხედვით და სსსკ-ით განსაზღვრული ზემოთ აღწერილი წესის შესაბამისად, უნდა იმსჯელოს შემდგომი გადაწყვეტილების მიღების შესახებ.

ასეთია პრაქტიკული ვითარება. როგორც ჩანს, სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ არსებული შესაძლებლობების მხოლოდ ერთი ნაწილი (სასჯელის მოხდის გადავადება ორსულისათვის მშობიარობიდან ერთი წლის განმავლობაში) ექცევა რეალური აღსრულების პროცესში. ყოველ შემთხვევაში, ზოგადად ამ ტიპის გადაწყვეტილებების აღსრულების კონტროლის აქტიური

და ეფექტური მექანიზმი არ არსებობს, რაც საბოლოო ჯამში ამ რეგულაციის სისტემატური გამოყენებისგან თავის შეკავების გარკვეულ მაპროგოვირებელ ფაქტორად შეიძლება მივიჩნიოთ.

სტატისტიკური ანალიზი

ზოგადად, როგორც წესი, პრობლემის უკეთ გააზრებას ხელს უწყობს სტატისტიკური მონაცემების გაცნობა და მათი ანალიზი. გამონაკლისი არც მოცემული საკითხია. ამ მხრივ, საინტერესოა სასჯელის მოხდის გადავადების (იგივე სასჯელის მოხდის გადავადება ორსულისათვის მშობიარობიდან ერთი წლის განმავლობაში) შესახებ პრობაციის სისტემაში არსებული გადაწყვეტილებების აღსრულების სტატისტიკური მონაცემები :

1. 2015 წელი - ამჟამად მიმდინარე აღსრულება-9
2. 2014 წელს -9
3. 2013 წელს - 15
4. 2012 წელს - 11
5. 2011 წელს - 18
6. 2010 წელს - 22

ამჟამად, 2015 წლის მარტის თვის მონაცემებით, წარმოებაში არსებული 9 გადაწყვეტილებიდან ყველა თბილისის პრობაციის ბიუროს წარმოებაშია, სხვა ტერიტორიულ ორგანოებში ამ სახის გადაწყვეტილებები არ შესულა. ამ მხრივ, სხვა რეგიონული ბიუროების აქტიურობა არც ზემოთ ჩამოთვლილ სხვა წლებში იყო საგრძნობი - აღსრულებულ, ისედაც მცირე ოდენობის გადაწყვეტილებათა აბსოლუტური უმრავლესობა თბილისის პრობაციის ბიუროზე მოდის. შესაბამისად, დიდი ალბათობით, ამ ტიპის გადაწყვეტილებებს უმეტესად თბილისის საქალაქო სასამართლო იღებს.

საინტერესოა, რომ ამ გადაწყვეტილებებიდან მხოლოდ ორადორი შემთხვევაა დაფიქსირებული და ისიც 2010 წელს, როდესაც გადაწყვეტილება სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ გაუქმდა ვადამდე და მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება დანიშნული სასჯელის მოსახდელად მსჯავრდებულის გაგზავნის შესახებ.

აღსრულების სპეციფიკა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილებები საჭიროებს აღსრულებას, რაც, ძირითადად, გამოიხატება ამ გადაწყვეტილებებით მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალებების შესრულების პერიოდულ ან სისტემატურ კონტროლში. ეს მოვალებები განსაზღვრულია კონკრეტული დროით ან გარემოებით. ორივე შემთხვევაში აღსრულება, ანუ კონტროლი გადაწყვეტის შემდგომი გადაწყვეტილების მისაღებად.

პირველი პრობლემა, რაც ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო სასჯელის მოხდის გადავადებას ახასიათებს, სასამართლოსათვის მსჯავრდებულის მიერ პერიოდულად შესაბამისი სამედიცინო დასკვნის წარმოდგენაა.

ამ ვალდებულების შესრულებას უმეტეს შემთხვევაში მთელი რიგი ობიექტური და სუბიექტური სირთულეები ახლავს. ასეთი გადაწყვეტილების მიღება თავიდან ხდება სასამართლო-სამედიცინო შემოწმებისა და დასკვნის საფუძველზე, შესაბამისად შემდგომი წარმოსადგენი დასკვნებიც ამ დონის უნდა იყოს. ქვეყანაში სულ რამდენიმე დაწესებულებაა, რომელმაც სასამართლო-სამედიცინო დასკვნა შეიძლება გასცეს. მათ შორის უმთავრესია ექსპერტიზის ეროვნული ბიურო, რომელიც ხშირ შემთხვევაში სანდოობის მხრივ სასამართლოსათვის უალტერნატივოა. ცხადია, ეს დაწესებულება სპეციალური და თან მთავრობის მიერ დადგენილი ტარიფებით საქმიანობს, რომელიც საკმაოდ მაღალია მოცემული შემთხვევისათვის. ამასთან ისიც გასაგებია, რომ ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო სასჯელის გადავადების შესახებ გადაწყვეტილება უმეტესად მიიღება სოციალურად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი მსჯავრდებულების მიმართ, რადგანაც უმეტესად სწორედ ასეთ მსჯავრდებულებს აქვთ ჯანმრთელობის მდგომარეობა დამძიმებული. შესაბამისად, მათ მიერ სასამართლოსთვის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ მაღალკვალიფიციური და კომპლექსური დასკვნის წარმოდგენის ვალდებულების შესრულება იმთავითვე სათუთა (საყოველთაო დაზღვევის პროგრამით გათვალისწინებული კვლევითი კომპონენტი არ მოიცავს მსგავსი სახის დიაგნოსტიკურ თუ შემდგომი კვლევების პაკეტს). შეუსრულებლობის შემთხვევა

კი პირდაპირი საფუძველია პირის მიმართ სასჯელის მოხდის გადავადების გაუქმებისა და დანიშნული სასჯელის მოსახდელად გამწესებისა.

თუ ამ პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობა უკეთეს შემთხვევაში არ შეცვლილა (და უდიდესი ალბათობით ეს ასეც იქნება), მაშინ სახელმწიფო ხომ ისედაც ვალდებულია უზრუნველყოს ის სათანადო სამედიცინო მომსახურებით სასჯელადსრულების დაწესებულებაში, ან ჩაუტაროს მას ის კვლევა, რომელიც თავისუფლების პირობებში მსჯავრდებულმა ვერ ჩაიტარა და შესაბამისი დასკვნის საფუძველზე კვლავ დააყენოს საკითხი მსჯავრდებულისათვის სასჯელის მოხდის გადავადების ან სასჯელისაგან გათავისუფლების შესახებ. გამოდის, რომ სახელმწიფო მსჯავრდებულისათვის ამ ვალდებულების ფინანსური ტვირთის დაკისრებით მხოლოდ ერთი შეხედვით ზოგავს ხარჯს.

მეორე და არანაკლებ რისკს წარმოადგენს ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების დემოტივაცია, ან გაუმჯობესებული ჯანმრთელობის მდგომარეობის ყველა საშუალებით დამალვისადმი მსჯავრდებულის ინტერესი, რადგან როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეს შეიძლება გახდეს სასჯელის მოხდის გადავადების შეწყვეტისა და სასჯელის მოსახდელად წარგზავნის პირდაპირი წინაპირობა. აქედან გამომდინარე, თითქმის ყველა სამედიცინო დასკვნა - მსჯავრდებულის მიერ დამოუკიდებლად სხვა სამედიცინო დაწესებულებებიდან წარმოდგენილიც - ობიექტურად წარმოადგენს მომეტებული რისკისა და ეჭვის საგანს, რაც, თავის მხრივ, აჩენს მისი გადამოწმების აუცილებლობას.

ეს ორი ძირითადი პრობლემა, ფაქტობრივად, მოუქნელსა და არაეფექტურს ხდის ამ ტიპის გადაწყვეტილებებზე კონტროლის მექანიზმს, ამასთან მათ არსებობას, ზოგადად, მინიმუმამდე დაჰყავს ამგვარი გადაწყვეტილებების მიღების ალბათობა, რაზეც მწირი სტატისტიკური მონაცემებიც მეტყველებს. როგორც წესი, პრაქტიკულად მიღებული ასეთი გადაწყვეტილებების უმეტესი ნაწილი მოდის უკურნებელი სენით დაავადების შემთხვევებზე, მაშინ როცა ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების შანსი თითქმის არ არსებობს. თუ მხოლოდ ასეთი შემთხვევებით უნდა შემოიფარგლოს სასამართლო, მაშინ ეს შესაბამისადაც უნდა აისახოს კანონმდებლობაში.

დასკვნა

ზემოაღნიშნული ვითარებისა და პრობლემატიკის გათვალისწინებით, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ გადაუდებელ აუცილებლობას წარმოადგენს:

საკანონმდებლო და პრაქტიკული, ობიექტური რეალობის გათანაბრების (შესატყვისობის) თვალსაზრისით საკითხის შესახებ არსებული საკანონმდებლო რეგულაციების დაზუსტება. ამასთან, საკანონმდებლო დონეზე უნდა განისაზღვროს იმ აღმასრულებელი ორგანოს რეგულაციებიც, რომელიც ყველა მსჯავრდებულის მიმართ სრულად მოიცავს ამ ტიპის გადაწყვეტილებების რეალურ და ეფექტურ აღსრულებას.

ძალიან მნიშვნელოვანი იქნება, თუ თავისუფლებაადკვეთილ მსჯავრდებულთა ჯანმრთელობის მდგომარეობის პერიოდული, კომპლექსური შემოწმების ფარგლებში და მსგავსად თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულთა მიმართ, სასჯელის მოხდის გადავადების შემთხვევაშიც, ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ დასკვნის წარმოდგენის ვალდებულების შესრულების ფინანსურ ნაწილს სახელმწიფო უზრუნველყოფს მის მიერვე შერჩეულ სამედიცინო დაწესებულებაში. ეს ბუნებრივად მოხსნის მიღებული სამედიცინო დასკვნების სანდოობისა და მათი შემდგომი გადამოწმების საჭიროებასაც.

ამ სახის რეგულაციების შემოსაღებად, პირველ რიგში, შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები უნდა განხორციელდეს სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში, ასევე, „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონში.

თავი 6 - რისკების შეფასება და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა

ადამიანური ქცევის ზუსტი განსაზღვრა დღემდე არსებული მეთოდებით შეუძლებელია. დანაშაულებრივი ქმედების მომავალში ჩადენის ალბათობის შეფასება მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი წესრიგის დასამყარებლად. დანაშაული არა მხოლოდ სისხლის სამართლებრივი კატეგორიაა, არამედ ისტორიულ, სოციალურ და ინდივიდუალურ პროცესებში წარმოქმნილი მოვლენაა, რომელსაც კრიმინოლოგიური კვლევა სჭირდება. კრიმინოლოგიური კვლევის მიზანია დანაშაულის ჩადენის რისკის შეფასება. რისკის შეფასების აუცილებლობა განაპირობა განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დამნაშავეების გამოჩენამ საზოგადოებაში. საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის აუცილებლობა განაპირობებდა მძიმე კატეგორიის სამართალდამრღვევთა იდენტიფიცირებისა და მათ მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკების მართვის საჭიროებას.³⁴¹

„რისკის თემის წინ წამოწევა“ კრიმინალური სამართლის სისტემაში დიდწილად ორ ადგილობრივ ფაქტორს შეიძლება დავუკავშიროთ:³⁴² კრიმინალური სამართლის სისტემაში „საზოგადოებრივი დაცვის“ კუთხით ღიად გაცხადებული დღის წესრიგის გაჩენა და, იმავდროულად, ცოდნის დაგროვება იმაზე, თუ „რა მუშაობს“ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის შემცირების მხრივ. მაშასადამე, „რისკის“ ორი განზომილება არსებობს. პირველი განზომილება მოვლენის (დანაშაულის) მოხდენის შესაძლებლობა ან ალბათობაა; მეორე განზომილება კი ის ზიანია, რომელიც დანაშაულის შედეგად მსხვერპლს შეიძლება მიადგეს. რეაბილიტაციის თემაზე არსებული ლიტერატურის უმეტესი ნაწილი „რისკის“ შესახებ, ძირითადად, პირველ განზომილებას ეხება, მაგრამ პოლიტიკასა და პრაქტიკაში ზიანის, განსაკუთრებით კი სერიოზული ზიანის საკითხი იმავე დონის, და ხშირად უფრო მეტ, ყურადღებასაც კი იპყრობს მსხვერპლთა

³⁴¹ შ. სამაგლიშვილი, სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მეთოდები (3), სახელმძღვანელოში კურსისთვის: სოციალური მუშაობა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში. თბილისი 2014, გვ. 135.

³⁴² იქვე.

დაცვის ორგანიზაციების, პოლიტიკოსებისა და მედიის მუშაობის შედეგად.

აღნიშნულ ორ განზომილებას სრულიად ვერ განვაცალკევებთ, თუ რეაბილიტაციის კუთხით არსებული პოლიტიკის მიზნები სარგებლის მომტანია პოტენციური მსხვერპლისთვისაც და საზოგადოებისთვისაც და, ასევე, ინდივიდუალური კანონდამრღვევებისა და მათი ოჯახებისთვისაც. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აქ იგულისხმება პრობაციის სააგენტოების მიერ გასატარებელი პოლიტიკის მიზნები, რომლებიც „საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას“ ან „საზოგადოებრივ დაცვას“ მოიცავს. ძალადობრივი და სექსუალური ხასიათის დანაშაულები ინდივიდუალურ მსხვერპლებსა და მათ ოჯახებზე უფრო დიდ გავლენას ახდენს, ვიდრე ანგარებიანი დანაშაულების უმეტესი ნაწილი. ასევე, შესაძლებელია, რომ ამ დანაშაულებმა უბნებში, ქალაქებსა თუ მთელ ქვეყნებშიც კი შიშის კლიმატი წარმოშვას. მაშასადამე, მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკური თვალსაზრისით, სრულიად გასაგებია პრობაციის სისტემის კონტექსტში ისეთი მეთოდების გამოყენება, რომლებიც დანაშაულის განმეორებითი ჩადენის ალბათობას ან რეციდივის რისკს ამცირებს და რომელთა მისადაგება ყველა შემთხვევაზე ხდება, განსაკუთრებული ყურადღება იმ სამართალდამრღვევების გამოვლენასა თუ მართვაზე უნდა გამახვილდეს, რომლებიც, პოტენციურად, სხვებისთვის საშიშროებას წარმოადგენენ. აღნიშნული ისეთ შემთხვევებს ეხება, როდესაც სერიოზული ზიანის მიყენების რისკი არსებობს³⁴³. ასეთ შემთხვევებში რისკის მართვა უნდა გავიგოთ, როგორც ზიანის შემცირება დანაშაულის ჩადენის ალბათობის ან დანაშაულის მოხდენის შემთხვევაში მის მიერ მოხდენილი გავლენის შემცირების გზით (კემშალი, 2003 წ.).

³⁴³ „სერიოზული ზიანი“ შეიძლება შემდეგი სახით განვმარტოთ: „ზიანი, რომელიც სიცოცხლისთვის საშიში და/ან ტრავმულია და რომლისგანაც ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური გამოკეთება, სავარაუდოდ, რთული ან შეუძლებელი იქნება“ (OASys Manual, MoJ, London (OASys სახელმძღვანელო, იუსტიციის სამინისტრო, ლონდონი)).

6.1. რისკების შეფასების კრიტერიუმები და მეთოდოლოგია

კრიმინალური პროგნოზის ოთხი მეთოდი არსებობს:³⁴⁴ 1) ინტუიციური მეთოდი - ინტუიციური მეთოდის საფუძველზე მოსამართლე, საკუთარი ცხოვრებისეული და პროფესიული გამოცდილების გათვალისწინებით და ჯანსაღი ადამიანური შეგნების მიხედვით, სუბიექტურად აფასებს დამნაშავეს მიერ დანაშაულის ხელახლა ჩადენის შესაძლებლობას. მოსამართლე საკუთარ ინტუიციას, შინაგან რწმენას, ცხოვრებისეულ გამოცდილებასა და დამნაშავეთა შესახებ ზოგად შეხედულებას ეყრდნობა; 2) კლინიკური კრიმინალური პროგნოზი - კლინიკურ კრიმინალურ პროგნოზს ფსიქიატრის და ფსიქოლოგიის ექსპერტი ქმნის, რომელიც ეფუძნება დამნაშავეს პიროვნულობის კვლევას ფსიქოდიაგნოსტიკური ტესტის, დაკვირვების, მისი კარიერისა და სოციალური ცხოვრების (ოჯახური პირობების, პროფესიის, თავისუფალი დროის) ანალიზის საშუალებით; 3) სტატისტიკური კრიმინალური პროგნოზი - სტატისტიკური კრიმინალური პროგნოზი დამნაშავეთა კრიმინოლოგიური პროგნოზისთვის სტატისტიკურ ინსტრუმენტებს იყენებს. 4) მთლიანი კრიმინალური პროგნოზი - მთლიანი კრიმინალური პროგნოზი კლინიკური და სტატისტიკური პროგნოზების კომბინაციაა. იგი დამოუკიდებელი მეთოდია, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია ისეთი საკითხების გათვალისწინება, რომლებიც წინა მეთოდებით ცალ-ცალკე ვერ ხერხდება. ინდივიდუალური კრიმინოლოგიური პროგნოზისთვის, პიროვნულობის ტესტისა და ახლო სოციალური წრის შესახებ მონაცემების გარდა, სხვა რამეც მნიშვნელოვანია. შემფასებელს, რომელიც ერთიან მეთოდებს იყენებს, სოციალური და ეკონომიკური პირობების/ცვლილებების (მაგ. საზოგადოების სოციალური დეზორგანიზაციის ხარისხის) გათვალისწინება შეუძლია.

„რისკი - საჭიროება - რეაგირება“ მოდელი (Risk-need-responsivity model – The RNR model) არის ყველაზე გავრცელებული მოდელი, რომელიც გამოიყენება სამართალდამრღვევის შეფასებისა და რეაბილიტაციისათვის. „პირველად ეს მოდელი შეიქმნა

³⁴⁴ მ. შალიკაშვილი, დ. ჩხლაძე, პირობით ვადამდე გასათავისუფლებელი მსჯავრდებულებისთვის რისკ-ფაქტორების შეფასების კრიმინოლოგიური ანალიზი. თბილისი/ბერლინი 2013. გვ. 23.

ენდრიუს, ბონტასა და ჰოგის (Andrews, Bonta and Hoge) მიერ 1990 წელს. რისკი-საჭიროება-რეაგირება მოდელის პრინციპები ეფუძნება ფსიქოლოგიურ თეორიას, ქცევის შეცვლის ყველაზე ეფექტურ ტექნიკებს, ორგანიზაციისა და მომსახურე პერსონალის მახასიათებლებს, რაც შესაძლებელს გახდის სამართალდამრღვევის ქცევის მაქსიმალურ ცვლილებას. თეორიის ზოგადი პიროვნული ასპექტი უფრო სიღრმისეულად არის განხილული, ვიდრე უბრალოდ სამართალდამრღვევისთვის ანტისოციალური პიროვნული აშლილობის ან ფსიქოპათიის დიაგნოზის იარაღის მიწერა და მოიცავს ისეთ პიროვნულ ფაქტორებს, რომლებიც კრიმინოგენულ საჭიროებას წარმოადგენს (მაგ., იმპულსურობა, მე-დაკავშირებულობა) და კიდევ - რეაგირების ფაქტორებს (მაგ., აღზნება, აღლევა). თეორიის კოგნიტური ასპექტი მოიცავს თვითგაცნობიერებულ და ავტომატურ თვითრეგულაციებს და ხაზს უსვამს კრიმინალური ქცევის გამომწვევი პროკრიმინალური დამოკიდებულებების, ღირებულებებისა და რწმენების მნიშვნელობას. თეორიის სოციალური დასწავლის ასპექტი ხაზს უსვამს სწავლის მნიშვნელობას მეგობრების, ოჯახის, სკოლის, მუშაობისა და თავისუფალი დროის სოციალურ კონტექსტში. კრიმინალური, პროსოციალური ქცევის ჯილდოებისა და ღირებულებების ამ სოციალურ კონტექსტებში შეფასება და, ამასთან ერთად, ზოგიერთ ქცევასთან ასოცირებული ავტომატური ჯილდოებისა და ღირებულებების (მაგ. ნივთიერების მოხმარება) შეფასება უზრუნველყოფს კრიმინოგენული საჭიროებისა და სიმლიერის კარგად სტრუქტურირებულ გამოკვლევას.³⁴⁵ „რისკი-საჭიროება - რეაგირება“ მოდელს აქვს 17 პრინციპი.³⁴⁶

ყველაზე ადრეული მუშაობა პრობაციის სფეროში გაერთიანებულ სამეფოში, ნიდერლანდებსა და სხვა ქვეყნებში მორალურ განათლებასა და პრაქტიკულ მხარდაჭერას ეყრდნობოდა. მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში ზოგ განვითარებულ ქვეყანაში

³⁴⁵ შ. სამაგლიშვილი, სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მეთოდები (3), სახელმძღვანელოში კურსისთვის: სოციალური მუშაობა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში. თბილისი 2014, გვ. 138.

³⁴⁶ „რისკი-საჭიროება - რეაგირების“ მოდელის შესახებ დაწვრილებით იხ.: შ. სამაგლიშვილი, სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მეთოდები (3), სახელმძღვანელოში კურსისთვის: სოციალური მუშაობა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში. თბილისი 2014, გვ. 138-140.

აქცენტმა გადაინაცვლა ე.წ. სარეაბილიტაციო სასჯელებსა და, მოგვიანებით, მკურნალობის მოდელებზე, რომელთა მიზანი დანაშაულის შემცირება და პრევენცია იყო. ჰადსონის (Hudson) მიხედვით (ციტირებულია ჩუისთან (Chui), 2003 წ.), სარეაბილიტაციო დასჯის (მაგალითად, ალკოჰოლსა ან მავნე ნივთიერებებზე დამოკიდებულების სამკურნალო პროგრამებში მონაწილეობის მიღება) მხარდამჭერ რეფორმისტებს სჯეროდათ, რომ უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი რეციდივის შესამცირებლად იყო შემდეგი: „სამართალდამრღვევში მოტივაცია გაგვეღვივებინა, თავი შეეკავებინა განმეორებითი დანაშაულისგან იმით, რომ „გაგვექრო მისთვის სურვილი, ჩაედინა ეს დანაშაული“ (და არა იმის მიღწევა, რომ სამართალდამრღვევს განმეორებითი დანაშაულის ჩადენისგან თავი უბრალოდ შესაძლო შედეგების გამო შეეკავებინა)“ (გვ. 58). შედეგად ფართო სარეაბილიტაციო ჩარჩოს ფარგლებში სამკურნალო მიდგომების ფართო სპექტრი განვითარდა, რამაც, გარკვეულწილად, ტერმინის „რეაბილიტაცია“ ბუნდოვანებაში საკუთარი წვლილი შეიტანა.

1960-იან და 70-იან წლებში დიდი რაოდენობით ჩატარებულმა კვლევებმა გაერთიანებულ სამეფოსა და ა.შ.შ.-ში საჯარო პოლიტიკის შემქმნელებს უკეთესი მონაცემები მისცა. თუმცა მარტინსონის, ლიპტონისა და კოლეგების (Martinson, Lipton et al.), ფოლკარდისა და კოლეგების (Folkard et al.) და, ასევე, სხვების მიერ (ციტირებულია ჩუისთან (Chui), 2003 წ.) ჩატარებული კვლევები სისხლის სამართლის პოლიტიკის დარგში, ერთი შეხედვით, აჩვენებდა, რომ ამ სფეროში არსებული არც ერთი მიდგომა დანაშაულის განმეორებით ჩადენაზე გაზომვად გავლენას არ ახდენდა. სწორედ აქედან დაიწყო პესიმისტური ეპოქა, რომელშიც დომინანტური მოსაზრება იყო, რომ „არაფერი მუშაობს“. ამან, თავის მხრივ, შეასუსტა რწმენა ციხესა და თემში განხორციელებულ ფსიქოსოციალურ სამკურნალო პროგრამებთან დაკავშირებით, რომლებიც აღნიშნულ კვლევებამდე არსებობდა და სარეაბილიტაციო მიდგომის შედარებით უკანა პლანზე გადაინაცვლება გამოიწვია. აღნიშნულის გავლენა განსაკუთრებით ა.შ.შ.-ში, გაერთიანებულ სამეფოსა და სხვა ინგლისურენოვან ქვეყნებში 1970-იან წლებში იგრძნობოდა. ამ ქვეყნებში დანაშაულის მაჩვენებლები სწრაფად იზრდებოდა და დანაშაული გაცილებით უფრო პოლიტიკურ

საკითხად იქცა. თუ არაფერი ახდენდა გავლენას რეციდივის მაჩვენებელზე, რატომ უნდა დახარჯულიყო მინიმალურზე მეტი სასჯელადსრულებითი რეაგირების სისტემაზე, რომელიც, ძირითადად, ადამიანის თავისუფლების აღკვეთაზე უნდა ყოფილიყო ორიენტირებული იმის გათვალისწინებით, რომ რეფორმამ არ გაამართლა? პოლიტიკის აქცენტმა დასჯასა და ჩადენილი დანაშაულის სანაცვლოდ დამსახურებული სასჯელის დაწესებაზე გადაინაცვლა, ძირითადად, დაპატიმრების მიდგომის გაცილებით ფართოდ გამოყენების გზით, ხოლო თემზე დაფუძნებული სამკურნალო მოდელები, დიდწილად, „თემზე დაფუძნებული სასჯელის ისეთმა ფორმებმა“ ჩაანაცვლა, როგორებიც იყო სათემო სამსახური და სხვა უფრო შემზღვეველი სანქციები (Chui, 2003; McWhinnie, 2006).

ბევრი პრაქტიკოსი პრობაციის სააგენტოებში არ აღიარებდა მოსაზრებას, რომ „არაფერი მუშაობდა“, მაგრამ საკუთარ შეხედულებათა მხარდასაჭერად მათ მხოლოდ ერთეულ შემთხვევებზე დაფუძნებული მტკიცებულების ან მცირე შერჩევის ჯგუფებიდან მიღებული მონაცემების წარმოდგენა შეეძლოთ. მარტინსონის მიერ განხორციელებული კვლევიდან 25 წლის განმავლობაში ჩატარებული მნიშვნელოვანი ოდენობის კვლევების, მათ შორის, სხვადასხვა მეტა-ანალიზის შედეგად მიღებულმა მონაცემებმა აჩვენა, რომ სარეაბილიტაციო მიდგომას ცვლილების მოხდენა შეეძლო. ამან გამოიწვია ის, რომ მკვლევარებმა და პრაქტიკოსებმა, მოგვიანებით კი პოლიტიკის შემქმნელებმაც დაიწყეს იმ ძირითადი ფაქტორების სისტემატური გამოვლენა, რომლებიც კრიმინალური ქცევის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობდა და, ასევე, იმ მიდგომების განსაზღვრაც, რომლებიც აღნიშნული ფაქტორების შესამცირებლად საუკეთესო იქნებოდა (Chui, 2003).

ენდრიუსმა და ბონტამ (Andrews and Bonta) საკუთარ ნაშრომში (ციტირებულია ჩუისთან (Chui), 2003 წ. და მაკ-ვინისთან (McWhinnie), 2006 წ.) განსაზღვრეს კრიმინალური ქცევის ურთიერთდაკავშირებული ცვლადები – „რისკის ფაქტორები“, რომლებიც ორ ჯგუფად დაჰყვეს: სტატიკური ფაქტორები (ფაქტორები, რომლებიც არ იცვლება, როგორებიცაა, მაგალითად, სქესი, წარსული დანაშაულებრივი ისტორია) და დინამიკური ფაქტორები (ფაქტორები, რომლებიც შეიძლება შეიცვალოს

დროთა განმავლობაში, მაგალითად, ანტისოციალური ნაცნობები). დინამიკური რისკის ფაქტორებს კრიმინოგენულ ან დანაშაულის გამომწვევ საჭიროებებს ვუწოდებთ, რომლებიც ადამიანის სხვა არაკრიმინოგენული საჭიროებებისგან უნდა განვასხვაოთ. დინამიკური ფაქტორები დამატებით ორ ქვეკატეგორიად შეგვიძლია დავყოთ, რომლებიც „სტაბილური“ და „მწვავე“ რისკის ფაქტორების სახელებით არის ცნობილი. სტაბილური ფაქტორები დროში შეიძლება შეიცვალოს, მაგრამ ცვლილებისადმი მეტად მდებარე (მაგალითად, პროკრიმინალური ნაცნობების ყოლა; ანტისოციალური პიროვნების ტიპი) და გრძელვადიანი ჩარევების დაგეგმვისას ძირითადი ყურადღება სწორედ მათზე უნდა გამახვილდეს. მწვავე ფაქტორები, შესაძლოა, ძალიან სწრაფად შეიცვალოს (მაგალითად, სამსახურის დაკარგვა, პარტნიორის მიერ მიტოვება) და შესაძლოა, მაშინვე იქონიოს გავლენა ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკზე (ალბათობაზე) და ზოგ შემთხვევაში იმაზე, თუ რამდენად გაიზრდება ზიანის მიყენების რისკი. საჭირო გადაუდებელი ჩარევის ძირითადი ჩარჩო ამ ფაქტორების მიხედვით უნდა განისაზღვროს.

სემპსონმა და კოლეგებმა (Sampson and colleagues) ა.შ.შ.-ში (ციტირებულია მაკ-ვინისთან (McWhinnie), 2006წ.) დაადგინეს, რომ თემები, რომელთა ცხოვრებაშიც ინდივიდუალური მოქალაქეები აქტიურად იყვნენ ჩართულნი და მზად იყვნენ, საკუთარ სამეზობლოსა და საკუთარ უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებლობა აეღოთ, იმავდროულად, უფრო უსაფრთხო თემებიც იყვნენ. ამით ეს ავტორები ხაზს უსვამენ, რომ პროსოციალური ქცევის მხარდაჭერა ამ ქცევას ზრდის მაშინ, როცა პროსოციალური ქცევის დაბალი მხარდაჭერით კრიმინალური ქცევის შესაძლებლობაც იმატებს.

მკვლევარებმა ნიუ ბრუნსვიკის კარლტონის უნივერსიტეტიდან 1970-იანი წლების შემდეგ ინგლისურ ენაზე გამოქვეყნებული ყველა კვლევის მიხედვით კრიმინალური ქცევის კორელატების (დაკავშირებული ფაქტორების) მეტა-ანალიზი ჩაატარეს და შემდეგი ექვსი ფაქტორი გამოჰყვეს, რომლებიც კრიმინალურ ქცევას უკავშირდებოდა (ციტირებულია მაკ-ვინისთან (McWhinnie), 2006წ.): 1. ანტისოციალური დამოკიდებულებები და ნაცნობები; 2. ტემპერამენტი/დანაშაულებრივი ქცევა/პიროვნების ტიპი; 3. მშობლებთან/ოჯახთან დაკავშირებული ფაქტორები; 4.

განათლებისა და პროფესიული კუთხით არსებული მიღწევები; 5. პროფესული პრობლემები/დისტრესი და ფსიქოპათოლოგია; 6. წარმომავლობა დაბალი კლასიდან.

ზემოაღნიშნულის თანმდევა კვლევამ (McWhinnie, 2006) გამოყო რისკის ფაქტორები, რომელთაც რისკის „დიდ რვა“ ფაქტორს ვუწოდებთ: 1.ანტისოციალური დამოკიდებულებები; 2.ანტისოციალური ნაცნობები; 3.ანტისოციალური ქცევის ისტორია; 4.ანტისოციალური პროფენების ტიპი; 5. პრობლემატური გარემოებები ოჯახში; 6. პრობლემატური გარემოებები სასწავლებელში ან სამსახურში; 7. პრობლემატური გასართობი ღონისძიებები; 8.ნივთიერებების ავად მოხმარება. ეს მიგნებები იმაზე მიუთითებდა, რომ თუ ზემოაღნიშნული ფაქტორები არ იქნებოდა გათვალისწინებული პროგრამირების ყველა ეტაპზე, რომლებიც კრიმინალური ქცევის შესამცირებლად სამართალდამრღვევთა დახმარებაზე მიმართული ჩარევების დიზაინს, განხორციელებასა და შეფასებას მოიცავდა, რეაბილიტაციის კუთხით დასახული შედეგებისთვის, შესაძლოა, ვერ მიგვეღწია.

West-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ოჯახის დაბალი შემოსავალი, მრავალსულიანი ოჯახი, არასაკმარისი აღზრდა მშობლების მიერ (მაგ. არასაკმარისი მეთვალყურეობა ან მონაცვლეობითი აღზრდის სტილი), ბავშვის დაბალი ინტელექტი და, აგრეთვე, ერთ-ერთი მშობლის ნასამართლობა, ეს ის რისკ-ფაქტორებია, რომლებმაც შეიძლება კრიმინალური საქციელი გააძლიეროს. კრიმინალურად აქტიურ და არააქტიურ ახალგაზრდათა განსხვავებებს დაეყრდნო გერმანელი მეცნიერების Stelly/ Thomas-ის 2001 წლის კვლევა. შედეგად დადგინდა სამი ფაქტორი, რომელიც ახალგაზრდათა ჯგუფს განასხვავებდა. ესენია: ოჯახთან ემოციური კავშირი, მშობლების მიერ აღზრდის სტილი და „Monitoring“ ანუ კონტროლი, რომელიც მშობლების მიერ ბავშვების მეთვალყურეობას, დაკვირვებას მოითხოვს. კრიტიკულად ფასდება შემდეგი კონსტელაციები: „მშობლები არ ზრუნავენ ბავშვების დღის განრიგზე, მათ მიერ მოვალეობების შესრულებაზე, მათ ურთიერთობაზე თანატოლებთან. მშობლებმა ზუსტად არ იციან, სად იმყოფება ბავშვი სადამოს. ეს უკანასკნელი კი სწრაფად ავითარებს უნარს, კონტროლს გაექცეს და მშობლები

და სოციალური კონტროლის სხვა ინსტიტუტები მოატყუოს“.³⁴⁷

1990-იანი წლების კვლევების შედეგებმა რეაბილიტაციის ღირებულებაზე დისკუსია კვლავ განაახლა. ეს შედეგები ეწინააღმდეგებოდა პესიმიზმს, რომელიც იმ ეპოქას ახასიათებდა, რომელშიც დომინირებდა მოსაზრება, რომ „არაფერი მუშაობდა“. ამ პერიოდიდან დაიწყო მოძრაობა, რომლის მთავარი მიზანი იმის გაგება იყო, თუ „რა მუშაობდა“ (Chui, 2003; McWhinnie, 2006). ამ მიდგომამ, რომელიც ამა თუ იმ მეთოდის შემთხვევაში მტკიცებულებათა ბაზის მნიშვნელობას უსვამდა ხაზს, პრობაციის მომსახურება გადაარჩინა პოლიტიკურ კლიმატში, რომელიც „რბილ“ სასჯელებს ეწინააღმდეგებოდა. ეს რეაბილიტაციისადმი მყარი, რეალისტური მიდგომა იყო. ამ კონტექსტში, გაერთიანებული სამეფოს პრობაციის სამსახურმა სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის მიმართ ეროვნული მასშტაბით კარგად დაგეგმილი და შესაბამისი რესურსებით აღჭურვილი მიდგომა შემოიღო, რომელიც მკაფიოდ გაწერილ პოლიტიკის ჩარჩოს, ახალ მეთოდოლოგიებს, ვრცელ ტრენინგს, ხარისხის დეტალურ მონიტორინგსა და უზრუნველყოფას მოიცავდა (Chui, 2003). ასე რომ, ინიციატივები იმის გასაგებად, თუ „რა მუშაობდა“, მხოლოდ იმის მცდელობა კი არ იყო, რომ პრობაციული ზედამხედველობის ეფექტურობის ხასიათი ახლებურად განესაზღვრათ, არამედ იმის მცდელობაც, რომ უფრო ადრეული კვლევების მიერ სხვადასხვა მომსახურებაში გამოვლენილ არათანმიმდევრობასა და შეუსაბამობებზე რეაგირება მოეხდინათ. სხვათა შორის, ეს შეუსაბამობები მოიცავდა ზედამხედველობის პროგრამის დაგეგმვაში სამართალდამრღვევის საჭიროებებისა და დანაშაულის განმეორებითი ჩადენის რისკის გაუთვალისწინებლობას, პროგრამაში მონაწილეობისა და მისი დასრულების დაბალ მაჩვენებელს, პროგრამების შემუშავებას, რომლებიც მტკიცებულებებს ნაკლებად ეყრდნობოდა, რეფერირების პროცესის სისუსტეს, პროგრამაში ჩართვის ბუნდოვან კრიტერიუმებსა და შემთხვევის მართვის არაეფექტურ პრაქტიკას.

³⁴⁷ მ. შალიკაშვილი, დ. ჩიხლაძე, პირობით ვადამდე გასათავისუფლებელი მსჯავრდებულებისთვის რისკ-ფაქტორების შეფასების კრიმინოლოგიური ანალიზი, თბილისი/ბერლინი, 2013, 7.

6.2. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვა

არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, პრობაციის ეროვნული სააგენტო თავის მიზნებს ახორციელებს მსჯავრდებულის რისკისა და საჭიროების შეფასების საფუძველზე, **სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური დაგეგმვით**, მსჯავრდებულის აუცილებელი ზედამხედველობითა და კონტროლით, მისი რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციისათვის ხელის შეწყობითა და დახმარებით.

„წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2010 წლის 20 იანვრის რეკომენდაციის CM/Rec (2010) თანახმად, სათანადოდ უფლებამოსილმა ორგანოებმა უნდა მოამზადონ ყველა სასჯელისა და ღონისძიების აღსრულების სამუშაო გეგმა. ცალკეული მსჯავრდებულების პროგრესი უნდა შეფასდეს რეგულარული ინტერვალებით და ეს პროცესი უნდა აისახოს სამუშაო გეგმაზე ზედამხედველობის დარჩენილი ვადის განმავლობაში.

„სახელმწიფოებისადმი საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების აღსრულების მარეგულირებელი ევროპული წესების იმპლემენტაციის გაუმჯობესებაზე“ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის (2000)22 რეკომენდაციის თანახმად, დამნაშავეს რეინტეგრაციის პროგრამები და ინტერვენცია უნდა ეფუძნებოდეს სხვადასხვა მეთოდს. პროგრამებისა და ინტერვენციის შემუშავებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მათ შესაძლო გავლენას დამნაშავეზე, განსაკუთრებით კი: ა) ძირითად უნარ-ჩვევებს; ბ) განათლების მდგომარეობას დასაქმების თვალსაზრისით; გ) ნარკოტიკზე, ალკოჰოლზე დამოკიდებულებას; დ) საზოგადოებაზე მორგებულ გამოსწორებას.

„სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპის გამოყენება სასჯელის აღსრულების პროცესში გაგებულ უნდა იქნეს შემდეგნაირად:

- სასჯელის მოხდის პერიოდში მსჯავრდებულის მიერ ციხის ნორმების ან კანონის დარღვევის შემთხვევაში დისციპლინური სახდელის ან ადმინისტრაციული

პატიმრობის გამოყენება მოხდეს ინდივიდუალურად და გათვალისწინებულ იქნეს მსჯავრდებულის პიროვნული მახასიათებლები;

- სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპში შეიძლება, ასევე, ვიგულისხმოთ სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური მიდგომა, ანუ სასჯელის მოხდის პერიოდში გათვალისწინებულ იქნეს მსჯავრდებულის პიროვნების შესახებ ყველა ის გარემოება და თვისება, რამაც შეიძლება ხელის შეუწყოს მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას.³⁴⁸

სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა საშუალებას იძლევა, საზოგადოების სრულუფლებიან წევრად დაბრუნების უზრუნველსაყოფად, წინასწარ დაიგეგმოს მსჯავრდებულთან მუშაობა სასჯელის მოხდის მთელი პერიოდის განმავლობაში.³⁴⁹

რეაბილიტაციაზე ორიენტირებული ამგვარი მოდელი სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის მოძღვრებებს ეფუძნება, რომელთა მიხედვითაც დანაშაულის ჩადენის მიზეზად ძირითადად პიროვნული, ეკონომიკური ან ფსიქოლოგიური ნაკლოვანებებია მიჩნეული, რომლებიც შეიძლება გამოსწორდეს. მითითების, დახმარებისა და მოტივაციის არსებობის შემთხვევაში ადამიანებს შეუძლიათ საკუთარი ქცევა შეცვალონ კანონმორჩილებისკენ.

საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა ხორციელდება „არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პრინციპების, წესისა და ფორმების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2012 წლის 18 იანვრის №9 ბრძანებით და „მსჯავრდებულის რისკის შეფასებისა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენის

³⁴⁸ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, მ. ხასია, სასჯელაღსრულების სამართალი. თბილისი 2014. გვ. 17-18.

³⁴⁹ გ. არსოშვილი, დამნაშავის რესოციალიზაცია. სსიპ – სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრი. თბილისი 2009. გვ. 130.

პრინციპების, წესისა და ფორმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2015 წლის 5 ივნისის №39 ბრძანებით.

საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2012 წლის 18 იანვრის №9 ბრძანების მიხედვით, სოციალური მუშაკი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების პირველად შეფასებას ახდენს პირველი შეხვედრიდან 10 სამუშაო დღის ვადაში. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების პირველადი შეფასება მოიცავს სოციალური მუშაკის მინიმუმ 2 ინტერვიუს არასრულწლოვან მსჯავრდებულთან და მინიმუმ 1 ვიზიტს არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის ოჯახში. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების პირველადი შეფასების დოკუმენტის დასრულების შემდეგ ხდება არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის შეფასების განხილვა პრობაციის ოფიცერთან და პრობაციის ბიუროში მომუშავე ფსიქოლოგთან. თუ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების პირველადი შეფასების განხილვის საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის საჭიროებას არ წარმოადგენს სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალურ გეგმაში დამატებითი სახის რაიმე აქტივობის განსაზღვრა, მაშინ ამ სახის გეგმაში კეთდება მხოლოდ ჩანაწერი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი გამოცხადების რეჟიმის განსაზღვრისა და მიღებული გადაწყვეტილების თაობაზე, რომლის ხელმეორედ გადასინჯვა ხორციელდება 6 თვის შემდეგ. ხოლო, თუ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების პირველადი შეფასების განხილვის საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის საჭიროა კონკრეტული ხასიათის აქტივობების განხორციელება, დგება სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმა, რომელსაც არასრულწლოვან მსჯავრდებულს, შესაძლებლობის შემთხვევაში მის კანონიერ წარმომადგენელს, ან/და ოჯახის რომელიმე სრულწლოვან წევრს აცნობს პრობაციის ოფიცერი, სოციალური მუშაკი და, საჭიროებისამებრ, ფსიქოლოგიც. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკების სრულ შეფასებას სოციალური მუშაკი ახორციელებს მე-9 ბრძანების მეორე მუხლის

მე-6 პუნქტით გათვალისწინებული შემაჯამებელი შეხვედრიდან არაუგვიანეს 30 სამუშაო დღის ვადაში. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმით დადგენილი აქტივობების შესრულებაზე მონიტორინგს ახორციელებს სოციალური მუშაკი, რომელიც ყოველთვიურად ამოწმებს სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის მიმდინარეობას. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმა სრულდება არასრულწლოვნის მიმართ კანონმდებლობით დადგენილი წესით სააღსრულებო საქმისწარმოების დასრულების/შეწყვეტის შემთხვევაში.

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2015 წლის 5 ივნისის №39 ბრძანების თანახმად, კი პრობაციის ბიუროში მსჯავრდებულის რისკის შეფასებასა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენას სრულწლოვან პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთა და სრულწლოვან პირობით მსჯავრდებულთა მიმართ ახორციელებს მულტიდისციპლინური გუნდი, რომლის შემადგენლობაში შედის პრობაციის ოფიცერი, სოციალური მუშაკი და ფსიქოლოგი. მულტიდისციპლინური გუნდი იქმნება პრობაციის ბიუროს იმ სამოქმედო ტერიტორიაზე, სადაც ხელმისაწვდომია სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის მომსახურებები. ხოლო იქ, სადაც არ ხორციელდება სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის მომსახურებები, მსჯავრდებულის რისკის შეფასებას და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენას უზუნველყოფს პრობაციის ოფიცერი. რისკის შეფასება და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენა არ ხორციელდება იმ მსჯავრდებულის მიმართ, რომელსაც უფლება-მოვალეობათა ოქმის გაცნობიდან საპრობაციო ვადის დასრულებამდე დარჩენილი აქვს 2 თვეზე ნაკლები ვადა, ხოლო იმ მსჯავრდებულის მიმართ, რომელსაც უფლება-მოვალეობათა ოქმის გაცნობიდან საპრობაციო ვადის დასრულებამდე დარჩენილი აქვს 4 თვეზე ნაკლები ვადა, პრობაციის ოფიცერი რისკის შეფასებას ახორციელებს 39-ე ბრძანების მეორე მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილი წესით.

მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ ხორციელდება ზიანის რისკის განსაზღვრა, რომელიც შეიძლება იყოს დაბალი, საშუალო

და მაღალი დონის. ზიანის რისკის დონისა და განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის ალბათობის ხარისხის მიხედვით, ხდება მსჯავრდებულის მონაწილეობის განსაზღვრა სარეაბილიტაციო პროგრამებში, რომელიც შეიძლება იყოს სავალდებულო ან ნებაყოფლობითი.

გეგმის შესრულების მონიტორინგის ან გეგმის დასრულების შემდგომ მსჯავრდებულის მდგომარეობის ზედამხედველობის განხორციელებისას მსჯავრდებულის ცხოვრებაში თუ გამოიკვეთა ისეთი სახის ცვლილება, რაც არსებითად ცვლის მის მდგომარეობას, აღსრულების ოფიცერთან შეთანხმებით, მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ დაუყოვნებლად ხორციელდება გეგმაში ცვლილების შეტანა ან ახალი გეგმის შედგენა.

სასჯელის ინდივიდუალური გეგმის შესრულების მონიტორინგს ახორციელებს გეგმის დოკუმენტში მიზნის მიღწევაზე პასუხისმგებელი პირი/პირები.

მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის ბევრი მოდელი არსებობს. საინტერესოა „კარგი ცხოვრების მოდელი“, რომელიც საფუძველს იღებს „ადამიანური ღირსების“ ეთიკური კონცეფციიდან, უნივერსალური ადამიანური უფლებებიდან და იგი დაინტერესებულია ინდივიდების უნარით, ჩამოაყალიბონ და შეარჩიონ მიზნები, შექმნან გეგმები და იმოქმედონ თავისუფლად ამ გეგმის განხორციელებისათვის. სამართალდამრღვევები, სხვა ადამიანების მსგავსად, ღირებულებას ანიჭებენ გარკვეულ პიროვნულ მახასიათებლებს, აზროვნებას, გამოცდილებებს, რომლებიც ამ მოდელის მიერ განხილულია, როგორც პირველადი სიკეთეები.³⁵⁰ „ესენია: 1. სიცოცხლე (მოიცავს ჯანმრთელ ცხოვრებას და ფუნქციონირებას); 2. ცოდნა (რამდენად ინფორმირებულად გრძნობს თავს ადამიანი მისთვის მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ); 3. ჰობი და რეკრეაციული აქტივობების განხორციელებაში უპირატესობა; 4. მუშაობაში უპირატესობა (მოიცავს გარკვეულ დახელოვნებას, პროფესიულ გამოცდილებას); 5. პიროვნების ავტონომიურობა და თვითმიმართულება; 6. შინაგანი სიმშვიდე

³⁵⁰ შ. სამაგლიშვილი, სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მეთოდები (5), სახელმძღვანელოში კურსისთვის: სოციალური მუშაობა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სფეროში. თბილისი 2014, გვ. 157.

(თავისუფლება ემოციური ქაოსისგან და სტრესისაგან); 7. ურთიერთდამოკიდებულება (მოიცავს ინტიმურ, რომანტიკულ, ოჯახურ ურთიერთობებს); 8. თემის, საზოგადოების წევრობა (უფრო ფართო სოციალურ ჯგუფთან კავშირი); 9. სულიერება (უფრო ფართო გაგებით ცხოვრების მნიშვნელობისა და საზრისის ძიება); 10. სიამოვნება (ბედნიერების მდგომარეობა ან „აქ და ამჟამად“ კარგად ყოფნა); 11. შემოქმედებითობა (საკუთარი თავის გამოხატვა ალტერნატიული ფორმებით). იგულისხმება, რომ ყველა ადამიანი მიისწრაფვის პირველადი სიკეთეებისკენ რაღაც ხარისხით, თუმცა სამართალდამრღვევის ღირებულებებზე და ცხოვრებისეულ უპირატესობებზეა დამოკიდებული, თუ რომელ სიკეთეებს მიანიჭებს იგი მეტ მნიშვნელობას.³⁵¹

როგორც ვხედავთ, მსჯავრდებულის რესოციალიზაციის მიზნით სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა ეფექტური ჩარევის მექანიზმზეა აგებული. ეს გულისხმობს სასჯელის მოხდის შესაბამის პრინციპებზე აგებას. კერძოდ, აუცილებელია მსჯავრდებულის რისკებისა და საჭიროებების შეფასება, შემდგომ კი შესაბამისი რეაგირების განხორციელება, როგორც ეს ბრძანებებით არის განსაზღვრული.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ შეუძლებელია დანაშაულის გამომწვევი მიზეზების ზუსტი პროგნოზი. დანაშაულის გამომწვევი მიზეზების კვლევა/ გაგება ყოველი კონკრეტული მსჯავრდებულის საქმეში გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონეა. ეს შესაძლებელს ხდის ამ მიზეზების აღმოსაფხვრელად მუშაობას და, იმავდროულად, დანაშაულებრივი ქცევისა და რისკების შემცირებას, რომლის წინაშეც საზოგადოება დგას. საზოგადოების დაკვეთა სახელმწიფო სტრუქტურებისადმი კი არის კრიმინოგენურად უსაფრთხო გარემოს შექმნა.

³⁵¹ იქვე.

თავი 7. თანამშრომლობა სხვა უწყებებთან და ორგანიზაციებთან

7.1. ევროპის პროზაციის კონფედერაცია (CEP)

ევროპული ქვეყნების მრავალფეროვნება, მათი ენობრივი, რელიგიური და კულტურული ასპექტებით, ქმნის იმ ხიბლსა და მიმზიდველ გარემოს, რის გამოც მსოფლიოს ეს რეგიონი ყველაზე სასურველია საცხოვრებლად. უცხო ქვეყნის მრავალი მოქალაქე ახდენს საკუთარ იდენტიფიცირებას ევროპასთან და ევროპულ ცივილიზაციასთან, რადგან ეს არის ლიბერალური და ტოლერანტული გარემო ყველა ჯგუფისა თუ შეხედულებისათვის, რომლებიც არ ჩადიან კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებს. პროზაციის სისტემის განვითარებაც ასეთივე მრავალფეროვნებითა და საერთო სულისკვეთებით ხასიათდებოდა ევროპაში. ის ფეხს უწყობდა ევროპის ძირითადი ღირებულებების, თავისუფლების, თანასწორობის იდეის ხორცშესხმას და შეჰქონდა მასში საკუთარი წვლილი.

პროზაციის ისტორიული საფუძვლები პირველად შუასაუკუნეების ინგლისში გვხვდება. ამ პერიოდში თუნდაც მცირედი დანაშაულის ჩამდენი პირი ხშირად განსაკუთრებული სისასტიკით ისჯებოდა, მათ შორის, არასრულწლოვნებიც. მაგალითისათვის, ინგლისში ჰენრი VIII მეფობის ჟამს (1509–1547 წ.წ.) წელიწადში დაახლოებით 200–ზე მეტი დამნაშავე ისჯებოდა სიკვდილით, თუნდაც მსუბუქი დანაშაული ჩაედინათ. ასეთი მკაცრი სასჯელების გამოყენება საზოგადოებაში დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა და, თავისთავად, ხელს უშლიდა როგორც სასამართლოს სისტემის, ასევე მართლმსაჯულების განვითარებას და სწორედ ამიტომ შემოიღეს დასჯის ისეთი ალტერნატიული საშუალება, როგორიც იყო დამნაშავის მიერ სამეფო შეწყალების ყიდვა და საპატიმრო სასჯელის მოხდის გადავადება.

ე.წ. საპროზაციო ორგანიზაციები ევროპაში, ძირითადად, მე-19 საუკუნიდან ჩნდება, როდესაც სხვადასხვა საქველმოქმედო გაერთიანება თუ რელიგიური დაწესებულება ცდილობდა ეზრუნა ყოფილი პატიმრების ბედზე და გაეწია მათთვის როგორც მატერიალური, ასევე მორალური დახმარება (გერმანია, ირლანდია, ლუქსემბურგი, შვეიცარია). ეს იყო მიდგომა,

რომლის კვალობაზეც ხდებოდა ციხიდან გათავისუფლებული პირებისათვის დახმარება, რათა მათ გაადვილებოდათ საზოგადოებაში საკუთარი ადგილის პოვნა.

ჰოლანდიაში პროზაციის პირველ ორგანიზაციას მსჯავრდებულების მორალური გაჯანსაღების საზოგადოება ეწოდებოდა, რომელიც 1823 წელს დაფუძნდა. დამფუძნებლები იყვნენ ვაჭრები, რომლებიც ციხიდან გამოსულ პირებს უწევდნენ სხვადასხვა სახის დახმარებას, რათა მათი ქცევა შეცვლილიყო უკეთესობისაკენ. ორგანიზაცია საგანმანათლებლო და რელიგიური პრინციპებით ცდილობდა, შეეცვალა პატიმრების სამომავლო ქცევა, მიეცა მათთვის შანსი ცხოვრებაში და ამ მიდგომების შედეგად, გაეხადა ისინი საზოგადოებისათვის უსაფრთხო.³⁵²

საფრანგეთში მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში მხოლოდ რელიგიურ გაერთიანებებს ჰქონდათ უფლება და ნდობა, ემუშავათ მსჯავრდებულებთან, მათი დაკავების და დაკავების შემდგომ პერიოდებში. აღნიშნული ორგანიზაციები 1885 წლიდან გადავიდნენ სახელმწიფო დაფინანსებაზე და ჩამოყალიბდნენ, როგორც სპეციფიკური ორგანიზაციები, რომლებიც ახდენდნენ მსჯავრდებულების რეაბილიტაციასა და სხვადასხვა სახის დახმარებას.

პროზაციის სისტემის ჩანასახები მოიძებნება სკანდინავიის ქვეყნებშიც. მაგალითისათვის: დანიაში 1843 წლიდან კერძო კომპანიები დახმარებას უწევდნენ სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან გათავისუფლებულ პატიმრებს, ხოლო 1905 წლიდან სისტემაში იკვეთება პროზაციის, როგორც ლიბერალური და მარეაბილიტირებელი მიდგომების გამოყენება. ფინეთში კერძო ორგანიზაციები, რომლებიც რელიგიური საქველმოქმედო ორგანიზაციებიდან ფინანსდებოდნენ, ციხეებში აქტიურად მუშაობდნენ 1870 წლიდან. ისინი იყენებდნენ მოხალისე ადამიანთა ჯგუფებს, რათა პატიმრებისათვის შეემსუბუქებინათ გარემო და ხელი შეეწყოთ მათთვის რეაბილიტაციისა და რესოციალიზაციის პროცესში.

ნორვეგიაში პროზაციის საკითხებზე სახელმწიფო კომისია შეიქმნა მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში და მის მთავარ მიზანს პროზაციის სისტემის განვითარება/ გაღრმავება წარმოადგენდა.

³⁵² http://www.cepprobation.org/uploaded_files/1_Chapter_1_Comparative_overview.pdf

ამ პერიოდიდან ჩამოყალიბდა სხვადასხვა კერძო ორგანიზაცია, რომელიც მუშაობდა აღნიშნული მეთოდების დახვეწა/ განვითარებასა და მის გამოყენებაზე.

ინგლისში პრობაციის სერვისების პრაქტიკის დანერგვაში უდიდესი წვლილი შეიტანა ინგლისელმა იურისტმა მეთიუ დევენპორტ ჰილმა (1792–1872 წ.წ.), რომელმაც მოსამართლედ მუშაობის პერიოდში, მსუბუქი დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ, პრაქტიკაში შემოიღო მზრუნველობის დაწესება მშობლების ან ახლობლების მხრიდან. მზრუნველობის პროცესს, თავის მხრივ, ზედამხედველობას უწევდა პოლიცია და, შესაბამისად, აწარმოებდნენ ანგარიშებს.

ინგლისში სისტემატიზირებული საპრობაციო სერვისების ათვლის წერტილი არის 1876 წელი. ამ ქვეყანაშიც, ისევე როგორც ზემოთ ჩამოთვლილ ქვეყნებში, პრობაციის ძირითადი მიზანი ციხიდან გამოსული მსჯავრდებულების რეაბილიტაცია იყო. მსჯავრდებულებზე მომუშავე კერძო ორგანიზაციების ძირითადი აქტივობის სახე იყო:

- ✓ ფინანსური დახმარების გაწევა;
- ✓ დასაქმებაში ხელშეწყობა;
- ✓ საცხოვრებელი ადგილების მოძიება;
- ✓ ქვეყის გაუმჯობესებაზე მიმართული სხვადასხვა ფსიქოსა-განმანათლებლო აქტივობა.³⁵³

ევროპაში პრობაციის სისტემა საწყის ეტაპზე მხოლოდ რელიგიური და საქველმოქმედო ხასიათის იყო. ის არ იყო სტრუქტურული და საზოგადოებრივ დონეზე ფართოდ აყვანილი. უკვე მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან სურათი საგრძნობლად იცვლება, რაც განაპირობა პრობაციისადმი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს უფრო მეტმა ყურადღებამ.

გადატვირთულმა ციხეებმა და სისხლის სამართლის ხისტმა პოლიტიკამ შექმნა წინაპირობა უფრო ლიბერალური და მსუბუქი მიდგომების დასაწერგად. საზოგადოებას ესაჭიროებოდა უსაფრთხო გარემო, რომლის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი

³⁵³ http://www.cepprobation.org/uploaded_files/1_Chapter_1_Comparative_overview.pdf

ძირითადი ფაქტორი ციხიდან გამოსულ მსჯავრდებულზე ზრუნვა და მისი საზოგადოებაში უსაფრთხო რეინტეგრაცია იყო.

„თანამედროვე მიდგომა“ – სწორედ ასე ეწოდებოდა პრობაციას, რამაც ფართო გასაქანი ჰპოვა იმდროინდელი ევროპის ქვეყნების სისხლის სამართლის კოდექსებში. კანონმდებლობაში მოხდა ცვლილებები, რის შედეგადაც მსჯავრდებულისადმი მიდგომა გახდა უფრო ინდივიდუალური. ერთ–ერთი ძირითადი აქცენტი გაკეთდა მის რესოციალიზაცია/რეაბილიტაციაზე. ეს იყო ძირითადი მიზეზი, რამაც პრობაციას, როგორც ლიბერალურ მიდგომას, მისცა საკუთარი გავლენის გაფართოებისა და განვითარების საშუალება.

ევროპა ფართოდ მოიცვა ალტერნატიული სასჯელების განვითარების ტალღამ, კანონებში ჩაემატა და ეტაპობრივად პრაქტიკაში იწყო განვითარება შემდეგი სახის სასჯელებმა:

- პირობითი მსჯავრი, პრობაცია;
- პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლება;
- შინაპატიმრობა;
- უფლებების შეზღუდვა;
- გირაო.

სწორედამპერიოდიდან იწყება პრობაციის სისტემის განვითარების მეორე ფაზა, რომელიც საქველმოქმედო და რელიგიური ხასიათიდან გადავიდა ფართო საზოგადო საქმიანობის არეალში. ყოფილი მოხალისე თანამშრომლები ჩამოყალიბდნენ კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთა სოციალური უნარების განვითარებაზე ორიენტირებულ პროფესიონალებად და უკვე მე-20 საუკუნიდან მათ ეწოდებოდათ პრობაციის ოფიცრები.³⁵⁴

აღსანიშნავია, რომ ბოსტონელი მეწაღე ჯონ ავგუსტუსი (1785–1859 წ.წ.) აღიარებულია პრობაციის პირველ ოფიცრად.

იგი ალკოჰოლის ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ გამოდიოდა და პირველი პრობაციონერი, შესაბამისად, ლოთობისათვის იყო მსჯავრდებული, რომელსაც მოსამართლემ გამოსასწორებლად 3 კვირიანი ვადა განუსაზღვრა სწორედ ჯონ ავგუსტუსის

³⁵⁴ http://www.cepprobation.org/uploaded_files/1_Chapter_1_Comparative_overview.pdf

ზედამხედველობის ქვეშ. აღსანიშნავია, რომ მსჯავრდებული საპრობაციო ვადის გასვლის შემდგომ აბსოლუტურად გამოსწორებული და ჯანსაღი წარსდგა სასამართლოს წინაშე.

ჯონ ავგუსტუსის თავდებობით, თავისი 18 წლიანი მოღვაწეობის პერიოდში, 1946 პირი გათავისუფლდა სასჯელისაგან.

ევროპის ქვეყნებში სხვადასხვა პერიოდულობით ხდებოდა პრობაციის სისტემის ჩამოყალიბება, სრულყოფა და განვითარება. მართალია, საწყის ეტაპზე ევროპული კანონმდებლობა სრულყოფილად არ ასახავდა პრობაციის როლსა და მისიას სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, მაგრამ მნიშვნელოვანია, რომ უკვე მე-20 საუკუნიდან სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობაში გაჩნდა პრობაციის თაობაზე მნიშვნელოვანი დებულებები, რომელიც საფუძვლად დაედო ალტერნატიული სასჯელების განვითარებას და მის ფართოდ გამოყენებას. შესაბამისად, დაინერგა ახალი სისტემური მიდგომა პრობაციის სახით, რომელიც სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სულ მალე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტიტუტად იქცა.

მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ კიდევ 1904 წლის ბულგარეთის სისხლის სამართლის კოდექსში გათვალისწინებული იყო პირობით ვადამდე გათავისუფლება, ხოლო 1905 წლიდან – პირობითი მსჯავრი, რეალურად 1991 წლიდან, რკინის ფრდის პოლიტიკის დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის რღვევის პარალელურად, იწყება ალტერნატიული სასჯელებისა და პრობაციის სისტემის განვითარება ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში.

პირველი ქვეყანა, რომელმაც პრობაციის სისტემის განვითარების კონცეფცია დაამტკიცა, იყო ჩეხეთის რესპუბლიკა. 1991 წელს პილოტურად დაწყებული პროგრამა, არასრულწლოვნებთან მიმართებაში, 2001 წელს დასრულდა პრობაციისა და მედიაციის ეროვნული სერვისების სააგენტოს შექმნით.

ამ პერიოდიდან იწყება აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში პრობაციის სისტემის განვითარება და სრულყოფა, რაც დღემდე მიმდინარეობს. ყველა ქვეყანამ ეს გზა ინდივიდუალურად განვლო, სპეციფიკური გამოწვევების კვალობაზე, თუმცა მთლიანობაში მიზანი და დაბრკოლებები ხასიათდება საერთო სპეციფიკით.

დღესაც კი, ცვალებად გარემოში, პრობაციის სისტემა დგას გამოწვევების წინაშე, თუმცა სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციისა და აღნიშნულ თემატიკებზე მომუშავე ჯგუფის დახმარებით, სახელმწიფოები ცდილობენ, სისტემა უფრო ქმედითი, ეფექტური და მსჯავრდებულის საჭიროებებზე მაქსიმალურად ორიენტირებული გახადონ.³⁵⁵

ევროპული პრობაციის კონფედერაცია

ევროპული პრობაციის კონფედერაცია არის ორგანიზაცია, რომელიც ხელს უწყობს პატიმრობის ალტერნატიული სასჯელების განვითარებასა და საზოგადოებაში მისდამი ცნობადობის ამაღლებას.

ევროპის პრობაციის კონფედერაცია ევროკავშირისა და ევროსაბჭოს დონეზე ძირითადი საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომლის მთავარი ამოცანაა, შექმნას პროფესიონალური გარემო, რომლის შედეგადაც უფრო მეტად განვითარდება და შესაძლებელი გახდება ალტერნატიული სანქციების ინტენსიური გამოყენება. შესაბამისად, ორგანიზაცია იწოდება კიდევ ერთგვარ პრობაციის ხმად ბრიუსელში.³⁵⁶

CEP- პრობაციის ევროპული ორგანიზაცია ევროკავშირის 10 სახელმწიფოს ინიციატივით 1981 წელს დაფუძნდა. საერთო ევროპული ორგანიზაციის შექმნა განპირობებული იყო 1970–იანი წლების ბოლოს ევროპის ციხეებში პატიმარი მიგრანტების მატების ტენდენციით, რაც იმ დროისათვის ახალი ფენომენი იყო. შექმნილი ვითარების გამო გაჩნდა პრობაციის საერთო ევროპული ორგანიზაციის შექმნის აუცილებლობა.

გაერთიანება თავდაპირველად სხვა სახელს ატარებდა და „ევროპის პრობაციის მუდმივმოქმედ კონფერენციად“ იწოდებოდა (Conférence permanente Européenne de la Probation). უკვე 2013 წლის ოქტომბრიდან, წევრი ქვეყნების ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, შეიცვალა ორგანიზაციის სახელი და ეწოდა ევროპის პრობაციის კონფედერაცია. მნიშვნელოვანია, რომ ახალი

³⁵⁵ http://www.cepprobation.org/uploaded_files/1_Chapter_1_Comparative_overview.pdf

³⁵⁶ <http://www.cep-probation.org/page/54/organisation>

სახელი მიესადაგა უკვე ძველ ინიციალებს - CEP-ს, რადგან ინიციალებისაგან შემდგარი სახელი უკვე ერთგვარ ბრენდად იყო ქცეული პრობაციის საკითხებზე მომუშავეთა წრეში.³⁵⁷

ორგანიზაცია აერთიანებს 57 წევრს. მათ შორის, სამსახურებსა და ორგანიზაციებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ საპრობაციო მომსახურებას ან რომელთაც ევალებათ პრობაციის სისტემის განვითარება, ასევე, არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც ლობირებენ ან ხელს უწყობენ პრობაციის სფეროს განვითარებას და საგანმანათლებლო დაწესებულებები.³⁵⁸ აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის 27 წევრი ქვეყნიდან კონფედერაციაში გაწევრიანებულია 25 ქვეყანა.

კონფედერაცია აქტიურად მუშაობს ლოკალურ და რეგიონულ დონეზე, რათა ცალკეულ სახელმწიფოებში დაიხვეწოს საკანონმდებლო ბაზა პრობაციის საკითხებში; ასევე, განხორციელდეს პრობაციის სერვისის მიმწოდებელი ორგანიზაციების თანამშრომელთა გადამზადება, პრობაციის ეფექტური და სტანდარტებთან მაქსიმალურად მიახლოებული სერვისების შეთავაზების მიზნით.

ევროპული პრობაციის კონფედერაცია, ასევე, აყალიბებს ქსელს ამ საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო/არასახელმწიფო ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტებს შორის, რათა მოხდეს საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება და მუშაობის სფეციფიკის დახვეწა.

კონფედერაციის უმთავრესი მიზანია ალტერნატიული სასჯელების მხარდაჭერა და წახალისება, რათა ის გახდეს ლიბერალური სისხლის სამართლის კოდექსის ერთ-ერთი მთავარი მექანიზმი, ვინაიდან, ერთი მხრივ, იწვევს ფინანსების დაზოგვას, ხოლო, მეორე მხრივ, საუკეთესო საშუალებას პიროვნების რეაბილიტაცია/ რესოციალიზაციისათვის.³⁵⁹

კონფედერაციის მიზნებს, ასევე, წარმოადგენს:

³⁵⁷ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Conference_18_files/CDAP%20presentation%20CEP%20%28final%29.pdf

³⁵⁸ <http://www.cep-probation.org/page/73/member-organisations>

³⁵⁹ <http://www.cep-probation.org/news/65/1071/members-vote-for-new-name-of-cep>

- პრაქტიკოსების, მმართველების, სამეცნიერო წრის წარმომადგენლების, აღმასრულებლების და სხვათა კონსულტაციისა და თანამშრომლობის გაღრმავებისათვის კოლეგიური მუშაობა, შეკრებების სახით;
- პრობაციის სისტემის განვითარება;
- საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება;
- ეროვნულ და ევროპულ დონეზე პრობაციის ცნობადობის გაზრდა;
- წარმოადგინოს პრობაციის სექტორი ევროპულ ინსტიტუტებში.³⁶⁰

ზემოაღნიშნული მიზნების მისაღწევად კონფედერაცია მიმართავს შემდეგ აქტივობებს:

- ინფორმაციისა და გამოცდილების გაზიარება;
- ევროპის ქვეყნებში საკანონმდებლო, იურისპრუდენციისა და პრობაციის შესახებ პრაქტიკული ინფორმაციის შეგროვება და გავრცელება, რომელიც საზოგადოებრივ სანქციებს ეხება;
- საერთო პრობლემების მოგვარების გზების ძიება;
- საზოგადოების ინფორმირებულობის გაზრდაზე და განათლებაზე ზრუნვა;
- საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის სფეროში სამეცნიერო მუშაობის მხარდაჭერა;
- კონფერენციების, სემინარების და სხვა აქტივობების ორგანიზება;
- ექსპერტული რჩევები საზოგადოებრივი სანქციების განსავითარებლად;
- ორგანიზაცია ახორციელებს სხვადასხვა ღონისძიებას: 4-5 კონფერენცია წელიწადში, დინამიური ვებ- გვერდი, ამზადებს პერიოდულ ელექტრონულ ჟურნალს, ექსპერტთა რეგისტრაცია, ევროპული პრობაციის სისტემის რეგულარულად განახლებადი მიმოხილვა და 2010 წლიდან წელიწადში სამჯერ პრობაციის ევროპული ჟურნალის გამოცემა.

³⁶⁰ <http://www.cep-probation.org/page/584/vision-mission-and-aims>

ევროპული პრობაციის კონფედერაციის სტრუქტურა

ევროპული პრობაციის კონფედერაცია იმართება საბჭოს მეშვეობით, რომლის წევრებიც არიან კონფედერაციის პრეზიდენტი, ორი ვიცე-პრეზიდენტი, გენერალური მდივანი და ევროპის კონფედერაციის 9 წევრი, რომელთაგან ექვსი რიგითი წევრის არჩევას გენერალური ასამბლეა ახორციელებს, ხოლო დანარჩენი სამისას – უკვე თავად არჩეული ექვსი რიგითი წევრი. საბჭოს წევრების არჩევა ხორციელდება გენერალურ ასამბლეაზე, რომელიც იმართება ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ. ევროპული პრობაციის კონფედერაციის სამდივნო განლაგებულია ჰოლანდიის გაერთიანებულ სამეფოში.³⁶¹

ევროპული პრობაციის კონფედერაციის საბჭოს მუშაობა უზრუნველყოფილია სამდივნოს საშუალებით, რომელსაც გენერალური მდივანი ხელმძღვანელობს. სამდივნო შედგება ადმსრულებელი ოფიცისგან, სამოკავშირეო-პოლიტიკის ოფიცისგან, კომუნიკაციის ოფიცისგან და მდივნისგან.³⁶²

ევროპული პრობაციის კონფედერაციის სრულუფლებიანი წევრი შესაძლოა გახდეს ნებისმიერი საჯარო ინსტიტუტი ან ორგანიზაცია, რომლის საქმიანობაც დაკავშირებულია პრობაციის საკითხებთან, ან პრობაციის საკითხებზე მომუშავე კერძო ორგანიზაცია, რომლის საქმიანობაც არ არის ორიენტირებული მატერიალურ სარგებელზე. სრულუფლებიანი წევრების გარდა ორგანიზაციას ჰყავს ასოცირებული წევრები, რომლებიც ორგანიზაციის წევრები ხდებიან ზემოთ ჩამოთვლილი კრიტერიუმების დაკმაყოფილების ხარჯზე, თუმცა არ აქვთ ხმის მიცემის უფლება.³⁶³

საქართველო ევროპული პრობაციის კონფედერაციაში

2010 წლის ოქტომბერში პრობაციის ეროვნული სააგენტო გახდა კონფედერაციის სრულუფლებიანი წევრი, რაც ქალაქ უტრეხტში გამართულ გამგეობის სხდომაზე ერთხმად იქნა

³⁶¹ <http://www.cep-probation.org/page/55/board-members>

³⁶² <http://www.cep-probation.org/page/57/staff-members>

³⁶³ <http://www.cep-probation.org/page/125/about-cep-membership>

მიღებული. ორგანიზაციის (CEP) პრეზიდენტის მარკ სერონის შეფასებით, საქართველოს პრობაციის ეროვნული სააგენტო სავსებით აკმაყოფილებდა თანამედროვე სტანდარტებს და ამ კრიტერიუმით გადაწყდა, მისი CEP-ში გაწევრიანება.

ქართული მხარისათვის ეს არის საუკეთესო საშუალება, საკუთარი წვლილი შეიტანოს ევროპის პრობაციის განვითარებაში და იყოს მომხმარებელი/გამზიარებელი საჭირო ცოდნა-გამოცდილებისა, რაც კიდევ უფრო განამტკიცებს რეგიონში ლიდერის სტატუსს.

2012 წლიდან მოყოლებული, პრობაციის სააგენტო აქტიურად არის ჩართული სისტემის რეფორმირებისა და განვითარების, ასევე, ალტერნატიული სასჯელების დანერგვის პროცესში.

2011, 2012, 2013 და 2014 წლებში პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ეგიდით გაიმართა საერთაშორისო კონფერენციები, რომლებზეც მიწვეულნი იყვნენ სხვადასხვა ქვეყნის პრობაციის სისტემის წარმომადგენლები და, ასევე, ექსპერტები. ძირითადი განხილული თემები იყო:

- ✓ სისტემის წინაშე მდგარი გამოწვევები და ახალი მიდგომები;
- ✓ ალტერნატიული სასჯელების დანერგვა-განხორციელების მეთოდები;
- ✓ თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება, როგორც ინოვაციური მიდგომა კავკასიის პენიტენციარულ სისტემაში.³⁶⁴

ამონარიდი პრობაციის ევროპული კონფედერაციის პრეზიდენტის, ბატონი მარკ სერონის 2013 წლის ინტერვიუდან, რომელიც მან რადიო „თავისუფლებას“ მისცა:

„კარგია, როცა ხედავ ახალ მიდგომებს, მსჯავრდებულებთან ახალი ტიპის ურთიერთობებს, გეგმებს, რომლებიც პრობაციონერების მიმართ უნდა განხორციელდეს. ჩემი რეკომენდაცია იქნება, რომ კიდევ მეტი იმუშაოს სახელმწიფომ ამ მიმართულებით და ის სტრატეგია, რომელიც სააგენტომ მომდევნო 4 წლის განმავლობაში

³⁶⁴ იხ. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს 2010 წლის ანგარიში/პრობაციის ეროვნული სააგენტოს 2013 წლის ანგარიში

დაისახა, აუცილებლად შეასრულოს. ამ სტრატეგიის მიხედვით დაგეგმილია თანამშრომელთა გადამზადება, ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და, ასევე, საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა. თქვენ დარწმუნებულეხი უნდა იყოთ, რომ სწორი გზით მიდიხართ“.

საქართველოს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ასეთი მაღალი შეფასება კიდევ ერთი დასტურია პრობაციის სისტემის განვითარების სამოქმედო გეგმის სისწორისა, რაც, თავის მხრივ, კიდევ უფრო დიდი გამოწვევების წინაშე აყენებს პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს.

7.2. თანამშრომლობა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტთან

პენიტენციარული სისტემის გამართული ფუნქციონირებისა და ყველა სახის სასჯელის აღსრულების პროცესში მაღალი სტანდარტების დაცვისათვის, მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის უმთავრესი მიზნის მისაღწევად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს პრობაციის სისტემისა და საპატიმრო სასჯელთა აღსრულების სისტემის ჰარმონიულ და, ამავე დროს, მკაფიოდ რეგლამენტირებულ ურთიერთქმედებას, კომპეტენციების ფარგლებში აუცილებელ თანამშრომლობასა და ეფექტურ კომუნიკაციას.

მოცემულ ასპექტში მნიშვნელოვანია თითოეული მიმართულების, როგორც ერთიანი სისტემის ნაწილის, საკანონმდებლო როლის მკაფიო განსაზღვრულობა და შესაბამისი პრაქტიკის მაღალპროფესიულ დონეზე დანერგვა.

ზემოაღნიშნული ორი ორგანოს ურთიერთთანამშრომლობის ჭრილში მიზანშეწონილია ცალ-ცალკე იქნეს განხილული კონკრეტული ასპექტები, კერძოდ:

პირობით ვადამდე გათავისუფლება და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის სხვა სასჯელით შეცვლა.

პრობაციის სისტემისა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის მექანიზმებში მათი ერთობლივი მონაწილეობა.

სისხლის სამართლის კოდექსის 72-ე და 73-ე მუხლები ამ პროცესის ძირითადი საფუძვლებია. ზემოთ აღნიშნული საფუძვლებით, ორივე კომპეტენცია საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივი საბჭოების კუთვნილებაა³⁶⁵.

ამ საბჭოების (სულ ხუთი ადგილობრივი საბჭოა - ორი აღმოსავლეთ საქართველოს, ერთი დასავლეთ საქართველოს, ერთი ქალ მსჯავრდებულთა საქმეების განმხილველი და ერთი არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭო) შემადგენლობაში (სულ 5 წევრი) აუცილებელი წესით, საბჭოს წევრის სტატუსით, წარმოდგენილია როგორც სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის, ასევე პრობაციის ეროვნული სააგენტოს შესაბამისი კვალიფიკაციის თითო წარმომადგენელი. საბჭოების საქმიანობა კი რეგულირდება სპეციალური ნორმატიული აქტით - „საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივი საბჭოების რაოდენობის, ტერიტორიული განსჯადობისა და ადგილობრივი საბჭოს ტიპური დებულების დამტკიცების შესახებ“ სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2010 წლის 28 ოქტომბრის #151 ბრძანებით.

განსახილველი საკითხის ფარგლებში, მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ორივე სისტემის პარიტეტული თანამონაწილეობა და სასჯელაღსრულების სისტემიდან პრობაციის სისტემისათვის, პროცესის უწყვეტად, აღსრულების გაგრძელების გადაბარება თავისუფლების აღკვეთის უფრო მსუბუქი სასჯელის სახით შეცვლის, ან თავისუფლების აღკვეთისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემთხვევებში.

ასევე, მნიშვნელოვანია ამ პროცესში (და არა მხოლოდ) სისტემებს შორის ინფორმაციის თანმდევი გაცვლა, უფრო სწორად, ჯერ კიდევ საბჭოს მიერ გადაწყვეტილების მომზადების პროცესში, სასჯელაღსრულების სისტემიდან პრობაციის სისტემისათვის პირობით ვადამდე გათავისუფლებული, ან სასჯელშემსუბუქებული მსჯავრდებულის შესახებ იმ ინფორმაციის გაცნობა, რომელიც რელევანტურია პრობაციის

³⁶⁵ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1069691>

სისტემისათვის საბჭოს შესაბამისი გადაწყვეტილების უკვე აღსრულების პროცესშიც. გადამოწმებულ დემოგრაფიულ მონაცემებთან ერთად, ძირითადად ეს ეხება მსჯავრდებულთან დაკავშირებული რისკებისა და საჭიროებების შესახებ საბაზისო ინფორმაციას.

ხანგრძლივი პაემანი

შემდეგი ერთობლივი მოქმედების სფეროა თავისუფლების აღკვეთითმსჯავრდებულთან ხანგრძლივი პაემნების ორგანიზების პროცესი. ეს პროცესი რეგულირდება პატიმრობის კოდექსით და „მსჯავრდებულთან ხანგრძლივი პაემნის განხორციელების წესის დამტკიცების შესახებ“ სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2014 წლის 22 ივლისის #132 ბრძანებით.

მსჯავრდებულს შეიძლება მიეცეს ხანგრძლივი პაემანი მისი წერილობითი თხოვნის საფუძველზე შეილთან, ნაშვილებთან, გერთან, შვილიშვილთან, მეუღლესთან, პირთან, რომელთანაც საერთო შვილი ჰყავს, მშობელთან (მშვილებლებთან), ბებიასთან, პაპასთან, დასთან და ძმასთან.³⁶⁶

პროცესის ინფრასტრუქტურული და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის ტვირთი მთლიანად პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის საფუძველზე, დაფუძნებულ სამეწარმეო იურიდიულ პირზეა. ამავე კანონით და პატიმრობის კოდექსით არის განსაზღვრული ზემოთ აღნიშნული ვალდებულებაც.

ასეთი მოქმედი ორგანიზაცია ამჟამად შ.პ.ს „პერსპექტივა“, რომელსაც მთავრობის სათანადო განკარგულებებით, შესაბამის შემთხვევებში აღნაგობის ან უზურფრუქტის უფლებით, გადაცემული აქვს სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში საამისო ფართები და შენობა-ნაგებობები, სადაც მისი ვალდებულება ხანგრძლივი პაემნებისათვის საჭირო ოდენობის სასტუმროს ტიპის ოთახების მოწყობა. მასვე ევალება ხანგრძლივი პაემნების მომსახურება აუცილებელი ინვენტარით, სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დაცვა და ა.შ.

³⁶⁶ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2383731>

პროცესის ორგანიზაციულ-პროცედურულ უზრუნველყოფას (მსჯავრდებულისთვის ხანგრძლივი პაემნის ნებართვის მიცემა, პაემანზე პირთა დაშვება, უსაფრთხოების დაცვა და ა.შ.) კი სასჯელაღსრულების დეპარტამენტი ახორციელებს.

ხანგრძლივი პაემნით სარგებლობა ხორციელდება უნაღდო ანგარიშსწორებით მსჯავრდებულის ან სტუმრის ხარჯზე. თითოეული ხანგრძლივი პაემნის საფასურის ოდენობა განისაზღვრება 60 ლარით, ხოლო არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების შემთხვევაში – 30 ლარით.³⁶⁷ აღნიშნული მოსაკრებლების მიმღებია პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ დაფუნდებული შ.პ.ს. „პერსპექტივა“, რომელიც, თავის მხრივ, მიღებულ შემოსავლებს კვლავ სერვისების გაუმჯობესებას და მსჯავრდებულთა დამატებითი დასაქმების შესაძლებლობების შექმნას მოახმარს.

ვიდეოპაემანი

პაემნის კიდევ ერთი სახე, რომელიც დღემდე ნოვაციაა მინიმუმ პოსტსაბჭოთა სივრცის პენიტენციურ სისტემებში, არის ვიდეოპაემანი, ანუ დისტანციური ხმოვანი და ვიზუალური კავშირი სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მყოფ მსჯავრდებულსა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიულ ორგანოებში მოწყობილ შესაბამის პუნქტებში მყოფ ნებისმიერ სტუმართან, თუ მსჯავრდებული წერილობით თანხმობას აცხადებს მასთან საუბარზე.

ეს პროცესიც სათანადო ნორმატიული აქტებით - პატიმრობის კოდექსითა და „მსჯავრდებულთან ვიდეოპაემნით სარგებლობის წესის დამტკიცების თაობაზე“ სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2011 წლის 5 აპრილის #55 ბრძანებით წესრიგდება.

ვიდეოპაემნის პროცესი მთლიანად ავტომატიზებულია და გამოიყენება ვიზუალური და ხმოვანი კავშირის შესაბამისი საშუალებები. სპეციალური ინფრასტრუქტურა და ტექნიკური აღჭურვილობა უზრუნველყოფილია პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ, როგორც ამ იდეის ინიციატორის მიერ.

³⁶⁷ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2383731>

დღეს მდგომარეობით სერვისი ხელმისაწვდომია 7 პრობაციის ბიუროში (თბილისი, ქუთაისი, გორი, ბათუმი, ახალციხე, ზუგდიდი და თელავი), საიდანაც დაკავშირება შესაძლებელია 4 სასჯელაღსრულების დაწესებულებასთან.

პაემნის ხანგრძლივობა 15 წუთია, ამასთან, პაემანი ფასიანია (15 ლარი), თუმცა ვიდეოპაემნით მოსარგებლეთა მნიშვნელოვანი კატეგორია (სოციალურად დაუცველები, არასრულწლოვნები) გათავისუფლებული არიან საფასურის გადახდისაგან.

ვიდეოპაემნისათვის კავშირს და სტუმრის მხარის უზრუნველყოფას ახდენს პრობაციის ეროვნული სააგენტო, ხოლო მსჯავრდებულის მონაწილეობასთან დაკავშირებულ ორგანიზაციულ-პროცესუალურ საკითხებს, პატიმრის ადგილსამყოფელის მიხედვით, წყვეტს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის შესაბამისი დაწესებულების ადმინისტრაცია, „მსჯავრდებულთან ვიდეოპაემნით სარგებლობის წესის დამტკიცების თაობაზე“ სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2011 წლის 5 აპრილის #55 ბრძანებით გაწერილი ნორმების შესაბამისად.

მსჯავრდებულის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლა

მსჯავრდებულის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლის მართვა პრობაციისა და სასჯელაღსრულების სისტემის კოორდინაციის შემდეგი კომპონენტია. ამ პროცესს სრულად არეგულირებს პატიმრობის კოდექსის 24-ე მუხლი, რომლიც მოიცავს: მსჯავრდებულის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლის უფლების რეალიზაციის პირობებს; მსჯავრდებულის შესაბამის მდგომარეობას; თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების შესაბამის ტიპებს; გასვლის ხანგრძლივობას; უზრუნველყოფის შესაძლო გარანტიებს და, მათ შორის, გარეთ გასვლის შემდეგ მსჯავრდებულის მოვალეობებს; და, ბოლოს, მასზე კონტროლის განხორციელების წესს. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია მუხლის მე-11 ნაწილი, რომლის მიხედვით მსჯავრდებული დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლის პირველივე დღეს უნდა გამოცხადდეს შესაბამის პრობაციის

ბიუროში, სადაც დარეგისტრირდება ხანმოკლე გასვლის დაწყების დრო. თუ მსჯავრდებული ხანმოკლე გასვლისათვის განსაზღვრული დროის (არ უნდა აღემატებოდეს 5 დღეს) შემდეგ, ობიექტური მიზეზების გამო, ვერ ახერხებს დაწესებულებაში დაბრუნებას, პრობაციის ბიუროს აქვს უფლება ეს დრო გაუგრძელოს მას არაუმეტეს 2 დღით. ბუნებრივია, ამ უფლებამოსილების გამოყენების (ან გამოყენების საჭიროების წარმოშობისთანავე) შემთხვევაში პრობაციის ბიუროს მიერ სასჯელაღსრულების სისტემის შესაბამისი ინფორმირება აუცილებელია.

მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადება

ერთ–ერთი მთავარი და მნიშვნელოვანი ეტაპი სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სისტემების უშუალო, აუცილებელი თანამშრომლობის არის მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესი. ეს პროცესი პატიმრობის კოდექსის საფუძველზე დეტალურად წესრიგდება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის ბრძანების საფუძველზე, რომელიც განსაზღვრავს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტსა და სსიპ - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს შორის კოორდინირებული მუშაობის წესს.

აღნიშნულიმოდელით,პატიმრობისადათავისუფლებისაღკვეთის დაწესებულებიდან მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტსა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს შორის მიმდინარეობს კოორდინირებული მუშაობა, რაც ხორციელდება დაწესებულების ადმინისტრაციის, პრობაციის ბიუროსა და სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს ურთიერთთანამშრომლობის საფუძველზე.

დაწესებულების ადმინისტრაციამ, მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისათვის კანონით დადგენილი ვადის ფაქტობრივად მოხდამდე 3 თვით ადრე, წერილობით უნდა მიმართოს სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს, დაწესებულების გარეთ ამ

მსჯავრდებულის ოჯახისა და სოციალური გარემოს რისკებისა და საჭიროებების შეფასების თაობაზე. დაწესებულების ადმინისტრაციამ მსჯავრდებულის წერილობითი თანხმობის შემთხვევაშიც სააგენტოს უნდა მიმართოს ოჯახისა და სოციალური გარემოს შეფასების თაობაზე. სრულწლოვანი სააგენტოს სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველო კი, თავის მხრივ, შესაბამისი ვიზიტებით მსჯავრდებულის ოჯახში, სათანადო კრიტერიუმებითა და დადგენილი ფორმით მოახდენს მსჯავრდებულის ოჯახისა და სოციალური გარემოს რისკების და საჭიროებების შეფასებას, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია როგორც მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების, ასევე გათავისუფლების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების ეტაპზეც.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დასკვნის სახით დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციურ-სოციალიზაციის ურთულესი და საპასუხისმგებლო პროცესის წარმატებულობის გარანტია შეიძლება იყოს მხოლოდ ორივე სისტემის ერთობლივი მონაწილეობა, ინფორმაციის ეფექტური გაცვლა, კომპეტენციათა გამოიჯენა და, ამავე დროს, სრულყოფილი კოორდინაცია.

7.3. თანამშრომლობა სახელმწიფოს სხვა უწყებებთან

პრობაციის ეროვნული სააგენტო, ურთიერთპატივისცემის, კოლეგიალობის, ადამიანის უფლებებისა და პერსონალური მონაცემების დაცვის პრინციპებზე დაყრდნობით, თავისი მიზნების განხორციელებისას სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებასთან თანამშრომლობს. თანამშრომლობა უმრავლეს შემთხვევაში კანონიდან გამომდინარეობს, რიგ შემთხვევაში კი ეფუძნება ურთიერთშეთანხმებას, კერძოდ:

სასამართლო ხელისუფლება

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, ყველაზე ხშირი ურთიერთობა პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს სასამართლო სისტემასთან აქვს, ვინაიდან სააგენტო თავისი ტერიტორიული ორგანოების მეშვეობით სასამართლო განაჩენის აღსრულებას

ახორციელებს და ზემოაღნიშნული კანონის მე-18 მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად ვალდებულია აცნობოს სასამართლოს აქტის აღსრულების პროცესის შესახებ.³⁶⁸

„არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, იმ შემთხვევაში თუ განაჩენში არის რაიმე ბუნდოვანება-უზუსტობა, აღნიშნულის აღმოფხვრის თაობაზე პრობაციის ბიურო მიმართავს სასამართლოს, ამ უკანასკნელს კი გამოაქვს სათანადო განჩინება.

სასჯელის მოხდისას მსჯავრდებულის მხრიდან რეჟიმის დარღვევის, დაკისრებული მოავალებების შეუსრულებლობის, ან შესრულებისათვის ჯიუტად თავის არიდების შემთხვევაში პრობაციის ბიუროს უფროსი წარდგინებით მიმართავს სასამართლოს³⁶⁹, რა დროსაც მოსამართლეს გამოაქვს სათანადო განჩინება, რომელიც პრობაციის ბიუროს ეგზავნება.

იმ შემთხვევაში თუ სასამართლომ მსჯავრდებულს, რომელსაც შეფარდებული აქვს არასაპატიმრო სასჯელი, ან პირობით მსჯავრდებულს გამოსაცდელი ვადის განმავლობაში შეუფარდა აღკვეთი ღონისძიების სახით პატიმრობა, ვალდებულია შესაბამისი განჩინება პრობაციის ბიუროს გაუგზავნოს.

ასევე, აღკვეთი ღონისძიების სახით პატიმრობის გაუქმების შემთხვევაში სასამართლო აცნობებს პრობაციის ბიუროს.

გარდა აღნიშნულისა, თუ მოსამართლემ ადმინისტრაციული პატიმრობა შეუფარდა პირობით მსჯავრდებულს, ამის შესახებაც ურთიერთთანამშრომლობის საფუძველზე სასამართლო აცნობებს პრობაციის ბიუროს.

სასამართლოსთან ურთიერთობა ხორციელდება არა მარტო პირველი ინსტანციის, არამედ სააპელაციო დონეზეც, როდესაც ხდება შესაბამისი განჩინების გასაჩივრება.

გარდა სისხლის სამართლის სამართალწარმოებისა, სააგენტო მონაწილეობას იღებს ადმინისტრაციულ დავებშიც, როდესაც

³⁶⁸ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

³⁶⁹ „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 22-ე მუხლი

მსჯავრდებული ასაჩივრებს ადმინისტრაციულ სამართლებრივ აქტს და, ასევე, სამოქალაქო პროცესში, როდესაც მოვალე ასაჩივრებს პრობაციის ბიუროს მიერ გამოწერილი სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე იძულებითი აღსრულების შედეგებს.

საბოლოოდ კი, საქმის წარმოების დასრულებისა და შეწყვეტის თაობაზე პრობაციის ბიურო აცნობებს შესაბამის სასამართლოს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო

პრობაციის ეროვნული სააგენტოსა და შსს-ს ურთიერთობა ყველაზე ხშირად ინფორმაციის ურთიერთგაცვლაში გამოიხატება, როდესაც დანაშაულის კვალიფიკაციის, შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებების არსებობა-არარსებობის მიზნით, შსს პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს მიმართავს სხვადასხვა ინფორმაციის მიღების მოთხოვნით, როგორცაა: სასამართლო განაჩენები და სხვა შემაჯამებელი გადაწყვეტილებები, სასამართლო განჩინებები, ინფორმაცია წარსულში ნასამართლობის თაობაზე, მსჯავრდებულის მიერ საპრობაციო რეჟიმის დარღვევის ფაქტების შესახებ და ა.შ..

რისკებისა და საჭიროებების შეფასების და სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შედგენის პროცესში, დამატებითი ინფორმაციის მიღების მიზნით, პრობაციის ოფიცრები მიმართავენ შესაბამის უზნის ინსპექტორს, რათა მოხდეს მსჯავრდებულის სწორად შეფასება. დროის ეფექტურობის თვალსაზრისით ინფორმაციის ურთიერთგაცვლა ხორციელდება ელექტრონული დოკუმენტბრუნვის e-Flow-ს პროგრამის გამოყენებით.

იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებულმა პრობაციის ბიუროს უფროსის სათანადო ნებართვის გარეშე სცადა საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დატოვება, სასაზღვრო გამტარ პუნქტში სახელმწიფო საზღვრის რეჟიმის დაცვის საზედამხედველოდ გამოყოფილი, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში შემავალი უფლებამოსილი ორგანოს თანამშრომელი ვალდებულია დააკავოს მსჯავრდებული და ეს დაუყოვნებლად აცნობოს პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს³⁷⁰.

³⁷⁰ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-4 ნაწილი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

იმ შემთხვევაში, როდესაც პრობაციის ბიუროს შუამდგომლობის საფუძველზე მსჯავრდებულის მიმართ სასამართლო პოლიციის ორგანოების საშუალებით ძებნას აცხადებს, აღნიშნული განჩინება ეგზავნება შსს-ს შესაბამის სამხარეო ადმინისტრაციას, ხოლო მსჯავრდებულის დაკავების შემთხვევაში კი პოლიციის თანამშრომლები უზრუნველყოფენ მის წარმოდგენას შესაბამის პრობაციის ბიუროში.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

პრობაციის ეროვნული სააგენტო აქტიურად არის ჩართული იუსტიციის სამინისტროში არსებულ სისხლის სამართლის რეფორმის განმახორციელებელი უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭოს მუშაობაში, რომელიც შეიქმნა საქართველოს პრეზიდენტის 2008 წლის 13 დეკემბრის №591 ბრძანებულების საფუძველზე.

კანონის უზენაესობისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპების გათვალისწინებით საბჭო უფლებამოსილია, სისხლის სამართლის რეფორმის თაობაზე შეიმუშაოს შესაბამისი წინადადებები, სისხლის სამართლის რეფორმის სტრატეგია და შესაბამისი სამოქმედო გეგმა.

პრობაციის ეროვნული სააგენტო მჭიდროდ თანამშრომლობს, ასევე, იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში მოქმედ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირთან – დანაშაულის პრევენციის ცენტრთან³⁷¹.

თანამშრომლობა ძირითადად გამოიხატება არასრულწლოვნის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან განრიდების პროცესში და, ასევე, იმ პირების გადამისამართებაში დანაშაულის პრევენციის ცენტრის მიერ შეთავაზებულ სერვისებში, რომელთაც შეფარდებული ჰქონდათ არასაპატიმრო სასჯელი ან პირობითი მსჯავრი და დაასრულეს სასჯელის მოხდა.

დანაშაულის პრევენციის ცენტრის მსგავსად პრობაციის ეროვნული სააგენტო მჭიდროდ თანამშრომლობს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ – აღსრულების ეროვნულ

³⁷¹ <http://prevention.gov.ge/>

ბიუროსთანაც³⁷². ზემოაღნიშნული თანამშრომლობა ძირითადად გამოიხატება იმით, რომ კანონით განსაზღვრულ შემთხვევაში პრობაციონერის მიმართ დაკისრებული ჯარიმის ნებაყოფლობით გადახდის ვადის გასვლის შემდეგ, პრობაციის ბიურო იძულებითი აღსრულების მიზნით სააღსრულებო ბიუროს უგზავნის სააღსრულებო ფურცელს, რომელიც აღსრულების შედეგებს აცნობებს პრობაციის ბიუროს.³⁷³

საქართველოს მთავარი პროკურატურა

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის, „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის და შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების საფუძველზე, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან არასრულწლოვნის განრიდების შემთხვევაში, პროცესში ერთეულ პრობაციის ბიუროს სოციალური მუშაკი. ამ პროცესში სოციალური მუშაკის როლი და ფუნქციები დეტალურადაა გაწერილი „განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრის 2011 წლის 22 თებერვლის №29 ბრძანებაში.

არასრულწლოვანი პირის განრიდების შემთხვევაში, როდესაც მას დაეკისრება საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა, პრობაციის ოფიცერი და პროკურორი ერთობლივად უწყვენ ზედამხედველობას განრიდების სუბიექტის მიერ შესრულებულ სამუშაოს. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დასრულების თაობაზე პრობაციის ოფიცერი აცნობებს პროკურორს, ხოლო ეს უკანასკნელი კი ამის საფუძველზე წყვეტს სისხლისსამართლებრივ დევნას.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 67¹ მუხლით

³⁷² <http://nbe.gov.ge/>

³⁷³ „არასაკატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 და მე-4 მუხლი <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21610>

გათვალისწინებული წესით, პროკურატურამ და პრობაციის ეროვნულმა სააგენტომ უნდა ითანამშრომლონ სამოქალაქო შეთანხმების დადების შემთხვევაშიც, თუმცა ამის პრაქტიკული მაგალითი ჯერ არ ყოფილა.

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 66-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევის დროს, როდესაც პირობით მსჯავრდებულზე კონტროლს ახორციელებს თავდაცვის სამინისტროს შესაბამისი სამხედრო ნაწილი, პრობაციის ეროვნული სააგენტო გარკვეული პერიოდულობით, მიმოწერის გზით აკონტროლებს კვლავ აგრძელებს თუ არა მსჯავრდებული სამხედრო სამსახურს. სამხედრო სამსახურის დასრულების ან კონტრაქტის ვადაზე ადრე შეწყვეტის შემთხვევაში ეცნობება პრობაციის ბიუროს, რომელიც დაუყოვნებლად ახდენს სათანადო რეაგირებას.

სახალხო დამცველი

პირობით მსჯავრდებულთა და პრობაციონერთა უფლებების განუხრელი დაცვის მიზნით, პრობაციის ეროვნული სააგენტო მჭიდროდ თანამშრომლობს საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისთან. სააგენტოსათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა სახალხო დამცველის თითოეული რეკომენდაცია და წინადადება, რაც ხელს შეუწყობს პრობაციონერთა უფლებების განუხრელ დაცვას. ზემოაღნიშნულ კონტექსტში აღსანიშნავია, რომ პირობით მსჯავრდებულთა პირველივე ვიზიტისას პრობაციის ოფიცრები განუმარტავენ მათ, რომ საჭიროების შემთხვევაში უფლება აქვთ მიმართონ სახალხო დამცველს.

ამასთან, „სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მიხედვით, სახალხო დამცველი უფლებამოსილია ნებისმიერ დაწესებულებაში და, მათ შორის, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიულ ორგანოში – თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში აწარმოოს მონიტორინგი, მიიღოს და განიხილოს არასაპატიმრო სასჯელითა

და პირობით მსჯავრდებულთა საჩივრები და განცხადებები, გამოითხოვოს აუცილებელი ინფორმაცია და ანგარიში პრობაციის ეროვნული სააგენტოდან. სააგენტო კი, თავის მხრივ, როგორც აღმასრულებელი ხელისუფლების დაწესებულება, ვალდებულია ითანამშრომლოს სახალხო დამცველთან, რაც მიმდინარე რეჟიმში ინტენსიურად და ეფექტურად ხორციელდება. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ბოლო წლებში სახალხო დამცველის ყოველწლიურ ანგარიშებში, სადაც მრავალი რეკომენდაცია და ფაქტია მოყვანილი, პრობაციის სისტემის მიმართ უარყოფითი მოცემულობა არ დაფიქსირებულა.

თანამშრომლობა სხვა სახელმწიფო უწყებებთან

ზემოაღნიშნული ძირითადი პარტნიორი სახელმწიფო უწყებების გარდა, პირობით მსჯავრდებულთა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიზნით, პრობაციის ეროვნული სააგენტო მჭიდროდ თანამშრომლობს სხვა სახელმწიფო უწყებებთან, კერძოდ:

საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან, რაც გამწვანებისა და გარემოს დასუფთავების აქციებში, პრობაციონერთა ჩართულობაში გამოიხატება;

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსთან, რაც პრობაციონერთათვის სხვადასხვა ტიპის სამედიცინო და ფსიქოსარეაბილიტაციო სერვისების შეთავაზებაში გამოიხატება;

საქართველოს განათლების სამინისტროსთან, რაც პრობაციონერთათვის სხვადასხვა ტიპის აკრედიტირებული პროფესიული გადამზადებისა და საგანმანათლებლო კურსების შეთავაზებაში გამოიხატება;

საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის სამინისტროსთან, რაც პრობაციონერთათვის სხვადასხვა ტიპის სპორტული და გამაჯანსაღებელი აქტივობების შეთავაზებაში გამოიხატება;

საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსთან, რაც პრობაციონერთა კულტურულ და შემეცნებით აქტივობებში ჩართვის ხელშეწყობაში გამოიხატება;

და, ბოლოს, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის აპარატთან³⁷⁴, რათა მაქსიმალურად დაცული იყოს სისტემაში არსებული პერსონალური მონაცემები.

ადგილობრივი თვითმმართველობა

რეგიონულ დონეზე საკმაოდ ხშირია ადგილობრივ თვითმმართველობასა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს შორის თანამშრომლობა. ეს, პირველ რიგში, გამოიხატება საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულებაში, როდესაც მსჯავრდებულთა დასაქმება ხდება მუნიციპალურ სერვისებში. ასევე, თანამშრომლობა გამოიხატება კულტურული და სპორტული ღონისძიებების ჩატარების დროს პრობაციონერების მონაწილეობაში, პრობაციონერთა დასაქმების ხელშეწყობაში, ისეთი საზოგადოებრივი ღონისძიებების ერთობლივად ჩატარებაში, როგორცაა გამწვანებისა და დასუფთავების აქციები.

7.4. თანამშრომლობა სხვა არასახელმწიფო უწყებებთან

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტს საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის გაღრმავებას წარმოადგენს. მათთან პარტნიორული რეჟიმის ფარგლებში ხდება პრობაციის სისტემის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება, საჭიროებების განსაზღვრა, პროექტების ინიცირება, მათი იმპლემენტაცია და ამ პროცესის ზედამხედველობის ინსტრუმენტების დახვეწა.

ევროკავშირი:

ევროკავშირთან საქართველოს ასოცირების შეთანხმების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, განსაკუთრებული პრიორიტეტი მიენიჭა ევროკავშირთან ურთიერთობას.

ევროკავშირმა და საქართველომ 2014 წლის 26 ივნისს ასოცირების შესახებ დღის წესრიგი მიიღეს, რომელიც ადგენს პრიორიტეტებს

³⁷⁴ <http://personaldata.ge/>

2014–2016 წლებისთვის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების მომზადების თვალსაზრისით.

ასოცირების შესახებ დღის წესრიგმა, რომელიც საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების ხელმოწერის წინა დღეს იქნა მიღებული, ჩაანაცვლა 2006 წლის ევროკავშირ–საქართველოს ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმა და ქმნის განახლებულ ჩარჩოს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის პოლიტიკური ასოცირებისა და ეკონომიკური ინტეგრაციის მისაღწევად.

ევროკავშირის მიერ „საქართველოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების რეფორმის მხარდაჭერის“ უპრეცედენტოდ მასშტაბური ინიციატივის რეალიზების შედეგად, სხვადასხვა ინსტიტუტს შესაძლებლობა მიეცა, კოორდინირებულად განესაზღვრა თავისი განვითარების სტრატეგია და შეემუშავებინა რეფორმირების სამოქმედო გეგმა.

რეფორმა, რომელიც სამართლის ადგილობრივი და ევროკავშირის ექსპერტების მონაწილეობით შემუშავდა, ყურადღებას ამახვილებს მართლმსაჯულების პოლიტიკის ლიბერალიზებაზე, სისხლის სამართლის სფეროში არსებულ გამოწვევებზე, ევროპულ სტანდარტებთან ქართული კანონმდებლობის ჰარმონიზებაზე.

აღნიშნული პოლიტიკის მნიშვნელოვან კომპონენტს პრობაციისა და არასაპატიმრო სანქციების აღსრულების სისტემური რეფორმირება და ალტერნატიული სანქციების ფართოდ გამოყენების ხელშეწყობა წარმოადგენს, რაც პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს ახალი ამოცანების წინაშე აყენებს.

პრობაციის სისტემის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა მოიცავს როგორც საკანონმდებლო ინიციატივების მომზადებას და ექსპერტულ დახმარებას, ისე დროში გაწერილ კონკრეტულ, ტექნიკური და ფინანსური მხარდაჭერის პროგრამებს³⁷⁵.

აღსანიშნავია, რომ სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა წარმოადგენს ცოცხალ დოკუმენტს, რომელიც გამოწვევების რელევანტურად განიცდის კორექტირებას. მისი განახლება ხდება ყოველწლიურად.

³⁷⁵ http://www.probaton.gov.ge/admin/editor/uploads/files/NPA_2015%20Strategic%20development%20plan_Georgian.pdf

პრეზიდენტის 2008 წლის 13 დეკემბრის ბრძანებულება №591-ის საფუძველზე შეიქმნა სისხლის სამართლის რეფორმის განმახორციელებელი უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭო. საბჭო უფლებამოსილია, შეიმუშაოს და განახორციელოს სისხლის სამართლის რეფორმა საერთაშორისო სტანდარტების გათვალისწინებით, ასევე, კოორდინაცია გაუწიოს სისხლის სამართლის სფეროში საუწყებათაშორისო საქმიანობას. საკოორდინაციო საბჭოს შემადგენლობაში შედიან როგორც სამთავრობო უწყებების, ისე არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები და დამოუკიდებელი ექსპერტები. საკოორდინაციო საბჭოს წესდება განსაზღვრავს საბჭოს წევრობასა და ფუნქციებს.

საკოორდინაციო საბჭოს ძირითადი ამოცანებია:

- საქართველოში კანონის უზენაესობისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპების გათვალისწინებით სისხლის სამართლის რეფორმის თაობაზე შესაბამისი წინადადებების შემუშავება;
- სისხლის სამართლის რეფორმის სტრატეგიის შემუშავება და პერიოდული განახლება;
- სისხლის სამართლის რეფორმის სტრატეგიის შემუშავების პროცესში უწყებათაშორისი საქმიანობის კოორდინაცია;
- სასჯელაღსრულების, პრობაციის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საქმეებზე სახელმწიფოს ხარჯზე იურიდიული დახმარების სფეროებს მიკუთვნებული საკითხების გადაწყვეტის მიზნით შესაბამისი წინადადებებისა და რეკომენდაციების მომზადება და სხვა³⁷⁶.

უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭოს ფარგლებში ჩამოყალიბდა სამუშაო ჯგუფები, რომლებმაც მოიცვა მართლმსაჯულების აღსრულების პროცესში მონაწილე ყველა დარგობრივი მიმართულება (პოლიცია, პროკურატურა, სასამართლო, იურიდიული დახმარების სამსახური, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტი და ა.შ.). მათ შორის,

³⁷⁶ <http://www.justice.gov.ge/Ministry/Index/238>

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად განისაზღვრა პრობაციის სისტემის სამუშაო ჯგუფი, რომლის მუშაობაშიც ყველა პარტნიორი სახელმწიფო უწყება, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციაა ჩართული.

სამუშაო ჯგუფის მანდატი მოიცავს:

პრობაციის მიმართულების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტების განხილვასა და ცვლილება/ დამატებების შეტანას, პრობაციისა და არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხის განხილვასა და საბჭოს წინაშე რეკომენდაციებით წარდგენას.

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის აქტიური მხარდაჭერით, პრობაციის სისტემაში წარმატებით დაინერგა რისკებისა და საჭიროებების შეფასების და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის მეთოდოლოგია, შემუშავდა საქმის წარმოების წესი, ფორმები და მოდულები (თანაშრომლობა მოიცავს როგორც ექსპერტულ, ასევე ტექნიკურ დახმარებას).

ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში

ევროკავშირი აქტიურად არის ჩართული საქართველოს სასჯელაღსრულების სისტემის რეფორმირების პროცესში. პირდაპირი საბიუჯეტო დახმარების გარდა, უმნიშვნელოვანესია ევროკავშირის პროექტი – „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის მხარდაჭერა საქართველოში“. აღნიშნული პროექტის განმახორციელებელი საკონსულტაციო კომპანია “Hulla & Co. Human Dynamics KG” ჩართულია სასჯელაღსრულების სისტემის რეფორმირებაში მრავალი მიმართულებით და ტექნიკურ დახმარებას უწევს სამინისტროს სხვადასხვა სტრუქტურულ ერთეულს³⁷⁷.

ევროკავშირის ექსპერტები აქტიურად არიან ჩართულნი პირობით მსჯავრდებულთა მიმართ გაწეული მომსახურების ხარისხის უზრუნველსაყოფად ინსპექტირების კონცეფციის შექმნის პროცესში.

³⁷⁷ <http://moc.gov.ge/ka/EuropeanUnion>

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირი წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად დონორს იმ არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც პირობით მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის მიმართულებით მუშაობენ.

2014 წელს ევროკავშირის მიერ დაფინანსდა შემდეგი პროგრამები:

- „საზოგადოებაში დაბრუნების ხელშეწყობა: სოციალური ბიუროების დაარსება ყოფილი პატიმრების, პატიმრებისა და პრობაციონერებისთვის“, რომელსაც საინფორმაციო სამედიცინო-ფსიქოლოგიური ცენტრი „თანადგომა“ ახორციელებს;
- „პატიმარ, პრობაციონერ და ყოფილ მსჯავრდებულ ქალთა რეინტეგრაციის ხელშეწყობა კანონმორჩილი ცხოვრებისათვის“, რომელსაც საქართველოს ასოციაცია „ქალი და ბიზნესი“ ახორციელებს;
- „ინტეგრირებული ტრენინგი, მენტორობა და სოციალური საწარმოები მდგრადი რეაბილიტაციისა და რესოციალიზაციისთვის“, რომელსაც ორგანიზაცია „Hilfswerk Austria International“ და ქალთა ასოციაცია „თანხმობა“ ახორციელებს;
- „ყოფილი პატიმრების, პატიმართა ოჯახებისა და პრობაციონერების რეაბილიტაციის კამპანია“, რომელსაც ორგანიზაცია „დემოკრატიის ინსტიტუტი“ ახორციელებს;
- „თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების მხარდაჭერა“, რომელსაც „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრი“ „GCRT“ ახორციელებს.

ანტინარკოტიკულ და სამართალდამცავ ორგანოებთან ურთიერთობის საერთაშორისო ბიურო (INL)³⁷⁸

2014 წლის ივნისში აშშ-ს საერთაშორისო ნარკოტიკებისა და სამართალდამცავ ორგანოებთან თანამშრომლობის საერთაშორისო ბიუროს (INL) და სასაჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს შორის გაფორმდა ურთიერთგაგების

³⁷⁸ <http://www.state.gov/j/inl/>

მემორანდუმი, რომლის ფარგლებში გამოიყო 1 მილიონი აშშ დოლარი. აღნიშნული მემორანდუმის ფარგლებში INL თანამედროვე და ჰუმანური სასჯელაღსრულების პრაქტიკის დანერგვის, მსჯავრდებულთა კლასიფიკაციის, რისკების შეფასებისა და სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის მიზნით, მხარს უჭერს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროში მულტიდისციპლინარული გუნდის დანერგვის ხელშეწყობასა და სამინისტროს თანამშრომელთა შესაბამის მომზადება-გადამზადების პროცესს.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში მიმდინარე რეფორმების ერთ-ერთ სოლიდურ მხარდამჭერს წარმოადგენს ანტინარკოტიკულ და სამართალდამცავ ორგანოებთან ურთიერთობის საერთაშორისო ბიურო (INL). ამ ორგანიზაციის დონორობით მოეწყო არაერთი წარმომადგენლობითი საერთაშორისო კონფერენცია, რამაც საქართველოს პრობაციის სისტემას საშუალება მისცა, მოეწვია ავტორიტეტული უცხოელი ექსპერტები, გაცნობოდა დასავლეთის ქვეყნების საუკეთესო პრაქტიკას და გაეზიარებინა თავისი გამოცდილება სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებისთვის.

ევროპის საბჭო

პროექტი „ადამიანის უფლებები და ჯანდაცვა ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში“ ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს ერთობლივი პროგრამაა, რომელიც ხორციელდება საქართველოსთვის 2013-2015 წლების ევროპის საბჭოს სამოქმედო გეგმის ფარგლებში. იგი მიზნად ისახავს საქართველოში სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებისა და პენიტენციური სისტემის გაუმჯობესებას ადამიანის უფლებებისა და ევროპული სტანდარტების შესაბამისად.

პროექტის ბენეფიციარები არიან სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, იუსტიციის სამინისტრო, მთავარი პროკურატურა და სახალხო დამცველის აპარატი.

პროექტის მიზანია ადამიანის უფლებების დაცვის გაძლიერება და ჯანდაცვის გაუმჯობესება (მათ შორის, ფსიქიკური

ჯანმრთელობის დაცვა) ციხეებში, დროებითი მოთავსების ადგილებსა და სხვა დახურულ დაწესებულებებში, მათი ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსთან მრავალი წელია ნაყოფიერად თანამშრომლობს ევროპის საბჭო („CoE“). თანამშრომლობა, ძირითადად, მოიცავს პრობაციის ბიუროების თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლების კომპონენტს.

გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF)

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება ზოგადად მართლ-მსაჯულების, მათ შორის, სასჯელაღსრულების სისტემის რეფორმის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა. ამ მხრივ მიღწეულ პროგრესში მნიშვნელოვანია გაეროს ბავშვთა ფონდის წვლილი და მხარდაჭერა.

არასრულწლოვან პრობაციონერების მიმართ მოპყრობის ევროპული სტანდარტების დანერგვაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF), რომელიც მრავალი წლის მანძილზე აქტიურად არის ჩაბმული პრობაციის სისტემის რეფორმირების პროცესში. სწორედ UNICEF-ის მხარდაჭერით გახდა შესაძლებელი 2010 წელს პრობაციის სისტემაში სოციალური მუშაკის ინსტიტუტის დანერგვა, შემდგომი თანამშრომლობის შედეგად კი – არასრულწლოვანთა რისკებისა და საჭიროებების ფორმების შემუშავება, არასრულწლოვნებთან მოპყრობის საკითხებზე თანამშრომელთა გადამზადება და სარეაბილიტაციო სერვისების ბაზის ფორმირება.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსა და UNICEF-ს შორის თანამშრომლობა დღესაც აქტიურად გრძელდება. აღნიშნული თანამშრომლობის ფარგლებში სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს თანამშრომლები გადამზადდნენ არასრულწლოვანთა საქმისწარმოების წესების პროგრამით. ორგანიზაციის წარმომადგენლები აქტიურად არიან ჩართულნი წინასასამართლო ანგარიშის კონცეფციის შექმნის პროცესში.

„ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ (PRI)³⁷⁹

საქართველოში ალტერნატიული სანქციების განვითარების პოლიტიკის მხარდაჭერის მიზნით, პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს უკვე მრავალი წელია, საიმედო პარტნიორობას უწევს საერთაშორისო ორგანიზაცია „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ (PRI).

უკანასკნელ პერიოდში PRI აქტიურად ეხმარება პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ცნობადობის ამაღლების კამპანიაში, ასევე, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის პრობაციის სამსახურებთან კონტაქტების გაღრმავებაში.

PRI-ს მოწვევით, საქართველოს პრობაციის სისტემაში განხორციელებული რეფორმების გაცნობის მიზნით, განხორციელდა სომხეთისა და აზერბაიჯანის იუსტიციის სამინისტროს დელეგაციების ვიზიტები. PRI-მ უზრუნველყო 2014 წლის ნოემბერში თბილისში ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციაზე („პრობაციის ეროვნული სააგენტო – რეალობა და გამოწვევები“) აზერბაიჯანის დელეგაციის ვიზიტის ხარჯების ანაზღაურებაც.

პარტნიორი არასამთავრობო ორგანიზაციები

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს რეგიონული ბიუროები, პირობით მსჯავრდებულთა რესოციალიზაციის მიზნით, აქტიურად თანამშრომლობენ ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან. მათ მიერ შემოთავაზებული სერვისების სპექტრი მეტად მრავალფეროვანია და მოიცავს: ფსიქოსარებაბილიტაციო, საგანმანათლებლო, პროფესიული გადამზადების, დასაქმების, სამკურნალო, ჯანდაცვის პროფილაქტიკურ, სპორტულ-გამაჯანსაღებელ, კულტურულ, მემეცნებით და სოციალური დახმარების პროგრამებს.

რეგიონულ დონეებზე პრობაციის ბიუროების ძირითად პარტნიორებს შემდეგი არასამთავრობო ორგანიზაციები წარმოადგენენ:

³⁷⁹ <http://www.penalreform.org/>

თბილისი: საქართველოს საპატრიარქოსთან არსებული ანტინარკოტიკული ცენტრი, ფსიქოლოგ - კონსულტანტთა ასოციაცია, საპატრიარქოსთან არსებული მოძრაობა „დავითიანნი“, ქალთა კლუბი „პეონი“, „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრი GCRT“, „ჰეპა+“, საქველმოქმედო ჰუმანიტარული ცენტრი „აფხაზეთი“, „ახალი გზა“, „ქალი და ბიზნესი“, ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის ცენტრი „კამარა“, „ბემონი“, ასოციაცია „ქალი და ბიზნესი“ და სხვა.

შიდა ქართლი: იძულებით გადაადგილებულ ქალთა ასოციაცია „თანხმობა“, „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრი“ (GCRT), ა/ო „ნაბიჯი მომავლისკენ“, გორის საკათედრო ტაძართან არსებული ფსიქოსოციალური დახმარების ცენტრი „გადარჩენის გზა“, ასოციაცია „ქალი და ბიზნესი“, ასოციაცია „ინვალიდთა კლუბი“.

გურია: ოჯახური ძალადობის მსხვერპლთა სარეაბილიტაციო ცენტრი „აი-სი“, „ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი“, „ძალადობისაგან დაცვის ეროვნული ქსელი“, „გურიის ახალგაზრდული რესურსცენტრი“.

კახეთი: კავშირი „ნაბიჯი მომავლისკენ“, „ბემონი“, „თანადგომა“, „დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრი“, „World Vision“, კახეთის სამოქალაქო ლიგა, საქველმოქმედო ჰუმანიტარული ცენტრი „აფხაზეთი“.

სამცხე-ჯავახეთი: ასოციაცია „ტოლერანტი“, ცენტრი „ჯავახეთის განვითარებისათვის“.

სამეგრელო-ზემო სვანეთი: ასოციაცია „გაენათი“, „თანაზიარი“, „თანადგომა“, „თემის განვითარების ცენტრი“, ახალგაზრდა ექიმთა და ფსიქიატრთა ასოციაცია „ქსენონი“.

იმერეთი: „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრი“ (GCRT), „თანადგომა“, „განათლების განვითარებისა და დასაქმების ცენტრი“, ინტელექტუალური კლუბი „თაოზათა დიალოგი“, „ფონდი სოხუმი“, „სამტრედიის განვითარების ასოციაცია“.

აჭარა: „ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის

ცენტრი“ (GCRT), „PH-International“, „დემოკრატიული ინსტიტუტი“, კავშირი „იმედი“, „თანადგომა“, ასოციაცია „ბორჯღალო“.

ქვემო ქართლი: „სამოქალაქო განვითარების სააგენტო“ (CIDA), საგანმანათლებლო ინიციატივების ასოციაცია „SIQA“, „დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრი“, „წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრი“ (GCRT), „ჰეპა+“, „რუსთავის ახალგაზრდობის ცენტრი“, „ქალთა იურიდიული კონსულტაცია“, „მარნეულის ახალგაზრდობის ცენტრი“, მედია ორგანიზაცია „გოუ ჯგუფი“, „მთაწმინდის მთვარე“, „გაეროს ქალთა ფონდი“.

საქართველოს საპატრიარქო

პრობაციის ეროვნული სააგენტოსთვის საქართველოს საპატრიარქო წარმოადგენს იმ ძირითად პარტნიორს, რომელთან ერთად თითქმის ყოველდღიურ რეჟიმში ხორციელდება მსჯავრდებულთა სხვადასხვა სარეაბილიტაციო, ფსიქოთერაპიული, შემეცნებითი, კულტურული და პროფესიული გადამზადების აქტივობები.

პრობაციონერთა სხვადასხვა ჯგუფი 2011 წლის სექტემბრიდან ჩართულია საპატრიარქოსთან არსებული ანტინარკოტიკული ცენტრის ანტინარკოტიკულ სარეაბილიტაციო პროგრამებში და ეს პროცესი დღემდე გრძელდება. საპატრიარქოსთან არსებული მოძრაობა „დავითიანის“ ბაზაზე მოქმედ სასწავლო ცენტრში კი პრობაციონერები მინანქრისა და ხეზე კვეთის, ასევე, ინგლისურისა და კომპიუტერის შემსწავლელ კურსებს გადიან.

პირობით მსჯავრდებულები სისტემატურად მონაწილეობენ მონასტრებისა და ისტორიული ძეგლების რესტავრაციაში, ახალი ეკლესიების მშენებლობაში, ტაძრების მიმდებარე ტერიტორიის გამწვანებასა და მოწესრიგებაში, რაც, თავის მხრივ, საზოგადოებაში მათი ღირსეული რეინტეგრაციის პროცესს უწყობს ხელს.

კარი III - პრობაციის სამსახური საერთაშორისო კონტექსტში

თავი 8. პრობაციის სამსახურის მარეგულირებელი საერთაშორისო სტანდარტები

8.1. არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები („ტოკიოს წესები“)³⁸⁰

არასაპატიმრო ღონისძიებების ძირითად მიზანს დამნაშავე პირისთვის პატიმრობის ნაცვლად ეფექტური ალტერნატივების შერჩევა წარმოადგენს, რათა საშუალება მისცეს ხელისუფლების წარმომადგენლებს სასჯელი მოარგონ ინდივიდუალური დამნაშავეს საჭიროებებს ჩადენილი დანაშაულის პროპორციულობის გათვალისწინებით.³⁸¹

არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები (შემდგომში „ტოკიოს წესები“) ადგენს არასაპატიმრო ზომების გამოყენების ძირითადი პრინციპების ნაკრებს და წარმოადგენს იმ პირთა მინიმალური დაცვის მექანიზმს, რომელთაც შესაძლოა შეეფარდოთ ალტერნატიული სასჯელი თავისუფლების აღკვეთის სანაცვლოდ.³⁸² შესაბამისად, მათი მიზანია ბალანსირება მოახდინონ არასაპატიმრო ზომების გამოყენების წახალისებასა და აღნიშნულზე შუამდგომლობის დაყენების შესაძლებლობას შორის, რაც ამ ზომებზე კონტროლის არაპროპორციულობის პრევენციას ისახავს მიზნად.³⁸³

არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების ადვოკატირება

³⁸⁰ მიღებულია გაეროს გენერალური ასამბლეის 1990 წლის 14 დეკემბრის #45/110 რეზოლუციით

³⁸¹ Joint United Nations Commentary “Strengthening Mutual Trust in the European judicial area – a Green Paper on the application of EU criminal justice legislation in the field of detention”, pg. 1, at http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/joint_united_nations_response_en.pdf

³⁸² არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 1.1.

³⁸³ Joint United Nations Commentary “Strengthening Mutual Trust in the European judicial area – a Green Paper on the application of EU criminal justice legislation in the field of detention”, pg. 1 http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/joint_united_nations_response_en.pdf

არსებითი ხასიათისაა, რადგან არასაპატიმრო ზომებს როგორც მსჯავრდებულთათვის, ასევე საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი ღირებულების პოტენციალი გააჩნია. აღნიშნულს ის გარემოებაც ამყარებს, რომ თავისუფლების აღკვეთა უქვეითებს მსჯავრდებულს პასუხისმგებლობის გრძნობას და შესაძლებლობას, რომ თვითონ განსაზღვროს საკუთარი ქცევა და ცხოვრების წესი. დამატებით, გასათვალისწინებელია, რომ დანაშაული და მისგან გამომდინარე გარემოებები მძიმე ფინანსურ ტვირთად აწევს სახელმწიფოებს. არასაპატიმრო ხასიათის სასჯელების უმეტესობის აღსრულება ნაკლებად ძვირი ჯდება, ვიდრე თავისუფლების აღკვეთაში პირის ყოფნა.³⁸⁴

მოცემულ ქვეთავში მიმოხილული იქნება „ტოკიოს წესების“ ფორმატში გაეროს წევრი ქვეყნებისთვის არასაპატიმრო სანქციების გამოყენებასთან დაკავშირებით ძირითადი სტანდარტები.³⁸⁵ „ტოკიოს წესები“, რომელიც დანაშაულის პრევენციისა და მსჯავრდებულთა მოპყრობის შესახებ აზიისა და შორეული აღმოსავლეთის ინსტიტუტის მიერ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ექსპერტებთან თანამშრომლობით იქნა მომზადებული,³⁸⁶ რვა თავისგან შედგება, კერძოდ: ზოგადი პრინციპები (თავი I); წინასასამართლო ეტაპი (თავი II); სასამართლო პროცესი და სასჯელის მისჯის ეტაპები (თავი III); სასჯელის შემდგომი ეტაპები (თავი IV); არასაპატიმრო ღონისძიებათა აღსრულება (თავი V); პერსონალი (თავი VI); მოხალისეები და სხვა საზოგადოებრივი რესურსები (თავი VII) და კვლევა, დაგეგმვა, პოლიტიკის ფორმულირება და შეფასება (თავი VIII).

„ტოკიოს წესები“ მოუწოდებს გაეროს წევრ სახელმწიფოებს საკუთარ საკანონმდებლო სისტემებში განავითარონ არასაპატიმრო ღონისძიებები, რათა არსებობდეს პატიმრობის

³⁸⁴ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 5-6, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁸⁵ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 11-27; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r110.htm>

³⁸⁶ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 1, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

ალტერნატივის არჩევანი, შემცირდეს პატიმრობის გამოყენების სიხშირე, ადამიანის უფლებებზე დაკვირვების, სოციალური სამართლიანობის მოთხოვნებისა და დანაშაულის რეაბილიტაციის საჭიროებების გათვალისწინებით, განხორციელდეს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პოლიტიკის რაციონალიზაცია.³⁸⁷ წესი 1.5. პირდაპირ მიუთითებს, რომ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების კლება მიზანს წარმოადგენს, რაც გაგებულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ როგორც წინასწარი პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის რაოდენობის შემცირების კუთხით, არამედ თავისუფლების აღკვეთის ხანგრძლივობის შემცირების თვალსაზრისითაც.³⁸⁸

დოკუმენტი მნიშვნელოვან აქცენტს აკეთებს წინასწარი პატიმრობის, როგორც საგამომიებო პროცესში უკიდურესად აუცილებელ გამოყენების ზომაზე, საზოგადოებისა და დაზარალებულის უსაფრთხოების დაცვის მიზნით.³⁸⁹ წინასწარი პატიმრობის განსაზღვრის საფუძველი გამოძიების მწარმოებელი ორგანოების მოთხოვნით ან ახალი დანაშაულის ჩადენის საშიშროებით, ან დაზარალებულთან მიმართებით შესაძლო საფრთხეებით იყოს განპირობებული.³⁹⁰

წესი 5.1. პირდაპირ მიუთითებს, რომ საჭიროებების შემთხვევაში, მოქმედი სამართლის სისტემასთან შესაბამისობაში, პოლიციას, პროკურატურასა ან სისხლის სამართლის საქმეების მწარმოებელ სხვა ორგანოებს უნდა მიენიჭოთ უფლებამოსილება შეწყვიტონ საქმის წარმოება სამართალდამრღვევის მიმართ, თუ მიაჩნიათ, რომ მისი გაგრძელება საჭირო არ არის საზოგადოების დაცვის, დანაშაულის პრევენციისა ან კანონმდებლობისა და დაზარალებულის უფლებების

³⁸⁷ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 1.5.

³⁸⁸ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 7, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁸⁹ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 6.1.

³⁹⁰ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 16, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

პატივისცემის უზრუნველსაყოფად.³⁹¹ სხვადასხვა ქვეყნის იურისდიქციის მიერ საქმისწარმოების შეწყვეტის შესაძლებლობა ფორმალურად და არაფორმალურად აღიარებულ იქნა ეფექტურ საშუალებად კონკრეტული ჯგუფის სამართალდამრღვევებთან და გარკვეული კატეგორიის დანაშაულთან მიმართებით. მაგალითად, მისი გამოყენება სათანადოდ უნდა იქნეს მიჩნეული არასრულწლოვნებთან მიმართებით. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესისგან განრიდება, როდესაც ეს შესაძლებელია, მიჩნეულია დანაშაულის ჩადენაში მეტი ჩართულობის შესაძლებლობის შემცირების საშუალებად.³⁹²

„ტოკიოს წესები“ სოციალური მოკვლევის ანგარიშის შემოღებით სასჯელის მისჯის პროცესში მნიშვნელოვან როლს ადგენს. ამ მხრივ დოკუმენტი განმარტავს, რომ თუ არსებობს სოციალური მოკვლევის ანგარიშებზე მოთხოვნა, სასამართლო ორგანომ შეიძლება ისარგებლოს კომპეტენტური, უფლებამოსილი პირის ან ორგანოს მომზადებული ანგარიშით. ანგარიში უნდა მოიცავდეს სოციალურ ინფორმაციას სამართალდამრღვევის შესახებ, რომელიც თანხვედრას მოახდენს პიროვნების დანაშაულებრივ წარსულსა და მიმდინარე დანაშაულთან მიმართებით. ის, ასევე, უნდა მოიცავდეს ინფორმაციასა და რეკომენდაციას, რაც შესაბამისობაში იქნება სასჯელის მისჯის პროცესთან. ანგარიში უნდა ეფუძნებოდეს ფაქტებს, იყოს ობიექტური და მიუკერძოებელი და ნათლად გამოხატავდეს ნებისმიერ მოსაზრებას.³⁹³ სოციალური მოკვლევის ანგარიშში ასახული ინფორმაცია, მოძიებული კომპეტენტური პირისა თუ ორგანოს მიერ, უნდა იცავდეს სამართალდამრღვევის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის პატივისცემის პრინციპს. დამატებით, „ტოკიოს წესები“ მოუწოდებს რა კომპეტენტურ ორგანოებს პატივი სცენ

³⁹¹ Joint United Nations Commentary “Strengthening Mutual Trust in the European judicial area – a Green Paper on the application of EU criminal justice legislation in the field of detention”, pg. 2 http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/joint_united_nations_response_en.pdf

³⁹² Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 15, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁹³ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 7.1.

სამართალდამრღვევის ღირსებას (წესი 3.9.) და ხელი შეუწყონ მისი პასუხისმგებლობის გრძნობის გაღვივებას (წესი 1.2.), მიზანშეწონილად მიიჩნევენ სოციალური მოკვლევის ანგარიშის გაცნობას სამართალდამრღვევისთვის გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც არსებობს ინფორმაციის გარკვეული ნაწილის გაუხმაურებლობის სათანადო საფუძველი.³⁹⁴

დოკუმენტში განსაკუთრებული ადგილი აქვს დათმობილი სასჯელის შემდგომ ღონისძიებებს. ამ მხრივ შესაბამისი ორგანოები უნდა ფლობდნენ სასჯელის შემდგომი ალტერნატივების ფართე არჩევანს, რამაც მსჯავრდებულს საზოგადოებაში ადრეულ რეინტეგრაციაში უნდა შეუწყოს ხელი.³⁹⁵ წესი 9.1. ახალისებს მსგავსი ღონისძიებების გამოყენებას იმ მიზნით, რომ თავისუფლების აღკვეთის ხანგრძლივობის შემცირება ამცირებს მსჯავრდებულის დამნაშავედ ჩამოყალიბების ინსტიტუციონალიზაციის შესაძლებლობას და, შესაბამისად, აღნიშნულით თავიდან არიდებს გათავისუფლების შემდეგ საზოგადოებასთან რეინტეგრაციის განხორციელების შეუძლებლობას.³⁹⁶

„ტოკიოს წესები“ გვთავაზობს სასჯელის შემდგომი ღონისძიებების ჩამონათვალს: ა) თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ხანმოკლე დატოვება (ე.წ. „შვებულება“) ან თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებაში გადაყვანა; ბ) გათავისუფლება დასაქმებისა ან განათლების მიღების მიზნით; გ) პირობით ვადამდე გათავისუფლების სხვადასხვა ფორმა; დ) რემისია; ე) შეწყალება.³⁹⁷ წარმოდგენილმა ღონისძიებებმა თავისი წარმატებულობა დაამტკიცა სხვადასხვა იურისდიქციის ფარგლებში. მსგავსი ღონისძიებების გამოყენება ხელს

³⁹⁴ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 17, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁹⁵ არასაკატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 9.1.

³⁹⁶ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 20, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁹⁷ არასაკატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 9.2.

უწყობს საზოგადოების დაცულობას მსჯავრდებულის გათავისუფლებისთვის მომზადების გზით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ამგვარი ღონისძიებების გატარება უფრო შესაძლებელს ხდის მსჯავრდებულთა საზოგადოებაში დამკვიდრებას სასჯელის ვადის ამოწურვის შემდეგ.³⁹⁸

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, „ტოკიოს წესები“ მიიჩნევს, რომ თავისუფლების აღკვეთიდან ნებისმიერი ფორმით გადასვლა არასაპატიმრო პროგრამების დაქვემდებარებაში, განხილულ უნდა იქნეს რაც შეიძლება ადრეულ ეტაპზე.³⁹⁹ მოცემული წესის განმარტება მიუთითებს, რომ შესაბამისი კომპეტენციის მქონე ორგანოებმა შეძლებისდაგვარად ადრეულ ეტაპზე უნდა განახორციელონ მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლება. დამატებით, მიზანშეწონილია მსჯავრდებული ინფორმირებული იყოს მისი ყველაზე ადრეული გათავისუფლების სავარაუდო თარიღის თაობაზე, განემარტოს გათავისუფლების პროცედურებსა და მათ უფლებებზე აღნიშნული პროცედურების წარმოების პროცესში.⁴⁰⁰

არასაპატიმრო ღონისძიებების განხორციელებისას გაწეული ზედამხედველობა მიზნად ისახავს განმეორებითი დანაშაულის შემცირებასა და მსჯავრდებულის საზოგადოებაში ინტეგრირების ხელშეწყობას, დანაშაულის ხელახლა ჩადენის ალბათობის მინიმუმამდე დასაყვანად.⁴⁰¹ ერთი მხრივ, ზედამხედველობას აქვს კონტროლის წარმოების, ხოლო მეორე მხრივ - მსჯავრდებულის წახალისების ფუნქცია, არ ჩაიდინოს ახალი დანაშაული.⁴⁰² ამ მხრივ ნიშანდობლივია, რომ საჭიროების შემთხვევაში, მსჯავრდებულს

³⁹⁸ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 20, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

³⁹⁹ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 9.4.

⁴⁰⁰ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 21, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

⁴⁰¹ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 10.1.

⁴⁰² Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 22, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

უნდა გაეწიოს ფსიქოლოგიური, სოციალური და მატერიალური დახმარება.⁴⁰³ ისეთი გარემოებების დადგომისას, როდესაც ადგილი აქვს მსჯავრდებულის მიერ დაკისრებული პირობების პირნათლად შესრულებას, უნდა არსებობდეს დადგენილი ღონისძიებების ვადაზე ადრე შეწყვეტის შესაძლებლობა.⁴⁰⁴ აღნიშნულით „ტოკიოს წესები“ მიუთითებს პრინციპზე, რომლის მიხედვითაც არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენება შეძლებისდაგვარად მინიმალური დროის განმავლობაში უნდა იქნეს გამოყენებული. დადგენილი ღონისძიებების ვადამდე მოხსნამ უნდა წახალისოს მსჯავრდებული და მოახდინოს რეაბილიტირება.⁴⁰⁵

მსჯავრდებულის მიერ დადგენილი პირობების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს არასაპატიმრო ღონისძიების პირობების შეცვლა ან გაუქმება,⁴⁰⁶ თუმცა, აღნიშნული არ უნდა გულისხმობდეს არასაპატიმრო ღონისძიებების თავისუფლების აღკვეთით ავტომატურად ჩანაცვლებას.⁴⁰⁷ პროპორციულობისა და მინიმალური ინტერვენციის პრინციპებს მიყვავართ დასკვნამდე, რომ არასაპატიმრო ღონისძიებების ყველა ან ზოგიერთი დადგენილი პირობის დარღვევა თავისთავად არ უნდა იქნეს განხილული სამართალდარღვევად, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ იგი ცალკე აღებული წარმოადგენს სამართალდარღვევას. თუ პირობების დარღვევა განხილულ იქნება სამართალდარღვევად როგორც ასეთი, შესაძლოა, შედეგად მივიღოთ სასჯელთა შეკრებითობა, რომელიც ძირეული სამართალდარღვევის არაპროპორციული იქნება.⁴⁰⁸ არასაპატიმრო ღონისძიებების შეცვლის ან გაუქმების შემთხვევაში, მსჯავრდებული უნდა

⁴⁰³ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 10.4.

⁴⁰⁴ იქვე, წესი 11.2.

⁴⁰⁵ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 24, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

⁴⁰⁶ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 14.1.

⁴⁰⁷ იქვე, წესი 14.3.

⁴⁰⁸ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 27, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

სარგებლობდეს მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლოსა თუ სხვა დამოუკიდებელ კომპეტენტურ ორგანოში გასაჩივრების უფლებით.⁴⁰⁹

„ტოკიოს წესებით“ მოხალისეთა აქტიური ჩართულობა არასაპატიმრო ღონისძიებების აღსრულებაში მიზანშეწონილია. მოხალისეთა ჩართულობა არასაპატიმრო ღონისძიებების აღსრულებაში იძლევა საზოგადოების მიერ მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციაში სათანადო წვლილის შეტანის შესაძლებლობას. მოხალისეები წარმოადგენენ მნიშვნელოვან კავშირს მსჯავრდებულებსა და საზოგადოებას შორის.⁴¹⁰ რეკომენდირებულია მათი სიფრთხილით შერჩევა, ხოლო შერჩეული პირების სათანადოდ გადამზადება კონკრეტული ვალდებულებების სათანადოდ შესრულების მიზნით.⁴¹¹ ამისთვის შესაბამის ორგანოებს მოხალისეთა შესარჩევად განსაზღვრული უნდა ჰქონდეთ ნათელი კრიტერიუმები. ტრენინგი მათ უნდა ჩაუტარდეს მანამ, სანამ ისინი შეუდგებიან დაკისრებული მოვალეობების განხორციელებას.⁴¹²

მოხალისეთა ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად განსაზღვრულია მსჯავრდებულთა და მათი ოჯახის წევრთა ხელშეწყობა საზოგადოებასთან მჭიდრო კავშირის დასამყარებლად.⁴¹³

„ტოკიოს წესებში“ ასახულია მნიშვნელოვანი გარანტიები, რაც მიზანმიმართული უნდა იყოს მოხალისეთა მიერ დაკისრებული საქმიანობის დაუბრკოლებლად განხორციელებაზე. კერძოდ, მოხალისეები დაზღვეული უნდა იყვნენ უბედური შემთხვევის, დაშავებისა და საჯარო პასუხისმგებლობისგან და უნდა

⁴⁰⁹ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 14.6.

⁴¹⁰ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 34, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

⁴¹¹ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 19.1.

⁴¹² Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 34, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

⁴¹³ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 19.2.

აუნაზღაურდეთ სამუშაო პროცესში გაწეული ნებადართული ხარჯები.⁴¹⁴

მიზანშეწონილია ინფორმაციის რეგულარულად შეგროვება და გაცვლა, კვლევისა და პოლიტიკის ანალიზთან ერთად არასაპატიმრო ღონისძიებების შეფასებისა და გამლიერების, შესაბამისი პროგრამების დაგეგმვისა და ამ გეგმათა პერიოდულად გადახედვის მიზნით. კვლევითი საქმიანობა არასაპატიმრო ღონისძიებათა დაგეგმვისა და პოლიტიკის გატარების მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. კვლევის შედეგების შესახებ ინფორმაციის გაცვლა ხელს შეუწყობს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების წინაშე მდგარ პრობლემებზე სათანადო პასუხის გაცემასა და არასაპატიმრო ღონისძიებების უპირატესობების საზოგადოებაში ცნობადობის ამაღლებას.⁴¹⁵ „ტოკიოს წესები“ მოუწოდებს საჯარო და კერძო ორგანიზაციებს აწარმოონ კვლევა,⁴¹⁶ რომელიც რეგულარული ხასიათის უნდა იყოს.⁴¹⁷ წესი 20.3. ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ კვლევისა და ინფორმაციის მექანიზმები სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის შემადგენელი ნაწილი უნდა იყოს. შესაბამისად, მონაცემები და სტატისტიკა, რომლის შეგროვებაცა და ანალიზიც განხორციელდება, წარმოადგენს რაციონალური პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისა და ინდივიდუალურ საქმეებში არასაპატიმრო ღონისძიებების ეფექტურად აღსრულების საფუძველს.⁴¹⁸

განხილული ადასტურებს, რომ ტოკიოს წესებს, მიუხედავად მისი 25 წლიანი ისტორიისა, არ დაუკარგავს აქტუალობა, რადგანაც იგი წარმოადგენს არასაპატიმრო ღონისძიებათა

⁴¹⁴ იქვე, წესი 19.3.

⁴¹⁵ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 36, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

⁴¹⁶ არასაპატიმრო ღონისძიებების გამოყენების გავრცელების სტანდარტული მინიმალური წესები, წესი 20.1.

⁴¹⁷ იქვე, წესი 20.2.

⁴¹⁸ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), United Nations, New York, 1993, pg. 36, at <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>

აღსრულების სრულყოფილ გზამკვლევეს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესის ყველა სტადიაზე.

8.2. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპული წესების შესახებ⁴¹⁹

პრობაციის ევროპული წესების შემუშავების ერთ-ერთ მიზეზს პრობაციის წარმატებული პრაქტიკის განვითარება წარმოადგენს და განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა შეფასებისა და ეფექტური ინტერვენციის უზრუნველყოფას, რაც მსჯავრდებულის ქცევის გამოსწორების ხელშემწყობი უნდა იყოს.⁴²⁰

პრობაციის ევროპული წესები შემდეგნაირად არის სტრუქტურირებული: მოქმედებისა და გამოყენების სფერო; განმარტებები; ძირითადი პრინციპები; ორგანიზაციული მოწყობა და პერსონალი; ანგარიშვალდებულება და ურთიერთობა სხვა უწყებებთან; საპრობაციო საქმიანობა; ზედამხედველობის პროცესი; პრობაციის ორგანოების სხვა ხასიათის საქმიანობა; საჩივრების პროცედურა, ინსპექცია და მონიტორინგი; კვლევა, შეფასება, მედიასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობა; ტერმინთა განმარტება. წინამდებარე თავში მიმოვიხილავთ პრობაციის ევროპული წესების მხოლოდ ყველაზე მნიშვნელოვან ასპექტებს.

პრობაციის ორგანოების საქმიანობა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის ნაწილია. ისინი ადასრულებენ სასამართლოსა და სხვა კომპეტენტური ორგანოების გადაწყვეტილებებს და თანამშრომლობენ სხვა უწყებებთან დანაშაულის შემცირების ხელშესაწყობად. პრობაციის ორგანოები გამოირჩევიან მსჯავრდებულებთან ხელშეწყობის, ხელმძღვანელობისა და დარწმუნების მეთოდებით მუშაობით. პირადი ურთიერთობები აღნიშნული საქმიანობის

⁴¹⁹ დოკუმენტის სრული ტექსტის ქართული ვერსია შესაძლოა იხილოთ „პრობაციის საერთაშორისო სტანდარტების კრებულში“ (2010) მისამართზე http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf

⁴²⁰ R. Canton, Presentation “The European Probation Rules”, at <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fwww.coe.int%2F%2Ffdghl%2Fstandardsetting%2Fprisons%2FSource%2FCDA%2520Rob%2520Canton%27s%2520Speech.ppt>

განმსაზღვრელია.⁴²¹

პრობაციის ორგანოები მიზნად უნდა ისახავდნენ მსჯავრდებულებთან დადებითი ურთიერთობის ჩამოყალიბების გზით განმეორებითი დანაშაულის შემცირებას, რათა ამით, თავის მხრივ, ზედამხედველობა გაუწიონ მათ (საჭიროებისამებრ, კონტროლიც), დაეხმარონ და ხელი შეუწყონ წარმატებულ სოციალურ ინტეგრაციაში.⁴²²

დისკრიმინაციის დაუშვებლობის დამკვიდრებული პრინციპი ეფუძნება გარემოებას, რომ პრობაციის ორგანოების მიერ გაწეული სერვისები მსჯავრდებულთა უმრავლესობის ინტერესების გათვალისწინებით არის შემუშავებული და მიწოდებული. თუმცა, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ყველა ეს მომსახურება მისაღებია სხვადასხვა კატეგორიის მსჯავრდებულისთვის. მაგალითად, ზედამხედველობის ფორმები, რაც მამაკაცი მსჯავრდებულებისთვის თავსებადია, შეიძლება მიუღებელი იყოს ქალი მსჯავრდებულებისთვის. სწორედ ამიტომ, პრობაციის ორგანოებმა პერიოდულად უნდა გადახედონ საკუთარ პოლიტიკასა და პრაქტიკას იმისთვის, რომ მაქსიმალურად გამორიცხონ დისკრიმინაციული მიდგომები მსჯავრდებულებთან მიმართებით.⁴²³ პრობაციის ორგანოებმა სრულად უნდა გაითვალისწინონ მსჯავრდებულთა ინდივიდუალური მახასიათებლები, გარემოებები და საჭიროებები, რათა უზრუნველყონ თითოეული მსჯავრდებულის საქმის სამართლიანად და კანონის დაცვით აღსრულება. პრობაციის ორგანოების წარმოებული საქმიანობა (ინტერვენცია) მსჯავრდებულებთან მიმართებით უნდა განხორციელდეს დისკრიმინაციის ნებისმიერი საფუძვლის გარეშე.⁴²⁴

⁴²¹ European Committee on Crime Problems (CDPC) - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg.2, at http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/CommentaryRec_201_1_E.pdf

⁴²² პრობაციის ევროპული წესები, წესი 1, at http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf

⁴²³ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg.3

⁴²⁴ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 4

რამდენადაც ეს შესაძლებელია, პრობაციის ორგანოებმა უნდა მოიაპოვონ მსჯავრდებულის თანხმობა და თანამშრომლობა იმ ინტერვენციასთან დაკავშირებით, რომელიც მათზე გავლენას ახდენს.⁴²⁵ იმ შემთხვევაშიც, როდესაც თანხმობა ფორმალურად საჭირო არ არის, პრობაციის ორგანოს თანამშრომლებმა ყველაფერი უნდა გააკეთონ იმისთვის, რომ უზრუნველყონ მსჯავრდებულის შესაძლო თანხმობა ყველა იმ გადაწყვეტილებასთან მიმართებით, რომელიც შეიძლება მათ შეეხოს. პრობაციის ორგანოს მოვალეობები დაკავშირებული დანაშაულის ჩადენის პრევენციასთან, ზოგჯერ შესაძლოა მათგან ითხოვდეს იმ ნაბიჯების გადადგმას, რაც მსჯავრდებულთა სურვილს ეწინააღმდეგება. აღნიშნული მსჯავრდებულს უნდა განემარტოს, რათა მან შეძლოს და ლეგიტიმურად ადიქვას მიღებული გადაწყვეტილება.⁴²⁶

პრობაციის აღსრულება უნდა იყოს საჯარო სამსახურის ვალდებულება მაშინაც კი, როდესაც სერვისებს განახორციელებენ სხვა ორგანოები და მოხალისეები.⁴²⁷ ევროპის რიგ სახელმწიფოში პრობაციას აღასრულებენ ისეთი სტრუქტურები და ინდივიდები, როგორებიცაა: საზოგადოებრივი მოღვაწეები, დამოუკიდებელი, საქველმოქმედო ან არასამთავრობო ორგანიზაციები; ზოგჯერ ამ საქმიანობაში კომერციული კომპანიებიც მონაწილეობენ. ასეთ შემთხვევებში უნდა არსებობდეს სახელმწიფოს მხრიდან შემოწმებისა და ანგარიშვალდებულების სათანადო სისტემა, რომელიც საჯარო მოხელეებს ხარისხისა და სტანდარტების უზრუნველყოფის მიზნით საკუთარ ვალდებულებებს განახორციელებინებს.⁴²⁸

იმისდა მიუხედავად, პრობაციის ორგანოები და სასჯელაღსრულების სისტემა წარმოადგენს თუ არა ერთიან სამსახურს, მათ მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლონ, რათა

⁴²⁵ იქვე, წესი 6

⁴²⁶ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg.3

⁴²⁷ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 9

⁴²⁸ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg.4

ხელი შეუწყონ მსჯავრდებულის წარმატებულ ინტეგრირებას თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.⁴²⁹ რიგ ქვეყნებში პრობაციის სამსახური აქტიურ მუშაობას ეწევა მსჯავრდებულებთან ჯერ კიდევ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მსჯავრდებულის მომზადება გათავისუფლებისათვის. თუმცა, ეს უკანასკნელი წარმოადგენს პრობაციის სამსახურის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას, რაც განმტკიცებულია ევროპის ციხის წესებითა⁴³⁰ და პირობით ვადამდე გათავისუფლების⁴³¹ ევროპული წესებით.⁴³²

იმის მიხედვით, თუ რამდენად იძლევა ამის შესაძლებლობას ეროვნული სამართლებრივი სისტემა, პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ მოამზადონ ანგარიში ცალკეული ბრალდებული პირის შესახებ, რათა, საჭიროებისამებრ, სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებს დაეხმარონ გადაწყვეტილების მიღებაში სისხლის სამართლებრივი დევნის წარმოების, ან შესაბამისი სასჯელის, ან სხვა ზომების შეფარდების თაობაზე.⁴³³ ნებისმიერი საქმიანობა, დაკავშირებული სასჯელის შეფარდებაზე ანგარიშების მომზადებასა და წარდგენასთან, სრულ შესაბამისობაში უნდა იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებულ პროცედურულ უფლებებთან და დაცვის საშუალებებთან, რაც უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს განამტკიცებს.⁴³⁴

სასჯელის შეფარდებაზე ანგარიშის დანიშნულება სასამართლო-სათვის ბრალდებულის მიმართ სათანადო სასჯელის შერჩევაში

⁴²⁹ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 39

⁴³⁰ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (206)2 ციხის ევროპული წესების შესახებ, წესი 7

⁴³¹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ, წესი 12

⁴³² CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 10

⁴³³ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 42

⁴³⁴ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 11

დახმარების გაწევას (რიგ ქვეყნებში მსგავსი ანგარიშები მზადდება პროკურორებისთვის გადაწყვეტილების მიღებაში ხელშესაწყობად). აღნიშნული ანგარიში მოიცავს დამოუკიდებელ ინფორმაციასა და აზრს. იგი აუცილებლად სამართლიანი და მიუკერძოებელი უნდა იყოს, მიუხედავად იმისა, მოპოვებული ინფორმაცია ამსუბუქებს თუ ამძიმებს ბრალდებულის მდგომარეობას.⁴³⁵

პრობაციის ევროპული წესები ავალდებულებს პრობაციის ორგანოებს რეგულარული კომუნიკაცია აწარმოონ სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენლებთან იმ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომლებიც განსაზღვრავენ სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშების მომზადების პირობებს. მსგავსი ანგარიშის მომზადება შესაძლებელია, მაგრამ სავალდებულო არ არის, რომ ყოველი საქმის დროს იქნეს განხორციელებული; თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ნათელი კრიტერიუმები უნდა განისაზღვროს გადაწყვეტილების მიმღებ და პრობაციის ორგანოებს შორის.⁴³⁶

თითოეული სახელმწიფოს პრეროგატივაა, თუ რა ფორმით დანერგავს სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშებს, თუმცა არსებობს რამდენიმე ძირითადი მოსაზრება, რომლის მხედველობაში მიღებაც სასურველია. კერძოდ, თუ კანონსაწინააღმდეგო ქმედებისთვის შესაძლოა ჯარიმის ან უფრო ნაკლები ხასიათის სასჯელის შეფარდება, სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის მომზადება წესით არ უნდა იყოს საჭირო; თუ დანაშაულებრივი ქმედებისთვის ბრალდებულს შესაძლოა განესაზღვროს საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომა, ანგარიშში აქცენტი უნდა გაკეთდეს პრობაციის სააგენტოს ზედამხედველობის ხასიათსა და მიზანზე, აგრეთვე, მსჯავრდებულის თანამშრომლობასა და წარმატებით სასჯელის აღსრულებაზე; იქ, სადაც თავისუფლების აღკვეთა შესაძლოა განიხილებოდეს სასჯელის სახედ, ანგარიშს შეუძლია დახმარება გაუწიოს სასამართლოს, დაანახოს ამ სახის სასჯელის ჭეშმარიტი ეფექტურობა მსჯავრდებულისა და სხვა პირებისთვის; ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო აპირებს შეუფარდოს თავისუფლების აღკვეთა, მაგრამ, იმავდროულად,

⁴³⁵ იქვე.

⁴³⁶ იქვე.

სურს განიხილოს შესაძლო ალტერნატიული სასჯელის შეფარდების საკითხიც, მსგავს ანგარიშს განსაკუთრებული ღირებულება ექნება.⁴³⁷

ბრალდებულს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა ჩართული იყოს ანგარიშის შედგენაში და მისი მოსაზრება, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, უნდა აისახოს ანგარიშში. აგრეთვე, ანგარიშის შინაარსი უნდა გაეცნოს ბრალდებულს ან/და მის კანონიერ წარმომადგენელს.⁴³⁸ ბრალდებულის ჩართვა სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის მომზადებაში იმის მანიშნებელია, რომ ანგარიშის მნიშვნელობა და მისგან გამომდინარე გარემოებები გასაგები უნდა იყოს მისთვის. აღნიშნული წესით, ბრალდებულს ან/და მის კანონიერ წარმომადგენელს უფლება ეძლევა სასამართლოს წინაშე სადავოდ გახადოს ანგარიშში ასახული ინფორმაცია ან მისი რომელიმე ნაწილი.⁴³⁹

პრობაციის ევროპული წესების ოფიციალური კომენტარით, სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის ფორმატი შესაძლოა მრავალფეროვანი იყოს, რაც განპირობებულია ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობითა და პრაქტიკით. თუმცა, კომენტარი იქვე მიუთითებს, რომ ტიპური ანგარიში უნდა იწყებოდეს იმ **წყაროებზე მითითებით**, რომელზე დაყრდნობითაც ანგარიში მომზადდა და დამატებით უნდა მოიცავდეს:

- ა) **პირად და სოციალურ ინფორმაციას ბრალდებულის შესახებ**, რაც შესაბამისი უნდა იყოს მომხდარი დანაშაულის ჩადენასთან, ან ადრე ჩადენილ დანაშაულთან, ან დანაშაულის ანალიზთან (როგორ და რატომ მოხდა დანაშაული; რას ამბობს ამის შესახებ ბრალდებული; აწუხებს თუ არა ბრალდებულს სინდისის ქენჯნა და ა.შ.);
- ბ) **განმეორებითი დანაშაულის ჩადენისა და საზოგადოებისათვის ზიანის მიყენების შესაძლებლობის შეფასებას** - რამდენად შესაძლოა, რომ მომავალში სხვა დანაშაულიც ჩაიდინოს;

⁴³⁷ იქვე, pg. 12

⁴³⁸ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 44

⁴³⁹ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 12

რამდენად დიდ რისკს იწვევს ჩადენილი დანაშაული; რა უნდა გაკეთდეს ამ რისკებსა და მის საფუძველად არსებულ პრობლემებთან (ოჯახური ურთიერთობა და დასაქმების საკითხები) მიმართებით; რა ფაქტორებითა და ძლიერი მხარეებით არის შესაძლებელი ამ რისკების შემცირება;

გ) **აღსრულების და შესაძლო გარემოებების საკითხებს განხილვის პროცესში მყოფი სხვადასხვა სასჯელისა და ზომის შეფარდებასთან მიმართებით** – მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთასთან დაკავშირებული გარემოებები; შეთავაზებული ინტერვენციების არსი და ინტენსივობა;

დ) **დასკვნა** – ზოგიერთ შემთხვევაში მასში შეიძლება მოცემული იყოს მითითება კონკრეტულ მოქმედებასთან დაკავშირებით, თუმცა რიგ ქვეყნებში ეს სულაც არ წარმოადგენს ანგარიშის მომზადებაზე პასუხისმგებელი პირის ფუნქციას.⁴⁴⁰

იმ ქვეყნებში, სადაც პრობაციის სამსახური მუშაობს დაზარალებულებთან, სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის მომზადებისას, შესაბამისი პასუხისმგებელი პირი კონსულტაციას გადის დაზარალებულთან და ანგარიშში ასახავს ისეთ საკითხებს, როგორცაა: დანაშაულის გარემოებები დაზარალებულთან მიმართებაში, დაზარალებულის დამოკიდებულება ჩადენილ დანაშაულზე და შესაძლო აღდგენითი ხასიათის ინტერვენციები (მაგალითად, დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის მედიაცია).⁴⁴¹

ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ შეიმუშაონ ანგარიში, რომელიც საჭიროა სათანადოდ უფლებამოსილი ხელისუფლების ორგანოების მიერ გადაწყვეტილების მისაღებად. აღნიშნული შესაძლოა მოიცავდეს რეკომენდაციებს: ა) მსჯავრდებულის გათავისუფლების შესაძლებლობის თაობაზე; ბ) რაიმე სპეციალური რჩევების შესახებ, რომლებიც შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნეს მსჯავრდებულის გათავისუფლების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას; გ) რაიმე სახის ინტერვენციის შესახებ, რაც აუცილებელია მსჯავრდებულის

⁴⁴⁰ იქვე.

⁴⁴¹ იქვე.

გათავისუფლებისთვის მოსამზადებლად.⁴⁴²

საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომაზე ყურადღების აქცენტირებისას, პრობაციის ევროპული წესები ადგენს, რომ იგი არ შეიძლება განხორციელდეს პრობაციის ორგანოების ან მათი პერსონალის მოგების ან რაიმე სახის კომერციული სარგებლის მიღების მიზნით.⁴⁴³ მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის აღსრულებამ ხელი არ შეუშალოს მსჯავრდებულს, იქონიოს შემოსავლიანი სამსახური.⁴⁴⁴

საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის აღსრულების მიზნით მსჯავრდებულს უნდა ჰკითხონ, თუ რა სახის სამუშაოს შესრულება შეუძლია.⁴⁴⁵ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მსჯავრდებული იღებს გადაწყვეტილებას, თუ რა სახის სამუშაოს განახორციელებს. საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომა აღიარებულია მსჯავრდებულთა, ასევე, საზოგადოების მიერ, როგორც სამართლიანი სასჯელი, რომლის ერთ-ერთ ასპექტს შესასრულებელი სამუშაოს შესახებ მსჯავრდებულთან წინასწარი კონსულტაცია წარმოადგენს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მსჯავრდებულისგან უნდა გაიგონ თუ რა სახის უნარებს ფლობს, ისევე როგორც პრობაციის ორგანოების მიერ მნიშვნელოვანია კონკრეტული სპეციფიკის ცოდნა (მაგალითად, არსებული სამუშაო და საოჯახო ვალდებულებები, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, შეზღუდული შესაძლებლობის ქონა, დასვენების დღეებში მუშაობის დასაშვებობა და სხვ.).⁴⁴⁶

ზედამხედველობის სრულად განხორციელების მიზნით, პრობაციის ორგანოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ მსჯავრდებულის მრავალფეროვანი და განსაკუთრებული

⁴⁴² პრობაციის ევროპული წესები, წესი 45

⁴⁴³ იქვე, წესი 48

⁴⁴⁴ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 14

⁴⁴⁵ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 52

⁴⁴⁶ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 14

ხასიათის საჭიროებები.⁴⁴⁷ ზედამხედველობა არ უნდა იქნეს გაგებული მხოლოდ კონტროლის დანიშნულებით, არამედ იგი მოიცავს მსჯავრდებულისთვის რჩევების მიცემას, დახმარების აღმოჩენასა და წახალისებას. საჭიროებისდა მიხედვით, იგი შეიძლება პრობაციის ან სხვა ორგანოების მიერ განხორციელდეს სხვა ინტერვენციებთან ერთობლიობაში, როგორცაა ტრენინგები, უნარების განვითარება, დასაქმების შესაძლებლობა და მკურნალობა.⁴⁴⁸ კონტროლის განხორციელება პრობაციის ლეგიტიმური მექანიზმია, რაც: ა) უნდა იყოს განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის შესაძლებლობისა და მოსალოდნელი ზიანის ხარისხის პროპორციული; ბ) ხელს უწყობდეს მსჯავრდებულის რეაბილიტაციის პროცესს; გ) უნდა განხორციელდეს მსჯავრდებულთან თანამშრომლობის გაუმჯობესების ფორმით.⁴⁴⁹

პრობაციის ევროპული წესები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მსჯავრდებულის ოჯახთან მუშაობას.⁴⁵⁰ სასჯელი ზეგავლენას ახდენს არა მხოლოდ მსჯავრდებულებზე, არამედ მათ ოჯახებსა და დამოკიდებულ პირებზე. აღნიშნული უფრო აქტუალურია თავისუფლების აღკვეთის სახით შეფარდებული სასჯელისას, თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია სხვა სასჯელების აღსრულებისას. იმ ქვეყნებში, სადაც კანონმდებლობა ამას უშვებს, პრობაციის ორგანოებმა დახმარება უნდა გაუწიონ მსჯავრდებულის დანაშაულითა და სასჯელით დაზარალებულ ოჯახებს, უზრუნველყონ მხარდაჭერა, ინფორმაციისა და რჩევების მიცემა. მსგავსი ხელშეწყობა შეიძლება მოიცავდეს ინფორმაციის მიწოდებას სასჯელის შესახებ (მაგალითად, სად მოიხდის მსჯავრდებული სასჯელს, პაემნებისა და გარესამყაროსთან კომუნიკაციის სხვა ფორმები, გათავისუფლების სავარაუდო თარიღი და ა.შ.), რჩევას სოციალური ბენეფიტების თაობაზე (განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებული იყო ოჯახის მარჩენალი) და, ზოგადად, ოჯახთან კავშირების

⁴⁴⁷ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 54

⁴⁴⁸ იქვე., წესი 55

⁴⁴⁹ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 15

⁴⁵⁰ წესი 56

განმტკიცებაში დახმარებას.⁴⁵¹

ტრადიციულად, პრობაციის ორგანოების მუშაობა პირად ურთიერთობებზე იყო დაფუძნებული მანამ, სანამ ევროპის მთელ რიგ სახელმწიფოებში არ დამკვიდრდა ახალი ტექნოლოგიები. ელექტრონული მონიტორინგი ამგვარ ტექნოლოგიას წარმოადგენს, რაც მსჯავრდებულის ადგილსამყოფლის შესახებ სრულყოფილ და ყოველწუთიერ ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობას იძლევა. რიგ შემთხვევებში მას შეუძლია წვლილი შეიტანოს რეაბილიტაციასა და მხარდაჭერაში, ეხმარება რა ადამიანებს ჩვევებისა და ცხოვრების სტილის შეცვლაში. იმ შემთხვევაში, როდესაც ელექტრონული მონიტორინგი სასჯელის აღსრულების ზედამხედველობის ნაწილს წარმოადგენს, მან დახმარება უნდა გაუწიოს სარეაბილიტაციო საქმიანობას. გარე კონტროლი გამოყენებულ უნდა იქნეს თვითკონტროლის გამოსამუშავებლად.⁴⁵² მნიშვნელოვანია, რომ ტექნოლოგიური მეთვალყურეობის დონე არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, ვიდრე ეს საჭიროა კონკრეტულ შემთხვევაში, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და საზოგადოების უსაფრთხოებისთვის შესაძლო რისკების გათვალისწინებით.⁴⁵³

სამწუხაროდ, ხშირია შემთხვევები, როდესაც გათავისუფლების შემდეგ თავისუფლების აღკვეთის პერიოდში დაწყებული ღონისძიებების ლოგიკურ დასასრულამდე მიყვანა ვერ ხდება. მაგალითად, გათავისუფლების შემდგომ სამკურნალო/სარეაბილიტაციო ხასიათის პროგრამების შეწყვეტა მიღწეული ეფექტის დაკარგვას იწვევს. ზოგადად რომ ვთქვათ, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან საზოგადოებაში დაბრუნება ყოველთვის სათანადოდ ვერ ხორციელდება, რისი ერთ-ერთი ხელშემწყობი გარემოებაა არასათანადო თანამშრომლობა და კომუნიკაცია სასჯელაღსრულების დაწესებულებების ადმინისტრაციასა და იმ ორგანოებს შორის, რომელთა ზედამხედველობასაც ექვემდებარება

⁴⁵¹ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 15

⁴⁵² იქვე... pg. 16

⁴⁵³ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 58

მსჯავრდებული გათავისუფლების შემდეგ. თუ პრობაციის ორგანოები აქტიურად არიან ჩართული მსჯავრდებულის გათავისუფლებისთვის მომზადებაში (პრობაციის ევროპული წესები, წესი 59), უფრო მეტია ალბათობა იმისა, რომ გადასვლა ერთი უწყების დაქვემდებარებიდან მეორეში მეტი ეფექტურობით განხორციელდეს. სწორედ ამიტომ, პრობაციის ევროპული წესები მიუთითებს, რომ ვადაზე ადრე გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობის მიზანი უნდა იყოს მსჯავრდებულის საზოგადოებაში რეინტეგრაციასთან დაკავშირებული საჭიროებების დაკმაყოფილება, როგორცაა დასაქმება, თავშესაფრით უზრუნველყოფა, განათლება, აგრეთვე, გათავისუფლების პირობების შესრულების ხელშეწყობა, რათა შემცირდეს განმეორებითი დანაშაულის ჩადენისა და მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების რისკი.⁴⁵⁴

ვადაზე ადრე გათავისუფლების პირობების შესრულების შემდეგაც, თუ ამას ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს, პრობაციის ორგანოებმა შესაძლოა მოხალისეობრივ საწყისებზე განაგრძონ მსჯავრდებულისთვის დახმარების გაწევა გათავისუფლების შემდგომი სერვისების მეშვეობით, რითაც ხელს შეუწყობენ კანონმორჩილი ცხოვრების დამკვიდრებაში.⁴⁵⁵

პრობაციის ევროპული წესები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მუშაობას იმ მსჯავრდებულებთან, რომლებიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეები ან სხვა სახელმწიფოში მსჯავრდადებული საკუთარი ქვეყნის რეზიდენტები არიან. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია წესი 64, რომლის თანახმად „რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უნდა ჩამოყალიბდეს და გაგრძელდეს თანამშრომლობა უცხოელ მსჯავრდებულთა წარმოშობის ქვეყნის პრობაციის სამსახურებთან, რათა კოორდინაცია გაეწიოს ზედამხედველობის სისტემას მსჯავრდებულის საკუთარ ქვეყანაში დაბრუნების შემდეგ.“

ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა მიერ მიღებულ იქნა ჩარჩო გადაწყვეტილება⁴⁵⁶, რომლის თანახმად, განსაზღვრულ

⁴⁵⁴ იქვე., წესი 61

⁴⁵⁵ იქვე., წესი 62

⁴⁵⁶ Council Framework Decision 2009/829/JHA of 23 October 2009 on the Application between Member States of the European Union of the Principle of Mutual Recognition

შემთხვევებში, შესაძლებელია პრობაციის ზედამხედველობის გადაცემა ერთი იურისდიქციიდან მეორეში. ჩარჩო გადაწყვეტილების სათანადოდ ფუნქციონირებისათვის უნდა არსებობდეს ნათელი და ეფექტური კომუნიკაცია წევრ სახელმწიფოებს შორის. „გამცემმა სახელმწიფომ“ (სახელმწიფო, სადაც სასჯელი იქნა შეფარდებული) და „აღმასრულებელმა სახელმწიფომ“ (სახელმწიფო, სადაც განხორციელდება შეფარდებული სასჯელის აღსრულება - როგორც წესი, ის სახელმწიფო, რომლის მოქალაქეც არის მსჯავრდებული) ერთობლივად უნდა იმუშაონ ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილ ფარგლებში და არსებული რესურსების გათვალისწინებით, რათა დარწმუნდნენ სასჯელის აღსრულებაში იმ ფორმით, რომელიც განსაზღვრა სასამართლო ხელისუფლებამ და მსჯავრდებულს უნდა გაეწიოს სათანადო ზედამხედველობა.⁴⁵⁷

ევროპულ სახელმწიფოებს შორის მსჯავრდებულთა ზედამხედველობის მიზნით გადაცემის საკითხს ეხება, აგრეთვე, ევროპის საბჭოს ფორმატში 1964 წელს მიღებული ევროპული კონვენცია – პირობით მსჯავრდებულ ან პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის შესახებ.⁴⁵⁸

პრობაციის ევროპის წესები ცალკე თავს უთმობს ზედამხედველობის პროცესს, რაც უკეთ თვალსაჩინოების მიზნით ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაში არის ასახული⁴⁵⁹. დიაგრამა წარმოდგენილია ციკლის სახით, რადგან მისი დასრულებისთანავე პროცესი, როგორც წესი, თავიდან იწყება და გრძელდება ზედამხედველობის მთელი პერიოდის განმავლობაში.

to decisions on supervision measures as an alternative to provisional detention, at <http://db.eurocrim.org/db/en/doc/1148.pdf>

⁴⁵⁷ იქვე., pg. 18

⁴⁵⁸ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/051.htm>

⁴⁵⁹ ადაპტირებულია Curole Sutton 'Aspire' in Rob Canton and David Hancock (eds.) (2007), *Dictionary of Probation and Offender Management*, Cullumpton: Willan Publishing

ზედამხედველობის განხორციელებამდე და მის განმავლობაში, საჭიროებისამებრ, უნდა მოხდეს მსჯავრდებულის შეფასება თითოეული საქმის სისტემატური და ძირეული შესწავლის საფუძველზე.⁴⁶⁰ შეფასება განგრძობადი პროცესია და მისი სიზუსტე და შესაბამისობა პერიოდულად უნდა გადაისინჯოს.⁴⁶¹ შეფასება რეკომენდირებულია:

⁴⁶⁰ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 66

⁴⁶¹ იქვე, წესი 69

- ა) შესაფერისი სასჯელის ან სხვა ზომის განსაზღვრისას, ან როდესაც განიხილება სისხლის სამართლის სისტემიდან ბრალდებულის განრიდება;
- ბ) ზედამხედველობის პერიოდის დასაწყისში;
- გ) როდესაც მსჯავრდებულის ცხოვრებაში რაიმე განსაკუთრებული ხასიათის ცვლილებას აქვს ადგილი;
- დ) როდესაც განიხილება ზედამხედველობის დონის ან ხასიათის შეცვლის საკითხი;
- ე) ზედამხედველობის ღონისძიებების დასრულებისას.⁴⁶²

პრობაციის ევროპული წესების თანახმად, მსჯავრდებულს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს საკუთარი წვლილი შეიტანოს შეფასებაში (წესი 67), ისევე როგორც, სამოქმედო გეგმა განხილული და შეძლებისდაგვარად შეთანხმებული უნდა იყოს მსჯავრდებულთან (წესი 73).

ინტერვენცია მსჯავრდებულთან მუშაობის სტრუქტურირებული და დაგეგმილი ელემენტია, რომელიც მიზნად ისახავს მის რეაბილიტაციასა და განმეორებითი დანაშაულის ჩადენისგან გადარწმუნებას;⁴⁶³ იგი კონსტრუქციული ხასიათის და შეფარდებული სასჯელის პროპორციული უნდა იყოს.⁴⁶⁴ ინტერვენციის ეფექტურობა დიდწილად დამოკიდებულია მსჯავრდებულის ჩართულობაზე. სწორედ ამიტომ, პრობაციის ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა გამოიყენონ სხვადასხვა მეთოდი, რომელიც დაფუძნებული იქნება მულტიდისციპლინურ მიდგომასა და შესაბამისი კვლევებით მიღებულ ცოდნაზე.⁴⁶⁵ აგრეთვე, მნიშვნელოვანია, რომ მსჯავრდებულები წინასწარ ინფორმირებული იყვნენ ნებისმიერი შეთავაზებული ინტერვენციის თაობაზე და უზრუნველყოფილი იყოს მათი აქტიური მონაწილეობა ასეთ ღონისძიებებში.⁴⁶⁶

⁴⁶² იქვე, წესი 70

⁴⁶³ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 26

⁴⁶⁴ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 76

⁴⁶⁵ იქვე, წესი 77

⁴⁶⁶ იქვე, წესი 78

ზედამხედველობის პერიოდის დასრულებისას უნდა ჩატარდეს საბოლოო შეფასება. მსჯავრდებულს უნდა ეცნობოს, რომ ეს შეფასება დარჩება მის პირად საქმეში და შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მომავალში.⁴⁶⁷

პრობაციის ევროპული წესების ერთ-ერთ ღირებულ ელემენტს წარმოადგენს დაზარალებულთან მუშაობისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკის დამკვიდრება.

უმრავლეს ქვეყანაში დაზარალებული აცხადებს, რომ იგი სათანადო მხარდაჭერას ვერ იღებს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების განმახორციელებელი ორგანოებისგან, რაც მიუთითებს, რომ ამ უკანასკნელთა საქმიანობა, ძირითადად, დამნაშავეზე და არა დაზარალებულზეა მიმართული. ევროპის თითქმის ყველა ქვეყანაში პრობაციის ორგანოები არსებობის მთელი ისტორიის მანძილზე მუშაობდნენ მხოლოდ მსჯავრდებულებთან და მცირე ყურადღებას უთმობდნენ დაზარალებულებს. სწორედ ამიტომ რიგ ქვეყნებში სპეციალური სააგენტოები, ხოლო უფრო ხშირად არასამთავრობო ორგანიზაციები შეიქმნა დაზარალებულებისთვის მხარდაჭერის აღმოსაჩენად. ამგვარი დახმარება შესაძლოა გამოიხატოს კონსულტირების, პრაქტიკული მხარდაჭერისა და ხელშეწყობის სხვა ფორმით, რაც გამიზნულია დანაშაულის შედეგებთან გამკლავებაში ხელშეწყობისკენ. იმ ქვეყნებში, სადაც კანონმდებლობა ამას ითვალისწინებს, პრობაციის ორგანოებმა უნდა გააკეთონ მაქსიმუმი დაზარალებულთა აღნიშნული მხარდაჭერის უზრუნველსაყოფად,⁴⁶⁸ ხოლო სადაც საჭიროა, ითანამშრომლონ დაზარალებულთა დახმარების ცენტრებთან, მათი საჭიროებების გათვალისწინების მიზნით.⁴⁶⁹

პრობაციის ევროპული წესების მიხედვით (წესი 96), რეაბილიტაცია მოითხოვს მსჯავრდებულისგან საკუთარ საქციელზე პასუხისმგებლობის აღებას, რაც მათ მიერ მიყენებული ზიანის აღიარებას მოიცავს.

⁴⁶⁷ იქვე, წესი 84

⁴⁶⁸ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 26-27

⁴⁶⁹ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 94

პრობაციის ორგანოების აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესში ჩარევის შემთხვევაში, მსჯავრდებულის, დაზარალებულისა და საზოგადოების უფლებები და მოვალებები ნათლად უნდა იქნეს განსაზღვრული და გაცნობიერებული. პრობაციის ორგანოების პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს შესაბამისი გადამზადება. რა სახის ინტერვენციაც არ უნდა განხორციელდეს, მისი ძირითადი მიზანი მიყენებული ზიანის გამოსწორება უნდა იყოს.⁴⁷⁰ აღდგენით მართლმსაჯულებას შეიძლება მრავალი ფორმა ჰქონდეს. გაეროს სახელმძღვანელო მიუთითებს, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების ფორმები და პროგრამები რამდენიმე მნიშვნელოვან პრინციპს ეფუძნება: ა) დანაშაულის ჩადენაზე „პასუხით“ რაც შეიძლება მაქსიმალურად უნდა გამოსწორდეს დაზარალებულისთვის მიყენებული ზიანი; ბ) მსჯავრდებულის ცნობიერებამდე უნდა დავიდეს, რომ მისი საქციელი მიუღებელია და მას აქვს რეალური ზეგავლენა დაზარალებულსა და საზოგადოებაზე; გ) მსჯავრდებულებმა უნდა და ვალდებულნიც არიან აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ ქმედებებზე; დ) დაზარალებულს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს დააფიქსიროს თავისი საჭიროებები და მონაწილეობა მიიღოს ანაზღაურების განსაზღვრის საუკეთესო ფორმის შერჩევაში; ე) საზოგადოებას გააჩნია ვალდებულება, თავისი წვლილი შეიტანოს აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესში.⁴⁷¹

პრობაციის ევროპული წესები ცალკე თავს უთმობს საჩივრების პროცედურას, ინსპექციასა და მონიტორინგს. პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ მსჯავრდებულის მიერ მასზე დაკისრებული მოვალეობების სრულფასოვნად შესრულება. საპრობაციო ზედამხედველობით მსჯავრდებულს შესაძლოა ინდივიდუალური სახის მოთხოვნები განესაზღვროს, რამაც ამ უკანასკნელის პროტესტი ან დაუმორჩილებლობა გამოიწვიოს. აღნიშნულის გამო, შესაძლოა წარმოიშვას უთანხმოება პრობაციის ორგანოს პერსონალსა და მსჯავრდებულს შორის, რაც, რიგ შემთხვევაში, გასაჩივრების პროცედურების დაწყების საფუძველი ხდება. მნიშვნელოვანია, არსებობდეს გასაჩივრების ნათელი პროცედურები მსჯავრდებულებისა თუ საზედამხედველო

⁴⁷⁰ იქვე, წესი 97

⁴⁷¹ Handbook on Restorative Justice programmes, Criminal Justice Handbook series, United Nations, 2006, at http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf

სერვისებით მოსარგებლე სხვა პირებისთვის.⁴⁷²

პრობაციის ევროპული წესები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პრობაციის ორგანოების ანგარიშვალდებულებას უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოების მიმართ (წესი 103). საქმიანობაზე მონიტორინგი სხვადასხვა დამოუკიდებელი ორგანოს მხრიდან მნიშვნელოვანია საპრობაციო საქმიანობის მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად. რიგ ქვეყნებში ამგვარი მექანიზმი შესაძლოა იყოს ომბუდსმენის ინსტიტუტი, სხვაგან - ეროვნული სახელმძღვანელო კომიტეტი და ა.შ.⁴⁷³

პრობაციის პოლიტიკა და პრაქტიკა შეძლებისდაგვარად მტკიცებულებებზე უნდა იყოს დაფუძნებული. ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს საჭირო რესურსების მოძიება შესაბამისი კვლევებისა და შეფასებების ჩასატარებლად.⁴⁷⁴ აღნიშნული მნიშვნელოვანია, რადგან პრობაციის პრაქტიკა მტკიცებულებათა ეფექტურობაზე უნდა იყოს დამოკიდებული. ამგვარი ეფექტურობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კრიტერიუმს შემცირებული განმეორებითი დანაშაულის მაჩვენებელი წარმოადგენს.⁴⁷⁵

არსებული კანონმდებლობის, პოლიტიკისა და პრაქტიკის გადახედვა უნდა ეფუძნებოდეს ღრმა მეცნიერულ ანალიზსა და კვლევებს, რომლებიც, თავის მხრივ, უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს.⁴⁷⁶ პოლიტიკოსები მრავალ ქვეყანაში მნიშვნელოვანი ზეწოლის ქვეშ ექცვიან, რადგან დანაშაულის შემცირების მიზნით ეფექტური ზომების გატარება უწევთ. პოლიტიკური ინიციატივები კვლევით, მიზეზებითა და არგუმენტებით უნდა იყოს მხარდაჭერილი, რაც მათ კომპლექსური პრობლემების გადაჭრასთან დაკავშირებით

⁴⁷² CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 29

⁴⁷³ იქვე.

⁴⁷⁴ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 104

⁴⁷⁵ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 30

⁴⁷⁶ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 105

მარტივი გადაწყვეტილებების მიღებას აარიდებს.⁴⁷⁷

მედიასა და საზოგადოებას რეგულარულად უნდა მიეწოდოს ინფორმაცია პრობაციის ორგანოების მიერ განხორციელებული საქმიანობის შესახებ. მათი ინფორმირება უნდა მოხდეს გაწეული საქმიანობის მიზნებისა და შედეგების შესახებ, რათა საზოგადოებაში ამაღლდეს ცნობიერება პრობაციის როლისა და მნიშვნელობის თაობაზე.⁴⁷⁸

პრობაციის მიზანი, წვლილი შეიტანოს სამართლიანი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესში და, აგრეთვე, საზოგადოებრივი მართლწესრიგის უზრუნველყოფაში განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის პრევენციისა და შემცირების გზით, საფუძვლად დაედო პრობაციის ევროპული წესების შემუშავებას, რომლითაც ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს რეკომენდაცია მიეცა კანონმდებლობაში, პოლიტიკასა და პრაქტიკაში მათი გათვალისწინების თაობაზე. აღნიშნული წესების დამკვიდრება მიზნად ისახავს ეფექტური საპრობაციო საქმიანობის განხორციელებასა და თავისუფლებადაკვეთილ პირთა რაოდენობის შემცირებაზე ზეგავლენის მოხდენას.⁴⁷⁹

8.3. პრობაციის აღსრულებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო დოკუმენტების მიმოხილვა

პრობაციის აღსრულებას განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ევროპის საბჭოს ფორმატში მიღებული დოკუმენტების ფარგლებში, რომლებიც პრობაციის ევროპული წესების შემავსებელი და ცალკეული მიმართულებების ძირეული სტანდარტების განსაზღვრის ფუნქციით იქნა შემუშავებული და მიღებული⁴⁸⁰. ამ მხრივ, მოცემულ ქვეთავში განხილული იქნება ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის შემდეგი დოკუმენტების

⁴⁷⁷ CDPC - Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, 1075 Meeting, 20.01.2010, pg. 30

⁴⁷⁸ პრობაციის ევროპული წესები, წესი 106

⁴⁷⁹ იქვე, პრეამბულა

⁴⁸⁰ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2010)1 პრობაციის ევროპული წესების შესახებ, დანართი I, ნაწილი I

მოკლე (ძირითადი) შინაარსი:

- ა) რეზოლუცია (76)10 თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატიული სადამსჯელო ღონისძიებების შესახებ;
- ბ) ევროპული კონვენცია პირობით მსჯავრდებულ ან პირობით გათავისუფლებულ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის შესახებ;
- გ) რეკომენდაცია (92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ;
- დ) რეკომენდაცია (2000)22 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების აღსრულების ევროპული წესების იმპლემენტაციის გაუმჯობესებაზე;
- ე) რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ;
- ვ) რეკომენდაცია (2008)11 სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ევროპის წესების შესახებ;
- ზ) რეკომენდაცია (2003)23 თავისუფლების აღკვეთის ადმინისტრაციის მიერ უვადო და სხვა გრძელვადიანი პატიმრების მართვის შესახებ.

რეგიონულ (ევროპულ) დოკუმენტებთან ერთად დამატებით ყურადსაღებია გაეროს ფორმატში მიღებული წესები ქალ პატიმართა მოპყრობისა და მსჯავრდებულ ქალთა არასაპატიმრო ღონისძიებების შესახებ (ბანგკოკის წესები).

რეზოლუცია (76)10 თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატიული სადამსჯელო ღონისძიებების შესახებ⁴⁸¹

რეზოლუცია ეფუძნება რამდენიმე წევრ ქვეყანაში დამნაშავის რეაბილიტაციაზე თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატიული ღონისძიებების ზეგავლენასთან დაკავშირებით ჩატარებული ექსპერიმენტის შედეგებს და მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს ჯარიმის ფართედ გამოყენებისკენ, აგრეთვე, სხვადასხვა უფლების

⁴⁸¹ მიღებულია ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების მინისტრთა მოადგილეების მიერ 09.03.1976

შეზღუდვის (მაგალითად, მართვის მოწმობის ჩამორთმევა) დაწესებისა და კონფისკაციის გამოყენების შესაძლებლობისკენ (წესი 2). განსაკუთრებული აქცენტებია გაკეთებული დოკუმენტში სასჯელის გადავადებასა და საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის გამოყენებაზე (წესი 3). მნიშვნელოვანია რეზოლუციის ის ნაწილი, რომელიც წევრ სახელმწიფოებს მოუწოდებს საჭირო რესურსებით აღჭურვონ ალტერნატიული სასჯელების განხორციელებაზე პასუხისმგებელი უწყებები (წესი 4).⁴⁸²

*ევროპული კონვენცია პირობით მსჯავრდებულ ან პირობით გათავისუფლებულ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის შესახებ*⁴⁸³

ევროპული კონვენცია პირობით მსჯავრდებულ ან პირობით გათავისუფლებულ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის შესახებ შემუშავებულ იქნა დანაშაულის პრობლემების შესახებ ევროპული კომიტეტის მიერ, რომლის ამოცანაც ერთი სახელმწიფოს მიერ შეფარდებული პირობითი ზომების (სასჯელის გადავადება, პრობაცია, ვადამდე გათავისუფლება და ა.შ.) მეორე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე აღსრულების მიზნით საერთაშორისო დონეზე თანამშრომლობის დაფუძნება იყო.⁴⁸⁴

დოკუმენტი 40 მუხლისგან შედგება, რომელიც 6 თავად არის დაჯგუფებული. **ნაწილი I (მუხლი 1-9)** ეხება იმ ძირითად პრინციპებს, რომელთა მიხედვითაც სახელმწიფოს, რომელმაც განაჩინი გამოიტანა, შეუძლია მიმართოს მეორე სახელმწიფოს, რომლის ტერიტორიაზეც არის მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილი: ა) ზედამხედველობა განახორციელოს მხოლოდ კონვენციის II ნაწილში გაცხადებული პირობების თანახმად; ბ) განახორციელოს ზედამხედველობა და, საჭიროების

⁴⁸² დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 195-197; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=592096&SecMode=1&DocId=653466&Usage=2>

⁴⁸³ სტრასბურგი, 30.11.1964

⁴⁸⁴ Explanatory Report to the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders, *European Treaty Series #51*, Strasbourg, 30.11.1964, at <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/051.htm>

შემთხვევაში, აღასრულოს სასჯელი კონვენციის II და III ნაწილებში გაცხადებული პირობების შესაბამისად; გ) იკისროს სასჯელის აღსრულების სრული ვალდებულება, კონვენციის IV ნაწილის პირობების შესაბამისად. **ნაწილი II (მუხლი 10-15)**–ის ფარგლებში, რომელიც ზედამხედველობას ეხება, მოთხოვნის წარმდგენ სახელმწიფოს შეუძლია სთხოვოს ზედამხედველობის განხორციელების გადაბარება მისთვის განსაზღვრული პირობების აღსასრულებლად იმ სახელმწიფოს, რომლის რეზიდენტსაც მსჯავრდებული წარმოადგენს. **ნაწილი III (მუხლი 16-21)** სასჯელის აღსრულებას ეხება და უფლებამოსილებას აძლევს მოთხოვნის წარმდგენ სახელმწიფოს, რომელმაც შეაჩერა სასჯელის აღსრულების გადაცემა, მიმართოს მსჯავრდებულის რეზიდენტ სახელმწიფოს, აღასრულოს აღნიშნული სასჯელი მის ტერიტორიაზე. **ნაწილი IV (მუხლი 22-25)** მოიცავს მოთხოვნის წარმდგენი სახელმწიფოს მიერ სასჯელის აღსრულების უფლების დათმობას და მარტივი წესით ამ უფლებამოსილების გადაცემას იმ სახელმწიფოსთვის, რომლის რეზიდენტსაც არის მსჯავრდებული. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, ახორციელებს სასჯელის აღსრულებას მსგავსად იმისა, ეს სასჯელი მის ტერიტორიაზე რომ ყოფილიყო შეფარდებული. **ნაწილი V (მუხლი 26-32)** მოიცავს დებულებებს, მსგავსი ზემოაღნიშნული სამი ტიპის პროცედურისა. იგი ეხება მოთხოვნის წარდგენის ფორმებს, უფლებამოსილების გადაცემის მიზნით პროცედურათა დანერგვას, სამუშაო ენასა და პროცესით გამოწვეული ხარჯების დაფარვის მეთოდს. **ნაწილი VI (მუხლი 33-40)** ეხება დასკვნით დებულებებს კონვენციის რატიფიცირებასა და მიღებასთან დაკავშირებით.⁴⁸⁵

⁴⁸⁵ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 198-215; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/051.htm>

რეკომენდაცია (92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ⁴⁸⁶

საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესები ეხება ყველა იმ სანქციასა და ღონისძიებას, რომლებიც აღსრულდება საზოგადოებაში, მათ შორის, სასჯელის აღსრულებას სასჯელაღსრულების დაწესებულების გარეთ. თუმცა, ღონისძიებები, რომლებიც არასრულწლოვნებს ეხება, ამ წესებით არ რეგულირდება. იგი მიზნად ისახავს:

- ა. ისეთი სტანდარტების დაწესებას, რომლებიც ეროვნულ კანონმდებლებს დაშესაბამის პრაქტიკოსებს (გადაწყვეტილების მიღებასა და აღსრულებაზე პასუხისმგებელ თანამდებობის პირებს) საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების სამართლიანად და ეფექტურად გამოყენების საშუალებას მისცემს. გამოყენება მიმართული უნდა იყოს იმაზე, რომ მოინახოს საჭირო ბალანსი, ერთი მხრივ, საზოგადოების დაცვის აუცილებლობასა (როგორც საკანონმდებლო წესრიგის დაცვის, ასევე, დაზარალებულთათვის მიყენებული ზარალის ანაზღაურების მხრივ) და, მეორე მხრივ, სამართალდამრღვევის სოციალური მოწყობის/შეგუების საჭიროების აღიარებას შორის;
- ბ. უზრუნველყოს წევრი სახელმწიფოები ძირითადი კრიტერიუმებით, რათა საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შემუშავება და გამოყენება მოიცავდეს გარანტიებს, რომ მოხდება ამგვარ სანქციებსა და ღონისძიებებს დაქვემდებარებულ მსჯავრდებულთა უფლებების დარღვევის ძირითადი საფრთხეების შემცირება. ასევე, მნიშვნელოვანია ამგვარი სანქციებისა და ღონისძიებების განხორციელებისგან დაცვა იმ შემთხვევაში, როდესაც ამას შეიძლება შედეგად მოჰყვეს რომელიმე კონკრეტული სოციალური ჯგუფისათვის მიყენებული ზარალი/ზიანი. სრულად უნდა იქნეს გათვალისწინებული სოციალური უპირატესობები და ნაკლოვანებები, ასევე, პოტენციური რისკები, რომლებიც

⁴⁸⁶ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 160-187; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622598&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2>

შესაძლოა გამოწვეული იყოს ამგვარი სანქციებითა და ღონისძიებებით;

- გ. შესთავაზოს ნათელი წესები საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომისა და სხვა ღონისძიებების იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელ თანამდებობის პირებს და ამ სფეროში ჩართულ სხვა ადამიანებს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ აღნიშნული ღონისძიებების აღსრულება შეესაბამებოდეს დადგენილ პირობებს, რაც მეტ სანდოობას შემატებს სანქციებსა და ღონისძიებებს. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ აღსრულება უნდა იყოს სწორხაზოვანი და ფორმალური. პირიქით, აღსრულება უნდა მოხდეს ინდივიდუალური მიდგომებით, რაც გულისხმობს სამართალდარღვევასა და სასჯელს შორის შესაბამისობის მიღწევას, ასევე, სასჯელის შესაბამისობას სამართალდამრღვევის პიროვნულ მახასიათებლებსა და შესაძლებლობებთან. უფრო მეტიც, იმ ფაქტმა, რომ შესაძლებელია მითითება გაკეთდეს საერთაშორისოდ აღიარებულ წესებზე, ხელი უნდა შეუწყოს გამოცდილების გაზიარებას სამუშაო მეთოდებთან დაკავშირებით.⁴⁸⁷

წინამდებარე წესები განიხილება რა ციხის ევროპული წესების პარალელურ წესებად, ქმნის იმ მოთხოვნათა ერთობლიობას, რომლებიც საზოგადოდ მიღებულია და რომლებსაც იყენებენ. ამ მოთხოვნათა გათვალისწინების გარეშე ვერ მოხდება საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების სათანადო აღსრულება.⁴⁸⁸

საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესები მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: კანონმდებლობა (თავი I), სასამართლოგარანტიები და საჩივრებთან დაკავშირებული პროცედურები (თავი II), ძირითადი უფლებების პატივისცემა (თავი III), სამართალდამრღვევის მხრიდან თანამშრომლობა და თანხმობა (თავი IV), პროფესიული კადრები (თავი V), ფინანსური რესურსები (თავი VI), საზოგადოების ჩართულობა და მონაწილეობა (თავი VII), აღსრულების პირობები (თავი VIII), მუშაობის მეთოდები (თავი IX), სანქციის ან ღონისძიების

⁴⁸⁷ პრემბულა.

⁴⁸⁸ იქვე.

იურიდიული ძალა და შეუსრულებლობის შედეგები(თავი X) და საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შედეგების კვლევა და შეფასება (თავი XI). დოკუმენტს ბოლოში ერთვის დანართი, რომელშიც მოცემულია გამოყენებულ ტერმინთა განმარტება.

*რეკომენდაცია (2000)22 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების აღსრულების ევროპული წესების იმპლემენტაციის გაუმჯობესებაზე*⁴⁸⁹

წინამდებარე რეკომენდაცია წარმოადგენს რეკომენდაცია (92)16–ის – საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ევროპული წესების შესახებ – დამატებას, აღიარებს მის პრინციპებს და აქცენტს აკეთებს წესი 5–ში ცვლილებების შეტანის აუცილებლობაზე, რაც გამოკითხვის შედეგებსა და სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობის არსებულ პრაქტიკას ეყრდნობა.⁴⁹⁰ აღნიშნული ცვლილებების საფუძველზე წესი 5 განისაზღვრა შემდეგნაირად: „როგორც წესი, საზოგადოებრივი სანქცია ან ღონისძიება არ უნდა იყოს განუსაზღვრელი ვადით. გამონაკლისია განუსაზღვრელი ვადით საზოგადოებრივი სანქციის ან ღონისძიების დანიშვნა იმ მსჯავრდებულთათვის, რომლებიც წინა ან ამჟამინდელი დანაშაულის გამო, ასევე, კონკრეტული პირადი მახასიათებლების გათვალისწინებით, მუდმივ საფრთხეს უქმნიან ადამიანების სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან უსაფრთხოებას. უნდა შეიქმნას საკანონმდებლო პირობები ამგვარი განუსაზღვრელი სანქციის ან ღონისძიების დაწესების რეგულარული გადახედვისათვის, რასაც განახორციელებს აღმასრულებელი ორგანოსაგან დამოუკიდებელი და კანონით უფლებამოსილი ორგანო. საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ხანგრძლივობა უნდა განსაზღვროს ორგანომ, რომელიც უფლებამოსილია, მიიღოს ამგვარი გადაწყვეტილება კანონით დადგენილი

⁴⁸⁹ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 128-137; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622457&SecMode=1&DocId=377888&Usage=2>

⁴⁹⁰ პრეამბულა.

პირობების ფარგლებში“.⁴⁹¹

დოკუმენტი რეკომენდაციას აძლევს წევრ სახელმწიფოებს საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შექმნის, გამოყენებისა და განხორციელების შესახებ კანონმდებლობის, პოლიტიკისა და პრაქტიკის მიმოხილვისას იხელმძღვანელონ წინამდებარე რეკომენდაციის მე-II დანართში მოცემული პრინციპებით⁴⁹², საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების უფრო ეფექტური გამოყენების მისაღწევად; აგრეთვე, უზრუნველყონ საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების უფრო ეფექტურად გამოყენების მიღწევის შესახებ ევროპის კომიტეტის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციისა და ანგარიშის რაც შეიძლება ფართოდ გავრცელება. ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციონ კონკრეტული ევროპული წესების დამატებით ინტერპრეტაციას და განმარტებას.⁴⁹³

რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ⁴⁹⁴

რეკომენდაცია უშუალოდ პირობით ვადამდე გათავისუფლებას ეხება და არ მოიცავს ამნისტიასა და შეწყალებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.⁴⁹⁵ დოკუმენტი ცნობს პირობით

⁴⁹¹ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (92)16 წესი 5 ადგენდა შემდეგი რედაქციით: „არცერთი საზოგადოებრივი სანქცია ან ღონისძიება არ უნდა იყოს განუსაზღვრელი ხანგრძლივობის. საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიების ხანგრძლივობას განსაზღვრავს უფლებამოსილი ორგანო, კანონით განსაზღვრული პირობების ფარგლებში.“

⁴⁹² მე-II დანართი ეხება შემდეგ ძირითად საკითხებს: კანონმდებლობა; სასჯელის დანიშვნის პრაქტიკა; საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ეფექტურად აღსრულებისთვის საჭირო ძირითადი მოთხოვნები; საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების სანდოობის ამაღლება (სასამართლო ხელისუფლებაში, სხვა ორგანოებში, ფართე საზოგადოებასა და პოლიტიკოსებში); ეფექტური პროგრამებისა და ინტერვენციის დაგეგმვა; საზოგადოებრივ სანქციებთან და ღონისძიებებთან დაკავშირებული კვლევა.

⁴⁹³ პრეამბულა.

⁴⁹⁴ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://ppct.ge/cms/site_images/pdf/publikaciebi/probation.pdf, გვ. 114-127; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=70103&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁴⁹⁵ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების

ვადამდე გათავისუფლების ორ სისტემას - დისკრეციულ და სავალდებულო გათავისუფლების სისტემას.⁴⁹⁶ რეკომენდაცია ყურადღებას ამახვილებს პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ მსჯავრდებულთა შორის რეციდივის შემცირებაზე, რისთვისაც დასაშვებად მიიჩნევს მათთვის პირობების ინდივიდუალურ დაწესებას.⁴⁹⁷ დოკუმენტში განსაკუთრებული ადგილი უკავია პირობით გათავისუფლებისათვის მომზადებას, რომლის უმნიშვნელოვანეს ქვაკუთხედს გათავისუფლებისწინა პროგრამების ორგანიზება და სხვადასხვა კომპეტენტურ უწყებებს შორის თანამშრომლობა წარმოადგენს.⁴⁹⁸ რეკომენდაცია ყურადღებას ამახვილებს პირობით ვადამდე გათავისუფლების გადადების⁴⁹⁹ და დადგენილი პირობების დარღვევის შემთხვევაში დამდგარ შედეგთან⁵⁰⁰ დაკავშირებულ საკითხებზე. დოკუმენტში ცალკე თავი აქვს დათმობილი პროცედურულ გარანტიებს, კერძოდ, მსჯავრდებულს უფლება უნდა ჰქონდეს პირადად მოუსმინონ და კანონის შესაბამისად მიიღოს დახმარება; გადაწყვეტილების მიმღებმა ორგანომ ყურადღებით უნდა განიხილოს ნებისმიერი დეტალი, მათ შორის, მსჯავრდებულის პირის მიერ თავის საქმესთან დაკავშირებით წარმოდგენილი განცხადებები; მსჯავრდებულს ადეკვატური ხელმისაწვდომობა უნდა ჰქონდეს თავის პირად საქმესთან; და, ბოლოს, გადაწყვეტილება უნდა შეიცავდეს შესაბამის საფუძვლებს და უნდა ეცნობოს მსჯავრდებულ პირს წერილობით.⁵⁰¹ რეკომენდაცია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს კვლევითი საქმიანობის წარმოებას პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემების შესაბამისობისა და განვითარების შესახებ მეტი ცოდნის დაგროვების მიზნით.⁵⁰² რეკომენდირებულია სტატისტიკის წარმოება ისეთ საკითხებზე, როგორცაა: პატიმართა რაოდენობა, რომლებიც პირობით ვადამდე გათავისუფლდნენ;

თაობაზე, წესი 1

⁴⁹⁶ იქვე, წესი 5

⁴⁹⁷ იქვე, წესი 8

⁴⁹⁸ იქვე, წესი 12 და 13

⁴⁹⁹ იქვე, წესი 27

⁵⁰⁰ იქვე, წესი 30

⁵⁰¹ იქვე, წესი 32

⁵⁰² იქვე, წესი 43

აკმაყოფილებდნენ თუ არა ისინი გათავისუფლების მოთხოვნებს; სასჯელის ხანგრძლივობა და დანაშაულის სახე; პირობით ვადამდე გათავისუფლებამდე მოხდილი სასჯელის პროპორცია; პირობით ვადამდე გათავისუფლების შეწყვეტის რაოდენობა; ხელახალი მსჯავრდების მაჩვენებლები; პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის კრიმინალური ისტორია და სოციო-დემოგრაფიული მახასიათებლები.⁵⁰³

*რეკომენდაცია (2008)11 სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ევროპის წესების შესახებ*⁵⁰⁴

რეკომენდაცია (2008)11 –სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ევროპის წესების შესახებ – მოიცავს სანქციების ან ზომების აღსრულებას არასრულწლოვანთა მიმართ როგორც საზოგადოებაში, აგრეთვე, თავისუფლების აღკვეთის პირობებში. დოკუმენტის II ნაწილი უშუალოდ არასაკატიმრო ხასიათის სანქციების ან ზომების აღსრულებას ეხება.⁵⁰⁵

რეკომენდაციის მიზანია სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების უფლებებისა და უსაფრთხოების დაცვა. ასევე, მათი ფიზიკური, ფსიქოლოგიური და სოციალური კეთილდღეობის უზრუნველყოფა იმ დროს, როდესაც მოქმედებს მათ მიმართ საზოგადოებრივი სანქციები ან ზომები, ისევე როგორც თავისუფლების აღკვეთის სხვა ფორმები.

სანქციებისა და ზომების შეფარდება და მათი აღსრულება უნდა ემსახურებოდეს არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ინტერესებს, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის ანგარიშის გაწევით (პროპორციულობის პრინციპი) და, ასევე, მათი ასაკის,

⁵⁰³ იქვე, წესი 45

⁵⁰⁴ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/book.pdf, გვ. 205-246; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1367113&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁵⁰⁵ Commentary to the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions and measures, at http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Commentary_Rec_2008_11E.pdf

ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის, განვითარების, შესაძლებლობებისა და პირადი გარემოებების გათვალისწინებით (ინდივიდუალიზაციის პრინციპი), რომლებიც, საჭიროების შემთხვევაში, დგინდება ფსიქოლოგიური, ფსიქიატრიული და სოციალური გამოკვლევის შედეგებით.⁵⁰⁶

დოკუმენტი ხაზს უსვამს მნიშვნელოვან პრინციპს, რომლის თანახმად მართლმსაჯულების ნებისმიერმა სისტემამ უნდა უზრუნველყოს არასრულწლოვნის აქტიური მონაწილეობა სანქციებისა და ზომების როგორც შეფარდების, ასევე - აღსრულების პროცედურებში.⁵⁰⁷ საზოგადოებრივი სანქციებისა და ზომების აღსრულება უნდა ხდებოდეს ინდივიდუალიზებული შეფასების შედეგებისა და პროცესებში ჩარევის, ასევე, პროფესიული სტანდარტების შესაბამისი მეთოდების საფუძველზე.⁵⁰⁸ იმისათვის, რომ უკეთ იყოს გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა მოთხოვნილებები, გამოყენებული უნდა იყოს სხვადასხვა მიდგომა, როგორცაა: ინდივიდუალური მუშაობა, ჯგუფური თერაპია, დამრიგებლობა და ნახვის დღეები, განსხვავებული მიდგომა სხვადასხვა კატეგორიის სამართალდამრღვევისადმი და ა.შ.⁵⁰⁹

არასრულწლოვნებს უნდა მიეცეთ საშუალება საკუთარი შესაძლებლობების ფარგლებში აანაზღაურონ ის ზარალი, რაც მათ მიერ ჩადენილ დანაშაულს მოჰყვა, თუკი ასეთი ანაზღაურება ჯდება მათთვის დაკისრებული საზოგადოებრივი სანქციების ან ზომების ჩარჩოებში.⁵¹⁰

რეკომენდაცია ცალკე თავს უთმობს შედეგებს, რომელიც არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის მიმართ განსაზღვრული პირობების შეუსრულებლობას შეიძლება მოჰყვეს. ამ მხრივ, საყურადღებოა ორი ძირითადი საკითხი, რომელსაც განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო რეკომენდაციაში. კერძოდ, პირობების შეუსრულებლობის შესახებ გადაწყვეტილების

⁵⁰⁶ რეკომენდაცია (2008)11 სანქციებს ან ზომებს დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების ევროპის წესების შესახებ, წესი 5

⁵⁰⁷ იქვე, წესი 13

⁵⁰⁸ იქვე, წესი 39.1.

⁵⁰⁹ იქვე, წესი 40

⁵¹⁰ იქვე, წესი 44

მიმღები ორგანო, მისთვის მიწოდებული ფაქტების დეტალური შესწავლის შემდეგ, იძლევა რეკომენდაციას საზოგადოებრივი სანქციებისა თუ ზომების მოდიფიცირების ან ნაწილობრივ ან მთლიანად გაუქმების თაობაზე.⁵¹¹ აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტილას ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ რა დონემდე შეასრულა არასრულწლოვანმა პირველადი სანქციებისა და ზომების მოთხოვნები, რათა ახალი ან მოდიფიცირებული სანქცია თუ ზომა ჩადენილი დანაშაულის პროპორციული დარჩეს.⁵¹²

ევროპული წესების დიდი ნაწილი არასრულწლოვანთა თავისუფლების აღკვეთის საკითხებს ეხება, რომლის შემადგენელი ნაწილიც არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის გათავისუფლებისთვის მომზადებაა. ამ მხრივ აღსანიშნავია, რომ თავისუფლების აღკვეთის პირველივე დღეებიდან მჭიდრო თანამშრომლობა უნდა დამყარდეს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ხელმძღვანელობასა და იმ სამსახურებსა და ორგანოებს შორის, რომლებიც მეთვალყურეობენ თავისუფლების აღკვეთიდან გათავისუფლებულ არასრულწლოვნებს და ისეთი გზებით ეხმარებიან მათ საზოგადოებაში ხელახლა დასამკვიდრებლად, როგორცაა, მაგალითად: ა) ოჯახში დაბრუნებაში დახმარება ან მათთვის მიმღები ოჯახის მოძიება, ისევე, როგორც სოციალური ურთიერთობის სხვა ფორმების დამყარებაში ხელშეწყობა; ბ) საცხოვრებლის მოძიება; გ) სწავლა-განათლების გაგრძელებაში თანადგომა; დ) სამუშაოს მოძიება; ე) შესაბამის სოციალურ და ჯანდაცვის ორგანოებში მიმართვა; და, ბოლოს, ვ) ფულადი დახმარების გაწევა.⁵¹³ ასეთი სამსახურებისა და ორგანოების წარმომადგენლები არასრულწლოვანთა დაწესებულებებში უნდა დაიშვებოდნენ გათავისუფლებისათვის მათ მომზადებაში დასახმარებლად. ისინი ვალდებული არიან გათავისუფლების თარიღის დადგომამდე ეფექტური და დროული გათავისუფლებისწინა დახმარება გაუწიონ არასრულწლოვნებს.⁵¹⁴

რეკომენდაციაში ყურადღება გამახვილებულია ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორცაა: გასაჩივრების განხილვის

⁵¹¹ იქვე, წესი 48.1.

⁵¹² იქვე, წესი 48.4.

⁵¹³ იქვე, წესი 101

⁵¹⁴ იქვე, წესი 102

პროცედურა, რაც მართლწესრიგის დამრღვევ არასრულწლოვანთა უფლებების რეალიზაციის მნიშვნელოვან ბერკეტს წარმოადგენს და, აგრეთვე, პერსონალი, რომელიც არასრულწლოვანთა სპეციფიკაციის გათვალისწინებით უნდა იქნეს შერჩეული და გადამზადებული. ამ დოკუმენტში, მსგავსად მართლმსაჯულების მარეგულირებელი სხვა საერთაშორისო დოკუმენტებისა, ცალკე თავი ეთმობა კვლევითი საქმიანობის წარმოებასა და მუშაობას მედიასა და საზოგადოებასთან, რაც ამ მიმართულებით შესაბამისი სამსახურების აქტივობის საქმიანობის მნიშვნელოვან ამყარებს.

*რეკომენდაცია (2003)23 თავისუფლების აღკვეთის ადმინისტრაციის მიერ უვადო და სხვა გრძელვადიანი პატიმრების მართვის შესახებ*⁵¹⁵

დოკუმენტი განსაზღვრავს გრძელვადიანი და უვადო პატიმრების დეფინიციას და ეხება მათთვის თავისუფლების აღკვეთისა და გათავისუფლებისთვის მომზადების მნიშვნელოვან ასპექტებს. ამ მხრივ დოკუმენტში საპრობაციო საქმიანობის განმახორციელებელი ორგანოს კომპეტენციის კუთხით საინტერესოა ის ნაწილი, რომელიც მიზნობრივი კატეგორიის მსჯავრდებულთა გათავისუფლებისწინა და გათავისუფლების შემდგომ გეგმებს ეხება. კერძოდ, იმ მიზნით, რომ უვადო და სხვა გრძელვადიან მსჯავრდებულებს საშუალება მიეცეთ, გრძელვადიანი ჩაკეტილობიდან კანონმორჩილ საზოგადოებაში გადასვლისას წარმოქმნილი კონკრეტული პრობლემები გადაჭრან, მათი გათავისუფლება წინასწარ კარგად უნდა მომზადდეს და უნდა მოხდეს შემდეგი გარემოებების გათვალისწინება: ა) სპეციფიკური წინაგასათავისუფლებელი და გათავისუფლების შემდგომი გეგმების აუცილებლობა, რომლებიც შეეხება შესაბამის რისკებსა და საჭიროებებს; ბ) გათავისუფლების მიღების შესაძლებლობის შესაბამისი გათვალისწინება და გათავისუფლების შემდგომ ნებისმიერი ისეთი პროგრამის გაგრძელება, როგორცაა: თავისუფლების აღკვეთის განმავლობაში

⁵¹⁵ დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/book.pdf, გვ. 266-277; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=75267&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

მსჯავრდებულთა მიმართ განხორციელებული ინტერვენციები ან მკურნალობა; გ) თავისუფლების აღკვეთის ადმინისტრაციისა და გათავისუფლების შემდგომ საზედამხედველო ორგანოს, ასევე, სოციალურ და სამედიცინო სამსახურებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობის უზრუნველყოფა.⁵¹⁶

წესები ქალ პატიმართა მოპყრობისა და მსჯავრდებულ ქალთა არასაპატიმრო ღონისძიებების შესახებ (ბანგკოკის წესები)⁵¹⁷

ბანგკოკის წესები მნიშვნელოვან აქცენტს აკეთებს წევრ სახელმწიფოთა სამართლებრივ სისტემებში განრიდების ზომების, წინასწარი და საპატიმრო ალტერნატივების გენდერულად სპეციფიკური საშუალებების შემუშავებაზე, მრავალი ქალი დამნაშავეს ვიქტიმიზაციის ისტორიისა და მათი მზრუნველობის პასუხისმგებლობის გათვალისწინებით.⁵¹⁸ გარდა ამისა, დოკუმენტი, სადაც და როდესაც ეს შესაძლებელია, რეკომენდაციას უწევს დანაშაულის ჩამდენი ქალების საქმის წარმოებისას ალტერნატიული ზომების გამოყენებას, როგორცაა განრიდების ღონისძიებები, წინასწარი და პატიმრობის ალტერნატივები.⁵¹⁹

შესაბამისი რესურსი უნდა გამოიყოს ქალი დამნაშავეებისთვის შესაფერისი ალტერნატივების შესაქმნელად; უნდა მოხდეს არასაპატიმრო ღონისძიებების კომბინირება იმ ღონისძიებებთან, რომლებიც მიმართულია ისეთი ზოგადი პრობლემების მოგვარებაზე, რაც უბიძგებს ქალებს კავშირი იქონიონ სისხლის სამართლის სისტემასთან. ეს შესაძლოა მოიცავდეს თერაპიულ კურსებს და საკონსულტაციო მომსახურებას ოჯახური ძალადობისა და სექსუალური ძალადობის მსხვერპლთათვის; ასევე, შესაბამის მკურნალობას გონებრივი შეზღუდულობის

⁵¹⁶ რეკომენდაცია (2003)23 თავისუფლების აღკვეთის ადმინისტრაციის მიერ უვადო და სხვა გრძელვადიანი პატიმრების მართვის შესახებ, წესი 33

⁵¹⁷ 2010/16 რეზოლუცია; დოკუმენტის ქართული ვერსია იხილეთ http://pptc.ge/cms/site_images/book.pdf, გვ. 76-109; დოკუმენტის დედანი (ინგლისურად) იხილეთ <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2010/res%202010-16.pdf>

⁵¹⁸ წესები ქალ პატიმართა მოპყრობისა და მსჯავრდებულ ქალთა არასაპატიმრო ღონისძიებების შესახებ, წესი 57

⁵¹⁹ იქვე, წესი 58

მქონეთათვის და საგანმანათლებლო და სასწავლო პროგრამებს დასაქმების პერსპექტივების გასაუმჯობესებლად. მსგავსი პროგრამები უნდა უზრუნველყოფდნენ ქალთა და ბავშვთა მზრუნველობის საჭიროებას.⁵²⁰ მიზანშეწონილია, გაუმჯობესდეს გენდერულად მგრძობიარე, განცდილი ტრავმის შესაბამისი, მხოლოდ ქალისთვის განკუთვნილი ნარკოტიკებზე დამოკიდებულების მკურნალობის პროგრამების უზრუნველყოფა და ქალთა ხელმისაწვდომობა მსგავს სამკურნალო პროგრამებზე დანაშაულის პრევენციის, აგრეთვე, განრიდებისა და სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიებების გამოყენების მიზნებისათვის.⁵²¹

⁵²⁰ იქვე, წესი 60

⁵²¹ იქვე, წესი 62

თავი 9 - პრობაციის სისტემა ევროპის ქვეყნებში⁵²²

9.1. ავსტრია

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2014 წლის დასაწყისის მდგომარეობით: 8.51 მილიონი⁵²³
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 99 ასი ათას მცხოვრებზე⁵²⁴
- პრობაციის სააგენტოს ვებ-მისამართი: www.neustart.at

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- NEUSTART (2001 წლამდე VBSA, პრობაციის მომსახურებისა და სოციალური სამსახურის ასოციაცია) წარმოადგენს კერძო ორგანიზაციას, რომელსაც ფლობს ავსტრიის ფედერალური სამინისტრო (იუსტიციის სამინისტრო).
- 1994 წლის ხელშეკრულება NEUSTART-სა და ფედერალურ სახელმწიფოს შორის ადგენს მხარეთა ვალდებულებებსა და ფუნქციებს. ხელშეკრულების ნაწილს წარმოადგენს ჩამონათვალი ყველა იმ მომსახურებისა, რომლის დაფინანსებასაც ახდენს სამინისტრო.
- საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით პრობაციის აღსრულება ფედერალური მთავრობის იურისდიქციას განეკუთვნება. კანონით განსაზღვრული საპრობაციო საქმიანობის აღსრულება ერთი ორგანიზაციის მიერ ხდება (NEUSTART).

⁵²² მოცემულ თავში მოცემული მოკლე ინფორმაციის ევროპის რვა ქვეყნის პრობაციის სისტემასა და საქმიანობაზე წარმოადგენს პრობაციის ევროპული კონფედერაციის ოფიციალური ვებ-გვერდიდან აღებული ინფორმაციის თარგმანს, რომლის სრული ტექსტიც შეგიძლიათ იხილოთ ვებ-გვერდზე http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=157&map_id=152

⁵²³ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵²⁴ იქვე.

- პრობაციის სამსახურის საქმიანობის ძირითად პრინციპს დანაშაულისა და მისი შედეგების პრევენცია წარმოადგენს, რაც ასახულია მოქმედების სამ ძირითად მიმართულებაში:
 - დაზარალებულის მხარდაჭერა, დაზარალებულის სტატუსის გადალახვა და თვითდამკვიდრების გრძნობის აღდგენა;
 - სამართალდამრღვევის მხარდაჭერა რეინტეგრაციის გზით რეციდივიზმის თავიდან ასაცილებლად;
 - პრევენცია, პოტენციური კონფლიქტის თავიდან აცილება და პრობლემების კონსტრუქციული გზით გადაწყვეტაში დაკვალიანება.
- პრობაცია, როგორც სპეციალური პრევენციის საშუალება, სასჯელის შეფარდების განხილვისას შეიძლება დაუდგინდეს სრულწლოვნებსა და არასრულწლოვნებს (14-დან 18 წლამდე ასაკის პირებს) განსაკუთრებულ კონტექსტში.

საქმიანობის არეალი

სასამართლო ან საზოგადოებრივი პროკურორი აწესებს საპრობაციო აქტივობებს. სასამართლო საპრობაციო აქტივობებს ადგენს პირობითი მსჯავრის ან პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემთხვევაში. საზოგადოებრივ პროკურორს, ბრალდებულის თანხმობით, შეუძლია დააწესოს საპრობაციო აქტივობები სასამართლო პროცესის ჩატარებამდე. საპრობაციო აქტივობების გარდა NEUSTART შემდეგ ფუნქციებსაც ახორციელებს:

- მედიაციას;
- შუამდგომლობს საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის შეფარდებას;
- საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომას თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივის სახით იმ პირებთან მიმართებით, რომელთაც ვერ შეძლეს ჯარიმის გადახდა;

- მოხალისეობრივ საწყისებზე სასჯელის მოხდის შემდგომ ზრუნვას სთავაზობს იმ პირებს, რომლებიც გათავისუფლდნენ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან, მაგრამ არ არიან პრობაციაზე;
- ცხრიდან ორ ფედერალურ პროვინციაში ეხმარება მსჯავრდებულებს თავშესაფრით უზრუნველყოფასა და გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვის მომსახურების გაწევაში;
- ცხრიდან ორ ფედერალურ პროვინციაში უზრუნველყოფს პრობაციას დაქვემდებარებულ მსჯავრდებულთა ტრენინგების ორგანიზებასა და გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვის მომსახურების გაწევას დასაქმების ხელშეწყობის მიზნით;
- დაზარალებულთა მხარდაჭერას სამ ფედერალურ პროვინციაში;
- დაზარალებულთა სასამართლო პროცესზე მხარდაჭერა ავსტრიის მასშტაბით;
- ელექტრონულ მონიტორინგს შინაპატიმრობის პირობებში;
- სოციალურ სამუშაოს სკოლებში ავსტრიის ორ პროვინციაში;
- ახალგაზრდების მხარდაჭერას ერთ პროვინციაში; ეს მომსახურება მოიცავს სასჯელისწინა შეფარდების ანგარიშების მომზადებას;
- პრევენციული ხასიათის პროგრამებს ნარკოტიკული საშუალებებისა და ალკოჰოლის მომხმარებელი იმ ახალგაზრდებისათვის, რომლებიც დახმარების აღმოსაჩენად საავადმყოფოში იქნენ გადაყვანილი.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵²⁵

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორცი- ელებელი ჯამში	მმართველი რგოლი	სოციალური სამსახური	მხარდამჭერი პერსონალი
NEUSTART	429	55.5	293.5	80

429 სრული განაკვეთის პოზიციაზე დასაქმებულია 557 ადამიანი, რომელთაც დახმარებას უწევს 950 მოხალისე. თანამშრომელთა 63.21%-სა (მათ შორის, 42.47% მმართველ რგოლში) და მოხალისეთა 59.58%-ს ქალები წარმოადგენენ.

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასა- მართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავი- სუფლების შემდგომი ფაზა
იმ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთაც საქმეების სისხლის სამართალწარმოებაზე ან სასჯელების აღსრულებაზე პირობითად ეთქვათ უარი	X		
მედიაციის/დაზარალებულის მხარდაჭერა	X		
საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X		X
ელექტრონული მონიტორინგის ზედამხედველობა			X
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა	X		

⁵²⁵ 2010 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით

სულიერი აწილობის ან შეზღუდვების მქონე სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა			X
პირობითი მსჯავრის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			X
გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვა			X
თავშესაფრის მოძიებაში დახმარება		X	X
ხელობის შესწავლის მონახლისეობრივი ტრენინგ-პროგრამა			X

9.2. ესტონეთი

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2015 წლის თებერვლის მდგომარეობით: 1.31 მილიონი⁵²⁶
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 230 ასი ათას მცხოვრებზე⁵²⁷
- ვებ-მისამართი: www.vangla.ee (ესტონეთის იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტი)

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- პრობაციის სამსახურმა მთელი ესტონეთის მასშტაბით ფუნქციონირება 1998 წლის მაისში დაიწყო.
- პრობაციის სისტემა იუსტიციის სამინისტროს კომპეტენციას განეკუთვნება. 2008 წლის 1 ივნისამდე იუსტიციის

⁵²⁶ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵²⁷ იქვე.

სამინისტროს სასამართლოთა დეპარტამენტის პრობაციის განყოფილება პასუხისმგებელი იყო საპრობაციო საქმიანობის განხორციელებაზე.

- 2008 წლის 1 იანვრიდან პრობაციის სისტემა შეუერთდა ციხეთა სისტემას, რის გამოც პრობაციის განყოფილება ინტეგრირებულ იქნა იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სტრუქტურაში. ამჟამად სოციალური რეაბილიტაციის განყოფილება პასუხისმგებელია პრობაციის სისტემის კოორდინაციასა და ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა სოციალურ კეთილდღეობაზე.
- იმის გათვალისწინებით, რომ ესტონეთის თავისუფლების აღკვეთის მაჩვენებელი ევროპის ქვეყნებში ერთ-ერთი მაღალია, პრობაციის სამსახურის უმთავრესი გამოწვევა პრობაციის ფართე გამოყენების პოპულარიზაციაა ალტერნატიული სასჯელებისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლების მეტად გამოყენების გზით.
- შიდა ორგანიზაციული წყობა შემდეგნაირია:
 - პრობაციის ოთხი რეგიონული დეპარტამენტი მუშაობს სამ რეგიონულ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში (ტალინში, ტარტუსა და ვირუში);
 - პრობაციის დეპარტამენტებს ჰყავთ მოხალისეები (დაახლოებით 15 მოხალისე მთელი ესტონეთის მასშტაბით);
 - დეპარტამენტები, მთელი ესტონეთის მასშტაბით, იყოფა მომსახურების გამწევ და მიმღებ მცირე პუნქტებად.
- სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა 14 წლიდან იწყება. პრობაცია, შეფარდებული სასჯელის შესაბამისად, ზედამხედველობას უწევს როგორც სრულწლოვნებს, ასევე არასრულწლოვნებს.

საქმიანობის არეალი

პრობაციის სისტემა პასუხისმგებელია ყველა საზოგადოებრივი სანქციისა და ღონისძიების განხორციელებაზე, რაც მოიცავს სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშებს, საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომას (აგრეთვე, სასამართლო განხილვისწინა სტადიაზე), პრობაციის ბრძანებას (ქცევის ზედამხედველობას), პრობაციის ბრძანებას, როგორც ღონისძიებას არასრულწლოვნებთან მიმართებით, პირობით ვადამდე გათავისუფლების ბრძანებას და ელექტრონულ მონიტორინგს (პირობით ვადამდე გათავისუფლების ბრძანებასთან ერთობლიობაში). საპრობაციოს საქმიანობის განხორციელების საფუძველს წარმოადგენს სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც განსაზღვრავს პრობაციის ოფიცრის საქმიანობის ფარგლებს. რისკების შეფასება პრობაციის უმთავრესი საშუალებაა. მსგავსი მეთოდოლოგია გამოიყენება თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში. ყურადღება მახვილდება რისკების მართვაზე სამართალდამრღვევთა მიერ დანაშაულებრივი ქცევის პრევენციის მიზნით. პრობაციის ოფიცერთა ყოველდღიური საქმიანობის ორი ძირითადი მიმართულება ზედამხედველობასა და ხელშეწყობაში გამოიხატება.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵²⁸

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	მმართველი რგოლი	პრობაციის ოფიცრები	ადმინისტრაციული პერსონალი
პრობაციის სამსახურის თანამშრომლები	236	19 ⁸	200 ⁹	17

⁵²⁸ 2012 წლის დეკემბრის მდგომარეობით

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	
არასრულწლოვანთა სასჯელის სახით ქცევაზე ზედამხედველობა		X	
სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის მომზადება	X	X	
ქცევაზე ზედამხედველობა		X	
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			X
ელექტრონული მონიტორინგის ზედამხედველობა (შეთავსებული პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან)			X
სარეკომენდაციო ხასიათის ანგარიშის მომზადება პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით		X	
წინასწარი პატიმრობის/სასჯელის პირობით გადავადებაზე ზედამხედველობა	X	X	
კონკრეტული ქალაქების/ადგილების მონახულების, კონკრეტული საქმიანობის განხორციელებისა და კონკრეტულ პირებთან ურთიერთობის აკრძალვა	X	X	

9.3. რუმინეთი

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2015 წლის მარტის მდგომარეობით: 19.85 მილიონი⁵²⁹
- პატიმრობის/თავისუფლებისადკვეთისდაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 151 ასი ათას მცხოვრებზე⁵³⁰
- ვებ-მისამართი: www.just.ro (რუმინეთის იუსტიციის სამინისტროს პრობაციის დეპარტამენტი)

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- რუმინეთში პრობაციის ცენტრალიზებული სამსახური სახელმწიფო სერვისია, რომელიც იუსტიციის სამინისტროს კომპეტენციას განეკუთვნება.
- იუსტიციის სამინისტროს პრობაციის დეპარტამენტი საყოველთაო მმართველობაზეა პასუხისმგებელი. დეპარტამენტს კოორდინირებას უწევს ორი დირექტორი, რომელთაც თანამდებობაზე ნიშნავს იუსტიციის მინისტრი. თითოეულ საოლქო სასამართლოსთან (სულ 41 საოლქო სასამართლოა) ფუნქციონირებს პრობაციის ოფისი (ერთი დამატებითი ოფისი დედაქალაქშია), რომელსაც პრობაციის სამსახურის უფროსი ხელმძღვანელობს. თითოეული პრობაციის ოფისი ადმინისტრაციული კუთხით ექვემდებარება საოლქო სასამართლოს პრეზიდენტის სუბორდინაციას (ხელფასი, კანონით გათვალისწინებული შვებულება, მგზავრობა, ადჰურვილობა, სამუშაო ადგილი), მაგრამ პოლიტიკისა და მმართველობის კუთხით ისინი უშუალოდ პრობაციის დეპარტამენტს ექვემდებარება. ამ თვალთახედვით პრობაციის სამსახური არ წარმოადგენს იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში შემავალ დამოუკიდებელ სააგენტოს.

⁵²⁹ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵³⁰ იქვე.

- პრობაციის სამსახური ზედამხედველობს სრულწლოვნებს, ახალგაზრდა სრულწლოვნებს (18-21 წლის ასაკის) და არასრულწლოვნებს (14-18 წლის ასაკის). დამატებით, ის ჩართულია სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის მიღმა მყოფ მცირეწლოვნებთან მუშაობაში (14 წლამდე ასაკის). მაგალითისთვის, პრობაციის სამსახურმა სასამართლოს მოთხოვნის საფუძველზე უნდა მოამზადოს ანგარიში კანონთან კონფლიქტში მყოფ იმ არასრულწლოვნებზე, რომლებიც არ ექვემდებარებიან სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას.
- ზედამხედველობა შედგება სასამართლოს მიერ დაკისრებული სავალდებულო კონტროლისა და სამართალდამრღვევის მოთხოვნის საფუძველზე გაწეული ხელშეწყობის, მხარდაჭერისა და კონსულტირებისგან. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ კონტროლის განხორციელება საქმეთა უმრავლესობას ეხება.

საქმიანობის არეალი

წინასასამართლო განხილვის ეტაპზე პრობაციის სამსახური ვალდებულია წარუდგინოს სასამართლოს/პროკურორს შეფასებითი ანგარიში (სოციალური მოკვლევის ანგარიში) ყველა ახალგაზრდასთან მიმართებით, რომელთაც მიაღწიეს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს (14 წლის ასაკი). სასამართლო უფლებამოსილია მოითხოვოს ამგვარი ანგარიშების მომზადება, თუ დაცვის ქვეშ მყოფ ბავშვს 14 წელი არ შესრულებია. დამატებით, პრობაციის ოფიცერი მუშაობს დაზარალებულთან. ამ შემთხვევაში დაზარალებულს გაეწევა ფსიქოლოგიური კონსულტაცია და დახმარების სხვა ფორმები. კანონმდებლობა პრობაციის სამსახურს უფლებას აძლევს ითანამშრომლოს არასამთავრობო ორგანიზაციებთან დაზარალებულთა დახმარების სხვა ფორმების აღსრულების კუთხით. სასამართლო განხილვისა და აღსრულების პროცესში პრობაციის ოფიცერი, სასამართლოს ან პროკურორის მოთხოვნის საფუძველზე, ჩართულია სასჯელისწინა შეფარდების ანგარიშის მომზადებაში. თუმცა, სამსახურის ყველაზე მნიშვნელოვან საქმიანობას საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების

აღსრულება წარმოადგენს (საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის აღსრულების, სასჯელის გადავადების, წამალ/ალკოჰოლდამოკიდებულთა მკურნალობის პროგრამების ზედამხედველობა). დამატებით, პრობაციის ოფიცერს შეუძლია სამართალდამრღვევს შესთავაზოს სოციალური რეინტეგრაციის მიზნით სათანადო მხარდაჭერის გაწევა. მოთხოვნის არსებობისას, მას შეუძლია სათანადო ხელშეწყობა განხორციელოს პრობაციის ზედამხედველობისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მყოფ მსჯავრდებულთან მიმართებით. კანონმდებლობის თანახმად, პრობაციის სამსახურის კომპეტენცია არ შეიცავს რაიმე სახის ვალდებულებებს ყოფილ თავისუფლებააღკვეთილ პირებთან დაკავშირებით. მართალია, პრობაციის ზოგიერთი ოფიცერი უძღვება მათი გათავისუფლებისთვის მოსამზადებელ პროგრამებს, მაგრამ გათავისუფლების შემდეგ ისინი პასუხისმგებელნი არ არიან ყოფილი თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ მონიტორინგის ან მხარდაჭერის განხორციელების კუთხით.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵³¹

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	მმართველი რგოლი	აღმასრულებელი პერსონალი	მხარდამჭერი პერსონალი
პრობაციის სამსახური	294	43	249	2

⁵³¹ 2013 წლის იანვრის მდგომარეობით

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
სოციალური მოკვლევის ანგარიშის მომზადება (კონფლიქტში მყოფ ყველა არასრულწლოვანთან მიმართებით)	X	X	
მედიაციის/დაზარალებულის მხარდაჭერა			
საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება		X	
სასწავლო პროექტებზე ტრენინგის ზედამხედველობა/ორგანიზება		X	
ნარკო/ალკოჰოლ დამოკიდებულთა სარეაბილიტაციო პროგრამების ზედამხედველობა/ორგანიზება		X	
არასრულწლოვანთა აღმზრდელობითი (საგანმანათლებლო) ხასიათის ღონისძიებების განხორციელების ზედამხედველობა		X	
სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშების მომზადება	X	X	
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	
პრობაციონერთა და თავისუფლებააღკვეთილ პირთა ხელშეწყობა/მხარდაჭერა		X	

პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			
შეწყალებულ პირთა ხელშეწყობა/მხარდაჭერა			X
სხვა აქტივობები, კერძოდ:			
1. დაზარალებულთა ფსიქოლოგიური კონსულტირება	X		
2. დაზარალებულთა პირველი ჩვენების მიცემისას მონაწილეობა	X		
3. დანაშაულის პრევენცია	X		

9.4. უნგრეთი

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2015 წლის მარტის მდგომარეობით: 9.84 მილიონი⁵³²
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 183 ასი ათას მცხოვრებზე⁵³³
- ვებ-მისამართები: www.kih.gov.hu (პრობაციის სამსახური), www.maposz.hu (უნგრეთის პრობაციის ოფიცერთა ასოციაცია)

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- პრობაციის სამსახური იუსტიციის სამინისტროს მიერ 2003 წლის ივლისში შეიქმნა.
- პრობაციის ეროვნული სამსახური ექვემდებარება მართლმსაჯულების ცენტრალური სამსახურის სუბორდინაციას (მსგავსად სხვა სამსახურებისა: დაზარალებულთა მხარდაჭერის სამსახური, უფასო

⁵³² ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵³³ იქვე.

იურიდიული დახმარების სამსახური), რომელიც იუსტიციისა და სამართალდამცავთა სამინისტროს ზედამხედველობის ქვეშ ფუნქციონირებს. სამსახური ცენტრალიზებულ სახელმწიფო ორგანოს წარმოადგენს ეროვნულ დონეზე საქმიანობის განხორციელების კომპეტენციითა და დამოუკიდებელი ბიუჯეტით.

- მართლმსაჯულების ცენტრალურ ოფისს გააჩნია 20 საოლქო და რამდენიმე ადგილობრივი ოფისი. თითოეულ საოლქო ოფისს გააჩნია პრობაციის სამმართველო, რომელიც ორი განყოფილებისგან შედგება: ზრდასრულ სამართალდამრღვევთა განყოფილებისა და არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა განყოფილებისგან.

საქმიანობის არეალი

პრობაციის სამსახური შემდეგ ფუნქციებსაც ახორციელებს:

- საექსპერტო საქმიანობას სასამართლო განაჩენის მომზადებაში (სოციალური მოკვლევის ანგარიში, სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიში);
- მსჯავრდებულთა ზედამხედველობას და დახმარებას (საპრობაციო ზედამხედველობა);
- საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის აღსრულებას;
- თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მოსამზადებელი სამუშაოს წარმოებას დაკავშირებულს დაწესებულების ხანმოკლე ვადით დატოვებასთან (ე.წ. „შვებულებასთან“) ან გათავისუფლებასთან, პირობით ვადამდე გათავისუფლებული პირის ზედამხედველობასთან, გათავისუფლების შემდგომ ნებაყოფლობით ზრუნვასთან;
- დაზარალებულსა და დამნაშავეს შორის მედიაციას.

ნებისმიერ პირს, რომელიც გათავისუფლდება თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებიდან, უფლებაა აქვს უზრუნველყოფილი იყოს ნებაყოფლობითი გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვით,

რაც პრობაციის სამსახურის კომპეტენციას განეკუთვნება. გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვის მიზანს სოციალური საქმიანობის განხორციელება და პრევენცია წარმოადგენს. პრობაციის ოფიცრები ეხმარებიან მათდამი დაქვემდებარებულ სამართალდამრღვევებს თავშესაფრისა და სამუშაოს მოძიებაში.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵³⁴

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	პრობაციის ოფიცრები	მხარდამჭერი პერსონალი
პრობაციის სამსახური	458	388	70

პრობაციის სამსახურს სულ რამდენიმე მოხალისე უწევს დახმარებას, რაც ზემოთ ჩამოთვლილი პრობაციის სამსახურის ძირეული ფუნქციების განხორციელებასთან არ არის კავშირში.

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
სოციალური მოკვლევის ანგარიშის მომზადება	X	X	X
იმ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთაც საქმეების სისხლის სამართალწარმოებაზე ან სასჯელების აღსრულებაზე პირობითად ეთქვათ უარი	X		
მედიაცია	X	X	

⁵³⁴ 2009 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით

საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება		X	
სასწავლო პროექტებზე ტრენინგის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	X
ნარკო/ალკოჰოლდამოკიდებულ პირთა რეაბილიტაციის პროგრამების ზედამხედველობა	X	X	X
დღის ცენტრის აქტივობების წარმართვა	X	X	X
სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშების მომზადება	X	X	
საპრობაციო აქტების აღსრულების ზედამხედველობა		X	
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	
ნარკოდამოკიდებულ პირებთან მიმართებით სპეციალური ღონისძიებების გატარების ზედამხედველობა	X		
პირობითი მსჯავრის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	
მსჯავრდებულთა მხარდაჭერა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში		X	
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			X
ამნისტიასთან/შეწყალებასთან დაკავშირებით სარეკომენდაციო ხასიათის ანგარიშის მომზადება		X	X
საპრობაციო საქმიანობა არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებულებებში		X	

9.5. ჩეხეთის რესპუბლიკა

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2015 წლის თებერვლის მდგომარეობით: 10.51 მილიონი⁵³⁵
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 1839 ასი ათას მცხოვრებზე⁵³⁶
- ვებ-მისამართები: www.pmscr.cz (პრობაციის სამსახური), www.spj.cz (პრობაციისა და მედიაციის მართლმსაჯულების ასოციაცია), www.bkb.cz (დაზარალებულთა დახმარების ასოციაცია)

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- პრობაციის სამსახურმა ქვეყნის მასშტაბით ფუნქციონირება 2001 წლიდან დაიწყო.
- პრობაციისა და მედიაციის სამსახური პრობაციის განმახორციელებელი სახელმწიფო ორგანოა, რომელიც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდება (პასუხისმგებელი: იუსტიციის სამინისტრო).
- შიდა ორგანიზაციული წყობა: პრობაციისა და მედიაციის სამსახური თანამშრომლობს პრობაციისა და მედიაციის საბჭოსთან. ეს უკანასკნელი იუსტიციის სამინისტროს სათათბირო ორგანოა. საბჭო ჩართულია პრობაციის პრაქტიკის დაგეგმვასა და შემუშავებაში. სხვებთან ერთად საბჭოს წევრები არიან პრობაციისა და მედიაციის სამსახურის წარმომადგენლები, მოსამართლეები და პროკურორები.
- პრობაციის საქმიანობის განხორციელებაში ჩართული სხვა უწყებები:
 - არამომგებიანი (არასამთავრობო) ორგანიზაციები;
 - სასჯელაღსრულების სამსახური.

⁵³⁵ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵³⁶ იქვე.

პრობაციისა და მედიაციის სამსახურის ზედამხედველობის ქვეშ არიან როგორც დანაშაულის ჩამდენი, ასევე დანაშაულით დაზარალებული პირები, აგრეთვე, საზოგადოება. მისი კომპეტენცია ეხება სრულწლოვან და არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებს.

საქმიანობის არეალი

პრობაციისა და მედიაციის სამსახურის საქმიანობის ძირითად არეალს წინასასამართლო სისხლის სამართლებრივი პროცედურები წარმოადგენს. აღნიშნული ფაზის განმავლობაში, იგი სათანადო მომსახურებას უწევს დაზარალებულსა და ბრალდებულ პირს, რისი მიზანიც დანაშაულებრივი ქმედებიდან გამომდინარე წარმოშობილი კონფლიქტის მოგვარებაა. ეს საქმიანობა მოიცავს:

- მედიაციას დაზარალებულსა და ბრალდებულს შორის;
- სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშების მომზადებას.

დაზარალებულისა და ბრალდებულის თანამშრომლობა პრობაციისა და მედიაციის სამსახურთან ნებაყოფლობითი ხასიათისაა.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵³⁷

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	მმართველი რგოლი	პრობაციის ოფიცერი	მხარდამჭერი პერსონალი
პრობაციისა და მედიაციის სამსახური	431	23	315	93

⁵³⁷ 2010 წლის იანვრის მდგომარეობით

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
ბრალდებულთა ზედამხედველობა/მხარდაჭერა	X	X	
იმ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთაც საქმეების სისხლის სამართალწარმოებაზე ან სასჯელების აღსრულებაზე პირობითად ეთქვათ უარი	X	X	
იმ ბრალდებულთა ზედამხედველობა/მხარდაჭერა, რომელთა წინასწარი პატიმრობა პირობითად გადაიდო	X	X	
მედიაციის/დაზარალებულის მხარდაჭერა	X	X	
საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	X
სასწავლო პროექტებზე ტრენინგის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	X
ნარკო/ალკოჰოლდამოკიდებულ პირთა რეაბილიტაციის პროგრამების ზედამხედველობა	X	X	X
ა. განრიდება	X	X	
ბ. აღმზრდელობითი და დასჯითი ღონისძიებების განხორციელება არასრულწლოვნებთან მიმართებით	X	X	
გ. სისხლის სამართალწარმოების შეწყვეტა	X		
სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშების მომზადება	X	X	
საპრობაციო აქტების აღსრულების ზედამხედველობა	X	X	X
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	X

ნარკოდამოკიდებულ პირებთან მიმართებით სპეციალური ღონისძიებების გატარების ზედამხედველობა	X	X	X
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			X

9.6. პოლონეთი

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2015 წლის თებერვლის მდგომარეობით: 38.45 მილიონი⁵³⁸
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 203 ასი ათას მცხოვრებზე⁵³⁹
- ვებ-მისამართი: www.ms.gov.pl/ministerstwo/org_dwoip.php (იუსტიციის სამინისტრო, სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტი), www.bractwowiezienne.bydgoszcz.pl (პრობაციის სამსახურის ზედამხედველობას დაქვემდებარებულ პირთა ასოციაცია), www.probacja.w.interia.pl (საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელ არასამთავრობო ორგანიზაციათა ასოციაცია), www.kurator.webd.pl (პრობაციის სამსახურის თანამშრომელთა ასოციაცია)

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- წარმოადგენს რა სამთავრობო სააგენტოს, პრობაციის სამსახური სტრუქტურულად დაკავშირებულია საერთო სასამართლოებთან, რომელსაც, თავის მხრივ, იუსტიციის სამინისტრო უწევს სუბორდინაციას.

⁵³⁸ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵³⁹ იქვე.

- იუსტიციის სამინისტროს ფარგლებში, სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტი, რომელსაც დეპარტამენტის დირექტორი ხელმძღვანელობს, ახორციელებს პრობაციის სამსახურის ადმინისტრაციულ და ორგანიზაციულ ზედამხედველობას. საოლქო სასამართლოებში განაწილებული საოლქო პრობაციის ოფიცრები(სულ 45 საოლქო სასამართლო)ახდენენ მეთვალყურეობას პრობაციის/მეურვეობის გაწევაზე, რაც გამორიცხავს საოლქო სასამართლოს თავმჯდომარისა და რეგიონული სასამართლოს თავმჯდომარისთვის დადგენილ კვალიფიკაციას. რეგიონულ დონეზე რეგიონული პრობაციის ოფიცრების გუნდები, განთავსებული რეგიონულ სასამართლოებში (სულ 322 რეგიონული სასამართლო), ახორციელებენ სისხლის სამართლის ან საოჯახო სამართლის საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებას.
- საოლქო და რეგიონული პრობაციის ოფიცრების დანიშვნა და თანამდებობიდან გათავისუფლება საოლქო სასამართლოს კომპეტენციას წარმოადგენს.
- პრობაციის სისტემაში მნიშვნელოვან ორგანოს პრობაციის ოფიცერთა ეროვნული გამგეობა წარმოადგენს. გამგეობა, რომელიც ყველა ოლქიდან არჩეული დელეგატებისგან შედგება, ადგენს ოფიცერთა ეთიკის კოდექსს, განმარტავს პრობაციის ოფიცრებთან დაკავშირებულ სამართლებრივ აქტებს და პრობაციის სამსახურთან მიმართებით კვლევითი საქმიანობის ინიცირებას ახდენს. სამართლებრივი ხასიათის აქტებზე განმარტებები მთავრობისთვის სავალდებულო არ არის. თუ კანონმდებელი გადაწყვეტს მიუღებლად მიიჩნიოს განმარტებები, აღნიშნული უნდა დაასაბუთოს.
- მოხალისე პრობაციის ოფიცრები (აგრეთვე, ცნობილი სოციალური სასამართლოს პრობაციის ოფიცრების სახელით) ჩართული არიან პრობაციის განხორციელებაში. პრობაციის ოფიცერთა რეგიონული გუნდის მმართველი ახდენს მოხალისეთა ინსტრუქტაჟს. აღნიშნული

ინსტრუქციები საფუძვლად უდევს შეთანხმებას მმართველსა და პროფესიონალ პრობაციის ოფიცერს შორის, რომელთან მიმაგრებითაც უნდა იმუშაოს მოხალისემ. როგორც საოლქო, ასევე, რეგიონული სასამართლოს თავმჯდომარე უფლებამოსილია დანიშნოს და გაათავისუფლოს მოხალისე.

- ორივე – პროფესიონალიცა და მოხალისე პრობაციის ოფიცერიც საქმიანობას ახორციელებს სრულწლოვნებსა და არასრულწლოვნებთან მიმართებით. პროფესიონალი პრობაციის ოფიცრები, რომლებიც არასრულწლოვნებთან მუშაობენ, მეურვე პრობაციის ოფიცრებად ან საოჯახო პრობაციის ოფიცრებად იწოდებიან.
- პოლონეთის კანონმდებლობა არასამთავრობო ორგანიზაციებს უფლებას აძლევს განახორციელონ საპრობაციო საქმიანობა, თუმცა კანონმდებლობა არ არეგულირებს აღნიშნული სამუშაოსთვის ანაზღაურების გაწევას. სწორედ ამიტომ არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვნად არ არიან ჩართული საპრობაციო საქმიანობაში.

საქმიანობის არეალი

პრობაციის სამსახურის როლი წინასწარი გამოძიების სტადიაზე მკაცრად არის ლიმიტირებული და მხოლოდ საზოგადოებრივი პროკურორის ბრძანების საფუძველზე სასამართლოსწინა ანგარიშების (საზოგადოებრივი მოკვლევის ანგარიშების) მომზადებას მოიცავს. შესაძლოა, აღნიშნული მოკვლევები, რომლებიც ბრალდებულის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას უზრუნველყოფს, მოთხოვნილ იქნეს სასამართლოს მიერ სასამართლოში საქმის განხილვის პროცესში. აღსრულების ფაზაში პრობაციის სამსახურის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას ზრდასრულ პირთა ზედამხედველობა წარმოადგენს. პროფესიონალი პრობაციის ოფიცრები უფლებამოსილი არიან ზედამხედველობა გაუწიონ პირს, რომლის სასჯელის აღსრულებაც გადავადებულ იქნა, ანდა, როდესაც პირი პირობით ვადამდე გათავისუფლდა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან. დამატებით, პრობაციის ოფიცრები ამზადებენ მსჯავრდებულს თავისუფლების

აღკვეთის შემდგომი ცხოვრებისათვის, ახდენენ თავისუფლების შეზღუდვისა და საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის სასჯელების აღსრულების ორგანიზებასა და კონტროლს; აგრეთვე, აკონტროლებენ კვლევით პერიოდს დაწესებული ზედამხედველობის გარეშე. კვლევითი პერიოდის განმავლობაში პრობაციის ოფიცრები არ ახდენენ მუდმივი ხასიათის მუშაობას სამართალდამრღვევებთან. ექვს თვეში ერთხელ ისინი მონაწილეობენ გამოკითხვაში (რომელიც მოთხოვნილ უნდა იქნეს მოსამართლის მიერ) სამართალდამრღვევის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. მოხალისე პრობაციის მუშაკები, რომლებიც დიდი რაოდენობით არიან წარმოდგენილნი, ძირითადად, საზედამხედველო საქმიანობის განხორციელებით არიან დაკავებული პროფესიონალი პრობაციის მუშაკების ხელმძღვანელობის ქვეშ. მათ შეუძლიათ ზედამხედველობა გაუწიონ მსჯავრდებულებს, რომლებიც უახლოეს პერიოდში უნდა გათავისუფლდნენ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან და რომელთაც ზედამხედველობის დაწესების მოთხოვნით წარადგინეს სათანადო განაცხადი.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵⁴⁰

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	ადმინისტრაცია	პროფესიონალი პრობაციის ოფიცერი	მოხალისე პრობაციის ოფიცერი
პრობაციის სამსახური	35479	297	5019	30163

⁵⁴⁰ 2007 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
სოციალური მოკვლევის ანგარიშის მომზადება	X	X	X
იმ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთაც საქმეების სისხლის სამართალწარმოებაზე ან სასჯელების აღსრულებაზე პირობითად ეთქვათ უარი		X	X
საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა/ორგანიზება		X	
სასწავლო პროექტების ან ტრენინგის ზედამხედველობა/ორგანიზება			X
ნარკო/ალკოჰოლდამოკიდებულ პირთა რეაბილიტაციის პროგრამების ზედამხედველობა (ღონისძიებები გატარებული სხვა უწყებების მიერ)		X	X
სხვა საზოგადოებრივი სანქციების აღსრულების ზედამხედველობა		X	X
სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშების მომზადება		X	
საპრობაციო აქტების აღსრულების ზედამხედველობა		X	X
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	X
თავისუფლების შეზღუდვის აღსრულების ზედამხედველობა		X	X

ნარკოდამოკიდებულ პირებთან მიმართებით სპეციალური ღონისძიებების გატარების ზედამხედველობა (ღონისძიებები გატარებული სხვა უწყებების მიერ)		X	X
პირობითი მსჯავრის მქონე პირის ზედამხედველობა		X	X
ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა მხარდაჭერა პატიმრობის/ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში		X	
პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ზედამხედველობა			X
ამნისტიასთან/შეწყალებასთან დაკავშირებით სარეკომენდაციო ხასიათის ანგარიშის მომზადება		X	X

9.7. ჰოლანდია

ზოგადი ინფორმაცია

- მოსახლეობა 2013 წლის სექტემბრის მდგომარეობით: 16.82 მილიონი⁵⁴¹
- პატიმრობის/თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში მყოფ ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა რაოდენობა: 75 ასი ათას მცხოვრებზე⁵⁴²
- პრობაციის სააგენტოების ვებ-მისამართი:
 - www.reclassering.nl (Reclassering Nederland: Dutch Probation Foundation - ჰოლანდიის პრობაციის ფონდი);
 - www.legerdesheils.nl (Salvation Army - ხსნის არმია);
 - www.svg.nl (Social Rehabilitation of Addicted Offenders - დამოკიდებულების მქონე სამართალდამრღვევთა სოციალური რეაბილიტაცია)

⁵⁴¹ ინფორმაცია ეყრდნობა ვებ-გვერდს www.prisonstudies.org

⁵⁴² იქვე.

პრობაციის სამსახურის ძირითადი მახასიათებლები

- იუსტიციის სამინისტრო პოლიტიკურად პასუხისმგებელია (არასახელმწიფო) პრობაციის ორგანიზებისთვის.
- პრობაციის განმახორციელებელი სამკერძო ორგანიზაცია 100%-ით ფინანსდება სახელმწიფოსგან:
 - Reclassering Nederland (the Dutch Probation Foundation): არ ჰყავს სპეციფიკური მიზნობრივი ჯგუფი;
 - Social Rehabilitation of Addicted Offenders (SvG): მიზნობრივ ჯგუფს წარმოადგენენ წამალ და ალკოჰოლდამოკიდებულებისა და დანაშაულის ჩადენისკენ მისწრაფების მქონე სამართალდამრღვევები; გააჩნია 11 რეგიონული ოფისი;
 - Salvation Army: მიზნობრივ ჯგუფს წარმოადგენენ უსახლკარო და არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები მრავალმხრივი პრობლემური სიტუაციებით.
- არსებული 19 უბნიდან პრობაციის ოფისები განთავსებულია საზოგადოებრივი პროკურორის სააგენტოებში რეგისტრაციის, შერჩევისა და განთავსების განხორციელების მიზნით.

პრობაციის განმახორციელებელ ორგანიზაციებს ცენტრალიზებული სტრუქტურა აქვთ რეგიონული ოფისებით. აღნიშნული ოფისები აწარმოებენ კომუნიკაციას სამართალწარმოების სუბიექტებთან (საზოგადოებრივი პროკურატურის სამსახური, თავისუფლების აღკვეთის ინსტიტუტები, პოლიცია) და მუნიციპალიტეტებთან შესაბამისი მომსახურების გასაწევად არსებული პრობლემების გათვალისწინებით.

- პრობაციის განმახორციელებელი ორგანიზაციები თავიანთი საქმიანობით მოიცავენ მხოლოდ ზრდასრულ სამართალდამრღვევებს. არასრულწლოვნებთან მიმართებით სხვა ორგანიზაციები ეწევიან მუშაობას.

საქმიანობის არეალი

პრობაციის კუთხით საქმიანობა დაკავშირებულია სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესთან. საპრობაციო საქმიანობა აქტიურობით გამოირჩევა სისხლის სამართალწარმოების პროცესის ყველა ეტაპზე დაწყებული დაკავებით, დასრულებული აღსრულებით. კონკრეტული საქმიანობა შემდეგია:

- დიაგნოზი და რჩევა;
- პირობითი მსჯავრის ზედამხედველობა;
- ბიჰევიორული (ქცევითი) ინტერვენციების განხორციელება;
- დაკისრებული სასჯელების, კერძოდ კი შრომითი ხასიათის სასჯელების აღსრულება.

პრობაციის განმახორციელებელ ორგანიზაციებს შეუძლიათ განახორციელონ ის საპრობაციო ღონისძიებები, რომელთა შესახებაც მიღებულია გადაწყვეტილება სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ: საზოგადოებრივი პროკურორის სამსახური, სასამართლო ხელისუფლება და სასჯელაღსრულების სისტემა. აღნიშნული იმას ნიშნავს, რომ შეუძლებელია თავისუფლების აღკვეთაში მყოფ პირებთან „ნებაყოფლობითი ხასიათის კონტაქტი“.

პრობაციის ზედამხედველობის განმახორციელებელი ორგანიზაციები თავისუფლების აღკვეთიდან გათავისუფლებულ პირებზე კომპეტენციას არ ფლობენ გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს სასჯელაღსრულების პროგრამის შემადგენელი ნაწილია (ასეთ შემთხვევაში თავისუფლების აღკვეთა კვლავაც გრძელდება) ან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას, თუ მსჯავრდებულს სპეციალური პირობების შესრულება დაეკისრა; ასეთ შემთხვევაში პრობაციის სამსახურები ზედამხედველობს და დახმარებას უწევს მათ დაკისრებული პირობების შესრულებაში.

თანამშრომელთა რაოდენობა⁵⁴³

	საპრობაციოს საქმიანობის განმახორციელებელი ჯამში	მმართველი რგოლი	აღმასრულებელი პერსონალი	ადმინისტრაციული პერსონალი
RN	1471	159	1153.5	159
SvG	681	23	573	85
Salvation Army	218	27	168	23

პრობაციის აღსრულება სისხლის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე

	წინასასამართლო ეტაპი	სასამართლო განხილვისა და აღსრულების ფაზა	გათავისუფლების შემდგომი ფაზა
სოციალური მოკვლევის ანგარიშის მომზადების/ რეკომენდაციის მოთხოვნა	X	X	X
ადრეული დახმარება/ ინტერვენცია (პოლიციის განყოფილებაში დაკავების დროს)	X		
ბრალდებულთა ზედამხედველობა/ხელშეწყობა	X		
იმ სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთაც საქმეების სისხლის სამართალწარმოებაზე ან სასჯელების აღსრულებაზე პირობითად ეთქვათ უარი	X		
იმ ბრალდებულთა ზედამხედველობა/დახმარება, რომელთა წინასწარი პატიმრობა პირობითად გადავადდა	X		

⁵⁴³ 2008 წლის აგვისტოს მდგომარეობით

საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის აღსრულების ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	
სასწავლო პროექტების ან ტრენინგის ზედამხედველობა/ორგანიზება	X	X	
ნარკო/ალკოჰოლდამოკიდებულ პირთა რეაბილიტაციის პროგრამების ზედამხედველობა	X	X	
სასჯელის შეფარდებისწინა ანგარიშის მომზადება	X	X	
გადავადებული სასჯელის მქონე პირის ზედამხედველობა	X	X	
სულიერი აშლილობის ან შეზღუდვების მქონე სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობა		X	X
ნარკოდამოკიდებულ პირებთან მიმართებით სპეციალური ღონისძიებების გატარების ზედამხედველობა	X	X	X
პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ პირთა ზედამხედველობა			X
ამნისტიასთან/შეწყალებასთან დაკავშირებით სარეკომენდაციო ხასიათის ანგარიშის მომზადება		X	X
ამნისტირებულ/შეწყალებულ პირთა ხელშეწყობა/მხარდაჭერა			X
თავისუფლების აღკვეთისას საპრობაციო ბრძანების აღსრულების ზედამხედველობა		X	

დანართი #1

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec (2010)1 წვერი სახელმწიფოებისადმი ევროსაბჭოს პრობაციის წესების შესახებ⁵⁴⁴

(მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 2010 წლის 20 იანვარს მინისტრთა მოადგილეების 1075-ე სხდომაზე)

მინისტრთა კომიტეტი, ევროპის საბჭოს წესდების მე-15 ბ. მუხლის შესაბამისად,

მხედველობაში იღებს რა ევროპის საბჭოს მიზნებს, მიაღწიოს წვერ ქვეყნებს შორის მეტ ერთიანობას, განსაკუთრებით, საერთო ინტერესების სფეროში კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის გზით;

ითვალისწინებს რა, რომ პრობაციის მიზანია, წვლილი შეიტანოს სამართლიანი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესში და, აგრეთვე, საზოგადოებრივი მართლწესრიგის უზრუნველყოფაში დანაშაულის განმეორებითი ჩადენის პრევენციის და შემცირების გზით;

ითვალისწინებს რა, რომ პრობაციის ორგანოები მართლმსაჯულების ძირითად სტრუქტურებს შორის არსებობს და რომ მათი მუშაობა გავლენას ახდენს პატიმართა რაოდენობის შემცირებაზე;

მხედველობაში იღებს რა:

- ევროპის საბჭოს მმართველობისა და სახელმწიფოთა მეთაურების მიერ მესამე სამიტზე (16-17 მაისი, 2005 წელი) მიღებულ დეკლარაციასა და სამოქმედო გეგმას, განსაკუთრებით კი დებულებებს, რომელიც ეხება მოქალაქეთა უსაფრთხოებას;
- ევროპის სახელმწიფოების იუსტიციის მინისტრიალის მიერ 26-ე კონფერენციაზე მიღებულ N#. 2 რეზოლუციას (პარაგრაფი 19) - (ჰელსინკი, 7-8 აპრილი, 2005 წ.);

⁵⁴⁴ დოკუმენტის ქართული თარგმანი შესრულებულია ორგანიზაციის „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ (PRI) მიერ

ითვალისწინებს რა:

- ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციას (ETS #. 5);
- ევროპულ კონვენციას პირობით მსჯავრდებულებისა და პირობითვადამდეგათავისუფლებულებისზედამხედველობის შესახებ (ETS #. 51);
- ევროპულ კონვენციას სისხლის სამართლის განაჩენთა საერთაშორისო ძალის შესახებ (ETS #. 70);
- რეკომენდაციას #. R(92) 16, ევროპული წესების საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ;
- რეკომენდაციას #. R (97) 12 იმ თანამშრომელთა შესახებ, რომლებიც მონაწილეობენ სასჯელთა და სხვა ღონისძიებათა აღსრულებაში;
- რეკომენდაციას #. R (99) 19 სისხლის სამართლის საკითხებზე მედიაციის შესახებ;
- რეკომენდაციას #. R (99) 22 ციხეთა გადატვირთულობისა და ციხის კონტინგენტის შემცირების შესახებ;
- რეკომენდაციას Rec (2000)22 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპული წესების აღსრულების გაუმჯობესების თაობაზე;
- რეკომენდაციას Rec (2003)22 პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ;
- რეკომენდაციას Rec (2003)23 ციხის ადმინისტრაციის მიერ გრძელვადიანი და უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პირთა მართვის შესახებ;
- რეკომენდაციას Rec (2006)2 ციხის ევროპული წესების შესახებ;
- რეკომენდაციას Rec (2006)8 დანაშაულის მსხვერპლთა დახმარების შესახებ; და
- რეკომენდაციას Rec (2006)13 წინასწარი პატიმრობის გამოყენებისა და მისი პირობების შესახებ, აგრეთვე, ცუდად მოპყრობისაგან დაცვის სამართლებრივი მექანიზმების შესახებ;

აგრეთვე, მხედველობაში იღებს რა:

- გაერთიანებული ერების „მინიმალურ სტანდარტულ წესებს“ არასაპატიმრო სასჯელების შესახებ („ტოკიოს წესები“),

რეკომენდაციას აძლევს წევრ სახელმწიფოებს:

- იხელმძღვანელონ იმ წესებით, რომელიც მოცემულია ამ დოკუმენტსა და დანართებში თავიანთ კანონმდებლობაზე, პოლიტიკასა და პრაქტიკაში მუშაობისას;
- უზრუნველყონ, რომ ეს რეკომენდაციები და თანდართული კომენტარები თარგმნილი და გავრცელებული იქნეს რაც შეიძლება ფართოდ, განსაკუთრებით სასამართლო ხელისუფლებაში, პრობაციის ორგანოებსა და სასჯელადსრულების დაწესებულებებში, აგრეთვე მედიასა და, ზოგადად, საზოგადოებაში.

რეკომენდაცია CM/Rec(2010)1-ის დანართი I

ნაწილი I: მოქმედების და გამოყენების სფერო, განსაზღვრებები და ძირითადი პრინციპები

მოქმედებისა და გამოყენების სფერო

ეს წესები განსაზღვრავს პრობაციის ორგანოების ჩამოყალიბებასა და ჯეროვან ფუნქციონირებას. ეს წესები აგრეთვე ეხება იმ სხვა ორგანიზაციებს, სახელმწიფო დაწესებულებებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და კომერციულ პირებს, რომლებიც ახორციელებენ ამ წესებით რეგულირებულ საქმიანობას.

წინამდებარე წესები არ შეიძლება განიმარტოს, თითქოს იგი გამორიცხავს სხვა ნებისმიერი ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ინსტრუმენტის და სტანდარტების გამოყენებას, რომლებიც უფრო მეტად ხელშემწყობია მსჯავრდებულთა სარეაბილიტაციო მუშაობის წარმართვისთვის.

წინამდებარე წესები წაკითხულ უნდა იქნეს „საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპულ წესებთან“ (რეკომენდაცია #R(92)16) ერთობლიობაში.

აგრეთვე, ეს წესები წარმოადგენს დამატებას: #R(97)12 რეკომენდაციის დებულებებზე იმ თანამშრომელთა შესახებ, რომლებიც ახორციელებენ სასჯელებისა და სხვა ღონისძიებების აღსრულებას, სისხლის სამართლის საქმეებში მედიაციის შესახებ #R(99)19 რეკომენდაციაზე, საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპული წესების აღსრულების გაუმჯობესების თაობაზე Rec(2000)22 რეკომენდაციაზე, პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ Rec(2003)22 რეკომენდაციაზე, ციხის ადმინისტრაციის მიერ გრძელვადიანი და უვადო თავისუფლებადაკვეთილ პირთა მართვის შესახებ Rec(2003)23 რეკომენდაციაზე, ციხის ევროპული წესების შესახებ Rec (2006)2 რეკომენდაციაზე, 8 დანაშაულის მსხვერპლთა დახმარების შესახებ Rec(2006) რეკომენდაციასა და წინასწარი პატიმრობის გამოყენებისა და მისი პირობების შესახებ, აგრეთვე, ცუდად მოპყრობისაგან დაცვის სამართლებრივი მექანიზმების შესახებ Rec(2006)13 რეკომენდაციაზე;

განმარტებები

პრობაცია - დაკავშირებულია საზოგადოებისაგან იზოლაციის გარეშე სასჯელებისა და ღონისძიებების აღსრულებასთან, რომელიც მსჯავრდებულისათვის კანონით არის განსაზღვრული და შეფარდებული. ეს მოიცავს სხვადასხვა ღონისძიებას და ინტერვენციას, რომლებიც დაკავშირებულია სამართალდამრღვევთა სოციალური ჩართულობისა და, აგრეთვე, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ხელშეწყობის მიზნით განხორციელებულ ზედამხედველობასთან, ხელმძღვანელობასა და დახმარების აღმოჩენასთან.

პრობაციის ორგანო - ნიშნავს ნებისმიერ ორგანოს, რომელსაც კანონმდებლობით ევალება ზემოთ მითითებული ამოცანებისა და მოვალეობების შესრულება. იმის მიხედვით, თუ როგორია ეროვნული სისტემა, პრობაციის ორგანოების მუშაობა შეიძლება ასევე მოიცავდეს ინფორმაციისა და რჩევების მიწოდებას სასამართლო და სხვა გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოებისათვის, რათა დაეხმაროს მათ ინფორმირებული და სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღებაში; დახმარებისა და კონსულტაციის გაწევას მსჯავრდებულებისათვის

სასჯელადსრულების დაწესებულებებში ყოფნისას, რათა მოამზადონ ისინი გათავისუფლებისა და საზოგადოებაში დაბრუნებისათვის; მეთვალყურეობა და დახმარება გაუწიონ ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირებს; განახორციელონ აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამები და აღმოუჩინონ დახმარება დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებს.

საზოგადოებრივი სანქციები და ღონისძიებები - გულისხმობს სანქციებსა და ღონისძიებებს, რომელთა აღსრულება ხდება საზოგადოებისაგან მსჯავრდებულთა იზოლაციის გარეშე და გულისხმობს გარკვეულ შეზღუდვებს, მათთვის თავისუფლებაზე ყოფნისას გარკვეული პირობებისა და ვალდებულებების დაკისრებით. ეს განსაზღვრება აგრეთვე გულისხმობს ნებისმიერ სასჯელს, რომელიც შეფარდებულია სასამართლო ან ადმინისტრაციული ხელისუფლების მიერ და ნებისმიერ ღონისძიებას, რომელიც განხორციელებულია სასამართლომდე ან სასჯელის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების სანაცვლოდ, აგრეთვე, იმ საშუალებებს, რომლებიც მიმართულია საპატიმრო სასჯელის აღსრულებისაკენ სასჯელადსრულების დაწესებულების გარეთ.

გათავისუფლების შემდგომი თანადგომა - ნიშნავს მსჯავრდებულთა რეინტეგრაციის პროცესს ნებაყოფლობით საწყისებზე და საბოლოოდ გათავისუფლების შემდგომ საზოგადოებაში დაბრუნებას კონსტრუქციული, დაგეგმილი და კონტროლირებადი სახით. წინამდებარე წესებში ეს ტერმინი განსხვავდება ტერმინისაგან მსჯავრდებულთა გათავისუფლების შემდგომ “ხელახლა დამკვიდრება”, რაც გულისხმობს სასჯელისაგან გათავისუფლების შემდეგ კანონით დადგენილ ჩართულობას.

ძირითადი პრინციპები

1. პრობაციის ორგანოები მიზნად უნდა ისახავდნენ განმეორებითი დანაშაულის შემცირებას პრობაციონერებთან დადებითი ურთიერთობების ჩამოყალიბების გზით, რათა ამით, თავის მხრივ, მათ ზედამხედველობა გაუწიონ (საჭიროებისამებრ, კონტროლი), დაეხმარონ და ხელი შეუწყონ წარმატებულ სოციალურ ინტეგრაციაში. ამგვარად,

პრობაციას წვლილი შეაქვს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და მართლმსაჯულების სამართლიან ადმინისტრირებაში.

2. პრობაციის ორგანოებმა პატივი უნდა სცენ პრობაციონერის უფლებებს. მათი მხრიდან ნებისმიერი სახის ჩარევამ იმართული უნდა იყოს მსჯავრდებულთა ღირსების, ჯანმრთელობის დაცვის, უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობისაკენ.
3. ყველა იმ საქმის წარმოებისას, რომელიც უკავშირდება დაზარალებულს, პრობაციის ორგანოებმა პატივი უნდა სცენ მის უფლებებსა და საჭიროებებს.
4. პრობაციის ორგანოებმა სრულად უნდა მიიღონ მხედველობაში მსჯავრდებულთა ინდივიდუალური მახასიათებლები, გარემოებები და საჭიროებები, რათა უზრუნველყონ თითოეული პრობაციონერის საქმის სამართლიანად და კანონის დაცვით აღსრულება. პრობაციის ორგანოების მსჯავრდებულებთან მუშაობა (ინტერვენციები) უნდა განხორციელდეს ნებისმიერი საფუძველით დისკრიმინაციის გარეშე, სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, შეზღუდული შესაძლებლობების, სექსუალური ორიენტაციის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული და სოციალური წარმომავლობის, ეთნიკური უმცირესობისადმი მიკუთვნების, საკუთრების, დაბადებისა ან სხვა ნებისმიერი სტატუსის მიუხედავად.
5. არც ერთი სასჯელის აღსრულების დროს პრობაციის ორგანოებმა არ უნდა დააკისრონ პრობაციონერს იმაზე მეტი და მძიმე ვალდებულებების შესრულება ან უფლებრივი შეზღუდვები, ვიდრე ეს განსაზღვრულია სასამართლოს ან სხვა ადმინისტრაციული ორგანოს გადაწყვეტილებით, რომელსაც თითოეული ინდივიდუალური საქმე მოითხოვს დანაშაულის სიმძიმისა ან განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკის შეფასებიდან გამომდინარე.
6. რამდენადაც ეს შესაძლებელია, პრობაციის ორგანოებმა უნდა მოიპოვონ პრობაციონერის ინფორმირებული თანხმობა და თანამშრომლობა იმ ინტერვენციასთან (ჩარევასთან) დაკავშირებით, რომელიც მათზე გარკვეულ გავლენას ახდენს.
7. ნებისმიერი ინტერვენცია, რომელიც განხორციელდა

სასამართლოს მიერ დამნაშავედ საბოლოოდ ცნობამდე, დაფუძნებული უნდა იყოს ბრალდებულის ინფორმირებულ თანხმობაზე, მისი უდანაშაულობის პრეზუმფციის დაცვით.

8. პრობაციის ორგანოების არსებობა, მათი ამოცანები და ვალდებულებები, აგრეთვე, მათი ურთიერთობები საჯარო ხელისუფლების ორგანოებთან და სხვა პირებთან უნდა განისაზღვროს კანონით.
9. პრობაცია უნდა იყოს საჯარო სამსახურის ვალდებულების სფერო მაშინაც კი, როდესაც უშუალო სერვისებს განახორციელებენ სხვა ორგანოები და მოხალისეები.
10. პრობაციის ორგანოები აღჭურვილი უნდა იყვნენ სათანადო უფლებამოსილებით და უნდა გააჩნდეთ შესაბამისი აღიარება და ადეკვატური რესურსები.
11. გადაწყვეტილების მიმღებმა ხელისუფლების ორგანოებმა საჭიროებისამებრ უნდა გამოიყენონ პრობაციის ორგანოების პროფესიული კონსულტაციები და საქმიანობა, რათა შეამცირონ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენა და ხელი შეუწყონ თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივების გამოყენებას.
12. პრობაციის ორგანოებმა უნდა ითანამშრომლონ სხვა საჯარო და კერძო ორგანიზაციებსა და ადგილობრივ მოსახლეობასთან, რათა ხელი შეუწყონ მსჯავრდებულთა სოციალურ ინტეგრაციას. კოორდინირებული უწყებათაშორისი და მულტიდისციპლინარული მუშაობა აუცილებელია, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს მსჯავრდებულთა კომპლექსური საჭიროებების დაკმაყოფილება და გამლიერდეს საზოგადოებრივი უსაფრთხოება.
13. პრობაციის ორგანოებმა ყველა მოქმედება და ინტერვენცია უნდა განახორციელონ უმადლესი ეროვნული და საერთაშორისო ეთიკური და პროფესიული სტანდარტების შესაბამისად.
14. უნდა არსებობდეს პრობაციის ორგანოების საქმიანობასთან დაკავშირებით გასაჩივრების ხელმისაწვდომი, მიუკერძოებელი და ეფექტური პროცედურები.

15. პრობაციის ორგანოების საქმიანობა უნდა ექვემდებარებოდეს სახელმწიფოს მხრიდან რეგულარულ შემოწმებას (ინსპექტირებას) და/ან დამოუკიდებელ მონიტორინგს.
16. შესაბამისმა კომპეტენტურმა ორგანოებმა უნდა გააძლიერონ პრობაციის ეფექტურობა კვლევების წახალისებით, რაც, თავის მხრივ, გამოყენებული იქნება პრობაციის პოლიტიკისა და პრაქტიკის სწორად წარმართვისთვის.
17. უფლებამოსილმა ხელისუფლების და პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ მედიის და ზოგადად საზოგადოების ინფორმირება პრობაციის ორგანოების მუშაობის შესახებ, რათა წახალისონ საზოგადოებაში პრობაციის როლისა და ღირებულების სწორი აღქმა.

ნაწილი II: ორგანიზაციული მოწყობა და პერსონალი

ორგანიზაციული მოწყობა

18. პრობაციის ორგანოების სტრუქტურა, სტატუსი და რესურსები უნდა შეესაბამებოდეს მათზე დაკისრებული ამოცანებისა და ვალდებულებების მოცულობას და ასახავდეს იმ საჯარო ფუნქციის მნიშვნელობას, რომელსაც ახორციელებენ.
19. იმის მიუხედავად, პრობაციის სერვისის განხორციელება ხდება საჯარო თუ კერძო ორგანიზაციების მიერ, ორგანოებმა უნდა იმუშაონ უფლებამოსილი ხელისუფლების მიერ შემუშავებული ინსტრუქციებისა და წესების შესაბამისად.
20. ნებისმიერი კერძო ორგანიზაცია, რომელიც ახორციელებს სერვისებს პრობაციონერებისათვის, დამტკიცებულ უნდა იქნეს უფლებამოსილი ხელისუფლების მიერ ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

პერსონალი

21. პრობაციის ორგანოებმა უნდა იმოქმედონ ისე, რომ დაიმსახურონ მათი პერსონალის მუშაობისა და სტატუსის მიმართ მართლმსაჯულების სხვა ორგანოებისა და

სამოქალაქო საზოგადოების პატივისცემა. უფლებამოსილი ხელისუფლების ორგანოები უნდა შეეცადნენ, ხელი შეუწყონ ამ მიზნის წარმატებით განხორციელებას შესაბამისი რესურსების უზრუნველყოფით, პერსონალის შერჩევით და აყვანით, პერსონალის ადეკვატური ანაზღაურებითა და კარგი მართვით.

22. პერსონალი უნდა შეირჩეს წინასწარ დამტკიცებული კრიტერიუმების მიხედვით, რომელიც აქცენტირებული იქნება კეთილსინდისიერებაზე, ჰუმანურობაზე, პროფესიონალიზმსა და პერსონალურ შესაბამისობაზე იმ კომპლექსური სამუშაოსადმი, რისი შესრულებისთვისაც არიან შერჩეული.
23. ყველა თანამშრომელს ხელი უნდა მიუწვდებოდეს მისი ფუნქციებისა და პროფესიული მოვალეობების დონის შესაბამის განათლებასა და ტრენინგებზე.
24. საბაზისო ტრენინგი უნდა იყოს უზრუნველყოფილი ყველა თანამშრომლისათვის, რაც მიზნად უნდა ისახავდეს საჭირო უნარ-ჩვევების, ცოდნისა და ღირებულებების ჩანერგვას. პერსონალი უნდა შეფასდეს აღიარებული წესით და მიენიჭოს კვალიფიკაცია, რომელიც ასახავს მათ კომპეტენციას.
25. თავიანთი კარიერის განმავლობაში პრობაციის თანამშრომლებმა უნდა შეინარჩუნოს და გაიუმჯობესოს ცოდნა და პროფესიული შესაძლებლობები რეგულარული სწავლებისა და სხვა განვითარების საშუალებებით.
26. პრობაციის პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს ტრენინგები და მიეცეს შესაძლებლობა, გამოიყენონ დისკრეციული უფლებამოსილება კანონის ფარგლებში, ეთიკის, ორგანიზაციული პოლიტიკის, განახლებული მეთოდოლოგიური სტანდარტებისა და ქვევის კოდექსის გათვალისწინებით.
27. პერსონალს, რომელიც მუშაობს, ან უნდა იმუშაოს იმ პრობაციონერებთან, რომელთაც ჩადენილი აქვთ სპეციფიკური დანაშაული, უნდა ჩაუტარდეს სათანადო სპეციალიზებული ტრენინგები.
28. ტრენინგებზე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ პრობაციონერებსა და, საჭიროებისამებრ,

იმ დაზარალებულებზე, რომელთაც გააჩნიათ გამოკვეთილი საჭიროებები ან შეიძლება იყვნენ განსაკუთრებით დაუცველნი.

29. პრობაციის ორგანოებს უნდა ჰყავდეთ საკმარისი რაოდენობის პერსონალი, რათა ეფექტურად განახორციელონ თავიანთი საქმიანობა. პერსონალის თითოეულ წევრს უნდა ჰქონდეს საქმეთა ის რაოდენობა, რაც მათ საშუალებას მისცემს, ეფექტურად და ჰუმანურად გაუწიონ ზედამხედველობა და დახმარება პრობაციონერებს, ხოლო სადაც საჭიროა, იმუშაონ მათი ოჯახის წევრებთან და დაზარალებულებთან. თუ არსებობს საქმეების დიდი რაოდენობა, ხელმძღვანელობა ვალდებულია, ეძიოს პრობლემის მოგვარების გზები და ინსტრუქციები მისცეს პერსონალს იმის თაობაზე, თუ რომელი ამოცანებია პრიორიტეტული.
30. ადმინისტრაციამ უნდა უზრუნველყოს პრობაციის სამუშაოს ხარისხი, ხელმძღვანელობისა და ზედამხედველობის გაწვევითა და პერსონალის მოტივაციის გზით. პერსონალი ანგარიშვალდებული უნდა იყოს იმ სამუშაოზე, რომელსაც ისინი ახორციელებენ.
31. ადმინისტრაცია უნდა ეცადოს, რომ განავითაროს და შეინარჩუნოს ჯანსაღი სამუშაო ურთიერთობები და კარგი კონტაქტი სხვა სააგენტოებსა და პარტნიორებთან, მოხალისეებთან, საჯარო დაწესებულებებთან, მედიასა და ფართო საზოგადოებასთან.
32. უნდა არსებობდეს შესაბამისი სისტემა ადმინისტრაციისათვის, რათა მათ კონსულტაციები აწარმოონ პერსონალთან ზოგად საკითხებზე მათ პროფესიულ პრაქტიკასა და სამუშაო პირობებთან დაკავშირებით.
33. პერსონალის ანაზღაურება, შეღავათები და სამუშაო პირობები უნდა იყოს მათი პროფესიონალიზმის შესაბამისი და სამუშაოს ხასიათის ადეკვატური, რათა მიიზიდონ და შეინარჩუნონ შესაბამისი პერსონალი.
34. მოხალისეები შესაძლებელია ჩართული იყვნენ პრობაციის მუშაობის გარკვეულ ასპექტებში. ისინი უნდა იყვნენ სათანადოდ შერჩეულნი, რესურსებით უზრუნველყოფილნი და გაეწიოთ დახმარება.

ნაწილი III

ანგარიშვალდებულება და სხვა უწყებებთან ურთიერთობა

35. პრობაციის ორგანოებს, ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, უნდა ჰქონდეთ კონტაქტი და მიაწოდონ ინფორმაცია სასამართლო ხელისუფლებას და, საჭიროებისამებრ, სხვა კომპეტენტურ ორგანოებს. როგორც წესი, ეს მოიცავს ინფორმაციას თავისუფლების აღკვეთის შესაძლო შედეგების და არასაკატიმრო სასჯელების ან სხვა ღონისძიებების გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ ზოგად და კონკრეტულ საქმეებში. როდესაც საჭიროა ინდივიდუალური ანგარიშების წარდგენა, მიწოდებული ინფორმაცია ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული.
36. პრობაციის ორგანოებმა სათანადოდ უფლებამოსილ ხელისუფლების ორგანოებს რეგულარულად უნდა მიაწოდონ ზოგადი ანგარიშები და ინფორმაცია მათი მუშაობის შესახებ.
37. პრობაციის ორგანოებმა უნდა იმუშაონ მართლმსაჯულების სხვა ორგანოებთან, დამხმარე ორგანიზაციებსა და ფართო სამოქალაქო საზოგადოებასთან თანამშრომლობით, რათა ეფექტურად შეასრულონ დაკისრებული ამოცანები და მოვალეობები.
38. პრობაციის ორგანოებმა ხელი უნდა შეუწყონ და დახმარება გაუწიონ დამხმარე ორგანიზაციებს მათი ჩვეული ვალდებულებების შესრულებაში, რათა მათ მსჯავრდებულთა, როგორც საზოგადოების წევრთა, საჭიროებებს უპასუხონ.
39. იმის მიუხედავად პრობაციის ორგანოები და ციხის სისტემა წარმოადგენს თუ არა ერთიან სამსახურს, ამ ორგანოებმა მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლონ, რათა ხელი შეუწყონ მსჯავრდებულის წარმატებულ გადასვლას ციხეში ცხოვრებიდან საზოგადოებაში ცხოვრებაზე.
40. სადაც მიზანშეწონილია, უწყებათაშორისი შეთანხმება უნდა იყოს გაფორმებული სათანადო პარტნიორებთან, სადაც განსაზღვრული იქნება თანამშრომლობის პირობები და დახმარების აღმოჩენის შესაძლებლობები, როგორც ზოგად, ასევე კონკრეტულ საქმეებში.

- ინფორმაციის კონფიდენციალურობის, დაცულობის და გაცვლის პირობებთან დაკავშირებით, ოფიციალური და ნათელი წესები უნდა განისაზღვრებოდეს ეროვნული კანონმდებლობით და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა იყოს კონკრეტულად მითითებული, როდესაც მსგავსი პარტნიორობა მყარდება.

ნაწილი VI

პრობაცია

სასჯელის შეფარდებამდე მომზადებული ანგარიშები

- იმის მიხედვით, თუ რამდენად იძლევა ამის შესაძლებლობას ეროვნული სამართლებრივი სისტემა, პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ მოამზადონ ანგარიში ცალკეული ბრალდებული პირის შესახებ, რათა, საჭიროებისამებრ, დაეხმარონ სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებს გადაწყვეტილების მიღებაში სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოების ან შესაბამისი სასჯელის ან სხვა ღონისძიების შეფარდების თაობაზე. ასეთ შემთხვევაში, პრობაციის ორგანოები რეგულარულად უნდა უკავშირდებოდნენ სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებს იმ გარემოებების თაობაზე, სადაც ასეთი ანგარიში შესაძლოა საჭირო იყოს.
- სასჯელის შეფარდებამდე მომზადებული ანგარიში უნდა იყოს დაფუძნებული პირველ წყაროზე და, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, გადამოწმებული და განახლებული იქნეს სასამართლო პროცესის მსვლელობისას.
- განსასჯელებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, ჩართული იყვნენ ანგარიშის შედგენაში და მათი მოსაზრება, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, აისახოს ანგარიშში. აგრეთვე, ანგარიშის შინაარსი უნდა გაეცნოს მათ და/ან მათ სამართლებრივ წარმომადგენელს.

სხვა საკონსულტაციო ანგარიშები

45. ეროვნული სამართლებრივის სისტემის შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ შეიმუშაონ ანგარიში, რომელიც საჭიროა სათანადოდ უფლებამოსილი ხელისუფლების ორგანოების მიერ გადაწყვეტილების მისაღებად. აღნიშნული შესაძლოა მოიცავდეს რეკომენდაციას:
- ა) მსჯავრდებულის გათავისუფლების შესაძლებლობის შესახებ;
 - ბ) რაიმე სპეციალურ პირობებს, რომლებიც გათვალისწინებული უნდა იქნეს მსჯავრდებულის გათავისუფლების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას;
 - გ) რაიმე სახის ინტერვენციას, რომელიც აუცილებელია მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მოსამზადებლად.
46. სამართალდამრღვევებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, როცა ეს მიზანშეწონილია, მონაწილეობა მიიღონ ანგარიშის მომზადებაში და მათი მოსაზრებები, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, გათვალისწინებული უნდა იქნეს ანგარიშში. აღნიშნული დოკუმენტის შინაარსი უნდა გაეცნოს სამართალდამრღვევს და/ან მის სამართლებრივ წარმომადგენელს.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა

47. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არის საზოგადოებრივი სასჯელის სახე ან ღონისძიება, რომელიც გულისხმობს პრობაციის ორგანოს მიერ საზოგადოების სასარგებლოდ უსასყიდლო შრომის აღსრულების ორგანიზებას და მასზე ზედამხედველობას, სამართალდამრღვევის მიერ მიყენებული ზიანის რეალური ან სიმბოლური ანაზღაურების სახით. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომას არ უნდა ჰქონდეს დამამცირებელი (მასტიგმატიზირებელი) ხასიათი და პრობაციის ორგანოები უნდა შეეცადნენ ისეთი სამუშაოს მოძიებას, რომელიც ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულის უნარჩვევების განვითარებას და მის სოციალურ ჩართულობას.

48. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არ შეიძლება განხორციელდეს პრობაციის ორგანოების ან მათი პერსონალისათვის მოგების ან რაიმე კომერციული სარგებლის მისაღებად.
49. შესაფერისი სამუშაოს მოძიებისას პრობაციის ორგანოებმა უნდა გაითვალისწინონ საზოგადოებისა და, აგრეთვე, სამუშაოს პირდაპირი მოსარგებლეების (ბენეფიციარების) უსაფრთხოება.
50. ჯანმრთელობისა და შრომის უსაფრთხოების ზომები სათანადოდ უნდა იცავდეს სამართალდამრღვევებს მათ მიერ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის შესრულებისას. ასეთი ზომები არ უნდა იყოს იმაზე ნაკლები, ვიდრე ჩვეულებრივი მუშაკებისთვის დადგენილი სტანდარტები.
51. პრობაციის ორგანოებმა უნდა შეიმუშაონ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის პროგრამები, რომლებიც მოიცავს სხვადასხვა სახის დავალებებს მსჯავრდებულთა უნარებისა და საჭიროებების შესაბამისად. განსაკუთრებით, უნდა არსებობდეს შესაბამისი სამუშაო მსჯავრდებული ქალებისათვის, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე, ახალგაზრდა და მოხუცი მსჯავრდებულებისათვის.
52. მსჯავრდებულებს უნდა ჰკითხონ, თუ რა სახის სამუშაოების შესრულება შეუძლიათ.

ზედამხედველობის ზომები

53. ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ, ზედამხედველობა განახორციელონ სასამართლო პროცესამდე, პროცესის დროს და შემდეგ, სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანამდე განსასჯელის პირობით გათავისუფლებისას, გირაოს, პირობითი მსჯავრის, სასჯელის გადავადებისა ან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას.
54. იმისათვის, რომ ზედამხედველობა სრულად იქნეს განხორციელებული, პრობაციის სამსახურებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ ინდივიდუალური სამართალდამრღვევის სხვადასხვა საჭიროება.

55. ზედამხედველობა არ შეიძლება გაგებულ იქნეს, როგორც მხოლოდ კონტროლის ვალდებულება, არამედ იგი მოიცავს მსჯავრდებულისათვის რჩევების მიცემას, დახმარების აღმოჩენას და წახალისებას. სადაც საჭიროა, ეს უნდა განხორციელდეს სხვა ინტერვენციებთან ერთობლიობაში, რომელიც შესაძლებელია მიწოდებულ იქნეს პრობაციის ან სხვა ორგანოების მიერ, როგორცაა ტრენინგები, უნარების განვითარება, დასაქმების შესაძლებლობა და რეაბილიტაცია.

მსჯავრდებულის ოჯახთან მუშაობა

56. საჭიროების შემთხვევაში, პრობაციის ორგანოებმა, ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, თვითონ ან სხვა პარტნიორ ორგანიზაციებთან ერთად, დახმარება უნდა გაუწიონ მსჯავრდებულთა ოჯახებს და მიაწოდონ საჭირო რჩევა და ინფორმაცია.

ელექტრონული მონიტორინგი

57. როდესაც ელექტრონული მონიტორინგი გამოიყენება, როგორც პრობაციის ზედამხედველობის დონისძიება, აუცილებელია, იგი შეთავსებულ იქნეს იმ საშუალებებთან, რომლებიც მიზნად ისახავს რეაბილიტაციასა და ახალი დანაშაულის პრევენციას.

58. ტექნიკური ზედამხედველობის დონე არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, ვიდრე ეს საჭიროა ცალკეულ შემთხვევაში, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და საზოგადოების უსაფრთხოებისათვის შესაძლო რისკების გათვალისწინებით.

საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრება (რეინტეგრაცია)

59. როდესაც პრობაციის ორგანოები პასუხისმგებელნი არიან მსჯავრდებულთა ზედამხედველობაზე მათი გათავისუფლების შემდეგ, მათ უნდა იმუშაონ ციხის ადმინისტრაციასთან, მსჯავრდებულსა და მის ოჯახთან, აგრეთვე, საზოგადოებასთან, რათა ხელი შეუწყონ

მსჯავრდებულთა დაბრუნებას და საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრებას. მათ უნდა დაამყარონ კონტაქტები უფლებამოსილ სამსახურებთან ციხეებში, რათა დაეხმარონ მსჯავრდებულებს სოციალურ და სამსახურებრივ ინტეგრაციაში გათავისუფლების შემდეგ.

60. პრობაციის ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ ყველა აუცილებელი ხელმისაწვდომობა მსჯავრდებულთან, რაც საშუალებას მისცემს, დაეხმარონ გათავისუფლებისათვის მომზადებასა და საზოგადოებაში რეინტეგრაციის პროცესის დაგეგმვაში, რათა გარანტირებული იყოს უწყვეტი მზრუნველობა იმ კონსტრუქციულ მუშაობაზე დაყრდნობით, რაც დაიწყო სასჯელაღსრულების დაწყებულებაში.
61. ვადაზეადრე გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობის მიზანი უნდა იყოს მსჯავრდებულის საჭიროებების დაკმაყოფილება, როგორცაა სამსახურის მოძებნა, ბინათმოწყობა, განათლება, აგრეთვე, გათავისუფლების პირობების შესრულების უზრუნველყოფა, რათა შემცირდეს დანაშაულის ხელახლა ჩადენისა და სერიოზული ზიანის მიყენების რისკი.

გათავისუფლების შემდგომი თანადგომა

62. როგორც კი ვადაზე ადრე გათავისუფლების პირობები შესრულდება, პრობაციის ორგანოებმა შეიძლება განაგრძონ დახმარების გაწევა იქ, სადაც ეს კანონით დასაშვებია; მოხალისეობრივ საწყისებზე შესთავაზონ გათავისუფლების შემდგომი სერვისები ყოფილ მსჯავრდებულებს, რათა დაეხმარონ მათ, განაგრძონ კანონმორჩილი ცხოვრება.

პრობაციის მუშაობა უცხოეთის მოქალაქე მსჯავრდებულებთან და იმ მოქალაქეებთან, რომლებიც უცხოეთში იქნენ გასამართლებული

63. პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ თავიანთი სერვისების ხელმისაწვდომობა უცხოელი მსჯავრდებულებისათვის, განსაკუთრებით მათი ზედამხედველობისა და რეინტეგრაციის კუთხით.

64. უცხოელი მსჯავრდებულები, მათ მიმართ კანონით დადგენილი პრობაციის სამუშაოს განხორციელებისას, ინფორმირებული უნდა იყვნენ თავიანთი უფლებების შესახებ. რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უნდა გაგრძელდეს ან ჩამოყალიბდეს თანამშრომლობა უცხოელ მსჯავრდებულთა წარმომობის ქვეყნის პრობაციის სამსახურებთან, რათა კოორდინაცია გაეწიოს ზედამხედველობის სისტემას აღნიშნული პირის საკუთარ ქვეყანაში დაბრუნების შემდეგ.
65. პრობაციის ორგანოებმა, ეროვნული ხელისუფლების თანხმობით, მიზნად უნდა დაისახონ იმ მსჯავრდებულებთან კონტაქტის დამყარება და მათი დახმარება, რომლებიც სხვა ქვეყანაში იყვნენ გასამართლებული, აგრეთვე, წახალისონ ისინი, გაუწიონ სათანადო დახმარება მათი დაბრუნების შემდგომ.

ნაწილი V

ზედამხედველობის პროცესი

შეფასება

66. ზედამხედველობის განხორციელებამდე და მის განმავლობაში, საჭიროებისამებრ, უნდა მოხდეს მსჯავრდებულთა შეფასება თითოეული საქმის სისტემატური და ძირეული შესწავლის საფუძველზე, რაც მოიცავს რისკის, პოზიტიური ფაქტორებისა და საჭიროებების განსაზღვრას, იმ ინტერვენციების დადგენას, რომელიც აუცილებელია ამ საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად, აგრეთვე, ამ ჩარევისადმი სამართალდამრღვევის პასუხისმგებლობის განსაზღვრას.
67. სადაც შესაძლებელია, მსჯავრდებულებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, აქტიური წვლილი შეიტანონ ოფიციალურ შეფასებაში, რაც გულისხმობს ანგარიშის გაწევას მსჯავრდებულის მოსაზრებისა და მისწრაფებებისადმი, აგრეთვე, მისი პიროვნების ძლიერი მხარეებისა და შემდგომი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილების პასუხისმგებლობისადმი.

68. სამართალდამრღვევებს უნდა ეცნობოთ შეფასების პროცესისა და შედეგების შესახებ.
69. შეფასება განგრძობადი პროცესია და მისი სიზუსტე და შესაბამისობა პერიოდულად უნდა გადაისინჯოს.
70. შეფასება რეკომენდებულია:
- ა) შესაფერისი სასჯელის ან სხვა ღონისძიების განსაზღვრისას, ან როდესაც განიხილება ფორმალური სისხლის სამართლის სისტემიდან პირის განრიდება;
 - ბ) ზედამხედველობის პერიოდის დასაწყისში;
 - გ) როდესაც რაიმე განსაკუთრებული ცვლილებები ხდება სამართალდამრღვევის ცხოვრებაში.;
 - დ) როდესაც განიხილება ზედამხედველობის დონის ან ხასიათის შეცვლა;
 - ე) ზედამხედველობის ღონისძიების დასრულებისას.
71. პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს ტრენინგები შეფასების ჩატარების შესახებ წინამდებარე წესების მიხედვით. იქ, სადაც ეროვნული სისტემები იყენებენ შეფასების ინსტრუმენტებს, პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს ტრენინგები, რათა მათ ისწავლონ ამ ინსტრუმენტების პოტენციური ღირებულება და შეზღუდვები, გამოიყენონ იგი პროფესიული გადაწყვეტილებების მიღებისას.

დაგეგმა

72. სათანადოდ უფლებამოსილმა ორგანოებმა უნდა მოამზადონ ყველა სასჯელისა და ღონისძიების აღსრულების სამუშაო გეგმა და ის უნდა ჩაიდოს კონკრეტული საქმის მასალებში. ეს გეგმა უნდა იყოს სახელმძღვანელო პრობაციის ორგანოებისათვის მუშაობის პროცესში. ის აგრეთვე უნდა დაეხმაროს პერსონალს და მსჯავრდებულს, შეაფასონ დასახული მიზნების მიღწევის პროგრესი.
73. სამუშაო გეგმა უნდა იყოს განხილული და შეძლებისდაგვარად შეთანხმებული მსჯავრდებულთან.
74. სამუშაო გეგმა უნდა დაეფუძნოს პირველად შეფასებას და

მასში უნდა აისახოს ღონისძიებები, რომლებიც მომავალში იქნება განხორციელებული.

75. შეფასების გადახედვის შემდეგ სამუშაო გეგმაც შესაბამისად, საჭიროებისამებრ უნდა განახლდეს.

ინტერვენციული (ჩარგვის) ღონისძიებები

76. ინტერვენცია მიზნად უნდა ისახავდეს რეაბილიტაციას და ახალი დანაშაულის აცილებას, შესაბამისად, უნდა იყოს კონსტრუქციული და შეფარდებული სასჯელის პროპორციული.
77. პრობაციის ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, გამოიყენონ სხვადასხვა მეთოდი, რომლებიც დაფუძნებული იქნება მულტიდისციპლინურ მიდგომასა და შესაბამისი კვლევების ჩატარებით მიღებულ საფუძვლიან ცოდნაზე.
78. მსჯავრდებულები წინასწარ სრულად უნდა იყვნენ ინფორმირებული ნებისმიერი შეთავაზებული ინტერვენციის შესახებ. ყველაფერი უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მსჯავრდებულთა აქტიური მონაწილეობა ასეთ ღონისძიებებში.
79. ინტერვენციების განხორციელებისა და მიმართვის გაკეთებისას პრობაციის ორგანოები, საჭიროებისამებრ, მოუწოდებენ შესაბამის ორგანოებს დახმარებისათვის.
80. იმის მიუხედავად, თუ რამდენი პირი მუშაობს მსჯავრდებულთან, უნდა არსებობდეს ერთი პასუხისმგებელი თანამშრომელი, რომლის ამოცანა იქნება, შეაფასოს, შეიმუშაოს და კოორდინაცია გაუწიოს ზოგად სამუშაო გეგმას, უზრუნველყოს მსჯავრდებულთან შესაბამისი კონტაქტი და მის მიერ დაკისრებული პირობების შესრულება. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც მსჯავრდებულის მიმართ რამდენიმე ინტერვენციული ღონისძიება ხორციელდება ან ჩართულია ერთზე მეტი ორგანო.

შეფასება

81. ცალკეული მსჯავრდებულის პროგრესი უნდა შეფასდეს რეგულარული ინტერვალით და ეს პროცესი უნდა აისახოს სამუშაო გეგმაზე ზედამხედველობის დარჩენილი ვადის განმავლობაში. შეფასება უნდა წარმოადგენდეს საქმის ჩანაწერის ნაწილს და, აგრეთვე, საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლოა გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოს მიმართ შემდგომ ანგარიშშიც აისახოს.
82. შეფასება უნდა ასახავდეს იმასაც, თუ რა სახის სამუშაოები იქნა გეგმით განსაზღვრული, როგორ შესრულდა და რა შედეგები იქნა მიღწეული. პრობაციის ორგანოებს უნდა შეეძლოთ, საჭიროებისამებრ, მიმართონ გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოს ზედამხედველობის შეცვლის ან შეწყვეტის მოთხოვნით.
83. მსჯავრდებულთა მოსაზრებები ზედამხედველობის მიზანშეწონილობის შესახებ ასახული უნდა იყოს შეფასებაში.
84. ზედამხედველობის პერიოდის დასრულებისას უნდა ჩატარდეს საბოლოო შეფასება. სამართალდამრღვევებს უნდა ეცნობოთ, რომ ეს შეფასება დარჩება მათ პირად საქმეში და შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს მომავალში.

ასრულება და პირობების შესრულება

85. პრობაციის ორგანოებმა უნდა იმუშაონ იმისათვის, რომ უზრუნველყონ მსჯავრდებულთა მიერ ზედამხედველობისა და შეფარდებული პირობების აქტიური შესრულება. ამასთანავე, მსჯავრდებულთა მხრიდან თანამშრომლობის მიღწევისას პრობაციის სამსახურები არ უნდა ეყრდნობოდნენ მხოლოდ შესაძლო სანქციების გამოყენებაზე მითითებას, შეუსრულებლობის შემთხვევაში.
86. მსჯავრდებულებს უნდა განემარტოთ, თუ რა მოეთხოვებათ მათ, როგორია პრობაციის პერსონალის ვალდებულებები და პასუხისმგებლობები და როგორი იქნება პირობების შეუსრულებლობის შედეგები.
87. როდესაც მსჯავრდებულები არ ასრულებენ დადგენილ

პირობებს, პრობაციის პერსონალმა უნდა მოახდინოს აქტიური და დაუყოვნებელი რეაგირება. რეაგირებისას აუცილებელია, მხედველობაში იქნეს მიღებული ყველა არსებული გარემოება, რომელიც თან ახლდა პირობების შეუსრულებლობას.

საქმისწარმოება, ინფორმაცია და კონფიდენციალურობა

88. პრობაციის ყველა ორგანომ უნდა აწარმოოს ოფიციალური, ზუსტი და განახლებული მონაცემები თავისი საქმიანობის შესახებ. ასეთი ჩანაწერები, როგორც წესი, მოიცავს პერსონალურ მონაცემებს კონკრეტული პირების შესახებ, მათი სასჯელის ან სხვა ზომის აღსრულებასთან დაკავშირებით, პრობაციის ორგანოსთან მათი კონტაქტისა და მათთან გაწეული მუშაობის შესახებ. აღნიშნულ ჩანაწერებში (პირად საქმეში) შენახული უნდა იყოს შეფასების, დაგეგმვის, გაწეული მუშაობისა და საბოლოო შეფასების შესახებ მონაცემები.
89. პირადი საქმეები უნდა ექვემდებარებოდეს ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრულ კონფიდენციალურობისა და მონაცემთა დაცვის პრინციპებს. აღნიშნულ დოკუმენტაციაში მოცული კონფიდენციალური ინფორმაციის გაზიარება შესაბამის უწყებებთან შეიძლება მოხდეს მხოლოდ მკაცრი პროცედურების დაცვით და ზუსტად განსაზღვრული მიზნების შესაბამისად.
90. პირადი საქმეები არის ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი საშუალება. ისინი შემოწმებული უნდა იქნეს რეგულარულად ადმინისტრაციის მიერ და, საჭიროების შესაბამისად, ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ოფიციალური ინსპექციისა და მონიტორინგისათვის.
91. პრობაციის ორგანოებს უნდა შეეძლოთ ანგარიშის წარდგენა სასამართლოსა და სხვა უფლებამოსილი ორგანოებისათვის შესრულებული სამუშაოს, მსჯავრდებულთა პროგრესისა და მათზე დაკისრებული პირობების შესრულების შესახებ.
92. მსჯავრდებულებს უნდა გააჩნდეთ თავიანთ საქმის მასალებზე (პირად საქმეზე) ხელმისაწვდომობა ისეთი დოზით, რაც გათვალისწინებულია ეროვნული კანონმდებლობით და რაც

არ არღვევს სხვათა კონფიდენციალურობას. მსჯავრდებულებს უნდა ჰქონდეთ უფლება, იდავონ პირადი საქმის ჩანაწერების შინაარსზე.

ნაწილი VI

პრობაციის ორგანოების სხვა სამუშაოები

დაზარალებულებთან მუშაობა

93. როცა პრობაციის ორგანოები უზრუნველყოფენ სერვისს დაზარალებულისთვის, ისინი ასევე უნდა დაეხმარონ დაზარალებულებს დანაშაულის შედეგებთან გამკლავებაში სხვადასხვა საჭიროების გათვალისწინებით.
94. სადაც საჭიროა, პრობაციის ორგანოებმა უნდა ითანამშრომლონ დაზარალებულთა დახმარების ცენტრებთან, რათა გათვალისწინებული იყოს მათი საჭიროებები.
95. იმ შემთხვევაში, როდესაც პრობაციის ორგანოები თანამშრომლობენ დაზარალებულებთან ან/და ცდილობენ მათი აზრის გათვალისწინებას, მათ გარკვევით უნდა განემარტოთ, რომ გადაწყვეტილება სამართალდამრღვევის დასჯის შესახებ მიიღება არა მხოლოდ იმ ზიანის მიხედვით, რაც კონკრეტულ დაზარალებულს მიადგა, არამედ სხვა მრავალი ფაქტორის გათვალისწინებითაც.
96. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ პრობაციის ორგანოები პირდაპირ დაზარალებულებთან არ აწარმოებენ მუშაობას, ჩარევისას მხედველობაში უნდა მიიღონ მათი უფლებები და საჭიროებები. ჩარევა მიზნად უნდა ისახავდეს მსჯავრდებულის ცნობიერების ამაღლებას პასუხისმგებლობის შესახებ იმ ზიანთან დაკავშირებით, რომელიც მიადგა დაზარალებულს.

აღდგენითი (შერიგების) მართლმსაჯულების პრაქტიკა

97. როდესაც პრობაციის ორგანოები ჩართული არიან აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესში, მაშინ სამართალდამრღვევის, დაზარალებულისა და საზოგადოების უფლებები და

მოვალეობები ნათლად უნდა იქნეს განსაზღვრული და გაცნობიერებული. პრობაციის პერსონალს უნდა ჩაუტარდეს შესაბამისი ტრენინგები. რა ინტერვენციაც არ უნდა ხორციელდებოდეს, მისი ძირითადი მიზანი უნდა იყოს მიყენებული ზიანის გამოსწორება.

დანაშაულის პრევენცია

98. იმ შემთხვევაში, თუ ეროვნული კანონმდებლობა ამას ითვალისწინებს, პრობაციის ორგანოების ცოდნა და გამოცდილება გამოყენებულ უნდა იქნეს დანაშაულის შემცირების სტრატეგიის შემუშავებაში. ეს შეიძლება მოიცავდეს ერთობლივ ინტერვენციებსა და პარტნიორობას.

ნაწილი VII

საჩივრების პროცედურა, ინსპექცია და მონიტორინგი

99. ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს ნათლად განსაზღვრული, ხელმისაწვდომი და ეფექტური პროცედურების არსებობას პრობაციის პრაქტიკასთან დაკავშირებული საჩივრების გამოძიების და მათზე რეაგირებისათვის.
100. ეს პროცედურები უნდა იყოს სამართლიანი და მიუკერძოებელი.
101. ნებისმიერ შემთხვევაში, მომჩივანი სათანადოდ უნდა იყოს ინფორმირებული გამოძიების პროცესისა და შედეგების შესახებ.
102. პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ სანდო სისტემის შექმნა, თავიანთი საქმიანობის მონიტორინგისა და გაუმჯობესების მიზნით, ასევე, დადგენილ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად.
103. პრობაციის ორგანოები ანგარიშვალდებული არიან უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოების წინაშე და უნდა ექვემდებარებოდნენ სახელმწიფოს მიერ რეგულარულ

ინსპექციას და/ან დამოუკიდებელ მონიტორინგს, ასევე, სრულად უნდა ითანამშრომლონ ამ სახის შემოწმებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. დამოუკიდებელი მონიტორინგის ორგანოების მიერ ჩატარებული მონიტორინგის შედეგები უნდა იყოს საჯარო.

ნაწილი VIII

კვლევა, შეფასება, მედიასა და საზოგადოებასთან მუშაობა

104. პრობაციის პოლიტიკა და პრაქტიკა უნდა იყოს, შეძლებისდაგვარად, მტკიცებულებებზე დაფუძნებული. ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს საჭირო რესურსების მოძიება შესაბამისი კვლევებისა და შეფასებების ჩასატარებლად.
105. არსებული კანონმდებლობის, პოლიტიკისა და პრაქტიკის გადახედვა (შეფასება) უნდა ეფუძნებოდეს ღრმა მეცნიერულ ანალიზსა და კვლევებს, რომლებიც, თავის მხრივ, შეესაბამება საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს.
106. მედიასა და საზოგადოებას რეგულარულად უნდა მიეწოდოს ფაქტობრივი ინფორმაცია პრობაციის ორგანოების მიერ განხორციელებული საქმიანობის შესახებ. მათი ინფორმირება უნდა მოხდეს გაწეული საქმიანობის მიზნებისა და შედეგების შესახებ, რათა ამადლდეს ცნობიერება საზოგადოებაში პრობაციის როლისა და მნიშვნელობის შესახებ.
107. უფლებამოსილი ორგანოები უნდა იქნენ წახალისებული, რათა მათ რეგულარულად გამოაქვეყნონ ანგარიშები პრობაციის სფეროში მიმდინარე მოვლენების შესახებ.
108. პრობაციის ორგანოების პოლიტიკასა და პრაქტიკასთან დაკავშირებული განცხადებები უნდა იყოს ხელმისაწვდომი სხვა უწყებებისათვის, პრობაციის სერვისის მომხმარებლებისა და ფართო საზოგადოებისათვის, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე, რათა გაიზარდოს ნდობა ამ სამსახურის მიმართ და გაუმჯობესდეს პრობაციის სტანდარტები და პრაქტიკა.

რეკომენდაცია CM/Rec(2010)1-ის დანართი II

გამოყენებული ტერმინების განმარტება

გათავისუფლების შემდგომი თანადგომა/მზრუნველობა გულისხმობს მსჯავრდებულის რეინტეგრაციის პროცესს, ნებაყოფლობით საფუძველზე, სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან მისი გათავისუფლების შემდგომ, საზოგადოებაში დაბრუნებას კონსტრუქციული, დაგეგმილი და კონტროლირებადი სახით. წინამდებარე წესების მიხედვით, აღნიშნული განსხვავდება ტერმინისაგან “ხელახალი დაფუძნება (რეინტეგრაცია)”, რაც გულისხმობს კანონით დადგენილ ჩართულობას საპატიმროდან გათავისუფლების შემდეგ.

შეფასება ნიშნავს მსჯავრდებულის რისკის, საჭიროებისა და ძლიერი მხარეების შეფასების პროცესს ინტერვენციის დაგეგმვამდე; სასამართლო ან სხვა შესაბამისი ხელისუფლების ორგანოსათვის რჩევების მიცემამდე. გარდა ამასა, შეფასების მიზანია, გამოავლინოს დანაშაულის ჩადენის მიზეზები და დაადგინოს, შესაძლებელია თუ არა ღონისძიებების გატარება დანაშაულის განმეორებითი ჩადენის ალბათობის შესამცირებლად.

დახმარება გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც ზედამხედველობის განუყოფელი ნაწილი კონტროლის პარალელურად. ჩვეულებისამებრ, ეს მოიცავს ერთ ან მეტ შემდეგი სახის მომსახურებას: დახმარების გაწევა საცხოვრებელი ადგილის მოძებნაში, დასაქმებასა და განათლების მიღებაში; ოჯახისთვის დახმარების მიწოდება და ა.შ. ზოგიერთ სამართლებრივ სისტემაში აღნიშნული შესაძლოა უზრუნველყოფილ იქნეს ცალკეული უწყებების მიერ.

საჩივრები გულისხმობს სასამართლოსადმი ან/და ადმინისტრაციული ორგანოსადმი განცხადებით მიმართვას.

საზოგადოებრივი სანქციები და ღონისძიებები ნიშნავს იმ სანქციებს და ღონისძიებებს, რომელთა აღსრულება ხდება სამართალდამრღვევის საზოგადოებაში დარჩენით და გულისხმობს მისი თავისუფლების გარკვეულ შეზღუდვას იმ ვალდებულებების ან პირობების მიხედვით, რომელიც მას

აქვს შეფარდებული. დეფინიცია მოიცავს ნებისმიერ სანქციას, რომელიც შეფარდებულია სასამართლოს ან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ, აგრეთვე, ნებისმიერ სხვა ზომას, რომელიც მიღებულია სასჯელის შეფარდებამდე ან მის ნაცვლად, ან იმ საშუალებებს, რომელთა დახმარებითაც ხდება საპატიმრო სასჯელის აღსრულება სასჯელაღსრულების დაწესებულების გარეთ.

პირობები და ვალდებულებები ნიშნავს ნებისმიერ მოთხოვნას, რომელიც ხელისუფლების უფლებამოსილი ორგანოს მიერ შეფარდებული სასჯელის ან სხვა ღონისძიების შემადგენელი ნაწილია.

კონტროლი გულისხმობს მოქმედებებს, რომლებიც შემოიფარგლება იმის დადგენით თუ უზრუნველყოფით, თუ რამდენად ასრულებს მსჯავრდებული მისთვის სასჯელის ღონისძიებით დაკისრებულ ვალდებულებებს და პირობებს. ასეთი მოქმედება, როგორც წესი, მოიცავს უფრო მკაცრი სანქციის გამოყენებას ან გამოყენების მუქარას, პირის მიერ დაკისრებული ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში. კონტროლის ცნება უფრო ვიწროა, ვიდრე ზედამხედველობა.

დანაშაულის პრევენცია გულისხმობს, დანაშაულის პრევენციის (ან შემცირების) მიზნით, ნებისმიერი პოლიტიკის ან პრაქტიკის იმპლემენტაციას სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ნებისმიერი ორგანოს ან სხვა უფლებამოსილი უწყების მიერ.

გადაწყვეტილების მიმღები ხელისუფლება გულისხმობს სასამართლო ადმინისტრაციულ ან სხვა კანონით განსაზღვრულ ორგანოს, რომელიც უფლებამოსილია, შეუფარდოს ან გააუქმოს საზოგადოებრივი სასჯელი ან ზომა, ან შეცვალოს პირობები და ვალდებულებები.

ნებაყოფლობითი თავის დანებება (Desistance) გულისხმობს პროცესს, რომლის საშუალებით/დახმარებით და გამოყენებით, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების უწყებების ჩარევით ან მათხარეველად, სამართალდამრღვევები წყვეტენ დანაშაულებრივ ქცევას და აგრძელებენ ცხოვრებას დანაშაულის ჩადენის გარეშე საკუთარი ადამიანური რესურსის (როგორცაა ინდივიდუალური უნარები და ცოდნა) და სოციალური რესურსების (როგორცაა

დასაქმება, ოჯახი, სოციალური კავშირები და სამოქალაქო საზოგადოებაში ჩართულობა) განვითარების გზით.

ვადაზე ადრე გათავისუფლება მოიცავს ნებისმიერი სახის გათავისუფლებას საპატიმრო დაწესებულებიდან სასჯელის სრულად მოხდამდე, როგორცაა, სასჯელის გადავადება, პირობით ვადამდე გათავისუფლება ან პირობით შეწყალება.

შეფასება არის სრული მოცულობით მიმოხილვა იმისა, თუ რა დონეზე იქნა მიზანი მიღწეული. ამ პროცესში ხდება გადაწყვეტილების მიღება შემდგომი საჭიროებების შესახებ.

იმპლემენტაცია გულისხმობს პრობაციის ორგანოების მიერ პრაქტიკული სამუშაოების განხორციელებას საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების სათანადო აღსრულების უზრუნველყოფის მიზნით.

ინტერვენცია ნიშნავს ნებისმიერ ქმედებას, რომელიც განხორციელებულია სამართალდამრღვევის ზედამხედველობის, რეაბილიტაციის, დახმარებისა და ხელმძღვანელობის მიზნით, რათა მოხდეს დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენისაგან მისი აცილება და კანონმორჩილ მოქალაქედ ჩამოყალიბება. შესაბამისად, ინტერვენცია არ მოიცავს ინფორმაციის მოგროვებას ან ანგარიშების წარდგენას.

სასამართლო ხელისუფლება ნიშნავს სასამართლოს, მოსამართლეს ან პროკურორს.

ეროვნული კანონმდებლობა გულისხმობს არა მხოლოდ ძირითად კანონმდებლობას, რომელიც მიღებულია ეროვნული საკანონმდებლო ორგანოს მიერ, არამედ, აგრეთვე, ნებისმიერ სხვა სავალდებულო რეგულაციას და ბრძანებებს, სასამართლო გადაწყვეტილებებს და სხვა აქტებს, თუ მათი მიღების ფორმატი და წესი განსაზღვრულია ეროვნულ საკანონმდებლო სისტემაში.

სამართალდამრღვევი გულისხმობს ნებისმიერ პირს, რომელმაც ჩაიდინა ან ეროვნული კანონმდებლობის მიხედვით მიჩნეულია დანაშაულის ჩამდენად. ამ რეკომენდაციის მიზნებისათვის, აგრეთვე, უდანაშაულობის პრეზუმფციისა და სასამართლოს მიერ დამნაშავედ ცნობის შესახებ გამოტანილი გადაწყვეტილებისათვის ზიანის მიყენების გარეშე, ტერმინი “სამართალდამრღვევი”

გაგებული უნდა იქნეს, როგორც ნებისმიერი პირი, რომლის მიმართაც სისხლის სამართლებრივი დევნის პროცესი მიმდინარეობს.

გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობა გულისხმობს ვადაზე ადრე გათავისუფლების პერიოდში განხორციელებულ ზედამხედველობას.

პრობაცია დაკავშირებულია საზოგადოებრივი სანქციებისა და ზომების აღსრულებასთან, რომელიც კანონით არის განსაზღვრული და სამართალდამრღვევისათვის შეფარდებული. ის, აგრეთვე, მოიცავს სხვადასხვა მოქმედებას და ინტერვენციას, როგორცაა ზედამხედველობა, ხელმძღვანელობა და დახმარება, რომელიც ხორციელდება სამართალდამრღვევის სოციალური ადაპტაციისა და საზოგადოების უსაფრთხოების მიზნით.

პრობაციის ორგანო გულისხმობს ნებისმიერ კანონით განსაზღვრულ დაწესებულებას, რომელიც ზემოთ აღნიშნულ ვალდებულებებს ახორციელებს. იმის მიხედვით, თუ როგორ არის მოწყობილი ეროვნული საკანონმდებლო სისტემა, პრობაციის მუშაობა შესაძლოა აგრეთვე მოიცავდეს სასამართლოსა და სხვა ორგანოებისათვის ინფორმაციის მიწოდებას, რათა დაეხმაროს მათ სამართლიანი და სწორი გადაწყვეტილების მიღებაში; სამართალდამრღვევების ხელმძღვანელობას და დახმარებას საპატიმრო დაწესებულებაში, რათა მოახდინოს მათი მომზადება გათავისუფლებისა და საზოგადოებაში ხელახალი დამკვიდრებისათვის; მონიტორინგი და დახმარება გაუწიოს იმ პირებს, რომლებიც თავისუფლდებიან ვადაზე ადრე გათავისუფლების სისტემით; განახორციელოს აღდგენითი მართლმსაჯულების ინტერვენციები და დახმარება შესთავაზოს დაზარალებულებს.

რეაბილიტაცია ფართო ცნებაა და მოიცავს სხვადასხვა სახის ინტერვენციას, რომლებიც მიზნად ისახავს დანაშაულის ჩადენაზე ხელის აღებას და მსჯავრდებულის ქცევას კანონმორჩილ ადამიანად.

ხელახლა დამკვიდრება იწყება პატიმრობის პერიოდში. ეს არის მსჯავრდებულთა საზოგადოებაში დაბრუნების პოზიტიური და სათანადო მართვით განხორციელებული პროცესი. ამ

წესებში „ხელახლა დამკვიდრება“ ეხება ზედამხედველობის პერიოდს მას შემდეგ, რაც მსჯავრდებულმა დატოვა საპატიმრო, თუმცა, ჯერ კიდევ ექვემდებარება კანონით განსაზღვრულ გარკვეულ ვალდებულებებს, მაგალითად, პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემდგომ დაკისრებული პირობები. ამ ტერმინის განსხვავება უნდა მოხდეს ტერმინისაგან „გათავისუფლების შემდგომი თანადგომა“.

აღდგენითი მართლმსაჯულება მოიცავს სხვადასხვა მიდგომასა და პროგრამას, რომელიც ეფუძნება რამდენიმე ფუძემდებლურ ვარაუდს:

ა. რომ დანაშაულზე რეაგირებამ უნდა გამოასწოროს ის ზიანი, რაც დაზარალებულისათვის იქნა მიყენებული; ბ. სამართალდამრღვევებმა უნდა გაიგონ, რომ მათი ქმედება არ არის მისაღები და მან იქონია ფაქტობრივი შედეგები დაზარალებულსა და საზოგადოებაზე; გ. რომ სამართალდამრღვევებს შეუძლიათ და უნდა აიღონ კიდევ პასუხისმგებლობა თავიანთ ქმედებაზე; დ. დაზარალებულებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, გამოხატონ თავიანთი საჭიროებები და მონაწილეობა მიიღონ სამართალდამრღვევის მიერ საკუთარი ქმედების გამოსწორებისათვის ყველაზე უპრიანი გზების ძიებაში; ე. საზოგადოებას აქვს პასუხისმგებლობა, საკუთარი წვლილი შეიტანოს ამ პროცესში.

ზედამხედველობა მიუთითებს, ერთი მხრივ, დახმარებაზე, რომელიც აღმასრულებელი ორგანოს ან უფლებამოსილი პირის მიერ ხორციელდება და რომლის მიზანია, შეინარჩუნოს სამართალდამრღვევი საზოგადოებაში, მიიღოს ზომები, საჭიროებისამებრ, კონტროლის ჩათვლით, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სამართალდამრღვევი შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს და დადგენილ პირობებს. ზედამხედველობა შესაძლოა განხორციელდეს ნებაყოფლობით (სამართალდამრღვევის თხოვნით) ან სავალდებულო წესით.

დაზარალებული გულისხმობს პირს, რომელსაც მიადგა ფიზიკური ან მორალური ზიანი, ემოციური ტანჯვა ან ეკონომიკური დანაკარგი და რომელიც გამოწვეული იყო ისეთი ქმედებით ან უმოქმედობით, რამაც დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა. ტერმინი „დაზარალებული“

აგრეთვე შეიძლება მოიცავდეს უშუალო დაზარალებულის ოჯახს და მის კმაყოფაზე მყოფ პირებს.

მოხალისე არის პირი, რომელიც აღასრულებს საპრობაციო Eლონისძიებებს და რომლისთვისაც ეს საქმე არ არის ძირითადი სამსახური. ეს არ გამოირიცხავს მოხალისეთათვის მინიმალურ ანაზღაურებას მათ მიერ განხორციელებული სამუშაოს ხარჯების დასაფარავად.

დანართი 2

კომენტარი ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციაზე წევრ ქვეყნებს CM/Rec (2010) ევროპის პრობაციის წესების შესახებ

ევროპული კომიტეტი დანაშაულის პრობლემებზე (CDPC)
1075-ე შეხვედრა, 2010 წლის 20 იანვარი

დანაშაულის პრობლემებზე ევროპული კომიტეტის (CDPC) მიერ *ad hoc* მიღებული სამუშაო დავალების ფარგლებში სისხლის სამართლის საკითხებში თანამშრომლობის საბჭო (PC-CP)⁵⁴⁵ შეეხო პრობაციის სააგენტოების სტრუქტურას, როლსა და ადგილს ევროპული სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემებში. PC-CP-იმ მიიჩნია, რომ საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპული წესების რეკომენდაციებში #R(92) განმარტებული ტერმინი „პრობაცია“ საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების აღმასრულებელი მრავალი სახის სააგენტოს მოცვის მიზნით უნდა განიმარტოს მაქსიმალურად ფართოდ. PC-CP-იმ, ასევე, მიიჩნია, რომ, ვინაიდან, ევროპის საბჭოს მრავალ წევრ ქვეყანაში არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებთან მიმართებით ჩარევები ხორციელდება სპეციალური სააგენტოების მიერ და, ამასთან, რეკომენდაცია Rec(2008)11 სანქციებსა და ღონისძიებებს დაქვემდებარებულ არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებთან მიმართებით ევროპული წესების შესახებ მათ სპეციალურ საჭიროებებზე ვრცელდება, შესაბამისად, არასრულწლოვნები უნდა გამოირიცხონ ამ რეკომენდაციების რეგულირების სფეროდან.

CDPC-ის პლენარულ შეხვედრაზე (2009 წლის 12-16 ოქტომბერი), რომელზეც დამტკიცდა რეკომენდაციის პროექტი და მინისტრთა

⁵⁴⁵ თავმჯდომარე: სონია სნაკენი (ბელგია); წევრები: მარტა ფერერ პუიგი (ესპანეთი); ანტანას იატკევიციუს (ლიტვა); ირენ კოეკი (ავსტრია); ნატალია ხუტორსკაია (რუსეთის ფედერაცია); როგერ მაკგარვა (გაერთიანებული სამეფო); პაველ შტერნი (ჩეხეთის რესპუბლიკა); რიკარდო ტურინი ვიტა (იტალია); ანდრე ვალოტონი (შვეიცარია); სამეცნიერო ექსპერტიზა: რობერტ კანტონი (გაერთიანებული სამეფო); ანტონ ვან კალმთაუტი (ნიდერლანდები); დამკვირვებლები: თომას ლოუნგჟუისტი (ევროპული კომისია); ლეო ტიგესი (პრობაციის ევროპული ორგანიზაცია CEP). ინტერნეტწყარო: <http://www.coe.int/cm>

კომიტეტს გადაეგზავნა მისაღებად, რამდენიმე ეროვნულმა დელეგაციამ წუხილი გამოთქვა ტექსტში ტერმინის - „უნდა“ (ინგლისურად „shall“ - სავალდებულო) გამოყენებასთან დაკავშირებით, ნაცვლად ტერმინისა - „უნდა“ წარსულ დროში (ინგლისურად „should“ - რეკომენდებული). დელეგაციები მიიჩნევდნენ, რომ ტერმინის - „უნდა“ გამოყენების შემთხვევაში გარკვეული წესები სავალდებულო მოთხოვნებად იქცევა, რაც არარეალური იქნება მრავალ შემთხვევაში. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ ამ წესებმა უნდა წაახალისოს და არა დაადგინოს საუკეთესო პრაქტიკის სტანდარტები, რადგანაც ეს უფრო გონივრული და პრაქტიკული იქნება ევროპაში არსებული განსხვავებული პრობაციის პრაქტიკის გათვალისწინებით.

აღნიშნულთან მიმართებით უნდა ითქვას, რომ ამ სფეროში არსებულ მინისტრთა კომიტეტის მთელ რიგ რეკომენდაციებში, როგორცაა რეკომენდაცია #R(92)16 საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპული წესები, რეკომენდაცია Rec(2006)2 ევროპული ციხის წესების შესახებ, რეკომენდაცია Rec(2006)13 წინასწარი პატიმრობის გამოყენების, მისი აღსრულების პირობებისა და უფლებამოსილების გადამეტებისგან დაცვის გარანტიების შესახებ და რეკომენდაცია Rec(2008)11 სანქციებსა და ღონისძიებებს დაქვემდებარებულ არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებთან მიმართებით ევროპული წესების შესახებ, გამოყენებულია ტერმინი „უნდა“, ნაცვლად ტერმინისა - „უნდა“ წარსულ დროში. რეკომენდაციის დანართში წესების ნაკრების განსაზღვრის პრაქტიკა, რაც სახეზეა ზემოთ ჩამოთვლილ რეკომენდაციებში, არ ცვლის რეკომენდაციის სამართლებრივ ბუნებას. ის ემსახურება ძლიერი პოლიტიკური გზავნილის წარდგენას ეროვნული ხელისუფლების ორგანოებისთვის ამ სფეროში მათ პოლიტიკასა და პრაქტიკასთან მიმართებით.

შესაბამისად, იგივე პრაქტიკით მოქმედება შეთანხმდა წინამდებარე რეკომენდაციასთან მიმართებით, რომელიც ეფუძნება და განიხილება რეკომენდაცია #R(92)16-თან ერთობლიობაში, რათა მოუწოდოს წევრ ქვეყნებს მათი ეროვნული კანონმდებლობა და პრაქტიკა ამ სფეროში არსებულ ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოიყვანონ.

I ნაწილი: მოქმედებისა და გამოყენების სფერო, განმარტებები და ძირითადი პრინციპები

მოქმედებისა და გამოყენების სფერო

მიუხედავად იმისა, რომ პრობაცია არ არის მარტივად და ზუსტად განსამარტი, ის ნაცნობი ტერმინია, რომელიც ფართოდ და საერთაშორისოდესმითროგორცმინიშნებასამართალდამრღვევზე თემში განხორციელებული ზედამხედველობის ორგანიზებაზე და ორგანიზაციებზე (პრობაციის ორგანოები, პრობაციის სამსახურები), რომლებიც პასუხისმგებელი არიან ამ სამუშაოს შესრულებაზე. მრავალ ქვეყანაში სამართალდამრღვევებზე თემში განხორციელებული კანონისმიერი ზედამხედველობა პრობაციის მთავარი მახასიათებელია. პრობაცია, ასევე, გულისხმობს *პირობადებულობას*: თუკი ადამიანები კვლავ ჩადიან სამართალდარღვევას ან ვერ ასრულებენ კონკრეტულ პირობებს, ისინი შესაძლოა კვლავ წარუდგინონ სასამართლოს და განესაზღვროთ სასჯელი. ამ წესებში ასახული განმარტება განსაკუთრებით ხაზს უსვამს პრობაციის სამართლებრივ (*კანონისმიერ*) საფუძველს სისხლის სამართალდარღვევის საპასუხოდ სანქციებისა და ღონისძიებების აღსრულებისას; *ზედამხედველობას*, რაც მოიცავს მიმართულების მიცემასა და მხარდაჭერას, ისევე როგორც კონტროლს შესაბამის საქმეებზე; და, ბოლოს, ამ მუშაობის *მიზანს*, რაც არის როგორც სამართალდამრღვევთა სოციალური ინკლუზიის, ისე საზოგადოების უსაფრთხოების გაძლიერება. ეს წესები აღიარებს პრობაციის ფართო მნიშვნელობას, რათა მოიცვას ევროპის ფარგლებში პრობაციის ორგანოების მიერ განხორციელებული მრავალმხრივი საქმიანობა, გაითვალისწინოს პრობაციის განსხვავებული ტრადიციები, კონტინენტზე არსებული სხვადასხვა ორგანო და პრაქტიკა არა მხოლოდ იმ ქვეყნებში, სადაც პრობაცია კარგად არის განვითარებული, არამედ იქაც, სადაც ახალი სერვისები ჩნდება და ვითარდება.

ტერმინი „პრობაციის ორგანოები“ მოიცავს პრობაციის სამსახურებსა და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სოციალური მუშაობის სამსახურებს, რომლებიც არსებობს როგორც ეროვნულ, რეგიონულ, ისე ადგილობრივ დონეებზე. ეს წესები ვრცელდება სხვა ორგანიზაციებზეც, რომლებიც

ასრულებენ ამ წესებით გათვალისწინებულ ფუნქციებს, მათ შორის, არის სხვა სახელმწიფო, არასამთავრობო თუ კომერციული ორგანიზაციები.

პრობაციის ორგანოები აქ განიმარტება მათთვის დაკისრებულ პასუხისმგებლობაზე და ამოცანებზე მითითებით. ევროპის მასშტაბით პრობაციის ორგანოები ასრულებს ამოცანათა ფართო ნაირსახეობას, რაც ასახავს სხვადასხვა ქვეყანაში პრობაციის პრაქტიკის განსხვავებულ წარმომავლობასა და განვითარებას, ასევე, სამართლებრივ, სოციალურ და კულტურულ განსხვავებულობას. ეს ცნება პირდაპირ მიანიშნებს ყველაზე საერთო „ძირულ“ ამოცანებზე. ეს და სხვა ამოცანები უფრო დეტალურად არის განხილული წესებსა და კომენტარში. მართალია, პრობაციის ორგანოთა უმრავლესობა თავდაპირველად სამართალდამრღვევებთან სამუშაოდ შეიქმნა, თუმცა მრავალ ქვეყანაში დაზარალებულებთან მუშაობის პასუხისმგებლობაც, ასევე, ამ ორგანოებს განესაზღვრა. დანაშაულის შედეგად დაზარალებულთა მიმართ სახელმწიფოთა ზოგადი ვალდებულებები განსაზღვრულია წევრი ქვეყნების მიმართ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციაში Rec(2006)8 - დანაშაულის შედეგად დაზარალებულთა დახმარების შესახებ და მრავალ ქვეყანაში პრობაციის ორგანოებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ამ ვალდებულებების შესრულებაში.

ძირითადი პრინციპები

1. პრობაციის ორგანოები ფუნქციონირებს როგორც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის შემადგენელი ნაწილი. ისინი აღასრულებენ სასამართლოსა და სხვა შესაბამისი ორგანოების გადაწყვეტილებებს და მუშაობენ სხვა ორგანოებთან ერთად დანაშაულის შესამცირებლად. სამართალდამრღვევთან მუშაობისას პრობაციის ორგანოები გამოირჩევა მათი აქცენტებით დახმარებაზე, მიმართულების მიცემასა და დარწმუნებაზე. აქ პირადი ურთიერთობები ცენტრალურია. სახეზეა ავტორიტეტული კვლევითი მტკიცებულება იმის დასტურად, რომ ძლიერი პროფესიული ურთიერთობები ეფექტიანია სამართალდამრღვევის დამოკიდებულებებისა და ქცევის შეცვლისთვის. ასევე, არსებობს მტკიცებულება იმის

დასტურად, რომ ურთიერთობები ბევრად უფრო გავლენიანია, ვიდრე რომელიმე კონკრეტული მეთოდი ან ტექნიკა.

ტერმინი „ზედამხედველობა“ (სუპერვიზია) მოიცავს კონტროლს შესაბამის საქმეებზე. პრობაციის ორგანოები მაქსიმუმს აკეთებენ დანაშაულის განმეორების თავიდან ასაცილებლად და იმ შემთხვევებში, როდესაც დახმარება და მხარდაჭერა არ არის საკმარისი საზოგადოების დასაცავად ან სამართალდამრღვევი მათზე უარს ამბობს, აუცილებელი ხდება კონტროლის ღონისძიებები და მათ იყენებენ. იმავდროულად, პრობაციის ორგანოები არასდროს ახორციელებენ **მხოლოდ** მონიტორინგსა და კონტროლს, მაშინაც კი როდესაც ეს ზედამხედველობის აუცილებელი ნაწილია. იმ რწმენით, რომ ადამიანები იცვლებიან, პრობაცია მიზნად ისახავს მიაღწიოს რეაბილიტაციას სამართალდამრღვევებთან მუშაობით, მათ დასახმარებლად და შესაგულიანებლად, რათა იცხოვრონ კანონმორჩილი ცხოვრების წესით. ეს მოიცავს სამართალდამრღვევებისათვის შესაძლებლობების შექმნას, მათ დახმარებას, შეიძინონ ამ შესაძლებლობების რეალიზებისათვის საჭირო უნარები და მათ მოტივირებას ამ ყველაფრის განხორციელებისთვის. სოციალური ინკლუზია მართლმსაჯულების მოთხოვნა და პრობაციის პრაქტიკის ძირითადი მიზანია. პრობაციის თავდადებას სოციალური ინკლუზიისთვის შეუძლია წვლილი შეიტანოს დანაშაულის შემცირებაში.

2. პრობაციის პერსონალმა ყოველთვის უნდა გაითვალისწინოს სამართალდამრღვევის უფლებები. *მინიმალური ჩარევის* პრინციპი უნდა გავრცელდეს იმგვარად, რომ სამართალდამრღვევის უფლებების შეზღუდვა არ იყოს იმაზე მეტი, ვიდრე ამას სამართალდარღვევის სიმძიმე და/ან წარმოქმნილი რისკი მოითხოვს. თუკი სამართალდამრღვევი მნიშვნელოვან რისკს ქმნის, რაც პირდაპირ არ უკავშირდება თავდაპირველი სამართალდარღვევის ან სასჯელის სიმძიმეს, ამასთან გამკლავება უნდა მოხდეს მდგომარეობის შესატყვისი სხვა პროცედურით, როგორც არის ფსიქიკურ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პროცედურები. მათი უფლებები არ უნდა შეიზღუდოს მხოლოდ მათი დანაშაულებრივი ქცევის გამო. დანაშაულის განმეორებით ჩადენის რისკისა და უფრო კონკრეტულად, მძიმე ზიანის მიყენების რისკის შემცირების მცდელობისას სამართალდამრღვევის

უფლებები ზოგჯერ უნდა შეიზღუდოს. კერძოდ კი არის შემთხვევები, როდესაც მისი უფლება გადაადგილების თავისუფლებაზე შეიძლება შეიზღუდოს და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებაც შეიკვეცოს. ეს წესები აღიარებს, რომ სამართალდამრღვევის უფლებები შესაძლოა ამგვარ შეზღუდვას დაექვემდებაროს, მაგრამ, იმავდროულად, დაჟინებით უთითებს, რომ მათი უფლებების პატივისცემა ყოველთვის აუცილებლად გასათვალისწინებელია. უფლებები უნდა შეიზღუდოს მხოლოდ ლეგიტიმური სისხლისსამართლებრივი მიზნისთვის აუცილებელ ფარგლებში. სამართალდამრღვევთა უფლებების პატივისცემა მათი სოციალური ინკლუზიის წინაპირობაა და ეხმარება მათ რეაბილიტაციას.

3. ზოგიერთ იურისდიქციაში პრობაციის ორგანოები სერვისებს თუ უშუალოდ დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებს სთავაზობენ, ზოგიერთ იურისდიქციაში ისინი ხშირად მუშაობენ სხვა ორგანიზაციებთან ან თანამშრომლობენ ცალკეულ პირებთან, რომლებიც დაზარალებულებს მხარდაჭერას სთავაზობენ. ეს წესები პრობაციის ორგანოებისგან მოითხოვს რეალური და პოტენციური დაზარალებულების უფლებების დაცვას და მათი ინტერესების გათვალისწინებას თავიანთ საქმიანობაში. დაზარალებულთა მიმართ პრობაციის ორგანოების პასუხისმგებლობის საკითხები ასახულია ამ წესების VI ნაწილში.

4. **არადისკრიმინაციული** მიდგომის პრინციპი აღიარებს, რომ პრობაციის სერვისები იქმნება და მიეწოდება სერვისების მიმღებთა უმრავლესობის პირობების გათვალისწინებით. თუმცა, ასევე, არ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ერთი და იგივე სერვისი ყველას თანაბრად ესადაგება. მაგალითად, ზედამხედველობის მექანიზმი, რომელიც შეიძლება შესატყვისი იყოს მამაკაცების შემთხვევაში, შეიძლება ყოველთვის შესაბამისი არ იყოს ქალებისთვის. უსამართლო დისკრიმინაცია შეიძლება ემყარებოდეს სხვა საფუძვლებსაც, მათ შორის, სქესს, რასას, კანის ფერს, შესაძლებლობის შეზღუდულობას, ენას, რელიგიას, სექსუალურ ორიენტაციას, პოლიტიკურ ან სხვა მოსაზრებებს, მოქალაქეობას, სოციალურ წარმომავლობას, ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილებას, საკუთრებას, დაბადებას ან სხვა სტატუსს. ვინაიდან დისკრიმინაცია შესაძლოა ხშირად იყოს არაპირდაპირი ან გაუთვალისწინებელი, სააგენტოებმა პერიოდულად

უნდა გადახედონ თავიანთ პოლიტიკას და პრაქტიკას, რათა დარწმუნდნენ, რომ მას არ მოჰყვება დისკრიმინაციული შედეგები. ნებისმიერი ახალი პოლიტიკა ან პრაქტიკა რუტინულად უნდა ექვემდებარებოდეს ამგვარ „თანასწორობის შეფასებას“. ასევე, მიუღებელი და უსამართლოა განსხვავებულობის გაზვიადება და იმის ვარაუდი, რომ (მაგალითად) ყველა ეთნიკური უმცირესობის ჯგუფებს იგივე საჭიროებები აქვთ და აუცილებლად განსხვავდებიან უმრავლესობისგან. ვინაიდან **ყველას** აქვს სქესი, რასა, კანის ფერი, ენა და ა.შ., ადამიანებთან მუშაობა ამა თუ იმ ჯგუფისადმი მათი კუთვნილების საფუძველზე ხშირად წარმოშობს უსამართლო დისკრიმინაციას. ყველას მიმართ სათანადო და თანასწორი მოპყრობის უზრუნველსაყოფად სერვისებმა სრულად უნდა გაითვალისწინოს **ინდივიდუალური** გარემოებები და საჭიროებები.

5. ეს ეხება #2 ძირითადი პრინციპის უშუალო აღსრულებას. მართლმსაჯულების ორგანოს გადაწყვეტილებით უნდა განისაზღვროს კონკრეტულ საქმეზე უფლებების შესაბამისი შეზღუდვა (ტერმინი „მართლმსაჯულების“ აქ მოიცავს პროკურატურის ორგანოს, რომელიც ზოგიერთ იურისდიქციაში წყვეტს პრობაციის ჩართულობის ფორმასა და ხარისხს, განსაკუთრებით როდესაც ამგვარ ჩართულობას უფრო ღონისძიების სახე აქვს, ვიდრე სანქციის).

უფლებები შეიძლება შეიზღუდოს როგორც სასჯელი სამართალდარღვევისთვის და/ან საზოგადოების უსაფრთხოების დასაცავად. როდესაც უფლებები იზღუდება საზოგადოების მომავალი სამართალდარღვევისაგან დასაცავად, ამას წინ უნდა უძღოდეს სამართალდამრღვევთან დაკავშირებული რისკის სათანადო და ამომწურავი შეფასება, შეფასების ხელმისაწვდომი საუკეთესო მეთოდების გამოყენებით (იხილეთ 66-ე წესი და შესაბამისი კომენტარი). მართლმსაჯულების ორგანოს გადაწყვეტილების აღსრულებისას პრობაციის ორგანოებმა არ უნდა შეზღუდონ სამართალდამრღვევის უფლებები აუცილებელ შედეგებზე მეტად და კანონიერი გზით დაკისრებული სანქციებისა და ღონისძიებების ფარგლებს მიღმა.

ზოგიერთ ქვეყანაში გადაწყვეტილებები შეიძლება მიიღონ სხვა ორგანოებმაც, მაგალითად, როგორც სასჯელაღსრულების

სისტემის ორგანოებმა. უნდა არსებობდეს ამგვარი ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობა.

6. როდესაც სამართალდამრღვევის ჩართულობისთვის აუცილებელია მისი თანხმობა, პრობაციის პერსონალი უნდა დარწმუნდეს, რომ სამართალდამრღვევი იაზრებს საკუთარ უფლებებს და თანხმობის გაცემის (ან თავის შეკავების) თანმდევ შედეგებს. ეს სამართალდამრღვევებს გასაგებად უნდა განემარტოთ და მათ მიერ ამის გაგებისთვის სათანადო ძალისხმევით იმოქმედონ. მაშინაც კი, როდესაც თანხმობის მოპოვების ფორმალური ვალდებულება არ არსებობს, პრობაციის პერსონალმა მაქსიმუმი უნდა გააკეთოს სამართალდამრღვევის მიერ ამის გასააზრებლად და, შესაძლებლობის ფარგლებში, მათი თანხმობის მოსაპოვებლად იმ საკითხებზე, რაც მათ ეხება. მართალია პრობაციის პერსონალის მოვალეობა, თავიდან აიცილოს სამართალდარღვევები, ხშირად მოითხოვს მოქმედებას სამართალდამრღვევის ნების საწინააღმდეგოდ, ეს სამართალდამრღვევს უნდა განემარტოს და სათანადო ძალისხმევა გატარდეს იმისთვის, რომ ამ გადაწყვეტილების ლეგიტიმურობის მიმღებლობა იქნეს მოპოვებული. არის რა ეს ეთიკური პრინციპი, ეს მიდგომა, ასევე, აძლიერებს თანამშრომლობის შესაძლებლობას.

7. მართალია ბრალულობის დადგენამდე პრობაციის ჩართულობა შეზღუდულია ზოგიერთ იურისდიქციაში, სხვაგან სასამართლო ორგანოები უფლებამოსილი არიან დაავალონ პრობაციის ორგანოს პროცესში ჩართვა სახელმწიფო ბრალდებამდე ან სასამართლო განხილვამდე, ან საერთოდ მათ ნაცვლად. ეს პრინციპი გულისხმობს, რომ ბრალდებული უდანაშაულოდ ითვლება და, შესაბამისად, ასეთ გარემოებებში პრობაციის ნებისმიერი ჩართულობა დამოკიდებული უნდა იყოს მათ ინფორმირებულ თანხმობაზე. ამგვარი თანხმობის გაცხადება არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ბრალის აღიარებად. ამ წესში „ინტერვენცია“ არ მოიცავს მართლმსაჯულების ორგანოებისთვის ინფორმაციის მიწოდებას - მაგალითად, ანგარიშის მომზადების გზით.

8. პრობაციის ორგანოებს მრავალი ამოცანა აქვთ, კერძოდ კი ჩართული არიან სასამართლო გადაწყვეტილებების

აღსრულებაში, საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვასა და სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობაში. შესაბამისად, მათი საქმიანობის უდიდეს ნაწილს, მაგრამ არა სრულად, გავლენა აქვს ადამიანის უფლებებზე. აქედან გამომდინარე, ამ ორგანოთა მოვალეობები და ამოცანები უნდა ემყარებოდეს ნათელ სამართლებრივ საფუძველს საკუთარი უფლებამოსილებისა და ანგარიშვალდებულების დასადგენად.

9. ზოგიერთ იურისდიქციაში პრობაციის ამოცანებს სხვა ორგანოები ახორციელებენ, მათ შორის, სხვა საჯარო უწყებები, დამოუკიდებელი, საქველმოქმედო ან არასამთავრობო ორგანიზაციები. ზოგჯერ კომერციული ორგანიზაციებიც მონაწილეობენ ამგვარ საქმიანობაში. ეს პრინციპი ადასტურებს, რომ მიუხედავად იმისა, თუ როგორ ხდება სერვისების მიწოდება, მთავრობა ან საჯარო ორგანო ინარჩუნებს პასუხისმგებლობას იმის უზრუნველყოფაზე, რომ ეს სათანადოდ და ამ წესების შესაბამისად ხორციელდება. შესაბამისად, საჯარო უწყებებმა შეიძლება სხვა ორგანიზაციებსა და ინდივიდებს მიანდონ ეს საქმე, მაგრამ უნდა არსებობდეს ზედამხედველობისა და ანგარიშვალდებულების ძლიერი და ადეკვატური სისტემა, რაც საჯარო უწყებებს შესაძლებლობას მისცემს შეინარჩუნონ პასუხისმგებლობა, უზრუნველყონ ხარისხი და სტანდარტები.

10. ეს პრინციპი ადასტურებს, რომ სამართლიან და ჰუმანურ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში პრობაციის მუშაობა აღიარებული უნდა იყოს საკვანძო ელემენტად. ამგვარი მუშაობა ითხოვს მნიშვნელოვან ცოდნასა და უნარებს და უნდა ფლობდეს სტატუსს, რომელიც აღიარებს მის ღირებულებასა და პრაქტიკოსთა ექსპერტიზას. ასევე, ნათელია, რომ ამ ორგანოებს ადეკვატური რესურსები უნდა გააჩნდეთ თავიანთი ვალდებულებების შესასრულებლად. ისევე როგორც ციხეებია გადატვირთული მრავალ ქვეყანაში, რაც პატიმართა უფლებებს რისკის ქვეშ აყენებს და ზღუდავს კონსტრუქციული მუშაობის შესაძლებლობას, პრობაციაც შეიძლება „გადაიტვირთოს“ და ეს საფრთხის ქვეშაყენებს მის პოტენციალს, დაიცვას საზოგადოებრივი უსაფრთხოება და იმუშაოს სამართალდამრღვევთა წარმატებით რეაბილიტაციაზე.

11. გადაწყვეტილების მიმღებმა ორგანოებმა უნდა აღიარონ

და დაავასონ პრობაციის პერსონალის ცოდნა და უნარები, რაც მათ ეხმარებათ სამართლიანი და ეფექტიანი გადაწყვეტილების მიღებაში. პრობაციის პერსონალს შეუძლია შესთავაზოს ინფორმაცია და მოსაზრება დანაშაულის ჩადენის მიზეზებზე, დანაშაულის განმეორებით ჩადენის რისკზე, ზიანის რისკზე, ამ რისკების შემამცირებელ შესაძლო ინტერვენციებზე და, ზოგადად, კონკრეტულ საქმეზე სხვადასხვა გადაწყვეტილების კონკრეტულ შედეგებზე. კერძოდ კი პრობაციის პერსონალს შეუძლია რჩევა მისცეს ამა თუ იმ სამართალდამრღვევის შესაბამისობაზე საზოგადოებრივი ზედამხედველობისათვის. მართალია, მე-11 წესი მოითხოვს გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოსგან პრობაციის ორგანოების ექსპერტიზისა და გამოცდილების პატივისცემას და მათგან მიღებული რჩევის ყურადღებით გათვალისწინებას, თუმცა ეს წესი არ უნდა განიმარტოს იმგვარად, თითქოს რეკომენდაციას უწევს სასამართლო ორგანოების დამოუკიდებლობაში ჩარევას, რომლებიც, თავის მხრივ, დამოუკიდებლად წყვეტენ, გაითვალისწინონ თუ არა და რა ფარგლებში გაითვალისწინონ ეს რჩევა.

მრავალ იურისდიქციაში პრობაციის პერსონალი, ასევე, უფლებამოსილია მათი სამუშაოს პროგრესის შესახებ ანგარიში ჩააბარონ კომპეტენტურ ორგანოებს და გარკვეულ გარემოებებში ამ ორგანოებისგან მოითხოვონ დამატებითი მითითებები ან ინსტრუქტაჟი.

12. 1-ელი წესი სოციალურ ინკლუზიას განამტკიცებს როგორც პრობაციის პრაქტიკის წამყვან პრინციპს. ეს წესი აღიარებს, რომ თუკი მიღწეულ უნდა იქნეს სამართალდამრღვევის სოციალური ინკლუზია, პრობაციამ მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლოს მრავალ სხვა უწყებასთან. ორგანიზაციებს შეიძლება პრობაციის რჩევა სჭირდებოდეთ, რათა უზრუნველყონ სამართალდამრღვევთათვის მათი სერვისების მზა ფორმით და თანასწორი ხელმისაწვდომობა.

სამართალდამრღვევთა კომპლექსური საჭიროებები, ასევე, აუცილებელს ხდის კოორდინირებულ და შემავსებელ ინტერდისციპლინურ მუშაობას. მთელი რიგი პროფესიების განსხვავებული უნარები და პერსპექტივები თემში სამართალდამრღვევებთან მუშაობისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მხარდაჭერის განუყოფელი ნაწილია.

13. პრობაციის ორგანოებმა უნდა შეაფასონ თავიანთი საქმიანობა მათ ეროვნულ კანონმდებლობაში ასახულ პრინციპებთან და სტანდარტებთან მიმართებით. ეს შესაძლოა, ასევე, განხილულ იქნეს, როგორც სოციალური ინკლუზიის ასპექტი - იმის უზრუნველყოფის გზა, რომ სამართალდამრღვევების უფლებები მაქსიმალურად შენარჩუნებულია დანაშაულთან და საზოგადოების უსაფრთხოებასთან შესაბამისობაში. საერთაშორისო საზოგადოება ევროპის საბჭოს მეშვეობით ადგენს სტანდარტებს ადამიანის უფლებებზე დაყრდნობით, რაც ქვეყნებს შესაძლებლობას აძლევს თავიანთი პრაქტიკა შეადარონ სხვა ქვეყნებისას და გამოიყენონ ეს როგორც შემოწმება არაპროპორციული და სხვაგვარად არაეთიკური ინტერვენციის საწინააღმდეგოდ. რეკომენდაციაში # R(97)12 *საწიგებისა და ღონისძიებების აღსრულების პროცესში ჩართული პერსონალის შესახებ II* დანართში ასახულია ამ ეთიკური სტანდარტების უმრავლესობა.

14. ეს შესაძლოა განხილული იქნეს, როგორც ანგარიშვალდებულების კიდევ ერთი ასპექტი. პრობაციის ორგანოები ანგარიშვალდებულები უნდა იყვნენ არამხოლოდ სახელმწიფო ორგანოების წინაშე, არამედ მათი მომსახურების მიმღებთა წინაშე. კონკრეტული ორგანოს ლეგიტიმურობისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია, რომ ის პასუხობდეს ადამიანებს, რომლებზეც მისი გადაწყვეტილებები და პრაქტიკა გავრცელდა. მომსახურების მიმღებნი ინფორმირებული უნდა იყვნენ გასაჩივრების შესაძლებლობის შესახებ და მოქნილი და მიუკერძოებელი პროცედურა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს მათთვის. ეს უფრო სრულად არის განხილული ამ წესების VII თავში.

15. ეს მე-8 და მე-9 წესებიდან გამომდინარე წესია. რადგანაც პრობაციის პრაქტიკა კანონს უნდა ემყარებოდეს, უნდა არსებობდეს ინსპექტირებისა და მონიტორინგის ადეკვატური სისტემა სათანადო ანგარიშვალდებულების უზრუნველსაყოფად. ამ გზით სახელმწიფო უწყებები და საზოგადოება დარწმუნდება, რომ პრობაციის პრაქტიკა ისეთია, როგორც უნდა იყოს. ეს წესი, ასევე, მიუთითებს დამოუკიდებელ მონიტორინგზე. მენეჯერების მიერ თავიანთი ვალდებულების ფარგლებში მიმდინარე რუტინულ ინსპექტირებასთან ერთად, ეს ორგანოები ღია უნდა იყვნენ დამოუკიდებელი ორგანოების მხრიდან კითხვებისა

და შემოწმებისათვის. სახელმწიფო ორგანოების მხრიდან გამჭვირვალე ინსპექტირება და, ასევე, ომბუცმენის ან ადამიანის უფლებათა დამცველის დამოუკიდებელი მონიტორინგი იმ საშუალებებს შორის არის, რითაც ეს მიიღწევა.

ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ პრობაციის ორგანოებს შეეძლოთ შესაბამისად ანგარიშვალდებული იყვნენ კომპეტენტური ორგანოების წინაშე კონკრეტულ საქმეზე გადაწყვეტილებების აღსრულების გზების შესახებ. ეს შესაძლოა მოიცავდეს, მაგალითად, ზედამხედველობის ქვეშ მყოფი პირების შესახებ „პროგრესის ანგარიშის“ წარდგენას.

16. პრობაციის საუკეთესო პრაქტიკა მტკიცებულებაზე დამყარებული უნდა იყოს. კერძოდ კი უნდა ხდებოდეს პრაქტიკის კვლევა გაცხადებული მიზნების მიღწევისთვის მათი ეფექტიანობის განსასაზღვრად. კვლევა უნდა იძიებდეს პოლიტიკისა და პრაქტიკის სხვა შედეგებსაც, რომელთაგან ზოგი შესაძლოა არ იყოს განზრახი. კვლევა უნდა იყოს ამომწურავი და მიუკერძოებელი. უნივერსიტეტებისა და სხვა ცენტრების მონაწილეობამ კვლევაში შეიძლება უზრუნველყოს მიუკერძოებლობა და ავტორიტეტი მოუპოვოს ამგვარ შესწავლას. კვლევის მიგნებები საჯარო უნდა იყოს, რადგანაც მნიშვნელოვანია, რომ კვლევის მიგნებებმა წარმართოს პოლიტიკისა და პრაქტიკის განვითარება.

17. მთელ რიგ ქვეყნებში შეინიშნება საზოგადოების ნაკლები ინფორმირებულობა იმის შესახებ, თუ რას აკეთებენ პრობაციის ორგანოები. პრობაცია იშვიათად იქცევა საზოგადოების ყურადღებას, ისე როგორც, მაგალითად, სასჯელაღსრულების სისტემა. ეს პრინციპი მოუწოდებს შესაბამის უწყებებსა და პრობაციის ორგანოებს „ჩემპიონი“ გახადონ პრობაცია - იმუშაონ მედიასთან, აუხსნან თუ რის გაკეთებას ცდილობს პრობაცია, რას აღწევს და რატომ არის ეს მნიშვნელოვანი. სახელმწიფო ორგანოები თავიანთი ამოცანების განსაზღვრისას უნდა მოქმედებდნენ კარგი წარმოსახვით და შემოქმედებითად, რათა გააძლიერონ პრობაციის საქმიანობის შესახებ საზოგადოების გაცნობიერება და ნდობა.

II ნაწილი: ორგანიზაციული მოწყობა და პერსონალი

ორგანიზაციული მოწყობა

18. II ნაწილი აღიარებს ორგანიზაციული მოწყობის, პერსონალის, მართვის ფორმისა და რესურსების მნიშვნელოვნებას პრობაციის პრინციპების განხორციელებისას. ამ ინფრასტრუქტურის გარეშე პრობაცია ვერ შეძლებს მიზნების მიღწევას და საკუთარი მნიშვნელოვნების დემონსტრირებას. მე-18 წესი ადასტურებს, რომ პრობაციის მნიშვნელოვნებისა და ღირებულების აღიარების მისაღწევად საჭიროა მოწესრიგებული და ადეკვატური რესურსის მქონე ორგანიზაცია .

19. სერვისის მიწოდება სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა გზით იმართება. როგორც არ უნდა იყოს წყობა და ადმინისტრირება, პოლიტიკა და პრაქტიკა უნდა ეფუძნებოდეს ნათელ წესებსა და სახელმძღვანელო მითითებებს, რომლებიც რეგულარულად უნდა გადაიხედოს და განახლდეს საჭიროებისამებრ. ამგვარი ინსტრუქციების სტატუსი ნათელი უნდა იყოს - მაგალითად, ხშირად სახეზეა განსხვავებები შესასრულებელ კანონებსა და განკარგულებებს შორის; ასევე, სახელმძღვანელო მითითებებსა, რომლებიც უნდა განიმარტოს და ამოქმედდეს, და ანგარიშგასაწევ რჩევებს შორის. ამან კი არ უნდა შეაფერხოს პერსონალი, არამედ პირიქით - წახალისოს, რათა გამოიყენონ მათი პროფესიული შეფასების უნარი ამ ინსტრუქციების იმპლემენტაციისას.

20. მართალია, პრობაციის ორგანოები საჯარო სექტორის ნაწილია, ეს წესი აღიარებს, რომ ბევრ ქვეყანაში პრობაციის ამოცანების ადმინისტრირებასა და განხორციელებაში კერძო ორგანიზაციები არიან (არასამთავრობო, საქველმოქმედო და კომერციული) ჩაბმული. როდესაც მომსახურებები ამ გზით ხორციელდება, სახელმწიფო ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ამას სათანადო ორგანიზაციები ახორციელებდნენ. დავალების მიმცემმა უნდა მოიკვლიოს ასეთი ორგანიზაციის რეპუტაცია და სახელი და უნდა არსებობდეს პროცედურა ადეკვატური მოკვლევისა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველსაყოფად. მომსახურების მიწოდების სტანდარტები თანაბრად მაღალი უნდა იყოს და უნდა იყოს ასეთად აღიარებული როგორც კერძო/ დამოუკიდებელ, ისე საჯარო სექტორში.

პერსონალი

21. ეს წესი მიუთითებს, რომ პრობაციის პერსონალს უნდა ჰქონდეს სტატუსი და პატივისცემა, რაც ასახავს მათი სამუშაოს მნიშვნელოვნებას, მათ უნარებსა და ცოდნას. რადგანაც პრობაციის სააგენტოების მუშაობის შესახებ ინფორმირებულობა ძალიან მწირია (იხილეთ კომენტარი მე-10 წესზე), სხვა პროფესიონალებმა და საზოგადოების წევრებმა ხშირად საკმარისად კარგად არ იციან პრობაციის პერსონალის ღირსშესანიშნავი ექსპერტიზის შესახებ. კარგი მენეჯმენტი, ადეკვატური რესურსები, პერსონალის შერჩევის ნათელი პროცედურა, პროფესიული განათლების მაღალი სტანდარტები და სწავლება, ანაზღაურება, რომელიც ასახავს პერსონალის უნარებსა და შესაძლებლობებს - ყველაფერი ეს აუცილებელია იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პრობაციის ორგანოებმა და მათმა პერსონალმა მოიპოვონ სათანადო დონის სტატუსი, თავდაჯერება და პატივისცემა.

უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე პრობაციის სამსახურებში ხშირად დასაქმებულია სხვადასხვა ტიპის პერსონალი - მათ შორის, ვინც პასუხისმგებელია სხვადასხვა სახის მომსახურების მიწოდებაზე, მენეჯერები, მხარდამჭერი თანამშრომლები და ადმინისტრატორები და ეს წესები მათზეც ვრცელდება.

22. პერსონალის შერჩევა უნდა იყოს სამართლიანი და ნათელი და ყოველმხრივ უნდა პასუხობდეს კარგი დასაქმების პრაქტიკის პრინციპებს. პრობაციის ორგანოებმა მაქსიმალურად ნათლად უნდა განსაზღვრონ, რა ხარისხსა და მახასიათებლებს მოითხოვენ და რას შეამოწმებენ შერჩევისას. ინტელექტუალური შესაძლებლობებისა და სათანადო განათლების დონესთან ერთად შერჩევისას უნდა შემოწმდეს პირადი მახასიათებლები, როგორც არის კეთილსინდისიერება, პიროვნული მდგრადობა, ჰუმანურობა, მოთმინების უნარი და შემწყნარებლობა. პროცედურებით შესაძლებელი უნდა იყოს კანდიდატის პოტენციალის შემოწმება, რამდენად შეუძლია მან სარგებელი მიიღოს საბაზისო სწავლებისგან და ცოდნისგან, რომელიც მასზე დაკისრებული სამუშაოს შესრულებისთვის სჭირდება.

შერჩევა უნდა ეფუძნებოდეს თანაბარი შესაძლებლობების საუკეთესო პრინციპებს. თანაბარი შესაძლებლობების არსებობა უნდა სცდებოდეს კვოტების დადგენას. როდესაც კონკრეტული

ჯგუფები არ არის წარმოდგენილი პერსონალში, [პრობაციის] ორგანოებმა უნდა გამოარკვიონ, თუ რატომ ხდება ეს და მიიღონ ზომები მიმართვის შემაფერხებელი გარემოებებისა თუ ბარიერების აღმოსაფხვრელად იმგვარად, რომ ყველა ჯგუფს სამართლიანი შესაძლებლობა ჰქონდეს დასაქმებისთვის. ეს მოიცავს მომართვიანობისა და დანიშვნის გარკვეულ მონიტორინგს, ასევე, პერსონალის მიერ პრობაციის ორგანოების დატოვების მიზეზების შესწავლას. პერსონალი უნდა ასახავდეს იმ თემის მახასიათებლებს, რომელსაც ემსახურება და ამით წვლილი უნდა შეჰქონდეს [პრობაციის] სააგენტოს ლეგიტიმაციაში. [პრობაციის] ორგანოები უნდა აღიარებდნენ პერსონალში განსხვავებული ჯგუფის ღირებულებებსა და სიძლიერეს.

ვინაიდან პრობაციის განმსაზღვრელი ღირებულებები მოიცავს რწმენას ადამიანის შეცვლის შესაძლებლობაში და ყოვლილი სამართალდამრღვევების სოციალური ინკლუზიის მნიშვნელოვნებას, წარსულში მსჯავრდება ან ნასამართლობა ავტომატურად არ უნდა კრძალავდეს პირის დანიშვნას. პირიქით, ყოვლილ სამართალდამრღვევს შეუძლია უნიკალური წვლილი შეიტანოს პრობაციის მუშაობაში სამართალდარღვევის, დეზისტანსისა (დანაშაულებრივი ქცევის შეწყვეტისა და ამის შენარჩუნების) და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის გავლის საკუთარი გამოცდილების გათვალისწინებით. დანიშვნის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას გასათვალისწინებელია: ა) ჩადენილი დანაშაულის სახე და სიმძიმე; ბ) დანაშაულის ჩადენიდან გასული დრო; გ) განმცხადებლის დამოკიდებულება საკუთარი ნასამართლობისადმი.

23. პრობაციის სხვადასხვა თანამშრომელს სხვადასხვა ფუნქცია აქვს და, შესაბამისად, საჭირო ხდება განათლებისა და სწავლების სხვადასხვა ხარისხი. საკუთარი კარიერის სხვადასხვა ეტაპზე განათლება და სწავლება ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველასთვის მიწოდებული მომსახურების საუკეთესო ხარისხის უზრუნველსაყოფად. ეს უნდა უკავშირდებოდეს მათ ამოცანებსა და პასუხისმგებლობას და სასარგებლო იყოს პროფესიული განვითარებისთვის.

24. საბაზისო სასწავლო პროგრამა უნდა ეფუძნებოდეს ამ სამუშაოს შესრულებისთვის აუცილებელი უნარების, ცოდნისა

და ღირებულებების კარგად გააზრებას. ვინაიდან სააგენტოში საჭიროა სხვადასხვა როლი და ექსპერტიზა სხვადასხვა სფეროში, ყველა თანამშრომელს უნდა ჰქონდეს საკუთარი როლის შესაბამისი განათლებისა და სწავლების მიღების შესაძლებლობა. სასწავლო ღონისძიებებზე ან „სამუშაო ადგილზე,“ სწავლებაზე დასწრება ხშირად მეტად ღირებულია, მაგრამ არ არის საკმარისი: პერსონალი უნდა შეფასდეს, რათა განისაზღვროს, მიაღწია თუ არა საჭირო სტანდარტს. ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ პერსონალს ჰქონდეს წვდომა კვალიფიკაციაზე, რომელიც დაადასტურებს კომპეტენციის ამადლებას. რადგან პრობაციის პერსონალი ისწრაფვის შესაბამისი პროფესიული კვალიფიკაციისკენ, ეს კვალიფიკაცია უნდა გახდეს დამოუკიდებელი გარემოწოდების საგანი, როგორც მათი ხარისხის გარანტი და აღიარებული უნდა იყოს პრობაციის სექტორში.

25. საბაზისო სწავლება პერსონალს იმგვარად უნდა ამზადებდეს, რომ მან სანდოდ შეძლოს საკუთარ ახალ პროფესიულ როლში საქმიანობა. სამუშაო ადგილზე სწავლებაც ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა თანამშრომლისთვის. ახალი კანონმდებლობის, პოლიტიკის, პრაქტიკისა და სხვა შესაბამისი განვითარების გათვალისწინება აუცილებელია. იმავდროულად, უნდა არსებობდეს სწავლება, რომელიც სააგენტოს მოთხოვნისამებრ პერსონალს შესაძლებლობას მისცემს შევიდეს ახალ როლებში და თავად იზრუნოს საკუთარ განგრძობად პროფესიულ განვითარებაზე.

26. პრობაციის სამუშაო მოიცავს შეფასების შედეგად დასკვნების გაკეთებას და გადაწყვეტილებების მიღებას. მიუხედავად იმისა, რომ პერსონალის ქმედებები გაწერილია კანონითა და სააგენტოს პოლიტიკით, პერსონალმა უნდა გაიაროს სწავლება და წახალისებული უნდა იყოს, გამოიყენონ თავიანთი პროფესიული შეფასებითი დასკვნები ვალიდური გადაწყვეტილებების მისაღებად, ანგარიშვალდებულების საჭიროების აღიარებით.

27. ეს წესი ვრცელდება გარკვეული კატეგორიის სამართალდამრღვევებზე, რომლებიც მიდრეკილი არიან ჩაიდინონ გარკვეული კატეგორიის სამართალდარღვევები (მაგალითად, სქესობრივი დანაშაულები, ძალადობრივი დანაშაულები) და/ან ვისი დანაშაულებრივი ქცევაც ასოცირდება

მდგრად სირთულეებთან (მაგალითად, ნარკოტიკული საშუალებების ან ალკოჰოლის მოხმარება, სამართალდამრღვევები ფსიქიკური პრობლემებით). სააგენტოებს ამგვარ სპეციფიკურ საქმეებზე სამუშაოდ შეუძლიათ სპეციალისტები პერსონალში გამოყონ. ამგვარ სპეციალისტს სჭირდება კონკრეტული უნარები და ცოდნა. სწორედ სააგენტოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ პერსონალი სათანადოდ იყოს მომზადებული.

შესასრულებელი სამუშაოს სპეციალიზებული განყოფილებისათვის გადაცემის ფარგლები განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით. მაშინაც კი, როდესაც სპეციალიზებული განყოფილება არსებობს, მთელ პერსონალს საკმარისი ცოდნა უნდა გააჩნდეს კონკრეტული სამართალდარღვევების შესახებ მათ შესაფასებლად, გადამისამართებისთვის და სპეციალიზებულ განყოფილებასთან ეფექტიანად მოლაპარაკებისთვის.

28. ეს წესი მჭიდროდ უკავშირდება მე-4 წესში ასახულ ძირითად პრინციპს და აღიარებს, რომ სწავლება უნდა ითვალისწინებდეს განსხვავებულობას და ინდივიდუალიზებას. საბაზისო სასწავლო პროგრამით პერსონალი უნდა მომზადდეს იმგვარად, რომ იმუშაოს განსხვავებულ სამართალდამრღვევებთან და გაითვალისწინოს განმასხვავებელი უნარები, რაც საჭიროა კონკრეტულ სამართალდამრღვევებთან ან დაზარალებულთან სამუშაოდ. მაგალითად, ახალგაზრდებთან ეფექტიანი მუშაობისთვის შესაძლოა საჭირო იყოს მეტად განსხვავებული უნარები იმისგან, რაც საჭიროა ზრდასრულებთან სამუშაოდ. ქალებს შესაძლოა განსაკუთრებული საჭიროებები ჰქონდეთ. კვლევები გვთავაზობს, რომ ქალი სამართალდამრღვევები უფრო ხშირად იყვნენ მსხვერპლნი წარსულში, ვიდრე მამაკაცები. მათ, ასევე, შესაძლოა ჰქონდეთ შვილებზე ზრუნვის პასუხისმგებლობა. ეს გარემოებები, რომლებიც შესაძლოა სახეზე იყოს მამაკაცების შემთხვევაშიც, დღის წესრიგში აყენებს ზედამხედველობის განსხვავებული ფორმით განხორციელების საჭიროებას. სასწავლო პროგრამამ უნდა გაზარდოს პერსონალის მგრძნობელობა ამგვარი გარემოებების მიმართ და მათი პრაქტიკაში ასახვისთვის.

მსგავსად ამისა, დაზარალებულები განსხვავებულად რეაგირებენ მათ წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულზე. დაზარალებულებთან მუშაობისას პრობაციის პერსონალი მომზადებული უნდა იყოს,

რომ ეს სრულად გაითვალისწინოს და საკუთარი მოვალეობები შესაბამისად შეასრულოს.

უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მდგომარეობა განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, ვინაიდან მათ ხშირად უარს ეუბნებიან იმ მომსახურებაზე, რაც ხელმისაწვდომია საკუთარი მოქალაქეებისთვის. ზოგჯერ მათ დეპორტაცია ემუქრებათ. პრობაციის პერსონალს შეიძლება მოუხდეს მათი წარმოშობის ქვეყანასთან მოლაპარაკების წარმოება და ამგვარი საქმიანობა კონკრეტულ, სპეციალურ ცოდნასა და უნარს მოითხოვს. ეს ვრცლად არის განხილული წესებში 63-65 და შესაბამის კომენტარში.

ზოგადად, საბაზისო სწავლება მიმართული უნდა იყოს მთელი პერსონალის მგრძობელობის გაზრდაზე განსხვავებულობის პატივისცემისა და დაფასების მიმართ და, ასევე, მათი საქმიანობის ადაპტირებაზე მომხმარებლების საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად.

29. თანამშრომელთა ადეკვატური რაოდენობა არსებითია სააგენტოს ეფექტიანობისა და ეფექტურობისთვის. თუკი დატვირთვა ძალიან მაღალია, პრობაციის სააგენტო ვერ შეძლებს სათანადოდ მუშაობას. დატვირთვა უნდა შეფასდეს ჰოლისტურად, ცალკეული საქმის საჭიროებათა შეფასებით და არა მხოლოდ ზედამხედველობისთვის მიკუთვნებული საქმეების რაოდენობით. რესურსების ნაკლებობა საფრთხის ქვეშ აყენებს ორგანიზაციის პოტენციალს და მაღალი დატვირთვა ცალკეულ თანამშრომლებს შეაფერხებს საუკეთესო შედეგების მიღწევისას. ეს წესი ითვალისწინებს, რომ სააგენტოებს შესაძლოა არ ჰქონდეთ იდეალური რესურსი. თუკი ცალკეული თანამშრომლის დატვირთვა ძალიან მაღალია, პრიორიტეტების განსაზღვრა მეტად მნიშვნელოვანი ხდება. წესი ადგენს, რომ მენეჯმენტს აქვს პასუხისმგებლობა განსაზღვროს სტრატეგია მოთხოვნის სამართავად და პერსონალისთვის გონივრული და თანაბარი დატვირთვის გასანაწილებლად. როდესაც ამის მიღწევა შეუძლებელია მწირი რესურსის გამო, მენეჯერები აქტიურად უნდა ჩაერთონ პერსონალისთვის რჩევის მიცემაში, თუ რომელ ამოცანას მიანიჭონ პრიორიტეტი.

30. არსებითია, რომ მენეჯერებმა უზრუნველყონ ლიდერობა და

მიმართულების განსაზღვრა. თანამშრომლებსა და მათ შუალედურ მენეჯერებს შორის რეგულარული შეხვედრები აუცილებელია ზედამხედველობისთვის/საქმეთა დეტალური განხილვისთვის. ეს შესაძლებლობას აძლევს შუალედურ მენეჯერებს განსაზღვრონ, რა უნდა გააკეთოს ორგანიზაციამ თანამშრომელთა დასახმარებლად მეტად მომთხოვნი და კომპლექსური სამუშაოს შესრულებისას. ეს მოიცავს შეგულიანებას, მოტივირებას, პროფესიულ განვითარებასა და თანამშრომელთა წუხილზე რეაგირებას, მათ შორის, გუნდური კონსულტირებისა და საქმეთა კონფერენციების გზით. პერსონალს შეუძლია მოვალეობები შეასრულოს დადგენილი სტანდარტის მიხედვით, როდესაც მას აქვს სათანადო მხარდაჭერა და როდესაც ორგანიზაცია კარგად იმართება.

ისევე როგორც პრობაციის სააგენტო ანგარიშვალდებული სახელმწიფო ორგანოების წინაშე (მე-8 და მე-15 წესი), თითოეული თანამშრომელი ანგარიშვალდებული უნდა იყოს შესაბამისი მენეჯერის წინაშე საკუთარი საქმიანობის შესახებ. ამის მნიშვნელოვანი ნაწილია ჩანაწერების წარმოება და განახლება - სამართალდამრღვევთან ურთიერთობის, მნიშვნელოვანი კომუნიკაციებისა და მათ საქმესთან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილებების შესახებ ჩანაწერები. ეს აისახება საქმის მასალებში და განახლდება და გამოიყენება სასამართლო ორგანოსთვის უკუკავშირის მიწოდებისას. საქმის ჩანაწერები უნდა იყოს ზუსტი და განახლებული და შუალედური მენეჯერების მეშვეობით ხელმისაწვდომი ინსპექტირებისთვის. საქმის ჩანაწერები ექვემდებარება მონიტორინგს და შეიძლება გამოყენებული იყოს როგორც მტკიცებულება საჩივრებთან დაკავშირებით მიმდინარე წარმოებისას. ეს საკითხები დეტალურად არის განხილული 88-92 წესებში, VII თავში და შესაბამის კომენტარებში.

31. ეს წესი ადგენს, რომ მართალია უწყებათაშორის მუშაობაში მთელი პერსონალია ჩართული, მენეჯერებს განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა აქვთ ამ თანამშრომლობის დამკვიდრებაში და მის განმტკიცებაში. სხვა უწყებებთან ეფექტიანი ურთიერთობა (იხილეთ მე-12 წესი) შეიძლება აღმოცენდეს, როდესაც მენეჯმენტი ავითარებს ნათელ და მყარ უწყებათაშორის პროტოკოლს (მაგალითად, შეთანხმება ინფორმაციის გაცვლის

შესახებ, რეფერალის მეთოდები). მსგავსად ამისა, როგორც მე-17 წესშია გაცხადებული, სააგენტოები უნდა ისწრაფოდნენ მათი მუშაობის გაცნობიერებისა და დაფასებისკენ და მაშინ, როცა მთელი პერსონალი ამას ახორციელებს, მენეჯერებმა უნდა ითავონ ლიდერობა.

32. ზოგი საკითხი სათანადოდ გადაიჭრება ინდივიდუალური შეხვედრებით (იხილეთ 30-ე წესი მაღლა), მაგრამ თანამშრომელთა ჯგუფური კონსულტაცია მენეჯერების მთავარი პასუხისმგებლობაა. პროფესიულ ასოციაციებს, პროფესიულ კავშირებსა და უფრო არაფორმალურ გაერთიანებებს შეუძლიათ წვლილი შეიტანონ პერსონალსა და მენეჯერებს შორის ეფექტიან მოლაპარაკებებში. სამუშაოსა და დასაქმების პირობებთან დაკავშირებით კონსულტაციის გარდა, პერსონალისთვის შესაძლებლობა უნდა არსებობდეს ზეგავლენა მოახდინოს სააგენტოს პოლიტიკაზე სხვა მიმართულებითაც: პერსონალს უნიკალური შესაძლებლობა აქვს პოლიტიკის შემქმნელებს მიაწოდოს ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა შედეგები გამოიღო ამა თუ იმ პოლიტიკის პრაქტიკაში გატარებამ; მათი გამოცდილება იმ მტკიცებულების დიდი ნაწილია, რომელმაც უნდა წარმართოს პოლიტიკა და პრაქტიკა (მე-16 წესი).

33. ეს წესი ადასტურებს, რომ ხელფასი და მომსახურების პირობები უნდა ასახავდეს პროფესიულ დონეს (21-ე წესი), მათთვის დაკისრებული ამოცანებისა და ვალდებულებების ერთობლიობას და მენეჯერებისა და პრაქტიკოსების ექსპერტიზას. შერჩევის მაღალი სტანდარტების გარდა ანაზღაურებაც მნიშვნელოვანი ფაქტორია მაღალი ხარისხის პერსონალის შესანარჩუნებლად. პრობაციის პერსონალისთვის საჭირო განათლებისა და სწავლების მაღალი სტანდარტები განავითარებს უნარებს, რომლებიც მათ სხვა პროფესიებისთვის შესაბამისსა და მისაღებს ხდის. პრობაციის ორგანოებმა კი უნდა უზრუნველყონ, რომ ხელფასი და სამუშაო პირობები, ასევე, საპენსიო სქემები საკმარისი იყოს მათ მიერ დაქირავებული და მომზადებული პერსონალის შესანარჩუნებლად.

34. ეს წესი ვრცელდება პრობაციის ორგანოებისთვის მომუშავე მოხალისეებზე და არა იმათზე, ვინც სამართალდამრღვევებთან მოხალისეებად მუშაობენ დამოუკიდებლად ან სხვა

ორგანიზაციებში. მრავალ ქვეყანაში პრობაცია მოხალისეობრივი მუშაობის შედეგად წარმოიშვა. მოხალისეებს კვლავ ფასდაუდებელი წვლილი შეაქვთ ამ ორგანოს მუშაობაში, დაზარალებულთა და სამართალდამრღვევთა დახმარებასა და მხარდაჭერაში. თავის მხრივ, მოხალისეთა მონაწილეობა დანაშაულზე რეაგირებაში წარმოადგენს სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობას ნაცვლად იმისა, რომ ეს საქმე პროფესიონალებს გადაეცეთ. პროფესიონალების მსგავსად მოხალისეებსაც შეუძლიათ სამართალდამრღვევებს დაეხმარონ ცხოვრების შეცვლაში, შეუძლიათ იყვნენ პოზიტიური, მისაბამი მაგალითი და დაეხმარონ დანაშაულით მიყენებული ზიანის გააზრებაში. მათ, ასევე, შეუძლიათ იყვნენ მენტორები და იმეგობრონ მათთან, შესთავაზონ ურთიერთობა, რომელიც ღირებულია ნაკლები ფორმალურობით, ვიდრე ურთიერთობა, რომელიც არსებობს სამართალდამრღვევსა და პრობაციის ოფიცერს შორის. სამართალდამრღვევები ხშირად აფასებენ იმ ადამიანების დროსა და მონდომებას, რომლებიც უფასოდ სთავაზობენ მხარდაჭერასა და რჩევას. პრობაციის სააგენტოსთან შეთანხმებით შეიძლება მოხალისეები პერსონალს დაეხმარონ მთელ რიგ პრაქტიკულ საკითხებში. ასევე, მოხალისეები შეიძლება განიხილონ როგორც პრობაციის „ჩემპიონები“, რაც საზოგადოებას ეხმარება უკეთ გაიგოს პრობაციის მიზანი.

ვინაიდან მოხალისეები პრობაციის სააგენტოს სახელით მუშაობენ სამართალდამრღვევებთან და/ან დაზარალებულებთან, რომლებთა მიმართაც სააგენტოს ზრუნვის ვალდებულება აქვს, უნდა არსებობდეს ამ სამუშაოს შესრულებისთვის მათი პირადი შესაბამისობის შემოწმების პროცედურა. ეს უნდა მოიცავდეს მინიმუმ თანამშრომელთან პირად გასაუბრებასა და ნასამართლობის შემოწმებას. ისევე როგორც თანამშრომლების შემთხვევაში (22-ე წესი), ნასამართლობის ქონამ არ უნდა შეაფერხოს ადამიანის ამ მიმართულებით დასაქმება. ყოფილი სამართალდამრღვევის გამოცდილებამ შესაძლოა მათ გამორჩეული და ფასდაუდებელი წვლილი შეატანინოს სამართალდამრღვევებთან მუშაობაში. მოხალისეებად მათი შერჩევა სააგენტოს მხრიდან წარმატებული სოციალური ინკლუზიის გზით დანაშაულებრივი ქცევის შეწყვეტის (დეზისტანსის) მხარდაჭერის დემონსტრირებაა.

მოხალისეებს ადეკვატური მხარდაჭერა უნდა ჰქონდეთ თავიანთ საქმიანობაში.

როგორც წესი, მოხალისეებს არ უნდა მოსთხოვონ იმგვარი სამუშაოს შესრულება, რაც მოითხოვს დასაქმებული კადრის უნარებს ან რაც, უბრალოდ, სააგენტოს რესურსების დაზოგვაში დაეხმარება.

მოხალისეებს, ისევე როგორც პრობაციის პერსონალს, საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვის ვალდებულება აქვთ. შესაბამისად, სამართალდამრღვევებთან მათი ურთიერთობა ვერ იქნება სრულად კონფიდენციალური (კონფიდენციალურობისა და ინფორმაციის გაცვლის ზოგადი პრინციპები, როგორც ეს ასახულია 41-ე, 88-92 წესებში და განმარტებულია შესაბამის კომენტარებში). თავად სამართალდამრღვევებმა, ასევე, პერსონალმა და მოხალისეებმა, უნდა გაიაზრონ საქმიან ურთიერთობასთან დაკავშირებული მათი უფლებები და პასუხისმგებლობა.

III ნაწილი

ანგარიშვალდებულება და ურთიერთობები სხვა უწყებებთან

35. 35-ე წესი ეხება კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით სასამართლო ორგანოების და მათთან ურთიერთობის გათვალისწინებას. ეს ორგანოები უფლებამოსილი არიან მიიღონ ინფორმაცია და მხოლოდ ამ გზით შეძლებენ ისინი ნდობა განივითარონ პრობაციის მიმართ. მართალია, ეს წესი ვრცელდება კონკრეტულ საქმეებზე, თუმცა ის აღიარებს უფრო ზოგადი ხასიათის თანამშრომლობის, დიალოგისა და დისკუსიის მნიშვნელოვნებასაც. მაგალითად, პრობაციის ორგანოებს ხშირად კარგი პოზიცია აქვთ იმისთვის, რომ სასამართლო ან სასჯელაღსრულების ორგანოებს განუმარტონ პატიმრობის ნეგატიური გავლენა, ასევე, საზოგადოებრივი მომსახურების განხორციელების გზები ან ინტერვენციის კონკრეტული პროგრამის მნიშვნელოვნება. თანაბრად ამისა, სასამართლო და სხვა ორგანოები წახალისებულია, შესაბამისი ინფორმაცია გაუზიარონ პრობაციის ორგანოებს და მონაწილეობა მიიღონ მათთან აქტიურ დიალოგში.

36. პრობაციის ორგანოებმა უნდა აწარმოონ რეგულარული ანგარიშები მათი საქმიანობის შესახებ. ეს ანგარიშები უნდა გამოქვეყნდეს და ხელმისაწვდომი იყოს სასამართლო ორგანოებისთვის, სამართალდამრღვევების შესახებ გადაწყვეტილებების მიმღები სხვა ორგანოებისთვის და საზოგადოებისთვის. ხელმისაწვდომი ინფორმაციის ფარგლები უნდა განისაზღვროს ეროვნული კანონმდებლობით (იხილეთ მე-8 წესში ასახული ძირითადი პრინციპები) პროფესიული კონფიდენციალობის რეგულირებასთან შესაბამისობაში. ანგარიშებმა კომპეტენტურ ორგანოებსა და საზოგადოებას უნდა მისცეს საშუალება, გააკეთონ შეფასებები პრობაციის ორგანოების მიერ თავიანთი მიზნების მისაღწევად შესრულებული სამუშაოს შესახებ.

37. სამართალდამრღვევებს ხშირად კომპლექსური საჭიროებები აქვთ, რაც მათ დანაშაულებრივ ქცევას უკავშირდება. ამ საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად აუცილებელი ყველა მომსახურების შექმნისა და გაწევის ნაცვლად პრობაციის ორგანოებმა უნდა ითანამშრომლონ სხვა ორგანიზაციებთან, რომელთაც შესაბამისი ექსპერტიზა და რესურსი გააჩნიათ. ეს მოიცავს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებისა და სამართალდამცავ ორგანოებს, არამედ ფართო სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენელ ორგანიზაციებსაც. სერვისებზე თანასწორი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა სოციალური ინკლუზიის საკვანძო კომპონენტია. ეს მიდგომა პრობაციის ორგანოებს შესაძლებლობას აძლევს თავიანთი რესურსის კონცენტრირება მოახდინონ ძირითად ამოცანებზე.

შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებმა უნდა ითანამშრომლონ, მაგალითად, სოციალურ სამსახურებთან, დაზარალებულთა მხარდაჭერის ორგანოებთან, ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურებთან, კერძო კომპანიებთან, დამსაქმებლებთან და დასაქმების სამსახურებთან, განსახლებისა და სასწავლო ორგანიზაციებთან, ადგილობრივ თემთან, მოხალისეებთან და რელიგიურ და საქველმოქმედო ორგანიზაციებთან.

ეფექტიანი უწყებათაშორისი მუშაობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაში წვლილის შესატანად. ზოგიერთი სამართალდამრღვევი მნიშვნელოვან

საფრთხეს უქმნის საზოგადოებას და ამ რისკის ყველაზე ეფექტიანად მართვა შესაძლებელია სააგენტოების მიერ მათი უნარებისა და ცოდნის შევსების გზით. ამგვარი თანამშრომლობის მაგალითები მოიცავს საზოგადოებრივი დაცვის მექანიზმების უწყებათაშორის კოორდინაციას და პროექტებს მუდმივად დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენ (prolific) და მძიმე დანაშაულების განმეორებით ჩამდენ (persistent) სამართალდამრღვევებთან სამუშაოდ. პრობაცია და პოლიცია ხშირად უძღვებიან ამ მექანიზმების შექმნას, მაგრამ საჭიროებენ სხვა ორგანოების უნარებისა და რესურსის ჩართვასაც.

ინფორმაციის გაცვლა ეფექტიანი თანამშრომლობის მთავარი ნაწილია. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობისა და კონფიდენციალობის პრინციპების ფარგლებში, რაც მრავალ ქვეყანაში კანონით რეგულირდება, პრობაცია მზად უნდა იყოს გასცეს დამიიღოს ინფორმაცია სხვა უწყებებთან თანამშრომლობის სულისკვეთებით. ამგვარი ინფორმაციის გაცვლა ღირებულია როგორც კონკრეტულ საქმეებზე, ისე ზოგადად, რაც ხელს უწყობს პოლიტიკაზე და პრაქტიკაზე გავლენის მოხდენას (იხილეთ, ასევე, 41-ე წესი).

38. პრობაციის ორგანოებმა უნდა წახალისონ და მხარი დაუჭირონ საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს თავიანთი თანდაყოლილი პასუხისმგებლობის შესრულებაში, იზრუნონ სამართალდამრღვევებზე, როგორც საზოგადოების წევრებზე. ეს წესი არ უნდა განიმარტოს, როგორც პრობაციის ორგანოების დამავალდებულებელი, დააფინანსოს კერძო ასოციაციები, არამედ დაეხმაროს, რჩევით და მხარდაჭერით თავიანთ საქმიანობაში სამართალდამრღვევებთან და საჭიროებისამებრ დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებთან.

ამ ორგანიზაციების პასუხისმგებლობაა, მომსახურება გაუწიონ საზოგადოების ყველა წევრს, მაგრამ ყოველთვის ხელმისაწვდომი არ არიან სამართალდამრღვევებისთვის ან არ იციან მათი კონკრეტული საჭიროებები. პრობაციის ორგანოებს შეუძლიათ ექსპერტული რჩევა მისცენ ამ ორგანიზაციებს იმის შესახებ, თუ როგორ უზრუნველყონ სამართალდამრღვევების და ყოფილი სამართალდამრღვევების მიერ მომსახურების მიღება, რომელზეც უფლებამოსილი არიან; როგორ წახალისონ ისინი

და თავიანთი მომსახურებები ხელმისაწვდომი და საჭიროებებს მორგებული როგორ გახადონ. პრობაციის ორგანოებმა შესაძლოა ამგვარი სერვისებისთვის „ჭიმურის“ როლი შეასრულონ, სამართალდამრღვევების შესაბამის ორგანიზაციაში გადამისამართებით.

39. ზოგიერთ ქვეყანაში ციხე და პრობაცია ერთ ორგანიზაციას წარმოადგენს. სადაც ასე არ არის, პრობაციის საქმიანობა იქაც აუცილებლად მოითხოვს მჭიდრო სამსახურებრივ ურთიერთობას ციხის სამსახურთან. ზოგიერთ ქვეყანაში პრობაციის პერსონალი მუშაობს პატიმრებთან მათ მიერ სასჯელის მოხდის პერიოდში და არა მხოლოდ გათავისუფლებისთვის მზადებისას. პრობაცია ხშირად პასუხისმგებელია გათავისუფლების შემდგომ ზედამხედველობაზე და პრობაციის პერსონალი აქტიურად უნდა ჩაერთოს პატიმრების გათავისუფლებისთვის მომზადებაში და მათ განსახლებაზე მუშაობაში (იხილეთ მე-7 წესი, ევროპული ციხის წესები და რეკომენდაცია Rec(2003)22 პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ).

40. პარტნიორ ორგანიზაციებს სჭირდებათ ზოგადი ჩარჩოს შემუშავება და შეთანხმება სამართალდამრღვევთა მიმართ ჩარევების შესაბამისად მაღალი სტანდარტის მისაღწევად.

როგორც წესი, აუცილებელი იქნება პრობაციის სააგენტოსა და პარტნიორ ორგანიზაციას შორის ურთიერთობის ბუნების წერილობით ნათლად გაწერა. სააგენტოები შემდეგ შეძლებენ ამ პროტოკოლით იმუშაონ და ეცოდინებათ თითოეული მხარის მოლოდინი, ასევე, ისიც რას ელიან მათგან. როდესაც პრობაცია სხვა ორგანიზაციას გადასცემს შესასრულებელ სამუშაოს, ეს მოიცავს პასუხისმგებლობას იმის უზრუნველყოფაზე, რომ ეს ორგანიზაცია მუშაობს ეფექტიანად და სამართლიანად. მიღწეული შედეგებისა და თუკი ეს რელევანტურია, დახარჯული თანხის შესახებ ანგარიშგება ამგვარი ურთიერთობის მინიმალური წინაპირობაა.

41. 41-ე წესი ადგენს, რომ უწყებათაშორისი შეთანხმებები უნდა მოიცავდეს ინფორმაციის გაცვლის შესახებ წესებს, რაც ეფუძნება მონაცემთა დაცვის შესახებ შესაბამის ეროვნულ კანონმდებლობას.

პრობაციის ორგანოებს, ასევე, სხვა ორგანიზაციებსა და ცალკეულ

პირთა შორის ინფორმაციის გაცვლის პრინციპები გამჭვირვალე უნდა იყოს; პერსონალსა და მომსახურების მიმღებებს კარგად უნდა ჰქონდეთ გაცნობიერებული გარემოებები, რომელშიც ინფორმაციის გაცვლა ხდება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ორგანიზაციებისა და მომსახურების მიმღები პირებისთვის, მათ შორის, სამართლდამრღვევებისთვის ნათელი იყოს გარემოებები, რომელთა არსებობისას უნდა მოხდეს ინფორმაციის გაცვლა პოლიციასა და პრობაციას შორის საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე სამედიცინო ან სხვა პროფესიული კონფიდენციალობის ფარგლებში. და კვლავ, კერძო კომპანიებმა, მაგალითად, რომლებიც ჩართული არიან ელექტრონული მონიტორინგის განხორციელებაში, უნდა გაცვალონ ინფორმაცია და ეს პირდაპირ ფიქსირდება ნებისმიერ უწყებათაშორის შეთანხმებაში.

IV ნაწილი

პრობაცია

ეროვნული კანონმდებლობიდან გამომდინარე პრობაციის ორგანოებს შესაძლოა ჰქონდეთ ჩამოთვლილთაგან ერთი ან მეტი ამოცანა:

- ა) სამართალდამრღვევთა ზედამხედველობასთან და მიმართულების მიცემასთან დაკავშირებული ამოცანები;
 - წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივები;
 - სახელმწიფო ბრალდების პირობითი შეწყვეტა;
 - პრობაცია, როგორც დამოუკიდებელი სანქცია, თავისუფლების აღმკვეთ სასჯელთან მისი დაკავშირების გარეშე;
 - სასჯელის აღსრულების სრული ან ნაწილობრივი გადავადება პირობებთან ერთობლიობაში;
 - პატიმრობიდან პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლება მეთვალყურეობით;
 - პირობითი შეწყალება;
 - ნაწილობრივი თავისუფლება;
 - შინაპატიმრობა;

- საპატიმროს დატოვება მეთვალყურეობით;
- საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა;
- პრობაციისთვის გაცემული განკარგულებები განათლების, დასაქმების, საცხოვრებელი ადგილის, თავისუფალი დროის აქტივობების, ურთიერთობებისა და კონკრეტულ პირებთან კავშირების შესახებ, კონკრეტულ ადგილებზე მისვლის აკრძალვის შესახებ;
- პრობაციისთვის გაცემული განკარგულებები შემოსავლისა და ფინანსური ვალდებულებების ადმინისტრირების შესახებ;
- სხვადასხვა პროგრამა, რომელიც პრობაციის მეთვალყურეობით უნდა განხორციელდეს;
- კონკრეტული სამართალდამრღვევების ინტენსიური ზედამხედველობა (სქესობრივი დანაშაულებისთვის მსჯავრდებულები, მძიმე რეციდივისტები, საზოგადოებისთვის საფრთხის შემქმნელი სამართალდამრღვევები);
- გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა (მათ შორის, მეთვალყურეობის ტექნიკური საშუალებების გამოყენება) პრობაციის სამსახურის მხრიდან სხვა ფორმით ჩარევასთან ერთობლიობაში;
- პრობაციის ცენტრების/ჰოსტელების, „ნახევარი გზა სახლისაკენ“ დაწესებულებების მართვა.

ბ) ამოცანები ზედამხედველობის ელემენტის გარეშე:

- საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების ზოგადი მართვა და ორგანიზება;
- წინასასამართლო ანგარიშები (პროკურატურის ან სასამართლოს ორგანოებისთვის რეკომენდაციის გაწევა სახელმწიფო ბრალდების გაგრძელებაზე ან შეწყვეტაზე; შესაბამისი სანქციების შესახებ; თითოეულ საქმეზე რა სახის ღონისძიებებისა და ინტერვენციების შეთავაზება შეუძლია პრობაციის სამსახურს);
- რჩევების შემცველი ანგარიში (ვადამდე ადრე გათავისუფლების კომისიებისთვის და სხვა);

- ადრეული დახმარება დაკავების მომენტში და პოლიციის წინასწარი დაკავების იზოლატორში ყოფნისას;
- დაპატიმრებულ სამართალდამრღვევებთან მუშაობა მათი დროებითი გასვლისთვის, გათავისუფლებისთვის, საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრებისთვის მოსამზადებლად (ფსიქიატრიულ სამკურნალო დაწესებულებებში, წინასწარ პატიმრობაში, სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში და სხვა);
- ყოფილი პატიმრებისთვის გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვა;
- სამართალდამრღვევის ოჯახთან მუშაობა;
- აღდგენითი პრაქტიკა;
- დაზარალებულთა დახმარება (კონფლიქტის მოგვარება, კომპენსაცია).

როგორც ზემოთ განიმარტა, პრობაციის ორგანოები სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა ამოცანას ასრულებენ.

სასამართლოებისთვის და გადაწყვეტილების მიმღები სხვა ორგანოებისთვის ანგარიშების წარდგენაზე ვრცელდება 42-46 წესები. *საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომაზე*, რომელიც არანაზღაურებადი სამუშაოს სახელით არის ცნობილი, ზოგიერთ ქვეყანაში ვრცელდება 47-52 წესები. სამართალდამრღვევების საზოგადოებრივ ზედამხედველობაზე ვრცელდება 53-55 წესები. *მოპყრობის პროგრამები* ტერმინია, რომელიც მოიცავს დაგეგმილი და სისტემატური ჩარევის ფართო არჩევანს, მაგალითად, კოგნიტურ-ბიჰევიარული ფსიქოლოგიის პრინციპებზე დაყრდნობით, მათ შორის: სამართალდარღვევებთან მიმართებით ზოგადი პროგრამები და კონკრეტულ დანაშაულებზე/სამართალდამრღვევებზე მორგებული პროგრამები (მაგალითად, აგრესიულ ან მოძალადე სამართალდამრღვევებზე, მავნე ნივთიერებების ავადმომხმარებლებზე, ოჯახური ძალადობის ჩამდენ პირებზე). *ინტენსიური ზედამხედველობა* ხშირად ხორციელდება კონკრეტული სქესობრივი დანაშაულების, მძიმე დანაშაულების განმეორებით ჩამდენი პირებისა და საზოგადოებისთვის მძიმე ზიანის საფრთხის შემქმნელი პირების მიერ გამოწვეული რისკის სამართავად. სამართალდამრღვევების ოჯახთან მუშაობაზე ვრცელდება 56-ე წესი; პრობაციის მუშაობა

უცხო ქვეყნის მოქალაქეებთან და მოქალაქეებთან, რომელთაც სასჯელი შეეფარდათ საზღვარგარეთ მოცულია 63-65 წესებში. თავისუფლად გადაადგილების შეზღუდვა შესაძლოა მოიცავდეს თვალთვალის ან მონიტორინგის ტექნიკურ საშუალებებს (მათ შორის, ელექტრონულ მონიტორინგს - იხილეთ 57-58 წესები), რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს პრობაციის ინტერვენციების სხვა ფორმების მხარდასაჭერად. 59-62 წესები ეხება პრობაციის ორგანოების პასუხისმგებლობას განსახლებასთან და გათავისუფლების შემდგომ ზრუნვასთან მიმართებით. დაზარალებულებთან მუშაობა მოცულია წესებში 93-96. აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკაზე ვრცელდება 97-ე წესი.

სასჯელის შეფარდებამდე მოსამზადებელი ანგარიშები

42. სასჯელის შეფარდებამდე ანგარიშის მომზადებისას და წარდგენისას სრულად უნდა იყოს დაცული ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით აღიარებული პროცესუალური უფლებები და გარანტიები, რომელიც ადასტურებს უდანაშაულობის პრეზუმფციას.

სასჯელის შეფარდებამდე მოსამზადებელი ანგარიშის ძირითადი მიზანია სასამართლოს დახმარება შესატყვისი სასჯელის შერჩევის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას (მსგავსი ანგარიშები მზადდება ზოგიერთ ქვეყანაში პროკურატურის ორგანოებისთვის გადაწყვეტილების მიღებისას დახმარების აღმოსაჩენად). სასჯელის შეფარდებამდე მოსამზადებელი ანგარიში არც შემსუბუქების მოთხოვნაა და არც სახელმწიფო ბრალდების საქმის ნაწილი, არამედ სთავაზობს დამოუკიდებელ ინფორმაციას და მოსაზრებას. ის უნდა იყოს სამართლიანი და მიუკერძოებელი და მოიცავდეს სამართალდამრღვევთან დაკავშირებით მთელ ინფორმაციას, მიუხედავად იმისა წაადგება თუ არა ეს მას.

ამწესით პრობაციის ორგანოებს, ასევე, მოეთხოვება რეგულარული კომუნიკაცია სასამართლო ორგანოებთან იმ გარემოებების შესახებ, რომელშიც ანგარიშები უნდა მომზადდეს. ანგარიში არც შესაძლებელია და არც აუცილებელი ყველა საქმეზე, არამედ

გადაწყვეტილების მიმდებ ორგანოებსა და პრობაციის ორგანოებს შორის უნდა შეთანხმდეს ნათელი კრიტერიუმი.

პოლიტიკა თითოეული იურისდიქციის პასუხისმგებლობაა, მაგრამ არსებობს რამდენიმე ზოგადი მოსაზრება, რაც გასათვალისწინებელია. მაგალითად, თუკი სავარაუდოდ დადგება ფინანსური პასუხისმგებლობა ან რაიმე ნაკლებად მძიმე ზომა, ანგარიში ალბათ არ არის საჭირო; როდესაც განიხილება საზოგადოებრივი სასჯელი, რაც მოიცავს პრობაციის ზედამხედველობას, ანგარიში უნდა შეეხოს ზედამხედველობის ბუნებასა და მიზანს, სამართალდამრღვევის თანამშრომლობის განჭვრეტადობასა და წარმატებულ შედეგს; როდესაც განიხილება თავისუფლების აღკვეთა, ანგარიში სასამართლოს დაეხმარება დაინახოს ამ სასჯელის რეალური ზეგავლენა სამართალდამრღვევზე და სხვებზე; როდესაც სასამართლო, სავარაუდოდ, გამოიყენებს დაუყოვნებლად საპატიმრო სასჯელს, მაგრამ კვლავ სურს განიხილოს ალტერნატივები, ანგარიში განსაკუთრებით ღირებული ხდება.

43. ანგარიში უნდა იყოს მაქსიმალურად განახლებული და ზუსტი. ანგარიში მზადდება კონკრეტულ სამართალდარღვევებთან მიმართებით და ძველი ანგარიშები, რომლებიც საქმის მასალებში კვლავ არის, არ უნდა წარადგინონ ხელახლა. მართალია, სამართალდამრღვევთან გასაუბრება ინფორმაციის მნიშვნელოვანი წყაროა, მაგრამ ანგარიშის ავტორი უნდა ეცადოს სხვა წყაროების გამოყენებას და მოპოვებული ინფორმაციის განმტკიცებასაც. სასამართლოს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გამიჯნოს ანგარიშის ნაწილი, რომელიც მხოლოდ შეჯერებულ ინფორმაციასა და მონაცემებს შეიცავს და ნაწილები, სადაც ანგარიშის ავტორი თავის პროფესიულ მოსაზრებას სთავაზობს. ანგარიში უნდა მომზადდეს სათანადო ენაზე, ჟარგონისა და ტექნიკური ტერმინოლოგიისგან მაქსიმალურად თავისუფალი ფორმით.

44. აქ სამართალდამრღვევის ჩართულობა ნიშნავს, რომ ანგარიშის მიზანი, მისი მნიშვნელოვნება და შედეგები სრულად უნდა განემარტოს სამართალდამრღვევს. შეიძლება არსებობდეს გარემოებები, როდესაც სამართალდამრღვევს არ სურს თანამშრომლობა და ეს შესაძლოა გაზიარებულ იქნეს.

[პრობაციის] თანამშრომელი, რომელიც ანგარიშის მომზადებაზე პასუხისმგებელი, უნდა დარწმუნდეს, რომ სამართალდამრღვევა გაიგო თანამშრომლობაზე უარის შედეგები და ეს უნდა განემარტოს სასამართლოსაც. სამართალდამრღვევს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, გამოხატოს საკუთარი აზრი ანგარიშის შინაარსის შესახებ, თუმცა ანგარიშის საბოლოო შინაარსი მისი ავტორის გადასაწყვეტია. სამართალდამრღვევი და მისი წამომადგენელი უფლებამოსილი არიან სასამართლოს წინაშე გაასაჩივრონ ანგარიშის შინაარსი.

მართალია, ანგარიშები სხვადასხვა იურისდიქციაში კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისად სხვადასხვა ფორმატისაა, მაგრამ ტიპური ანგარიში უნდა დაიწყოს მითითებით ინფორმაციის წყაროების შესახებ, რომელსაც ემყარება ანგარიში (სამართალდამრღვევთან და, მაგალითად, მის ოჯახთან გასაუბრება, საქმის ჩანაწერები, ბრალდების საქმე და სხვა წყაროები) და, ასევე, შეიძლება მოიცავდეს:

- ა) სამართალდამრღვევის შესახებ პირად და სოციალურ ინფორმაციას, რაც რელევანტურია სამართალდარღვევის ან წინა ნასამართლობის, ან სასჯელის შეფარდების შესახებ გადაწყვეტილების გასააზრებლად და სამართალდარღვევის ანალიზისთვის (როგორ და რატომ მოხდა ამ სამართალდარღვევის ჩადენა; რას ამბობს ამის შესახებ სამართალდამრღვევი - მაგალითად, გამოხატავს თუ არა სინანულს);
- ბ) დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ალბათობისა და საზოგადოებისათვის ზიანის მიყენების რისკის შეფასება - რამდენად მაღალია ახალი დანაშაულის ჩადენის ალბათობა, რამდენად მძიმეა ამასთან დაკავშირებული რისკი, რა შეიძლება გაკეთდეს ამ რისკთან და მასთან დაკავშირებულ პრობლემასთან მიმართებით (მაგალითად, ოჯახი და დასაქმების საკითხები), რა შემაკავებელი/გამამლიერებელი ფაქტორები და სიძლიერეა სახეზე, რასაც შეუძლია შეამციროს რისკი;
- გ) განსახილველი სხვადასხვა სანქციისა და ღონისძიების შესატყვისობა და შესაძლო შედეგები - მაგალითად, საპატიმრო სასჯელის შედეგები, შეთავაზებული ჩარევების

ბუნება და ინტენსივობა, სამართალდამრღვევის მხრიდან თანამშრობლობისა და დაკისრებული ვალდებულებების შესრულების ალბათობა და ა.შ.;

დ) დასკვნა - ზოგიერთ შემთხვევაში ეს შესაძლოა მოიცავდეს კონკრეტული სახის ქმედების შეთავაზებას, თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში ეს არ განიხილება ავტორის ამოცანად.

უნდა აღინიშნოს, რომ ანგარიში, როგორც წესი, მოიცავს სამართალდამრღვევის მოსაზრებებს: მათ დამოკიდებულებას დანაშაულის მიმართ, მათ მოსაზრებებს მომავალში დანაშაულის ჩადენის ალბათობასთან დაკავშირებით, მათ სავარაუდო რეაგირებას სანქციებზე და ღონისძიებებზე, რაც შეიძლება განიხილებოდეს. იმავდროულად, მნიშვნელოვანია იმის დაფასება, რომ ანგარიში დამოუკიდებელი წარმომადგენლობაა და რომ სამართალდამრღვევის მოსაზრებები შესაძლოა კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენოს ავტორმა.

იმ იურისდიქციებში, სადაც პრობაცია მუშაობს დაზარალებულებთან და ანგარიშის ავტორი გაესაუბრა დაზარალებულს, ანგარიში შესაძლოა შეიცავდეს კომენტარს დაზარალებულისთვის დანაშაულის შედეგების შესახებ, სამართალდარღვევისადმი მათი ამჟამინდელი დამოკიდებულების შესახებ და აღდგენითი ჩარევებისთვის შესაძლო ფარგლებს - მაგალითად, მედიაცია სამართალდამრღვევსა და დაზარალებულს შორის.

სხვა საკონსულტაციო ანგარიშები

45. პრობაციის პერსონალი, ისევე როგორც სასჯელის შეფარდებამდე მოსამზადებელ ანგარიშებს, ამზადებს სხვა სახის ანგარიშებსაც, განსაკუთრებით რაც დაკავშირებულია თავისუფლების აღკვეთის მოხდისგან ან სხვა სახის პატიმრობიდან ვადამდე გათავისუფლების შეთავაზებასთან. ეს ანგარიშები უნდა ეფუძნებოდეს თითოეული საქმის ყურადღებით შეფასებას. მათი წვლილი გამოიხატება სახელმწიფო ორგანოების წარმომადგენელთა ინფორმირებაში იმ გარემოს შესახებ, რომელშიც პატიმარი ბრუნდება, გასათვალისწინებელი რისკებისა და დამცავი ფაქტორების და მათი მართვის გზების შესახებ და გათავისუფლების რაიმე დამატებითი პირობის დაწესების

აუცილებლობის შესახებ. თემში მომუშავე პრობაციის ოფიცერს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს როგორც გათავისუფლების გეგმის მომზადებაში, ისე მის გადამოწმებაში. ეს შეიძლება მოიცავდეს ადამიანებთან მოლაპარაკებას საცხოვრებლისა და დასაქმების ადგილის შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ანგარიშები შესაძლოა იყოს საწყისი, მომდევნო ან პროგრესის ამსახველი. მათი მახასიათებლები ვრცლად არის განხილული წინამდებარე წესების V ნაწილში.

სასჯელის შეფარდებამდე მოსამზადებელი ანგარიშის შესახებ კომენტარი (42-45 წესები), სადაც განმარტებულია აკურატულობისა და მიუკერძოებლობის აუცილებლობა, აქაც ვრცელდება. ანგარიში უნდა იყოს მაქსიმალურად ახალი ინფორმაციის შემცველი და აკურატული. ანგარიშები მზადდება კონკრეტულ განცხადებებთან დაკავშირებით და ძველი ანგარიშები, რომლებიც შემორჩა საქმის მასალებში, არ გამოიყენება. მიუხედავად იმისა, რომ სამართალდამრღვევთან ინტერვიუ ინფორმაციის მნიშვნელოვანი წყაროა, ანგარიშის ავტორმა ინფორმაციის განსამტკიცებლად, ასევე, სხვა წყაროებიც უნდა გამოიყენოს.

როდესაც თავდაპირველი დანაშაულის შედეგად დაზარალებულ პირებთან არსებობდა კავშირი, მათი მოსაზრებებიც უნდა აისახოს ანგარიშში. როდესაც ხდება მათი მოსაზრებების გათვალისწინება მნიშვნელოვანია მათ იცოდნენ, რომ, მართალია, მათ მოსაზრებებს განიხილავენ როგორც მნიშვნელოვანს, მაგრამ ეს არ იქნება გადამწყვეტი (იხილეთ 95-ე წესი).

46. ისევე როგორც სხვა ანგარიშებისას, აქაც სამართალდამრღვევის ჩართულობა ნიშნავს, რომ ანგარიში, მისი მნიშვნელოვნება და შედეგები სრულად უნდა განემარტოს სამართალდამრღვევს.

შეიძლება არსებობდეს გარემოებები, როდესაც სამართალდამრღვევს არ სურს თანამშრომლობა და ეს შესაძლოა გაზიარებულ იქნას. [პრობაციის] თანამშრომელი, რომელიც ანგარიშის მომზადებაზე პასუხისმგებელი, უნდა დარწმუნდეს, რომ სამართალდამრღვევმა გაიგო თანამშრომლობაზე უარის შედეგები და ეს უნდა განემარტოს სასამართლოსაც. სამართალდამრღვევს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, გამოხატოს საკუთარი აზრი ანგარიშის შინაარსის შესახებ, თუმცა

ანგარიშის საბოლოო შინაარსი მისი ავტორის გადასაწყვეტია. სამართალდამრღვევი და მისი წამომადგენელი უფლებამოსილი არიან სასამართლოს წინაშე გაასაჩივრონ ანგარიშის შინაარსი.

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა

47. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა გულისხმობს არანაზღაურებად შრომას საზოგადოების სასარგებლოდ და სამართალდარღვევის საპასუხოდ. ზოგიერთ ქვეყანაში ეს სანქცია შესაძლოა პირს შეიძლება შეეფარდოს მხოლოდ მისი თანხმობით, თუმცა სხვა ქვეყნებში სასამართლო თავად წყვეტს ამ საკითხს და სამართალდამრღვევმა უნდა შეასრულოს სასამართლოს გადაწყვეტილება.

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომას მთელი რიგი ლეგიტიმური მიზნები აქვს: უნდა იყოს სამართალდარღვევის პროპორციული, მიმართული იყოს რეაბილიტაციაზე, რეპარაციასა და სოციალურ ინკლუზიაზე. ყოველთვის არ არის მარტივი ამ მიზნების კომბინირება ან შერწყმა საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის სქემაში. აქ ამოსავალი პრინციპია ის, რომ სასამართლოს მიერ განსაზღვრული დროით შრომა სასჯელს წარმოადგენს, თუმცა თავად სამუშაო ამოცანები არ შეიძლება იყოს სადამსჯელო და, მაგალითად, ფიზიკურად მძიმე შესასრულებელი. შესასრულებელი ამოცანები უნდა შეირჩეს საზოგადოებისთვის მათი ღირებულების მიხედვით (ამ წესებში მითითებული რეპარაციის ნაწილის სახით) და სამართალდამრღვევისთვის ახალი განათლების/სამუშაო უნარების შეძენის სახით პოტენციური პირდაპირი სარგებლის გათვალისწინებით. კვლევები ადასტურებს, რომ როდესაც სამართალდამრღვევები ხედავენ მათთვის დაკისრებული მოვალეობის ღირებულებასა და მნიშვნელობას, ისინი მეტი ალბათობით ასრულებენ დავალებას, მუშაობენ უკეთ (ბენეფიციარის სასარგებლოდ) და მათი მხრიდან დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ნაკლები ალბათობაა. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის სარეაბილიტაციო მიზნები, ძირითადად, მიიღწევა ღირებული ამოცანების შესრულების პოზიტიური შედეგებით. ზოგიერთ ქვეყანაში, ასევე, შესაძლებელია სამართალდამრღვევების გადამისამართება სარეაბილიტაციო,

სამკურნალო ან საგანმანათლებლო პროგრამებზე, რომლებიც მათ ეთვლებათ სამუშაო საათებად.

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის აღსრულების ფორმა უნდა შეესაბამებოდეს მის პოზიტიურ მიზნებს. დავალებები და მათი შესრულების პირობები უნდა ადასტურებდეს პატივისცემას სამართალდამრღვევის თანდაყოლილი ღირსების მიმართ, ამ წესების მე-2 წესის შესაბამისად და უნდა გამორიცხავდეს სტიგმატიზებასა და გარიყვას. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შესრულებისას სამართალდამრღვევთათვის სპეციალური ფორმის არსებობა არ უწყობს ხელს რეინტეგრაციას. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომისთვის მეტად მომგებიანია შესრულებული სამუშაოს გასაჯაროება, მათ შორის, მინიშნების გაკეთებით სამუშაო ადგილებზე, განმარტებით, რომ ეს სამუშაო შესრულდა სამართალდამრღვევების მიერ.

48. რადგანაც საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა რეალურ და/ან სიმბოლურ რეპარაციას წარმოადგენს, შესრულებული სამუშაო საზოგადოებისთვის რეალური სარგებლის მომტანი უნდა იყოს. სააგენტოებმა უნდა მოიძიონ თემის წინაშე არსებული ამოცანები და იღვაწონ იმისთვის, რომ საზოგადოების ყველა წევრს ჰქონდეს შესაბამისი ამოცანის დასახელების შესაძლებლობა. ეს შრომა არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება გამოყენებული იყოს სააგენტოს ან რომელიმე თანამშრომლის სასარგებლოდ, ან მოგების მიღების მიზნით. მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლოა განსხვავებული სურათი იყოს სხვადასხვა იურისდიქციაში, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომამ ადამიანები არ უნდა მოაცდინოს შემოსავლიანი დასაქმებისგან.

49. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა შეფარდებული პირები ექვემდებარებიან რისკის შეფასებას, ისევე როგორც პრობაციის ზედამხედველობას დაქვემდებარებული სხვა პირები (იხილეთ 66-71 წესები და შესაბამისი კომენტარები). შესაბამისი სამუშაო ადგილის განსაზღვრისას საზოგადოების მიმართ არსებული რისკის შემცირება კვლავ ამოსავალი ამოცანაა.

50. პრობაციის ორგანოები პასუხისმგებელი არიან საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომადაკისრებულთა ჯანმრთელობაზე და უსაფრთხოებაზე. აუცილებელია, რომ საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომადაკისრებული

პირებისთვის უსაფრთხოების ზოგადი წესების დაცვა და საყოველთაო დაზღვევის სქემა ხელმისაწვდომი იყოს. პრობაციის სააგენტო და მისი პერსონალიც სათანადოდ უნდა იყოს დაზღვეული უბედური შემთხვევისას სათანადო კომპენსაციის მოთხოვნის შესაძლებლობის უზრუნველსაყოფად.

51. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის დროს შესასრულებელი ამოცანები შეიძლება სხვადასხვა ფორმის იყოს და სააგენტოები შემოქმედებითად უნდა მიუდგნენ შესაბამისი სამუშაოს იდენტიფიცირებას. სრულად უნდა გაითვალისწინონ განსხვავებული შესაძლებლობები და პირადი გარემოებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სქემებში ჩაერთვება ნებისმიერი პირი, ვისთვისაც ეს შესაბამისად სანქციად ან ღონისძიებად იქნება მიჩნეული. ზოგ იურისდიქციაში საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა შეიძლება გამოიყენონ როგორც პატიმრობის პირდაპირი ალტერნატივა და არ შეიძლება პირს განესაზღვროს პატიმრობა მხოლოდ იმიტომ, რომ მისთვის შესაფერი სამუშაო ვერ გამოიძებნა.

პრობაციის ორგანოები აქტიურები უნდა იყვნენ იმ პირების იდენტიფიცირებისას, ვისთვისაც საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა შეიძლება მართლაც რომ სასარგებლო იყოს. საზოგადოებისთვის შესაძლებელი უნდა იყოს იმის დანახვა, რომ ისინი ამ სქემის პოტენციური ბენეფიციარები არიან. მაგალითად, უმცირესობათა ჯგუფებს შეიძლება მიმართონ მათი მოსაზრებების გაგების მიზნით, თუ როგორი სახის პროექტებს მიიჩნევენ ისინი ღირებულად.

52. ისევე როგორც სამართალდამრღვევთა კონსულტირების სხვა ასპექტების შემთხვევაშია, 52-ე წესი არ გულისხმობს, რომ სამართალდამრღვევები გადაწყვეტილებას იღებენ მათ მიერ შესასრულებელი სამუშაოს შესახებ. საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომას როგორც სამართალდამრღვევები, ისე საზოგადოება სამართლიან სასჯელად მიიჩნევენ და ამის ერთ-ერთი მხარე მდგომარეობს სამართალდამრღვევის აზრის მოსმენაში.

შესაბამისად სამართალდამრღვევს უნდა ჰკითხონ მისი უნარებისა და კონკრეტული გარემოებების შესახებ (მაგალითად, საქმიანობა და საოჯახო პასუხისმგებლობა, ჯანმრთელობა, შეზღუდული

შესაძლებლობის ქონა, საეკლესიო დღესასწაულებზე (მოცალობა), რაც სააგენტომ უნდა გაითვალისწინოს. სამუშაოზე გამწესების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას ამის მიზეზები სამართალდამრღვევს უნდა განემარტოს კონკრეტულად და უნდა მოხდეს მათი მოსაზრებების სერიოზულად განხილვა. თუკი ადამიანებს ესმით მათ მიერ შესასრულებელი სამუშაოს ღირებულება, ისინი მეტი ენთუზიაზმით შეუდგებიან ამ საქმეს და მეტ სარგებელსაც მიიღებენ.

სამართალდამრღვევთან ამგვარი კონსულტაციები უნდა მიმდინარეობდეს საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის მიმდინარეობისას. სამართალდამრღვევებს უნდა ჰკითხონ სამუშაოს შესრულებისას მათი გამოცდილების შესახებ და ეს უნდა აისახოს პერიოდულ შეფასებებში, რაც გამოიყენება დარჩენილი ვალდებულებების შესრულების დაგეგმვისას.

ზედამხედველობის ღონისძიებები

53. საზოგადოებრივი ზედამხედველობა ხორციელდება მთელ რიგ გარემოებებში. მართალია, რომ ზედამხედველობის სხვადასხვა ფორმის სამართლებრივი საფუძვლები განსხვავდება და შეუსრულებლობის შემთხვევაში - შედეგებიც. მომდევნო წესებით შემოთავაზებულია ზედამხედველობის ზოგადი სტანდარტები.

54. ზედამხედველობის ბუნება და ინტენსივობა (მაგალითად, ზედამხედველ ოფიცერთან სავალდებულო გამოცხადების სიხშირე) დამოკიდებულია ცალკეულ სამართალდამრღვევზე და გადახედვას ექვემდებარება სამართალდამრღვევის პირადი გარემოებების ცვლილებისა და ზედამხედველობის მიზნებთან მიმართებით პროგრესის შესაბამისად.

პრობაციის ორგანოებმა მაქსიმუმი უნდა გააკეთონ ზედამხედველობის ფორმალური მოთხოვნების შესრულების პოპულარიზაციისთვის. ეს მოიცავს პირადი გარემოებების სრულად გათვალისწინებას, რამაც შეიძლება შესრულება უფრო რთული გახადოს და - კიდევ სამართალდამრღვევთან მუშაობას იმის გასაგებად, როგორ შეიძლება ამგვარი სირთულის გადალახვა. მაგალითად, ადამიანებს არ უნდა მოეთხოვებოდეთ იმგვარ შეხვედრებზე დასწრება, რაც კონფლიქტში მოდის მათ

პასუხისმგებლობასთან როგორც ვალდებულებების (მათ შორის, მშობლის და არა მხოლოდ მცირეწლოვანი ბავშვების), ისე დასაქმების თვალსაზრისით. უსახლკარო და არასტაბილური საცხოვრებელი ადგილის მქონე პირებისთვის განსაკუთრებით რთულია გარკვეული ფორმალური მოთხოვნების შესრულება.

55. ეს წესი აღიარებს, რომ პრობაციამ უნდა უზრუნველყოს გარკვეული ინტერვენციების განხორციელება. ეს უნდა უზრუნველყოს არა მხოლოდ პრობაციის პერსონალმა, არამედ სხვა ორგანოებმა და ცალკეულმა პირებმაც. წესი გვთავაზობს რამდენიმე მაგალითს - საგანმანათლებლო ან უნარების განვითარებასთან დაკავშირებული სწავლება და მკურნალობა, ადამიანებისთვის, ვისაც სჭირდება ფსიქიატრიული დახმარება ან მკურნალობა ალკოჰოლის ან სხვა ნივთიერების ავადმომხმარებლისთვის.

კონტროლი პრობაციის მიზნების ლეგიტიმური ნაწილია და სამართალდამრღვევთან რეგულარული შეხვედრა საჭიროა მათთვის, რათა პრობაციამ გავლენა მოახდინოს მათზე და შეინარჩუნონ მათ მიმართ სასამართლო ორგანოებისა და საზოგადოების ნდობა. ამასთან, კონტროლის ღონისძიებები უნდა იყოს:

- დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ალბათობისა და გამოვლენილი ზიანის ხარისხის პროპორციული;
- იყოს რეაბილიტაციის პროცესის ხელშემწყობი;
- განხორციელდეს სამართალდამრღვევის მხრიდან თანამშრომლობის გაძლიერების ფორმით - ეს არა მხოლოდ ზრდის კონტროლის წარმატების შესაძლებლობას, არამედ, ასევე, აძლიერებს თვითკონტროლს.

სამართალდამრღვევის ოჯახთან მუშაობა

56. სანქციებსა და ღონისძიებებს გავლენა აქვს არა მხოლოდ სამართალდამრღვევებზე, არამედ, ასევე, მათ ოჯახებზე და მათ კმაყოფაზე მყოფ პირებზე განსაკუთრებით საპატიმრო სასჯელის შემთხვევაში, თუმცა სხვა სანქციებისა და ღონისძიებების შემთხვევაშიც. კანონის მოთხოვნის შემთხვევაში პრობაციის ორგანოებმა სამართალდამრღვევის დანაშაულისა და სასჯელის

ზემოქმედების ქვეშ მყოფ ოჯახებს უნდა შესთავაზონ მხარდაჭერა, ინფორმაცია, რჩევა და დახმარება. ეს შესაძლოა მოიცავდეს ინფორმაციის მიწოდებას სასჯელის შესახებ (მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთის მოხდისას პაემნებისა და კონტაქტის შესახებ ინფორმაცია, გათავისუფლების სავარაუდო თარიღი), კონსულტაციას შესაძლო შეღავათებისა და დახმარების შესახებ (განსაკუთრებით, როდესაც ოჯახი ფინანსურად დამოკიდებული იყო სამართალდამრღვევზე) და, ზოგადად, ოჯახური კავშირების შენარჩუნებაში დახმარებას. ამგვარი დახმარება ღირებულია ოჯახისთვის და სამართალდამრღვევისთვის იმიტომაც, რომ ოჯახთან ურთიერთობები მნიშვნელოვანი ფაქტორია რეაბილიტაციისას და დეზისტანსისას.

ელექტრონული მონიტორინგი

57. მაშინ, როცა ტრადიციულად პრობაცია ცვლილების მისაღწევად პირადი ურთიერთობის გზით მუშაობს, ევროპის ბევრი იურისდიქციაში გაიზარდა ახალი ტექნოლოგიების გამოყენება. ელექტრონულმა ზედამხედველობა, განსაკუთრებით „ფიქსაცია“, რითაც შეიძლება შემოწმდეს ცალკეული ადამიანის კონკრეტულ დროსა და ადგილას ყოფნა და „მიდევნება“, შესაძლებელი გახდა გლობალური პოზიციონირების სისტემის ტექნოლოგიის მეშვეობით (GPS), რასაც დიდი პოლიტიკური გამოხმაურება მოჰყვა. ის მოქმედებს სამართალდამრღვევის თანხმობითა და აქტიური თანამშრომლობით და ქმნის ყოვლისმომცველი და უახლესი ინფორმაციის ქონის შესაძლებლობას.

ელექტრონულმა მონიტორინგმა გარკვეულ გარემოებებში შეიძლება წვლილი შეიტანოს რეაბილიტაციის პროცესში და მხარდამჭერი იყოს დეზისტანსისთვის, ადამიანების დახმარებით მათ ჩვევებსა და ცხოვრების სტილში ცვლილებების შეტანით, მაგრამ ეს, როგორც წესი, მიიღწევა გარკვეული კონტროლისა და სტაბილურობის პირობებში, რაც სარეაბილიტაციო პროგრამის განხორციელების შესაძლებლობას იძლევა.

როდესაც მონიტორინგი გამოიყენება ზედამხედველობის ნაწილად, ის უნდა ეხმარებოდეს რეაბილიტაციის პროცესს. გარეკონტროლი უნდა იყოს თვითკონტროლის განვითარების

საშუალება. ტექნოლოგიამ არ უნდა წარმოშვას ან განსაზღვროს პრაქტიკის ხასიათი, არამედ უნდა ემსახურებოდეს პრობაციის ამოცანებს. პრობაციის ორგანოებისთვის, ასევე, ცნობილი უნდა იყოს, რომ ეს არის მზარდი (მოგებაზე ორიენტირებული) კომერციული „ბაზარი“ და პრობაცია უნდა ჩაერთოს ამ ბაზარზე მისი თვითმყოფადობის შენარჩუნების ფორმით.

58. თვალთვალის ზოგიერთ მეთოდს, მათ შორის, ელექტრონულ მონიტორინგს, აქვს ადამიანების პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებაში და, ასევე, სხვა უფლებებში მნიშვნელოვნად ჩარევის პოტენციალი. ეს შეიძლება შეეხოს არა მხოლოდ სამართალდამრღვევებს, არამედ სხვა გარემოებებში მათ ოჯახებსა და მეგობრებსაც. ეს წესი მიუთითებს, რომ თვალთვალი და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობაში შეჭრა უნდა იყოს სამართალდარღვევის სიმძიმისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის საჭიროების პროპორციული.

საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრება

59. ევროპული ციხის წესების (მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია REC(2006)2 წევრი ქვეყნებისთვის) მე-6 ძირითადი პრინციპი ადგენს: „ყოველი პატიმრობის მართვა უნდა განხორციელდეს იმგვარად, რომ ხელი შეეწყოს თავისუფლებადკვეთილ პირთა თავისუფალ საზოგადოებაში რეინტეგრაციას“. მრავალ ქვეყანაში გათავისუფლების შემდგომ სამართალდამრღვევების ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელი არიან პრობაციის ორგანოები. ეს წესი ავალდებულებს ამ როლის მქონე სააგენტოებს აქტიურად იმუშაონ პატიმრობის პერიოდში გათავისუფლებისთვის მზადებისთვის. ეს მოიცავს კონტაქტს სამართალდამრღვევთან წერილის, ვიზიტების, ვიდეოკონფერენციების მეშვეობით; ციხის ადმინისტრაციასთან ურთიერთობას; იმ მეგობრებთან ან ოჯახთან კონტაქტს, რომლებთანაც შესაძლოა სამართალდამრღვევი დაბრუნდეს და სათემო ორგანოებთან დაკავშირებას, რომელთაც შეუძლიათ გათავისუფლების შემდეგ საჭირო სერვისები და მხარდაჭერა შესთავაზონ.

საზოგადოებაში წარმატებით დაბრუნებისთვის მუშაობა

მოითხოვს საქმის მართვის მიდგომას იმისათვის, რომ ყველა პასუხისმგებელი ორგანოს მონაწილეობა სათანადოდ კოორდინირებული და მართული იყოს. პატიმრობის პერიოდში პოზიტიური ცვლილებები და მიღწევები დაკარგვის რისკის ქვეშ არის გათავისუფლების მომენტში და ამიტომ განგრძობადობის უზრუნველყოფა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ამგვარი განგრძობადობა მიიღწევა სასჯელის დაგეგმვასა და გათავისუფლებისთვის მზადების პროცესში პრობაციის ორგანოების ჩართვით. პრობაციის ორგანოები ციხის სამსახურებთან, საჯარო და კერძო სამსახურებთან და ფართო საზოგადოებასთან თანამშრომლობით საუკეთესო მიდგომარეობაში არიან, დაეხმარონ ყოფილ პატიმრებს საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრების გამოწვევების გადალახვაში.

საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრებისთვის მუშაობა არ უნდა შემოიფარგლოს შეფასებით და რისკისა და დანაშაულთან დაკავშირებული საჭიროებების მართვით. კვლევები ადასტურებს, რომ დანაშაულებრივი ქცევის შეწყვეტა (დეზისტანსი) მიიღწევა „კარგი ცხოვრებით“. რადგანაც თითოეული ადამიანი თავად წყვეტს რა წარმოადგენს მისთვის კარგ ცხოვრებას, საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრების მუშაობა უნდა უკავშირდებოდეს ადამიანის ინტერესებსა და მისწრაფებებს, მიმართული იყოს მათ დახმარებაზე, მიაღწიონ ლეგიტიმურ მიზნებს და მათ ძლიერ მხარეებზე დაყრდნობით დაეხმარონ; ასევე, მათ, როგორც საზოგადოების კანონმორჩილმა წევრებმა მოახდინონ საკუთარი პოტენციალის რეალიზება.

ადამიანთა უმრავლესობისთვის ამგვარი „კარგი ცხოვრების“ მთავარი კომპონენტია შემოსავლიანი დასაქმება. ეს ქმნის კანონიერი შემოსავლის წყაროს, კანონმორჩილი ცხოვრების წესსა და სოციალურ კავშირებს, რაც ეხმარება დეზისტანსს და ახალისებს კანონის პატივისცემას. სულაც არ არის მოულოდნელი კვლევებით იმის დადასტურება, რომ ძლიერი კავშირი არსებობს დასაქმებასა და დეზისტანსს შორის. თუმცა დასაქმებისთვის სამართალდამრღვევს უნდა ჰქონდეს არა მხოლოდ უნარები და მოტივაცია, არამედ მუშაობის შესაძლებლობაც. ყოფილი სამართალდამრღვევებისთვის, განსაკუთრებით ყოფილი პატიმრებისთვის, როგორც წესი, რთულია სამუშაოს მოძიება და დასაქმებულის თავდაჯერების მოპოვება. შესაბამისად,

პრობაციის ორგანოებმა აქტიურად უნდა იმუშაონ ყველა სექტორში დამსაქმებელთა შეგულიანებაზე, რათა ყოფილი სამართალდამრღვევების დასაქმებისას სამართლიანი და გონივრული პირობები შესთავაზონ მათ.

60. სხვადასხვა გარემოებაში გათავისუფლება ერთი ან მეტი ფორმალური პირობით ხდება და ზედამხედველი ორგანო, ხშირად პრობაცია, პასუხისმგებელია იმის უზრუნველყოფაზე, რომ სამართალდამრღვევი შეასრულებს ამ პირობებს. აღსრულებისა და შესრულების ზოგადი მიმოხილვა ასახულია 86-88 წესებში და შესაბამის კომენტარებში. გათავისუფლება ხშირად სამართალდამრღვევებისთვის გარკვეულ სიძნელეებს უკავშირდება და პრობაციის ორგანოებმა უნდა გააკეთონ მაქსიმუმი, რათა სამართალდამრღვევებმა გაითვალისწინონ და გაუმკლავდნენ ამ პრობლემებს ახალი დანაშაულების თავიდან ასაცილებლად. ზოგიერთ შემთხვევაში სამართალდამრღვევები შესაძლოა ქმნიდნენ ზიანის მიყენების რისკს და პრობაციის ორგანოები მჭიდროდ უნდა თანამშრომლობდნენ სხვა ორგანოებთან ამ რისკის სამართავად. იხილეთ, ასევე, 37-ე წესის კომენტარი.

61. როგორც უკვე აღინიშნა, 59-ე წესის კომენტარში მრავალ ქვეყანაში განხორციელებული კვლევა აჩვენებს, რომ ციხის პირობებში ჩატარებული კონსტრუქციული შრომა ხშირად გათავისუფლებისას იკარგება. მაგალითად, სამკურნალო პროგრამების შედეგებს არ მიჰყვებიან და ნებისმიერი სარგებელი მალევე ქრება. ზოგადად, ციხიდან საზოგადოებაში დაბრუნება - „ციხის ჭიმკრის გავლით“ - ხშირად კარგად არ არის მართული და ციხის ადმინისტრაციასა და საზოგადოებრივ ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელი პირების კომუნიკაცია, როგორც წესი, დიდი პრობლემაა. თუკი პრობაციის ორგანოები აქტიურად ერთვებიან გათავისუფლებამდე (59-ე წესი), ბევრად უფრო მეტი ალბათობაა, რომ გარდამავალი პერიოდი წარიმართოს უფრო ეფექტიანად. ეს წესი აგულიანებს პრობაციის პერსონალს, გააკეთოს მაქსიმუმი თავიანთი სამუშაოს იმ კონსტრუქციულ ბაზისზე ასაგებად, რაც პირის პატიმრობის პერიოდში შეიქმნა. ამის წარმატების მეტი შანსი იქნება, თუკი საქმის მართვის კარგი სისტემა იარსებებს(იხილეთ მე-80-ე წესი).

გათავისუფლების შემდგომი თანადგომა

62. დეზისტანსი აღწერილია როგორც პროცესი და არა როგორც მოვლენა და სამართალდამრღვევებს შესაძლოა გათავისუფლების შემდეგ ხანგრძლივად სჭირდებოდეთ განგრძობადი მხარდაჭერა და შეგულიანება. ეს წესი აღიარებს, რომ გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობის ფორმალური პერიოდის ამოწურვის შემდეგ სამართალდამრღვევს არ გააჩნია რაიმე ფორმალური ვალდებულება, კავშირი შეინარჩუნოს პრობაციის ორგანოსთან. იმავდროულად, თუკი ეროვნული კანონმდებლობა და რესურსები ამის შესაძლებლობას იძლევა პრობაციის ორგანოებმა უნდა შესთავაზონ მხარდაჭერა მაქსიმალური ვადით, რათა არავინ ჩაიდინოს დანაშაული იმ მიზეზით, რომ არსად წავსვლელბათ დახმარებისთვის. ასევე, უნდა შეიქმნას მხარდაჭერა იმ პატიმრებისთვის, რომლებიც თავისუფლდებიან საზოგადოებაში კვლავ დამკვიდრების რაიმე ფორმალური ვალდებულების გარეშე, მაგრამ რომელთაც სჭირდებათ რჩევა, დახმარება და შეგულიანება.

პრობაციის მუშაობა უცხო ქვეყნის მოქალაქე სამართალდამრღვევებთან და მოქალაქეებთან, რომლებიც საზღვარგარეთ გაასამართლეს

63. მთელ რიგ სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ მიზეზთა გამო ევროპის კონტინენტზე ადამიანთა გადაადგილების მაჩვენებელი გაიზარდა. სხვა ქვეყანაში ჩასული ადამიანები შესაძლოა იყვნენ „კრიზისში“, ჰქონდეთ მცირე რესურსები და ნაკლები ან არანაირი კონტაქტები ქვეყანაში ჩასვლისას. პრობაციის ორგანოებს მყარი ეთიკური ვალდებულება აქვთ ყველაფერი გააკეთონ, რათა ამ კატეგორიის მოწყვლად ადამიანებს სამართლიანად და კარგად მოექცნენ. თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში მოქალაქეობის არმქონე პირებს არ აქვთ მრავალი უფლება, რითაც მოქალაქეები სარგებლობენ და, შესაბამისად, ვერ სარგებლობენ მომსახურებით, რომელიც სჭირდებათ. ეს მრავალი ქვეყნისთვის გამოწვევას წარმოადგენს.

ეს წესი მოუწოდებს პრობაციის ორგანოებს ხელმისაწვდომი სერვისები შესთავაზოს უცხო ქვეყნის მოქალაქე

სამართალდამრღვევებს თავიანთი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად. ამგვარი სერვისების სახე და ფარგლები დამოკიდებული იქნება ეროვნულ სამართლებრივ სისტემებზე და ამგვარ სამართალდამრღვევთა ინდივიდუალურ მდგომარეობაზე, მაგრამ პრობაციის ორგანოებმა ამ შემთხვევაში უნდა ისარგებლონ თანასწორი და არადისკრიმინაციული მოპყრობის პრინციპით. უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს, როგორც წესი, საკმაოდ განსხვავებული საჭიროებები აქვთ და პრობაციის ორგანოებმა ეს ყურადღებით უნდა გაითვალისწინონ და ეცადონ მათზე რეაგირებას. პრობაციის მთავარ მიზნებს, როგორცაა, მაგალითად, საზოგადოებაში ინტეგრაცია, სოციალური ინკლუზია, საზოგადოებაში ხელახლა დამკვიდრება - საკმაოდ განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს ადამიანებისთვის, რომლებსაც მცირე რამ ან საერთოდაც არაფერი აკავშირებთ ამ ქვეყანასთან და ქვეყნის დატოვებაც კი შეიძლება დაევალოთ მათ მიერ ჩადენილი დანაშაულის გამო. შესაძლოა, რომ მათ ჰქონდეთ პრობლემები ენასთან დაკავშირებით და ამ ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ ადეკვატური თარგმანი. პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ მათი მომსახურების ხელმისაწვდომობა და შესაბამისობა ამ მოწყვლადი ჯგუფებისთვის.

64. ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისთვის მიღებულია ჩარჩო გადაწყვეტილება, რომელიც არეულირებს გარკვეულ გარემოებებში საპრობაციო ზედამხედველობის გადაცემას ერთი იურისდიქციიდან მეორეში - როგორც წესი, სამართალდამრღვევებს, რომელთაც სასჯელი შეეფარდათ სხვა ქვეყანაში, აზრუნებენ თავიანთ ქვეყანაში ზედამხედველობისთვის (საბჭოს ჩარჩო გადაწყვეტილება ევროპული კავშირის წევრ ქვეყნებს შორის ზედამხედველობის ღონისძიებების, როგორც პირობითი პატიმრობის ალტერნატივის გადაწყვეტილებების ურთიერთალიარების პრინციპის მოქმედების შესახებ). იმისათვის, რომ ჩარჩო გადაწყვეტილება მოქმედებდეს დაგეგმილის შესაბამისად, ქვეყნებს შორის უნდა არსებობდეს ნათელი და ეფექტიანი კომუნიკაცია როგორც თანამშრომლობის სისტემის შესაქმნელად, ისე კონკრეტულ საქმეებზე გასავრცელებლად. „გამცემმა სახელმწიფომ“ (ქვეყანა, სადაც სანქცია ან ღონისძიება დაინიშნა) და „აღმასრულებელმა სახელმწიფომ“ (ქვეყანა, სადაც სანქცია ან ღონისძიება ამოქმედდება - როგორც წესი,

სამართალდამრღვევის მოქალაქეობის ქვეყანა) ერთად უნდა იმუშაონ, მათი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად და მათთვის ხელმისაწვდომი რესურსების ფარგლებში, რათა დარწმუნდნენ, რომ სანქცია ან ღონისძიება აღსრულებდა მართლმსაჯულების ორგანოს განზრახვის შესაბამისად და რომ სამართალდამრღვევზე განხორციელდება საჭირო ზედამხედველობა.

მართალია, ჩარჩო გადაწყვეტილება ძირითადი საშუალებაა ევროკავშირის ფარგლებში გადაცემის უზრუნველსაყოფად, ევროპის საბჭოს ქვეყნებს შორის არსებობს სხვა სპეციალური შეთანხმებაც (როგორცაა: პირობით მსჯავრდებულთა და პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირთა ზედამხედველობის შესახებ 1964 წლის ევროპული კონვენცია, ETS No. 051) და ეს წესი აქაც ვრცელდება.

65. ეს წესი ეხება იგივე საკითხებს, რასაც 63-ე და 64-ე წესები, მაგრამ სამართალდამრღვევთა მიმღები ქვეყნის პერსპექტივიდან. წარმომავლობის ქვეყანაში დაბრუნებას დაქვემდებარებული სამართალდამრღვევები და ყოფილი სამართალდამრღვევები შესაძლოა სარგებლობდნენ მწირი მხარდაჭერით და გამოირჩეოდნენ მოწყვლადობით, შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ მათი საჭიროებების დაკმაყოფილება.

V ნაწილი

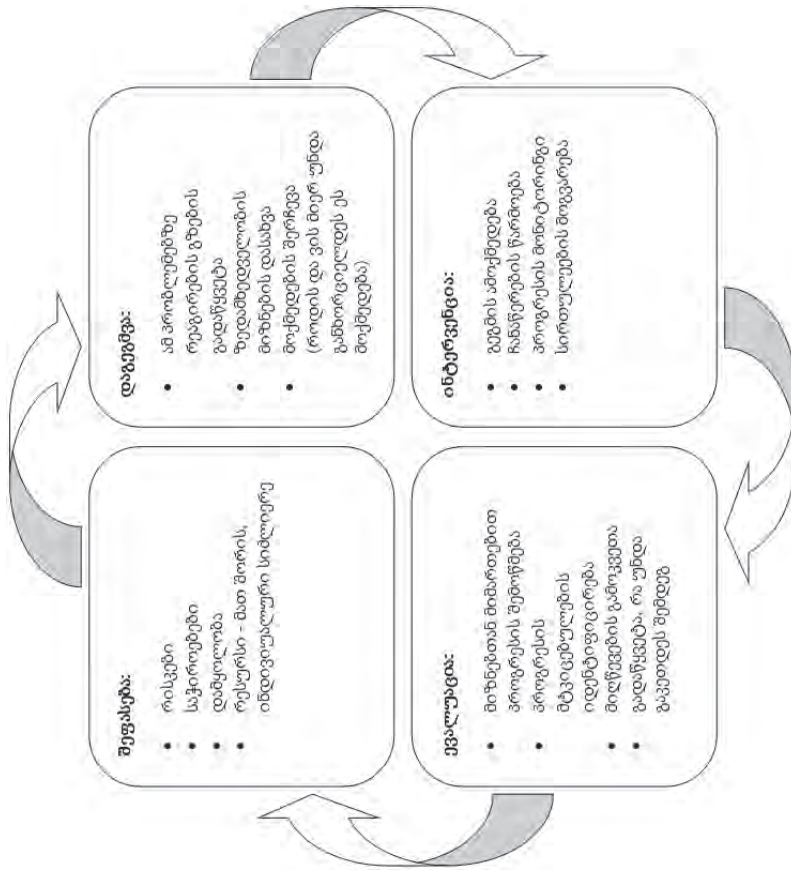
ზედამხედველობის პროცესი

წინამდებარე ნაწილი მოცემულია ჩარჩო ზედამხედველობის პროცესის კარგად გასააზრებლად. თუმცა, იმავდროულად, სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვანია, რომ ამ პროცესის სხვადასხვა ფორმა არსებობდეს: გარკვეული ფოკუსი სამართალდამრღვევთან დაკავშირებულ რისკზე, ამ რისკთან ასოცირებულ საჭიროებებზე (კრიმინოგენული საჭიროებები) და იმის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვნება, რომ ინტერვენცია ესადაგება შესაბამის პირს („პასუხობს“). ზედამხედველობის განხორციელების სხვა გზებს შესაძლოა განსხვავებული ფოკუსი ჰქონდეს. მაგალითად, შესაძლოა აქცენტი კეთდებოდეს სამართალდამრღვევის

დახმარებასა და მხარდაჭერაზე. ერთი მიდგომის მიხედვით ყურადღება უნდა გამახვილდეს ზედამხედველობის ქვეშ მყოფი პირების ძლიერ და პოზიტიურ მახასიათებლებზე და არა მხოლოდ რისკებსა და საჭიროებებზე. მათ, ვინც დანაშაული ჩაიდინა, ლეგიტიმური მისწრაფებები და ამბიციები აქვთ ისევე, როგორც სხვა დანარჩენ ადამიანებს და დეზისტანსი ხშირად მიიღწევა, როდესაც ადამიანი ცხოვრობს „კარგი ცხოვრებით“, რასაც ის თავისთვის ირჩევს.

ძირითად პრინციპებში მოცემული პირველი წესის მნიშვნელოვნება აქ განსაკუთრებით რელევანტურია. ზედამხედველობის შესაძლებლობა დამოკიდებულია მყარ პროფესიულ ურთიერთობაზე. პრობაციის ოფიცრის პრიორიტეტი უნდა იყოს ამგვარი ურთიერთობის ჩამოყალიბება, ზედამხედველობის ქვეშ მყოფი პირის ნდობის მოპოვება. თუკი ეს არ შედგა ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ზედამხედველობის მიზნები მიიღწევა.

ზედამხედველობის პროცესი შეგვიძლია დიაგრამით გამოვსახოთ. ის გამოსახულია ციკლზე, რადგანაც როგორც კი ციკლი დასრულდება, პროცესი თავიდან იწყება და გაგრძელდება ზედამხედველობის სრული პერიოდის მანძილზე.

ადაპტირებულია კაროლ სატონის „Aspire“-დან რომ კანტონისა და დავიდ ჰენკოკი (2007) პრობაციისა და სამართალდამრღვევთა მართვის ლექსიკონი, კლამპტონი: ვილანი

შეფასება

66. ეს წესი არ ეხება ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრულ კრიტერიუმს, რაც უკავშირდება სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სხვადასხვა ეტაპზე შეფასებების განხორციელების საჭიროებას. ეს კრიტერიუმი არსებობს პრობაციის სამსახურებისთვის, რომ მათ მიმართულება მისცეს სამართალდამრღვევებთან ყოველდღიურ მუშაობაში. საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების განხორციელების ეფექტიანობა მნიშვნელოვნად იზრდება თითოეული საქმის წინასწარი შეფასებით. ეს წესი პრობაციის ორგანოების ყურადღებას ამახვილებს გარკვეულ მნიშვნელოვან პრინციპებზე, რომლებიც კარგი შეფასების განსახორციელებლად არის საჭირო.

შეფასება მოიცავს ყურადღების გამახვილებას შემდეგზე:

- რისკი
- საჭიროება
- დამყოლობა
- რესურსი - მათ შორის, ინდივიდუალური სიძლიერე

შემდგომი დანაშაულის ჩადენის და, ასევე, საზოგადოებისა და პრობაციის თანამშრომელთათვის ზიანის მიყენების რისკი უნდა შეფასდეს. ამასთან უნდა შეფასდეს სხვა რისკიც, მაგალითად, თვითდაზიანების რისკი და მოწყვლადობის სხვა მაჩვენებლები. დანაშაულებრივ ქცევასთან დაკავშირებული საჭიროებები ან ფაქტორები (კრიმინოგენული საჭიროებები) უნდა შეფასდეს მაშინ, როცა სხვა საჭიროებები, რომლებიც ნაკლებად, მაგრამ პირდაპირ უკავშირდება დანაშაულებრივ ქცევას(რაც მნიშვნელოვანია სამართალდამრღვევის მიერ დანაშაულებრივ ქცევაზე ხელის აღების თვალსაზრისით), ასევე, გასათვალისწინებელია. განსხვავებული ადამიანები საუკეთესოდ რეაგირებენ ინტერვენციის განსხვავებულ ფორმებზე და შეფასების მთავარი მოთხოვნაა, განისაზღვროს რომელი ინტერვენცია იქნება კონკრეტული ადამიანისთვის ყველაზე ხელმისაწვდომი და რელევანტური. იმისათვის, რომ ყველა ინტერვენცია და აქტივობა წარმართოს სამართალდამრღვევისთვის ყველაზე ხელმისაწვდომი ფორმით, საჭიროა სრული ჩართულობა და და მათი ინდივიდუალურობის გათვალისწინება, რაც

ცნობილია როგორც *დამყოლობის პრინციპი*. შეფასება უნდა მოიცავდეს იმ რესურსების მიმოხილვასაც, რომლებიც შეიძლება ხელმისაწვდომი იყოს იდენტიფიცირებულ პრობლემებზე რეაგირებისთვის. უპირველესი რესურსი ამ შემთხვევაში არის სამართალდამრღვევის სიძლიერე და უნარები: ფოკუსი პიროვნულ სიძლიერეზე და იმ ფაქტორებზე, რაც დანაშაულებრივ ქცევას ნაკლებად შესაძლებელს ხდის, ხშირად პოზიტიური და ღირებული მიდგომაა, თუმცა ეს უნდა დაბალანსდეს პრობლემების რეალისტური შეფასებით.

შეფასების შესრულებისას პრობაციის პერსონალი უნდა დაეყრდნოს ინფორმაციის მთელ რიგ წყაროებს. ეს მოიცავს სასამართლოს ანგარიშებს, სააგენტოს ჩანაწერებს და, საჭიროებისამებრ, სხვა უწყებებიდან და იმ ადამიანებისგან მიღებულ ინფორმაციას, რომლებიც იცნობენ სამართალდამრღვევს.

67. შეფასების პროცესი - ის თუ როგორ ხორციელდება, მნიშვნელოვანია როგორც შედეგი. პრობაციის თანამშრომელმა შესაძლოა ძალიან კარგად იცოდეს რა პრობლემა აქვს სამართალდამრღვევს, მაგრამ სამართალდამრღვევებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა თავად გააკეთონ აღმოჩენები. არსებობს უნარები, მაგალითად, მოტივაციური ინტერვიუება, რომელიც შეიძლება გამოვიყენოთ სამართალდამრღვევების მიერ საკუთარი სირთულეების აღმოსაჩენად. იმავდროულად, ზედამხედველობა არ იქნება წარმატებული თუკი ზედამხედველსა და სამართალდამრღვევს შორის არ არსებობს საკმარისი შეთანხმება.

მიმდინარე კვლევები ადასტურებს, რომ დეზისტანსს, როგორც წესი, ადგილი აქვს კარგი ცხოვრების მიღწევის კონტექსტში. შესაბამისად, შეფასება უნდა ეყრდნობოდეს შესაფასებელი პირის ლეგიტიმურ მისწრაფებებს და გამოკვეთდეს და ავითარებდეს პირად სიძლიერეს. შეფასებაში, რომელიც მოიცავს მხოლოდ რისკებსა და საჭიროებებს, შესაძლოა ეს გამორჩენილი იყოს. საკუთარი ძალების რწმენის იდეა - ადამიანები თავად არიან პასუხისმგებელი საკუთარ ცხოვრებაზე - აღიარებს სამართალდამრღვევების პასუხისმგებლობას და მათ საჭიროებას, განსაზღვრონ საკუთარი მომავალი ქცევა.

68. შეფასება უნდა იყოს პერსონალსა და სამართალდამრღვევს შორის დისკუსიისა და შესწავლის პროდუქტი. როდესაც მათ

შორის შეუთანხმებლობაა, ეს უნდა დაფიქსირდეს და შეიძლება სწორედ ეს გახდეს მუშაობის მთავარი საგანი, როგორც ჩვენ ვნახეთ 67-ე წესში.

69. შეფასება პერიოდულად უნდა განხორციელდეს პროგრესის შესამოწმებლად და მისი მუდმივი სიზუსტისა და რელევანტურობის უზრუნველსაყოფად. ზედამხედველობის მიმდინარეობისას რამდენიმე საკვანძო მომენტი, როდესაც ეს განსაკუთრებით საჭიროა. ზედამხედველები, ასევე, ყურადღებით უნდა იყვნენ სამართალდამრღვევის ცხოვრებაში ცვლილებების შესაძლებლობების მიმართ, რაც შექმნის განსხვავებას.

ვინაიდან პრობაციის ორგანოებისთვის პრიორიტეტია საზოგადოების უსაფრთხოება, რისკის ხარისხი და ბუნებაში ცვლილებები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. შეფასების დასრულებისთანავე მარტივია იმაზე ფიქრი, რომ რისკის მაჩვენებელი დადგინდა და დაფიქსირდა. ეს შეცდომა იქნება, რადგანაც რისკები და დამცავი ფაქტორები **იცვლება** - მაგალითად, ნარკოტიკულ საშუალებათა მოხმარება, ცვლილება დასაქმების თვალსაზრისით ან მნიშვნელოვანი ცვლილებები პირად ურთიერთობებში.

70. სამართალდამრღვევის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ცვლილების შემთხვევაში აშკარად აუცილებელი ხდება შეფასების გადახედვა და განახლება; ასეთი შეიძლება იყოს ახალი სამართალდარღვევის ჩადენა ან მის პირად ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები. ასევე, ზედამხედველობისას განსაზღვრულია მნიშვნელოვანი „მისაღწევი შედეგები“, რომლებთან მიმართებითაც აუცილებელია შეფასების გადახედვა. ეს დაკონკრეტებულია ამ წესში და მოიცავს შემთხვევებს, როდესაც სამართალდამრღვევთან მიმართებით განიხილება მისი ღია ტიპის ციხეში გადაყვანა ნაწილობრივი პატიმრობისთვის, ელექტრონული მონიტორინგის, პირობით გათავისუფლების ან შინაპატიმრობისთვის. მსგავსად ამისა, თუკი განიხილება ზედამხედველობის ხარისხის შეცვლა, ფორმალური პირობების შეცვლა, ან განაცხადია წარდგენილი ზედამხედველობის ვადამდე დასრულების მოთხოვნით, გადაწყვეტილება მიიღება განახლებულ შეფასებაზე დაყრდნობით.

71. როგორც წესი, განასხვავებენ რისკის შეფასების შემდეგ

ფორმებს: „კლინიკური“ (ინდივიდუალური, პიროვნების მიხედვით) შეფასება ან „აქტუალური“ შეფასება, რაც ემყარება ალბათობის შეფასების სტატისტიკურ ტექნიკას და ჩვეულებრივ ალბათობის „ქულა“ (დანაშაულის განმეორებით ჩადენის ან ზიანის რისკის) იწარმოება. აქტუალური ტექნიკები „სტატისტიკური“ ფაქტორების გამოყენებით (მაგალითად, ასაკი, დანაშაულის სახე, წინანასამართლობა, რაც არ იცვლება) უფრო სანდოდ მიიჩნევა, მაგრამ ეყრდნობა აგრეგატულ მაჩვენებლებს და გარკვეული ფარგლები აქვს ცალკეული პირის რისკის მაჩვენებლის გამოცნობისას. აქტუალური ტექნიკებით, ასევე, არ არის ყოველთვის შესაძლებელი „დინამიკური“ ფაქტორების (მაგ., დასაქმება, ნივთიერებათა ავადმომხარება, რომლებზე მუშაობაც შესაძლებელია და ექვემდებარება ცვლილებას) გათვალისწინება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მრავალ იურისდიქციაში დაამკვიდრეს ინსტრუმენტები, რითაც ფასდება როგორც სტატისტიკური, ისე დინამიკური ფაქტორები. ეს ინსტრუმენტები უზრუნველყოფს ყველა სამართალდამრღვევის თანმიმდევრულ შეფასებას და ზედამხედველებისგან მოითხოვს ფოკუსირებას რისკზე და საჭიროებებზე, რომლებიც ცნობილია, როგორც განმეორებით დანაშაულთან ასოცირებული. ამგვარი ინსტრუმენტების გამოყენებისას არსებითია, რომ პრაქტიკოსებს ესმოდეთ მათი მნიშვნელოვნება და მათი შესაძლებლობის ფარგლები. რადგანაც აქტუალური მეთოდებით შესაძლოა სტატისტიკური ვარაუდის წარმოება და, ასევე, შესაძლოა მეტად მცდარი იყოს, თუკი კრიტიკულად არ გამოიყენეს, მათი გამოყენება უნდა მოხდეს **პროფესიონალურ დასკვნასთან ერთად**.

როგორც მრავალჯერ აღინიშნა (იხილეთ V ნაწილის დასაწყისი), მნიშვნელოვანია ძლიერი მხარეების გათვალისწინება, ისევე როგორც რისკებისა. დასრულებულ შეფასებაში აღიარებული უნდა იყოს ადამიანის შესაძლებლობები და პოტენციალი და არ უნდა იყოს გადატვირთული მხოლოდ დანაშაულებრივი ქცევით.

დაგეგმვა

72. ზედამხედველობა უნდა წარიმართოს დაგეგმილად. შეფასების შემდეგ ზედამხედველმა სამართალდამრღვევთან განხილვის შედეგად უნდა გადაწყვიტოს რა გზით იმოქმედებს

გამოვლენილ პრობლემებთან მიმართებით. მიზნები უნდა შეთანხმდეს და დაისახოს. მიზნები უნდა იყოს **კონკრეტული** და **გაზომვადი** (იმგვარად, რომ შესაძლებელი იყოს პროგრესის მონიტორინგი). ისინი უნდა იყოს **მიღწევადი**: განსაკუთრებით, თუკი ზედამხედველობა ხანგრძლივი იქნება და/ან გამოიკვეთა მთელი რიგი პრობლემებისა, გეგმა უნდა დაიყოს შედარებით მცირე „ნაბიჯებად“ რეალისტურ და მოკლევადიან მიზნებად. სამართალდამრღვევებს ხშირად აქვთ მრავალი კომპლექსური პრობლემა, რომლებზე მუშაობაც ერთბაშად სათანადოდ ვერ დაიწყება და თუკი დაგეგმილი მუშაობა ზედმეტად ამბიციურია, ის არარეალისტური ხდება. ასევე, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს დასახული მიზნების მიღწევის ვადები. პროგრესის მიღწევის შემთხვევაში უნდა მოხდეს გადახედვა და მიღწევა დაფიქსირდეს (დადებითად აღინიშნოს), ან ზედამხედველმა და სამართალდამრღვევმა უნდა შეისწავლონ დასახული მიზნის მიუღწევლობის მიზეზები.

73. ისევე როგორც შეფასება, სამუშაო გეგმა, რომელიც სამართალდამრღვევისთვის გაუგებარია (საკმარისად გასაგები არ არის) ან რომელსაც არ ეთანხმება, ნაკლებ სავარაუდოა რომ განხორციელდეს. სამართალდამრღვევებს შესაძლოა არ სჯეროდეთ შემოთავაზებული გეგმების განხორციელებადობის, უნდა მოხდეს ამის აღიარება და გათვალისწინება(შესაძლოა სამართალდამრღვევი ჯერ მზად არ არის მოთხოვნილი ცლილებების გასატარებლად. ამ შემთხვევაში, სავარაუდოდ, საჭირო იქნება შემდგომი მოტივირება). დაგეგმვის პროცესი მაქსიმალურად უნდა იყოს მოლაპარაკებებზე დაფუძნებული და განიმარტოს იმგვარად, რომ სამართალდამრღვევისთვის გასაგები იყოს.

74. შეფასებასა და გეგმას შორის უნდა არსებობდეს ძლიერი და ბუნებრივი კავშირი, როგორც ეს 72-ე წესის კომენტარშია განმარტებული. გეგმაში გაწერილია, რა უნდა განხორციელდეს იდენტიფიცირებულ პრობლემასთან მიმართებით და ეს მოიცავს კონკრეტული სამომავლო ინტერვენციების დაგეგმვას.

75. 69-ე და 70-ე წესები მიუთითებს შეფასების რეგულარული გადახედვის მნიშვნელოვნებაზე. მსგავსად ამისა, სამუშაო გეგმაც უნდა ადაპტირდეს შეფასების ნებისმიერი ცვლილების შესაბამისად.

ინტერვენციები

76. ინტერვენციები არის სამართალდამრღვევთან დაგეგმილი მუშაობის ნაწილები, რომლებიც მიმართულია მათ რეაბილიტაციისა და მათ მიერ დანაშაულებრივ ქცევაზე ხელის აღებისკენ (დეზისტანსზე). პრობაციის ორგანოების მხრიდან ინტერვენციების ბუნება დამოკიდებული უნდა იყოს და უნდა შემოიფარგლოს სანქციით ან ღონისძიებით და გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოს მიერ დადგენილი პირობებით. შესაბამისად, ინტერვენციები ხშირად მიმართული იქნება სოციალურ და ოჯახურ მხარდაჭერაზე დასაქმების სქემების, საგანმანათლებლო პროგრამების, პროფესიული სწავლების, ბიუჯეტის მართვის სწავლებისა და პრობაციის ოფიცერთან რეგულარული კონტაქტის მეშვეობით, ან მოიცავს *დანაშაულებრივი ქცევის შესახებ პროგრამებს*, რომლებიც ხშირად ეფუძნება კოგნიტურ-ბიჰევიორულ ფსიქოლოგიას. ეს უკანასკნელი შექმნილია განმეორებითი დანაშაულის შესამცირებლად სამართალდამრღვევისთვის ახალი უნარების სწავლებით, რაც გამოასწორებს მათი აზროვნებისა და პრობლემების გადაჭრის გზებს. ეს დაეხმარება მათ გაუმკლავდნენ ზეწოლას, გაითვალისწინონ თავიანთი ქცევის შედეგები, დაინახონ მოვლენები სხვების პოზიციიდან და იმოქმედონ ნაკლებ იმპულსურად. პროგრამები შესაძლოა იყოს ზოგადი (მაგ., მოიცავდეს ყველა სახის დანაშაულებრივ ქცევას) ან კონკრეტული სახის დანაშაულებზე მორგებული, ან კრიმინოგენული ხასიათის (მაგ., პროგრამები მოძალადე დამნაშავეების ან სქესობრივი დამნაშავეებისთვის; პროგრამები სამართალდამრღვევებისთვის, რომლებიც მოიხმარენ ნარკოტიკულ საშუალებებს).

როგორც წესი, ინტერვენციები სამართალდამრღვევებისგან მოითხოვს დროს და, ასევე, უყენებს სხვა შესაბამის მოთხოვნებს - მაგალითად, რეფლექსიას საკუთარ ქცევაზე და იმის სწავლას, როგორ უნდა განახორციელონ საკუთარი ცხოვრებისთვის აუცილებელი ცვლილებები. თუმცა ეს წესი ადგენს, რომ ამ ინტერვენციებში მონაწილეობა და სასამართლოს ბრძანებაზე დამორჩილება **სასჯელს წარმოადგენს** და ინტერვენცია უნდა იყოს კონსტრუქციული ხასიათის, ხოლო განზრახვა - ნაკლებად სადამსჯელო. სასამართლო ორგანოს ამოცანაა, განსაზღვროს ჩადენილი დანაშაულის პროპორციული სასჯელი და მე-5

წესის შესაბამისად, პრობაციის ორგანოებმა არ უნდა გახადონ გამოცდილება იმაზე სადამსჯელო, ვიდრე აუცილებელია შეფარდებული სანქციის ან ღონისძიების აღსასრულებლად.

77. კვლევები აჩვენებს, რომ ყველაზე ეფექტიანია *მულტიმოდალური* ინტერვენციები, მაგალითად, ისეთი, სადაც გამოყენებულია სხვადასხვა ტიპის მეთოდი, რომელთა განხორციელებაც საჭიროებს მთელ რიგ პროფესიულ უნარებსა და ექსპერტიზას. ამ უნართა ნაწილს პრობაციას აწვდიან სხვა ორგანიზაციები და ადამიანები, რომელთანაც პრობაციის ორგანოები თანამშრომლობენ. სხვა უნარებს თავად პრობაციის პერსონალი ივითარებს და 27-ე წესი უთითებს სპეციალიზებულ ტრენინგზე, რომელიც პრობაციის პერსონალს სჭირდება.

პრობაციის სამუშაოს დიდი ნაწილი ცალკეულ სამართალდამრღვევთან მიმდინარეობს. თუმცა მრავალ იურისდიქციაში მოქმედებს ჯგუფური მუშაობა. მსგავს ვითარებაში მყოფ ადამიანებთან ერთად სწავლის გამოცდილება შესაძლოა ძალიან ეფექტიანი იყოს. თუმცა ყველა სამართალდამრღვევთან ჯგუფური მუშაობა არ გაამართლებს. სამართალდამრღვევებთან ჯგუფში მუშაობა შეიძლება იყოს რესურსების ეფექტიანად გამოყენების საშუალებაც, თუმცა ამ შემთხვევაში მაინც გადაწყვეტია სამართალდამრღვევთან მუშაობის საჭიროებები.

ჯგუფის ფორმირებისას პრობაციის პერსონალმა უნდა გაითვალისწინოს, რომ შესაძლოა ჯგუფმა შექმნას უარყოფითი ასოციაციებისა და ზეგავლენის ალბათობა. სათანადოდ უნდა იქნეს გათვალისწინებული იმ პირების ვითარება, ვინც ჯგუფში უმცირესობად მიიჩნევა თავს - მაგალითად, ქალის მდგომარეობა მამაკაცების ჯგუფში ან გამოკვეთილად ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელი პირის მდგომარეობა; აუცილებელია ამის გათვალისწინება და სათანადო ზომების გატარება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ისინი არ აღმოჩნდნენ არასახარბიელო მდგომარეობაში. ძირითად პრინციპებში მოცემულ მე-5 წესში მითითებულია, რომ იმპლემენტაციის ფორმამ არ უნდა შექმნას იმაზე დიდი ტვირთი ან უფლებების იმაზე მეტი შეზღუდვა, ვიდრე ეს განსაზღვრულია სასამართლო ან ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებით და ეს პრინციპი ყოველთვის გასათვალის-

წინებელია, როდესაც ხდება ინტერვენციების შერჩევა და აღსრულება. პრობაციის ორგანოებისთვის აუცილებელია იმის უზრუნველყოფაც, რომ ინტერვენციებმა არ გამოიწვიოს რამე ზიანი.

78. სამართალდამრღვევები მათზე ზედამხედველობის განმახორციელებელმა პერსონალმა უნდა მოამზადოს იმ ინტერვენციებისთვის, რომელშიც უნდა ჩაერთონ. ხშირად სამართალდამრღვევები არ იქნებიან დარწმუნებული, ან სულაც არ ენდომებათ დასწრება და ზედამხედველს ბევრი შრომა დასჭირდება მათი მოტივაციის გასაძლიერებლად. სამართალდამრღვევი, რომელსაც ესმის ინტერვენციის მიზეზები, მაღალი ალბათობით ჩაერთვება და მიიღებს გამოცდილებას.

79. ეს წესი 37-ე და 77-ე წესებისგან მომდინარეობს. თემში არსებულ მომსახურებებში ჩართვა ავითარებს სოციალურ ინკლუზიას და, ასევე, შესაძლებლობას აძლევს სამართალდამრღვევებს ისარგებლონ მრავალფეროვანი ექსპერტიზით.

80. ეს სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მნიშვნელოვანი პრინციპია. უწყებათაშორისი და მულტიმოდალური მიდგომა ყველაზე ეფექტიანია, თუმცა სხვადასხვა უწყების ჩართვა და ერთ უწყებაში რამდენიმე თანამშრომლის ჩართვა ხშირად როლების აღრევას იწვევს. ეს წესი ადგენს, რომ უნდა არსებობდეს ერთი პასუხისმგებელი თანამშრომელი, რომელიც ახორციელებს შეფასებას, გადაწყვეტილებას იღებს სამუშაო გეგმაზე და ახდენს ინტერვენციების კოორდინირებას. კვლევამ აჩვენა, რომ სამართალდამრღვევის პრობაციასთან მუშაობის გამოცდილება უნდა ხასიათდებოდეს განგრძობადობით, თანმიმდევრულობით, კონსოლიდირების შესაძლებლობის უზრუნველყოფითა და პერსონალის თავდადებით. ამგვარი კოორდინაციის გარეშე ზედამხედველობა იქნება ფრაგმენტული, არაორგანიზებული და ყველასთვის დამაბნეველი - განსაკუთრებით სამართალდამრღვევისთვის. ეს ქეის მენეჯერი ან სამართალდამრღვევის მენეჯერი, როგორც ხშირად უწოდებენ ამ პოზიციას, პასუხისმგებელი იქნება იმის უზრუნველყოფაზე, რომ სანქციის ან ღონისძიების პირობები სრულდება და შეუსრულებლობის შემთხვევაში სათანადო ზომები გატარდება.

ევალუაცია

81. თითოეული სამართალდამრღვევის პროგრესის შეფასება ზედამხედველობის მიმდინარეობისას მუდმივი პროცესია. ზედამხედველობის პერიოდზე ზედამხედველისა და სამართალდამრღვევის შეხედულება უნდა შეჯამდეს, დაფიქსირდეს და დაცულ იქნეს სააგენტოს ჩანაწერებში. ზოგიერთ ქვეყანაში ამ პროგრესის შესახებ ანგარიშები პერიოდულად უნდა წარედგინოს გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოს, სხვა ქვეყნებში პრობაციის ორგანოები მხოლოდ ზედამხედველობის დასრულების შემდეგ ან პირობების დარღვევის შემთხვევაში წარადგენენ ანგარიშს.

82. ეს წესი ეხება [პრობაციის] პერსონალისთვის სამართლებრივ შესაძლებლობას, მიმართოს სასამართლო ორგანოს ზედამხედველობის პირობების შეცვლის მოთხოვნით. როდესაც სახეზეა მნიშვნელოვანი პროგრესი, როდესაც დადგენილი პირობები აღარ არის რელევანტური ან დამტკიცდა, რომ არაპრაქტიკულია, ან როდესაც შეფასება უთითებს, რომ უფრო მსუბუქი ზედამხედველობის გამოყენებაა შესაძლებელი, პრობაციის ორგანოს უნდა შეეძლოს განაცხადის წარდგენა პირობების შეცვლის ან განკარგულების ვადაზე ადრე დასრულების მოთხოვნით. ეს ნაწილობრივ რესურსებს უკავშირდება - რესურსები მიმართული უნდა იყოს იმ სამართალდამრღვევებზე, რომელთა მიმართებით ზედამხედველობის უფრო მაღალი საჭიროებაა, მაგრამ, ასევე, მნიშვნელოვანია ფორმალურად იმის აღიარება, რომ ზედამხედველობის პროცესში სამართალდამრღვევს მნიშვნელოვანი მიღწევები ჰქონდა.

83. მომსახურების ღირებულების შესახებ სამართალდამრღვევის მოსაზრება ევალუაციის (პერიოდული და საბოლოო) მნიშვნელოვანი ნაწილი უნდა გახდეს. პრობაციის ორგანოებმა ამ ევალუაციის შედეგად შეჯერებული ინფორმაცია უნდა განიხილონ, რათა დაინახონ იკვეთება თუ არა რამე ზოგადი თემები, რომლებიც უთითებს სააგენტოს ძლიერ მხარეზე და, ასევე, მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესების გზები.

84. ზედამხედველობა უნდა დასრულდეს იმის სრული მიმოხილვითა და ევალუაციით, თუ რისი მიღწევა შეძლეს, რა იყო ნაკლებ წარმატებულად მართული და რა შეიძლება

გაკეთებულიყო განსხვავებულად, შეეძლო თუ არა ზედამხედველს ან სამართალდამრღვევს უფრო ეფექტიანად გამოეყენებინა ზედამხედველობის პერიოდი. ამასთან მიმართებით მეტად სასარგებლოა სამართალდამრღვევთან ე.წ. დასრულების ინტერვიუები იმ პირის მიერ, რომელიც არ იყო საქმის მენეჯერი, ზედამხედველობის შედეგებისა და მიწოდებული მომსახურების ხარისხის დამოუკიდებელი მტკიცებულებების შესაგროვებლად.

აღსრულება და პირობების შესრულება

85. ეს წესი აღიარებს, რომ პრობაციის ორგანოები პასუხისმგებელი არიან სასამართლო ორგანოების ან სხვა ორგანოების მიერ გაცემული სანქციებისა და ღონისძიებების ამოქმედებაზე. ეს უნდა განხორციელდეს თანამშრომლობის ღირებულებაში სამართალდამრღვევის მაქსიმალურად დარწმუნებით და მათთან იმგვარი მოპყრობით, რომ ისინი თანახმა იყვნენ. არსებობს კვლევები, რომლებიც აჩვენებს, რომ ადამიანები უფრო მოდიან თანამშრომლობაზე, როდესაც მათ სამართლიანად ექცვიან. უსამართლობის განცდა იწვევს უნდობლობას და უარს თანამშრომლობაზე. ცხადია, რომ გარკვეულ გარემოებებში ზოგი სამართალდამრღვევისთვის პირობების შეუსრულებლობას შესაძლოა მეტად მძიმე შედეგები მოჰყვეს და საპატიმრო სასჯელი გამოიწვიოს. სამართალდამრღვევისთვის ეს ცნობილი უნდა იყოს, მაგრამ არ უნდა გახდეს მათთვის პირობების შესრულების ერთადერთი მიზეზი. ამ გარემოებებში გამოყენებულ უნდა იქნეს თანამშრომლობის უპირატესობების ახსნა და სხვა მოტივაციური უნარები; უნდა გამოიკვეთოს პირობების შესრულების ნებისმიერი დაბრკოლება, მოხდეს მათი განხილვა და დაისახოს სტრატეგია, რათა სამართალდამრღვევა შეძლოს იმის შესრულება, რაც მას ევალება.

86. სანქციის ან ღონისძიების ბუნება სრულად უნდა განემარტოთ სამართალდამრღვევებს: მათ უნდა იცოდნენ, რას მოელიან მათგან. პირობების შეუსრულებლობის შედეგებიც, ასევე, ზედმიწევნით უნდა განიმარტოს. ეს, როგორც წესი, მოიცავს საქმის სასამართლოში დაბრუნებას სასჯელის დასანიშნად ან პატიმრობიდან ვადამდე გათავისუფლების შემთხვევაში, პატიმრობაში დაბრუნებას. პრობაციის პერსონალმა უნდა

უზრუნველყოს, რომ ზედამხედველობის ქვეშ მყოფმა პირებმა იცოდნენ ამ შესაძლო შედეგების შესახებ, თუმცა (როგორც 86-ე წესშია მითითებული) ზედამხედველები არ უნდა ეყრდნობოდნენ მხოლოდ სავარაუდო სანქციების საფრთხეს პირობათა შესრულების მოსაპოვებლად.

ეს წესი, ასევე, უთითებს პერსონალის მოვალეობებსა და პასუხისმგებლობაზე. ზოგიერთი პრობაციის ორგანო იყენებს სააგენტოსა და სამართალდამრღვევს შორის ნაკლებად ფორმალური კონტრაქტის პრაქტიკას, რომელიც უნდა იყოს პირდაპირი შინაარსის მქონე და წერილობითი და უნდა ადგენდეს არა მხოლოდ იმას, თუ რა მოეთხოვებათ სამართალდამრღვევებს, **არამედ იმასაც, თუ რაზე არიან უფლებამოსილი საპასუხოდ.**

არსებობს შემთხვევები, როდესაც ზედამხედველი სამართალდამრღვევებს შესთავაზებს რჩევას, რომელიც შეიძლება მათ გაითვალისწინონ ან არ გაითვალისწინონ. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ პრობაციის პერსონალმა ნათლად გამიჯნოს ნებისმიერი სამართლებრივად სავალდებულო ინსტრუქცია, რომელსაც გასცემენ და სხვა არაფორმალური რჩევა ან მითითება, რომელსაც სთავაზობენ და დარწმუნდნენ, რომ სამართალდამრღვევისთვის გასაგებია ეს სხვაობა.

87. პირობების შეუსრულებლობა ყოველთვის სერიოზულად უნდა შეფასდეს და პროფესიული დასკვნები გაკეთდეს ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი სტანდარტების ფარგლებში. როდესაც სამართალდამრღვევი ვერ ასრულებს მოთხოვნებს, პრობაციის სააგენტომ უნდა მოახდინოს ასერტული და მყისიერი რეაგირება. თუკი სამართალდამრღვევი არ ცხადდება დადგენილი რეჟიმის შესაბამისად, სააგენტო, პირველ ყოვლისა, უნდა დაეკონტაქტოს მას. იმავდროულად, ზედამხედველმა უნდა მოიკვლიოს პირობების შეუსრულებლობის მიზეზები - პირობების შეუსრულებლობა ყოველთვის არ არის სანქციის ან ღონისძიების განზრახვი უგულებელყოფა. მართლაც, მრავალი მიზეზი არსებობს იმისა, თუ რატომ შეიძლება სამართალდამრღვევმა არ შეასრულოს პირობები, მათ შორის, იმის ბუნდოვანი გაგება, თუ რა მოეთხოვება მას, არაორგანიზებული ცხოვრების წესი (რაც ხშირად იწვევს გამოუცხადებლობას) და ცვლილების მიმართ სრული უიმედობა. პირობათა დარღვევის მიუღებლობის ნათლად

გააზრების მისაღწევად ზედამხედველმა სამართალდამრღვევთან უნდა განიხილოს რა უნდა გაკეთდეს მომავალში პირობების შესრულების უზრუნველსაყოფად. პირობების დარღვევა და ამის მიზეზები უნდა დაფიქსირდეს საქმის მასალებში.

ზოგ შემთხვევაში პირობების შეუსრულებლობა შესაძლოა მზარდი რისკის მანიშნებელი იყოს და თუკი ეს ზიანზე მიუთითებს, სააგენტომ პირობათა ამ დარღვევაზე რეაგირებას პრიორიტეტი უნდა მიანიჭოს. ზოგჯერ, შესაძლოა ეს ითვალისწინებდეს (მაგალითად) სამართალდამრღვევის სასამართლოში დაუყოვნებელ წარდგენას ან პატიმრობაში დაბრუნებას.

პრობაცია იმედოვნებს ადამიანის ცხოვრებაში ცვლილების წახალისებასა და დადგომას. ზოგიერთი ცვლილება, განსაკუთრებით მუდმივი სამუშაო ადგილის მოძიება, ადამიანის მომავალ ქცევაზე მნიშვნელოვანი გავლენის მომხდენი შეიძლება იყოს. იმავდროულად, ზოგიერთმა ცვლილებამ შესაძლოა პირობების დაცვისთვის გამოწვევები შექმნას. მაგალითად, სამართალდამრღვევისთვის, რომელიც მთელ დღეს სამუშაო ადგილზე ატარებს, შესაძლოა რთული იყოს პრობაციის ორგანოში გამოცხადება. პრობაციის პერსონალი ყურადღებით უნდა მოეკიდოს ამ საკითხს და მზად უნდა იყოს, მიმართოს სასამართლოს საზოგადოებრივი სანქციის ან ღონისძიების ფორმულირებაში შესაბამისი ცვლილების შეტანის მოთხოვნით.

წვერი ქვეყნების მიმართ საზოგადოებრივი სანქციებისა და ღონისძიებების შესახებ ევროპული წესების შესახებ მინისტრთა კომიტეტის #R(92)16 რეკომენდაციის მე-10 წესის თანახმად - „კანონმდებლობაში არ უნდა არსებობდეს ნორმა საზოგადოებრივ სანქციასთან ან ღონისძიებასთან დაკავშირებული პირობის ან ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში ამ სანქციის ან ღონისძიების პატიმრობად ავტომატური გარდაქმნის შესახებ“. წინამდებარე წესების 87-ე წესი პრობაციის პერსონალს ავალდებულებს პირობების დარღვევის გარემოებები შეისწავლოს და ავტომატურად არ მოითხოვოს საპატიმრო ღონისძიება ან ციხეში დაბრუნება. უფრო მეტიც, პრობაციის პერსონალი უნდა იყოს შემოქმედებითი ისეთი სანქციისა და ღონისძიების შეთავაზებით, რომელიც მეტად შესაბამისი იქნება და სამართალდამრღვევი მეტად დაიცავს მას.

მართალია ქვეყნებს შორის განსხვავებაა, ზედამხედველი ოფიცერი ვალდებულია დარღვევაზე რეაგირება მოახდინოს - მაგალითად, მიმართოს ზომებს, სამართალდამრღვევის სასამართლოს წინაშე წარსადგენად სანქციის ან ღონისძიების პირობების შეუსრულებლობისთვის. ამ პროცესმა პრობაციის ოფიცერი შესაძლოა პროკურორის (კვაზისაპროკურორო) როლში ჩააყენოს, თუნდაც პირობების დარღვევის დამტკიცების თვალსაზრისით. ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი პროცედურიდან გამომდინარე, მოსალოდნელია, რომ გარკვეული ჭიდილი იყოს ამ როლსა და პრობაციის ოფიცრის ჩვეულ როლს შორის. ზოგიერთ იურისდიქციაში პროცესი ორ ეტაპად იყოფა: პირველი, დგინდება პირობების დარღვევა; მეორე, სასამართლო წყვეტს, რომელი სანქციის გამოყენება უნდა მოხდეს. ასეთ შემთხვევებში ოფიცრისთვის, რომელმაც პირველ ეტაპზე წამოიწყო წარმოება და წვლილი შეიტანა ბრალდებაში, სავარაუდოდ, რთული იქნება მეორე ეტაპზე შეინარჩუნოს სასამართლოსთვის ანგარიშის წარმდგენის მიუკერძოებელი და დამოუკიდებელი როლი. ამის მართვის ერთი გზა იქნება სხვა თანამშრომლისთვის იმის თხოვნა, რომ მოამზადოს ანგარიში, თუმცა მაინც საჭიროა ყურადღება იმაზე, რომ პროცედურა იყოს სამართლიანი და მისი სამართლიანობა სამართალდამრღვევმა აღიაროს.

საქმისწარმოება, ინფორმაცია და კონფიდენციალურობა

88. საქმისწარმოება პრობაციის სააგენტოს მუშაობის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ზუსტი, სრული და განახლებული ჩანაწერები, რომლებიც ასახავს როდის, როგორ და რატომ მოხდა კონკრეტული მოვლენები ან მოქმედებები და რა გადაწყვეტილებები იქნა მიღებული, ეფექტიანი ანგარიშგების წინაპირობაა. საქმის მასალები მოიცავს ორგანიზაციაში დაცულ ინფორმაციას: მაგალითად, ზედამხედველი თანამშრომლების არყოფნის შემთხვევაში საქმის მასალები სრულად და განახლებული ფორმით ფასდაუდებელი წყაროა ნებისმიერი სხვა პირისთვის, ვინც სამართალდამრღვევთან მუშაობს. საქმის ჩანაწერები, ასევე, ინფორმაციას ცვლის უწყებებსა და სახელმწიფო ორგანოებს შორის, რომლის წინაშეც ანგარიშვალდებულება არსებობს (იხილეთ VII ნაწილი). გარდა ამისა, საქმის მასალები

უზრუნველყოფს, რომ სამუშაო პროცესი მიზანმიმართული იყოს: ასახავს შეფასების ბაზისს, ზედამხედველობის გეგმებს, ჩარევებსა და მათი შედეგების ევალუაციას.

საქმის მასალები, როგორც წესი, შეიცავს პირად ინფორმაციას - სახელი, დაბადების თარიღი, მისამართი, განათლება, დასაქმება; შეფასებისა და დაგეგმვის ჩანაწერი, რეგულარული განახლება, მიზნების დასახვა და განხორციელებული სამუშაოს შედეგების ევალუაცია; ჩანაწერი კონტაქტის შესახებ, ოფისში გამოცხადების (არგამოცხადების) ჩანაწერი, ჩანაწერი ოჯახში ვიზიტებისა და სხვა მნიშვნელოვანი აქტივობების შესახებ; საქმეში დაცულია ინფორმაცია სამართალდამრღვევის წინა ნასამართლობებისა და ზედამხედველობის ან პატიმრობის გამოცდილების შესახებაც.

89. არსებობს გარემოებები, როგორც წესი, ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრული, როდესაც კონფიდენციალობის პრინციპი უნდა დავთმოთ პასუხისმგებელ უწყებებს შორის ინფორმაციის გაზიარების საჭიროების სასარგებლოდ, კერძოდ კი, როდესაც მძიმე ზიანის მიყენების რისკი არსებობს. ინფორმაციის გაცვლის საფუძველი უნდა იყოს ნათელი და კონფიდენციალობა დაცული უნდა იყოს საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საჭიროებასთან შესაბამისად.

90. საქმის მასალები ზედამხედველმა მენეჯერებმა პერიოდულად უნდა ამოწმონ მენეჯმენტისთვის ინფორმაციის მისაწოდებლად, უნდა ხდებოდეს კანონთან და პოლიტიკასთან შესაბამისობის მონიტორინგი. ისინი ინფორმაციის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს დამოუკიდებელი ინსპექტორების ან მონიტორებისთვის.

91. 35-ე წესი ეხება პრობაციის ორგანოს პასუხისმგებლობას, საქმესთან დაკავშირებით ანგარიშგება აწარმოოს სასამართლო და გადაწყვეტილების მიმღები სხვა ორგანოების წინაშე. ეს წესი ადგენს: სრული და განახლებული საქმის მასალები სანდო საშუალებაა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სააგენტომ შეასრულოს თავისი მოვალეობები.

92. სამართალდამრღვევებს აქვთ თავიანთი საქმის მასალებზე წვდომის უფლება. თუმცა გარკვეულ გარემოებებში საქმის მასალები შეიძლება შეიცავდეს ინფორმაციას, რომელიც თუ

სამართალდამრღვევისთვის ხელმისაწვდომია, შესაძლოა საფრთხეს უქმნიდეს სხვა პირის უსაფრთხოებას ან კეთილდღეობას. ამგვარი ინფორმაცია შეიძლება დაიხუროს ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად. თუკი სამართალდამრღვევი სადავოდ ხდის საქმის მასალებში არსებულ ჩანაწერს, უნდა არსებობდეს მის პრეტენზიაზე რეაგირების პროცედურა.

VI ნაწილი

პრობაციის ორგანოების სხვა სამუშაოები

დაზარალებულებთან მუშაობა

93. მრავალ ქვეყანაში დანაშაულის შედეგად დაზარალებულები ხშირად აცხადებენ, რომ არ გრძნობენ სათანადო მხარდაჭერას სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ორგანოების მხრიდან, რომლებიც, როგორც წესი, პრიორიტეტს ანიჭებენ გამოვლენასა და ბრალდების წარმოებას. ზოგადად, მათი მუშაობა მიმართულია სამართალდამრღვევზე და ნაკლებად - დაზარალებულზე. მართლაც, ზოგიერთი დაზარალებული აცხადებს, რომ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში მათი გამოცდილება იმდენად დამთრგუნველია, რომ ეს ხელახლა მსხვერპლად ყოფნას უტოლდება.

პრობაციის ორგანოებს მრავალ ქვეყანაში (არა ყველგან) მხოლოდ სამართალდამრღვევებთან მუშაობის გამოცდილება აქვთ და ნაკლებ ყურადღებას უთმობენ დაზარალებულებს. უამრავი მიზეზის გამო მრავალ ქვეყანაში ტარდება ღონისძიებები ამ ვითარების გასაუმჯობესებლად. ზოგი პრობაციის ორგანო დაზარალებულებს პირდაპირ დახმარებას სთავაზობს; სხვები მჭიდროდ თანამშრომლობენ სხვა ორგანიზაციებთან (ხშირად არასამთავრობო ორგანიზაციებთან), რომლებიც ამგვარ მხარდაჭერას სთავაზობენ; სხვები კი კონტაქტს ამყარებენ დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებთან და აწვდიან ინფორმაციას (იხილეთ 95-ე წესი).

დისკრიმინაციის აკრძალვისა და ინდივიდუალიზებული მიდგომის პრინციპები (იხილეთ მე-4 წესი) დაზარალებულზე

ისევე ვრცელდება, როგორც სამართალდამრღვევებზე. დაზარალებულები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან სხვადასხვანიშნით და პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ ამ განსხვავებულობის საპასუხო სერვისების შეთავაზება. ასევე, აღსანიშნავია, რომ დაზარალებულებს განსხვავებული რეაქცია აქვთ დანაშაულების მიმართ, რომლებიც მათ განიცადეს; ეს დამოკიდებულია, მაგალითად, დანაშაულის ბუნებაზე, მათ ფსიქოლოგიურ მდგრადობაზე, პირად გარემოებებზე და მათთვის ხელმისაწვდომ მხარდაჭერაზე (მაგალითად, ოჯახის ან მეგობრების მხრიდან). პრობაციის ორგანოებმა ყოველთვის უნდა გაითვალისწინონ ეს გარემოებები.

94. ზოგიერთ ქვეყანაში სააგენტოები, ხშირად კი არასამთავრობო ორგანიზაციები, დაარსდა დაზარალებულთა მხარდასაჭერად. ამან შესაძლოა მიიღოს კონსულტირების, პრაქტიკული მხარდაჭერის და მხარდაჭერის სხვა ფორმა, რაც დაეხმარება მათ გაუმკლავდნენ დანაშაულის შედეგებს. როდესაც ეროვნული კანონმდებლობა ამას ადგენს, პრობაციის ორგანოებმა ყველაფერი უნდა გააკეთონ ამ სამუშაოს მხარდასაჭერად და დაზარალებულთა დახმარების ორგანიზაციების მიმართ პოზიტიური და თანამშრომლობითი დამოკიდებულებით იყვნენ. პრობაციის ორგანოებისთვის ხშირად ცნობილია ინფორმაციისა და მხარდაჭერის წყარო და შეუძლიათ შესთავაზონ ცალკეულ საქმესთან დაკავშირებით ზოგადი ან კონკრეტული მიმართულების ჩვენება.

95. ზოგიერთ იურისდიქციაში პრობაციის ორგანოები უკავშირდებიან მიმღე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულებს და აწვდიან ინფორმაციას სამართალდამრღვევთან დაკავშირებით. როგორც წესი, ეს მოიცავს მათ ინფორმირებას დაკისრებული სანქციის რეალური შედეგის შესახებ - მაგალითად, რა ვადით დარჩება სამართალდამრღვევი პატიმრობაში, გათავისუფლების თარიღი, გათავისუფლების რამე კონკრეტული პირობა, რომელიც შეიძლება მათ ეხებოდეს (ვთქვათ, დაზარალებულთან კონტაქტის არქონის პირობა). არსებობს ინფორმაცია, რომელიც დაზარალებულმა აუცილებლად უნდა იცოდეს და ხშირად პრობაციის სააგენტოა პასუხისმგებელი ამ ინფორმაციის მათთვის მიწოდებაზე. იმავდროულად, პრობაციის პერსონალისთვის ცნობილი უნდა იყოს სამართალდამრღვევის უფლება კონფიდენციალობაზე და აცნობიერებდეს, რომ გარკვეული

ინფორმაციის გამხელა არ არის საჭირო და არ უნდა გადაეცეს სხვას. მაგალითად, დაზარალებულს არ უნდა ეცნობოს გათავისუფლების შემდგომ სამართალდამრღვევის საცხოვრებელი მისამართი.

ინფორმაციის მიწოდებასთან ერთად ზოგიერთ ქვეყანაში პრობაციის ორგანოები კონსულტირებას უწევენ დაზარალებულებს, განსაკუთრებით როდესაც განიხილება [პატიმართა] მოკლევადიანი შვებულების ან გათავისუფლების საკითხი; ეკითხებიან, ხომ არ აქვთ რამე შფოთვა ამასთან დაკავშირებით - რამე, რაც დაზარალებულის აზრით, გადაწყვეტილების მიმღებმა ორგანომ უნდა გაითვალისწინოს. მაგალითად, დაზარალებულს შეიძლება ურჩევნია, რომ სამართალდამრღვევს არ მიეცეს ნება, დასახლდეს მის სამეზობლოში. როდესაც დაზარალებულის მოსაზრებებს ამგვარად ითვალისწინებენ, პრობაციის პერსონალმა ნათელი უნდა გახადოს მათთვის, რომ ყველა გარემოებას ყურადღებით და გულდასმით გაითვალისწინებენ, მაგრამ გადაწყვეტილების მიმღები ორგანო მთელი რიგი გარემოებების განხილვის შედეგად იღებს გადაწყვეტილებას. კონსულტირება არ ნიშნავს, რომ დადგება ის შედეგი, რაც დაზარალებულმა აირჩია.

96. ეს წესი აღიარებს, რომ რეაბილიტაციის პროცესი სამართალდამრღვევებისგან მოითხოვს პასუხისმგებლობის აღებას საკუთარ ქცევაზე და ეს მოიცავს მათ მიერ სხვებისთვის მიყენებული ზიანის აღიარებას. დაბრალება და პირდაპირი ბრალდება, როგორც წესი, უარყოფას და თავდაცვით პოზიციაში ჩადგომას იწვევს. შესაბამისად, პრობაციის სამუშაოს უდიდესი ნაწილი მდგომარეობს სამართალდამრღვევის ცნობიერების ამაღლებაში იმ ზიანის შესახებ, რაც დაზარალებულს მიაყენეს და ეს საგანგებო პროფესიულ უნარებს საჭიროებს. დაზარალებულთან მიმართებით ცნობიერების ამაღლებაზე მუშაობა ხელს უწყობს რეაბილიტაციის პროცესს და დაზარალებულებს შესაძლებლობას აძლევს დარწმუნდნენ, რომ მათი განცდები აღიარებულია და პატივს სცემენ, სამართალდამრღვევებთან პრობაციის ორგანოების მიერ განხორციელებული მუშაობის შედეგად.

აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკა

97. კომენტარში 93-ე წესზე გაცხადებულია, რომ პრობაციის ორგანოები ტრადიციულად ფოკუსირდებიან სამართალდამრღვევებთან თავიანთ მუშაობაზე. 97-ე წესი ეხება აღდგენითი მართლმსაჯულების ჩარევებს, რაც, როგორც წესი, მოიცავს მუშაობას სამართალდამრღვევებთან, დაზარალებულებთან და თემთან - ნებისმიერ პირთან, რომელსაც შეეხო დანაშაულის შედეგები ან დაინტერესებულია ჩადენილი დანაშაულით.

აღდგენითი პრაქტიკა შესაძლოა სხვადასხვა ფორმით არსებობდეს. იმავდროულად, ამ მიდგომებში იკვეთება მთელი რიგი საერთო თემებისა. გაეროს გზამკვლევაში განმარტებულია: „აღდგენითი მართლმსაჯულების მიდგომები და პროგრამები ეყრდნობა შემდეგ საკვანძო დათქმებს: ა) რომ დანაშაულზე რეაგირება მაქსიმალურად აღადგენს დაზარალებულისთვის მიყენებულ ზიანს; ბ) სამართალდამრღვევებს უნდა გაათავისებინონ, რომ მათი ქცევა მიუღებელია და მას რეალური შედეგები აქვს დაზარალებულისთვის და საზოგადოებისთვის; გ) სამართალდამრღვევმა უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა საკუთარ მოქმედებაზე; დ) დაზარალებულებს უნდა ჰქონდეთ საკუთარი საჭიროების გამოხატვის და სამართალდამრღვევის მიერ რეპარაციის გზების განსაზღვრაში მონაწილეობის შესაძლებლობა; ე) საზოგადოებას აქვს ამ პროცესში მონაწილეობის პასუხისმგებლობა“ (აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამების გზამკვლევი, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების გზამკვლევათა სერიიდან, გაერთიანებული ერები, 2006).

აღდგენითი მიდგომები მოიცავს მედიაციის მომსახურებას - მაგალითად, მედიაცია დაზარალებულსა და სამართალდამრღვევს შორის იმის გამოსარკვევად, როგორ შეიძლება ცვლილებების გატარება და როგორ შეუძლიათ მათ დანაშაულის შედეგების მართვა. მედიაციის გამოყენება შეიძლება დანაშაულის პრევენციისთვისაც - მაგალითად, სამეზობლო დავების შესამცირებლად, სანამ ისინი დანაშაულში გადაიზრდება. რეკომენდაცია REC(99)19 სისხლის სამართლის საქმეებზე მედიაციის შესახებ ადგენს მედიაციის სტანდარტებს. სხვა

აღდგენითი პრაქტიკა მოიცავს საოჯახო ჯგუფურ კონფერენციებს და „სასჯელის წრეებს“ (Sentencing Circles). ასევე, შესაძლებელია აღდგენითი ხედვის გადატანა უფრო ფორმალურ სისხლის სამართლებრივ პრაქტიკაში - მაგალითად, სასამართლოს, სისხლის სამართლის პანელებს, შეწყალებისა და ვადაზე გათავისუფლების საბჭოებს შეუძლიათ აღდგენითი ხედვის ინკორპორირება. გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს რეზოლუცია 2002/12 *სისხლის სამართლის საკითხებზე აღდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამებით სარგებლობის ძირითადი პრინციპების შესახებ* ამ მიდგომების შესახებ ავტორიტეტულ სახელმძღვანელო მითითებებს ადგენს.

ამ ფორმით პრობაციის ჩართვის შემთხვევაში კონკრეტული ძალისხმევა უნდა მიიმართოს იმაზე, რომ მოხდეს სამართალდამრღვევისა და დაზარალებულის ინტერესებისა და უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა. ამ ჩარევების ევალუაცია არ უნდა მოხდეს მხოლოდ სამართალდამრღვევის მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენასთან მიმართებით, არამედ უნდა გაითვალისწინონ ამ ჩარევებით დაზარალებულისთვის სასიკეთო შედეგების მიღებაც. როდესაც პრობაციის სააგენტო სამართალდამრღვევსა და დაზარალებულს აკავშირებს, ყველაფერი უნდა იღონონ იმაში დასარწმუნებლად, რომ ეს ხელახალ ვიქტიმიზაციას არ გამოიწვევს.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მიდგომები მოითხოვს გამორჩეულ უნარებს და პრობაციის ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ პერსონალის სათანადო მომზადება ამგვარი ამოცანის შესასრულებლად.

დანაშაულის პრევენცია

98. ეს წესი მიუთითებს პრობაციის ორგანოების საჭიროებაზე, თავიანთი გამოცდილება და ცოდნა გაუზიარონ და ითანამშრომლონ სხვა ორგანიზაციებთან დანაშაულის შესამცირებლად და საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ეს ეხება ისეთ მუშაობას, რომელიც არ არის მიმართული კონკრეტულ სამართალდამრღვევზე, არამედ წვლილი შეაქვს დანაშაულის პრევენციისა და შემცირების

ზოგად პროგრამებში. პრობაციის მთავარი შენატანი საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და დანაშაულის პრევენციაში არის მათი მუშაობა კონკრეტულ სამართალდამრღვევებთან მათი მხრიდან განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის ალბათობის შესამცირებლად. თუმცა თავიანთი ამოცანის შესრულებისას პრობაციის პერსონალი ძალიან ბევრს სწავლობს იმ გარემოებების შესახებ, რომელშიც ადამიანები ჩადიან დანაშაულს; ასევე, სწავლობს რა აფერხებს მათი მხრიდან დეზისტანსს და საზოგადოებაში არსებული რა ფაქტორები ზრდის ან ამცირებს დანაშაულის ჩადენის ალბათობას. თუ, მაგალითად, პრობაციის პერსონალისთვის ცნობილი ხდება, რომ ზედამხედველობის ქვეშ მყოფ სამართალდამრღვევთა დიდი ნაწილი ნივთიერებათა ავადმომხმარებელია, ეს მათ უბიძგებს იმუშაონ სხვა ორგანოებთან (ამ შემთხვევაში ალბათ ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურებთან), რათა განიხილონ საგანმანათლებლო ან სამკურნალო მომსახურების შეთავაზება დანაშაულის პრევენციისთვის - არა მხოლოდ განმეორებითი დანაშაულის პრევენცია ზედამხედველობის ქვეშ მყოფ სამართალდამრღვევებს შორის, არამედ პირველადი სამართალდარღვევების პრევენციისთვის. დანაშაულის გამომწვევი მიზეზები კომპლექსურია და დანაშაულის შემცირებისთვის მუშაობა სხვადასხვა უწყების ჩართულობასა და ერთობლივ დისციპლინირებულ მუშაობას მოითხოვს. პრობაციის სააგენტოები აქტიურად უნდა ჩაერთონ ამგვარ ძალისხმევაში.

VII ნაწილი

საჩივრების პროცედურა, ინსპექტირება და მონიტორინგი

99. პრობაციის ორგანოებმა და პერსონალმა უნდა უზრუნველყოს სამართალდამრღვევთა მიერ მოვალეობების შესრულება, რომელთაც ურჩევნიათ თავი აარიდონ ამ მოვალეობებს. პრობაციის ზედამხედველობა შესაძლოა ითვალისწინებდეს პირად მოთხოვნებს სამართალდამრღვევის მიმართ, რასაც ისინი შესაძლოა უგულვებელყოფდნენ და უარყოფდნენ. ზოგჯერ პრობაციის პერსონალმა უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს სასამართლოს წინაშე წარდგენა ან საპატიმროში დაბრუნება. პრობაციის მუშაობის ბუნებამ

შეიძლება გამოიწვიოს შეუთანხმებლობა და დავები პერსონალსა და სამართალდამრღვევებს შორის და ეს სამუშაოს ის ნაწილია, რასთან გამკლავებაც პრობაციის პერსონალმა უნდა ისწავლოს. ხშირად უთანხმოება გადაიზრდება ფორმალური საჩივრების პროცედურაში.

საჩივრის წარდგენის მსურველი სამართალდამრღვევებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ნათელი პროცედურა და სხვა მომსახურებები. მრავალი საჩივრის არაფორმალურად გადაწყვეტა შესაძლებელი უნდა იყოს და უნდა გადაწყდეს კიდევ დაბალ დონეზე, სამართალდამრღვევისთვის ან მომსახურების სხვა მიმღებისთვის იმის განმარტებით, რატომ მიიღეს ასეთი გადაწყვეტილება; მაგრამ თუკი საჩივრის დაკმაყოფილება არ ხდება, ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ორგანიზაციის ფარგლებში ზემდგომ ინსტანციაში გასაჩივრების შესაძლებლობა, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში - დამოუკიდებელ ორგანოში.

უნდა აღინიშნოს, რომ სააგანტომ შესაძლოა საჩივრები ხშირად თავიდან აიცილოს საკუთარი როლის ნათლად განმარტებით და საკუთარი პოზიციის თანმიმდევრულად და სამართლიანად გამოხატვით. თუკი ადამიანებმა იციან, რას მოელიან მათგან და რას უნდა ელოდნენ საპასუხოდ, საჩივრების წარდგენა ნაკლებად სავარაუდოა.

100. ეს საგამომიებო საჩივრები უნდა იყოს მიუკერძოებელი და გამორიცხავდეს მათი შესწავლის შედეგებით მანიპულირებას. ზოგიერთ შემთხვევაში საკმარისი იქნება საჩივრის სუბიექტი თანამშრომლის ზედამხედველმა მენეჯერმა მოიკვლიოს საკითხი. სხვა გარემოებებში, ბრალდების სიმძიმიდან გამომდინარე საკითხი უნდა მოიკვლიოს უფრო მაღალი თანამდებობის თანამშრომელმა. დამოუკიდებელ ორგანოსაც თავისი როლი აქვს (მაგალითად, ომბუცმენი) საჩივრებზე საპასუხოდ, მაგრამ, როგორც წესი, ამ პროცედურის წამოწყება უნდა მოხდეს მას შემდეგ, როდესაც სხვა პროცედურებით ვერ იქნება მიღწეული სასურველი შედეგი. დამოუკიდებელი ორგანო შესაძლებელია უფლებამოსილი იყოს, მოისმინოს საჩივარი თავდაპირველი მოკვლევის შედეგების შესახებ.

პერსონალი და, ასევე, მომჩივნები უნდა დარწმუნდნენ, რომ პროცედურა სამართლიანი და მიუკერძოებელია.

მიუხედავად იმისა, მოკვლევით დადგინდება თუ არა საჩივრის დაუსაბუთებლობა ან სრული უსაფუძვლობა, ან დადასტურდება, სააგენტომ მომჩივანს დადგენილი წესის მიხედვით უნდა უპასუხოს.

ასევე, უნდა გაიმიჯნოს საჩივრები კონკრეტული თანამშრომლების წინააღმდეგ და უკმაყოფილება სააგენტოს პოლიტიკასთან მიმართებით. მაგალითად, სამართალდამრღვევს შეიძლება სურდეს, გაასაჩივროს მისი საპატიმროში დაბრუნების გადაწყვეტილება, მაგრამ თუ სააგენტოსთვის მისაღებია ეს გადაწყვეტილება და მისი სათანადოდ აღსრულება, ის მზად უნდა იყოს საკუთარი თანამშრომლების დასაცავად.

101. უნდა არსებობდეს სააგენტოების მიერ საკუთარი სამუშაოს ხარისხის მონიტორინგის სისტემა და მუშაობის ეფექტიანობა უნდა შეამოწმონ დადგენილ პროფესიულ სტანდარტთან მიმართებით. პერსონალი უნდა დარწმუნდეს, რომ ეს პროცესი მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესების საშუალებაა და შესაძლებლობას აძლევს მათ შეასრულონ საკუთარი სამუშაო მაქსიმალური ხარისხით. ამგვარი შემოწმება უნდა ეყრდნობოდეს ინდივიდუალური სამუშაოს შეფასებას, თუმცა, ასევე, უნდა ითვალისწინებდეს პერსონალისთვის ხელმისაწვდომ რესურსსა და მხარდაჭერას მათი მოვალეობების შესრულებისას. შესაბამისი წლის განმავლობაში წარდგენილი და განხილული საჩივრების შესახებ ინფორმაცია რეგულარულად უნდა გაანალიზდეს.

103. მე-15 წესი და III ნაწილი ხაზს უსვამს კომპეტენტური ორგანოს წინაშე პრობაციის სააგენტოების ანგარიშვალდებულების მნიშვნელოვნებას. ეს საკითხები განსხვავებულად რეგულირდება სხვადასხვა ქვეყანაში და ანგარიშვალდებულება არსებობს ეროვნულ, რეგიონულ და/ან უფრო მეტად ადგილობრივ დონეზე. ნებისმიერ შემთხვევაში კომპეტენტურმა ორგანომ უნდა უზრუნველყოს გამართული სისტემის არსებობა, რომელიც შესაძლებლობას აძლევს მას დარწმუნებული იყოს, რომ სააგენტო ასრულებს მასზე დაკისრებულ სამუშაოს.

ამასთან მონიტორინგის დამოუკიდებელი ორგანოების მხრიდან მონიტორინგი ძალიან მნიშვნელოვანია პრობაციის სამუშაოს მაღალი ხარისხის სტანდარტის უზრუნველსაყოფად. ზოგიერთ ქვეყანაში ეს შეიძლება იყოს ომბუცმენი, სხვაგან ეროვნული

საზედამხედველო კომიტეტი და ა.შ. არ აქვს მნიშვნელობა რა ფორმით იქნება ეს ორგანო წარმოდგენილი, ეს წესი მოითხოვს მათგან დამოუკიდებლობასა და სათანადო აღჭურვილობას მონიტორინგის ამ ამოცანების სათანადოდ შესასრულებლად.

პრობაციის სააგენტოებმა ამგვარი ინსპექტირებისა და მონიტორინგის სისტემები უნდა გამოიყენონ როგორც სწავლისა და საკუთარი პრაქტიკის გაუმჯობესების შესაძლებლობა.

კომპეტენტურმა ორგანომ, ასევე, უნდა გამოიყენოს ეს შესაძლებლობა, იცოდეს მეტი პრობაციის რეალური პრაქტიკის შესახებ და, საჭიროებისამებრ, აწარმოოს ადვოკატირება სააგენტოს პოლიტიკის ან რესურსების ცვლილების მოთხოვნით.

VIII ნაწილი

კვლევა, ევალუაცია, მედიასთან და საზოგადოებასთან მუშაობა

104. პრობაციის პრაქტიკა უნდა ემყარებოდეს ეფექტიანობის მტკიცებულებებს. ეფექტიანობის შეფასების ერთი მნიშვნელოვანი კრიტერიუმია *შემცირებული განმეორებითი დანაშაული*. არსებობს კვლევები, რომლებიც ადასტურებს, რომ როდესაც შეფასება შესაძლებელს ხდის ინტერვენციის პროგრამის სამართალდამრღვევების მახასიათებლებზე მორგებას, ხელახალი მსჯავრდების მაჩვენებლის მიღწევა შესაძლებელია გაზომვად საქმეებზე.

უკანასკნელ წლებში „რა მუშაობს“ მიგნებები განსაკუთრებით გავლენიანია. ამგვარი კვლევების უმრავლესობა კანადიდან და ამერიკის შეერთებული შტატებიდან არის, თუმცა კვლევები ჩატარდა ინგლისსა და უელსში და სხვა ქვეყნებშიც. იმავდროულად, სხვადასხვა ქვეყანა ირჩევს პრობაციის სხვადასხვა მეთოდოლოგიას, როგორცაა ძლიერ მხარეებზე დაფუძნებული მიდგომები ან სოციალური მუშაობის მიდგომები. რადგანაც ისინი ავითარებენ მტკიცებულების მოპოვებისა და განმარტების საკუთარ გზებს, ქვეყნებს შეუძლიათ და უნდა გამოიყენონ მტკიცებულებები სხვა ქვეყნებიდან საკუთარი პრაქტიკის განსავითარებლად. იმავდროულად, იცინ, რომ ის „რაც მუშაობს“ ერთ ქვეყანაში შესაძლოა არ მუშაობდეს სხვაგან.

პრობაციის ნებისმიერი მეთოდი უნდა განვიხილოთ როგორც ღია კითხვა. ინტერვენციების დამკვიდრებული მეთოდები შესაძლოა გადახედვას საჭიროებდეს, მათი მოქმედებისა და შედეგების კვლევების შედეგად პროგრესული გაშუქების კვალდაკვალ. ვითარდება ახალი მეთოდები, რომელთა მოქმედებაც უნდა გახდეს შესწავლის საგანი. პრაქტიკის ეფექტიანობის შეფასება მოითხოვს სისტემატურ კვლევას. სააგენტოებს შეუძლიათ და უნდა განახორციელონ კიდევ ეს თავად, მაგრამ, ასევე, სჭირდებათ სხვა ორგანიზაციების, განსაკუთრებით კი უნივერსიტეტების კვლევითი ექსპერტიზის გამოყენება. მათი ჩართულობა უზრუნველყოფს დამოუკიდებლობას და ავტორიტეტულობას მათებს სააგენტოს განცხადებებს ეფექტიანობის შესახებ. ეს წესი აღიარებს კვლევის ღირებულებას და აღიარებს, რომ ამის განსახორციელებლად რესურსები უნდა გამოიყოს, რაც, თავის მხრივ, ინვესტიციაა მომსახურებების გაუმჯობესებაში.

105. ისევე როგორც პრაქტიკა უნდა პასუხობდეს კვლევების მიგნებებს, პოლიტიკაც უნდა იყოს ინფორმირებული იგივე გზით. მრავალ ქვეყანაში პოლიტიკოსები ზეწოლას განიცდიან - მათგან ითხოვენ დანაშაულის შემცირების ეფექტიანი მექანიზმების შემოღებას. პოლიტიკის დონეზე ინიციატივები გამყარებული უნდა იყოს კვლევით, მიზეზითა და არგუმენტით და ელექტორატის ლეგიტიმური მოლოდინისადმი მგრძობელობის შენარჩუნების კვალდაკვალ პოლიტიკოსებმა უნდა მოახდინონ ლიდერობის დემონსტრირება და სცადონ, თავი აარიდონ კომპლექსური პრობლემების მარტივად გადაჭრის შეთავაზების ნებისმიერ ცდუნებას.

106. პრობაციის სააგენტომ აქტიურად უნდა იმუშაოს საზოგადოებისთვის საკუთარი მუშაობის განსამარტად. ეს მოიცავს როგორც ფაქტობრივი ინფორმაციის გავრცელებას, ისე დასაბუთებას, თუ რატომ იქცევა სააგენტო ამგვარად. პრობაციის პრაქტიკის შედეგები და, ასევე, სხვა სასჯელების შედეგები, როგორცაა თავისუფლების აღკვეთა, ღიად უნდა განიხილებოდეს. საზოგადოების ნდობა ამ განმარტების ხარჯზე გაიზრდება.

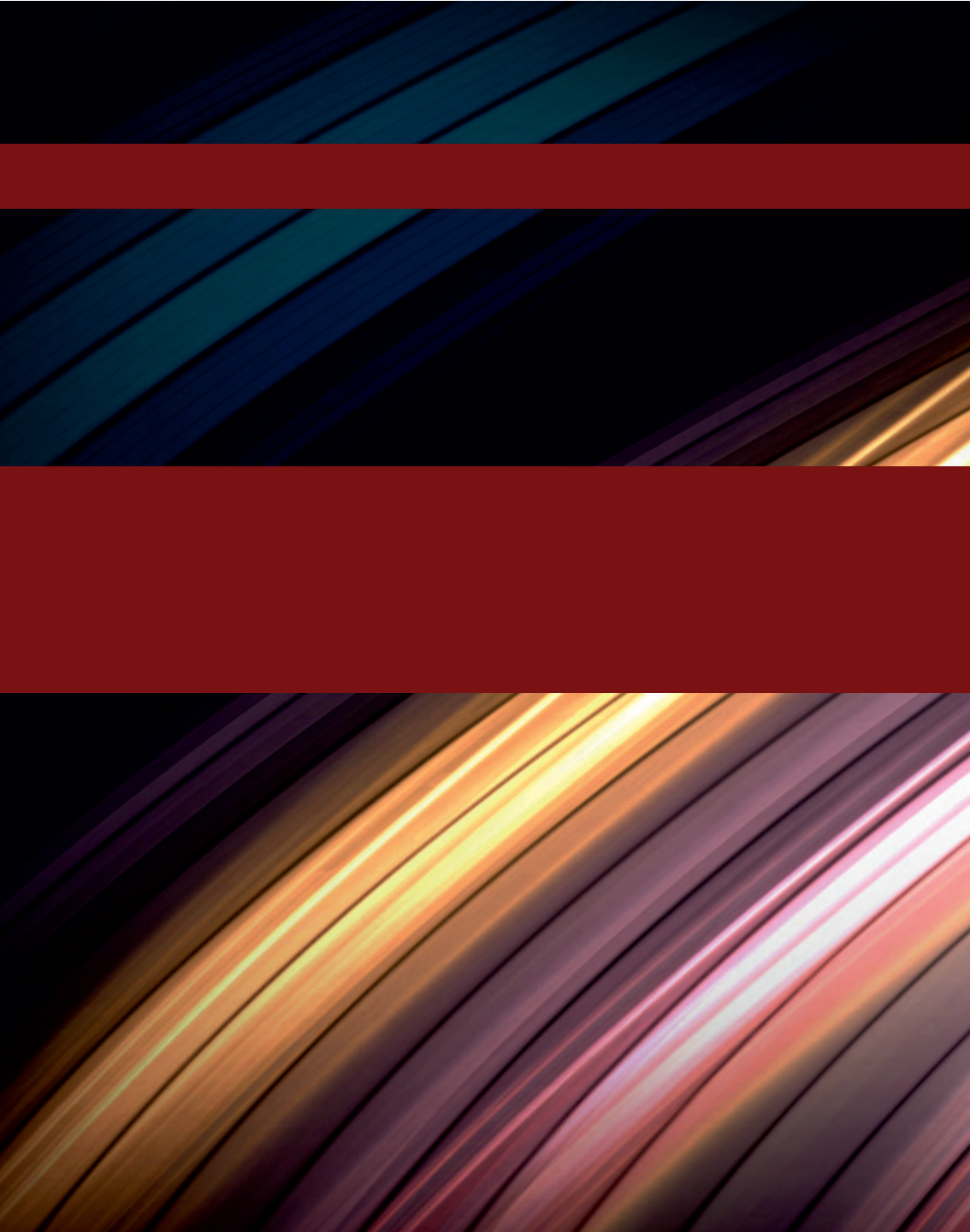
პრობაციის მიღწევებისა და წარმატებების მაგალითები მედიის მეშვეობით უნდა გაცხადდეს: წინააღმდეგ შემთხვევაში არსებობს

რისკი, რომ საზოგადოება პრობაციის შესახებ გაიგებს მხოლოდ ინციდენტების კონტექსტში - მაგალითად, ზედამხედველობის მყოფი პირის მიერ მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში.

ყოველთვისადვილიარარისკომპლექსური(ხშირადორაზროვანი) კვლევის მიგნებების ახსნა და არ შეიძლება მხოლოდ მედიის იმედად ყოფნა შედეგების სამართლიანად წარდგენისთვის, თუმცა სააგენტომ მაინც უნდა სცადოს. ასევე, საზოგადოებას უნდა განემარტოს, რომ მართალია პრობაციას ფასდაუდებელი წვლილი შეაქვს საზოგადოების უსაფრთხოებაში, შეუძლებელია საზოგადოების შექმნა, რომელიც თავისუფალია რისკისგან და ვერც პრობაციის მუშაობა და ვერც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სხვა ჩარევები მოიტანს ამ შედეგს. იმედაცრუება, როგორც წესი, არარეალისტური მოლოდინის შედეგია. მართალია, საზოგადოებას მაღალი მოლოდინი უნდა ჰქონდეს პრობაციის სააგენტოების მუშაობის ხარისხთან მიმართებით, მაგრამ ეს მოლოდინი რეალისტური უნდა იყოს.

107. ეს წესი მომდინარეობს უკანასკნელი წესისგან. პრობაციის პოლიტიკა და პრაქტიკა ვითარდება და ეს განვითარება საზოგადოებას უნდა განემარტოს. ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოება პრობაციას ხედავდეს როგორც აქტიურ ორგანიზაციას, რომელიც პასუხობს გამოწვევებს და მუშაობს საკუთარი სამუშაოს ხარისხის გაუმჯობესებაზე.

108. პრობაციის ავტორიტეტი და საზოგადოების ნდობა გაძლიერდება მისი მიზნების რეალისტური გაცხადებით და მუშაობის გამჭვირვალობით. ეს წესი ხაზს უსვამს იდეებისა და პრაქტიკის საერთაშორისო გაცვლას. ქვეყნებს შეუძლიათ ისწავლონ ერთმანეთის გამოცდილებაზე - არა მხოლოდ წარმატებულ მაგალითებზე, არამედ - შეცდომებზეც.

ISBN 978-9941-0-8063-0

9 789941 080630